Din stabilimentul grafic:
SOCECŬ & TECLU
Strada Berzi, 96.
[25,682]

SCRIERI

LITERARE ȘI ISTORICE

SCRIERI

LITERARE SI ISTORICE

ALE LUI

A. I. ODOBESCU

VOLUMUL I

BUCURESCI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŬ & Comp.

7. Calea Victorieĭ, 7.

1887

ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ

1874.

FRAGMENTE DE LITERATURĂ POPORANĂ

1874—1879.

ISTORIE CONTIMPORANĂ

1876—1887.

—

VII.

ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ

EPISTOLĂ

SCRISĂ CU GÊND SĂ FIE PRECUVÊNTARE LA CARTEA

„MANUALUL VÊNĂTORULUI“

1874.

ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ

Domnuluĭ C. C. Cornescu.

Amice,

Când ’mĭ aĭ dat maĭ ântêĭ să citesc manuscriptul tĕŭ, întitulat „*Manualul Vênătoruluĭ*“, aĭ arătat dorința ca să’ĭ fac eŭ o precuvêntare. Maĭ apoĭ ’țĭ aĭ luat séma și m’aĭ scutit de acéstă măgulitóre sarcină.

În casul din urmă, rĕŭ nu te aĭ gêndit, cocĭ eu, dupe ce am rĕsfoit cartea ta, m’am luat în adevĕr cu plăcere de pe urmele tale de vênător; dar, pe când tu te ocupaĭ cu gravitate a ’țĭ alege cea maĭ bună pușcă, a o încărca cu cea maĭ potrivită mĕsură, a o îndrepta dupe cea maĭ nimerită linie; pe când tu dresaĭ, de mic și cu o minunată răbdare, pe prepelicarul tĕŭ ca să asculte la semnalele consacrate : *Pst! Pil!* și *Aport!*; pe când tu în fine studiaĭ cu luare aminte caracterele fisice și etice ale celor maĭ obicĭnuite subiecte însuflețite de vênătóre, eŭ, ca un nevênător ce sînt, m’am apucat sa

colind rĕstimpiĭ şi spaţiele, căutând cu ochiĭ, cu auḑul şi cu inima, priveliştĭ, rĕsunete şi emoţiunĭ vênătorescĭ.

Colindând m'am rătăcit, şi ĭată-mĕ abié acum ajuns din fantastica'mĭ călĕtorie, cu un sac aşa îngreuĭat de tot felul de petice şi de surcele, adunate de pretutindenĭ, încôt nu maĭ cutez, Dómne faresce! nicĭ chĭar eŭ însu'mĭ să'l arunc în spinarea *Manualuluĭ* tĕŭ.

Am luat dar pretenţiósa hotărîre a le deşerta într' un volum osebit, ce'l voĭu tipări numaĭ pe séma lor, şi care, subt un titlu pedantesc şi archaic, spunênd vênătorilor numaĭ lucrurĭ ce sûnt cu totul de prisos arteĭ lor, va întocmi un fel de *Falş Tractat de Vênătorie*, *Ψευδο-κυνηγετικὸς*, în oposiţiune făçişă cu *Manualul* tĕŭ, care, deşi maĭ scurt, este ânsĕ fără înduoiélă cu mult maĭ folositor celor carĭ vorŭ să înveţe ceva cu temeĭu.

Dar maĭ nainte de a pune sub tipar, m'am simţit, amice, ca şi dator să'ţĭ trămit ţie, prinosul acestuĭ vraft de pagine manuscrise, pe care, bune séŭ rele, le datorez numaĭ primuluĭ tĕŭ îndemn amical.

Priimesce-le precum îţĭ vorŭ place; dar crede totuşĭ, că, — deşi îţĭ vinŭ acum cam ca fuĭorul popiĭ, — ele purcedŭ dintr'o afectuósă pornire a celuĭ care de mult este

Bucurescĭ, 7 maĭu 1874. al tĕŭ bun prieten

COPRINSUL

IV. D'aş sci şi eŭ carte câtă scia rĕposatul Lessing! — Ditirambă în onórea Artemideĭ. — Bine trăia Diana la curtea luĭ Henric de Valois! — Cuviósă gravură nemţéscă. — *Κυνηγετικὸς*, salată eleno-latinéscă. — Sfêrşim tot la códă.

V. Iată-ne acum şi în Roma! — Maĭ mare ruşine pentru cotgogé-mi-te Împĕrat! — Sculptura istorică pe arcul de triumf al lui Traian. — Platon şi Xenofon ne poftescŭ la vênătóre. — Tren de plăcere prin epoca glaciară. — Faraonĭ vênătorĭ. — Pĕcat că Guilom Tell vorbea nemţesce. — De la capra-négră la ĭubită şi viceversa. — Poemă câmpulungénă.

VI. Cum se pricepeaŭ să cânte la vĕnătóre Rossini şi Haydn, Méhul şi Weber. — *Tonton, tonton, tontaine, tonton!!* — Duşmănia literară séŭ efecte intuitive şi anachronistice ale Chambertinuluĭ de la *Café-Anglais*, asupra poesieĭ române. — Trecem dincolo de Bagdad. — Concert simfonic pe apă şi pe uscat, dat mistreţilor şi cerbilor de Şahul Persieĭ Khoşru Anuşirvan.

VII. *Ζωγραφία* privită din puntul de vedere al teoriilor luĭ Darwin. — Amor şi vênătóre! — Cum se îngropaŭ la Roma urmaşiĭ bĭetuluĭ Ovidŭ, rĕposat ca vaĭ de dînsul, cam pe la Kĭustengè. — Pustia de oglindă, multe rele face! — Rubens n'a fost vênător, dar Horace Vernet fără îndoĭélă. — *Filosofia absolută* a esteticeĭ vênătorescĭ. — Italia ne a cam dat de ruşine.

VIII. Bibliografie cinegetică a seculuiuĭ de mijloc. — Inşiră-te mărgărite artistic şi vênătoresc. — Mistreţul de Snyders. — Wouwerman şi calul bĕlan. — Vĕḑut'aĭ la Luvru pe *Bonne, Nonne* şi *Ponne,* séŭ pe *Mitte* şi *Turlu*, adică pe Desportes şi pe Oudry? — Prinçişoriĭ

nemţĭ de mult visaŭ a Versallia.— Ridinger şi babiţa.— Tot Ridinger şi marchizul de Carabas. — Tot Ridinger şi Sir Edwin Landseer. — Cum te daŭ de gol băieţiĭ de la noĭ. — Cum umblu eŭ să te aduc pe tine a deveni un sportman fashionabil.

IX. „La Carpaţĭ 'mĭ am adus jalea!" — Poesie prelinsă şi dichisită. — Prepelicarul în géntă şi bicaţina în vênt. — Literatura cinegetică a Muscalilor. — Tiroleză fără acompaniament de musică. — Steeple-chase sistematic d'a curmeḑişul artelor vênătorescĭ. — Uf! să rĕsuflăm un moment sub umbrarul luĭ Kyr Ioniţă Buzdrună.

X. Ăncŏ un hop! — Sus pe plaĭul Buzĕuluĭ. — Studiŭ antropologic, lexicografic şi moral asupra locuitorilor din comuna Bisoca. — Basmul cu Fata din pétră şi cu Fecĭorul de împĕrat, cel cu noroc la vênat. — Vultur, dihor şi rîs, séŭ zamfir, smarand şi rubin. — Câte se potŭ întêmpla unuĭ némţ déca nu pricepe românesce.

XI. La cotul munţilor. — Tot basmul cel cu Fata din pétră şi c. l. — Porumbiţa şi mărgăritarul. — Ce aŭ spus despre munţiĭ Năculele de la obêrşia Rômniculuĭ, Caiu Valeriu Catul, François Villon, autorul anonim al Romanceruluĭ del Cid Campeador şi mulţĭ alţiĭ — Iepuriĭ din *Codicele civil* şi ceĭ din *Dictionnariulu Academicu.* — Ne luăm ḑioa bună în tinda dluĭ Sterie, arendaşul de la Bisoca. — *Post-scriptum* unde se spune ceĭa ce n'a sciut să spună rĕposatul C. Negruzi, în statistica ce a făcut lupilor din Moldova.

XII. Capitolul cel maĭ plăcut pentru cititor.

Difficiles nugæ

I.

Aĭ voit, amice, ca maĭ nainte de a o tipări, să citesc eŭ, în manuscript, cartea românéscă ce tu aĭ compus sub titlul de „*Manualul Vênătorului*“ şi, dupe citire, să'mĭ şi daŭ părerea asupră'ĭ.

Pentru atâta încredere, nu am cum să'ţĭ mulţumesc; dar, témă 'mĭ e că, acordându'mĭ *mie* o aşa amicală şi linguşitóre precădere, n'aĭ nimerit tocmaĭ bine, o iscusite vênătorule!

Óre nu sciaĭ séŭ că aĭ uitat cum că la vênătorie, ca şi la multe altele, eŭ mě pricep cam tot atâta precât se pricepea vestitul agémiŭ, carele, vědêndu-se luat în rěspěr de babele satuluĭ, pentru isbêndile ce făcuse cu puşca diminéţa, în batătură, se apăra în dulcea limbă a poesieĭ şi ţinea una că:

De e curcă,
Ce se 'ncurcă,
La revĕrsatul ḑorilor,
În calea vênătorilor?

Istoria nu adaoge maĭ departe décă păgubaşele s'aŭ mulţumit numaĭ cu acéstă armoniósă desdăunare, precum, în altă împrejurare, fusese silit să facă simigiul cel cu tocméla, care, pentru plăcintele mâncate, rĕmase bun plătit numaĭ cu cânticelul dascăluluĭ Caracangé :

Deschide-te pungulița,
Să plătescĭ plăcinţelele;

cânticel care, fără îndoĭală, este, în privinţa regulelor prosodice, cu mult maĭ prejos de ingeniósă improvisaţiune a vênătoruluĭ de curcĭ.

Veḑĭ să nu paţĭ şi tu ca simigiul şi de unde, cu drept cuvênt, te aşteptaĭ să fiĭ rĕsplătit, chĭar de la început, prin laude meritate, pentru tóte cercetările seriose, pentru tóte observaţiunile adâncĭ, pentru tóte ostenelile ce aĭ depus în opera ta, să nu capeţĭ de la mine decât un *encomion* fluturatic şi fără temeĭu, psalmodiat şi acela pe drâng séŭ cântat din frunḑă.

Dreptul luĭ Dumneḑeŭ, în asemené cas şi adică décă critica mea va fi, — precum este şi lesne de prevĕḑut, — nedemnă şi nepotrivită pentru scrierea ce a provocat'o, ruşinea va rĕmâné numaĭ pe séma mea, cŏcĭ este drept ca fie-care să pórte ponosul faptelor şi ḑiselor sale, şi nu numaĭ vênătoriĭ sciŭ cum că „tótă pasĕrea pe lume, dupe limba eĭ pĭere“.

Fie acestea ḑise din capul loculuĭ, ca nu cum-va să se întêmple ca, vre unuĭ cititor, scârbit îndată de urîtul precuvêntăriĭ, să'ĭ vină rĕul gênd de a lepăda cartea ta din mână, maĭ nainte chĭar de a fi intrat în materia eĭ, tratată cu seriositate şi cu sciinţă-de-cause, de către consciinţiosul autor.

Mĕ grăbesc a declara că acel cititor va fi adevĕratul păgubaş, cŏcĭ décă nu scie regulele vênătorieĭ maĭ bine decât mine şi voiesce cu tóte acestea să le înveţe, el perde cea maĭ bună ocasiune de a se instrui, citind o carte plăcută, în care formulele costelive ale mecaniceĭ şi reçetele greţóse ale medicineĭ-veterinariĭ, sunt maĭ peste tot locul fórte binişor furişate printre o mulţime de noţiunĭ istorice, de povăţuirĭ înţelepte şi de fapte interesante, care potŭ să placă şi să foloséscă orĭ căruĭ cititor.

Ca să fiŭ dar drept şi să te pun îndată la adăpost despre orĭ ce neajunsurĭ arŭ puté să'ţĭ vină dupe urma cuvintelor mele, recunosc, ĭubite autorule, că, deşi tu n'aĭ avut de gênd, ca liricul nostru străbun Oraţiŭ, să arăţĭ poeţilor din viitorime poteca cea bună, ânsĕ tot aĭ sciut, chĭar şi în materie de vênătorie, să urmezĭ părintescile luĭ poveţe, luând drept devisă tăcută a scriereĭ tale, faĭmósele luĭ versurĭ din *Arta Poetică :*

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo [1]).

Îţĭ urez ca să se pótă aplica cărţiĭ tale şi exametriĭ următorĭ, în care sper că d[l] Socecŭ, —carele în asemené cas ar priimi de sigur să'ţĭ fie editor, — nu va fi supĕrat a se vedé înlocuind, chĭar cu prejudiçiul regulelor prosodieĭ latine, pe anticiĭ domnieĭ-sale quasi-omonimĭ şi colegĭ în librărie, fraţiĭ Sosii din Roma:

Hic meret æra liber *Socecio:* hic et mare transit
Et longum noto scriptori prorogat ævum [2]).

Dar de vreme ce, pornindu-mĕ a'ţĭ vorbi despre vênătóre, mĕ vĕḑ fŏră veste pribegind pe rĕzórele literatureĭ, mulţumesce-te, te rog, amice, ca, în loc de o analisă scrupulósă a *Manualuluĭ* tĕŭ, în loc de o apreçuire a meritelor ce el va sci neapărat şi cu maĭ bun succes să destăinuĭască la ochiĭ ómenilor de sciinţă şi de specialitate, într'un cuvênt, în loc de ceĭa ce'mĭ aĭ ce-

1) *Horatii* Ars poetica. v. 343—44:

«Tótă aprobarea o capătă acela care întrunesce folosul cu plăcerea,
Desfătând pe cititor şi instruindu'l tot de o dată».

2) *Idem.* v. 345—46:

«Acea carte produce banĭ luĭ *Socecŭ;* ea trece şi peste mărĭ
Şi prelungesce în secolĭ îndelungaţĭ, numele vestit ale scriitoruluĭ».

rut, mulţumesce-te, ḑic, să'ţĭ spuĭu aci numaĭ, în ce chip, cum şi ce fel, imaginaţiunea, sufletul şi mintea mea aŭ putut aĭevé să'şĭ însuşéscă plăcerile şi farmecul arteĭ pe care tu, cel d'ântêĭ, o predaĭ astăḑĭ cititorilor românĭ, înjghĭebată în regule maĭ mult séŭ maĭ puçin riguróse.

Déca chĭar în aniĭ tinereţiĭ, pe când trupul —*la bête (vita)*, cum ḑice Xavier de Maistre, s'avêntă maĭ lesne dupe sburdările inimeĭ, décă pe atuncĭ chĭar, gusturile'mĭ stătătóre şi trândava'mĭ fire nu m'aŭ ĭertat să devíŭ vênător, apoĭ d'acum înainte ce speranţă să'mĭ maĭ rĕmână? maĭ ales când, pe tótă ḑioa, junghĭurile în picĭóre şi podagra îmĭ chezăşuĭescŭ pentru restul vieţeĭ, cea maĭ nerevocabilă patentă de incapacitate în deprinderile sprintene şi obositóre ale vênătorieĭ.

Vorbă curată! nicĭ un al duoĭlé Nimrod, vênătorul biblic, nicĭ un al duoĭlé Sfânt-Hubert, vênătorul minunat al creştinilor, eŭ unul n'am să mĕ fac. Trebuie să renunţ cu totul la aşa falnice năzuirĭ, şi chĭar déca désa citire a cărţiĭ tale ar aprinde în mine un asemené dor semeţ, nevoĭa ar cere ca să'l potolesc îndată şi să mĕ hotărĕsc a rĕmâné şi în viitor, din céta acelora cari, când vĕdŭ cloşca păscênd bobociĭ de raţă pe malul bălţeĭ, se miră ḑicênd :

Să fie raţă? — Măsa găină!
Să fie găină?—Botul lătăreţ!

Dar ânsĕ, şi eŭ am crescut pe câmpul Bărăganuluĭ! *Et in Arcadia ego!* Şi eŭ am vĕḑut cârdurile de dropiĭ, cutrierând cu pas mĕsurat şi cu capul aţintit la pază, acele şesurĭ fără margine, prin care aerul, rĕsfirat în unde diafane subt arşiţa sóreluĭ de véră, oglindesce ĭerburile şi bălăriile din depărtare şi le preface, dinaintea vederiĭ fermecate, în cetăţĭ cu miĭ de minarele, în palate cu miĭ de încântărĭ.

Din copilărie şi eŭ am trăit cu Tămădăieniĭ, vênătorĭ de dropiĭ din baştină, cari ném de némul lor aŭ rătăcit prin Bărăgan, pitulaţĭ în căruţele lor acoperite cu covergĭ de rogojină şi, mânând în pas alene glóbele lor de căluşeĭ, aŭ dat rótă, ore, ḑile şi lunĭ întregĭ, împrejurul falnicilor dropioĭ, — cărora eĭ le ḑicŭ *Mitropoliţĭ*, — séŭ când aceştia, primăvéra, se înteţescŭ în lupte amoróse, séŭ când tómna, eĭ ducŭ turmele de puĭ să pască ţérinele înţelenite.

Eŭ n'am uĭtat nicĭ pe rĕposatul Caraĭman, veselul şi priceputul staroste al vênătorilor Tămădăienĭ, carele putea să înghiţă în largele sale pântece atâtea vedre cât şi o butie de la Délulmare, nicĭ pe iscusitul moş Vlad, în căruţa căruĭa aĭ adormit tu adesé, pe când el, cu ochĭ de vulpe, zărea creştetul delicat al dropieĭ mişcând printre fulgiĭ colilieĭ, nicĭ pe bĭetul Gheorghe Gĭantă, cel care, cu o rugină de-puşcă pe care orĭ-ce vênător ar fi asvêrlit'o în gunoĭu, nimerea maĭ bine decât

altul cu o carabină ghintuită, şi care pe mine, nemernicul, m'a adus de multe orĭ cu vênat, la conacul de amĭéḑĭ.

In cartea'ţĭ plină de regule technice şi de învăţăturĭ doctrinariĭ, tu vorbescĭ, amice, cu un despreţ superb despre tóte acele petrecerĭ cinegetice, în care vênătorul n'are nevoie să umble pe jos, să caute vênatul ajutat de cânele sĕŭ şi să lovéscă féra séŭ pasĕrea în fugă orĭ în sbor. Nu tăgăduĭesc; în principiŭ trebuĭe să aibĭ dreptate. Dar ce'ĭ facĭ fireĭ? cŏcĭ mie unuĭa, déca cum-va 'mĭ a plăcut vre o vênătóre, apoĭ a fost tocmaĭ din acelea în care picĭórele şi mânele aŭ maĭ puçin de lucrat.

Şi'n adevĕr, să şedem strâmb şi să judicăm drept: óră ce desfătare vênătoréscă maĭ deplină, maĭ neţĕrmurită, maĭ senină şi maĭ legănată în dulcĭ şi duĭóse visărĭ, póte fi pe lume decât aceĭa care o gustă cine-va când, prin pustiile Bărăganuluĭ, căruţa în care stă culcat abĭé înaitéză pe căĭ fără de urme? Dinainte'ĭ e spaţiul nemărginit; dar valurile de ĭérbă, când înviate de o spornică verdéţă, când ofilite sub pêrlitura sóreluĭ, nu'ĭ însuflă îngrijarea nestatornicului ocean. In depărtare, pe linia netedă a orizonteluĭ, se profiléză, ca moşoróĭe de cârtiţe uriaşe, movilele, a căror urḑélă e taĭna trecutuluĭ şi podóba pustietăţiĭ. De la movila Nécşuluĭ de pe malul Ialomiţiĭ, pênĕ la movila Vulturuluĭ din préjma Borceĭ, ele staŭ

semĕnate în prelargul câmpieĭ, ca sentinele mute şi gârbovite subt ale lor bĕtrâneţĭ. La pólele lor cuĭbéză vulturiĭ ceĭ falnicĭ cu late pene negre, precum şi ceĭ surĭ al căror cĭoc ascuţit şi aprig la prédă rĕsare hidos din ale lor grumazurĭ jupuite şi golaşe. E gróznic de a vedé cum aceste jivine se răpedŭ la stêrvurĭ şi să îmbuibă cu mortăcĭunĭ, când prin sohaturĭ pică de bolesne câte o vită din cireḑĭ!

Dar căruţa trece 'n laturĭ de acea privelişte scârbósă; ea înaintéză încetinel şi rătăcesce fără de ţĕl, dupe bunul plac al mârţógelor arominde séŭ dupe prepusul de vênat al Tămădăianuluĭ căruţaş.

De cu ḑorile, atuncĭ când roua stă âncŏ aninată pe firele de ĭérbă, ea s'a pornit de la conacul de nópte, de la coliba unchĭaşuluĭ *mĕrunt*, căruĭa 'ĭ duce acum *dorul* Bărăganul întreg[1], — şi tocmaĭ când sórele e d'asupra amĭéḑuluĭ, ea sosesce la locul de întêlnire al vênătorilor. Maĭ adesé acest loc e o cruce de pétră, strîmbată din pioa eĭ, séŭ un puţ cu furcă, adică o grópă adâncă de unde se scóte apă cu burduful. Trebuĭe să fiĭ la Paicu, în gura Bărăganuluĭ, séŭ la Cornăţele, în mĭeḑul luĭ, ca să găsescĭ câte o mică

---

1) Alusiune la cârcĭuma unchĭaşuluĭ poreclit *Dor-mĕrunt*, împrejurul căria s'a întemeĭat un sat; acolo trăgeaŭ maĭ adesé vênătoriĭ din Bărăgan.

dumbravă de vechĭ tufanĭ, sub care se adăpostescŭ turmele de oĭ la póle, ĭar miĭ şi miĭ de cuĭburĭ de cĭorĭ printre crăcile copacilor. In orĭ ce alt loc al Bărăganuluĭ, vênătorul nu află alt adăpost, spre a îmbuca séŭ a dormi ḑioa, decât umbra căruţeĭ sale. Dar ce vesele sunt acele întrunirĭ de una séŭ duoĕ ore, în care toţĭ îşĭ povestescŭ câte isbênḑĭ aŭ făcut séŭ maĭ ales eraŭ să facă, cum 'ĭ a amăgit pasĕrea viclénă, cum 'ĭ a purtat din loc în loc şi cum însfêrşit s'a făcut nevĕḑută în sboru'ĭ prelungit.

Dupe repaos, colinda prin pustiĭ reîncepe cu aceĭaşĭ plăcere. Vênătorul, împrospătat prin somnul, prin mâncarea şi prin glumele de la conac, se aprinde din noŭ de ispita noroculuĭ; el cu ochiĭ caută vênatul, cu gêndul sbóră pót, către alte dorurĭ; dar simţirile 'ĭ sunt în vecĭ deştepte; inima'ĭ veghĭétă este mereŭ în mişcare şi urîtul fuge, fuge departe, dincolo de nestatornica zare a nemărginiteĭ câmpiĭ.

Când sórele se plécă spre apus, când murgul sereĭ începe a se destinde treptat preste pustiĭ, farmecul taĭnic al singurătăţiĭ cresce şi maĭ mult în sufletul călĕtoruluĭ. Un susur noptatic se înalţă de pre faça pămêntuluĭ; din adierea vêntuluĭ prin ĭerburĭ, din ţirîitul greerilor, din miĭ de sunete uşóre şi nedesluşite se nasce ca o slabă suspinare eşită din sînul obosit al natureĭ. Atuncĭ, prin nălţimile vĕsduhuluĭ, sbóră cântând ale lor doĭne,

lungĭ şire de cocorĭ, brêne şerpuinde de acele pasĕrĭ călĕtóre, în care divinul Dante a întrevĕḑut graçiósa imagine a stoluluĭ de suflete duĭóse, de unde se desprinde, spre a'şĭ deplânge rĕstriştea, gingaşa luĭ Francescă :

E come i gru van cantando lor lai,
Facendo in aer di sè lunga riga;
Cosi vid'io venir traendo guai,
Ombre portate dalla detta briga. [1])

Dar câte una una căruţele sosescŭ la têrla séŭ la stîna, unde vênătoriĭ aŭ să petrécă nóptea; un bordeĭu acoperit cu paĭe, — trestia şi şovarul sunt scumpe în Bărăgan, — câte-va saĭele şi olumurĭ pentru vite, o cétă de dulĕĭ ţepenĭ lătrând cu învĭerşunare şi în tótă împrejmuirea un miros greŭ de óĭe, de cépă şi de rachiŭ, ĭată adăpostul şi stréja ce le póte oferi bacĭul de la Rădana séŭ cel de la Rencĭu. Din acestea cată vênătoriĭ să 'şĭ întocméscă culcuş şi cină, déca cum-va n'aŭ avut grijă a 'şĭ aduce aşternut şi merinde în căruţe. Pe când ânsĕ, pe sub şure şi la vatra bordeĭuluĭ, ospĕţul şi paturile se gătescŭ, dupe cum

1) *Dante*, Divina Commedia; L'Inferno, cant. V:

«Şi precum cocoriĭ mergŭ cântând ale lor doĭne,
Făcênd prin aer din sine lungĭ şire,
Aşa vĕḑuĭu viind, trăgênd vaĭete,
Umbre purtate de pomenita suflare.»

pe fie-care 'l taïe capul, limbile se desmorţescŭ şi prin glume, prin rîsurĭ cu hohote, ele rescumpără lungile ore de tăcere ale ḑileĭ.

Spune tu ce veĭ voi despre superioritatea vênătóriĭ cu perpelicarul şi despre plăcerile inteligente şi alese ce resimte omul în unica societate a unuĭ câne dresat dupe regulele arteĭ; cât despre mine, eŭ rĕmâïu tot bine încredinţat că cele maĭ dulcĭ mulţumirĭ ale vênătóriĭ sunt acelea în care trupul nu se află osûndit la pedépsa jidovuluĭ rătăcitor, şi apoĭ âncŏ acele care isbucnescŭ cu veselie printre nisce bunĭ tovarăşĭ, întrunițĭ la un loc dupe o ḑi petrecută în emoţiunĭ isolate.

> Dar *chĭar şi în căruţă, vênatul* obosesce
> Şi dup'o cină scurtă şi somnul a sosit [1]).

Vênătorĭ şi căruţaşĭ, mârţóge şi dulĕĭ, culcaţĭ toţĭ la pămênt, dormŭ acum duşĭ, la têrlă!.... „Singure, stelele nopţeĭ se uĭtă de pe cer la dînşiĭ; eĭ audŭ cu urechile tótă acea nenumĕrată lume de insecte ce se strecóră prin ïerburĭ, ţiuind, scârţîind, fluïerând, şuerând şi tóte acele miĭ de glasurĭ se 'nalţă cu rĕsunet potolit în tăria nopţiĭ, se limpeḑescŭ în aerul eĭ rĕcoros şi légănă în somnie, auḑul lor aromit. Când ânsĕ vre unul

1) *Eliad* ḑice în «Sburătorul» sĕŭ:

> «Dar câmpul şi argéoa sătènul obosesce
> Şi dup'o cină scurtă şi somnul a sosit».

2*

se deştéptă şi clipesce ochiĭ, câmpia i se înfăçişéză luminată de scînteĭele strălucitóre ale licuricilor; une-orĭ cerul se încinge pe alocuré în depărtare, de o vôlvóre roşatică, provenită din pêrjol, şi un stol întunecos de pasĕrĭ se strecóră prin nópte..... "

Mĕ opresc, cŏcĭ mi se pare că, fără scirea luĭ Dumneḑeŭ şi a cititorilor, am început să traduc descrierea stepeĭ malorosiene, una din paginele cele maĭ minunate din minunatul romanţ istoric *Taras Bulba*, de N. Gogolĭ, scriitor rus, carele, de nu mĕ 'nşel, a scris, el maĭ ântêĭ pe rusesce, comedia *Revisorul general*. Aş transcrie aci cu plăcere totă acea încântătóre descripţiune; ca şi Gogolĭ, într'o pornire de drăgăstos necaz, aş sfîrşi şi eŭ ḑicênd: „Dracul să vĕ ĭea, câmpiilor, că mult sunteţĭ frumóse!" [1]) Dar atuncĭ ce s'ar maĭ alege din descrierea Bărăganuluĭ, pe care m'am încercat a o face eŭ românesce?

Las dar pe Gogolĭ într'ale sale, că 'mĭ e témă să nu mĕ pré dea de ruşine.....

Dar ce făcuĭ, vaĭ de mine! Am uĭtat cu totul că este acum admis în radicalele principiĭ de suprem şi absolut patriotism român că, de vreme

1) «Чертъ васъ вазьми, степи; какъ вы хороши!»—Romanţul *Taras Bulba* este o admirabilă descriere a vieţeĭ Kazacilor Zaporojenĭ, cari aŭ jucat un aşa mare rol în istoria ţĕrilor române sub domniile strălucite a luĭ Mateĭu Basarab în ţéra Românéscă şi a luĭ Vasile Lupu în Moldova.

ce Muscaliĭ trebuĭescŭ în genere priiviţĭ ca inimicĭ şi rĕŭ-voitorĭ aĭ naţionalităţiĭ nóstre, să ne dispensăm cu totul de a numi, ba chĭar să ne şi impunem datoria de a desfigura pe autoriĭ lor, de câte orĭ bine-voim a 'ĭ traduce, a 'ĭ imita, séŭ a 'ĭ localisa. Prin acésta chĭar le facem pré multă onóre!

Vous leur fites, seigneur,
En les croquant, beaucoup d'honneur! [1])

II

Eram băiat de vre-o treĭ-spre-ḑece anĭ când am învăţat să daŭ cu puşca;—mărturisesc ânsĕ că de atuncĭ n'am maĭ făcut nicĭ un progres în acéstă artă; ba chĭar aş puté ḑice din contră!—Insoçisem pe tată-meŭ la băile de la Balta-Albă, unde se adunase în acel an, sarea şi marea, precum a şi povestit'o cu atâta spirit, d[l] V. Alecsandri[2]), pe carele atuncĭ, acolo, pentru prima óră l'am zărit, domnia-luĭ tênĕr, vesel şi âncŏ de atuncĭ cunoscut prin farmecul néoş-românesc al museĭ ce 'l inspiră, eŭ copilul, creḑênd că tot ce sbóră se mănâncă.

---

1) *La Fontaine*, Les animaux malades de la peste:

«Păpându'ĭ, le aĭ făcut, stĕpâne, multă onóre!»

2) «24 de césurĭ la Balta-Albă, 1874» în *România literară*, fóie periodică. Iaşĭ 1855.

Locuĭam într'un sat de pe malul stâng al Buzĕuluĭ, la Grădiştea, tot într'o casă cu bĕtrânul colonel Enghel, acela carele, prin buna sa inimă, prin vioicĭunea gluméţă a caracteruluĭ sĕŭ şi prin pocita şocăţie a vorbiriĭ sale românescĭ, a lăsat plăcute şi vesele suvenire printre subordonaţiĭ luĭ, acum toţĭ veteranĭ aĭ oştiriĭ; polcovnicul Enghel, care, luând de soçie pe o cocónă romancă a căriĭ bogată zestre coprindea o laĭe de robĭ çiganĭ, ḑicea nevesteĭ de câte orĭ se întêmplă să móră vre unul din aceştĭ nenorociţĭ: „Plin*cĭ*, Anicuţa*'l meŭ!* a murit *la dine un sestre!*"

Colonelul Enghel îmĭ dărui o puşcă cu duoĕ ţeve, scurtă şi uşóră, croită şi cumpănită chĭar dupe trupul şi dupe puterile mele; el mĕ şi învăţă cum s'o împlu, cum să ochĭesc şi cum să trag. De aci înainte, vaĭ şi amar de bĭetele vrăbiĭ de pe gardurĭ! Pe tótă ḑioa stricam într'însele câte un corn de praf şi câte o pungă de alice; dar apoĭ şi ce pilafurĭ ne gătea la masă meşterul-bucătar, *sestre al* cocóneĭ Anicuţe!

Mi se pare că întru atâta se cam mărginescŭ foile de dafin ce am putut culege în cariera mea cinegetică. Veḑĭ bine că cu dînsele nu s'ar puté găti nicĭ măcar *ĭahnia de mistreţ*, pe care tu o descriĭ în cartea ta.

D'aşĭ fi maĭ lăuduros din fire, — şi nefiind astfel, ĭată o puternică dovadă că nu sunt şi nu pot să fiŭ bun vênător, nicĭ măcar ca amicul Budurof! —

d'aş fi, ḑic, maĭ lăuduros, aş puté să adaog că, tot pe malurile Bălţeĭ-Albe, m'am încercat a da şi 'n cĭovlice de cele moţate, care se tot cletină în aer şi pe uscat, strigând ca puiĭ de jidan de pe uliţe: „kibrit! kibrit!"; am ochit adesé şi în

Cĭocârlia cea voĭósa ce 'n vĕsduh se legăna; [1])

ba unde puĭ că am cutezat a trage cu puşca şi 'n cârdurile de gâsce sĕlbatice ce trecŭ mereŭ cu grămada d'a lungul Buzĕuluĭ!

De nu m'ar fi oprit văcarul satuluĭ, aş fi nimerit de sigur şi câte un graure din ceĭ cari sbóră printre vitele din cirédă şi, împreună cu cĭorile, se cocoţéză jucând pe spinarea boilor, cari, cu o filosofică nepăsare, rabdă aşa batjocure. Óre ce vorŭ fi ḑicênd boiĭ în mintea lor, despre acele obraznice păsĕruĭce? şi ce gêndurĭ vorŭ fi rumegând eĭ, când se simtŭ într'astfel călcaţĭ sub picĭóre? Mare e limba bouluĭ, pĕcat că nu póte grăi!

Nu sciŭ ânsĕ cum şi ce fel ne aduse vorba a pomeni despre graurĭ şi aci, ĭértă-mĕ, amice autorule, să te ţiŭ de rĕŭ fiind-că, în cartea ta, n'aĭ spus nimic despre acest vênat şi maĭ cu sémă despre o altă pasĕre pe care mulţĭ la noĭ o confundă cu graurele, din causă că ea pórtă pe

1) *C. Negruzzi*, în «Aprodul purice».

françuzesce, un nume ce s'ar crede că corespunde cu al acestuïa.

Du-te într'o diminéţă la Capşa şi spune'ĭ să 'ţĭ facă pentru dejun, un paştet din cele ce se chĭamă *Pâté de grives*; apoĭ a duoa ḑi la masă, cere la Hugues să 'ţĭ gătéscă o mâncare, ce ţi se va presenta într'o gingaşă cutióră de hârtie velină albă, sub numirea de *Grives en caisse.*

Dupe ce veĭ mânca, o să simţĭ fără îndoïélă o mustrare de cuget pentru că aĭ trecut cu vederea şi aĭ nesocotit vênatul numit *grives*, ĭar, dupe cum se crede, pe românesce, *sturḑĭ* şi *cocoşarĭ*(?)

Aci vrênd nevrênd trebuie să mĕ urmeḑĭ,—şi acésta îţĭ va fi pedépsa,—într'o lungă controversă, în care filologia are să se amestece cu istoria naturală, şi să facă un talmeş-balmeş precât se va puté maĭ doct şi maĭ erudit. Bagă de sémă că aĭ a face cu un membru al Academieĭ!

Romaniĭ,—noĭ, strănepoţiĭ luĭ Traïan, începem tot-d'auna de la Romanĭ,—Romaniĭ cunosceaŭ, printre altele multe, şi aceste duoĕ speciĭ de păsĕrele şi le preçuïaŭ dupe drépta lor valóre; unora le ḑicea *turdus*, şi altora *sturnus.*

Turdi eraŭ un soïu de pasĕrĭ fórte lăudat de gastronomiĭ noştri străbunĭ. Poetul Marţial,—pe care ânsĕ Traïan nu 'l pré făcea haz,—ḑice că, dupe părerea luĭ, dintre păsĕrĭ, cea maĭ bună de mâncare este *turdus*, ĭar dintre patrupede, ĭepurele.

Inter aves turdus, si quis me judice certet,
Inter quadrupedes, mattea prima lepus. [1])

Fie cum ḑice Marţial în privinţa pasĕriĭ! dar cât despre ĭepure, să mĕ ĭerte domnia-luĭ; eŭ ţiŭ cu tata Traĭan şi nu aprob ḑisele poetuluĭ. Ba ăncŏ, de nu 'mĭ ar fi ruşine să vorbesc românesce cam în felul *Françozitelor* rĕposatuluĭ Costache Faca, cele cu „mantela *amour-sans-fin*", aş potrivi aci,—şi nu fără óre-care iscusinţă,—vorba Românuluĭ: Departe *griva* (adică la *grive*) de ĭepure! [2])

Oraţiŭ ănsĕ se arată şi maĭ entusiast în privinţa *turdilor* şi, ḑĕu, nu se miră că uniĭ 'şĭ mănâncă averea dumicând la *turdi* graşĭ, cŏcĭ nimic, ḑice el, nu este maĭ bun:

Non, hercule, miror
Aiebat, si qui comedunt bona, cum sit obeso
Nil melius turdo . . . . [3]).

---

1) *Martialis* Epigram. XIII. 92: «Dintre pasĕrĭ sturḑul, —déca cine-va m'ar alege drept judicător,—iar dintre patrupede, cea maĭ d'ântêĭ delicateţă, este ĭepurele!»

2) *Eliad* a publicat în vol. V, (pag. 287—311), al *Bibliotecĕĭ portative* (Bucurescĭ, 1860), puçinele fragmente de scrierĭ rĕmase de la Constantin Faca, carele a murit la 1845.

3) *Horatii* Epistol. I, XV. v. 39:

« . . . . Ḑĕu, nu mĕ mir,
Ḑicea, décă uniĭ îşĭ mănâncă averea, de óră ce, decât un [sturḑ gras
Nimicŭ nu este maĭ bun».

Terenţiu Varrone, în cartea sa despre agronomie, ne vorbesce prelarg despre crescerea şi îngrăşarea acestuĭ soĭu de păsĕrĭ, în case înadins clădite pentru sburătóre, *ornithon*, pe care le descrie cu de-amĕruntul şi maĭ adaoge cum că o mătuşă a luĭ avea la vila sa de pe via Salaria, în ţéra Sabină, la 24 mile de Roma, un asemené *ornithon*, din care vindea pe tot anul cincĭ miĭ de *turdi*, câte treĭ dinarĭ unul; ceĭa-ce 'ĭ producea un venit anual de 60,000 sesterţiĭ, adică, pe baniĭ de acum, 12,000 leĭ nouĭ [1]).

Ce stăm de ne maĭ gêndim, amice? Haĭ să căutăm a prinde *turdi* şi să ne asigurăm dintr'înşiĭ o miie de galbenĭ pe an, ca mătuşa luĭ Terenţiu Varrone.

Dar unde să 'ĭ găsim? Iată dificultatea.

Adevĕrul e că naturalistul latin Pliniŭ ne spune că *turdi*, precum şi *merulæ* (mĭerlele) şi *sturni* (graurïĭ), fără de a 'şĭ schimba penele, se ducŭ prin ţĕrĭ vecine şi că ĭérna sunt fórte mulţĭ *turdi* în Germania [2]).

Naturaliştiĭ modernĭ, şi în capul lor vestitul Buffon, dupe ce constată că pasĕrea numită de latinĭ *turdus*, pórtă în limba franceză, numirea generică de *grive* şi că ea se asémĕnă cu mĭerla, din care ânsĕ diferă la pene prin nisce pete re-

1) *Ter. Varronis* de re Rustica. II. 5.

2) *Plinii Secundi* Histor. natural. IX. 25.

gulate ce ea are în tot-dauna pe pept, imparte acest soïu de volatile în patru specii, numite françuzesce: *grive*, propriŭ ḑisă, *draine*, care este maĭ mare la trup decât tóte, *litorne* şi *mauvis*. Aceste duoě din urmă sunt cele maĭ preferabile la mâncare.

Diferitele specii, precum şi varietăţile lor, se distingŭ prin mărime, prin coloritul penelor şi chiar prin unele năravurĭ; dar în genere, aceste păsěrĭ sunt sělbatice, puçin jucătóre, maĭ mult triste; ele vieţuïescŭ isolate; cuïburile lor sunt fórte curat clădite şi ouşórele lor, frumos colorate albastru séŭ verde. Ele trăiescŭ în ţěrile despre nord şi vinŭ maĭ cu sémă către tómnă în părţile meridionale. Sunt fórte mâncăcïóse: însuşĭ Oratiŭ ne o atestă:

Amite levi rara tendit retea,
Turdis edacibus dolos, [1])

şi le place cu deosebire strugurii, causă pentru care Franceziĭ aŭ şi creat ḑicětórea: *soûl comme une grive*, ce se aplică celor cari la noĭ aŭ furat luléoa némţuluĭ.

In cetatea Dantzig din Prusia se consumă

---

1) *Horatii* Epod. II. v. 33—34:

«Acaţă de nuïele laçurĭ căscate, momelĭ pentru sturḑiĭ mâncăcïoşĭ».

pe an ca la 90,000 părechĭ din specia celor numite *mauvis*; cele ḑise *litorne* ĭernéză în Austria-de-Jos şi în Polonia; ĭar în unele părţĭ ale acesteĭ ultime ţĕrĭ, câtimea specieĭ *grive* este aşa de considerabilă, încât se prindŭ fără numĕr şi se transportă luntri pline, încărcate cu de acest vênat.

Déca ele ânsĕ se află aşa de multe prin ţinuturĭ vecine cu noĭ, prin Polonia şi Austria; décă, ducênd dorul viţeĭ, ele se nascŭ cu grămada în împĕrăţia hămeĭuluĭ şi a bereĭ, este óre prin putinţă ca, flămênḑite, să nu fi însemnat ele âncŏ de mult prin aer, căile pe unde, în timpul de acum, avea să ne calce, cu fer şi cu foc, năpastia consorţilor nemţescĭ? Despre aceştĭ nouĭ *bumbaşirĭ* aĭ ţĕreĭ, scim cu prisos ce soĭu de pasĕre sunt şi numele lor le cunóscem maĭ cu prisos decum am dori; cu mult maĭ greŭ ne vine de a nimeri pe acela maĭ puçin ilustru al împenaţilor lor compatrioţĭ.

Am consultat pentru acésta, tóte dicţionarele nóstre, chĭar şi pe cel făcut sub numele Societăţiĭ Academice române, şi ĭată tot ce am putut alege, maĭ cu sémă din Vocabulariul franceso-românesc al d[lor] P. Poenaru, F. Aron şi G. Hill:

Grive se ḑice pe românesce *Sturḑ*:
Draine se chĭamă în limba nóstră *Cocoşar*;
Litorne este un fel de *Cocoşar*, cu capul cenuşiŭ,
şi *Mauvis* este un fel de *Sturḑ*.

Autoriĭ Dicționaruluĭ Academic nu înscriŭ cuvêntul *cocosiariu;* — póte că nu va fi de origină latină? Cât despre *sturdiu*, âncŏ nu aŭ ajuns la litera *S*.

Intr'un cuvênt, *la grive*, pe latinesce *turdus*, nu este câtușĭ de pucin *graurele* românesc, cu tóte că, judicând dupe asemuirea lor, aceste duoĕ numirĭ parŭ a fi rudite.

D[1] Littré, în monumentalul sĕŭ dicționar al limbeĭ franceze, nu scie ce origină să dea cuvêntuluĭ *grive*. Óre acest nume nu va fi el derivat din adjectivul latin *gravis*, — greŭ, gras, — pe care îl găsim calificând pe *turdi*, în următorul vers al luĭ Marțial :

Sylva *graves turdos* exagitata dedit.[1])

Acésta ar fi o derivațiune în formă de synodoche, către care s'ar alipi, ca o metonomie, denumirea românéscă de *graure*, dată uneĭ alte păsĕrĭ, pe care tot Marțial o pune în oposițiune cu *turdi*, îngrășațĭ cu măsline din Picenum:

Si mihi Picena turdus pelleret oliva,
. . . .
Nunc sturnos inopes . . . . . .[2])

1) *Martialis* Epigram, IV. 66. v. 6.
«Pădurile bătute aŭ dat sturdĭ grașĭ».

2) *Idem*, idem. IX. 55 :
«Déca aș avé sturdĭ îngrășațĭ cu măsline din Picenum
. . . .
Dar acum (am numaĭ) graurĭ bunĭ de nimic . . . .

Despre *sturni* nu s'a pré ḑis mult bine; Marţial, dupe cum vĕḑurăm, îĭ declară buni de nimic, *inopes*. Piniŭ [1]) vorbesce numaĭ de obiceĭul lor de a sbura în cârdurĭ rotunde, îndesaţĭ uniĭ într'alţiĭ. Şi maĭ mult insistă asupra aceşteĭ particularităţĭ Buffon, arătând, că în sburarea lor răpede şi sgomotósă, grauriĭ parŭ a fi supuşĭ la o tactică ce se exercită cu o disciplină militară, subt ordinele unuĭ şef. Chĭar şi Dante a luat furtunosul sborul graurilor, grămădiţĭ în stol larg şi plin, drept termen de comparaţiune, ca să descrie, în versurĭ nemuritóre, cum spiritele nenorocite sunt purtate fără repaos, de suflarea vijeliilor infernale:

E come gli stornei ne portan l'ali,
Nel freddo tempo, a schiera larga e piena;
Cosi quel fiato gli spiriti mali.
Di qua, di là, di giu, di sù gli mena;
Nulla speranza gli conforta mai,
Non che di posa, ma di minor pena [2]).

---

1) *Plinii* Histor. natural. X. 31.

2) *Dante*, Divina Comedia. L'Inferno, cant. V. v. 38—44:

«Şi precum grauriĭ sunt purtaţĭ de ale lor aripe
Pe timpul rece, în stolurĭ largĭ şi pline,
Aşa şi acea suflare purta spiritele nenorocite.
In cócĭ, în colo, în jos, în sus le mână;
Nicĭ o speranţă nu le maĭ mângâĭe
Nu dóră de repaos, ci de o maĭ mică pedépsă».

Nu rĕmâne îndoĭélă că *stornei* luĭ Dante, *les étourneaux* aĭ luĭ Buffon şi *sturni* luĭ Pliniŭ şi luĭ Marţial sunt grauriĭ noştri, cu penele negricĭóse şi presărate cu pete albe séŭ sure, cari trăiescŭ în Europa, — din fundul Şvedieĭ pênĕ în insula Malta, şi chĭar în Africa, pênĕ la capul Buneĭ-Speranţe,—cari, dupe ce în luna luĭ iunie, 'şĭ aŭ clocit ouĕle lor cenuşiĭ, în cuĭburĭ străine séŭ în scorburĭ de copacĭ, se adună de petrecŭ în stolurĭ, dormŭ nóptea în stuf, se cĭorovăiescŭ séra şi diminéţa, se scólă toţĭ de o dată cu mare volbură şi trecŭ răpede ca un nor negru îndesat, se amestecă printre porumbĭeĭ şi printre cĭorĭ, se domesnicescŭ bine în colivie, ba chĭar, décă îĭ puĭ în pension, învaţă franţuzesce, pronunţând gras litera *r*, întocmaĭ ca la Paris.

Se vede că Buffon,—o spune însuşĭ,— a audit graurĭ vorbind nemţesce, latinesce, elinesce şi alte limbĭ; cât despre mine n'am avut parte a constata *de visu et auditu*, talentele poliglote ale acestuĭ interesant ném de păsĕrĭ. Atât numaĭ pot dice despre dînsul că despreţul cu care îl tratéză intrigantul acela de Marţial, declarându'l bun-de-nimica, *inopes*, mĕ îndémnă şi maĭ mult a lua în antipatie pe acest poet servil şi demoralisat, urmând şi întru acésta, exemplul dat de augustul meŭ strămoş, Caiu Ulpiu Traian.

Eŭ, de câte orĭ mi s'a întêmplat să mănânc graurĭ, — adică *sturni* latinescĭ, or *étourneaux*

francezĭ, şi nu *sturḑĭ* românescĭ, séŭ *grives* franceзescĭ, — le am găsit un gust fórte bun şi maĭ ales un miros de vênat din cele maĭ plăcute. Nu căuta dar la cele ce ḑicŭ autoriĭ şi, când veĭ da peste stolurĭ de graurĭ, împuşcă fără dispreţ cât veĭ puté maĭ mulţĭ. Poţĭ fi încredinţat că eŭ unul îţĭ voĭu rĕmâné tare recunoscĕtor pentru peşcheş!

Décă cum-va acum te simţĭ cam obosit de lunga digresiune zoologico-filologică prin care am rĕsbunat de nepăsarea ta, pe *sturḑĭ*, pe *cocoşarĭ* şi pe *graurĭ*, apoĭ tot maĭ ĭértă-mĕ să adaog vre o duoĕ treĭ cuvinte în materiĭ analóge, adică să'ţĭ fac câte-va întrebărĭ, şi apoĭ, ḑĕu, vĕ daŭ pace şi ţie şi némuluĭ păsĕresc.

Maĭ ântêĭ, te rog spune'mĭ déca sciĭ séŭ nu sciĭ ce soĭu de sburătóre este *grangurul?* Am auḑit de la uniĭ, — şi aş dori să aflu déca aceĭa nu se înşélă, — că păsăruĭca astfel numită este chĭar acel vrăbete grăsun care se îndópă cu fructe de prin grădinĭ, *emeriza hortulanus*, şi care cu drept cuvênt este socotit în Francia ca una din cele maĭ delicate îmbucăturĭ ornitologice. [1]) Abié expus la dogoréla jaraticuluĭ, el se

1) 'Mĭ am luat séma, séŭ—ca să ḑic maĭ adevĕrat,—dupe ce am scris acestea, am aflat că *grangorele* este o pasĕre galbenă şi mare cât mĭerla, care pe latinesce se chiamă *oriolus galbula*, ĭar pe françuzesce *loriot*. Dar numele românesc al

preface într'o sărmăluţă de grăsime profumată. Gêndindu-mĕ la ele, aş vré să fiŭ şi eŭ printre óspeţiĭ şóreceluĭ din Lafontaine :

Autrefois le rat de ville
Invita le rat des champs,
D'une façon fort civile
A des reliefs d'ortolans [1]).

Trec la a duoa întrebare. Pentru ce, rcgu-te, n'aĭ spus nicĭ măcar un cuvênt despre o altă pasĕre de pădure care, deşi e cam rară la noĭ, ânsĕ este privită pretutindenĭ ca unul din cele maĭ delicate vênaturĭ? Francesiĭ îĭ ḑicŭ *gélinotte ;* Germaniĭ *hasel-huhn* (adică găină de alune); Ruşiĭ, — îţĭ amintesc numele'ĭ rusesc, fiind-că pădurile de brad şi de mestécăn ale Rusieĭ sunt pline de acéstă preçiósă sburătóre, — Ruşiĭ o numescŭ *répcik ;* ĭar la noĭ, ea se chĭamă. . . . .

---

gustosuluĭ *ortolan*, tot nu 'l am aflat, ci din contra maĭ mult m'am încurcat vĕḑênd în museul de istorie naturală de la Academie, duoĕ păsĕrĭ de mărime şi de formă cu totul diferite, purtând amênduoĕ numirea latină de *Emeriza hortulanus*, fără de ecuivalente românescĭ. — Confusio summa sequetur! — E pur, eŭ am mâncat *ortolanĭ*, vênaţĭ în ţéră la noĭ.

1) *La Fontaine*, Le rat de ville et le rat des champs :

«Odinióră şórecele de oraş
Pofti pe şórecele de la câmp,
Intr'un mod fórte politicos
La mezelicurĭ de . . . . (?)»

cum se va fi chiămând? . . . . . Sciŭ de sigur că în județele de munte ale Moldoveĭ, unde vênătoriĭ le pândescŭ pe mușchĭul cel verde de la tulpina bradilor, acele pasĕrĭ, maĭ marĭ decât un sitar și împodobite cu sprîncene roșiĭ ca cocoșiĭ sĕlbaticĭ, pórtă numele de *ĭeruncĭ*. Dar dincóce de Milcov, cum le dice? găinușe sĕlbatice? găinușe de alun? . . . . . . ?

Când divinul cântăreț al Divineĭ Comediĭ, călăuzit de maĭestrul sĕŭ Virgil, ajunge în cercul acela din infern unde eraŭ muncite de o aprigă și neîmblândită furtună, sufletele pĕcătóse ale muritorilor cari, aci pre pământ, dând uĭtăriĭ sănĕtósele dar asprele legĭ ale înțelepcĭuniĭ, îșĭ petrecuse viața în desmĭerdărĭ lumescĭ,

a cosi fatto tormento
Eran dannati i peccator carnali,
Che la ragíon sommettono al talento, [1])

atuncĭ poetul nu află, în puternica sa închipuire, alte imagine maĭ potrivite spre a descrie pe aceĭ nenorocițĭ, decât a'ĭ asemui, când cu șire lungĭ de melancolicĭ cocorĭ, când cu stolurĭ zăpăcite de graurĭ, când în fine cu amoróse porumbițe care, chiămate de dorință, cu aripele întinse și 'ncordate,

1) *Dante*, Divina Commedia. L'Inferno. Canto V. v. 37-39: «La cazna aci descrisă eraŭ osûndițĭ ceĭ cari aŭ pĕcătuit cu carnea, și aŭ pus înțelepcĭunea maĭ prejos de plăcerile lor.

sbóră către dulcele lor cuïb, purtate prin aer de dorul ce le 'ncinge:

Quali colombe dal disio chiamate,
Con l'ali aperte e ferme, al dolce nido
Volan, per l'aer dal voler portate[1]).

Răpită de armonia acestor suave versurĭ, ciripite în dulcea limbă toscană, inima se avêntă şi dînsa pe urmele amoróse ale pasĕriĭ uşóre; ochĭul o însoçesce prin spaţiŭ; gêndul se rĕsfaţă în desfătările aceluĭ cuïb dorit!

Dar colo, sub adûncul frundiş al codruluĭ stă pitit vênătorul, cu ochĭul ţintit la pradă, cu braçul ager la trăgacĭu. Blânda turturică a sosit, ameţită de bucurie, aprópe de soçul eĭ; ea s'a pus alăturĭ cu dînsul pe o cracă verde a stejaruluĭ; gungunind, ea îşĭ scutură aripile şi 'şĭ încovóĭă guşa argintie. Sórele de amiédĭ vérsă emanaţiunĭ voluptóse de căldură în rariştea păduriĭ şi subt umbra copacilor; radele luĭ se strecóră luminóse printre frunde şi sclipescŭ ca aurul pe undele limpedĭ ale pêrîuluĭ. Totul în fire e linişte, tăcere, dor şi speranţă; totul, pentru norocita păreche, plutesce în visurĭ de plăcere, în farmec

1) *Dante*, Div. Com.—L'Inferno, Cant. V, v. 82—84:

«Precum porumbiĭ, de dor chiămaţĭ,
Cu aripele deschise şi ţepene, la dulcele cuïb
Sbóră, purtaţĭ prin aer de ale lor dorinţe».

amoros! Cu gêndul, ea sórbe póte o eternitate de fericirĭ!

Dar de o dată un pocnet fatal rĕsună; echo îĭ rĕspunde de prin tóte adâncimile codruluĭ trezit. O sĕrmană păsĕrică a picat mórtă sub stejar. Vênătorul vesel o asvêrlă sângerată în tolba sa. Dar soçia turturică, cea care, vaĭ! a rĕmas cu ḑile,

Cât trăĭesce, tot jàlesce
Şi nu se maĭ însoçesce!
Trece prin florĭ, prin livede,
Nu se uĭtă, nicĭ nu vede.

Şi când şéde câte-o dată,
Tot pe ramură uscată;
Umblă prin dumbrav'adâncă;
Nicĭ nu bea, nicĭ nu mănâncă.

Unde vede apa rece,
Ea o turbură şi trece;
Unde e apa maĭ rea,
O maĭ turbură şi bea.

Trece prin pădurea verde
Şi se duce de se pĭerde;
Sbóră pênĕ de tot cade,
Dar pe lemn verde nu şéde.

Unde vede vênătorul,
Acolo o duce dorul,
Ca s'o véḑă, s'o lovéscă
Să nu se maĭ pedepséscă!

De vreme ce tu, autor al *Manualuluĭ* de vênătóre, n'aĭ socotit de cuviinţă a numĕra şi turturica printre pasĕrile de vênat, eŭ am dat cuvêntul rĕposatuluĭ întru fericire, mareluĭ ban Iănăchiţă Văcărescu, ca să rĕsbune de a ta uĭtare pe aceste dulcĭ şi fragede sburătóre. Tot-d'odată graçiósa şi jalnica elegie a vechĭuluĭ poet român îmĭ va servi drept oraţiune funebră pentru tot vênatul împenat, asupra căruĭa m'am întins,— mi se pare, — cam fórte peste mĕsură.

Pênĕ aci dar cu păsĕrile bune de împuşcat şi bune de mâncat! Sĕ le fie ţĕrâna, — adică nu . . . . să le fie maĭ bine carnea uşóră stomaculuĭ, şi apoĭ vecĭnica lor pomenire!

III

În tóte ţĕrile ce se bucură de legĭuirĭ înţelepte şi prevĕḑĕtóre, pe care le şi pune în lucrare o sistemă de administraţiune regulată ca césornicul, prin tóte acele ţĕrĭ, vine un moment al anuluĭ când d'odată vênătórea se închide. Atuncĭ côte-va lunĭ d'a rôndul nu maĭ auḑĭ nicĭ prin holde, nicĭ prin crângurĭ, pocnetul ĭerbeĭ de puşcă şi şuĭerătura alicelor; atuncĭ se dă recreaţiunĭ şi vacanţiĭ vênatuluĭ, ĭar vênătorilor li se impune pedépsa popreleĭ.

La noĭ pênĕ acum nicĭ legea nu prevede nimic, dar nicĭ înalta oblăduire nu simte trebuinţa de a se amesteca în traĭul, maĭ mult séŭ maĭ puçin turburat, al lighiónelor sĕlbatice; ea de o camdată se mulţumesce a *regularisi* vitele cu patru, şi maĭ ales pe cele cu duoĕ piciĭóre.

Astfel stând lucrurile în patria ucenicilor tĕĭ, pentru ce, o tu, dascăle de vênătorie sistematică şi raţională, n'aĭ suplinit lipsele legeĭ şi nepăsarea cârmuitoréscă, dând óre-care poveţe în privinţa timpuluĭ când se cuvine ca vênătorul să'şĭ pună puşca şi pofta în cuĭ şi să dea nevinovaţilor sĕĭ adversarĭ, un rĕgaz ce, în curênd, îĭ va asigura, tot luĭ, o maĭ spornică şi maĭ dăinuitóre isbêndă? Spune adevĕrat! câte-va cuvinte asupra acestuĭ punt n'ar fi fost ele óre fórte la locul lor, în *Manualul* tĕŭ de vênătorie?

Bag ânsĕ de sémă că deviŭ din ce în ce maĭ exigent şi că nu fac alta decât a scóte mereŭ la mĕrunte ponóse, cărţiĭ tale. Sunt sigur că, de când citescĭ aceste lungĭ pagine fără şir, aĭ ḑis miĭ de orĭ pênĕ acum: „Lipsă'mĭ de asemenea critică, unde se vorbesce maĭ mult de ceĭa ce nu 'mĭ a plăcut séŭ n'am socotit de trebuintă a le spune!"

Sciĭ ânsĕ că sunt tot felul de firĭ pe lume. Când, spre exemplu, daĭ unuĭ om flămênd, un

prânḑ cu care îşĭ póte fórte bine potoli fómea, mâncând tot lucrurĭ simple, dar sănĕtóse şi curat gătite, e învederat că nu se cade ca el să céră maĭ mult. Dar décă acel om este lacom din fire şi maĭ ales décă are gusturĭ rĕsfăţate, el o să se tot plângă că nu 'ĭ aĭ dat mezelicurĭ şi trufandale, prăjiturĭ şi zaharicale; o să pretinḑă că, în loc de carne de vacă, ar fi trebuit să'ĭ presențĭ dobe de mistreţ şi kebapurĭ de căprióră, în loc de puĭ de găină fripţĭ, prepeliţe tăvălite în mĕlaĭu şi bicaţĭ prăjiţĭ în mustul lor.

Socotesce că tot cam aşa fac şi eŭ cu *Manualul* tĕŭ, cerênd póte prisos acolo unde se află ceĭa ce este de neapărată trebuinţă, şi, în puterea prieteniei, ĭartă'mĭ aceste nazurĭ de lăcomie literară.

Dă'mĭ dar voĭe să mĕ întorc ĭar la vorba de maĭ nainte şi să arăt, în câte-va cuvinte, causele ce trebuĭe să îndemne pe vênătorul înţelept a curma, pentru un moment, isprăvile sale. Dar de vreme ce tu nu aĭ voit a spune acele cause, mie 'mĭ e témă că eŭ nu voĭu puté; de aceĭa, ca să scăpăm amênduoĭ cu faça curată, haĭ să facem loc aci între noĭ, poetuluĭ Lucreţiŭ, pentru ca, în versurĭ turnate ca de bronz, precum eraŭ şi legile Romeĭ, să invóce el, în favórea natureĭ aprinsă de dor, pe născĕtórea sporniceĭ ginte romane, pe desmĭerdătórea ḑeilor şi a ómenilor, pe

antica Vinere, fecunda şi neobosita prenouitóre a seminţiilor lumescĭ: [1])

„Născĕtóre a ginteĭ luĭ Eneŭ, voluptate a ómenilor şi a deilor, spornică Vinere! tu, care sub stelele lucinde ale ceruluĭ, împoporezĭ marea cea plutitóre şi pămêntul cel roditor, prin tine tot némul vĭeţuitórelor concepe şi se nasce spre a vedé lumina sóreluĭ. Dinainté ta, deiţă, dinainté ta şi la a ta sosire fugŭ vênturile şi nuoriĭ de pre cer; sub tine, pămêntul împestriţat aşterne florĭ drăgălaşe; ţie 'ţĭ zîmbescŭ valurile măriĭ şi cerul, înseninat

1) *Lucretii* de rerum natura, I v. 1—20:

Æneadum genetrix, hominum divomque voluptas,
Alma Venus, cæli subter labentia signa
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentis
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum
Concipitur visitque exortum lumina solis.
Te, dea, te fugiunt venti, te nubila cæli
Adventumque tuum, tibi suavis dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti
Placatumque nitet diffuso lumine cælum.
Nam simul ac species patefactast verna diei
Et reserata viget genitabilis aura favoni,
Aëriæ primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum perculsæ corda tua vi
Inde feræ pecudes persultant pabula læta
Et rapidos tranant amnis: ita capta lepore
Te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.
Denique per maria ac montis fluviosque rapacis
Frondiferasque domos avium camposque virentis
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem
Efficis ut cupide generatim sæcla propagent.

de tine, lucesce de o lumină preste tot împrăştiată. Cocĭ îndată ce primăvéra deschide şirul frumóselor ḑile şi îndată ce suflările înstrunate ale Zefiruluĭ reîncepŭ a deştepta puterile fecundăriĭ, maĭ ântêĭ sburătórele cu inima străpunsă de a ta virtute, vestescŭ, o ḑeiţă, a ta venire; apoĭ turmele îndârjite saltă cu veselie prin păşunĭ şi străbatŭ în not răpeḑile rîurĭ; astfel, aprinsă de frumuseţea şi de farmecele tale, tótă firea însufleţită te urméză cu înfocare pe tine, orĭ unde tu o mânĭ a se duce. De aceĭa prin mări şi prin munţĭ, prin apele volburóse, prin locuinţele frunḑóse ale pasĕrilor şi prin câmpiile înverḑite, suflând tuturor în pept o dulce ĭubire, tu facĭ ca cu plăcere să se înmulţéscă în etern generaţiunile lumeĭ".

Aşa dar când sosesce primăvéra, amice vênătorule, îndură-te şi tu, şi lasă gingaşeĭ Vinerĭ şi dulcelor eĭ desmĭerdărĭ, întrégă domnirea lumiĭ. N'aĭ avut tu óre timp îndestul ca să rĕspândescĭ grózã şi mórte prin crângurĭ şi pe câmpiĭ? Chĭar pe acéstă zăpadă ce se topesce acum subt adierea încropită a zefiruluĭ primăvĕratic, n'aŭ fost óre tipărite urme încrucişate ale copoilor, gonind prin pădure ĭepurile fricos şi vulpea viclénă, cari, fie-care dupe firea sa, se silescŭ a 'şĭ minţi gonaciĭ şi a încurca dîra lor printre tulpinele despuĭete? Dar Braĭca, Griveĭ şi Dudaş, cu botul la pământ, cu urechile blegite, cu códa întinsă, alérgă fără îndurare şi cu glasul lor spăimêntă féra prin tóte cotiturile eĭ. Lătrătura lor chĭelălăită, când maĭ apropiată, când apoĭ pĭerdută prin atmosfera rărită de ger, rĕ-

sună cu o cĭudată monotonie la urechile vênătoruluĭ, încremenit pe locu'ĭ de pândă. Nu sciŭ ce córdă misteriósă a inimeĭ sbârnîe la acea sĕlbatică armonie! Când copoiĭ vestescŭ apropierea vênatuluĭ, nerăbdarea îl face să tresară maĭ mult decât frigul. Cu ochĭul pironit către partea unde s'aude lătratul, el aşteptă, ispitesce, caută, mĕsóră lucĭul zăpeḑeĭ fără de cărare; ĭar când d'odată s'arată şoldanul cu urechile cĭulite séŭ vulpea cu códa tîrîş, ca într'un fulger el ĭea puşca la cătare şi trage! . . . .

. . . .

Pe când eram ajuns aci cu scrisul, fuseĭu întrerupt de fetiţa mea care venea în fuga mare să 'mĭ aducă o veste ce o înveselise fórte; mergênd în curte ca să se jóce cu Capişóna, căţéoa, a găsit'o culcată pe un mindir de paĭe şi avênd împrejurul eĭ o grămadă de căţeluşĭ, micĭ cât pumnul şi orbĭ ca soboliĭ. Eraŭ un-spre-ḑece bursuceĭ, carĭ se svêrcoleaŭ, chiţăind şi mĭerlăind, subt ugerul mameĭ, uniĭ negri, alţiĭ murgĭ şi alţiĭ bălţaţĭ. A trebuit negreşit ca dintr'o aşa de numerósă prăsilă, să fac şi partea engheruluĭ. Aci dar, în alegerea căţeilor cu drept de viaţă, am avut ocasiunea de a pune îndată în aplicare, învăţăturile şi poveţele ce se găsescŭ în cartea ta; am oprit dar căţeiĭ „carĭ aveaŭ cap maĭ mare, bot maĭ larg, nărĭ maĭ deschise, urechĭ maĭ subţirĭ şi maĭ bine croite, pept maĭ lat, picĭóre maĭ

lungĭ, códă maĭ grósă la rădăcină şi maĭ subţire la vêrf".

Îţĭ mărturisesc, amice, că în privinţa acesteĭ ultime recomandaţiunĭ, — cu tótă încrederea ce am în cunoscinţele'ţĭ şi în experienţa'ţĭ cinopedice, — rĕmăseĭ pe gêndurĭ, întrebându-mĕ ce fel de influenţă vorŭ fi avênd grosimea şi forma códeĭ asupra facultăţilor intelectuale şi fisice ale unuĭ câne? Aşa dar acest apendice al şireĭ spinăreĭ are şi el o însemnătate etică în natură, şi prin urmare filosoful comunist şi falansterian Ch. Fourrier scia ce spune, când pretindea că omul, spre a fi perfect, ar trebui să aĭbă la spate o códă cu un ochĭu la vêrf?

Alţiĭ, din contra, aŭ aşteptat de la scurtarea códeĭ, chĭar şi la animale, efecte estetice pentru acestea, — dovadă caiĭ englezescĭ, cărora li se taĭe códa pentru frumuseţe, — ba chĭar şi efecte moralisătóre pentru omenire; cĕcĭ, spre exemplu, Plutarc ne spune că frumosul, rĕsfăţatul şi sburdalnicul Alcibiad, flórea efebilor din Atena, tăie într'o ḑi códa cea frumósă a unuĭ câne minunat pe care 'l cumpărase cu şépte-ḑecĭ de mine (vre o 6,500 leĭ nuoĭ), numaĭ pentru ca, dând de vorbă concetăţenilor sĕĭ asupra acesteĭ nevinovate nebuniĭ a luĭ, să 'ĭ opréscă de a cârti despre dînsul alte lucrurĭ maĭ rele [1]).

---

1) *Plutarchi* vita Alcibiadis, IX.

Apoĭ maĭ este ăncŏ şi o vorbă românéscă : *Códă lungă, minte scurtă!* ḑicĕtóre nesocotită a poporuluĭ, pe care adesé o dă de mincĭună şi femeĭea cu lungĭ plete şi vulpea cea lung-codată.

Dar dintr'una într'alta, vorbind despre códă, despre vênătorĭ şi despre vulpe, îmĭ aduseĭu a-minte o poveste pe care am auḑit'o adesé orĭ, pe când eram copil, spuind'o un bĕtrân vênător, căruĭa îĭ plăcea să gluméscă cu tovarĕşiĭ sĕĭ.

Déca cum-va vreĭ. să dormĭ şi nu 'ţĭ vine de sine'şĭ somnul, apoĭ pune capul pe pernă şi ascultă :

A fost o-dată ca nicĭ o-dată, — déca n'ar fi nu s'ar povesti, — pe când se potcovea puri-cele . . . ., şi cele-l-alte. . . . . . şi cele-l'alte.

A fost o dată un vênător care, de côte orĭ mergea la vênătóre, avea obiceĭu să ĭea cu dîn-sul pe slujitorul sĕŭ, ĭar când se întorcea înapoĭ, povestea cuĭ vrea să 'l asculte o mulţime de întêmplărĭ minunate care de când lumea nu tre-cuse nimenuĭ nicĭ măcar prin vis, şi la tóte aceste basne, nu lipsea nicĭ o dată de a aduce ca mar-tor pe bĭétă slugă, adevĕrat om al luĭ Dumneḑeŭ.

Aḑĭ aşa, mâne aşa, pênĕ când într'o ḑi a-acesta, sătul de a face mereŭ de pomană meseria ticălósă de martor mincinos, îşĭ ceru séma de la stăpân şi voi cu tot dinadinsul ca să 'şĭ ĭea ḑioa-bună de la el.

Stăpânul stărui ca să afle pricina acesteĭ neaşteptate hotărîrĭ şi cu vorbe blânde, îl întrebă:
— „Óre nu te mulţumescĭ cu simbria ta şi cu traĭul ce aĭ în casă la mine, de vreĭ să mĕ laşĭ?“
— „Să nu pĕcătuĭesc, cocóne“,—iĭ rĕspunse slujitorul;—„tóte sunt bune la domnia-ta. D-ḑeŭ să'ţĭ dea tot bine! Dar să'ţĭ spuĭ curat, şi să nu'ţĭ fie cu supĕrare: uĭte, mĕ mustră cugetul de atâtea doveḑĭ mincinóse ce'mĭ cerĭ să daŭ pe tótă ḑioa, când începĭ, — adică să fie cu ĭertăcĭune, —când începĭ a tăĭa la palavre vênătorescĭ. E pĕcat de Dumneḑeŭ, cocóne, să mĕ afundez eŭ cu totul în focul Gheeneĭ şi să port eŭ, săracul de mine, tot ponosul pĕcatelor cu care domnia-ta îţĭ încarcĭ de bună voĭe sufletul. Lasă-mĕ maĭ bine să mĕ duc cu Dumneḑeŭ!“

Aşa vorbi servitorul şi stĕpânul se puse pe gêndurĭ; dar fiind-că el cunoscea preçul uneĭ slugĭ drepte şi credincĭóse, se rĕsgêndi bine şi 'ĭ rĕspunse într'ast-fel:

— „Ia ascultă, băiete! Vĕḑ că tu eştĭ om cu frica luĭ Dumneḑeŭ. Rĕmâĭ la mine şi ajută-mĕ ca să mĕ desbăr de pûrdalnicul meŭ de nărav. Crede-mĕ, nicĭ eŭ n'aş voi să spun ceĭa ce nu pré este tocmaĭ adevĕrul; dar ce să'ĭ facĭ năravuluĭ? Mĕ ĭea gura pe dinainte. Aşa dar, să facem cum e maĭ bine; să facem între noĭ o învoĭală, ca să scap şi eŭ de aşa urît cusur, să rĕmâĭ şi tu împăcat cu sufletul. Când mĕ voĭu

afla în vre o adunare, tu să staĭ la spatele meŭ, şi cât veĭ audi că încep a croi câte una maĭ deochĭată, tu să mě tragĭ de mânica haĭneĭ, cŏcĭ eŭ îndată voĭu îndrepta-o dupe fiinţa adevěruluĭ“.

Aşa spuseră şi aşa rěmase să fie.

Peste câte-va dile, şedênd la masă cu alţiĭ, vênătorul începu să povestéscă că la o vênătóre la care fusese de curênd, ’ĭ a eşit înainte o vulpe, care avea o códă, o códă lûngă, lûngă cel puçin de cincĭ stânjenĭ!!!

Pe când, în focul povestiriĭ, el rostea acestea cu cea maĭ deplină încredinţare ca şi când lucrul ar fi fost întocmaĭ dupe cum îl spunea, de o dată se simţi tras pe dinderět, de mânica surtuculuĭ. Işĭ aduse aminte de tocméla cu slujitorul; îşĭ luă vorba înapoĭ şi îndreptându-se că, în înferbinţéla vênătóriĭ, nu va fi vědut tocmaĭ bine, reduse códa vulpeĭ pêně la vre o duoĭ stânjenĭ.

O nouă smîncélă de haĭnă, îl făcu s’o maĭ scurteze cu un stânjen.

La a treĭa, o cĭonti pêně la duoĭ coţĭ.

Simţind âncŏ şi acum efectele restrictive ale consciinţeĭ servitoruluĭ, se înduplecă a maĭ reteza din códa vulpeĭ: — „Duoĭ coţĭ întocmaĭ nu va fi fost; — dise el asudând, — dar, pre legea mea, că era de un cot şi maĭ bine!“

Sluga, care se bucura acum şi mulţumea în sine luĭ Dumnedeŭ, audind pe stăpânul

sĕŭ cum se lepăda din ce în ce maĭ mult de ispitele Sataneĭ, credu că e momentul nimerit spre a'l aduce la o deplină pocăinţă şi 'l maĭ trase ăncŏ odată de mânică.

Dar răbdarea vênătoruluĭ era ajunsă la culme, şi întorcêndu-se de o dată înfuriat către neîmblânditul sĕŭ censor, se răsti la dînsul, strigând în gura mare: — „Bine, mişelule! Nu'ţĭ e destul cu atâta? Ce! vreĭ să las vulpea bércă? Dar maĭ bine să te ĭea pe tine dracul de o miĭe de orĭ, decât să rĕmâĭe vulpea mea fără códă!"

Să nu'ţĭ închipuĭescĭ, amice, că am copiat acéstă istorióră din cartea rĕposatuluĭ Anton Pann, intitulată

Povestea vorbeĭ séŭ culegere de proverburĭ
de prin lume adunate
şi ĭarăşĭ la lume date; [1]

dar precum am audit'o de la bĕtrânul meŭ vênător, tot cam aşa 'ţĭ o şi povestiĭu;

Morala eĭ, — déca va căuta cineva o morală într'însa,—este, precât mi se pare, că de vreme ce exerciţiile vênătorescĭ aŭ darul de a desvolta într'un chip cu totul excepţional imaginaţiunea omenéscă, nu trebuĭe să cerem de la vênătorĭ o apreçuire rece şi nepărtinitóre a întêmplărilor şi

---

1) 3 volume. Bucurescĭ, 1852—53.

a isbênḑilor ce se atingŭ de arta lor favorită. Celor ce sûnt Achilĭ şi Diomeḑĭ pe câmpul de bătaĭe, se cade să le ĭertăm a fi şi Omerĭ, când începŭ a rapsodia pe lira Caliopeĭ.

Ş'apoĭ, în tesă generală, făcênd partea slăbiciunilor omenescĭ, să nu uĭtăm că năravul din fire nu are lecuire şi că ceĭ maĭ mulţĭ dintre ómenĭ sunt ca lupul, care pĕrul 'şĭ 'l potŭ lepăda, ĭar năravul ba.

De aceĭa, când vine unul şi 'ţĭ istorisesce, bună-óră, că a împuşcat de la pândă lupul, pe când i l'aŭ adus copoiĭ gonind; că a înjunghĭat cu cuţitul de la brâŭ şi a culcat la pămênt pe ursul, care se răpeḑise asupră'ĭ, rănit fiind de glonţ şi înfuriat, eŭ unul nu sunt de părere că trebuĭe să te frămênţĭ aşa tare cu firea şi maĭ ales mi se pare că este cu totul de prisos ca să te cercĭ a 'ĭ dovedi cum că se amăgesce şi că ceĭa ce spune nu a fost nicĭ o dată şi nicĭ se póte aĭevé întêmpla. Óre făcênd astfel, nu cam perḑĭ orḑul pe gâsce?

Dar îmĭ veĭ ḑice: — „Pentru ce să nu combatem erorile respândite în public de réoa credinţă séŭ de fanfaronada unora? De ce, chĭar în materie de vênătorie, să nu hotărîm marginile posibiluluĭ? Pentru ce să nu arătăm celor ce voĭescŭ a se scrie printre vredniciĭ cetaşĭ aĭ sfântuluĭ Hubert, la ce punt al orizontelui vênătoresc sfinţesce sórele putinţeĭ şi începe să licu-

réscă fofengherul[1]) îndoïelnic al fantasticelor plăzmuirĭ? La ce mintea şi gura să nu fie drepte, tocmaĭ la aceïa cari, cu ochĭul şi cu mâna nu potŭ să dea greş? Pentru ce . . . . .?"

La tóte aceste întêmpinărĭ judiciόse şi dictate de cea maĭ candidă virtute, témă 'mĭ e că tótă brasla veselă şi uşóră a vênătorilor, începênd de la vătaful Pasache şi pênĕ la tiriachiul Café-subţire, îţĭ va rĕspunde în cor cu o păcălitură vênătorescă, ḑicêndu'ţĭ: — „Veḑĭ d'aïa n'are ursul códă!"

Pasă atuncĭ de 'ĭ maĭ învaţă carte!

Noĭ ânsĕ ceştia-l-alţĭ cari judicăm sănĕtos, cari scim vorbi şi cu gravitate, cari ne silim a găsi adevĕrul, binele şi frumosul, în orĭ ce fapt, să ne vedem de trébă şi să urmăm a culege, chĭar şi din vênătorie, cugetărĭ seriόse şi impresiunĭ plăcute, atât pentru minte cât şi pentru inimă.

Dar de vreme ce nu ne pré înţelegem amênduoĭ asupra feluluĭ preferit de vênătóre, — tu ţinênd cu prepelicarul şi eŭ cu căruţa Tămădăia-

---

1) Déca cum-va nu cunoscĭ acéstă expresiune, mĕ grăbesc a 'ţĭ spune că astfel numescŭ ţĕraniĭ, în unele locurĭ, lucéfĕrul dimineţeĭ, căruïa 'ĭ ḑicŭ şi *stéoa porculuĭ*. Expresiunea alésă de mine este fără înduoĭélă maĭ clasică, cŏcĭ derivă evident din duoĕ cuvinte elinescĭ: *φῶς*, *lumina* şi *φέγγει*, *lucesce*. Terminaţiunea, dreptul luĭ Dumneḑeŭ, e cam şocăţéscă.

nuluĭ, — aĭdem, amice, să căutăm împreună, prin largul domeniŭ al vênătorieĭ, un câmp pe care ne vom potrivi póte la gusturĭ!

IV

Sûnt acum maĭ bine de o sută de anĭ de când unul din ceĭ maĭ marĭ scriitorĭ aĭ Germanieĭ, Lessing, a scos o carte sub titlul de *Laocoon séŭ despre marginile respective ale poesieĭ si ale pictureĭ.* [1]) Intr'acest cap de operă de critică şi de bun gust, autorul descrie cu fineţă, cu claritate şi cu eleganţă, mijlócele diferite ce fie-care din aceste duoĕ arte pune în lucrare ca să intereseze, să mulţuméscă, să misce şi să răpéscă pe om.

'Mĭ a venit în gênd că o carte de felul acesta s'ar puté scrie, luând cine-va de subĭect vênătórea, spre exemplu, şi analisând pe rônd tóte impresiunile ce ea produce asupra imaginaţiuniĭ şi asupra simţimintelor omenescĭ, atât prin împărtăşirea omuluĭ la înseşĭ acţiunile eĭ, cât şi prin descrierĭ literariĭ, prin imitaţiunĭ armonice séŭ prin representărĭ plastice ale scenelor de vênătóre.

S'ar puté deştepta într'o asemenea operă,

1) Tipărită maĭ ântêĭ la 1763 şi tradusă în limba franceză, la 1802, de *H. Vanderburg.*

miĭ de ideĭ energice şi salubre care arŭ scălda mintea obosită şi sufletul amorţit în roua întăritóre a timpilor de antică vîrtoşie trupéscă; apoĭ ar veni rôndul cugetărilor dulcĭ şi duĭóse ce vlăstărescŭ adesé în traĭul singuratic al vênătoruluĭ şi care, cu tot nesaţiul luĭ de omor, facŭ une orĭ ca o lacrimă de dor şi de îndurare să'ĭ roureze géna. Intr'acea carte 'şĭ arŭ găsi locul şi întêmplările comice, şi spusele glumeţe, şi petrecerile sgomotóse, care înveselescŭ viaţa vênătorescă; apoĭ într'însa s'ar vedé ăncŏ cum artele şi poesia aŭ sciut să 'şĭ însuşéscă şi aŭ isbutit să resfrângă în producţiunĭ de merit, tóte aceste felurite fapte şi simţirĭ.

Intr'astfel, mintea cititoruluĭ, preumblată prin spaçiu şi prin rĕstimpĭ, fără ănsĕ a perde un minut urmele vênătorieĭ, ar vedé, ca într'o panoramă, desfăşurându-se dinainte'ĭ tóte acţiunile pornite din acéstă crudă dar bărbătéscă aplecare a fireĭ omenescĭ; călăuzită de o critică judiciósă şi atrăgĕtóre, ea ar trece în revisuire tóte creaţiunile prin care geniul séŭ talentul aŭ sciut, cu maĭ mult séŭ maĭ puçin succes, să concépă, să ilustreze, să reproducă şi să idealiseze instinctele şi faptele vênătorescĭ ale omuluĭ din toţĭ seculiĭ şi din tóte părţile lumiĭ.

Uneĭ asemenea cărţĭ, — ca să nu 'ĭ lipséscă nicĭ eĭ patronagĭul mitologic séŭ divin, — uneĭ asemené cărţĭ 'ĭ aş da, în fie-care din părţile

sale, câte un titlu luat din regiunile ideale ale vênătorieĭ; aş caracterisa-o, pe rônd, prin treĭ capete d'operă ale artelor plastice, în care parŭ a se fi întrupat tóte cugetările cele maĭ nobile, cele maĭ puternice, cele maĭ graçióse ce instinctul vênătorieĭ a putut vre-o-dată să însufle unor ómenĭ de geniŭ.

Aceste treĭ capete d'operă, mărețe embleme ale arteĭ vênătorescĭ, le aş afla în statua antică, numită *Diana cu cĭuta* din galeria Luvruluĭ, în grupa *Dianeĭ de Poitiers*, sculptată de artistul francez Jean Goujon, şi în gravura pictoruluĭ german Albert Dürer, representând vocațiunea miraculósă a *sfântuluĭ Hubert*[1]).

1) Despre *Diana cu cĭuta*, care se numesce și *Diana de la Versalia*, fiind-că a stat lung timp în acest loc, dupe ce maĭ ântêĭ s'a adus în Francia sub Francisc I, descoperită fiind în lacul Nemi(?) din Italia, și a fost succesiv expusă în castelurile de la Meudon și de la Fontainebleau, vedĭ: *Braun*, Vorschule der Kunstmythologie, (Gotha, 1854) n. 52.—*Clarac*, Musée de sculpture, (Paris, 1850) vol. IV. n. 1202, stampa 284.—*W. Fröhner*, Notice de la sculpture antique du Musée Impérial du Louvre, (Paris, 1870).=*Diana de Poitiers* a luĭ Jean Goujon e reprodusă în *Clarac*, vol. V. n. 2600, stampa 359. O notiță despre J. Goujon figurézä în vol. I. — *Réveil* a publicat tóte operile luĭ, care se află și în *Musée des Monuments français* de *Robillard Péronville* (Paris, 1803—1811).=Gravura luĭ Albert Dürer intitulată *St. Hubert* și executată cu apă tare pe fer, se află reprodusă în *P. Lacroix*, Les arts au Moyen-âge et à l'époque de la Renaissance (Paris, 1869), pag. 343. Pentru biografia ar-

In aceste treĭ creaţiunĭ se vede într'adevĕr unul şi acelaş scop; dar în câte-şi trele, el este exprimat sub forme perfecte, a căror singură diversitate dovedesce cât sunt de fecunde şi de variate simţirile şi gêndurile ce aŭ putut să se resume în aşa frumóse şi felurite concepţiunĭ. Cine ar sci să descrie tóte perfecţiunile, tot farmecul acestor treĭ opere, cine ar puté să rostéscă tot ce spune ochĭuluĭ şi minţiĭ aceste splendide idealisărĭ plastice ale arteĭ vênătorescĭ, acela ar face cel maĭ minunat panegiric al acesteĭ arte; acela ar fi tot-d'odată rapsodul, trubadurul şi psalmistul seminţieĭ luĭ Nimrod.

Acela ar lăuda-o cântând imnul eleniceĭ Artemide, sgomotósa sor-gemene a *argintarcatuluĭ* Apolon şi venerata fecióră care pórtă săgeţĭ de aur, bucurându-se de larma vênătoréscă; care prin codri umbroşĭ şi pe piscurĭ furtunóse, străpunge cerbiĭ; care întindêndu'şĭ auritul arc, asvêrlă darde ucigĕtóre de se cutremură creştetul înalţilor munţĭ, de rĕsună pădurile întunecóse sub

tistuluĭ vedĭ: Histoire des peintres de toutes les écoles par *Ch. Blanc*, Ecole allemande, şi viaţa luĭ de *Eye* (Leipzig, 1860). — Pentru diferite representărĭ ale sfântuluĭ Hubert se póte consulta: *Guénebault*, Dictionnaire iconographique des Monuments de l'antiquité chrétienne et du Moyen-âge, (Paris, 1843) şi Dictionnaire iconographique des figures, légendes et actes des saints, de acelaş (Paris, 1850, edit. J. P. Migne).

gemetele férelor isbite, de se înfioréză pămêntul şi marea cu toţĭ pesciĭ din ea[1]).

Acela ar face să rěsune fanfara tiumfală a vênătorilor feodale, reamintind prosaiculuĭ nostru secol, imagine poetice din timpiĭ de cavaleréscă cortesie, din aceĭ timpĭ de vesele şi elegante petrecerĭ, când nobilul castelan, subt ochiĭ dalbeĭ regine a cugetelor sale, se pornea călare pe falnicu'ĭ armăsar, ca să vêneze, cu sprintena şi tumultósa luĭ haĭtă de arcaşĭ, de slujitorĭ, de dulĕĭ şi de ogarĭ, cerbul şi mistreţul de prin codri séŭ ca să dobóre, pe sub nuorĭ, cocoriĭ, răpeḑind aasupră-leageriĭ sĕĭ şoĭmĭ, legaţĭ de oblâncul şeleĭ !

Acela ar cădi cu sfinte miresme, cu smirnă şi cu têmâĭe, altarul vênătorilor, povestind cum sĕlbaticul uriaş al anticelor legende germanice, cum vênătorul afurisit care 'şĭ vênduse sufletul către diavol pentru ca să pótă lovi tot drept,

---

1) *Hymni Homerici :* XXVII, in Dianam. v. 1-9.

Ἄρτεμιν ἀείδω χρησυλάκατον, κελαδεινὴν
παρθένον αἰδοίην, ἐλαφηβόλον, ἰοχέαιραν,
αὐτοκασιγνήτην χρυσαόρου Ἀπόλλωνος·
ἥ κατ᾽ ὄρη σκιόεντα καὶ ἄκριας ἠμενόεσσας
ἀγρὴ τερπομένη, παγχρύσεα τόξα τιταίνει,
πέμπουσα στονόεντα βέλη· τρομέει δε κάρηνα
ὑψηλῶν ὀρέων, ἴαχει δ᾽ ἐπὶ δάσκιος ὕλη
δεινὸν ὑπὸ κλαγγῆς θηρῶν φρίσσει δέ τε γαῖα,
πόντος τ᾽ ἰχθυόεις . . . .

printre bradĭ şi printre stâncĭ, cum acea fantastică fiinţă a posomorîtelor visurĭ păgâne, printr'o minune ceréscă, se prefăcu în blândul şi cuviosul episcop şi *apostol al Ardenelor* creştinate !

A fost fără îndoĭélă un vênător inspirat şi a sciut să mânuĭască bine arcul şi săgeţile, artistul subt a căruĭ daltă s'a mlŏdiit statua Dianeĭ de la Luvru, acea mêndră şi spintenă fecĭóră de marmură, care s'avêntă, ageră şi uşóră, sub creţurile dese ale tuniceĭ eĭ spartane, scurtă în póle şi larg-despicată la umerĭ. O mişcare vie şi graçiósă a grumazuluĭ a înălţat capu'ĭ, cu periĭ sumeşĭ la céfă în corimb, şi pe fruntea'ĭ, coronată cu o ângustă diademă, se strecóră ca un prepus de mânie. Peplul îĭ înfăşóră, ca un brâŭ, talia sveltă şi cutele vĕşmêntuluĭ ascundŭ sînu'ĭ fecĭoresc; dar braçele'ĭ góle, unul se încovóĭe în sus ca să scótă o săgétă din cucura de pe umerĭ; cel-l-alt se rézimă pe creştetul cornut al cĭuteĭ. Ce neastêmpĕr va fi făcênd pe ḑeiţă să calce aşa ĭute pămêntul, sub crepidele'ĭ împletite pe picĭor ca opincele plăieşilor noştri? Pe cine ameninţă ea cu darda împenată ce ea atinge cu degetele'ĭ delicate? Trămite ea óre în câmpiĭ etolicĭ aĭ Calidonuluĭ, pe mistreţul uriéş care va muri înjunghĭat de mâna regesculuĭ vênător Meleagru? Urḑesce ea o crudă rĕsbunare în contra nenorociţilor fiĭ aĭ nesocotiteĭ Niobe? séŭ că, încrun-

tată, se gătesce a da pradă cânilor, pe îndrăzneţul Acteon, care, vênând prin dumbravă, a cutezat să 'şĭ desfăteze vederile cu uĭmitórea privelişte a casteĭ ḑeiţe, scăldându-se în pêrîŭ?... Cugetul eĭ e o divină taĭnă. Artistul a sciut numaĭ să împetréscă, în răpedea şi mêndra pornire a mersuluĭ ḑeiţeĭ, acel vers caracteristic al piosuluĭ cântăreţ:

„Cu inima vitéză, ea trece pretutindenĭ, prăpădind odrasla férelor sĕlbatice“ [1]).

Astfel a isbutit a crea un ideal sublim al arteĭ vênătorescĭ!

O inspiraţiune de altă natură a dat nascere, în al XVI[lé] secol, Dianeĭ luĭ Jean Goujon, care şi dînsa va rĕmâné pururé ca o măréţă simbolisare a aceliaşĭ ideĭ. Dar sculptorul francez, unul din luceferiĭ aceleĭ epoce, — cu drept cuvênt numită *Renascere*, — în care producţiunĭ de frunte în litere şi arte, ca florile primăvéra, rĕsăreaŭ prin tótă Europa din imaginaţiunile stimulate de studiul modelelor antice, Jean Goujon, trăit la curtea desfătată a regeluĭ Henric al II[lé] de Valois, vĕḑuse adesé pe frumósa ducesă de Valenti-

1) *Hymni Homerici:* XXVII. In Dianam. v. 9—10:

ἡ δ' ἄλκιμον ἦτορ ἔχουσα
πάντῃ ἐπιστρέφεται, θηρῶν ὀλέκουσα γενέθλην.

nois, pe Diana de Poitiers, favorita regeluĭ şi adevĕrata stăpână a Franciei, presidând la splendidele şi voĭóséle vênătorĭ regale ce se daŭ în pădurile de la Fontainebleau şi de la St. Germain. Pe chipul aceleĭ voluptuóse regine a frumuseţeĭ, mâna maĭestră a rĕspândit aureola uneĭ divinităţĭ vênătorescĭ.

Ânsĕ creaţiunea sa, modulată în liniĭ undulóse şi pline de morbideţă, nu maĭ are nimic din aspra candóre şi din energia virginală a anticeĭ Artemide. Diana luĭ Goujon e o ḑeitate lenósă; ea se odihnesce, pe jumĕtate culcată. Trupu'ĭ, fără vĕşmênt, nu ascunde nicĭ una din desmĭerdările sale; gura'ĭ zîmbesce cu o trufaşă nepăsare; pĕru'ĭ, în viţe undulóse, e ridicat cu o măiestrită eleganţă, sub podóba artistică de pe creştet; braçul stâng, ornat cu brăçărĭ la umĕr şi la mână, ţine un arc destins; ĭar mâna dréptă, cu un mănuchĭu de florĭ, înconjóră şi mângâĭe grumazul unuĭ cerb măreţ. Adăpostită sub córnele trufaşe ale nobiluluĭ animal, ḑeiţa îşĭ rézimă trupul pe şélele luĭ; un câne se odihnesce sub picĭórele pe jumĕtate lungite ale Dianeĭ şi altul, lăţos, stă alăturĭ cu cerbul.

Un aer de nobilă molecĭune domnesce într'acéstă grupă; înfăçişarea'ĭ fastuósă şi elegantă repórtă mintea către timpiĭ când plăcerile vênătóriĭ, cu tot cortegĭul lor de lux şi de galanterie,

era numaĭ petrecerea favorită a regilor şi a fericiţilor de pre acéstă lume.

Când de la aceste duoĕ modelurĭ, caracterisate unul prin graçia corectă şi prin vigórea juvenilă a Antichităţiĭ, cel-l-alt prin eleganţa maĭ rĕsfăţată şi maĭ sumptuósă a Renascereĭ, ne întórcem privirea asupra gravureĭ vechĭuluĭ artist german, maĭ nainte de tóte, mintea nóstră încércă ca un simţimênt de sfiélă. Ne întrebăm déca acea scenă complicată, cu tot vulgarul aparat al vênătóriĭ, posedă cu adevĕr în sine elementele uneĭ opere estetice? déca cum-va frumosul póte să existe acolo unde el nu isbesce chĭar de îndată vederile? Ne uĭtăm, ne întrebăm . . . . .

Dar cu cât privim maĭ cu băgare de sémă combinarea acesteĭ composiţiunĭ, în care geniul tudesc se vădesce cu tóte naivele sale amĕnunte şi cu tóte precugetările sale reflective, cu atât maĭ mult încolţesce în noĭ o simţire înduoĭelnică de mulţumire, care cresce treptat şi ajunge pênĕ la sfêrşit a ne pĕtrunde de o admiraţiune anevoĭe de definit. Nu eleganţa nicĭ graçia formelor, nu perfecţiunea nicĭ simplitate corectă a compuneriĭ deştéptă în noĭ acest cĭudat simţimênt, ci maĭ mult nu sciŭ ce cugetare adâncă care a presidat la concepţiune, nu sciŭ ce misterios efect pe care 'l produce întrunirea intenţionată a atâtor detaliurĭ, aşa de naiv representate.

Scena se petrece la pólele uneĭ stâncĭ păduróse, pe care o încunună un castel feodal cu turnurĭ şi cu metereze; la drépta curge un rîŭ, în undele căruĭa se resfrănge umbra tufişuluĭ de pe mal; peste rîŭ trece o punte de pétră; la stânga tĕrâmul se 'nalţă acoperit cu câţĭ-va rarĭ copacĭ, maĭ mult frânţĭ şi uscaţĭ. Printre acéstă stérpă pădure, se zăresce cerbul, purtând cu smerenie crucea răstigniriĭ pe al sĕŭ creştet, înfiptă în faça latelor sale córne. Pe ântêĭul plan se află vênătorul cu calul şi cu câniĭ sĕĭ; el a descălicat şi a dat în genuchĭ, privind cu o cuviósă mirare vedenia ce 'ĭ trămite cerul. Costumu'ĭ este îmbrăcămintea vulgară a vênătorilor contimporanĭ cu artistul. Calul stă neclintit fără ca să véḑă ceĭa ce produce pietósa mirare a stăpânuluĭ şi ogariĭ, câte-şi cincĭ, nedând séma la ceĭa ce se petrece, se odihnescŭ ca de popas.

Tóte părticelele acesteĭ compunerĭ sunt lucrate, ca tóte operile luĭ Albert Dürer, cu o scrupulósă acurateţă; totul e exact, dar nimic în particular nu are o formă care să placă maĭ mult decât simpla şi reala natură. Stâncĭ, copacĭ şi animale, tóte sunt în nesimţire, tóte staŭ în nepăsare; singurĭ, cerbul miraculos şi vênătorul pocăit producŭ contrast, prin posele lor, în care se străvĕdŭ simţiminte adûncĭ: cerbul, în repaosul sĕŭ cumpănit, pare a simţi de ce preţ nestemat este sfânta podóbă ce el pórtă; vênătorul vede

uĭmit, chĭar în obĭectul persecuţiunilor sale, chĭar pe fruntea vênatuluĭ, semnul ce 'l va mântui de pĕcate; el se 'nchină la dînsul, rostind póte în cugetul sĕŭ, maxima pe care, cu ṣépte secolĭ în urmă'ĭ, a formulat'o într'astfel renumitul vênător al meḑiuluĭ-ev Gaston Phœbus: „Prin vênătóre „scapă omul de pĕcatul trândăvieĭ, cŏcĭ acela care „fuge de cele ṣépte pĕcate de mórte trebuĭe, dupe „legea nóstră, să fie mântuit; prin urmare vênă- „torul bun va fi mântuit“ [1]).

Iată în ce mod arta germană, întrunind ideĭ abstracte cu prosaice amĕnunte, a sciut să traducă cu penelul, ideile care se resumă în legendarea vênătóre a sfântuluĭ Hubert, patronul vênătorilor creṣtinĭ din occident.

Mĕ opresc, cŏcĭ mi se pare că ĭar am greṣit calea. Întreprinsesem, pe cât ţiŭ minte, a căuta în cercul literilor ṣi al artelor, imagine vênătorescĭ asupra cărora să ne potrivim la gusturĭ, ṣi iată că mĕ pomenesc vorbindu'ţĭ despre arta

---

1) *Gaston Phœbus*, comite de Foix (1331—1391). Cartea luĭ s'a tipărit maĭ ântêĭ la 1507, sub titlul : *Des déduitz de la chasse des bestes sauvaiges et des oyseaux de proie :* «En chassant on évite le péché d'oisiveté, car qui fuyt les sept péchés mortels, selon nostre foy, il devroit estre sauvé : donc bon chasseur sera sauvé». — Sfântul Hubert, fiŭ al duceluĭ de Acuitania ṣi apoĭ episcop la Maestricht, pare a fi trăit între 656 ṣi 730.— Cât despre Albert Dürer, pictor ṣi gravor din Nuremberg, viaţa luĭ se întinde de la 1471 pênĕ la 1528.

Germanilor şi despre gravură, duoĕ lucrurĭ care, precât ĭar sciŭ, îţĭ sunt de o potrivă urîte.

Nu creḑ, în adevĕr, ca la tine pictorul Albert Dürer să aĭbă maĭ multă trecere decât compatrioţiĭ luĭ, musicanţiĭ Beethoven şi Mendelsohn, şi negreşit că nu invenţiunea gravuriĭ cu apă tare, ce i se atribuĭe, îĭ va câştiga maĭ mult preç în ochiĭ tĕĭ.

Póte ânsĕ că, pentru hatîrul patronuluĭ tĕŭ sfântul Hubert, mĕ va ĭerta, în casul de faça şi veĭ priimi chĭar ca, sub rubrica gravuriĭ luĭ Dürer, să se grupeze, în opera proĭectată, tot ceĭa ce ţie nu'ţĭ place în arta vênătorieĭ.

Acésta îţĭ va fi cu atât maĭ lesne cu cât de sigur, proĭectul de carte va rĕmâné, cât despre mine, pururé în stare de proĭect şi că, aşteptând să 'mĭ vină momentul de inspiraţiune şi talentul de critică ce 'mĭ arŭ trebui ca s'o pot scrie, eŭ unul voĭu rĕmâné întocmaĭ ca vrabia care mĕlaĭu viséză.

Aşa dar fiĭ pe pace; n'am să aştern aci tot ce ar trebui să se afle în acea monografie filosofică, istorică, literară şi estetică a vênătorieĭ. Nu ḑic că acéstă seméţă idee nu 'mĭ a trecut un moment prin creerĭ şi că n'am început chĭar a citi, cu acest scop, tractatele în proză, *Κυνηγετικοὶ*, al luĭ Xenofon şi al complinitoruluĭ sĕŭ Arian, notele despre vênătóre, coprinse în *Onomasticonul* luĭ Iuliŭ Polux, ba âncŏ şi poema

elenă a luĭ Opian, apoĭ şi cea latină a luĭ Graţiŭ Faliscu, în fine chĭar şi serbedele versurĭ fragmentate ale luĭ Marcu Aureliu Nemesianu Cartaginezul, imitatorul luĭ Opian [1]).

Vina este a ta! cine te a pus să înşirĭ de aceste nume în Introducţiunea ta, însoçindu-le cu o grindină de citaţiunĭ latine? În calitatea mea de academic mi s'aŭ aprins călcâĭele de focul clasicităţiĭ şi ĭată pentru ce aĭ fost silit să rabdĭ, în acéstă epistolă, o contrabombardare de versurĭ

1) Tótă lumea scie că generalul atenian *Xenofon* a trăit cam de la 445 pênĕ pe la 335 înainte de Chr.; dar scriitoriĭ citaţĭ în urmă'ĭ, fiind cu mult maĭ puçin cunoscuţĭ, însemnăm aci epoca vĭeţuiriĭ şi patria lor: *Flav. Arrian*, istoric elen, născut la Nicomedia în Bitinia, la anul 105 dupe Chr., a căutat mereŭ să imite pe Xenofon; s'aŭ păstrat din scrierile luĭ: *Expediţiunea luĭ Alexandru*, *Indicele*, *Periplul Ponteluĭ-Euxin*, *Manualul luĭ Epictet*, *Tractatul de tactică*, *Tractatul de vênătóre* şi altele. — *Iuliŭ Pollux* (Polydeucte), sofist şi gramatic elen, născut la Naucratis în Egipet, pe la anul 130 dupe Chr., ne a lăsat un lexicon în 10 cărţĭ, care pórtă numirea de *Onomasticon* şi în care cuvintele sunt dispuse dupe materiĭ; la începutul cărţeĭ V tractéză pe larg despre ale vênătorieĭ. — Poetul elen *Opian* a trăit în al II secol dupe Chr. şi a murit fórte june, lăsând o poemă despre vênătóre, (sfêrşitul pĭerdut) şi alta despre pescuire. Alte opere ale luĭ s'aŭ nimicit. — *Graţiu Faliscu* a trăit la Roma pe timpul luĭ August şi a lăsat numaĭ poema *Cynegeticon*.—*M. Aur. Olimpius Nemesianus* a trăit în secolul III dupe Chr. Din treĭ poeme ale luĭ, despre vênătóre, despre pescuire şi despre plutire, aŭ rĕmas numaĭ 325 versurĭ din cea d'ântêĭ.

latinescĭ, ba chĭar şi elinescĭ. Acum ţine-te bine şi de aci înainte!

Dar cu tótă pofta ce am de a te copleşi sub un nemete de erudiţiune cinegetico-academică, trebuĭe să 'ţĭ mărturisesc că am constatat cum că autoriĭ anticĭ, cari aŭ tractat despre vênătóre, *de Venatione*, sunt tot aşa plinĭ de amĕnunte tecnice ca şi *Manualul* tĕŭ şi prin urmare, nu m'am simţit, nicĭ aci în stare de a face analise. Apoĭ 'mĭ a fost milă de noĭ amênduoĭ, cand m'am gêndit că ar trebui să traduc pe d'întregul, 13 capitole ale *Cynegeticelor* luĭ Xenofon, alte 35 ale urmaşuluĭ sĕŭ Arian şi vre o 85 paragrafe din *Onomasticonul* luĭ Polux.

În Opian, în acel *noĭan de graçiĭ*, *βυθὸς τῶν χαριτῶν*, cum îl numesce cu îngômfare sholiastul Ioan Tzetzes, aş găsi, fără înduoĭélă frumuseţĭ îndestule de citat; dar tinerelul poet din Anazarba Ciliciei, nu pré scia să 'şĭ cumpănéscă bine avênturile polixe ale înfocateĭ sale muse, şi ce aĭ ḑice, rogu-te, când spre a'ţĭ reaminti numaĭ poetica descriere a vênătóriĭ de leĭ din cântul al IV^{lé}, aş maĭ transcrie aci o stută tre-ḑecĭ şi patru exametri elinescĭ?

Mĕ veĭ ĭerta ânsĕ a fi maĭ puçin discret în favórea cânelui, şi pe lûngă lăudurósele cuvinte ale d^{luĭ} de Quatrefages, pe care tu le aĭ tradus, pe lûngă poveţele tale, de care m'am şi folosit, — precum 'ţĭ am arătat maĭ sus, — lasă-mĕ să

adaog şi să puĭ unul dupe altul, portretul câneluĭ, făcut în versurĭ elinescĭ de Opian, şi un fragment analog din poema luĭ Graţiŭ Faliscu, ale căruĭ versurĭ grele de înţeles ne aŭ păstrat limba tecnică a strămoşilor noştri, vênătoriĭ latinĭ, limbă pe care poetul, ca om de meserie, trebuĭe să o fi cunoscut adûnc.

Iată maĭ ântêĭ ce spune Opian, despre câne:

„Împreunând némurile de cânĭ, să aibĭ grijă a căta speciile care se potrivescŭ între ele şi se asémĕnă maĭ mult. Astfel le veĭ împerechia maĭ bine; dar vênătoriĭ aŭ observat ânsĕ că cele maĭ frumóse din tóte sunt acelea care rĕmânŭ necurcite. Sunt negreşit o mulţime de speciĭ, ĭar forma şi chipul unora din ele sunt astfel: trup lung, sănĕtos şi plin; cap uşor cu vedere bună; ochĭ care lucescŭ vênĕt; gura mare cu dinţĭ ascuţiţĭ, ĭar urechile scurte şi îmbrăcate cu o pele subţire; gûtul lung şi dedesubtu'ĭ, un pĭept puternic şi lat; labele de dinainte sunt într'adevĕr maĭ scurte, înţepenite pe picĭóre drepte cu fluĭere înaintate; şoldurile largĭ; şira cóstelor aşeḑată pĭeḑis; cópsele cărnóse, dar nu grase, şi la spate aŭ o códă tare, lungă şi bine umbrită. Astfel de cânĭ se întrebuinţéză la alergăturĭ îndelungate dupe căprióre, dupe cerbĭ şi dupe ĭepurĭ ĭuţĭ la fugă“ [1].

---

1) *Oppiani* de Venatione. I. v. 394—413:

Ἔθνεα σοὶ κυνῶν θαλαμητολέοντι μελέσθω,
ἄρμενά τ' ἀλλήλοισιν τ' ἔξοχα φῦλα...

Să trecem acum şi la Graţiŭ Faliscu:

„Împreunéză dar între dînşiĭ cânii de acelaş soĭu, pentru ca prăsila să pórte semnele străbunilor şi află că părinţiĭ cari zămislescŭ tinerĭ prunciĭ lor, îţĭ vorŭ da cânĭ Metagonţĭ enormĭ. Maĭ ântêĭ de tóte să aibĭ cea maĭ mare grijă ca să împărechezĭ cânĭ de o bărbăţie încercată; apoĭ a duoa îngrijire trebuie să fie ca înfăçişarea lor să nu stea maĭ pre jos şi să nu dea de ruşine a lor fire. Aceştia trebuie să fie cu faça în sus, cu urechĭ pĕróse pe frunte, cu gura mare astfel ca măselile căscate să verse foc mişcându-se, cu pântecile strînse ân. gust la vintre, cu códa scurtă, cu şéle lungĭ, cu cóma mĕruntă pe grumaz, nu pré stufósă dar îndestulă ca să'ĭ ferésca de frig, ĭar subt umeriĭ lor sănĕtoşĭ să se 'nalţe un pept care să ducă la alergătură multă şi să nu se obosésca de cele maĭ marĭ góne. Fugĭ de cânele a cà-

---

Ὧδε μὲν εὖ κεράσειας· ἀτὰρ πολὺ φέρτατα πάντων
φῦλα μένειν μονόφυλα τά τ᾽ ἔξοχα τεκμήραντο
ἄνδρες ἐπακτῆρες· τὰ δὲ μυρία φῦλα πέλονται,
τῶν ἁμόθεν μορφαί τε καὶ εἴδεα τοῖα πελέσθω·
Μηκεδανὸν, κρατερὸν δέμας, ἄρκιον, ἠδὲ κάρηνον
κοῦφον, εὔγληνον· κυαναὶ στίλβοειν ὀπωπαί·
κάρχαρον, ἐκτάδιον τελέθοι στόμα· βαιὰ δ᾽ ὕπερθεν
οὔατα λεπταλέοισι περιστέλλοιθ᾽ ὑμένεσσι·
δειρὴ μηκεδανὴ, καὶ στήθεα νέρθε κραταιά,
εὐρέα· τοὶ πρόσθεν δέ τ᾽ ὀλιζότεροι πόδες ἔστων·
ὀρθοτενεῖς κώλων ταναοὶ δολιχήρεες ἱστοί·
εὐρέες ὠμοπλάται, πλευρῶν ἐπικάρσια ταρσά·
ὀσφύες εὔσαρκοι, μὴ πίονες· αὐτὰρ ὄπισθε
στρυφνή τ᾽ ἐκτάδιός τε πέλοι δολιχόσκιος οὐρή.
Τοῖοι μὲν ταναοῖσιν ἐφοπλίζοιντο δρόμοισι
δόρκοις ἠδ᾽ ἐλάφοισιν ἀελλοπόδῃ τε λαγωῷ.

ruĭ labă lasă urme late; acela e móle la trébă; mie îmĭ placŭ piciórele țepene cu mușchĭ uscațĭ și cu călcâĭe solide la luptă“ [1]).

Tóte mergŭ bine; dar bag de sémă că numaĭ în privința códeĭ, Opian și cu Grațiŭ Faliscu nu se pré înțelegŭ între dînșiĭ; latinul o vrea scută, *cauda brevis*; elenul din contra pretinde ca cânele să aibă la spate o códă țépĕnă, *στρυφνὴ*, lungă, *ἐκτάδιος*, și care să umbréscă departe, *δολιχόσκιος*, adică să fie și lungă și stufósă. Se vede că în tot timpul importanta cestiune a códeĭ, a fost tare controversată, căcĭ

---

1) *Gratii Falisci* Cynegeticon. v. 263—278:

Junge pares ergo, et majorum pignore signa
Feturam, prodantque tibi Metagonta parentes,
Qui genuere sua pecus hoc immane juventa.
Et primum expertos animi, quæ gratia prima est,
In Venerem jungunt; tum sortis cura secunda,
Ne renuat species, aut quæ detrectet honorem.
Sint celsi vultus, sint hirtæ frontibus aures,
Os magnum, et patulis agitatos morsibus ignes
Spirent, adstricti succingant ilia ventres,
Cauda brevis, longumque latus, discretaque collo
Cæsaries, non pexa nimis, non frigoris illa
Impatiens; validis tum surgat pectus ab armis.
Quod magnos capiat motus, magnisque supersit,
Effuge, qui lata pandit vestigia planta;
Mollis in officio: siccis ego dura lacertis
Crura velim, et solidos hæc in certamina calces.

adhuc sub judice lis est. [1])

Chĭar de m'aş încerca să împac întru tóte pe Opian cu Graţiŭ Faliscu, punênd aci şi descrierea cânelui din *Cynegeticele* luĭ Xenofon, unde âmbiĭ poeţĭ parŭ a fi găsit maĭ tot materialul lor adunat gata, tot ar rĕmâné pricină de svadă între Roma şi Atena, de vreme ce scolarul luĭ Socrat cere ca códa la câne să fie lungă, dréptă şi ascuţită, ĭar Arian, făcênd lauda unuĭ câne vestit al sĕŭ, spune că acel model al raseĭ cânescĭ avea o códă supţire, lungă, aspră la pĕr, mlădiósă, încovoĭată şi la vêrf maĭ stufósă [2]).

Dar ce atâta vorbă despre códă? Românul pretinde că „din códă de câne, sită de mătase nu se póte face", şi apoĭ numaĭ la pesce se ḑice că'ĭ códa maĭ ferită chĭar şi decât capul.

Din acestea se vede curat că poporul român, moştenitor al credinţelor şi al înţelepcĭuniĭ Latinilor, nu se arată în proverbiĭ sĕĭ aşa tare încântat ca poeţiĭ şi prosatoriĭ elenĭ, de códa cea lungă a cânelui, de încovoĭeturile eĭ mlădióse, de periĭ eĭ aspri şi umbroşĭ.

---

1) *Horatii* Ars poetica. v. 78: «pênĕ acum pricina este în judicată».

2) *Xenophontis* de Venat. IV: «*οὐρὰς μακρὰς, ὀρθὰς, λιγυράς*» — *Arriani* de Venat. libel. V: «*οὐρὰς λεπτὰς μακρὰς, δασείας τὴν τρίχα, ὑγρὰς, εὐκαμπεῖς, τὸ ἄκρον τῆς οὐρὰς δασύτερον*».

Fără de a maĭ căuta în zadar o soluţiune pentru interesanta controversă *de cauda canis*, haĭ să o lăsăm şi de astă dată încurcată.

Pe lumea acésta, cele maĭ bune şi frumóse lucrurĭ trebuie să aĭbă o margine.

V.

Să sărim acum pe nerĕsuflate din literatura cinegetică a anticilor, în sfera artelor vênătorescĭ, tot la dînşiĭ.

Décă vre odată, amice, te va ajuta norocul să mergĭ la Roma, ca român, negreşit te veĭ duce să visitezĭ forul luĭ Traian şi veĭ admira, în mijlocul aceleĭ pĭeçe, prăbuşită sub nivelul cetăţiĭ moderne, măréţa columnă de marmură, care ese din pământ încolăcită cu istoria originelor nóstre naţionale. Acea imagine âncŏ viĭe a rĕsbóĭelor dacice, scóse la bun capĕt de gloriosul Traian, o vom vedé póte într'o ḑi, — décă va voi Dumneḑeŭ şi guvernul nostru! — turnată în bronz cu tot proeminentul reliev al însufleţitelor sale sculpturĭ, împĕrăţind pe una din pieçele capitaleĭ nóstre; aş adaoge chĭar că maĭ la locul sĕŭ decât orĭ unde, ea ar fi în faça Academieĭ, la puntul unde s'a aşeḑat de o cam-dată statua ecuestră a voevoduluĭ românesc Michaĭu Vitézul, carele, — déca ar puté vorbi, sĕrmanul, — ar spune de si-

gur tuturor cât se simte de ruşinat, vĕḑêndu-se expus a juca rolul de căpetenie pe o vastă şi erudită scenă, ce pare înadins croită pentru împĕrătescul simulacru al dominatoruluĭ *Urbis et Orbis*.

Dar ne avênd de o cam-dată nimic de vênat pe pĭaça S-luĭ Sava din Bucurescĭ [1]), să ne întór-

1) Pe pĭaçă nu! Dar ĭa să ne abatem, în trécĕt, prin sălile de jos ale Academieĭ, ocupate provisoriŭ de Museul de Antichităţĭ.

Scenele de vênătóre aŭ fost fórte mult întrebuinţate ca subĭecte decorative de către sculptoriĭ antichităţiĭ. Chĭar şi în museul nostru, unde nu ne pré putem lăuda pênĕ acum cu multe sculpturĭ antice, tot ânsĕ se vĕdŭ duoĕ scene vênâtorescĭ.

Una e pe un fragment de pétră, (0,m 19 nălţime; 0,m 24 lărgime), purtând jos inscripţiunea elenă *ΑΥΡΗΛΙΟΣ ΔΙΟΓΕΝΗΣ*. Pe acéstă lespede trunchĭată se maĭ vĕdŭ picĭórele unuĭ călăreţ cu partea de jos a caluluĭ alergând; sub dînsul, rîtul şi copitele unuĭ mistreţ, asupra căruĭa se asvêrlă un câne cu botul căscat şi cu códa în sus. Săpătura e cam grosolană, dar desemnul e plin de mişcare.

Cea-l altă scenă de vênătóre e în adevĕr maĭ desvoltată, dar din nenorocire maĭ puçin distinctă. Ea se află pe un brâŭ ângust care încinge buza de sus a unuĭ sarcofag, ale căruĭ laturĭ externe sunt acoperite cu sculpturĭ. Acest interesant monument a fost adus de peste Olt, (de la Reşca séŭ de la Celeĭ, dupĕ tótă probabilitatea), de către rĕposatul ban Mihalache Ghica şi depus în curtea caselor sale, care apoĭ vênḑêndu-se prefectureĭ de Ilfov, sarcofagul a servit câţĭ-va anĭ d'a rôndul drept sghĭab şi ĭesle pentru caiĭ dorobanţilor. Sunt ânsĕ duoĭ anĭ de când am isbutit, cu ajutorul prefectuluĭ, d-l C. Manu şi al comitetuluĭ permanent, a face să se aducă la museŭ tóte petrele

cem, — cel puçin cu gêndul, — la Roma, şi aflându-te acolo, tu, ca vênător român, nu uïta să te îndreptezĭ tocmaĭ în fundul Foruluĭ roman, la stânga de Coliseŭ, în capul stradeĭ San-Gregorio, acolo unde se înalţă âncŏ şi astădĭ, un antic şi falnic arc de triumf, numit al luĭ Constantin-cel-mare.

Istoria acestuĭ monument nu pré face onóre primuluĭ împĕrat creştin, cŏcĭ, — ca să vorbim cu-

---

antice care zăceaŭ neîngrijite în acea curte Printre dînsele e şi sarcofagul.

Pe una din laurile sale cele marĭ sunt patru personagïe în picïóre, înfăşurate în togele lor ; fie-care se află subt o osebită arcadă, formate fiind acestea prin duoĭ pilaştri, la colţurĭ, şi prin treĭ colóne despărţitóre. Pe cea-l-altă lature mare, se vĕdŭ treĭ geniĭ aripaţĭ, fie-care pe câte un osebit postament ; geniul din mijloc sună din cimbale şi ceĭ-l-alţĭ duoĭ dănţuïescŭ, ţinênd în mânĭ câte o cïorchină de strugurĭ şi câte un mânuchïu de căpĕţîne de mac. Pe una din laturele micĭ, alţĭ duoĭ geniĭ, tot aripaţĭ şi tot pe postamente, cântă, unul din flaut şi altul din naĭ. Pe laturea opusă, ïarăşĭ duoĭ geniĭ, dar pe un singur postament, se ţinŭ îmbrăçişaţĭ. Tragŭ eĭ óre împreună un danţ îmbinat ? séŭ sunt eĭ chipurile emblematice ale lupteĭ amoruluĭ, pe care Elenıĭ le numeaŭ *Eros* şi *Anteros* ? La colţurile sarcofaguluĭ se vĕdŭ patru Victoriĭ, purtând foĭ de palme şi coróne : duoe maĭ micĭ, duoe maĭ marĭ.

Acum să venim şi la brâul superior, pe care, jur-împrejur, se zărescŭ, sub ştersura roḑĕtóre a timpuluĭ, vre o duoĕ-ḑecĭ şi patru animale, vre o treĭ séŭ patru bărbaţĭ, toţĭ în pose fórte animate, şi póte âncŏ şi câţĭ-va copacĭ. Animalele parŭ a fi leĭ, mistreţĭ, cerbĭ şi taurĭ sĕlbatecĭ, atacaţĭ cu furie de cânĭ colo-

rat, — arcul nu este câtuşĭ de puçin al luĭ; nu este nicĭ măcar dăruit, ci este tocmaĭ lucru de furat.

Cum? ce va să ḑică: un arc de triumf furat? Atâta namilă de marmură, cu o boltă mare căscată la mijloc şi cu alte duoĕ arcade maĭ micĭ în laturĭ, cu opt columne de *gialo antico*, cu opt statue de marmoră frigiană viorie, cu întreite frise, cu timpane şi cu medalióne sculptate, atâta clădăriă, de patru orĭ cel puçin cât turnul Colţiĭ, cum óre să o facă zapt cine-va, fie măcar acela şi un borfaş încoronat?

De şi'mĭ vine fórte cu greŭ să aduc aşa necuviincĭósă pîră împotriva sfântuluĭ împĕrat şi patron al Bucurescilor, dar, — am maĭ spus'o şi într'alt loc, — eŭ ţiŭ în tot-d'auna cu Traian şi nu pot să las ca să i se ĭea ce este al luĭ.

Apoĭ tótă lumea scie că, pe când marele Ulpiŭ biruĭa pe Germanĭ, pe Dacĭ şi pe Parţĭ, pe când el umplea întinsul sĕŭ imperiŭ de edificiĭ sumptuóse şi de lucrărĭ de artă folositóre, sena-

salĭ şi pândiţĭ séŭ isbiţĭ de către vênătorĭ. La un loc, între altele, se vede lămurit cum un vênător, proptit într'un genuchĭu, îşĭ îndreptéză suliţa către un taur, carele, cu córnele plecate, se răpede asupră'ĭ. Óre nu vom fi avênd aicé representarea unia din acele scene vênătorescĭ, care negreşit se petreceaŭ adesé prin pădurile Dacieĭ, între coloniĭ romanĭ şi buoriĭ uriéşĭ (bos urus), ce aŭ lăsat şi pênĕ aḑĭ creştetul lor fioros pe stema Dacieĭ rĕsăritene?

tul şi poporul Romeĭ se întreceaŭ care de care să serbeze cu maĭ multă pompă binefacerile şi triumfurile gloriosuluĭ împĕrat. Îĭ decretară dar tot felul de clădirĭ comemorative, la care lucra ilustrul architect şi sculptor grec Apolodor. Atuncĭ se 'nălţară în Roma, forul luĭ Traian cu tóte edificiele decorative din prejuru'ĭ: portice, bibliotecă, templu; atuncĭ basilica Ulpiană cu cincĭ rîndurĭ de stîlpĭ de granit; atuncĭ columna rĕsbóĭelor dacice cu statua învingĕtoruluĭ d'asupra; atuncĭ în fine, la capul căi Apiane pe care el o restaurase, un arc de triumf pe care ânsĕ nu'l putură sfîrşi, precât âncŏ fu marele împĕrat cu ḑile [1].

Urmaşiĭ luĭ, geloşĭ de a sa mărire, maĭ mult se gândiră a'şĭ face loru'şĭ monumente, decât a consacra pe cele ce aminteaŭ poporuluĭ neasemuita glorie şi dreptate a ereticuluĭ Traian. Dupĕ ce trecură ânsĕ duoĕ sute de anĭ la mijloc, se găsi împĕratul Constantin, carele, de când îĭ venise gustul de a'şĭ face din Bizanţ, o nouă capitală, se deprinsese straşnic a despuĭa fără ruşine capetele de operă ale lumeĭ, ca să'şĭ împodobéscă cu ele Constantinopolea sa.

---

1) *L. Rossini*, Gli archi trionfali, onorarii e funebri degli antichi Romani (Roma, 1836).—*L. Canina*, Gli egifizi di Roma antica (Roma, 1851). — *Dr. H. Francke*, Zur Geschichte Traian's und seiner Zeitgenossen (Leipzig, 1840). — *Dioni Cassii*, Histor: roman. LXVIII.

El vĕḑu arcul luĭ Traian stând fŏră capĕtêĭ, în rĕspântia căilor Sacră şi Triumfală; la basă, iĭ lipseaŭ cu totul ornamente şi pe frontispiciŭ n'avea nicĭ o inscripţiune votivă: — „Stăĭ!“ — ḑise el — „tot n'are arcul acesta stăpân; aĭdĭ să'l fac „al meŭ!“ Şi puse îndată de'ĭ cĭopli pentru pedestalurĭ, nisce grosolane figurĭ de Victoriĭ pocite; ĭar pe âmbele feçe ale aticuluĭ aşternu lungĭ dedicaţiunĭ, în care spunea cum el a scăpat lumea de tiranul Maxenţie, cum a liberat cetatea, *Liberatori Urbis*, şi a întemeĭat pacea, *Fundatori quietis*.

Astfel arcul luĭ Traian se pomeni într'o ḑi că a devenit arcul luĭ Constantin.

Dar ce folos? In zadar inscripţiunile laudă pe noul triumfător, sculpturile din căpĕtêĭele aticuluĭ şi cele de la timpanele arculuĭ ne amintescŭ isbênḑile luĭ Traian în contra Dacilor şi Parţilor; statuele aşeḑate pe întabulamentele columnelor sunt ale regilor barbarĭ, robiţĭ de Traian; în fine cele opt medalióne sculpturale care, alăturate câte duoĕ, împlinescŭ golurile dintre columne, d'asupra arcadelor laterale, ne atestă şi ele pietatea şi ĭubirea de vênătóre ale învingĕtoruluĭ Dacieĭ.

Patru din acele marĭ medălióne representă sacrificiĭ făcute de împĕrat pe altarele ḑeilor mitologicĭ; alte patru sunt scene vĕnătorescĭ.

Pe unul din acestea, Traian, în tunică scurtă,

cu *tibiale* séŭ poturĭ vênătorescĭ pe pulpe şi cu toga pe umerĭ, ese cu alţĭ duoĭ soçĭ de subt un portic, ţinênd calul de frêŭ; alăturĭ e un mêndru june cu chlamida asvêrlită pe spate, purtând de sgardă un frumos ogar. Câte şi patru ţinŭ în mână lăncĭ înalte cu ascuţiş romboidal la vêrf, de cele ce se numeaŭ *contus*. Totul arată că eĭ se gătescŭ să plece la vênătóre.

Pe al duoĭlea, împĕratul, în góna caluluĭ sĕŭ, cu capul gol, cu mantia fâlfâindă, cu o spadă lungă şi ângustă rădicată în sus, urmăresce pe un urs, carele fugênd îşĭ întórce capul spre dînsul. Duoĭ tovarăşĭ, asemené călărĭ şi fugênd cu spadele plecate pe sub crăcile unuĭ copacĭu, însoçescŭ pe Traian.

In al treilea medalion, aceleaşĭ treĭ persóne călărĭ, — împĕratul în frunte, — străbatŭ în fuga mare, un tĕrâm stufos şi mlăştinos, amenințând cu darde scurte, *venabula*, un mistreţ gata a se preda.

In cel d'al patrulea, vênătórea e terminată. Marele Traian, încununat cu o aureolă circulară séŭ nimb, ca icónele sfinţilor noştri, stă în picĭóre subt umbră de copacĭ, şi dă ordine altor treĭ bărbaţĭ, toţĭ cu suliţe în mână, din cari unul, maĭ în laturĭ, ţine de frêŭ un cal; un servitor, în partea opusă, popresce în loc nn alt cal. Dinainté împĕratuluĭ e un leŭ mare, lungit mort la pămênt.

Cu fie-care din aceste scene vênătorescĭ se află împărechĭată câte o scenă religiósă în care împĕratul aduce rugăcĭunĭ şi ofrande ḑeilor: când e să plece la vênătóre, el invócă pe ocrotitorul familieĭ sale, pe Ercul rusticul, al Laţiuluĭ, purtător de baltag, acoperit cu pele de leŭ; când merge să vêneze ursul, el îşĭ oçelesce vêrful lanceĭ în focul de pe altarul luĭ Apolon lung-săgetătorul, ἑκηβόλος: dupĕ ce a ucis mistreţul, el îĭ înfige căpĕţîna în copacĭul sacru care umbresce statua Dianeĭ vênătoriţe; şi în fine, dupe ce a biruit pe leŭ, el îĭ depune vîrtósa cómă la picĭórele belicosuluĭ ḑeŭ Marte.

In nicĭ un period al eĭ, sculptura antică n'a fost póte maĭ în stare de a înfăçişa cu un caracter maĭ energic şi maĭ adevĕrat, asemenea scene, în care sĕlbăticia şi gravitatea subĭectelor reclamă óre-care asprime în mânuirea dalteĭ. Vigóre în loc de graçie, demnitate în loc de frumuseţe, strictă exactitate la reproducerea natureĭ omenescĭ în loc de forme estetice ideale, ĭată calităţile ce caracteriză stilul sculpturiĭ din timpul luĭ Traian. Aceste calităţĭ le aŭ avut maĭ mult decât orĭ carĭ alţiĭ, artiştiĭ aceĭa carĭ aŭ săpat marmurele columneĭ dacice, precum şi baso-relievurile arculuĭ triumfal. Producţiunile lor constituĭescŭ ceĭa ce s'ar puté numi *sculptura istorică*, căcĭ sunt interpretaţiunĭ credincĭóse şi perfecte ale faptelor ce ele representă şi fiind-că, în casul

de façă, faptele aŭ fost mărețe, operile de artă aŭ sciut și ele să păstreze un aspect cu totul impunĕtor.

Este lucru cunoscut că ceĭ vechĭ n'aŭ nimerit séŭ n'aŭ voit să înfăçișeze animalele, sub formele lor reale; de aceĭa să nu cătăm pré de aprópe la férele din medaliónele arculuĭ; dar vênătoriĭ, dar Traian maĭ ales, în posele, în mișcările, în expresiunea, în musculatura lor, sunt adevĕrațĭ eroĭ la vênătóre, precum în realitate eraŭ eroĭ și pe câmpul de bătălie.

In aceste preçióse rĕmășițe ale arteĭ romane din periodul eroic al imperiuluĭ, avem tot de-o-dată dinaintea ochilor, imaginea clară și viĭe a aceleĭ vênătorĭ pe care singură o permitea Platon cetățenilor republiceĭ sale, „vênătórea cea per-„fectă,—dupe cum ḑice filosoful,—care se face în „contra patrupedelor, cu caĭ, cu cânĭ și cu însășĭ „puterea trupuluĭ, în care féra, învinsă prin a-„lergăturĭ, prin rănĭ, prin lovirĭ, cade sub pro-„pria mână a vênătoruluĭ, vênătórea care sin-„gură aprinde în om ḑeescul dar al bărbățieĭ"[1]).

Dar strecurându-ne încetinel prin tot felul de cotiturĭ fără pericol, ĭată-ne ajunsĭ pe tĕrâmurile aprige ale vênătóreĭ celeĭ marĭ, în care góna fé-

---

1) *Platonis* Leges. VII, 824: *«μόνη δὴ πᾶσι λοιπὴ καὶ ἀρίστ ἡ τῶν τετραπόδων ἵπποις, καὶ κυσὶ καῖ τοῖς ἑαυτῶν θηρα σώμασιν. ὧν απάντων κρατοῦσι δρόμοις καὶ πληγαῖς καὶ βολαῖς, αὐτόχειρες θηρεύοντες, ὅσοις ἀνδρίας τῆς θειάς ἐπιμελές».*

relor devine une-orĭ o luptă crâncenă şi 'n care omul adesé trebuĭe să dea însuşĭ pept în faça primejdieĭ.

La asemené casurĭ, prepelicarul tĕŭ, amice, nu are ce'ţĭ face, şi chĭar, — dupe cum tu pretindĭ, — nicĭ cuţitul de la brâŭ nu te pré póte ajuta. Cât despre căruţa mea, dóră numaĭ luând'o mârţógele la fugă, póte că m'ar scăpa, (Dómne feresce!) de aşa năpaste!

Cu tóte acestea, şedênd acuma colé, fără grijă, rĕsturnat în jeţul meŭ, privind liniştit pe feréstră cum mugurul liliaculuĭ se despică şi 'nverdesce subt aburósele sărutărĭ ale sóreluĭ de aprilie, şi ascultând, cu o dulce răpire, cum vrăbiile limbute ciripescŭ şi cum brotăcelul cântă vesel înturnarea dilelor calde, te încredinţez că'mĭ ar place să străbatŭ, — fără totuşĭ de a mĕ mişca din loc, — şi codriĭ umbroşĭ, alergând cu gêndul în góna cerbilor, şi piscurile de stâncă, dupe urmele. ideale ale capreĭ-negre, şi vizuinele de prin munţĭ, în prepusa dibuire a urşilor, şi luncile cu richită, dupe umbra dîreĭ de mistreţ, ba chĭar şi pustiile năsipóse, pe unde mi s'ar năluci vênătorĭ eroice de tigri înfricoşaţĭ şi de leĭ fioroşĭ!

Dar fiind-că pênĕ acum, nicĭ prin vis picĭorul nu 'mĭ a călcat prin asemené prăpăstióse locurĭ, şi fiind-că însu'mĭ, — o mărturisesc cu umilinţă, — n'am fost nicĭ odată la acea aspră scólă în care, dupe spusa anticuluĭ dascăl de vênă-

tóre[1]), „cetăţenii învaţă a fi meşteri în rĕsbóie „şi în tóte cele unde trebuie omului să scie a „cugeta, a vorbi şi a lucra bine“, de aceia, dic, nu mĕ voiu încumĕta a spune ceia ce aievé n'am vĕdut cu ochii, ci legănat în rĕsfăţările poesiei şi ale frumóselor arte, voiu cerceta numai cum alţii, mai pricepuţi, aŭ cugetat, aŭ vorbit şi aŭ lucrat, descriind şi representând episode caracteristice din viaţa plină de neastêmpĕr a vênătórii celei mari.

Dar în ce parte să ne întórcem mai ântêi privirile? Pe cine să întrebăm a ne spune în ce timp, în ce loc a fost vênătórea mai preçuită, mai măréţă, mai trebuinciósă, mai desfătătóre?

Căta-vom a descoperi, prin negura timpilor preistorici, pe sĕlbaticii primitivi ai pământului, cutrierând colosalele vegetaţiuni antidiluviane şi luptându-se cu fére uriéşe, ale căror seminţii s'aŭ stins acum de mult de pe faça lumei? — Tu ai spus, la începutul cărţei tale, că vênătórea este o aplecare firéscă a omului, vechie ca şi dînsul; eŭ voiu adaoge, tot spre lauda vênătoriei, că acest instinct a înlesnit chiar omului primele sale inspiraţiuni artistice şi acésta ne o dovedescŭ cu prisos figurile de elefanţi-maamuţi cu cóme

---

1) *Xenophontis* de Venatione, I: «*ἔκ τούτων γαρ γίγνονται τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἀγαθοὶ, είς τε τὰ ἄλλα ἔξ ὧν ἀνάγκη καλῶς νοεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν*».

stufóse, cele de renĭ cu late córne rĕschirate, de de urşĭ aĭ speluncelor şi de alte animale dispărute, ce s'aŭ găsit pe unelte de corn, pe arme de os şi pe plăcĭ shistóse, gravate cu sula de către ómeniĭ străvechĭ, cari în timpiĭ periódeĭ glaciare a Europeĭ, se adăposteaŭ în pescerile de la Madeleine, de la Augerie, de la Massat şi din alte staţiunĭ cufundate adĭ sub tĕrâmul Perigorduluĭ, al Gasconieĭ şi al multor provinciĭ din Francia meridională [1]).

Urma-vom cu ochiĭ cetele nesocotite de arcaşĭ şi de lăncerĭ, cârdurile nenumĕrate de sburătóre, turmele nesfêrşite de animale, ce staŭ puse la şirég printre ĭeroglifele templelor egiptene séŭ pe păreţiĭ de pétră vărósă aĭ palatelor ruinate din Niniva şi din Babilon? — Ca să vêneze leĭ şi tigri, girafe şi gazele, ba chĭar ĭepurĭ şi cocorĭ, faraoniĭ Egiptuluĭ, despoţiĭ Asirieĭ şi tiraniĭ Perşĭ rădicaŭ în picĭóre ordiĭ şi popóre întregĭ; ĭar dupe terminarea acelor năprasnice măcelurĭ, legiunĭ de zugravĭ şi de petrarĭ eraŭ

1) Despre descoperirile de asemené natură ale d[lor] *Lartet, Christy, de Vibray, Garrigou* şi alţiĭ vorbescŭ tóte publicaţiunile care se ocupă de timpiĭ preistoricĭ, aşa de mult studiaţĭ în aniĭ ceĭ din urmă.— In anul acesta chĭar, pentru prima óră, s'aŭ descoperit óse de renĭ, sculptate cu figure de acelaş animal, şi într'o pescere din Elveţia, la Thaingen. Cine scie déca şi pescerile munţilor noştri nu ne păstrézĭ destăĭnuirĭ de felul acesta?

osûndiţĭ ca să aşterne pe ziduri, pentru încremenirea viitorimiĭ, tóte acele nemărginite epopee vênătorescĭ, care, prin nemilostiva lor monotoniă, sperie şi obosescŭ aḑĭ ochiĭ călĕtoruluĭ minunat [1]).

Asculta-vom, depe rîpele înverḑite ale lacului Celor-patru-cantóne, voĭosul şi semeţul cântic al plăiéşuluĭ elveţian, cadenţat de musa luĭ Schiller, amanta libertăţiĭ? Fiĭul luĭ Guilom Tell îl intonă cu glas puternic şi echo îl repetă din sînul munţilor inimaţĭ în Uri, în Schwytz şi în Unterwalden:

Mit dem Pfeil, dem Bogen
Durch Gebirg une Thal
Kommt der Schütz gezogen
Früh am Morgenstrahl.

Wie im Reich der Lüfte
König ist der Weih —
Durch Gebirg' und Klüfte
Herrscht der Schütze frei.

Ihm gehört das Weite:
Was sein Pfeil erreicht,
Das ist seine Beute
Was da kreucht und fleugt [2]).

---

1) *Wilkinson*, Private life, manners and costums of the ancient Egyptians.—*Layard*, Niniveh and Babylon.

2) *Schiller*, Wilhelm Tell. Act. III. Scen. I:

Cu săgéta, cu arcul,
Prin munţĭ şi prin văĭ,
Vênătorul calcă întins
De timpuriŭ, la raḑa dimineţeĭ.
Precum în împĕrăţia vênturilor
Domn este vulturul, —

Prin munţĭ şi prăpăstiĭ
Domnesce liber vênătorul.
Al luĭ este spaţiul;
Tot ce atinge a sa săgétă
Este préda luĭ,
Tot ce se têrasce şi sbóră!

Aci mĕ aflu din noŭ în mare primejdie ca să asvêrlĭ din mână fóĭa pe care, cu maĭ multă séŭ maĭ puçină răbdare, tu te silescĭ a mĕ citi. Cum! am cutezat a'ţĭ pune subt ochĭ chĭar şi versurĭ nemţescĭ? Ore puté-veĭ să mĕ ĭerţĭ?...

Dă'ţĭ ostenéla, rogu-te, a căta în josul pagineĭ, traducerea schiopătândă a acestor frumóse strofe, în care colcotescŭ cele maĭ nobile simţiminte ce ĭubirea de vênătóre póte aprinde în inima unuĭ om, şi sper că tu, vênător, te veĭ împăca îndată cu poetul, déca nu şi cu limba luĭ.

In acea limbă ânsĕ este scrisă cea maĭ expresivă poemă a vieţeĭ vênătorescĭ, eroica dramă a luĭ Guilom Tell, în care rĕsuflă peste tot, aerul liber şi curat al plaĭurilor alpestre şi ĭubirea necumpĕtată de patrie a cetăţenilor liberĭ Elveţiĭ. O ţéră întrégă scăpată din robie numaĭ prin inima vitéză şi prin săgéta dibacĭ-mânată ale unuĭ vênător, ĭată de sigur cea maĭ falnică isbêndă cu care se póte mêndri vênătoria. Poetul s'a pĕtruns de acea mêndrie de vênător şi auḑi'l cu câtă dragoste vorbesce el chĭar şi de înţelepcĭunea capreĭ-negre, care, când merge cu cârdul să pască la înţărcătorĭ, pune stréja la pândă ca să tragă cu urechĭa şi să fluĭere când se apropie vênătorul [1]).

---

1) *Schiller*, Wilhelm Tell. Act. I. Scen. I: III. 25,682.

Tot despre acea sprintenă şi sfiicĭósă fiică a stâncelor a ḑis şi poetul latin, în versurĭ maĭ viĭ şi maĭ colorate decât cel maĭ nimerit tabel:

Pendentem summa capream de rupe videbis;
Casuram speres; despicit illa canes.[1]

Ĭată cum scie poetul să ne facă a simţi chĭar şi decepţiunea vênătoruluĭ. Ajuns pe culmele alpestre,

pe stâncĭ de scuţĭ de ghĭaçă, troĭene de zăpeḑĭ
pe care o suflare le' aruncă răpeḑĭ jos,

el se opresce, se uĭtă în drépta şi în stânga, cătând să zărésca amăgitórea prédă care 'ĭ a perit din ochĭ, şi apoĭ întĕrîtat, obosit, mânios de zadarnica'ĭ ostenélă, el strigă în limba luĭ Byron.... ba stăĭ! maĭ bine să'l facem să vorbéscă romănesee, în versurĭ pe care însuşĭ autorul lor

---

«Das Thier hat auch Vernunft;
Das wissen wir, die wir die Gemsen jagen.
Die stellen klug, wo sie zur Weide gehn
'ne Vorhut aus, die spitzt das Ohr und warnet
Mit heller Pfeife, wenn der Jäger naht».

1) *Martialis* Epigram. XIII. 08:

«Veĭ vedé capra-négră atêrnată de vêrful uneĭ rîpe;
Sperĭ că va cădé; dar ea cată cu dispreţ la cânĭ».

va fi şi uĭtat că le a scris odinióră, în depărtatele'ĭ *Cĭasurĭ de mulţumire*:

Aşa; şi 'n aste locurĭ căpriţa a sărit.
Picĭorul eĭ cel ager m'a încurcat de tot:
Câştigul meŭ de astădĭ abĭé de va plăti
Primejdiósa'mĭ muncă. . . . . [1]).

Altă dată ânsĕ vênătorul, maĭ norocos în góna sa, îşĭ cântă cu veselie isbênda, şi, în inima'ĭ mulţumită, dorul ĭubiteĭ sale vine de se amestecă cu plăcerile vênătorieĭ. Atuncĭ poetul,— acela carele, în secolul nostru, a sciut maĭ bine decât orĭ care să împrospĕteze cu o nouă dulcéţă şi cu un maĭ viŭ profum, limba îmbĕtrânită a luĭ Ronsard,— Alfred de Musset a pus în gura plăiéşuluĭ un cânt vesel, în care bucuria triumfuluĭ la vênătóre se îngână cu dulcĭ amintirĭ de amor:

Chasseur, hardi chasseur, que vois-tu dans l'espace?
Mes chiens grattent la terre et cherchent une trace.

---

1) *C. A. Rosetti*, Cĭasurĭ de mulţumire, (Bucurescĭ, 1843) traduce astfel aceste versurĭ din Manfredul luĭ *Lord Byron*. Act. I. Scen. II:

Ye toppling crags of ice!
Ye avalanches, whom a breath draws down,
. . . .
. . . . Even so
This way the chamois leapt: her nimble feet
Have baffled me; my to-day will scarce
Repay my break-neck travail.

Debout, mes cavaliers! C'est le pied du chamois.—
Le chamois s'est levé!—Que ma maitresse est belle!—
Le chamois tremble et fuit!—Que Dieu veille sur elle!—
Le chamois romp la meute et s'enfuit dans le bois.—
Je voudrais par la main tenir ma belle amie.—
La meute et le chamois traversent la prairie:
Hallali, compagnons, la victoire est à nous!—
Que ma maitresse est belle et que ses yeux sont doux![1]).

Cântă şi chiuïesce vesel vênătorul, cöcĭ isbênda este a luĭ! A prins capra în pădure; şi în vale, ïubita 'ĭ cu ochĭ dulcĭ îl aşteptă ca să'l strîngă de mână. Sufletu'ĭ acum înnótă în bucurie. Aŭ trecut, s'aŭ şters ḑilele de dor pe când el rătăcea prin luncă suspinând doïna vênătorescă:

Lunca ţipă, lunca sbïară
Pentr'un puïu de căprióră.
Vaĭ de bïata inimïóră;
Ca şi lunca geme, sbïară
Pentr'o puĭcă bĕlăïóră.—

Frunḑa cresce, frunḑa cade,
Căprióra n'o maĭ róde.
Vaĭ de mine ce m'oïu face?
Dorul 'n sufletul meŭ zace
Ş'inimïóra 'mĭ nu maĭ tace!—

---

1) *Alfred de Musset*, La coupe et les lèvres. Act. II. Scen. II:

«Vênătorule, semeţe vênătorule, ce zărescĭ tu óre în spa iŭ?
Câniĭ meĭ rîcăie ţĕrâna şi caută o urmă.
Săriţĭ, voïnicĭ! E copita capreĭ-negre.
Capra-négră s'a sculat!—Frumósă maĭ este ïubita mea!—
Capra-négră tremură şi fuge!—Dumneḑeŭ să' mĭ o păzéscă!—
Capra-négră întórce haïta şi fuge în pădure.—
Aş vré să ţiŭ de mână pe draga mea ïubită.—
Haïta şi capra-négră trecŭ peste păşune:
Hura! tovarăşĭ, isbênda este a nóstră!—
Mult 'mĭ e frumósă ïubita şi dulcĭ iĭ maĭ sunt ochiĭ!»

Inimă, fiĭ răbdătóre
Ca pămêntul sub piciόre,
Pên' ce puĭca bĕlăiόră
S'o întόrce 'n luncă ĭară,
Cu cel puĭu de căpriόră![1]).

Puĭca s'a întors în luncă; ea a înfrânt şi a sdrobit inima poetuluĭ maĭ rĕŭ decât crudul vênător când sfâşia fără milă sînul căpriόreĭ şi atuncĭ, tot dînsul, tot de Musset, mlŏdiindu'şĭ lira pe un ton maĭ duĭos, ado'ţĭ aminte, amice, cum, în câte-va versurĭ răpeḑĭ şi armoniόse, adevĕrate mărgăritare picate din acel corn de poetice îmbilşugărĭ ce i'l rĕvérsă suava luĭ musă într'o frumósă nόpte de maĭu, cum scie, ḑic, a schiţa în trécĕt, o întrégă elegie vênătorésсă:

Suivrons nous le chasseur sur les monts escarpés?
La biche le regarde; elle pleure, elle supplie,
Sa bruyère l'attend; ses faons sont nouveau-nés;
Il se baisse; il l'égorge, il jette à la curée
Sur les chiens en sueur son coeur encore vivant[2]).

---

1) Poesiĭ populare ale Românilor, adunate şi întocmite de Vasile Alecsandri. Bucurescĭ. 1865, pag. 225.

2) *Alfred de Musset*, La Nuit de mai:

«Urma-vom vênătorul pe munţiĭ rîpoşĭ?
Cĭuta îl privesce; ea plânge şi se rόgă,
Culcuşu'ĭ de burienĭ o aşteptă; ĭeḑiĭ îĭ sunt de curênd născuţĭ.
El se plécă; o înjunghĭe şi aruncă în prédă
Cânilor asudaţĭ inima'ĭ ancŏ viĭe».

Sărind cu cĭuta şi cu capra, din pisc în pisc şi din stâncă 'n stâncă, cine ne opresce acum de a ne strămuta pênĕ şi în munţiĭ noştri?

Aci ne aştéptă *Vênătorul Carpaţilor*, pe care s'a cercat a'l cânta într'o lungă baladă descriptivă, un muntén român, un câmpulungén, carele fără înduoïélă a gustat plăcerile şi ostenelile vênătóriiĭ de munţĭ şi a resimţit în sufletul sĕŭ tóte înviĭetórele fremete ale vieţeĭ de plăiéş. Déca natura l'ar fi înzestrat cu darul de a spune precum simte, d[l] N. Rucărénu ar fi făcut de sigur un cap d'operă nemuritor. Dar sciĭ că are românul o vorbă care cam ḑice că acolo unde nu este putinţa, la ce 'ĭ e bună voinţa?

Cu tóte acestea, în balada *Vênătorul Carpaţilor* sunt imagine care se vĕdŭ a fi fotografiate de pe natură. Pĕcat că aŭ aspectul tern al fotografieĭ şi nu coloritul viŭ al vieţeĭ! Sunt şi expresiunĭ néoşe-românescĭ de o originalitate preçiósă, care arŭ luci ca nestemate într'o frumósă salbă de versurĭ armoniόse.

Subĭectul baladeĭ este fără îndoïélă conceput cu o bogată şi adesé fericită varietate, căria din nenorocire cititorul se vede silit a'ĭ duce mereŭ jalea; cŏcĭ pe tot minutul el simte în sine mintea învrăjbindu-se cu urechĭa. Eŭ unul mărturisesc că, pĕtruns fiind de măreţele dorinţe ale poetuluĭ, am încercat un fel de simţimênt dureros, vĕḑênd cât de puçin limba şi versul aŭ venit în

ajutorul putericeĭ sale închipuirĭ, al nobilelor sale aspiraţiunĭ. De ce nu póte omul tóte câte le doresce? Dar, vaĭ! sunt puçinĭ, fórte puçinĭ aceĭa;

Non omnia possumus omnes [1]).

O chiămare către vênătorĭ, la revĕrsatul ḑileĭ, deschide şirul neregulatelor şi capricióselor strofe, scrise în versurĭ albe.

Uşor ca însuşĭ cerbul păşésce vênătorul
Pe cóma cărărată picĭoruluĭ de munte.
In pólele'ĭ se 'ntinde câmpia strălucindă
De miĭ de briliante ce vérsă aurora
Pe géna'ĭ rourată. pe verḑile eĭ bucle.

El trece pe muscelele însmăltate cu florĭ suave; apoĭ păşésce tăcut pe sub bolta întunecată a fagilor şi a frasinilor, unde murmură isvorul şi unde cântă merla, grangorul şi sturḑul. De o dată însĕ vênătoriĭ se oprescŭ:

„Atêrnaţĭ, fecĭorĭ, merindea
Sus pe ramure de arborĭ!
Ĭacă urma căprióreĭ
Próspĕtă, de astă nópte;
E culcată 'n faça cósteĭ
Séŭ în higĭul [2]) dintre plaĭurĭ.—
Bătăiéşĭ, pe fuga 'ndată!
Vêntul bate de minune!

---

1) *Virgilii* Eclog. VIII. v. 63: «Nu toţĭ putem tóte».
2) «Pădure jună şi fórte désă». N. R.

Lŭaţĭ bătaĭa sus din piscurĭ;
Veniţĭ trâmbă cam spre vale,
Drept la fagiĭ ceĭ înalţĭ;
Acolo ne ţinem noĭ.
De veţĭ audi copoiĭ
Peste voĭ trecênd în dosurĭ,
Să tăceţĭ, să nu daţĭ gură,
Căcĭ se 'ntorcŭ cu ea îndată;
Sciţĭ că trage tot în jos,
Şi atuncĭ să înteţiţĭ!

Ĭute la pândă, la ţiitorĭ!
Coprindeţĭ bine din muche 'n vale!
Şi curmătura să nu rĕmâĭe!
Şi treceţĭ unul peste pêrîŭ!"

Bataĭa' acum începe şi ĭarăşĭ încetéză.
Abĭé s'audŭ copoiĭ pe vêrfurĭ depărtate;
Dar trecŭ, se lasă 'n scapĕt, şi pare că vênatul
Cu câniĭ împreună s'aŭ dus pe altă lume.
Tăcut acum e totul; munténul nicĭ nu mişcă;
In muta'ĭ aşteptare se uĭtă l'a sa umbră
Din ce în ce crescêndă, şi timpul el mĕsoră.
Şi ĭar s'audŭ copoiĭ. Ca fulgerul de ĭute
Sosescŭ din muche 'n vale, din vale ĭar în muche.
Bătaĭa reîncepe; mereŭ se înteţesce:
Chefnitul [1]) e aprópe; cât colo frunda sună,
Ş'aci c'o detunare, tot sgomotu 'ncetéză.

---

1) «Lătratul copoĭuluĭ când este pe urma vênatuluĭ. Când vênatul adică ursul, *mistreţul* séŭ lupul vulnerat stă pe loc ca să facă resistenţă, atuncĭ numaĭ copoĭul latră, şi acésta, în limbagĭul vênătorieĭ, se dice: *batŭ câniĭ*. Tot astfel latră copoĭul şi tot astfel se dice când el a închis capra-négră în colţ séŭ aninătóre». N. R.

Din fundul văi' adûnce, c'un pas maĭ rar, dar sigur,
Cu désa'ĭ respirare, se vede vênătorul
Măreţ, alegru, sprinten, ce' aduce pe' aĭ sĕĭ umerĭ
Pe svelta căprióră şi pe pământ o 'ntinde.

Dupe aceste versurĭ, care pe lûngă orĭ ce alte merite, aŭ maĭ ales pe acela de a se presenta adesé sub forma limbagĭuluĭ vênătoresc al muntenilor noştri, dupe aceste versurĭ vine descrierea orelor de repaos: focul de bradĭ strălucind nóptea prin pădure, ghicitorile şi iresurile rostite pênĕ să se gătéscă cina, în sfêrşit somnul ce vine, când începŭ ochiĭ „a vedé cam sus găina“.

Când apoĭ rĕsare din noŭ sórele, vênătórea reîncepe.

Alte duoĕ strofe, dispuse într'acelaş chip, împlinescŭ partea curat vênătorésca şi negreşit cea maĭ interesantă a baladeĭ. Le vom maĭ transcrie numaĭ pe ele, însoçite cu notele lor filologice şi patriotice, cŏcĭ urmarea, pênĕ la sfêrşit ne înstrăinéză cu totul de viaţa vênătorilor. Perdêndu-se, când în zadarnice dorurĭ dupe timpiĭ patriarcalĭ şi eroicĭ aĭ Domniilor străbune, când în amarnice mâniĭ în contra influenţelor străine ce rĕsbatŭ în ţéră prin *căĭ ferate* şi prin *batele cu vapor*, balada ne face să simţim atuncĭ, în mod obositor, tóte neputinţele museĭ câmpulungene. Abĭé déca într'acel chaos de ideĭ străine subĭec-

tuluĭ şi de versurĭ anevoĭóse, ne maĭ deşteptă cât-va descrierea furtuneĭ care

Rĕsbubuĭe p'în bradiĭ ce şuĭeră ca şerpiĭ,

séŭ déca ne maĭ înviĭe amintirea mêndruţelor cărora vênătorul le destină câte o „cetină frumósă de brad verde, neuscat", drept semn

că vênătorul
E ca bradul neschimbat [1]).

Să ne intórcem dar curênd şi cu plăcere către dînsul.

Curiósă idee a avut d[l] Rucărénu de a încurca pe bĭetul *Vênător al Carpaţilor* prin *Eisenbahn*ul luĭ Strussberg şi prin *Kaiserlich-Königlich-privilegirt*ul *Dampfschiff*! Ĭa maĭ bine să'l rugăm a ne fi domnialuĭ ăncŏ o dată călăuză spre a ne duce prin *aninătorile*, prin *ĭudele*, prin *înfurciturile* şi prin *colţaniĭ*, unde se ivesce, sfieţ séŭ îngrozitor, vênatul de la munte.

Vênătorul se opresce:
„Jos, copiĭ, pe brâncĭ cu toţiĭ!

---

1) Acest ultim pasagĭu 'l am credut necesariŭ aicĭ pentru duoĕ cuvinte: ântêĭ ca să completez forma poesieĭ mele atât de variabilă, şi al duoilé ca să daŭ o mică desminţire acelor autorĭ séŭ *filosofĭ romanţiarĭ*, cari aŭ dis că vênăterul nu póte ama». N. R.

Audirĕ'ţĭ şuĭeratul
Capreĭ-negre printre stânce?
Ne-aŭ ulmat; dar sunt aicé.
Drept l'aninătorĭ vĕ duceţĭ,
Şi vedeţĭ de le lŭaţĭ vêntul
Ca nicĭ una să ne scape!
Iar în ĭudele [1]) din façă
Se ţinŭ cerbiĭ, staŭ şi urşiĭ;
Daţĭ la cânĭ îndată drumul!
Fuga sus la 'nfurcitură;

---

1) «O grămădire de arborĭ rĕsturnaţĭ a căriĭ numire de- «rivă de la un vênt fórte. furios ce bate maĭ în acelaş timp, din «maĭ multe părţĭ, şi pe care vênăteriĭ muntenĭ l'aŭ numit *Judă*, «pentru că, ducênd mirosul de pe tot locul de la om la vênat, «acesta îl ulmă, fuge şi se depărtéză, astfel că tótă ostenéla vê- «nătoruluĭ rĕmâne în van. Cuvêntul dar este simplu şi natural; «acest vênt trădând pe vênător, a meritat fórte bine numirea de «*Iudă* séŭ trădĕtor.—Sublim resultat al religiuniĭ ortodoxe în ţĕ- «rile române! Ţĕranul cel maĭ simplu, fără carte, fără instruc- «ţie, fără educaţie, necunoscênd decât necesităţile şi nevoile sale «scie prin limba părinţilor sĕĭ, ce a audit şi înţeles pe tótă dioa «în biserică, singura luĭ scólă; scie, dic, că Iuda a vêndut pe «Fiĭul luĭ Dumnedeŭ, mântuitorul lumiĭ. — O Dómne! décă aceĭ «bărbaţĭ ce ne aŭ format acéstă limbă, sancţionând'o maĭ ântêĭ «prin biserica nóstră, sunt în imperiul tĕŭ, între sânţiĭ tĕĭ, pri- «mesce tu acéstă lacrimă de recunoscinţă, ce pică pe aceste rên- «durĭ şi o transmite lor prin angeliĭ tĕĭ! Fă, Dómne, ca în se- «coliĭ secolilor să dicem: *Dómne, fiĭ cu noĭ*! şi nu *Domine, esto* «*nobiscum*! Fă, Dómne, ca în tótă diminéţa, şi nu *demanetia*, să «lăudăm numele tĕŭ! Ţine-ne, Dómne, tarĭ în credinţa, şi nu «*credentia*, ta! Atuncĭ provedinţa ta ne va mântui!» N. R.

Alergaţĭ la creerĭ [1]) unul,
Unde ese 'ncornoratul [2]).
Altul rĕmâneţĭ la strungă
Unde trage, sciţĭ, desculţul [3]);
Dar vedeţĭ, coprindeţĭ bine
Ş'armele vĕ primeniţĭ!
Némţul [4]) bate.... a 'nchis capra
In colţanul cel din vale;
Eŭ alerg pe fuga 'colo;
Fiţĭ deştepţĭ la ţiitorĭ!"

În iuḑĭ gonescŭ copoiĭ, spre vêrf eĭ se 'ndreptéză,
Din ce în ce chefnitul maĭ mult se înteţesce.
Un trăsnet se aude; un altul îl urméză
Şi tot se maĭ repetă. Apoĭ un rĕcnet mare
Cutremură pădurea şi sguduĭe şi munţiĭ,
Ĭar câniĭ batŭ într'una, ş'un sgomot formidabil
Din ce în ce tot cresce, şi detunărĭ teribilĭ
Din ţeve fulminante, rĕsună în ecourĭ
Din stâncă pênĕ 'n stâncă, din vale pênĕ 'ntr'alta;
Se perdŭ în depărtare.—Se face-apoĭ tăcere
Şi nu se maĭ aude decât murmura surdă
A rîuluĭ din vale, decât svolândul şuĭer
Al braḑilor, ce trece, se perde peste golurĭ,
Dar ne'ncetat revine ca undele de mare.

---

1) «Pădurea cea maĭ înaintată spre vêrful munteluĭ, de unde apoĭ se începe golul culminante». N. R.

2) «Cerbul». N. R.

3) «Ursul». N. R.

4) «Nume ce se dă maĭ adesé de ţĕranĭ cânilor de vênat. Fac acéstă explicaţie ca să nu se confunde cu un alt némţ ce vom întêlni meĭ încolo». N. R.

O pausă. . . . şi ïată pe budur [1]) vênătorul
Descinde 'ncins cu capra; ïar alţiĭ' ajungŭ acolo
Cu cerbul şi cu ursul şi cu colţat mistreţul.
E mare bucurie şi mêndru vênătorul! [2])

Negreşit că tabelul ce s'a presentat la ochiĭ scriitoruluĭ a fost măreţ; inima'ĭ a bătut cu tărie la acele splendide privelişti, la acel sgomot formidabil, urmat de tăcerea, prin care se audea numaĭ surda murmură a rîuluĭ din vale şi şuïerul bradilor clătiţĭ ca undele măriĭ! Păcat însă că musele gelóse nu s'aŭ îndurat a'ĭ încorda lira pe un ton maĭ melodios!

Aş vré pe când mi se desfăşóră dinainté minţiĭ uïmite privelişti aşa de răpitóre, ca să aud, ca prin vis, o musică plină de farmec, bună-óră ca cea din opera Guilom Tell a luĭ Rossini, şi maĭ ales ca acel minunat cor de vênătorĭ, care, după ce a trâmbiţat pe un ritm vioïu şi alegru, fanfarele de chiămare, se perde apoĭ cu vuet armonios, prin taĭnica resonanţă a codrilor de bradĭ!

VI.

Ce minunată interpretaţiune a vieţeĭ vênătorescĭ este, în adevĕr acéstă măiéstră melopee,

---

1) «Un fel de stâncă mare şi cu óre care vegetaţie neregulată, unde capra-négră se ţine maĭ adesă». N. R.

2) *N. Rucărénu*, Modeste încercărĭ poetice originale şi tra-

odă scrisă în acea limbă fără rost, ale cării sunete modulate prefiră în inima omuluĭ, maĭ lesne decât orĭ ce cuvinte, şi dorul şi veselia! Se pare că din înduoĭósa amintire a duoĕ cântice, culese póte chĭar prin munţiĭ Elveţieĭ, dintr'o arie comună din cele care ce cântă vesel pe trômbiţa de vênătóre, şi dintr'un melancolic *lied* nemţesc pe care ţĕraniĭ germanĭ îl gûlgâĭescŭ (*judeln*), adunaţĭ în cor, marele compositor italian a sciut să plămădéscă acest cap d'operă al musiceĭ de vênătorie.

Dar Rossini a intrat cel din urmă pe calea, în care alţĭ marĭ musicanţĭ iĭ apucase înainte.

Bĕtrânul Haydn, părintele acelor simfoniĭ germane pe care tu le urăscĭ aşa de tare, Haydn, la vêrsta de 68 de anĭ, puse capĕt sutimilor sale de composiţiunĭ musicale, prin oratoriul numit *Cele patru timpurĭ ale anuluĭ*,—die *Jahreszeiten*,— în care, recapitulând tóte amintirile vieţeĭ sale, simplă şi simţitóre, bĕtrânul maestro cântă pe rônd, cu instrumente şi cu glasurĭ omenescĭ, tóte bunurile şi tóte plăcerile de peste an. Când ajunse la timpul tómneĭ, unchĭaşul obosit nu se

---

ducţiunĭ. Bucurescĭ. 1873. pag. 56-70. — Titlul ce dl R. a dat cărţiĭ sale este de natură a desarma critica; dar noĭ aci, punêndu'l alăturĭ cu corifeĭ aĭ literatureĭ, ne am simţit siliţĭ a'ĭ croi un locşor de care nicĭ cunoscuta d[sale] modestie să nu se înspăimênte, nicĭ ilustra campanie în care se află să nu se pótă scandali.

sfii a îmbuca bărbătesce trômbiţa vênătórâscă şi tot sciu âncŏ să mlŏdieze prin simpatica şi naiva dulcéţă a geniuluĭ sĕŭ, stilul musical cam pipernicit şi cam înţoponat al secoluluĭ din urmă, stil pe care l'aŭ denumit, în ţĕrile occidentale, cu porecla comică de *stilul perucelor*, — Zopfenstil, — şi care la noĭ s'ar dice: „de când cu Nemţiĭ cu códă".

Cam tot pe timpul când Haydn scria în Viena, oratoriul *Celor patru timpurĭ*, un compositor francez, carele a înzestrat scena lirică cu multe opere frumóse şi care a compus imnurĭ şi cantate patriotice pentru revoluţiunea de la 1793, Méhul a dat patrieĭ sale, în uvertura opereĭ *Junele Henric*, le Jeune Henri, o încântătóre simfonie vênătorâscă.

Cele duoĕ naţiunĭ musicante ale Europeĭ moderne, Italieniĭ şi Germaniĭ, contestă neîncetat Francezilor geniul acesteĭ arte.

Asemené cestiunĭ nu se desbatŭ cu puşca în mână, şi, fiind-că noĭ acuma ne aflăm la vênătóre, timpul nu ne ĭértă ca să apărăm aci pe Boieldieu, pe Auber, pe Halévy, pe Gounod, pe Félicien David, nicĭ chĭar pe acel sublim geniŭ cu totul francez al israelituluĭ german Meyerbeer. Tot ce putem spune de o cam dată, în materie de musică vênătorâscă, este că Francezii aŭ avut şi aŭ păstrat din timpĭ străvechĭ, — de prin seculiĭ feodalităţiĭ chĭar, precât se scie, — o mul-

ţime de cântice vênătorescĭ, pe care slujitorĭ speciali le sunaŭ pe cornurĭ, în petrecerile sgomotóse ale regilor şi ale castelanilor. Fie-care episod al vieţeĭ de vênătóre, fie-care soĭu de féră luată în gónă, fie-care moment al drameĭ cinegetice avea cânticul sĕŭ consacrat şi tradiţional, ca semnalele militărescĭ.

Ţiŭ minte că într'un timp când, departe de toţĭ aĭ meĭ şi cu sufletul adânc întristat, trăiam într'un colţişor al Francieĭ, pe malul unuĭ rîŭ şi în vecinătatea uneĭ marĭ pădurĭ, în tóte serile, la ora când aburiĭ înălţându-se de pe apă începeaŭ a înegura orizontele amurgit, un sunet de corn rĕsuna de pe malul opus al rîuluĭ şi repeta câte va orĭ d'a rôndul una din acele fanfare vênătorescĭ, al căror ritmu ĭute şi chĭar glumeţ pare că se îngână cu vibraţiunile melancolice şi prelungite ale instrumentuluĭ ce le produce. Nu'mĭ place, amice, a'mĭ repurta mintea către momente aşa înorate ale trecutuluĭ; dar, din minutele pe care în singurătatea de atuncĭ le socoteam de o potrivă cu seculiĭ, numaĭ acelea îmĭ eraŭ mângâĭóse, când vocea cornuluĭ îmĭ legăna auḑul în sunetele cadenţate ale semnaluluĭ de vênătóre. Pe tonurile duĭóse şi întunecate ale trômbiţeĭ metalice, se juca cu o veselie săltărétă, melodia cânticuluĭ frances, şi atuncĭ, în mine, auḑul şoptea inimeĭ mâhnite, neaşteptate cuvinte de speranţă şi de bucurie. Cât voĭu trăi, nu voĭu uĭta ce

dulce îmĭ era acel balsam melodios; el şi acum îmĭ înmóĭe inima de câte orĭ se întêmplă să aud *Uvertura de vênătóre* a luĭ Méhul în care aceĭaş fanfară domnesce ca motiv de căpetenie şi rĕsare, sub felurite tonalităţĭ, printre diverse episode musicale pline de frumuseţĭ; aci, artistul a imitat tropotul cailor ce facŭ să resune pămêntul subt ale lor copite; aci ĭar, el amintesce lătratul vesel al cânilor, când li se dă drumul la gónă; aci, âncŏ, pare că, într'o dulce melodie, cerbul, în agonia sa plânge şi cere cu lacrimĭ ĭertare de la neîmblânḑiţiĭ sĕĭ duşmanĭ. Dar aceştia, spre a 'şĭ deştepta mereŭ în suflet o nouă ardóre, repeţescŭ din cornurĭ cunoscutul semnal, pe care tot francezul îl scie şi 'l cântă pe riturnela poporană: „Tonton, tonton, tontaine, tonton!"

Dar este óre vre o idee pe care spiritul glumeţ al francezuluĭ să n'o fi dat, — cum am ḑice noĭ, — pe pêrlitură? — „Cântă, vênătorule," — ḑice poetul popular al Franciei, — „cântă prin crângurĭ şi prin câmpiĭ, cântă mereŭ refrenul tĕŭ de vênătóre: *Tonton, tonton, tontaine, tonton!* — Pe când tu vênezĭ cerbul din pădure, altul maĭ isteţ vênéză în culcuşul tĕŭ; tu ţiĭ urma cĭuteĭ şi altul a gingaşeĭ tale neveste; tu daĭ chĭorîş în fĭéră, şi altul face cu ochĭul tinereĭ tale soçióre, pe care tu aĭ părăsit'o, *teneræ conjugis im-*

memor[1]), ca să baţĭ codriĭ. De aceĭa, când te veĭ întórce, mêndru, cu cornoratul a casă, unflând sunetul cornuluĭ tĕŭ, ĭa ascultă cum acel primejdios păcălitor de Béranger îţĭ va întórce pe franţuzesce ḑicĕtórea românuluĭ: „ce scie satul nu scie bărbatul!“

Chasseur, tu rapportes la bête
Et de ton cor enfles le son.
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
L'amant quitte alors sa conquète
Et le cerf entre à la maison.
Tonton, tontaine, tonton[2]).

Lăsăm pe francezĭ să rîḑă şi se gluméscă chĭar şi pe bĕtrânele, pe frumósele lor ariĭ de

1) *Horatii*, Carmin. I. I. v. 25.
. . . . . . Manet sub Jove frigido
Venator teneræ conjugis immemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas. —
« . . . . . . Stă sub cerul friguros
Vênătorul uĭtându'şĭ tênĕra soçie,
Séŭ că cânĭĭ luĭ credincĭoşĭ aŭ zărit o cĭută,
Séŭ că mistreţul marsic a năvălit în holdele roditóre».

2) Chansons de *Béranger*: La double chasse:
«Vênătorule, tu aducĭ dobitocul
Şi unfli sunetul cornuluĭ tĕŭ!
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
Atuncĭ şi amantul plécă de la ĭubita sa
Şi încornoratul intră în casă la tine.
Tonton, tontaine, tonton!»

vênătóre, de care aŭ sciut aşa de bine să se foloséscă francezul Méhul, în uvertura sa şi pe care nu le a despreţuit, cu vre o tre-ḑecĭ de anĭ maĭ în urmă, nicĭ italianul Rossini, în Guilom Tellul sĕŭ, şi să ne oprim un minut, între aceste duoĕ modele de musică vênătoréscă, asupra uneĭ opere de aceĭaş natură, în care se resumă tot geniul naţional al Germanilor. *Freischütz*, séŭ Liberul Vênător, e titlul cap-d'opereĭ teatrale a luĭ Weber[1]). Fantasie întunecată de ridicole credinţe diavolescĭ, simplitatea cea maĭ naivă în viaţa reală, simţimêntalismul cel maĭ idealist în dorinţele inimeĭ: ĭată din ce este compus subĭectul opereĭ, şi simpatica muzică a luĭ Weber, aşa plină de suave melodiĭ, pare că neteḑesce cu o suflare lină, tóte asprimile, tóte nesăbuitele cĭudăţiĭ ale unor aşa discordante contraste.

Chorul din al treĭlea act din Freischutz, în

1) *Fran. Ioh. Haydn*, născut la Rohrau în Austria, la anul 1732, a murit la 1809; el are 527 composiţiunĭ instrumentale; oratoriul «Die Iahreszeiten» este din anul 1800.— *H. Méhul* s'a năseut la Givet, în anul 1763 şi a murit la 1817. Opera «Le Jeune Henri» este compusă la 1796.—*C. M. Weber* născut la Eutin (Holstein) în anul 1786, a murit în Londra la 1826. Opera «Freischütz» este din 1822.—*Giachimo Rossini* s'a născut la Pesaro în Italia, la anul 1792 şi a murit în Paris la 1868: cea dupe urmă operă a luĭ, adică «Guilom Tell» s'a representat la anul 1829.

care vênătorii proclamă că nimic pre pământ nu se póte asemui cu plăcerile vênătoriei,

Was gleicht wohl auf Erden dem Jägervergnügen,

este compus pe un ritm maĭ puçin variat şi are o melopee maĭ puçin măréţă decât cânticul vênătorilor din Guilom Tell, dar niciĭ originalitatea, niciĭ graçia nu 'ĭ lipsescŭ şi caracteru'ĭ diferă cu totul de fanfarele vênătorescĭ ale francezilor. Pe sub candida veselie a melodieĭ, sbîrnîĭe un acompaniament surd care pórtă mintea în mistice regiunĭ. Este fără înduoĭală un cânt cu totul german. Dar să nu te temĭ! poţĭ să 'l ascultĭ fără frică; n'aĭ să găsescĭ într'însul nimic din acea lângedă şi sérbădă monotonie a unora din cânticele nemţescĭ, pe care românul a caracterisat'o cu porecla batjocoritóre de *tararaoa némţuluĭ.*

Déca fĭérele arŭ fi şi în ḑilele nóstre tot aşa de simţitóre la plăcerile delicate ale armonieĭ, precum eraŭ în timpiĭ bine-cuvêntaţĭ aĭ vestituluĭ *virtuoso* şi *tenore-sfogato* Orfeŭ, nĕgreşit că ele arŭ veni singure să se predé de bună-voĭe celor cari le arŭ executa, în rarîştea uneĭ pădurĭ rĕsunătóre, un concert simfonic compus din tóte cap-d'operile de musică vênătorésca despre care îţĭ vorbiĭu aci în trécĕt. Dar vaĭ! se vede că de când pe bĭetul Orfeŭ 'l a luat Offenbach în rĕspĕr, însăşĭ fĭérele, scârbite de a vedé scăpătarea gustuluĭ artistic la bipeḑĭ, 'şĭ aŭ luat lumea în

cap, s'aŭ sĕlbăticit cu totul şi astăḑĭ este maĭ mult decât sigur că, déca s'ar ispiti cineva să cerce a instrumenta şi a vocalisa prin codrĭ, musică clasică, precum este uvertura luĭ Méhul, séŭ oratoriul luĭ Haydn, séŭ chĭar şi chorurile luĭ Weber şi luĭ Rossini, urşĭ, lupĭ, mistreţĭ, vulpĭ, cerbĭ, ba chĭar şi ĭepuriĭ arŭ apuca o îndată la picĭor, împreună şi cu vênătorul lor, déca cum-va acel vênător s'ar întêmpla să fie amicul meŭ, autorul *Manualuluĭ* românesc *de vênătorie*.

Cu tóte aceste n'a fost în tot-d'a-una aşa! Mult maĭ încóce de timpiĭ fabuloşĭ aĭ păţituluĭ amant al Euridiceĭ, şi chĭar în regiunĭ lipsite de castelanĭ feodalĭ şi de sunătorĭ de fanfare, în ţĕrĭ depărtate, asiatice, pe care noĭ le socotim de păgâne şi de barbare, musica a fost preçuită ca o neapărată auxiliară a petrecerilor vênătorescĭ.

Primesce, te rog, pentru un moment, să ne întórcem cu vre o cincĭ-spre-ḑece sute de anĭ maĭ înapoĭ, pentru ca să ne încredinţăm cum că vênătorile cu acompaniament de orchestră nu sunt, precum s'ar puté crede, o deşértă închipuire a imaginaţiuniĭ mele puçin vênătorescĭ, ci că din contra, cele maĭ măreţe sĕrbărĭ cinegetice aŭ fost însoçite, chĭar din vechime, cu concerte instrumentale şi vocale. Consideră tot de o dată că acéstă nouă digresiune pe câmpul artelor din

antichitate, o fac şi pe dînsa numaĭ şi numaĭ întru cea maĭ mare laudă şi glorie a arteĭ vênătorescĭ, şi maĭ ales nu uĭta că pentru ca omul să facă un lucru bine, trebuĭe maĭ ântêĭ de tóte să aĭbă multă, fórte multă răbdare; de aceĭa şi înţelepcĭunea poporuluĭ te învaţă ca să „prindĭ ĭepurile cu carul".

Negreşit că pentru orĭ care scie să ţină un condeĭu cu treĭ degite şi pentru orĭ care din aceĭ scriitorĭ ce nu s'aŭ pĕtruns că scrisul trebuĭe să fie numaĭ o urmare cugetată a gêndiriĭ şi a studiuluĭ, fórte lesne le vine de a scrie *currente calamo*, despre orĭ ce materie, sciută séŭ necunoscută lor. Îĭ vedĭ, nepricepuţĭ plagiatorĭ aĭ a-tot-sciutoruluĭ Pic de la Mirandola, tratând cu uşurinţă *de omni re scibili et quibusdam aliis* [1]).

De va fi vorba de musică, apoĭ îţĭ opărescŭ tot într'o leşie pe Rossini cu Offenbach, pe Auber cu un óre care Souppé, fabricant de operete la Viena, pe Meyerbeer cu Lecocq, un alt imitatoraş parisian al caricaturistuluĭ opereĭ; şi apoĭ din acea căldare, îţĭ scotŭ la lumină învăţăturĭ şi po-

1) Nobilul italian Pic de la Mirandola, născut la 1463, învăţase la vêrsta de ḑece anĭ tot ce se putea sci pe atuncĭ şi la duoĕ-ḑecĭ şi treĭ, se lăuda în Roma că póte vorbi *de omni re scibili*, de tot ceĭa ce se póte sci; el muri la vêrsta de 31 de anĭ. Maĭ minunaţĭ în sciinţă decât minunatul italian, mulţĭ scriitorĭ de acum vorbescŭ nu numaĭ de tot ceĭa ce se póte sci, dar âncŏ şi de câte-va altele, *de quibusdam aliis*.

veţe pentru formarea şi dirigerea unuĭ Conservator naţional de musică.

Dar cu atâta ar fi puçin! Gróznic orbesce ura pe ómenĭ şi maĭ ales pe supĕrăcĭosul ném al scriitorilor, *genus irritabile vatum* [1]).

Avem dinaintea ochilor o spăimêntătóre dovadă despre acésta. Sunt în ţéră la noĭ dóuĕ foĭ literare care 'şĭ aŭ jurat neîmpăcată ură şi mânie;

Duoĭ Jouĭ se întĕrîtă, şi fulgerul jos plumbă! [2])

Convorbirile literare de la Iaşĭ muşcă carne viĭe, când găsescŭ, în *Revista Contimporană* din Bucurescĭ; ĭar acésta,

Tantæne animis cœlestibus iræ! [3])

împinge urgia pênĕ 'ntr'atâta, încât, spre a defăĭma chĭar şi titlul rivaleĭ sale, tipăresce cu litere negre pe hârtie albă, subt acelaş nume duşmănit de *Convorbirĭ* [4]), felurite poveştĭ vrednice de vênătorul cel cu códa vulpiĭ, în care se ḑice, între altele, că la anul 1852 d[l] Pantazi

1) *Horatii* Epist. II. n. v. 102.

2) *Heliade*, 20 decembrie 1843, în «Curierul de ambe sexe» Period. IV.

3) *Virgilii* Æneid. I. v 15: «Incape atâta ură în suflete cerescĭ!»

4) «Revista Contimporană», Anul II. No. 4. 1 aprilie 1874, pag. 324.

Ghica, deşertând într'o séră, prietenesce, pahare de Chably, de Chambertin, de Champanie şi de Xeres, într'un cabinet la *Caffé* (sic) *Anglais* din Paris, împreună cu Alexandru Dumas tatăl şi cu Alfred de Musset, — aŭ rĕposat, sĕrmaniĭ, amênduoĭ şi nu maĭ potŭ mărturisi, — dupĕ ce d[lui] le a istorisit multe şi mĕrunte despre literatura, musica, instrucţiunea şi politica Românieĭ, dupe ce le a vorbit prelarg despre dascălul Lazăr, despre Alexandru Vodă Ghica, despre mitropolitul Dosofteĭu, despre Tudor Vladimirescu, despre meşterul Manole, despre Ianache Văcărescu şi despre alţiĭ mulţĭ câţĭ în Christos s'aŭ botezat pe pămêntul românesc, în sfêrşit a bine-voit a le citi şi poema populară „*Inşiră-te Mărgărite* de V. Alecsandri". — „Să nu se uĭte că acéstă conversaţiune (între d[nii] Pantazi Ghica, Alexandru Dumas tatăl şi Alfred de Musset) se pĕtrecea la anul 1852", chĭar dupe cum spune nota autoruluĭ (pag. 335), şi că d[l] Pantazi Ghica le a citit atuncĭ, precum dice „în limba franceză, dupe textul românesc", poema *Inşiră-te Mărgărite*, pe care ânsĕ d[l] V. Alecsandri a compus'o la Mircescĭ tocmaĭ în anul 1856, adică cu patru anĭ în urma vestiteĭ eĭ citirĭ de către d[l] Pantazi Ghica, şi apoĭ a dat'o la lumină, pentru ântêĭa óră, în *Revista Română* din anul 1862 (pag. 160—166).

Pe limba vênătorésca, în casul de façă, s'ar dice că autorul articoluluĭ *Convorbirĭ* din Revista

Contimporană „a vêndut pelea ursuluĭ, pe când ursul juca âncŏ prin pădure“. Dar între scriitorĭ nu este ca între vênătorĭ. Loc de joc nu încape, şi, *horresco referens!* [1]) cât despre mine, ḑĕŭ, mĕ cutremur de o rĕsbunare literară ca acésta. D'aş fi măcar cunoscut cu redactoriĭ *Convorbirilor* din Iaşĭ, le aş da de sigur povaţa ca să schimbe cât maĭ curênd titlul fóieĭ lor, pentru a căruĭ ruşinare s'a jertfit cu atâta lepădare de sine însuşĭ d[l] Pantazi Ghica.

Trăind ânsĕ cu totul înlăturat de asemené crâncene lupte, eŭ, amice, când scriŭ câte ceva, scriŭ maĭ mult pentru a mea proprie plăcere, fără de a cugeta rĕŭ la alţiĭ, — afară póte numaĭ de astă dată, când m'am apucat a scrie pentru pĕcatele tale. Décă ânsĕ chĭar şi tu mĕ veĭ învinovăţi cu tot dinadinsul că m'am întins pré mult cu scrisul, şi că fac aci pré mare cheltuĭélă de citaţiunĭ de prin autorĭ străinĭ, apoĭ îţĭ voĭu rĕspunde că acelea, — maĭ tóte, nestemate culese din salbele bogaţilor, — le presar pe sărăcăcĭósa mea scriere ca s'o maĭ înţolez şi să 'ĭ daŭ şi eĭ ceva preç; ĭar déca nu scriŭ scurt şi coprinḑĕtor, se vede că, rĕŭ séŭ bine, nicĭ eŭ, ca mulţĭ alţiĭ, nu mĕ pricep a face într'altfel.

Aşa dar, supus blând la o nouă osândă, ĭea-te binişor dupe mine şi vino să ne îndreptăm paşiĭ

---

1) *Virgilii* Æneid. II. v. 204.

rătăcitorĭ tocmaĭ subt pólele munţilor din Kurdistan, pe calea care duce de la Bagdad la Hamadan, acolo unde este stânca stérpă şi rîpósă ce se chĭamă B.sutun. Picĭorul despre apus al stâncеĭ se numesce, în limba loculuĭ, *Takh-i-Bostan*, adică *bolta grădineĭ.* Grădina de o cam dată lipsesce, — şi uniĭ eruditĭ credŭ că aci vorŭ fi fost vestitele grădinĭ atêrnate în aer ale Semiramideĭ[1]), care chĭar déca odinióră aŭ fost aci, apoĭ acum aŭ sburat cu totul în aer; — dar bolta este în fiinţă şi pe zidurile eĭ se vĕdŭ nenumĕrate sculpturĭ săpate nu pré adânc în pétră şi póte chĭar odinióră colorate. Să le descriem tóte, nu este

1) *Diodori Siculi* Bibliotheca histor. II. 33 : «Dupe ce săvêrşi aceste lucrărĭ, Semiramida, în capul uneĭ oştirĭ numeróse, întreprinse o expediţiune în contra Medilor. Sosind în faça munteluĭ Bagistan, ea îşĭ aşédă acolo tabăra şi face o grădină care avea duoĕ-spre-dece stadiĭ (maĭ mult de duoĭ kilometri) în ocolul eĭ; era pe o câmpie şi coprindea o fôntână mare care da apă pentru plante. Muntele Bagistan, care este consacrat luĭ Joue, formézā una din laturile acesteĭ grădinĭ, prin stâncile sale rîpóse, înalte de şépte-spre-dece stadiĭ (ca la 2850 metri) şi tăĭate drept. Semiramida puse să scobéscă picĭorul acestor stâncĭ şi să sculpteze pe dînsul chipul eĭ înconjurat de o sută de strejĭ. Ea puse să sape pe stâncĭ o inscripţiune cu litere siriace, în care se dicea că Semiramida, grămădind tot bagagĭul şi tóte uneltele oştiriĭ sale într'un singur morman, făcuse dintr'însele o scară pe care s'a urcat pênĕ în vêrful munteluĭ». — D'Anville şi de Sacy aŭ credut că aceste cuvinte se potŭ aplica stâncelor de la Bisutun.

tréba nóstră; pe noĭ ne atinge numaĭ cele dóuĕ marĭ scene de pe păreţiĭ lateralĭ. Intr'adevĕr, pe una se vede o vênătóre de mistreţĭ; pe cea-l-altă, maĭ ştérsă, este o vênătóre de cerbĭ.

Stilul sculptureĭ, óre care amĕnunte architectonice şi chĭar costumele şi usurile figurilor representate ne înlătură de la prepusul că vom fi avênd aci dinaintea ochilor, imaginea petrecerilor cinegetice ale vitezeĭ amazone asiriane, ale regineĭ Semiramide,

di cui si legge
Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa;
Tenne la terra, che 'l Soldan corregge.[1]

---

1) *Dante*, Divina Commedia. L'Inferno. Canto V. Pasagĭul întreg despre Semiramida ḑice: v. 52—60:

La prima di color, di cui novelle
Tu vuoi saper, mi disse quegli allotta,
Fu imperatrice di molte favelle.
A vizio di lussuria fu si rotta,
Che libito fe licito in sua legge,
Per torre il biasmo, in che era condotta.
Ell' è Semiramis, di cui si legge,
Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa;
Tenne la terra, che 'l Soldan corregge.

«Cea d'ântêĭ din acelea despre care tu vreĭ să aibĭ cunoscinţă, — 'mĭ ḑise el atuncĭ, — a fost împĕrătésă a multor limbĭ. La viţiul desfrĕnăriĭ a fost aşa dedată încât neruşinarea fu ĭertată sub stăpânirea eĭ pênĕ 'ntr'atâta încât însăşĭ a cutezat să ĭea asupră'şĭ blestemul în care căḑuse. Ea este Semira-

Gêndul ni se repórtă maĭ bucuros asupra acelor puternicĭ despoțĭ aĭ Persieĭ, Șapuriĭ, Hormuziĭ, Khoșruiĭ, Firuziĭ, Iejghirḑiĭ și alțiĭ, cari, din vechĭa lor cetate a Ctesifonuluĭ, aprópe de Bagdadul de acum, supĕrară maĭ bine de treĭ sute de anĭ pe împĕrațĭ romanĭ de séma luĭ Aurelian, luĭ Teodosie, luĭ Justinian, luĭ Eraclie; asupra acelor mêndriĭ și luxuoșĭ Sasaniḑĭ, cari se închinaŭ foculuĭ dupe legea luĭ Zoroastru, clădeaŭ palate gigantice acoperite cu sculpture și cu poleielĭ și înmuĭaŭ în fir și în petre scumpe haĭnele de pe dînșiĭ și hamuturile de pe caiĭ lor.

Vênătórea, luptă cu fĭérele, alergările cu caiĭ și încordătura arculuĭ eraŭ visele de aur cu care se desfătaŭ eĭ, atât în ființă, cât și în priveliștea armelor, vaselor, uneltelor și podóbelor cu asemenea scene, pe care meșteriĭ și artiștiĭ lor le reproduceaŭ mereŭ, în metalurĭ și în petre scumpe [1]). Subĭectele de vênătóre, înfăçișate cu

---

mida, despre care se citesce că a dat să sugă luĭ Ninu, și apoĭ 'ĭ a fost și soçie. Ea stăpânea țéra pe care o cârmuĭesce acum Sultanul».

1) Arta persană din timpul Sasaniḑilor a fost fórte puçin studiată; ea merită însĕ o atențiune specială, avênd pe lângă aspectul imposant al producțiunilor antichitățiĭ asiatice, un caracter de energie și de mișcare pe care l'a împrumutat de la operile Elenilor și Romanilor. Multe musee și tesaure eclesiastice din Europa posedă vase, monede și petre scumpe gravate, de stil sasanid; dar maĭ cu sémă în Museul Ermitagĭuluĭ

o vioiciune, cu o mişcare, cu un foc nespus potŭ fi privite ca una din însuşirile caracteristice ale arteĭ Sasanide pe care o admirăm adĭ în câte-va preçióse obiecte de lux ce aŭ rĕmas din acele epoce depărtate, prin colecţiunile de curiosităţĭ artistice ale Europeĭ, şi pe care o întêlnim în sculpturele de prin diferite ruine ale Persieĭ, ĭar maĭ ales pe stâncile de la Bisutun [1]).

Ambele vênătorĭ de care avem aci a vorbi, sunt coprinse în dóuĕ cadre pătrate, închipuind ţarcurĭ îngrădite cu taracĭ, de care staŭ atêrnate zăveze orĭ perdele, spre a încinge tot ocolul unde se petrece vênătórea. Proptele şi mănunchĭ de tufiş, legaţĭ cu fringhiĭ, sprijină şi întărescŭ taraciĭ.

Intr'unul din âmbele cadre, locul ales e o mlaştină cu stuf şi cu richită, în mijlocul căria a rĕmas o lumină de apă netedă, cu pescişorĭ şi

---

din Sanct-Petersburg sunt nenumerate plăcĭ şi ornamente de aur, representând lupte de animale şi vênătorĭ, care acestea tóte s'aŭ găsit prin movilele din Rusia asiatică meridională. — Vedĭ în Annali dell' Instituto archeologico, vol. XV. 1843. pag. 98 et sq., articolul d[luĭ] *A. de Longpérier*, intitulat, «Explication d'une coupe sassanide», în care descrie un tas de argint al duceluĭ de Luynes (astădĭ la Cabinetul de medaliĭ din Paris) representând o vênătóre sasanidă şi reprodus în «Monumenti inediti», vol. III. pl. LI.

1) *Ker Porter*, Travels in Georgia, Persia, Armenia, ancient Babylonia, etc. (London 1822). Vol. II. stamp. 63—64. — *E. Flandin et P. Coste*, Perse ancienne (Paris) Vol. I. stamp. 10—13.

cu păsĕrĭ plutitóre într'însa. Un şirég de elefanţĭ, mânaţĭ de cornaciĭ ce 'ĭ încalecă şi 'ĭ îmboldescŭ, gonescŭ din dumbravă turme nenumĕrate de mistreţĭ cari, în fuga mare, cu rîturile întinse, cu colţiĭ ascuţiţĭ, cu spinarea încovoĭată şi cu codiţa sumésă, daŭ năvală prin lésă şi prin mocirlă. In două luntri marĭ şi adâncĭ staŭ în picĭóre, câte un vênător uriéş cu capul încoronat, cu veşminte bogat ornate şi cu arcul în mână; în préjmă-le cadŭ pe brâncĭ gliganiĭ şi vieriĭ săgetaţĭ. Dar atât în aceste două luntri principale, cât şi în alte duoĕ maĭ micĭ ce însoçescŭ pe ale regescilor vênătorĭ, şedŭ jos, cântând din nisce harpe în formă de dreptare şi cu ḑece córde fie-care, bande de femeĭ musicante; într'o a cincea luntre sunt cântăreţĭ cari suflă d'a 'n-picĭórele, în flaute. Tóte vasele sunt cârmuite de câte duoĭ vêslaşĭ cari, cu lopeţile spumegă façа apeĭ. Pe muchea cadruluĭ se vede cum mistreţiĭ ucişĭ sunt transportaţĭ pe spinarea elefanţilor, şi apoĭ cum slujitoriĭ îĭ înjunghie şi 'ĭ despintecă.

A duoa vênătóre, cea de cerbĭ, este cu mult maĭ confusă; figurile pe alocuré parŭ a fi neisprăvite. Tot ânsĕ se vede pe icĭ şi pe colé o împrejmuire de zăbrele şi de stofe atêrnate, formând o arenă cu duoă porţĭ, păzite de câte duoĭ strejarĭ; cerbiĭ intră în alergătóre prin pórta din drépta şi sunt urmăriţĭ de vênătorĭ; un călăreţ maĭ mare la trup, în góna caluluĭ, trage cu ar-

cul într'înşiĭ; alţiĭ mulţĭ, maĭ micĭ, se ţinŭ şi eĭ gonind, dupe vênătorul principal. Cerbiĭ se poticnescŭ şi cadŭ la pămênt când ajungŭ la fundul ţarculuĭ; dar cĭutele, ferite de un alt călăreţ cu trup mare, scapă singure pe cea-l-altă pórtă, avênd la gûtul lor un arcan cu córdea fâlfâindă. Pe laturile cadruluĭ, se vede, de o parte cum se adună şi se păzescŭ cu elefanţĭ turmele de cerbĭ; de altă parte cum cerbiĭ ucişĭ prin munţĭ păduroşĭ se încarcă pe spinarea cămilelor.

Dar maĭ mare şi maĭ presus de toţĭ actoriĭ tabeluluĭ şi ca privitor liniştit al acestuĭ spectacol animat, stă călare regele, cu arcul atêrnat de gût şi adăpostit subt o umbrelă rotundă pe care 'ĭ o ţine d'asupra capuluĭ un slujitor. Imprejurul luĭ cântă o numerósă orchestră, aşeḑată de tóte părţile, care pe jos, care pe o estradă înălţată cu scară. Acolo sunt şi harpiste, ca la vênătórea de mistreţĭ, şi cântăreţĭ cu flautul, cari şedŭ turcesce cu picĭórele încrucişate sub dînşiĭ, şi trômbiţaşĭ, şi toboşarĭ, şi muscalagiĭ cu naĭul, cu daĭraoa, cu cimbalele, cu diblele şi cu surlele, póte chĭar şi cântăreţĭ din gură; într'un cuvênt, avem aci o bandă numerósă de lăutarĭ, representată cel puçin prin duoĕ-ḑecĭ şi cincĭ de personagĭe cu instrumente variate, lucrând toţĭ din mânĭ şi din plămônĭ ca să încânte pe rĕsfăţatul Şah, în pomposul şi trufaşul sĕŭ repaos. Te las să 'ţĭ închipuĭescĭ ce kef şi ce mêndreţe!

Óre ce ḑicĭ? nu se pricepeaŭ bine regiĭ Sasaniḑĭ a vêna mistreţiĭ şi cerbiĭ?

A pluti lin pe apă şi din sigurul adăpost al luntriĭ, a săgeta mistreţĭ, pe când auḑul îţĭ este răpit de dulcele cântărĭ ale uneĭ armoniόse pleĭade de ḑîne acuatice, ĭată o realitate sasanidă cu mult maĭ încântătόre decât basmul primejdiόselor Sirene ale luĭ Omer şi decât visul amăgitόreĭ Loreley de pe ţĕrmurile negurόse ale Rinuluĭ!

A privi de subt umbră şi la sunetele unuĭ concert *à grande orchestre*, peripeţiile uneĭ gόne şi unuĭ măcel de cerbĭ, íată ăncŏ o petrecere sasanidă, care negreşit că nu este tocmaĭ de despreçuit.

Nu rĕmâne înduoială că regiĭ Sasaniḑĭ aŭ fost όmenĭ cu gusturĭ nobile şi delicate, de vreme ce le a plăcut şi de a vêna în sunetele musiceĭ şi de a vedé representate în sculptură şi cu colorĭ, asemenea petrecerĭ vênătorescĭ.

Rĕmâne numaĭ să ne batem capul spre a afla déca musicanţiĭ lor şi maĭ cu sémă déca vestitul cântăreţ Barbaud, carele rĕspândea în palatele mareluĭ Khoşru Anurşivan, *cel cu sufletul mărinimos*, „note maĭ dulcĭ decât privighetórea", eraŭ în comparaţiune cu Haydn, cu Méhul, cu Weber şi cu Rossini, ceĭa ce sculptoriĭ de la Takh-i-Bostan sunt façă cu artiştiĭ modernĭ cari aŭ înfăçişat pe pênḑă scene de vênătόre, bună-

óră cu P. Rubens, Fr. Snyders, Filip Wouwerman, Fr. Desportes, J. B. Oudry, J. E. Ridinger, Horace Vernet, Edw. Landseer şi alţiĭ....

VII

Dar ĭată acum, fără veste, un noŭ orizont artistic ce mi se deschide, tot pe tĕrâmul vênătorieĭ! Ḑĕŭ! când plécă omul la vênătóre, nu scie de unde 'ĭ sare ĭepurile! Am ḑis pênĕ aci multe, — ba chĭar pré multe, — despre litere şi poesie, despre sculptură şi musică; am ḑis şi câte-va despre gravură, întru cât acestea tóte se atingŭ de arta cinegetică; dar nu sciŭ cum s'a întêmplat de a rĕmas pictura cu totul înlăturată din cărarea mult cotiteĭ mele colinde de vênător-hoĭnar. Cade-se óre să o lăsăm cu totul uĭtăriĭ?

N'ar fi o nedreptate, un afront ce am face de buna nóstră voĭe vênătorieĭ, când am nesocoti drepturile ce ea are la născarea a ăncŏ unia din cele patru podóbe artistice ale geniuluĭ omenesc?

Am găsit prilej de a spune cum omul, înveselit séŭ jalnic la vênătóre, a simţit gustul de a cânta, în elegiĭ şi în ditirambe poetice, şi în fanfare melodióse, vitejiile şi neajunsurile sale, ba chĭar şi a'şĭ aduce aminte cu dor séŭ cu mêndrie de drăguţa de a-casă.

Am pomenit şi de aceĭ sĕlbaticĭ aĭ periódeĭ glaciare cari, în lungile lor rĕgazurĭ aŭ născocit arta sculptureĭ, sgâriind pe óse, pe petre şi pe córne, profile de dobitóce antediluviane.

Uĭta-vom acum a ḑice că, — dupe cât se póte bănui, — tot o aplecare de acelaş fel a făcut să se nască şi pictura?

Dar în casul de façă, nu din doveḑĭ plastice vom puté culege o asemenea sciinţă. Filologia ne vine aci în ajutor şi ne arată că în limba Elenilor, a naţiuniĭ celeĭ maĭ artiste din antichitate, pictura se chĭama *ζωγραφία*, adică *scrierea γραφία, animalelor τῶν ζώων.*

Acum, déca s'ar scula cine-va şi ar ḑice că aşa vorŭ fi tóte acestea, dar că *animal* nu vrea să ḑică *vênătóre*, şi că săpăturile din pescerile Acuitaneĭ, precum şi denumirea caracteristică a pictureĭ la Elenĭ aŭ raport numaĭ la *fiinţele însufleţite* în genere, şi nu, în particular, la luptele lor, care provinŭ din instinctul *vênătorieĭ*, atuncĭ ne am vedé siliţĭ să mutăm judicata la tribunalul luĭ Darwin, carele dupe teoriile sale fisiologice, ne va dovedi că lupta pentru existenţă, adică *Concurenţa vitală*, este unul din cele două principiĭ fundamentale ale universuluĭ şi că orĭ ce fiinţă pre lume trăiesce şi se desvóltă numaĭ şi numaĭ fiind-că a biruit în acéstă luptă, adică a fost *vênător* şi nu *vênat*. El va adaoge póte, spre a 'şĭ completa teoria, că vênătoruluĭ norocit ĭĭ

rĕmâne şi dreptul exclusiv de *Selecţiune naturală* adică de a 'şĭ alege, dupe al sĕŭ plac, soçie séŭ soçiĭ (precum se şi simte) şi că, — scurt şi coprinḑĕtor — viaţa întrégă a universuluĭ se resumă în aceste duoĕ cuvinte: *Vênătóre* şi *Amor!*

Pornind d'aci, cum să nu credem că tot ce e bun, mêndru şi frumos pre lume s'a născut din avênturĭ amoróse şi din pornirĭ vênătorescĭ?

Ĭată-ne dar asiguraţĭ şi despre originea picturei.

Ânsĕ spre a nu abusa peste mĕsură de ḑicala grecéscă a împĕratuluĭ August: *Σπεῦδε βραδέως!* [1]) să dăm îndată năvală în pictura cu subĭecte vênătorescĭ. Mi s'a urît mie scriind; dar ţie citind!!!

Când vine vorba despre vre una din frumósele-arte, şi maĭ cu sémă despre pictură, noĭ, în lumea modernă, ne gêndim numaĭ decât la Italia. Acolo pare că 'şĭ a găsit acéstă artă şi lumina cu care se împacă maĭ bine, şi formele în care se resfaţă maĭ bucuros, şi tiparele dupe care se mlŏdie maĭ cu înlesnire. Nu sciŭ pentru ce rĕsunetul numelor luĭ Rafael, luĭ Corregio, luĭ Tiţian, luĭ Paul Veronese pare că ajunge la auḑ cu vibraţiunĭ maĭ răpeḑĭ şi maĭ sonore decât ale luĭ

1) *Suetonii* Vita Octavii Augusti XXV. El spune că acest împĕrat avea obiceĭu a ḑice că este tot-d'a-una maĭ bine ca omul «să se grăbéscă încetinel» — Festina lente! —

Rubens, luĭ Rembrant, luĭ Poussin şi ale tuturor pictorilor de la Nord.

Fără înduoĭélă ânsĕ, acésta este o nedreptate a minţiĭ nóstre şi ceĭ din noĭ carĭ ĭubescŭ vênătórea şi artele ce aŭ sĕrbat'o, arŭ fi ceĭ d'ântêĭ carĭ s'arŭ căi şi s'arŭ vindeca de o aşa greşită aplecare, când arŭ cugeta că în tótă acea gămadă de artiştĭ ilustri, carĭ aŭ aşternut, treĭ secolĭ de a rôndul, toţĭ păreţiĭ Italieĭ cu nemuritórele lor picturĭ, nu s'a găsit măcar unul care să se fi dedat a zugrăvi maĭ cu plăcere scene de vênătóre.

Spre a găsi în Italia picturĭ vênătorescĭ de un merit óre care, în numĕr maĭ considerabil, trebuĭe să ne repurtăm în timpiĭ anticĭ, pe când se vede că artiştiĭ pompeĭanĭ şi romanĭ aflaŭ maĭ multă mulţumire de a decora zidurile cu subĭecte representând luptele ómenilor cu fĭérele şi cursele ce eĭ le întindeaŭ.

Printre picturile antice de acéstă natură ce s'aŭ păstrat pênĕ în timpiĭ modernĭ, datorim o înduoită atenţiune acelora din sala mormêntală ce s'a descoperit la 1674, acum tocmaĭ duoĕ sute de anĭ, într'un mal de pe calea Flaminia, la o mică distanţă de Roma şi în care se aflaŭ sarcofagele luĭ Quintus Nasonius Ambrosius şi al femeiĭ sale, Nasonia Urbica, urmaşĭ, dupĕ cum se crede, aĭ nenorocituluĭ poet Ovidiŭ Nasone, carele a murit exilat pe ţĕrmurile sĕlbatice ale

Măriĭ-Negre, fără ca mâna'ĭ, dibace pe córdele lireĭ latine, să se fi putuț deprinde a încorda arcul sarmatic,

Moris an oblitus patrii, contendere discam
Sarmaticos arcus, et trahar arte loci? [1])

Un interes înduoit se légă de picturile din

---

1) *Ovidii* Pontica I. v. v. 59—50:

«Uĭtând obiceĭele patrieĭ, învăța-voĭu să încordez
Arcurile sarmatice și trăi-voĭu dupe chipul loculuĭ?»

Poetul Ovidiŭ a petrecut aniĭ săĭ de exil și a murit în cetatea Tomi, pe Marea Négră, care fără înduoĭală era la satul Anadolkĭoĭ, aprópe de Kĭustenge. Vedĭ *A. Papadopulo Vretos*, La Bulgarie ancienne et moderne. (St. Pétersbourg, 1856) p. 119—146 și 186.—S'a făcut multă desbatere în trecut despre situațiunea cetățiĭ Tomi și despre mormêntul luĭ Ovidiŭ, pe care maĭ mulțĭ arŭ fi pretins a 'l fi descoperit în deosebite locurĭ ale Ungarieĭ, Podolieĭ și Rusieĭ meridionale. Vedĭ pentru acéstă cestiune, vĭața luĭ Ovidiŭ, scrisă de *J. Masson* (Amsterdam, 1708) și de *Cavalerul Rosmini* (Milan, 1821); disertațiunile «De Ovidii exsilio et sepulchro» (de *Rabener* și de *Villenaye*) în edițiunea completă și anotată a operilor poetuluĭ, publicată de N. E. Lemaire, (Paris, 1824) vol. VIII; și *A. Deville*, Essai sur l'exil d'Ovide. Paris, 1859). — In *Demetrii Cantemiri*, «Descriptio Moldaviæ (edițiunea latină, tip. de Societ. Academ. Român. Bucurescĭ, 1872), sunt câte-va frase și maĭ multe note desvoltate ale ilustruluĭ autor asupra loculuĭ de exil al luĭ Ovidiŭ, pe care uniĭ l'aŭ credut a fi Akermanul séŭ Cetatea Albă, alțiĭ Chilia, amênduoĕ în Bucégul Basarabieĭ. (Cap. III, pag. 9. — IV, pag. 19—21).

mormêntul Nasonilor[1]), fiind-că, pe de o parte ele sunt din cele maĭ bune printre puçinele rĕmăşiţe ale arteĭ picturale din antichitate şi pe de altă parte, fiind-că scenele vênătorescĭ representate în ele ne punŭ dinaintea ochilor curióse modurĭ de vênătóre.

Aceste picturĭ ocupaŭ patru compartimente pătrate pe tavanul bolteĭ şi corespundeaŭ fie-care cu câte o grupă de duoĕ figurĭ alegorice, simbolisând cele patru timpurĭ ale anuluĭ. Cu primăvéra se îmbina vênătórea de cerbĭ; cu véra cea de leĭ; cu tómna, cea de pantere şi'n fine compartimentul ĭerneĭ era ocupat de o vênătóre de mistreţĭ [2]).

Cele duoĕ d'ântêĭ, adică vênătórea de cerbĭ şi de leĭ, se petrecŭ în pădurĭ îngrădite cu zăbrele. Un câne gonesce un cerb şi o cĭută, urmăriţĭ şi de un vênător pe jos, carele opresce. de sgarda numită *copula*, pe un al duoĭlea copoĭu. Alt vênă-

---

1) Picturile din bolta Nasonilor nu maĭ există în fiinţă; ele aŭ fost ânsĕ publicate de *Bellori*, Le pitture del sepolcro de' Nasoni, disegnate et incise da Pietro-Sante Bartoli e descritte. Roma. 1680. in folio stamp. XXVI-XXIX.—Veḑĭ şi «Oeuvres choisies des peintres de l'antiquité. Paris, 1846.» stamp. 101-104.

2) Acest al patrulea compartiment s'a dîrămat îndată dupe deschiderea bolteĭ. Desemnul publicat de Bellori este dintr'o altă descoperire făcută la 1672 în Roma, în grădinele Sertoriane, sub muntele Celius.

tor cu suliţa, pândesce animalele la marginea ţarcului.

Vênătorii de leĭ sunt maĭ numeroşĭ; eĭ aŭ toţĭ paveze marĭ rotunde, din dosul cărora se ascundŭ, lipiţĭ uniĭ de alţiĭ. Una din fiére se răpede întărîtată asupra acelor mişcătorĭ păreţĭ de metal; dar cea-l-altă a isbutit a doborî jos pe un vênător şi 'l strivesce sub propriul luĭ scut, pe care ea calcă cu o ferósă mêndrie.

Tot cu paveze şi cu ţĕpóĭe, *venabula*, sunt înarmaţĭ şi vênătoriĭ de pantere, carĭ închidŭ şi rostogolescŭ pe animal într'un cerc de scuturĭ late şi solide; dar eĭ şi maĭ mult se bizuĭe, spre a prinde şi a ucide fĭéra, pe o cursă în formă de ladă pătrată în fundul căria aŭ pus o oglindă. Pantera, turbată de mânie, îşĭ zăresce de o dată chipul resfrânt pe faça lucĭósă a sticleĭ; ea stă şi se miră,

„. . . . . Ea tresare, decât soçul eĭ Zefirul maĭ răpede; mânia eĭ pe tóte strălucitórele eĭ pete se resfiră şi, gata a înghiţi în adânca eĭ gură pe vênător, ea se opresce dinaintea chipuluĭ eĭ resfrânt în oglindă“ [1]).

---

1) *Claudiani* de Raptu Proserpinæ, III. v. *262-268*:

.remit illa marito
Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram
Dispergit maculis, jamjamque hausura profundo
Ore virum, vitreæ tardatur imagineæ form ;

apoĭ se asvêrlă răpede spre dînsul şi ĭat'o prinsă în capcană, unde o ajunge la sigur darda vênătoruluĭ, care sta pitit d'asupra oglindeĭ.

În timpiĭ noştri, oglindele slujescŭ vênătorilor françezĭ ca să prindă nevinovate cĭocârliĭ. Dovadă că în tot dauna şi pretutindenĭ, oglinda cu mincinóşele'ĭ străluciri, ameţesce şi pe vesela păsărică, şi pe fĭéra sĕlbatică, şi pe naiva Margareta a luĭ Faust,

Ah! je ris
De me voir si belle en ce miroir! [1])

şi pe bĕtrâna cochetă, care, în doru'ĭ plin de *parapon*, trăncănesce verḑĭ şi uscate, bună-óră ca versurĭ de acestea:

---

1) Aceste versurĭ franceze sunt din libretul opereĭ Faust pus pe musică de Gounod; în drama originală a luĭ *Goethe*, oglinda Margareteĭ este însemnată numaĭ ca un joc de scenă; apoĭ şi vecina Marta deştéptă cochetăria tinereĭ fete cu aceste cuvinte:

«Komm du nur oft zu mir, herüber,
Und leg'den Schmuck hier heimlich an;
Spazier ein Stündchen lang dem Spiegelglas vorüber,
Wir haben unsre Freude dran;» —

«Vino tu maĭ des pe la mine încóce
Şi pune aci pe ascuns podóbele pe tine.
Primblă-te ca o oră pe dinainté oglindeĭ,
Şi să veḑĭ ce mulţumire o să avem şi dintr'atâta».

Plângĭ, oglindă, plângĭ cu mine!
Nu găsim ce maĭ cătăm!
Când mĕ vĕḑ acum în tine,
Amênduoĕ ne'ntristăm.

Tu vĕḑuşĭ, vĕḑuşĭ, oglindă,
Frumuseţea 'mĭ rĕsărind,
Şi cu 'ncetul eclipsândă,
O veḑĭ ĭarăşĭ apuind!

În zadar colorĭ silite,
Frumuseţĭ de 'mprumutat;
În zadar sûnt îngrijite
Nisce florĭ ce s'aŭ uscat![1]).

Dar ce stăm să ne bocim cu baba, în stihurĭ vrednice de ale eĭ „colorĭ silite, frumuseţĭ de 'mprumutat". Déca e vorba de oglindă şi de amăgirile eĭ, să ascultăm maĭ bine cum ciripesce musa „plină de *nurĭ* şi de dulcéţă" a cluceruluĭ Alecu Văcărescu, lucéfĕr trecĕtor din secolul din urmă, pe care s'aŭ grăbit a 'l stinge duşmaniĭ glorieĭ românescĭ, chĭar în ḑorile vieţeĭ sale şi în primul susur matutin al poesieĭ nóstre naţionale.

1) «Cocheta bĕtrână la oglindă», poesie pe care a publicat'o,—nu pré sciŭ de ce,—Lord Stanley, în eleganta sa carte: «Fleurs de la Roumanie, recueil de poésies anciennes et modernes. Hertford (Angleterre) 1856».—Se vede că filoromânul englez n'a voit să uĭte, printre florile Românieĭ, nicĭ chĭar

«Nisce florĭ ce s'aŭ uscat!»

Póte că strofele ce am să transcriŭ nu vorŭ fi tocmaĭ la locul lor aci, în fumul de praf de puşcă cu care eŭ tĕmâĭez de-o-cam-dată cartea ta, dar în tot casul, fragedul archaism al acestuĭ „cântic de lume“ va fi ca o sorbitură de apă limpede şi rĕcorósă, dupe hapul de trudnică şi băbéscă versificaţiune ce te făcuĭu să înghiţĭ:

Oglinda când 'ţĭ ar arăta
Întrégă frumuseţea ta,
Atuncĭ şi tu ca mine,
Te'aĭ închina la tine.

D'aceĭa nu da credĕmênt
Oglindeĭ, ce cu scădĕmênt
Îţĭ face 'nşelăcĭune
Şi tot mincĭunĭ îţĭ spune,

N'ar fi mijloc să te privescĭ
Asemené dupĕ cum eştĭ,
Şi idololatrie
Să nu'ţĭ aducĭ tu ţie!

Ci câtă eştĭ să sciĭ de vreĭ,
Dă credĕmênt ochilor meĭ,
Fiind-că nu te 'nşélă,
Nicĭ facŭ vre o greşélă;

Ochiĭ în ea când 'ţi'ĭ aruncĭ,
De tot se 'ntunecă atuncĭ,
Şi de te şi arată,
Iar nu adevĕrată.

În eĭ te cată să te vedĭ
Întocmaĭ pe cât luminezĭ
Şi dintr'a lor vedere
Vedĭ câtă aĭ putere!

Crede'ĭ, săraciĭ, când îţĭ spunŭ
Că numaĭ ţie se supunŭ,
Şi că tu eştĭ din fire
A lor Dumnedeire! [1])

1) Poesiile luĭ *Alecu Văcărescu*, fiĭul banuluĭ Iănăchiţă şi tata luĭ Iancu Văcărescu, sunt cele maĭ multe inedite; abié déca vre o câteva s'aŭ păstrat în memoria vechilor lăutarĭ. Ânsĕ fiĭul poetuluĭ le adunase şi, déca va vré Dumnedeŭ, peste puçin voĭu isbuti a le publica. Viaţa acestuĭ poet, perdut, — omorît negreşit

Acum, déca lumina oglindeĭ, în nestatornicia reflectelor sale, ne a preschimbat priveliştile vênătorieĭ în imagine amoróse, noĭ să profităm fără zăbavă de învăţăturile luĭ Darwin şi, din sfera *Selecţiunii naturale*, să ne înapoĭem ĭarăşĭ privirile asupra *Concurenţeĭ vitale*. Acésta ne va fi cu atât maĭ lesne, cu cât al patrulea tabel antic, cel care representă vênătórea de mistreţ, ne face să intrăm cu totul în focul acţiuniĭ vênătorescĭ, *in medias res*.

Un vier uriéş fuge urmărit de un călăreţ cu două suliţe în mânĭ, de alţĭ patru vênătorĭ cu ţěpóĭe şi cu săgeţĭ, de cânĭ, unul liber şi altul oprit de sgardă; în faça vênatuluĭ se presentă douĭ junĭ, unul cu arcul încordat, celă-l-alt cu suliţa îndreptată spre fĭéră. Toţĭ alérgă, toţĭ strigă, toţĭ sunt aprinşĭ de cea maĭ fĭerósă turbare[1]). De nu s'arŭ deosebi, pe subt acéstă miş-

în exil, — în vre o cetate de peste Dunăre, la vêrsta de 32 de anĭ, e un întreg romanţ, pe care am de gênd să 'l povestesc când voĭu scóte la lumină poesiile ce aŭ maĭ rĕmas de la dînsul. Nu mĕ tem a ḑice că pênĕ acum nicĭ un poet român n'a avut maĭ mult foc şi maĭ multă graçie. Aceste cualităţĭ rĕsarŭ scînteĭetóre, prin limba învechită şi une orĭ aḑĭ chĭar ridiculisată a versurilor sale.

1) Tóte cualităţile acesteĭ picturĭ şi póte chĭar maĭ multă mişcare, maĭ mult foc, se găsescŭ într'un baso-reliev antic din Museul Capitolin, la Roma, (sala împĕraţilor), în care se vede un vier uriéş împresurat şi atacat de şése vênătorĭ şi de treĭ

care, sobrietatea de liniĭ a artelor antice şi óre care imperfecţiunĭ de forme care denotă o epocă de scădere, s'ar puté crede că acest episod a fost schiţat de penelul energic al luĭ Rubens.

Căcĭ şi acest domn al pictorilor flamandĭ a zugrăvit scene de vênătorie, în care fĭérele sĕlbatice, mistreţĭ, tigri, leĭ, ba chĭar ipopotamĭ şi crocodilĭ, intră în luptă cu omul. Sunt ânsĕ maĭ ales scene fiorose, în care geniul semeţ al maĭestruluĭ a dat vênătóriĭ un caracter cu totul eroic séŭ tragic, deşteptând admiraţiunea atât prin spăimêntătórea încăierare a luptătorilor, cât şi prin energia poselor, prin vîrtoşia musculaturiĭ lor şi prin vioicĭunea colorituluĭ[1]).

Un fior îţĭ trece prin vine când vedĭ într'un

---

cânĭ. Un june, de la spate, a tras cu arcŭl într'însul; alţĭ douĭ, din care unul póte fi Meleagru, îşĭ înfigŭ lăncile lor în şélele luĭ; o femeĭe călare, — póte chĭar Atalanta, — îl isbesce şi ea cu suliţa; în faţă'ĭ un bărbat maĭ în vêrstă, — Telamon, se crede, — rădică baltagul ca să 'l lovéscă în creştet. Un servitor a cădut sub dobitoc, oprind de sgardă un copoĭu; ceĭ-l-alţĭ douĭ cânĭ, din care unul molos, saltă ca să 'l apuce de rît. Acest frumos monument pórtă numirea mistreţuluĭ din Calidon.

1) *Petre Paul Rubens*, cel maĭ mare pictor al scóleĭ flamande, născut în Colonia la 1577 şi mort la 1640, a produs, printre sutimĭ de tabelurĭ de tot felul, câteva subiecte de vênătóre, care se află adĭ prin galeriile de la Munic, Dresda, Marsilia şi în câteva colecţiunĭ particulare din Englitera; apoĭ sunt de la dînsul şi o mulţime de desemne cu subiecte vênătorescĭ, chĭar şi în colecţiunea Luvruluĭ.

tabel al luĭ Rubens, pe un cavaler numid sfâşiat de creştet şi de umĕr, de către un leŭ puternic care 'ĭ a sărit în cârcă şi s'a stêrcit pe şoldul armăsaruluĭ negru ce se rădică îngrozit pe piciórele'ĭ de dinderĕt. Fĭéra aurie muşcă din umĕrul călăreţuluĭ; un rĕcnet gróznic ese din buzele căscate ale acestuĭa; faça 'ĭ e învineţită de spaĭmă şi de durere; ochiĭ îĭ sunt holbaţĭ; din mână 'ĭ scapă lancea.

Dar aci artistul a trecut peste hotarele vênătorescĭ; cŏcĭ ne a pus subt ochĭ o dramă de cele care, şi déca aţîţă vitejia eroilor, ânsĕ înghĭaçă îndrăznéla simplilor vênătorĭ. Acestora le place ca cel puçin printre primejdiĭ, să se întrevédă isbênda lor. Numaĭ în asemené cas, se póte aplica cualificaţiunea de *curat vênătoresc*, unuĭ tabel séŭ orĭ căruĭ alt obĭect de artă. Acolo unde fiéra remâne învingĕtóre şi vênătorul este sacrificat, se póte dice că artistul a eşit din sfera artelor vênătorescĭ şi opera luĭ inspiră un interes de grózā care sfâşie tótă armonia regulelor cinegetice; aceĭa este o notă discordantă în musica vênătorieĭ, o greşélă de ortografie în gramatica eĭ.

In secolul nostru, un pictor francez cu talent de frunte, Horace Vernet, a reînoit în pêndele pe care a zugrăvit vênătorile de leĭ şi de mistreţĭ din Algeria şi din Sahara, emoţiunile unor scene în care primejdia situaţiunilor jócă

un rol de căpetenie; dar fiind însuşĭ el vênător, s'a ferit de a comite incorecţiunĭ anti-vênătorescĭ ca Rubens, şi tabelurile luĭ, aşa vrednice de admirat, aŭ tóte acel caracter care chezăşuĭesce în tot d'auna vênătorilor, o superioritate măgulitore asupra fĭérelor vênate[1]).

Un tabel de vênătóre africană al luĭ Horace Vernet e ca o povestire a vestituluĭ ofiçer francez Jules Gérard, carele în un-spre-ḑece anĭ petrecuţĭ în Algeria, a împuşcat două-ḑecĭ şi cincĭ de leĭ şi a câştigat astfel meritata poreclă de „ucigĕtorul leilor“ [2]). Chĭar basme d'arŭ fi câte povestesce vênătorul şi câte zugrăvesce artistul, tot pare că te scuturĭ la idea că omul se jócă aşa lesne cu viaţa sa, pentru un simplu gust de vênător; dar când citescĭ séŭ privescĭ, mult nu trece şi afli séŭ cel puçin ghicescĭ că fĭéra cea

1) *Horace Vernet*, născut la 1789, mort la 1863. Dintre numerósele luĭ tabelurĭ de tot felul, alegem pe cele de vênătóre: el a expus în anul 1836, «Vênătórea în pustĭul Sahara din 28 maĭu 1833»; la 1839, «Vênătórea de leĭ în Metigé»; la 1855, «Vênătóree de muflonĭ (berbecĭ sĕlbaticĭ) de către Marocanĭ»; «Intórcerea de la vênătórea de leĭ»; «Vênătórea de mistreţĭ în Sahara». A maĭ făcut şi numeróse gravurĭ representând subĭecte de vênătorĭ europene.

2) *Jules Gérard*, născut în 1817, a descris vênătorile sale în două volume fórte interesante: «La Chasse au lion», 1855 şi «Le tueur de Lion», 1858. Dl Alfred Poissonnier şi Vicomtele Adolf d'Houdetot aŭ scris biografia luĭ.

primejdiósă este maĭ în pericol decât omul, că ea are să pice învinsă de al eĭ prigonitor şi atuncĭ îndată, încrederea, bucuria, ba chĭar şi mêndria se deşteptă tóte de o dată în inima'ţĭ, acum liniştită şi mângâĭată. Atuncĭ ḑicĭ cu încredinţare: „Ĭată un frumos tabel vênătoresc!"

Aceste consideraţiunĭ potŭ să 'ţĭ pară a fi ideĭ metafisice cam confuse, — adică, cum am ḑice, dupe un termin inventat şi pus la modă de un vesel şi spirituos invalid al vênătorieĭ, cam *filosofie absolută* [1]); — eŭ ânsĕ stăruĭesc a

1) «Filosofia absolută!» Acéstă minunată sciinţă nouă o cunoscŭ şi o preçuescŭ câţĭ aŭ petrecut şi aŭ rîs în vesela societate a dluĭ Iancu R....., nepot al rĕposatuluĭ Eliad Rădulescu; din feluritele darurĭ ale unchĭuluĭ, dînsul a moştenit pe acela néoş-românesc de a sci minunat să păcăléscă cu vorba pe ceĭ slăbĭ de ângerĭ. Dintre nenumĕratele anecdote glumeţe ale nepotuluĭ sĕŭ, Eliad, într'un articol din «Biblioteca portativă» (vol. II, Bucurescĭ, 1860, pag. 253 şi urm.), ne povestesce cum el a dat pe bete, într'o ḑi, pe unul din aceĭ lîngĕĭ, nătângĭ şi morocănoşĭ de Ardelenĭ, cari treaŭ une orĭ din cócĭ de munţĭ în cualtitate de profesorĭ, próspeţĭ scăpaţĭ din câte un pĕcătos de gimnasiŭ unguresc, lăudându-se că «li a fost succesu pe deplénu a absolvere prelectionile la filosofia, necum şi cursurile teologalĭ; ergo se recomândăluiescŭ că 'sŭ batĕr teologĭ şi filosofĭ absoluţĭ», numaĭ bunĭ ca să têmpéscă cu nesciinţa lor fumurată pe bĭeţiĭ copilaşĭ de pe aci. Cântărind numaĭ dintr'o clipă arama filosofuluĭ sĕŭ, păcălitorul nostru, viţă de têrgovişten bun de gură, îl luă la refec şi, lăudându-se că şi dînsul a studiat adânc filosofia, maĭ ales în limba engleză, începu, ca probă de sciinţa şi de sistema sa filosofică, să'ĭ tórne, cu o lim-

crede că, şi déca nu sciŭ eŭ bine să lămuresc aceste ideĭ, s'ar puté totuşĭ stabili în principiŭ că, precum arta vênătorieĭ consistă numaĭ din regulĭ care facŭ pe vênător să învingă pe vênat, şi nu vice-versa, tot aşa şi operile literariĭ séŭ plastice nu se potŭ cualifica cu titlul de *cinegetice*, decât atuncĭ numaĭ când ele prevĕdŭ neînduoĭósa victorie a vênătoruluĭ, chĭar şi déca une orĭ ele arŭ atrage un óre care interes de milă séŭ de admiraţiune asupra vênatuluĭ persecutat.

Admiţênd o asemenea definiţiune pentru tóte

---

buţie modulată pe intonărĭ de cele maĭ convingĕtóre, o vijelie de definiţiunĭ şi de formule cam de felul următóreĭ: — «Pentru mine, domnule filosof, simţirea este un fluid individual, care redus la cea maĭ simplă expresie, printr'o impulsie comunicativă, şi făcênd prin hipotenusă o tangentă prin fibrele simţitive, străbate prin tóte liniile paralele ce se unescŭ din natura lor într'un punt, şi prin simţibilitate producŭ tóte sensaţiunile, tóte simţimintele sentimentalismuluĭ celor cincĭ simţirĭ ce simţualmente funcţionă prin cele cincĭ simţurĭ şi cadŭ tóte în sintesa perpendiculareĭ spre a se manifesta spirituluĭ uman printr'o fosforescenţă supranaturală a intelectuluĭ simţitor . . . . »—

Dupe un val-vêrtej de felul acesta, bĭetul ungurén, zăpăcit şi uluit, rĕmase ânsĕ bine încredinţat «cum că onoratul şi măritul domnu Iancu este apriét a fire cu mult maĭ profund şi maĭ absolut filosof decât dînsul, de bună samă că âncŏ sciuse mintenaş a subtşternere şi a respicare certe materie filosofice tare încâlcite, întru a cărora esenţie perceperea intelighenţeĭ sale nece-cum nu potuse bene a resbatere». — Judicaţĭ acum dvóstre, onoraţĭ cititorĭ, care din douĭ era maĭ tare în «filosofie absolută!»

ramurile de bele-arte care se ocupă cu ilustrarea vênătorieĭ, putem acum să trecem în revisuire pe toţĭ aceĭ pictorĭ din diferite scolĭ, carĭ se numescŭ maĭ special *pictorĭ de vênătóre*.

Déca Italia şi cu dînsa Spania, remânŭ mute la fanfarele de chiămare ale vênătorilor [1]), apoĭ

1) Ḑicênd acestea nu voim a înţelege că nicĭ o dată, nicĭ un pictor italian séŭ spaniol n'a representat în vre un tabel al sĕŭ, scene de vênătóre. O asemenė aserţiune ar fi fórte lesne de rĕsturnat. Ḑicem numaĭ că nicĭ Italia, nicĭ Spania n'aŭ avut vre un pictor ilustru care să se fi dat într'un mod cu totul special la pictura vênătorilor.

Nu se póte numi «pictor de vênătorĭ» boloniezul *Domenico Zampieri*, ce 'ĭ ḑieŭ şi *Dominichino*, (1581—1641), fiind-că într'o ḑi a avut graçiósa inspiraţiune care a produs frumosul tabel, de un aspect cu totul antic, ce se numesce «Vênătórea Dianeĭ» şi care se vede în galeria Borghese din Roma. La marginea unuĭ crâng şi pe malul uneĭ ape, în care se scaldă şi se jócă duoĕ fragede ḑîne, şépte nimfe pădureţe se întrecŭ cu săgeţile care de care să nimerérscă maĭ bine o porumbiţă, pusă drept ţĕl pe vêrful uneĭ prăjinĭ. Diana stă în fund, la mijlocul pênḑeĭ, şi le arată preçurile lupteĭ, care sunt un arc de aur şi o faretră de purpură. Din dosu'ĭ alte nimfe privescŭ curióse; una pe malul apeĭ, se descalţă; alta opresce în loc ogariĭ. În depărtare se vĕdŭ maĭ multe figurĭ luptându-se, sunând din bucĭum, alergând şi purtând, atêrnată de bêrnă, o căprióră ucisă. La o parte se zărescŭ capetele a duoĭ păstorĭ, pitiţĭ în tufiş ca să asiste nevĕḑuţĭ la jocul ḑeiţilor. Opera Dominichinuluĭ e plină de graçie, de frăgeḑime, de mişcare.

Nu se póte ĭar numi «pictor de vênătóre» nicĭ spaniolul *Don Diego Velasquez* (1599—1660) «pintor de camera», mareşal şi amic al regeluĭ Filip IV, fiind-că în peisagĭul numit «O ve-

scólele flamandă, olandeză, franceză, germană şi engleză rĕspundŭ tóte la apel şi fie-care din ele se presentă cu unul séŭ maĭ mulţĭ artiştĭ însemnaţĭ, avênd acéstă specialitate. În Flandra, găsim pe Francis Snyders, amicul şi conlucrătorul luĭ Rubens; în Olanda pe Filip Wouwerman, pictorul de caĭ şi maĭ ales al caluluĭ bĕlan; în Françа, pe François Desportes şi pe J. B. Oudry, cari aŭ fost pictoriĭ oficialĭ aĭ vênătorilor date de regiĭ Ludovic al XIV[lé] şi al XV[lé]; în Germania, pe J. Elias Ridinger, portretarul vênatuluĭ înjunghĭat de prinçişoriĭ şi de grofiĭ nemţescĭ din secolul din urmă; în Englitera, trăiesce ăncŏ Sir Edwin Henry Landseer, carele a înfipt cu penelul pe pênză, cele maĭ frumóse şi maĭ originale tipurĭ de cânĭ englezescĭ şi a poetisat mórtea tragică a cerbilor măreţĭ din poĭenile înorate şi din bălăriile fantastice ale Scoţieĭ.

---

dere la Prado», din Museo de Rey de la Madrid, a zugrăvit cu penelul sĕŭ energic şi realist o încăĭerătură înfuriată de ómenĭ, de caĭ şi de cânĭ, vênând mistreţul; nicĭ fiind-că într'un tabel din galeria naţională din Londra, unde figurézǎ regele călare cu tótă curtea sa, a schiţat asemenĭ o vênătóre de vierĭ; nicĭ fiind-că în maĭ multe alte portrete ale luĭ Filip IV séŭ ale infantuluĭ Don Carlos Baltazar, 'ĭ a presentat în costum de vênătóre, cu arme în mână şi cu cânĭ în préjma lor.

Acestea sunt florĭ gingaşe, rĕsărite icĭ şi colé, pe câmpul năpustit în Spania şi în Italia al artelor vênătorescĭ; dar cu o flóre nu se face primăvéra, nicĭ cu un tabel séŭ duoĕ, o scólă de pictură.

VIII

In acest şir de artiştĭ, care se destinde peste un spaţiŭ de treĭ sute de anĭ, avem ca şi o istorie întrégă a pictureĭ vênătorescĭ, a deosebitelor fase prin care ea a trecut; se pare că destinele aŭ voit ca, în timpiĭ modernĭ, acéstă ramură a arteĭ, bogată şi variată în identitatea eĭ caracteristică, să încolţéscă pe rônd şi să pórte rod treptat în fie-care din ţĕrile culte ale norduluĭ Europeĭ, fără ca într'însa să se ivéscă vre un interval de amorţire. Ca ramura aurită a ḑeiţeĭ de sub pămênt, abĭé un penel consacrat Dianeĭ începea a şovăi în mâna artistuluĭ îmbĕtrânit, şi altul rĕsărea subt o climă vecină, ca să intreţină tot viĭe, admiraţiunea pentru estetica vênătoréscă;

Primo avulso non deficit alter
Aureus, et simili frondescit virga metallo.[1])

Dupĕ ce, în timp de maĭ mulţĭ secolĭ, vênătoria n'a avut alţĭ interpreţĭ plasticĭ decât pe migăloşiĭ miniaturiştĭ, cari înluminaŭ cu poleĭele şi cu văpsele cleĭóse, mulţimea de manuscripte, dupe care castelaniĭ seculuĭ de mijloc învăţaŭ, prin

1) *Virgilii* Æneid. VI v. 143-144:

«Rupênd una, nu lipsea alta
tot de aur, şi ramura înfrunḑea de acelaş metal!».

citire şi prin exemple zugrăvite, regulele însemnate în cărţĭ vestite pe acele vremurĭ, precum *„De arte venandi cum avibus“*, scrisă de împĕratul Germanieĭ Frideric al II[lea], *„Le livre du roy Modus et de la royne Racio“*, *„El libro de la Monteria que mandò escriver el rey Don Alonso de Castilla y Leon“*, *„Les déduitz de la chasse des bestes sauvaiges“* de Gaston Phœbus, pe care nu l'aĭ trecut nicĭ tu cu vederea, şi âncŏ altele[1]),

1) Cartea împĕratuluĭ Frederic al II[lea], fiĭul luĭ Frederic Barbăroşă (1191-1250), a fost maĭ ântêĭ tipărită la 1596 de Velser (Augusta Vindelicorum, adică Augsburg), 1 vol. în 8⁰, şi maĭ completă de Jos. Gott. Schneider, la Lipsca, 1788-89, 2 vol. in 4. — «Le livre du roy Modus (et de la royne Racio),» tipărit maĭ ântêĭ în Chambéry, la 1486, în fol. got., a fost reprodus, cu o prefaçă de D[l] Elzéar Blaze. Paris, 1839, in 8⁰, cu 50 stampe. Am menţionat maĭ sus opera luĭ «Gaston Phœbus», comite de Foix. Cartea spaniolă «Libro de la Monteria», scrisă dupe ordinele regeluĭ Alfons al XI[lea], învingĕtorul Maurilor la batalia del Salado, a fost tipărită de Gonz. Argote de Molina, la Sevilia, 1582, in fol. — Voĭu maĭ adaoge la acéstă listă de bibliografie archeologică a vênătorieĭ âncŏ duoĕ cărţĭ curióse: una, fiind-că este opera unuĭ rege al Francieĭ şi vênător vestit, «La chasse royale par Charles IX, roi de France». Paris. 1625, in 8⁰, cu stampe; şi alta, fiind-că ne descrie vênătorile cu şoĭmiĭ, nu numaĭ în occident, dar şi la Greciĭ bizantinĭ şi la Turcĭ: «Falknerklee, bestehend in drey ungedrukcten Werken uber die Falknerey: nämlich: 1. Das Falkenbuch (türkisch).—2. Ἱερακοσοφίον, das ist die Habischtslehre. — 3. Kaisers Maximilians Handschrift über die Falknerey... aus dem türkischen und giechischen verdeutscht und herausgegeben von Hammer-Purgstall». Wien. 1840, in 8⁰, cu stampe.

care aŭ constituit mult timp tótă literatura şi tótă arta vênătorilor, apoĭ tocmaĭ în secolul al XIV[lea], artişti adevĕraţĭ începură a se inspira din subĭecte vênătorescĭ.

Am spus în ce mod, mistic séŭ dramatic, Albert Dürer şi P. Rubens aŭ conceput asemenea subĭecte. Eĭ aŭ fost fără înduoĭélă bărbaţĭ de geniŭ, dar nu se potŭ numi curat *pictorĭ de vênătóre*. Altora, maĭ puçinĭ genialĭ, dar nu maĭ fără talent, li se cuvine un titlu aşa special.

Sunt aceĭa chĭar despre cari am ḑis adinéurĭ că, în rĕstimpul de treĭ secolĭ, din al XIV[lea] şi pênĕ acum 'şĭ aŭ trecut din mână în mână fitilul învăpăiat al operilor de artă cinegetică,

Et, quasi cursores, vitai lampada tradunt[1]).

In fruntea lor timpul a pus pe flamandul Francis Snyders[2]), cel care a lucrat alăturĭ cu

---

1) *Lucretii* De rerum natura, II. v. 79: Şi ca alergătorıĭ, îşĭ trecŭ facla vieţeĭ». Acésta vestită şi frumósă imagine o presentase maĭ nainte *Platon*, leg. VI: «*καθάπερ λαμπάδα τὸν βιὸν παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων*».

2) *Francis Snyders* (1579-1649) a fost pictor al regeluĭ Spanieĭ Filip III şi al archiduceluĭ Albert din Ţĕrile-de-jos. El a făcut tabelurĭ de vênătóre, animale şi nature mórte; cele maĭ principale sunt în galeriile Belvedere din Viena, Luvru din Paris, Ermitagĭu din St. Petersburg, din Bruxela, Anvers, Amsterdam, Haga, Munic, Dresda şi Florenţa. Vênătorile luĭ de mistreţĭ sunt cele maĭ faĭmóse.

marele Rubens şi a împărţit cu dînsul meritul multor picturĭ în care Rubens făcea figurele omenescĭ, ĭar Snyders animalele, fără ca acestea să dea de ruşine productele eşite din mâna faĭmosuluĭ maĭestru. Viaţa care ferbe în ómeniĭ luĭ Rubens, mişcă cu aceĭaşĭ vigóre şi pe férele luĭ Snyders. Ochiĭ lor scînteĭéză, nările lor rĕsuflă, fălcile lor spumegă, botul lor căscat e jilav de sânge, şi când artistul ne arată cânĭ întĕrâtaţĭ dând năvală asupra unuĭ mistreţ, rupêndu'ĭ şélele, muşcându'l de urechĭ, lăsând pe uniĭ dintr'înşiĭ spintecaţĭ la pământ, pare că se şi aude rĕsunetul lătrătureĭ lor, chiălălăitul lor de bucurie séŭ de durere, grohăitul fĭéreĭ şi sunetul cornuluĭ de vênătóre. Maĭ bine decât aşa nu se póte reproduce cu pinsula, impresiunea ce resimte câmpénul care, trecênd prin pădure, vede de o dată strecurându-se pe lûnga dînsul un dobitoc mare şi negru, cu haĭta luĭ de dulăĭ, urlând în urmă'ĭ cu turbare.

Aci se póte maĭ cu sémă pricepe deosebirea ce există între Snyders, pictor din scóla fiamandă, şi artiştiĭ din scóla olandeză, carĭ aŭ tratat asemené subĭecte. Filip Wouwerman [1], spre exemplu, în loc de a ne duce chĭar pe scena dra-

---

1) *Filip Wouwerman*, născut în Harlem (1620-1668), a făcut un numĕr considerabil de tabelurĭ de dimensiunĭ în genere micĭ, în care figuréză pretutindenĭ caĭ, şi neapărat un cal

melor vênătorescĭ, ne preumblă numaĭ în préjma lor, arătându-ne, când pregătirile de vênătóre în curtea castelulul seniorial, când popasul în rariştea pădurii, când vesela întórcere a vênătorilor isbênditorĭ. El fórte rar ne face să fim façă chĭar la întêmplările lupteĭ; acelea pentru noĭ rĕmânŭ afundate în zarea aburósă a peisagĭuluĭ. Din contra, Snyders ne mână mereŭ pe câmpul de bătaĭe, în mijlocul vênătóriĭ, în sênul codrilor. Cerbul şi câniĭ sunt actoriĭ de căpetenie aĭ tabeluluĭ sĕŭ; minutul ce'ĭ place maĭ mult a alege este acela când animalul, zădărit de haĭta primenită, îşĭ ĭea inima în dinţĭ şi se apără cu desperare séŭ sare d'asupra cânilor sângeraţĭ, pe cari 'ĭ a spintecat cu córnele sale. Acela e şi momentul cel maĭ dramatic, cel maĭ interesant al vênătóriĭ; nesciind âncŏ bine cum are să se alégă urma, privitorul îşĭ închipuĭesce că dobitocul, sprinten, uşor, pe care 'l împodobescŭ chĭar armele sale, va isbuti póte să scape şi de dinţiĭ aprigĭ aĭ dulăilor şi de junghĭerul vênătoruluĭ care se apropie.

Wouverman a fost cel d'ântêĭ pictor care a sciut să scótă la ivélă graçia călărieĭ şi carele,

---

alb. Maĭ tóte galeriile publice ale Europeĭ şi mulţĭ particularĭ posedă tabelurĭ de ale luĭ, care se vêndŭ acum,—când se găsescŭ,—pe preç de 10 pênĕ la 40 miĭ francĭ unul. Tabelurile falş atribuite luĭ Wouwerman sunt âncŏ şi maĭ numeróse.

representând maĭ adesé scene cu nobilĭ de la ţéră, cu cavalerĭ galanţĭ, cu vênătorĭ, a făcut ca în pênzele sale calul să fie în tot dauna figura de căpetenie; în mulţimea cea mare de producţiunĭ ale luĭ nu se găsesce o singură pictură în care să nu se zăréscă măcar un şold de cal, ĭar maĭ cu deosebire un cal bĕlan. Aşa de mult 'ĭ a plăcut a da cailor rolul principal, încât chĭar şi în *vênătorile* sale, pictorul măiestru, temêndu-se a rĕschira interesul, maĭ nicĭ o dată nu s'a ispitit a înfăçişa cerbul în lupta sa disperată cu cânii, precum aŭ făcut Snyders, Oudry şi chĭar marele Rubens; el a înţeles că atuncĭ când cerbul, în fuga sa minunată, se avêntă ca în sbor, d'asupra rovinilor, séŭ ese din crâng şi se ivesce un minut prin câmpie, cu capul uşor plecat pe umerĭ, cu trupul şuĭu şi elegant, cu pĕrul plăviţ, încântător de graçie şi de ĭuţélă, a înţeles că ar fi peste putinţă ca atuncĭ toţĭ ochiĭ să nu se ţintéscă asupră'ĭ şi ca el să nu sórbă la sine tot interesul priveliştei. De aceĭa Wouwerman maĭ adesé lasă a se bănui vênătórea, séŭ o schiţéză în depărtare, chiămând vederea spectatorilor asupra pregătirilor şi urmărilor acesteĭ plăcerĭ; el îĭ poftesce să asiste la *Plecare*, la *Bĕutură*, la *Popas* séŭ la acea vesela gustare ce se chĭamă *Intórcerea de la vênat*. Vênătoriĭ, aci înghitŭ un pahar maĭ nainte de a se porni, aci se odihnescŭ pe ĭérbă verde, cu caiĭ lângă dînşiĭ, aci ĭar sosescŭ

voïoşĭ, sunând fanfarele lor de isbêndă. Damele, graçios plecate pe şelele lor de catifea négră, se uĭtă cum şoĭmiĭ se răpedŭ în aer pe păsĕrelele spăimêntate; una din ele s'a depărtat în taĭnă spre pădure şi dupe dînsa alérgă, în fuga caluluĭ sĕŭ alb, un galant cavaler, ducêndu'ĭ vĕlul pe care ea 'l a uĭtat atêrnat de craca unuĭ copacĭu; tocmaĭ în fund, pe marginea păduriĭ, se zărescŭ, prin céţa umedeĭ Olande, câniĭ urmărind un cerb abĭé profilat.

Pictorul din Harlem, ca odinióră francezul Jean Goujon, sculptorul Dianeĭ de Poitiers, a privit vênătórea, nu ca Snyders, pasionatul ĭubitor al sĕlbaticeĭ naturĭ, ci oglindită prin raḑele maĭ line ale unuĭ prism de elegantă curtenie.

Tot astfel, învăţăturile mêndruluĭ amic al luĭ Rubens, trecênd peste o generaţiune în mintea unuĭ alt pictor de vênătóre, francezuluĭ François Desportes [1]), aŭ luat şi aci un caracter maĭ puçin sĕlbatic, maĭ potolit. Pornirile impetuóse ale luĭ Snyders se preschimbară în mişcare, sub

---

1) *François Desportes* (1661—1742) pictor francez, scolar al flamanduluĭ Nicasius, carele învăţase pictura de la Snyders. Tabelurile luĭ de vênătóre, portrete şi animale, sunt destul de numeróse (23) în galeria Luvruluĭ; apoĭ se maĭ găsescŭ şi în museele de la Lyon, Grenoble, Rouen, Valenciennes, Nancy. Veḑĭ *Clément de Ris*. «Les musées de Province». — Maĭ multe castelurĭ regale aŭ fost decorate, în parte, de Desportes: Fontainebleau, Versailles, Trianon etc.

penelul luĭ Desportes; furia ce întipări acela în chipurile de animale se prefăcu, la acesta, într'o vioiciune tot așa de veridică, dar maĭ puçin înțĕrâtată. Ce era foc și zor pe pêndele maĭestruluĭ flamand, deveni graçie naturală și vióĭe pe ale discipoluluĭ francez. Snyders zugrăvise, alăturĭ cu amicul sĕŭ Rubens, vênătorĭ la care se cerea o inimă de vitéz. Desportes representă petrecerile vênătorescĭ ale curțiĭ și ale domnilor ce o înconjuraŭ. Cu tóte acestea, în tabelurile luĭ, caracterul vênătoresc este cu mult maĭ bine marcat decât în ale luĭ Wouwerman; el nu se sfiesce a umple un cadru întreg cu chipul sbêrlit al unuĭ lup, apărându-se crâncen în contra uneĭ întrege dróĭe de cânĭ, cari îl înhață de gât, de urechĭ, de cómă, de pulpe, de pre unde 'l potŭ apuca. Botu'ĭ rînjit le arată colțĭ amenințătorĭ și limba, de gónă multă, îĭ ĭese uscată din gâtlej.

Negreșit, amice, că pe când te aflaĭ scolar în Paris, veĭ fi rătăcit une-orĭ duminica, — când ploua afóră séŭ maĭ ales când vêntul fluĭera în pungă — prin lungile sălĭ ale Luvruluĭ, căptușite cu tabelurĭ din scóla franceză. Nu se póte atuncĭ ca tu, avênd fĕră înduoĭélă de copil instinctul vênătorieĭ, să nu te fi oprit câte o dată dinaintea vre uneĭ pênde pe care se vĕdŭ frumoșĭ cânĭ de vênătóre, prepelicarĭ, copoĭ și alte soĭurĭ, *stând* cu îngrijare prin bălăriĭ, un stol de potêrnichĭ, séŭ *sculând* răpede o părechĭe de fasanĭ cu pe-

nele aurii. Acela a fost un Desportes, déca nu cum-va va fi fost o operă a luĭ Oudry, cöcĭ amêndouĭ aceştĭ pictorĭ 'şĭ aŭ împărţit, în lunga lor viaţă, favórele curţiĭ Franciei, zugrăvind tóte vênătorile regale şi portretând pe rônd toţĭ câniĭ ceĭ maĭ aleşĭ din haĭtele de la St. Germain, de la Fontainebleau, de la Rambouillet şi de la Compiègne. Se ḑice că Ludovic al XV^{lé}, ba şi strămoşul sĕŭ marele Ludovic al XIV^{lé}, se veseleaŭ fórte când li se aduceaŭ acele portrete şi le plăcea să recunóscă şi să 'şĭ aducă aminte numele fie-căruĭa din câniĭ lor de vênătóre: — „Acestea sunt Bonne, Nonne şi Ponne!" — va fi ḑis cu gravitate Ludovic *cel mare*, vĕḑênd cele treĭ căţele negre şi albe, zugrăvite de Desportes. — „Aceştia sunt Mitte şi Turlu!" — va fi strigat rîḑênd Ludovic *mult-ĭubitul*, recunoscênd copoiĭ sĕĭ, portretaţĭ de Oudry.

J. B. Oudry [1]), care luă hotărîrea de a deveni pictor de vênătóre, din momentul când într'o ḑi profesorul luĭ îĭ ḑise, vĕḑênd cum schiţase un câne: — „Tu n'aĭ să fiĭ alt ceva decât un zugrav de cânĭ!", — Oudry, care a ilustrat cu aşa mult

---

1) *Jean Baptiste Oudry* (1686—1755), scolar al luĭ Largillières, a gravat însuşĭ multe desemne. Tabelurile luĭ sunt la Luvru precum şi în museele din Dijon, Toulouse, Montpellier, Nantes, Rouen, Caen etc. Veḑĭ *Clém. de Ris*. Les musées de Province.

spirit şi talent fabulele luĭ Lafontaine, Oudry fu contimporanul séŭ óre-cum urmaşul luĭ Desportes. Nu este tocmaĭ lesne a deosebi unul de altul, pe aceştĭ douĭ artiştĭ; modul de a vêna şi întêmplările vênătóriĭ, fiind pe timpul lor, maĭ tot mereŭ aceleaşĭ, subĭectele lor de tabelurĭ se repeţescŭ neîncetat; apoĭ amêndouĭ fusese maĭ la aceĭaşĭ scólă, adică învăţase de la elevĭ aĭ maĭestrilor flamanḑĭ. Cu tóte acestea, observându'ĭ bine, se vĕdŭ şi deosebirĭ în spiritul lor. Desportes are un talent lesnicĭos şi îmbilşugat; el vede, pricepe şi imită natura maĭ mult cu o graçie naivă decât cu sciinţă şi precugetare. Din contra, Oudry este cu mult maĭ priceput, maĭ dibacĭu în meşteşugurile arteĭ; el scie să împarţă maĭ bine lumina, să întocméscă maĭ frumos o grupă; el este într'un cuvênt maĭ academic; dar prin acésta chĭar, inspiraţiunile 'ĭ sunt maĭ puçin vióĭe şi coloritu'ĭ maĭ ofilit decât ale luĭ Desportes. Pentru dînsul natura e dominată de artă; tigrul, sub pinsula luĭ se îmblânḑesce, pantera se înmóĭe, leul se domesnicesce; dar cerbul îşĭ păstréză tótă a luĭ eleganţă, căprióra tótă gingăşia eĭ şi în genere, el scie să alégă minunat privelişti plăcute pentru a grupa într'însele scene de vênătóre.

Amêndouĭ aceştĭ pictorĭ aŭ trăit fórte bĕtrânĭ şi se póte ḑice că eĭ aŭ fost analiştiĭ plasticĭ aĭ vênătorilor din secolul de mărire al rega-

lităţiĭ franceze. Pe atuncĭ plăcerile cinegetice ale regilor costaŭ Statuluĭ milióne pe fie care an; slujitoriĭ vênătorieĭ, marĭ şi micĭ, formaŭ o întrégă armată; căniĭ eraŭ crescuţĭ şi hrăniţĭ cu miile; pădurile eraŭ păzite cu îngrijire ca să fie mereŭ pline de cerbĭ, de căprióre, de lupĭ şi de mistreţĭ. Tóte acestea se făceaŭ cu lux, cu pompă, cu o solemnă maĭestate. Aşa se cădea mareluĭ Rege!

Înţeleptul Lafontaine, pentru care Oudry a lucrat minunate gravurĭ, povestind despre brotocelul care

atât s'a umflat
încât a crapat,

a dis, sfêrşind acéstă jalnică dar nefolositóre istorie:

Le monde est plein de gens qui ne sont pas plus sages.
Tout bourgeois veut bâtir comme les grands seigneurs;
Tout petit prince a des ambassadeurs;
Tout marquis veut avoir des pages [1]).

---

1) *Lafontaine:* «La grenouille qui se veut faire aussi grosse que le boeuf»:

«Lumea este plină de ómenĭ cari sunt tot aşa de nebunĭ.
Fiesce negustoraş vrea să clădéscă ca boĭeriĭ ceĭ marĭ;
Fiesce prinçişor are ambasadorĭ,
Fiesce marchiz vrea să aĭbă pagĭ».

Dl *G. Sion* a localisat acéstă fabulă în «101 fabule», Bucurescĭ, 1869, pag. 108. «Broscoĭul şi boul».

Potrivit cu acéstă slăbiciune a omenirii, prinçişorii şi margrafii nemţescì, ceĭ despre cari fără înduoiélă fabulistul ḑice că se umflaŭ cât puteaŭ ca să aĭbă ambasadorĭ şi pagĭ, voiră să ţină şi eĭ haĭte luxóse de vênătóre, ba şi un pictor ca să'ĭ ilustreze, ca Desportes şi Oudry pe regiĭ de la Versalia.

Acesta se întêmplă să fie un om plin de talent în naivitatea luĭ, precum se găsescŭ adesé ómenĭ printre nemţĭ. Iohan Elias Ridinger [1]), născut la Ulm, printre Şvabĭ, lucră neobosit maĭ mult de o jumĕtate de secol, când cu pinsula pictoruluĭ, când cu plumbul desemnatoruluĭ, când cu dăltiţa gravoruluĭ, ca să represente cerbiĭ vênaţĭ de nobiliĭ luĭ patronĭ şi animale sĕlbatice

1) *Iohan Elias Ridinger*, (1695—1767). Pe lângă tabelurile luĭ cu uleĭŭ care sunt în genere micĭ, el a făcut multe desemne; apoĭ a maĭ publicat în Augsburg şi o mare câtime de albumurĭ şi de foĭ gravate, printre care vom însemna ca maĭ remarcabile, pe cele următóre: (Cine n'a vĕḑut, fără ca să scie póte, d'ale luĭ Ridinger?) «Parfaite et exacte représentation des divertissements des grands seigneurs», 36 stamp. 1729. — «Représentation des plus remarquables cerfs et autres animaux destinés a être chassés par les grands seigneurs». 100 stamp. 1768. «Abbildung der jagtbahrem Thieren», 90 stamp. 1740. — «Entwurf einiger Thiere», 90 stamp. 1740. — «Fables morales tirées du royaume des animaux», 16 stamp. 1744.—«L'art de monter à cheval», 22 stamp. 1722.—«Chasseurs au tir et au vol.», 11 stamp. — Cele maĭ bune tabelurĭ ale luĭ Ridinger sunt la Londra, St. Petersburg, Lipsca şi Augsburg.

de prin menageriĭ, şi ilustraţiunĭ la fabule copilărescĭ compuse de dînsul, şi figurĭ de călărie şi de vênătóre cu câniĭ şi cu şoimiĭ. Călĕtorind din loc în loc, el făcea pretutindenĭ chipul animalelor ce întêlnea, însemnând cu scrupulositate proveninţa lor; astfel, nu uĭtă chĭar a scrie pe portretul uneĭ babiţe guşate: „Am împuşcat acéstă pasĕre pe Dunăre, între Peterwardin şi Belgrad“. P'aci p'aci Ridinger era să vie şi pênĕ la noĭ!

Dar la nimic el nu fu maĭ meşter decât la representarea vênătorilor de cerbĭ, pe care le a înfăçişat cu o artă admirabilă în tóte peripeţiile lor varite. A trebuit ca în secolul nostru să apară pictorul englez Landseer[1]), cu măreţele sale figure de cerbĭ, dominând printr'o nespusă putere dramatică peisagele negurόse ale munţilor Scoţieĭ, pentru ca tabelurile şi gravurele în care Ridinger a scris epopea cerbuluĭ să aĭbă rivalĭ vrednicĭ de dînsele.

Dar Ridinger subt a căruĭ mână de meşter natura sĕlbatică a fĭérelor s'a destăĭnuit într'un chip aşa de măreţ, a fost tot de o dată şi arti-

1) *Sir Edwin Landseer* e născut în Londra la 1803. Pictor însemnat şi favorit al Engliterei, el a fost numit asociat al Academieĭ la 1830 şi nobilit la 1850. Tabelurile luĭ de vênătóre şi de cânĭ, precum şi portretele, 'ĭ aŭ creat o reputaţiune meritată în tótă lumea.

stul carele, cu o deplină naivitate, a făcut, cum am dice, şi catagrafia de rĕposare a vênaturilor senioriale din continentul Europeĭ; numaĭ în stampele şi în albumurile luĭ, se maĭ vĕdŭ âncŏ astădĭ tipurile şi costumele acelor slujitorĭ, puşcaşĭ, hăĭtarĭ, bătăĭaşĭ, şoĭmarĭ, cari compuneaŭ personalul vênătorilor din secolul trecut. Când rĕsfoĭesce cine-va acele pagine, pe care staŭ figuraţĭ numaĭ ómenĭ în livrele galonate şi cu perucĭ pudrate, trubacĭ găitănaţĭ cu cornul de vênătóre încolăcit subt umere şi păsĕrarĭ înzorzonaţĭ cu şoĭmul pe mână, pare că şi aude fanfarele cântate pe ton piţigăĭat de chorul vênătorilor din oratoriul bĕtrânuluĭ Haydn.

In timpul de acum, cu tot talentul artistuluĭ ce le a gravat, acele imagine, a căror vreme a trecut, ne aducŭ aminte pe faĭmosul marchiz al luĭ Béranger carele, în secolul nostru egalitar, viséză scutirĭ şi drepturĭ ce aŭ fost de mult spulberate de suflarea limpeditóre a timpuluĭ.

Vivons donc en repos
Mais l'on m'ose parler d'impots!
A l'Etat pour son bien
Un gentilhomme ne doit rien!

Vous, pages et varlets,
Guerre aux vilains et rossez-les!
Et toi, peuple animal,
Porte encore le bat féodal.

Seuls nous chasserons
Et tous vos tendrons
Subiront l'honneur
Du droit du seigneur.

Chapeau bas! Chapeau bas!
Gloire au marquis de Carabas![1])

Décă în aceste pagine învălmăşate, am făcut o parte aşa de însemnată bĕtrânuluĭ Ridinger, pe care cele maĭ multe catalóge dé musee şi pinacotece îl trecŭ în tăcere, causa a fost că am găsit în capul biografieĭ luĭ, scrisă de neobo-

1) Chansons de *Béranger*, «Le marquis de Carabas» :

Să trăim dar în pace.
Dar ce! vine să'mĭ céră mie biruri?
Aflaţĭ că pentru averea sa
Un nobil nu datoresce nimic Statuluĭ.

Voĭ, posluşnicĭ şi scutelnicĭ,
Bateţĭ pe mojicĭ şi 'ĭ prăpădiţĭ!
Ĭar tu, popor dobitoc,
Vin de te plécă sub jugul boĭeresc.

Numaĭ noĭ vom avé dreptul a vêna,
Ĭar tóte codanele vóstre
Vorŭ avé marea onóre
A ne plăti dreptul (fecĭorieĭ datorit) stăpânuluĭ.

Jos căcĭula! jos căcĭula!
Faceţĭ cinste marchizuluĭ de Carabas!

situl istoric al pictorilor din tóte scólele, de Charles Blanc [1]), câte-va cuvinte care, — cu gêndul la tine, — mi l'aŭ semnalat într'un mod cu totul particular.

Dar maĭ nainte de a copia dupe Charles Blanc, să nu uĭt a mărturisi un pĕcat în care am picat, ḑĕŭ, numaĭ din dorinţa ce m'a pĕtruns ca să mĕ supun în sfêrşit şi eŭ preçióseĭ şi puçin urmateĭ poveţe a luĭ Oraţiŭ:

Semper ad eventum festina [2]).

Sciĭ frate, c'aŭ ajuns băĭeţiĭ să te dea de primejdie în ţéră la noĭ! Nu poţĭ să maĭ scriĭ un rônd, fără ca să te descósă şi să 'ţĭ ĭea socotéla că adică, de unde aĭ furat cutare idee şi de unde aĭ tradus cutare pasagĭu? Ce plăcere maĭ póte gusta atuncĭ un bĭet român, care 'şĭ ar fi pus binişor numele sĕŭ pe o carte séŭ pe o cuvêntare, rumegate de altul şi scrise în vre o limbă străină, scrierĭ pe care el, mintosul, le ar fi scos frumuşel pe romanesce, curate şi luminate şi numaĭ bune de deochĭu, ca apa nenceputā?

S'aŭ deprins să stea mereŭ la pândă, drăco-

---

1) *Charles Blanc*, «Histoire des peintres de toutes les Ecoles»; — operă care se publică acum de vre o 25 de anĭ şi care a ajuns a avé peste 580 de fascicule.

2) *Horatii* «Ars poetica», v. 148: «Mereŭ grăbesce către sfêrşit»!

şiĭ, ca şi când altă trébă n'arŭ maĭ avé; caută, mirosŭ, se furişéză prin cărţĭ şi dibuĭescŭ, maĭ rĕŭ decât copoĭul când adurmecă dîra fĭéreĭ prin ţĕrână, şi bine n'apucĭ să te bucurĭ de vre o nevinovată haĭducie ce te aĭ ispitit a face prin codriĭ literatureĭ, când fŏră veste, te şi pomenescĭ dovedit. Atuncĭ se facŭ Dunăre de mânie, dnialor, pare că 'ĭ aĭ fi jăfuit chĭar pe dînşiĭ, de averea lor.

La noĭ în ţéră ânsĕ a dat Dumneḑeŭ că n'avem lege care să ne pOprescă de a vêna pe moşia altuĭa, şi pênĕ acum nu s'a întêmplat ca vre un proprietar să facă pretenţiune că l'aĭ despuĭat de vênatul sĕŭ. Dar némul scriitorilor, — tot-d'a-una şi pretutindenĭ maĭ arţăgos, — nu numaĭ că 'şĭ apără morţiş tóte ale sale, dar âncŏ duce şi grija autorilor de peste şépte ţĕrĭ şi şépte mărĭ. Indată ce te a călcat focul ca să te dovedéscă vre un colţat din scóla nouă că aĭ făcut în carte'ţĭ, óre care împrumuturĭ tăĭnuite, adică, cum am ḑice, vre o cĭupélă, fericirea luĭ e să te scótă în vilég. Se grăbesce, păgânul, a da sfóră în ţéră că te a prins cu mâna în sac; te aşterne prin gazete, cu frasele originale ale hoţuluĭ de păgubaş de gât; te batjocoresce cum îĭ vine la gură şi la pénă; te pune la rônd cu pungaşiĭ, cu controbonḑiĭ, cu calpuzaniĭ . . . . . Vaĭ de lume!

Vĕḑ că tu, şiretule, te aĭ ferit de asemené

neajunsurĭ şi judicând dupe vorba românuluĭ, că „paza bună întrece primejdia rea“, aĭ înşirat o listă de toţĭ autoriĭ cinegeticĭ pe cari ’ĭ aĭ consultat pentru *Manualul* tĕŭ. Ia să vedem şi eŭ déca se va găsi vre unul destul de priceput ca să ghicéscă cum că am tradus de pe Charles Blanc, rîndurĭ întregĭ din vieţele luĭ Snyders, Wouwerman, Desportes şi Oudry? Cât despre Ridinger, ĭată mĕ daŭ singur prins şi încep a traduce de unde ’ţĭ spuseĭu:

„Décă eştĭ vênător, trebuĭe să cunoscĭ pe Ridinger, cŏcĭ toţĭ vênătoriĭ ’l cunoscŭ, pré puçin în adevĕr prin pêndele sale ce sunt rare, dar fórte mult prin numerósele stampe ce s’aŭ gravat de pe dînsul séŭ pe care le a gravat însuşĭ el, de pre desemnele sale. Numaĭ de le veĭ vedé, acele gravurĭ, te apucă gustul vênătorieĭ; cŏcĭ într’însele se simte miresmele rĕcorose ale codrilor şi, ca să dic aşa, aburéla pĕtrundĕtóre a fĭérelor sĕlbatice. Tóte cunoscinţele vênătoruluĭ staŭ coprinse în opera numerósă şi variată a luĭ Ridinger. . . .“

Negreşit că tu, ca şi mine, veĭ fi vĕdut adesé în trécĕt gravurĭ de ale luĭ Ridinger, precum aĭ vĕdut la Luvru, tabelurĭ vênătorescĭ de Oudry şi de Desportes, ba chĭar de Wouwerman şi de Snyders, precum ăncŏ nu este prin putinţă ca să nu fi vĕdut şi să nu fi admirat cerbĭ şi cânĭ zugrăviţĭ de Landseer. Acest artist eminent, rĕs-

fătat acum de o jumĕtate de secol, de tótă acea spumă a societăţiĭ britanice care pórtă numele de *Highlife*, a avut meritul de a însinui gustul frumóselor arte printre petrecerile *sportuluĭ* englez şi a creat astfel o întrégă scólă de artiştĭ contimporanĭ, ce s'arŭ puté numi *faşionabilĭ* şi printre cari s'a deosebit maĭ cu sémă, pe continent, francezul Alfred Dedreux, pictorul elegant al cavalcadelor şi al vênătorilor *du beau-monde* parisian.

In urma acestora, furnică astădĭ prin capitalele Europeĭ apusene, o glótă de zugravĭ, cari pe tótă dioa, aşternŭ pe pêndă şi pe carton, séŭ chipurĭ diafane de caĭ de alergătóre, *race-horse*, şi de *jokey* pestriţĭ, expuşĭ la vederea amatorilor pe înverditul *turf*, unde eĭ se întrecŭ la *steeple-chase*, séŭ portrete de dulĕĭ, de cânĭ şi de căţeĭ din tóte acele felurite rase, cu care Engleziĭ şi imitatoriĭ lor petrecŭ séŭ se servŭ spre a goni şi a prinde tot soĭul de vênat, începênd de la mêndrul *foxhound*, care s'aţine nemiluit pe urma fĭérelor din codru, pênĕ la cĭuful de *pinch*, care succesce gûtul chiţcanilor, şi de la vîrtosul *bulldog* cu botul cârn şi turtit, pênĕ la delicatul *king-Charles* cu pĕrul flocos şi móle ca mătasea.

Dar vênătórea, privită din punctul de vedere artistic al pasionaţilor *sportmen*, îşĭ are adĭ literatura eĭ, precum îşĭ are şi artele sale. Aş repeta nume de autorĭ coprinşĭ în lista întocmită

de tine, décă m'aş încerca să fac o ânalisă critică, demnă de a figura în gazeta numită *Sporting Magazine,* şi apoĭ vicomitele Adolf d'Houdetot şi d[l] Elzéar Blaze[1]) aŭ luat de mult asemenea sarcine, pe care sciĭ bine cu câtă sciinţă, talent şi spirit le aŭ îndeplinit. D'aş fi maĭ vênător, séŭ décă noĭ toţĭ am avé materie şi mijlóce, maĭ bine ar fi să facem, pentru ţéra nóstră un album séŭ un *keapsake* luxuos ca acela pe care o companie de nemeşĭ maghiarĭ, avênd în fruntea lor pe comitele Em. Andrasy, omul politic de astădĭ, l'aŭ publicat, sunt acum câţĭva anĭ, sub titlul : „Vênătórea şi Sportul în Ungaria" [2]).

IX

Dar la ce să ne suim aşa de sus cu zădărniciile? La ce să călcăm orbesce pragul semeţ

---

1) *Vicomte Adolphe d'Houdetot.* «Chasses exceptionelles». Paris. 1849.—*Elzéar Blaze.* «Le chasseur conteur ou Chronique de la Chasse, contenant des histoires, des contes, des anecdotes, depuis Charlemagne jusqu'à nos jours». Paris. 1840.

2) «Les chasses et le sport en Hongrie, d'après l'original hongrois par M[rs] les comtes *Emmanuel Andrasy, M. Sandor, B. Festetitz* et les barons *Orczy, F. Podmaniczky, B. Wenckheim* et *G. Szolheck,* trad. par J. B. Durringer et A Schwiedland». Pest. gr. fol. cu 25 stambe colorate.

al trufaşelor palate, unde o să ne întâlnim póte numaĭ cu neajunsurĭ şi cu umilinţe? Nu sûntem noĭ óre strănepoţĭ aĭ poetuluĭ carele a pus maĭ presus de tóte, *auream mediocritatem* [1]), viaţa simplă, modestă şi fericită, pe care tot omul 'şĭ o póte dobêndi, când scie să 'şĭ mărginéscă trebuinţele şi plăcerile dupe a sa putinţă?

Nu am învăţat noĭ minte din ḑisele vechĭuluĭ nostru *letopisiţ*, când el ne vorbesce despre desşănţatele pofte şi rîvnirĭ ale Domnilor celor lacomĭ şi necumpătaţĭ? „O nesăţiósă hirea omuluĭ, spre lăţire şi avuţie órbă; pre cât se maĭ adauge, pre atâta rîhnésce! Pohtele omuluĭ n'aŭ hotar; avênd mult, cum n'are avé nimica îĭ pare; pre cât îĭ dă Dumneḑeŭ nu se satură; avênd bun al sĕŭ, şi la al altuĭa bun a 'l cuprinde cască, şi aşa lăcomind la al altuĭa, sosesce de perde şi al sĕŭ!" [2])

---

1) *Horatii* «Carmin». II. X. v. 5—8:

«Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordidus tecti, caret invidenda
Sobrius aula».

— «Cel ce se mulţumesce cu preçuita mediocritate, remâne şi ferit de ruşinea uneĭ locuinţe ticălose, şi apărat cu înţelepcĭune de a rîvni la palate».

1) Aceste cuvinte, *Miron Costin*, în «Letopisitul» sĕŭ, le aplică la Domnĭ şi la Împĕraţĭ. — «Cronicele Românieĭ» a doua ediţ. de *M. Kogălnicénu*. Bucuresci, 1872, vol. I, p. 304.

Şi apoĭ âncŏ n'am fost noĭ toţĭ legănaţĭ din pruncie cu acele strofe primăvĕróse, în care ni s'a spus cum omul póte să guste, sub pólele glorioşilor noştri Carpaţĭ, tóte bunătăţile vieţeĭ ticnite? Obosit, desgustat de deşertăcĭunile, de vicleşugurile, de zavistiile lumescĭ, care 'l aŭ făcut pentru un timp să 'şĭ oropéscă chĭar şi *citera* favorită, — scumpa moştenire de la glorioşiĭ sĕĭ părinţĭ, — poetul român îşĭ aduce cu drag aminte de dulcea viaţă de la ţéră, de liniştitele priveliştĭ ale câmpuluĭ, de învietórele plăcerĭ ale vênătorieĭ, şi atuncĭ, în versurĭ limpeḑĭ şi lin legănate el ne descrie traĭul pacĭnic şi fericit pe care noĭ, nesocotiţiĭ, îl jertfim pe tótă ḑioa sgomotóselor amăgirĭ ale vieţeĭ de oraş.

Ascultă'l şi acuma, amice, cât de dulce şoptesce, in vechĭa sa limbă:

Se întinde o câmpie
 Pe sub póle de Carpaţĭ,
Câmp deschis de vitejie
 La Româniĭ lăudaţĭ.

Surpăturĭ sunt de o parte
 D'un oraş ce a domnit;
O gârliţă 'ncócĭ desparte
 Un câmp fórte 'nveselit.

Acolo am eŭ căscĭóra
 Pe un vêrf de delişor;
Curge 'n vale o apşóra
 Murmurând încetişor.

Impotrivă smălţuite
   Délurĭ altele se vĕdŭ,
Şi 'n vălcele 'nflorite
   Mĭeiĭ pascŭ, alergŭ şi şĕdŭ.

Lăsând ale lumeĭ mare
   Cinstĭ, nădejdĭ şi fumurĭ secĭ,
Amagirĭ cu 'ncredinţare,
   Vrăjmaşĭ calḑĭ, prietenĭ recĭ,

Acolo cu sanĕtate,
   Cu odihna însoçit,
Tót' a vieţeĭ bunătate
   Dobêndeam eŭ înmulţit;

Când la viĭe, la grădină,
   Când la câmp, de multe orĭ,
Cu o muncă pré puçină,
   Pildă dam la muncitorĭ;

Când cu mrejĭ amagitóre
   Viĭ prindeam paserĭ în sbor,
Când prin ţevĭ fulgerătóre
   Cu plumb le'asvêrleam omor;

Când cu câniĭ prin pădure,
   Vulpe, ĭepure fricos,
Lupul nărăvit să fure,
   Îĭ raneam maĭ cu prisos [1]).

---

1) Colecţie din poesiile d-luĭ mareluĭ logofĕt *I. Văcărescu*. Bucurescĭ, 1848. «O ḑi şi o nópte de Primăvéră la Văcărescĭ, séŭ Primăvéra Amoruluĭ», strofa 24 şi următórele.

Astfel cânta „citera împăcată" a poetuluĭ nostru, la începutul acestuĭ secol, de pe malurile têrgoviştene ale Dâmboviţeĭ, cătând şi el plăcerea luĭ acolo unde o arăţĭ astădĭ tu, acolo unde o aflase un alt amabil filosof şi graçios versificator francez, nobil marchiz, d'asupra căruĭa furtunósa revoluţiune de la 1793 trecu ca prin minune fără ca să 'l atingă. Saint-Lambert[1]), în poema sa didactică asupra *Timpurilor-anuluĭ*, a descris, în cântul al treĭlea, consacrat tómneĭ, vênătórea falnică şi sgomotósă de cerbĭ, cu tot alaĭul eĭ de ogarĭ, de vênătorĭ călărĭ şi de sunătorĭ de fanfare ; dar el, ca ĭubitor al taĭnicelor şi liniştitelor plăcerĭ, 'şĭ a păstrat sieşĭ un rol în vênătórea cea singuratică cu prepelicarul, pe care o schiţéză în următórele câte-va versurĭ armoniósе şi plăcute :

Tantôt dans le taillis je vais, au point du jour,
Du lièvre ou du chevreuil attendre le retour;
Et tantôt, parcourant les buissons des campagnes,
Je cherche la perdrix qu'appellent ses compagnes.
Mon chien bondit, s'écarte et suit avec ardeur
L'oiseau dont les zéphyrs vont lui porter l'odeur:

---

1) *Marchizul de Saint-Lambert*, născut în Lorena la 1717, a murit în Paris la 1803 ; el a fost membru al Academieĭ franceze şi a trăit în tot timpul Revoluţiuneĭ la Eaubonnes lângă Montmorency ; a compus maĭ multe scrierĭ poetice şi filosofice. Poema luĭ, «Les Saisons», a părut în anul 1765.

Il l'approche, il le voit; transporté, mais docile,
Il me regarde alors et demeure immobile :
J'avance, l'oiseau part; le plomb que l'oeil conduit
Le frappe dans les airs au moment qu'il s'enfuit;
Il tourne, en expirant, sur ses ailes tremblantes,
Et le chaume est jonché de ses plumes sanglantes [1]).

Sper, amice, că acum cel puçin, dupe ce lăudaĭu, póte cu ceva prisos, alexandrinele curat țesălate și frumos dichisite ale unuĭ poet om de trébă, și astfel mĕ rostiĭu chĭar și în versurĭ, copiate de la dînsul, asupra plăcerilor vênătóriĭ cu prepelicarul, acum, ḑic, sper că'țĭ voĭu fi brodit gustul, îțĭ voĭu fi intrat cu totul în plac și că de-o-cam-dată mĕ pot rĕsfăța plutind pe deplin în apele tale.

Dar aci trebuie să mărturisesc că de când sunt eŭ n'am avut câne de vênătóre și nicĭ n'am vênat cu vre un câne de împrumut; astfel încât de la mine însumĭ, adică din creeriĭ și din inima

---

1) «Câte o dată, la revĕrsatul ḑorilor, mĕ duc în pădure ca să aștept întórcerea ĭepureluĭ séŭ a căprióreĭ; și alte dățĭ, străbătênd bălăriile de pre câmpie, caut potêrnichea pe care o chĭamă soçiile eĭ. Cânele meŭ saltă, se dă în laturĭ, și urmăresce cu înfocare pasĕrea al căruĭ miros i l'a adus vêntul. El se apropie de dînsa, o vede; aprins, dar ascultător, el atuncĭ se uĭtă la mine și stă nemișcat. Eŭ înaintez, pasĕrea se scólă; plumbul, îndreptat de ochĭul meŭ, o lovesce prin aer în momentul când ea sbóră. Murind, ea se rĕstórnă pe aripele'ĭ tremurânde și ĭérba îngălbenită se umple de penele eĭ sângerate».

mea n'aĭ să aşteptĭ nimic întru lauda acestuĭ fel de plăcere. — „Atâta pagubă!“ veĭ dice fără îndoĭélă, şi veĭ avé dreptate, cŏcĭ, în aşa prilejire, in loc de a spune de la mine, în loc de a îmbăĭera cu anevoinţă eŭ însumĭ descrierĭ rĕŭ nimerite şi cugetărĭ prost îndrugate, mĕ vĕd silit a cere de la alţiĭ să'mĭ arate şi mie cum se póte aprinde închipuirea omuluĭ din vênătórea ta favorită, şi cum condeĭul şi pinsula aŭ isbutit a ne destăĭnui farmecul eĭ.

În zadar ânsĕ caut în domeniul artelor, imagine de acest fel care să mĕ fi oprit în loc de mirare şi să 'mĭ fi strecurat în suflet acea plăcere, acel fior de mulţumire ce resimte cugetul şi inima când o idee séŭ o simţire adânc încercată, le este transmisă printr'o operă de artă, concepută cu putere şi realisată cu talent. Nu tăgăduĭesc că asemené opere trebuie să existe prin mulţimea de picturĭ, representând scene din vênătórea cu prepelicarul, care pe tot anul înavuţescŭ colecţiunile de tabelurĭ şi albumele amatorilor din Europa întrégă; dar mintea mea poznaşă nu mĕ lasă de-o-cam-dată să mĕ gêndesc la altele decât la păcăliturile prin care Philipon, Cham, Bertall, Daumier şi tot veselul taraf al spornicilor caricaturiştĭ de la *Charivari*, de la *Journal pour rire*, de la *Monde illustré* şi de la alte atâtea foĭ glumeţe, ilustréză în fie-care tómnă, la deschiderea vênătóriĭ, pe bĭeţiĭ burghezĭ pa-

risianĭ, negustorĭ cinstiţĭ ca şi Burdă-Verde, Gură-Cască, Ton-patera şi alţĭ nevinovaţĭ *ipochimenĭ* de la noĭ.

Pare că vĕd colo, pe un bĭet vênător, bondoc şi pântecos, bălăcind ca vaĭ de dînsul, pe plóĭe şi pe slótă, într'o luncă noroĭósă, cu pământ clisos de o schĭópă pe încălţăminte şi trecêndu'l miĭ de năduşelĭ ca să pórte în génta îmbăierată de gûtu'ĭ gheboşat, nu ĭepurĭ şi potêrnichĭ ucise cu grămada, ci chĭar pe odorul sĕŭ de prepelicar, căruĭa — ostenit, se vede, de atâtea umblete pe jos, — ce i s'a părut? că, decât a *sta* vênatul, maĭ bine 'ĭ ar veni să *stea* să se odihnéscă în mijlocul mocirleĭ, pare c'ar fi chĭar şi la vatra cuĭniĭ de a-casă.

Apoĭ maĭ uĭte şi altul, slab şi costeliv ca un cal de brac, cu ochelariĭ pe nas, cu gura căscată, descărcându'şĭ puşca, mérgă unde o merge! în cocheta becaţină ce se zărea pe malul bălţeĭ: — „Aport!" strigă el cu îngônfare prepelicaruluĭ şi acesta se întórce, cam pe douĕ cărărĭ, cu o bróscă rĕscăcărată în bot, pe când pasĕrea fuge, leşinând de rîs în sboru'ĭ capriçios.

Tot fabula cea vechĭe:

Parturient montes, nascetur ridiculus mus [1]).

Spune într'adevĕr décă nu sunt mulţĭ vênă-

1) *Horatii* Ars poetica. v. 139: «Munţiĭ în lĕuçlie nascŭ un şoricel de rîs».

nătorĭ, marĭ şi mĕrunţĭ, cari arŭ puté cu tot dreptul să ĭea acéstă poetică antitesă ca devisă nemințită a vredniciei lor vênătorescĭ?

Din norocire, tu nicĭ gros nu eştĭ, nicĭ ochelarĭ nu porţĭ; prin urmare n'aĭ să te sbûrlescĭ, bănuind că în vorbele mele jócă ursul prin vecinĭ. Dar nu se scie în ce mânĭ potŭ să pice aceste foĭ sburătóre, *habent sua fata libelli*[1]), şi ca să rĕmâĭu în bună pace cu toţĭ vênătoriĭ, chĭar şi cu aceĭa cărora le place numaĭ vênătórea singuratică prin crângurĭ şi pe miriştĭ, lasă-mĕ să 'ţĭ aduc aminte despre o carte pe care am citit'o şi o recitesc adesé, eŭ, carele nu sunt vênător, cu o nespusă plăcere.

Se vede că Ruşiĭ de când aŭ început a compune opere literariĭ, aŭ arătat un fel de predilecţiune pentru scrierile vênătorescĭ, maĭ ales când acestea le daŭ ocasiune de a desfăşura sub péna lor priveliştile natureĭ, pe care tot vênătorul se învaţă a o ĭubi.

Cunosc numaĭ din spuse cartea luĭ Aksakof, care mi se pare că, sub titlul de Записки охотника, *Scrisele unuĭ vênător*, a împrospĕtat şi a desvoltat cu un talent admirabil şi de tot original în sĕlbăticia sa, acel tabel al stepeĭ din

---

1) *Terentianus Maurus*, De Litteris, Syllabis, Pedibus et Metris, poemă didactică coprinsă în «Grammaticæ latinæ auctores antiqui, edit II. Putsch. «Hanovræ 1605. p. 2383. et. sq. — «Aŭ şi cărţile sórtea lor».

Rusia meridională, pe care l'a schiţat mâna de maĭestru a luĭ Gogolĭ şi pe care eŭ am început, maĭ adinéurĭ să 'l jumulesc ca să 'mĭ dreg şi să 'mĭ împodobesc cu strălucitórele luĭ pene păunescĭ, ceĭa ce spusese despre Bărăganul nostru condeĭul meŭ cel sméd, molatic, sérbĕd şi spălăcit [1]).

1) Am vorbit despre Aksakof dupe aprecierile dluĭ Hăsdeŭ. Póte că făceam maĭ bine a 'l trece cu vederea, precum aş fi făcut póte şi maĭ bine să nu maĭ fi pomenit, în acéstă epistolă, nicĭ despre Gogolĭ, nicĭ despre orĭ ce alt scriitor rus. La noĭ acum, când vorbesce cine-va despre slavonĭ, fie în materie de literatură, de filologie, de istorie şi maĭ ales de agricultură, apoĭ îl ĭea lumea la ochĭ, şi 'şĭ aprinde paĭe în cap. Se găsescŭ chĭar uniĭ maĭ radicalĭ, maĭ puriştĭ, maĭ românĭ decât totă «sementia romanesca», decât tótă «terrina romanesca», ba şi decât toţĭ «boi romanesci», cari 'l isbescŭ şi cu câte «una mostra de critica» de 'ĭ resună creeriĭ. Sper ânsĕ că eŭ unul am să rĕmâĭu nevătămat, deşi un amic, citind epistola mea în manuscris, m'a ameninţat că are să se supere pe mine autorul comedieĭ «Revisorul general», care s'a jucat ĭérna trecută pe teatrul naţional din Bucurescĭ. Acéstă ameninţare eŭ ânsĕ am privit'o ca un ce cu totul imposibil, cŏcĭ amabilul şi spirituosul autor scie bine cât am stăruit eŭ pentru ca comedia dsale să se jóce precum o scrisese şi apoĭ orĭ cine póte vedé în făşiórele «Re«visteĭ Contimporane» de estimp, unde acéstă comedie se tipăresce, cum că numele luĭ N. Gogolĭ figuréză în fruntea imitaţiuniĭ române. Nu aci dar 'şĭ ar avé locul vre o imputare de a se tăinui cum-va numele autoruluĭ original. Dar să închipuim că ar ajunge pricina la adică, óre atuncĭ l'ar tăia capul pe dl Petre Grădişténu, dnialuĭ carele de când este n'a «manatu boi romanesci, injugati cu jugu romanescu, la aratru romanescu,

Ca şi Aksakof, Ivan Turgheníef a scris un şir de istorióre séŭ povestirĭ vênătorescĭ, Рассказы охотника, ale căror scene se petrecŭ când într'una din acele bĕtrâne pădurĭ de mestécănĭ, de bradĭ şi de aninĭ, ce crescŭ sub cerul înorat al Rusieĭ, pline de sitarĭ, de cocoşĭ sĕlbaticĭ şi de ĭeruncĭ, când într'un sohat fĕră marginĭ unde, printre copitele sglobiilor mînjĭ ce pascŭ în erghelíĭ, se strecóră pitpalacul limbareţ, când pe un heleşteŭ cu zăgaz de taracĭ, din trestiile stufóse ale căruĭa se înalţă în aer plotóne colţurate de raţe sĕlbatice.

„Aĭdem la Lgov!" — îĭ spune într'o ḑi tovarăşul sĕŭ de vênătóre, Iermalaĭ, curat tip de ţĕran крѣпостной muscal, plin de frica Ţaruluĭ, a Stăpânuluĭ şi a luĭ Dumneḑeŭ, dar priceput şi meşteşugariţ la vreme de nevoĭe: — „Aĭdem la Lgov; acolo o să împuscĭ, *batĭuşca*, raţe cât veĭ bine-voi să 'ţĭ placă"; şi cu tóte că raţa sĕlbatică n'are nicĭ un preţ în ochiĭ unuĭ adevĕrat vênător. . . . . [1])

---

cu stremurare romanesca, etc., etc., etc.», s'ar pricepe óre dnéluĭ ca să ne tórne «una mostra?...» Non· licet omnibus adire Corinthum!

1) Aşa începe una din povestirile luĭ Turgheníef, care tóte coprindŭ câte o mică scenă de obiceĭurĭ ale câmpenilor Rusieĭ, fie boĭernaşĭ de ţéră, «odnodvortzî», fie neguçătorĭ, «kupţî» fie robĭ ţĕranĭ, «krepostnîi», precum eraŭ sĕteniĭ pênĕ acum

Acum înţeleg, amice, pentru ce tu n'aĭ vorbit în cartea ta despre aceste sburătóre care ânsĕ din punctul de vedere al ornitologieĭ naţionale nu sunt tot aşa vrednice de nesocotit, de vreme ce este un vênător din ceĭ de frunte de la noĭ pentru care Petrache, preparatorul de la museŭ, a împăiat peste treĭ-ḑecĭ soĭurĭ felurite de raţe sĕlbatice, împuşcate tóte pe bălţile de la Gréca şi de la Căldăruşanĭ, pe eleşteele de la Obilescĭ de la Coconĭ şi prin alte locurĭ tot vecine. Ar fi interesant de a culege numirile poporane ale acestor speciĭ de raţe, chĭar déca une orĭ ele nu arŭ ţine séma de buna-cuviinţă a salónelor; apoĭ arŭ trebui confruntate cu cele despre care vorbescŭ naturaliştiĭ séŭ cel puçin cu cele zugrăgrăvite în cartea luĭ Chenu, *L'Ornithologie du chasseur*. Iată un suplement pentru a doua ediţiune a *Manualuluĭ* tĕŭ!

Póte că atuncĭ, vorbind cu osebită laudă despre adaosele ce veĭ fi făcut opereĭ tale, dupe ale mele povăţuirĭ, voĭu sfêrşi eŭ istoria luĭ Iermalaĭ, carele p'aci p'aci era să se înece în balta de la Lgov, împuşcând raţe ca un pĕcătos; ĭar de-o-cam-dată mĕ mărginesc a spune, în treĭ cu-

---

vre o ḑece ani. Ruşiĭ, în limba lor, fórte ceremoniósă şi dulcégă, daŭ numirea de «tată, tătucă, (batĭuşca)», maĭ marilor, de la împĕrat pênĕ la pârcălab.

vinte, că descripţiunile luĭ Turgheníef sunt curate tabelurĭ eşite dintr'un penel de meşter:

Ut pictura poesis! [1])

De câte orĭ, citindu-le, mi s'a părut că 'mĭ trece pe dinaintea ochilor una din acele simple priveliştĭ ale natureĭ, în care pictorul olandez Ruysdael a sciut să respândéscă o umbră de melancolie care pětrunde aşa de adûnc inima! Pe povêrnişul uneĭ pădurĭ a căreĭ verdéţă începe a se păli de suflările tómneĭ, se deschide un drum năsipos ce se pĭerde în zarea întunecată a depărtăriĭ, sub norĭ posomorîţĭ; vêntul bate şi aplécă crăcile pe jumětate góle; pămêntul e presărat cu frunde uscate, ce parŭ a se rostogoli fâşiind d'a lungul căiĭ. Un bĭet drumeţ cu o sarcină de nuĭele la spinare, suĭe cu greŭ délul, urmat de treĭ cânĭ. Atât şi nimic maĭ mult! [2]) Dar chĭar şi în umbletul apăsat al călětoruluĭ se simte taĭnica întristare a fireĭ; dintr'însul şi din

1) *Horatii* Ars poetica. v. 361: «Ca pictura şi poesia!»

2) *Iacob Ruysdael*, (1363—1681) născut în Harlem, a zugrăvit numaĭ peisage în care alţiĭ, şi maĭ cu sémă Wouwerman şi Berghem, aŭ adăogit une orĭ persóne şi animale. Tabelul de care vorbim se află la Luvru, (Le buisson, nº 471) unde 'l am admirat adesé, precum şi altele la Paris, la St. Petersburg, la Dresda. Aci e şi peisagĭul luĭ Ruysdael care pórtă numirea de «Vênătórea», cu figurĭ lucrate de Vander Velde.

tóte se resfiră preste tot tabelul acel farmec duĭos în care inima omenéscă cu plăcere se afundă, când une orĭ fugim obosiţĭ de lume şi remânem singuraticĭ şi neturburaţĭ în mijlocul nesimţitóriĭ sĕlbăticimĭ.

Fi-va óre şi acésta, una din simţirile în care îşĭ găsescŭ a lor mulţumire vênătoriĭ isolaţĭ? De este aşa, apoĭ a trăi câte-va ore cel puçin numaĭ cu sine şi departe de ochiĭ acelora cari în lume îţĭ urmărescŭ gêndurile şi mişcările, séŭ cu grijă séŭ cu ură; a se simţi singur, fiinţă cugetătóre, în façа uneĭ firĭ întregĭ fŏră de simţirĭ şi a'şĭ pune tóte silinţele spre a o supune la a sa voinţă; ĭată negreşit o nobilă ispită pentru mêndria omenéscă, şi déca dînsa ajunge a se însuşi în trudele singuraticeĭ vênătorĭ, apoĭ neapărat acea vênătóre este o mêndră, o nobilă patimă.

Aimer, boire et chasser, voilà la vie humaine
Chez les fils du Tyrol! — peuple héroïque et fier!
Montagnard comme l'aigle et libre comme l'air!

. . . .

Ce n'est pas son métier de trainer la charrue;
Il couche sur la neige, il soupe quand il tue;
Il vit dans l'air du ciel, qui n'appartient qu'à Dieu.
L'air du ciel! l'air de tous! vierge comme le feu!

. . . .

Tu n'as rien, toi, Tyrol, ni temples, ni richesse,
Ni poètes, ni dieux; — tu n'as rien, chasseresse!

Mais l'amour de ton cœur s'appelle d'un beau nom:
La liberté! [1])

Așa cântă poetul viața unuĭ popor de vênătorĭ, care în singurătățile muntóse ale Alpilor, trăiesce de secolĭ pândind vulturul și căprița pe piscurĭ fără urme. Arta chĭar 'l a identificat cu idea vênătorieĭ și cine póte spune că n'a vĕḑut adesé tabelurĭ în care, pe o pajiște înverḑită cu braḑĭ uriașĭ, trecŭ Tirolesĭ cu pălăriile lor țuguĭete și împodobite cu pene de păun, purtând pușca pe aĭ lor umerĭ, ĭar pe stâncĭ albicĭóse ce se perdŭ în vĕsduh, s'arată sfiéță capra négră cu cornițele'ĭ crescute în formă de cârlig. Există maĭ ales în Germania meridională, în Bavaria și în Austria, printre Șvabĭ și Stirienĭ, o șcólă în-

1) *Alfred de Musset*, La coupe et les lèvres: Invocation:

A ĭubi, a bé și a vêna, ĭată viața omuluĭ
La fiiĭ Tiroluluĭ! — popor eroic și mêndru,
Muntenĭ ca acuila și liberĭ ca aerul!

Nu e tréba luĭ de a mâna plugul.
El dórme pe zăpadă; mănâncă décă ucide;
El trăiesce în aerul ceruluĭ, care e numaĭ al luĭ D-ḑeŭ.
Aerul ceruluĭ? aerul tutulor! fecĭorelnic ca și focul!

Tu, Tirol, tu n'aĭ nimic, nicĭ temple, nicĭ avuțiĭ,
Nicĭ poețĭ, nicĭ ḑeĭ! — nu n'aĭ nimic, țéră de vênătorĭ!
Dar amorul inimeĭ tale pórtă un falnic nume:
Libertatea!

trégă de pictorĭ cari reproducŭ neîncetat asemenea scene; dar trebuĭe să şi spunem că magnetul lor pitoresc s'a cam trezit, chĭar prin spornica lor înmulţire. Vorba francezuluĭ:

Faut du Tyrol; mais pas trop n'en faut![1])

séŭ ca să fim maĭ clasicĭ şi să aplicăm artelor axiome de o natură maĭ filosofică, maĭ poetică, maĭ estetică, să amintim regula pe care s'a întemeĭat mult cumpătata cultură a poporuluĭ elen şi pe care Pindar, printre alţĭ mulţĭ poeţĭ şi prozatorĭ grecĭ, a exprimat'o într'astfel:

Χρὴ δε κάτ' αυτὸν ἀεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον[2]).

Ce bine ar fi fost, — nu este aşa amice? — să 'mĭ fi adus eŭ maĭ de mult aminte de o aşa înţeléptă invăţătură! Aĭ fi scăpat maĭ ĭeftin şi 'ţĭ aş fi cruţat multe din rătăcirile netrebnice, din cărările înfundate, din cotĭturile zadarnice, din urmele perdute, din *mincĭunile* vrednice de cel maĭ îndĕrătnic vulpoĭu, prin care te mân fără de milă, de când aĭ avut păcatul să ĭeĭ aceste foĭ în mână.

Să voĭu eŭ însumĭ a resuma acuma câte am

1) «Bun e şi Tirolul; dar ĭar pré mult nu trebuĭe».

2) *Pindari* Pythia. II, v. 34: «Trebuĭe ca în tóte şi în tot-d'a-una omul să caute drépta mĕsură».

spus pênĕ aci, ḑĕŭ, nu sciŭ de aş puté. Măcar în privinţa artelor vênătorescĭ s'ar cuveni ânsĕ să 'mĭ adun în mănuchĭu notiţele răsipite aci ca aşchiile şi ca surcelele ce se împraştie fără folos când, cu o teslă rĕŭ mănuită, o calfă de dulgher stângacĭu cĭopârtesce bêrna care eşise mêndră şi temeĭnică din pădurile, unde sub paza Domnuluĭ ea a crescut în largul eĭ.

Dar cum? Să maĭ vorbesc ĭarăşĭ despre plastica vênătorésc̆ă a anticilor, cu idealul lor întrupat în statua Dianeĭ vênătoriţe, cu expresivele lor baso-relievurĭ cinegetice de pe arcul luĭ Constantin, cu picturile lor curióse din mormêntul Nasonilor? Să ne maĭ întórcem la vênătorile concertante ale Sasanidilor din muntele Bisutun? Ş'apoĭ d'acolo să răsărim tocmaĭ în fundul Europeĭ, ca să scotocim în pescerile Dordonieĭ siluete de fĭére antidiluviane sgâriate de Samoĭeḑiĭ Francieĭ? Şi aci să 'mĭ găsesc beléoa cu Galiĭ, vênătoriĭ ceĭ vestiţĭ, pe cari eŭ am uĭtat să 'ĭ pomenesc, şi pe dînşiĭ, şi pe câniĭ lor aşa mult lăudaţĭ de tótă antichitatea, şi maĭ ales pe ḑeul lor *Cernunos*, a căruĭ căpĕţînă, frumos împodobită cu o minunată părechĭe de năprasnice córne de cerb, s'a descoperit la 1711, chĭar în temeliile catedraleĭ din Paris şi şéde acum în rônd cu ḑeiĭ pe un altar păgânesc, expusă la privirile şi la rĕsgêndirile tutulor oneştilor consorţĭ parisianĭ

cari se preumblă curioşĭ prin instructiva grădină a Muzeuluĭ de la ospelul Cluny?[1])

Să trecem, să trecem înainte, uĭtând miniatiaturile scălîmbate şi ticluite de prin cărţile didactice ale secoluluĭ de mijloc; să nu ne oprim nicĭ la gravorul Albert Dürer, nicĭ la sculptorul Jean Goujon, cari fie-care a creat în trécĕt câte o splendidă emblemă a vênătorieĭ, unul în spiritul mistic al Germanieĭ, cel-l-alt dupe ideile elegante şi rĕsfăţate ale Francezilor.

Ajunşĭ la timpul Renascereĭ, să maĭ salutăm ăncŏ o dată, dar de departe, pe marele Rubens, care a zugrăvit lupte dramatice între fĭére şi ómenĭ, ĭar nu vênătorĭ dupe cum le cerem noĭ. Amicul sĕŭ ânsĕ, Snyders, îndată ne va împăca presentându-ne pe dobitócele codrilor turbate şi

1) Catalogul Muzeuluĭ, No. 3. «Un altar cu patru feçe, sculptate cu câte un bust de ḑeitate fie-care». Acéstă figură este gravată în *P. Lacroix*, «Les arts au Moyen âge et à l'epoque de la Renaissance» (Paris, 1869) pag. 353. — Déca Galo-Romaniĭ aveaŭ pe ḑeul cornorat «Cernunos», Daco-Romaniĭ aŭ avut şi eĭ un «Joue Cernénu» (Jovis Cerneni), despre care se face vorbă într'una din tablele cerate, descoperite la 1790 în Abrudul Transilvanieĭ, şi publicate maĭ ânteĭ de *Massmann*, «Libelus aurarus» (Lipsca 1840) şi maĭ de curênd de *R. P. Tim. Çiparĭu*, în «Archivul pentru Fililogie şi Istorie» (Blaj, 1867) p. 72 et sq. Nu putem sci déca Jouele dacic avea şi el córne ca cel galic, dar e probabil că numele luĭ provenea de la colonia Zernes séŭ Cerneţiĭ de pe malul Dunăriĭ. (*Massmann*, op. cit. p. 116—119).

îngrozite de góna vênătorilor. Wouwerman ne va abate un moment de la trudele vênătorieĭ spre a ne desfăta cu plăcerile eĭ câmpenescĭ şi galante. Dar apoĭ pictoriĭ francezĭ din gloriosul secol al Ludovicilor, Desportes şi Oudry, artiştĭ pĕtrundĕtorĭ şi dibacĭ în studĭul natureĭ, ânsĕ cumpătaţĭ în pornirile eĭ ca tot aparatul pompos al regescilor petrecerĭ, ne vorŭ strămuta din noŭ în pădurile cu vênat şi în mijlocul haĭtelor de cânĭ. La dînşiĭ maĭ ântêĭ încolţesce sub penel figura corectă şi deşteptă a prepelicaruluĭ.

Némţul Ridinger, păstrând şi inventoriând pe de o parte tradiţiunile oficiale ale arteĭ din secoliĭ trecuţĭ, se alătură pe de alta şi maĭ mult, în naivitatea sa germanică, de selbăticia natureĭ.

Cu secolul nostru aparŭ Sir Landseer şi Horace Vernet. Inzestraţĭ amênduoĭ cu talente de frunte, unul deschide orizontul dramatic al vênătorilor de cerbĭ din munţiĭ negurosĭ aĭ Scoţieĭ; cel-l-alt rechĭamă, cu maĭ mult instinct vênătoresc decât Rubens, priveliştea animată a periculóselor vênătorĭ din pustiile prigorite ale Africeĭ.

Operile acestuĭa daŭ nascere la o scólă de pictorĭ modernĭ, cari îşĭ alegŭ subĭectele de tabelurĭ în vênătorile de prin tot felul de ţĕrĭ străine şi depărtate de continentul nostru. Acea scólă noĭ am numi o *Scólă de pictură vênătorescă exotică.*

Dupe Landseer, carele pe lângă cerbĭ a maĭ zugrăvit şi cânĭ, caĭ, *lordĭ* şi *ladies* engleze, — imitat în Françia de Alfred Dedreux, — a rĕsărit o *Scólă de pictură vênătoréscă a sportuluĭ.*

Apoĭ, pe o tréptă maĭ modestă a societăţiĭ, în Englitera, în Francia şi chĭar în Germania, s'aŭ ivit pictorĭ cari aŭ representat serios vênătórea cea mică, cea cu prepelicarul şi aŭ creat astfel, — în laturĭ de toţĭ caricaturiştiĭ din aceleaşĭ ţĕrĭ, ce neîncetat se légă de biétă brasla vênătorilor mĕrunţĭ, — ceĭa ce am puté numi *Scóla de pictură vênătoréscă burgheză.*

In fine Elveţia şi Tirolul, piscurile şi căpriţele, aŭ inspirat pe numeroşiĭ artiştĭ cari constituĭescŭ romantica odraslă a *Scóleĭ de pictură vênătoréscă alpestră.*

Dupe acéstă nomenclatură substanţială şi dupe acéstă clasificaţiune sistematică a artelor vênătorescĭ, cel ce va cuteza să dică că eŭ n'am cunoscinţe speciale în arte, nicĭ metod în scrierile mele, îl rog să poftéscă domnia-luĭ la întrecere cu mine şi să'mĭ spuĭe, drept probă, căriĭ scóle de pictură vênătoréscă atribuĭe d[luĭ] tabla zugrăvită de sub umbrarul cârcĭumeĭ luĭ Kir Ioniţă Buzdrună, de la morile Cĭureluluĭ, unde trecŭ Nemţiĭ la vênătóre, în care tablă figuréză, pe un fund portocaliŭ, un vênător albastru trăgênd cu puşca într'un ĭepure roşu, care ţine vesel în labe o ploscă cu vin, şi tóte acestea înconjurate cu ur-

mătórea devisă, plină de dulcĭ şi iscusite adimeniri pentru orĭ ce vênător:

Дѣка те дꙋчĭ ла вънат,
Вин'о'нкоа съ ӡичĭ Вікат!
Дѣкъ врей съ џꙋнꙋщĭ тꙋн,
Іа похтещіе ла гинꙋ̆ бꙋн! (Sic!)

Amice autorule, 'mĭ aş lua acum ḑioa bună de la tine şi m'aş inchina ţie cu plecăcĭune, mulţumindu'ţĭ pentru momentele plăcute ce m'aĭ făcut să petrec, maĭ ântêĭ citindu'ţĭ cartea şi apoĭ gêndindu-mĕ la dînsa, ca să îndrug tóte aceste nevoĭaşe glume, *difficiles nugæ* [1]). Dar şi aci 'mĭ e témă că o să te superĭ, socotind că am vrut să te las singur singurel, tocmaĭ subt umbrarul luĭ Kir Ioniţă.

Să căutăm dar, pentru acest *ite missum est* al tovărăşieĭ nóstre vênătorescĭ, un aer maĭ curat, maĭ învietor, în care vechĭa nóstră prietenie să se simtă maĭ la locul eĭ, unde să putem repeţi împreună versurile luĭ Musset pe care ni le ḑiceam şi acum vre o cincĭ-spre-ḑece anĭ:

---

1) *Martialis* «Epigram.» II. 86:

«Trupe est difficiles habere nugas
Et stultus labor est ineptiarum».
«Prost lucru este când se ţine omul de glume nevoĭaşe
Şi neroḑéscă trébă sunt flécurile».

Oui, la vie est un bien, la joie est une ivresse.
Il est doux d'en user sans crainte et sans souci,
Il est doux de fêter les Dieux de la jeunesse, (?)
. . . .
D'avoir vécu trente ans comme Dieu l'a permis
Et... si jeunes encore, (!?) d'être de vieux amis [1]).

Dar ca să căutăm şi să găsim acel loc dorit trebuie, amice, să te maĭ îngrijescĭ despre un mertic de răbdare, trebuĭe să facĭ din noŭ inimă vitéză. Haĭdĭ!

Macte, nova virtute, puer; sic itur ad astra! [2])

De a te duce drept la stele, nu pré am speranţă; dar vino cu mine pênĕ colé, în munţiĭ Buzĕuluĭ, şi póte că veĭ petrece pe acolo şi tu câte-va minute plăcute, cum am petrecut eŭ, sunt

---

1) *Alfred de Musset.* «Poésies nouvelles». Sonnet à Alf. T. 1838.

«Da! viaţa e un bine, şi veselia e o beţie.
E dulce lucru de a se bucura de dînsa fără temere şi fără grijă;
E dulce lucru de a sĕrba tot ḑeiĭ din tinereţe,
. . . .
De a fi trăit treĭ-ḑecĭ de anĭ dupe cum a voit Dumneḑeŭ
Şi.... âncŏ aşa de tinerĭ, a fi prietenĭ vechĭ».
Prietenĭ, da; dar tinerĭ ....!? nu pré tocmaĭ. Ce ḑicĭ? séŭ vorba românuluĭ: «Vrabia puĭu!»

2) *Virgilii* Æneid. IX. v. 641: «Deşteptă în tine o nouă virtute, băiete; astfel vom ajunge pênĕ la stele».

acum câţĭ va anĭ, rătăcind cu ochiĭ pe plaĭurĭ încântătóre, ĭar cu auḑul şi cu gêndul prin fantasticele regiunĭ ale basmelor vênătorescĭ.

X

Pe o frumósă ḑi de véră mĕ odihnisem câte-va ore la schitul Găvanul, — o minunată înfundătură călugăréscă din munţĭ, câte-va colibe şi o bisericuţă de bêrne, semănate printr'o pajişte smălţuită cu florĭ, pe care o încinge un semi-cerc de nalte stâncĭ pestriţe, ce pórtă numirea fórte nimerită de Curcubéta. De acolo plecaĭu călare ca să merg la Bisoca, ·sat în două chipurĭ interesant: maĭ ântêĭ fiind-că de sub délul pe care el şéde, isvoresce Pecenéga, un pêrîŭ cu nume preçios pentru etnografiĭ ţĕreĭ; al douĭlea pentru că într'însul trăiescŭ şi se prăsescŭ din ném în ném, ceĭ maĭ frumoşĭ bărbaţĭ din tot plaĭul împrejmuitor. Ca probă despre acéstă din urmă particularitate a satuluĭ Bisoca, — particularitate pe care am putut maĭ târḑiŭ să o constat în tótă întinderea eĭ, — aveam cu mine, drept călăuză de la Găvanul pênĕ acolo, un voĭnic Bisocén, un fel de ócheş Apolon muntenesc, carele cunoscea ca în palmă tóte *cotiturile* munţilor şi se maĭ pricepea şi la multe altele, cŏcĭ era şi vênător, şi cĭoban, şi cosaş, şi cântăreţ la bise-

rică, şi cântăreţ cu cavalul, — Dómne ïértă! pare-mi-se că maï meşter era la fluïer decât în strană, — ba ăncŏ scia să spună şi basme de 'ţĭ era drag să 'l ascultĭ.

Cât a ţinut calea, — vre o şése ore, — guriţa nu 'ĭ a tăcut. D'apoĭ nicĭ eŭ nu 'ĭ dam vreme să rĕsufle: „Bădiţă, ce livede e asta?" — îl întrebam, trecênd prin nişte guşĭ de văĭ care mĕ îmbătaŭ cu dulcele lor miros de fên próspĕt cosit. — „Cum se chiamă ïerbile celea care parŭ împletite şi la vêrf găitănite?" — Şi el îmĭ spunea numirile tutulor florilor, ïerbelor şi burienilor, arătându'mĭ chïar şi pe acelea care sunt bune de léc: — „Ceïa este dobrişor şi cea-l-altă ghisdeïu; asta e laptele-stânceĭ şi astă-l-altă, zîrnă-miţósă; icĭ ïată brânduşe şi colé dedeţeĭ; apoĭ lobodă şi drob, vêzdrógă şi siminoc, ïérba-cïuteĭ şi piperig, pojarniţă şi sefterea" şi altele multe... Dar cine le maĭ ţine minte! D'aş fi stat să le însemnez pe tóte, póte că îmĭ da şi mie Societatea Academică să lucrez, — nu, vaĭ de mine, la *Dicţionariulu* cel cu vorbe numaĭ plivite, alese şi maĭ cu sémă croite de pe curata lătinie, — ci la păgubaşul de *Glosariu*, unde pricopsiţiĭ noştri lexicografĭ şi scornitorĭ de graïu noŭ şi pocit asvêrlă ca borhot, maĭ bine de jumĕtate bïétă frumósa nóstră limbă românéscă.

Din norocire, Bisocénul meŭ nu scia nimic despre chipul cum ne batem noĭ joc în oraşe de

ce avem maĭ scump rĕmas de la părinţĭ, şi el, în limba sa pe care aş da anĭ din viaţă'mĭ ca s'o pot scrie întocmaĭ dupe cum el o rostea, în acea limbă spornică, vîrtósa şi limpede a ţĕranilor noştri, îmĭ povestea păsurile şi plăcerile ómenilor de la munte.

Când ajunserăm pe muchea plaĭuluĭ ce desparte văile despre Buzĕŭ de cele despre Rômnic, priveliştea, din veselă şi plăcută ce era, se făcu da o dată mărétă.

In spate aveam culmea întinsă a Penteleuluĭ, starostele munţilor din Buzĕŭ, şi pe sub dînsul se rônduĭaŭ, ca trepte ale uneĭ scărĭ de uriéşĭ, plaĭul Răboĭuluĭ, munţiĭ Neharniţa, âmbele Muşe, Macieşul, Brezeul, Pĭétra-peneĭ, Carâmbul şi multe altele maĭ aşeḑate; dar drept în faça nóstră, adăpostite sub piscurile semeţe ale Furuluĭ şi ale Steşiculuĭ, se înălţaŭ, ca nisce păreţĭ surĭ şi măcinaţĭ d'alungul uneĭ perdele de brădet, stâncele Năculelor la pólele cărora se aşternea, întocmaĭ ca un lăicer verde şi înflorat, o poiană largă şi desfătată.

Intr'adevĕr aĭ fi ḑis, ca balada păstorésca, că acel picĭor de plaĭu este întocmaĭ o gură de raĭu.

Stam şi mĕ uĭtam cu acea uĭmire produsă adesé în noĭ de priveliştile neaşteptate ce ne isbescŭ vederile pe unele culmĭ despărţitóre de văĭ. Călĕuzul meŭ carele, cum am spus, avea sĕmênţă

multă de vorbă, mĕ deşteptă din acea mirare mută: — „Aşa'ĭ, Domnule, că'sŭ mêndre *Petrele feteĭ* de la Năcule? Vĕḑ c'aĭ rĕmas cu ochiĭ la ele; dar mi-te, când a'ĭ sci şi povestea lor?“ — „Apoĭ ce maĭ staĭ, voĭnice?“ — îĭ respunseĭu cu grabă; — „spune'o, décă o sciĭ. O să'mĭ ţină de urît pe drum“. Şi Bisocénul meŭ, carele atâta aştepta, începu a'mĭ spune următorul basmu, povestindu'l în al sĕŭ graĭu poetic şi armonios, pe care în deşert mĕ voĭu sili eŭ a'l rechiăma în amintirile mele:

„Basmul meŭ, boĭerĭ domnia-vóstră (aveam cu mine pe un Némţ care nu înţelegea românesce) „basmul meŭ e cam copilăros: dar pare-mi-se că nu e tocmaĭ fără de folos!“

Aşa fu precuvêntarea luĭ şi, precum ḑice bĕtrânul Omer:

Dupe a luĭ limbă decât mĭerea maĭ dulce curgea vĭersul [1]).

„In vremea de demult, pe când ómeniĭ de pe lumea asta, sciaŭ şi puteaŭ maĭ mult decât ce potŭ şi sciŭ ceĭ de acum, pe când pruncul de treĭ ḑile îţĭ numĕra numaĭ într'o clipă tóte stelele de pre cer, şi vedea cu ochişoriĭ cum cresce ĭérba câmpuluĭ şi auḑea cu urechile cum sfărîie fusele când tórce păiajinul...... pe vremea de

1) *Homeri* Iliad. I, v. 249:
Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

atuncĭ trăia în plaĭurile Buzĕuluĭ, o împĕrătésă tare şi mare, pe care o chiăma Dómna Néga [1]). Ea îşĭ avea palatele eĭ tocmaĭ colo, în codriĭ Cislĕuluĭ, unde se vĕdŭ şi astăḑĭ, pe o măgură mare ocolită cu pêraĭe, temeliile de zid ale cetăţiĭ eĭ, ĭar grădinile şi liveḑile în care ea se preumbla când i se făcea urît a casă, 'şi le avea pe colnicele Lapoşuluĭ, unde stă şi acum puţul eĭ cu colac de pĭétră, săpat cu slove pe care, ḑĕŭ, nicĭ ceĭ maĭ cărturarĭ din ḑioa de astăḑĭ nu le maĭ potŭ ghici.

„Din toţĭ copiĭ câţĭ Dumneḑeŭ îĭ dase şi 'ĭ luase înapoĭ la sine, Dómna Néga rĕmăsese în văduvie numaĭ cu un fecĭor pe care 'l ĭubea ca lumina ochilor. Era şi drăgălaş, — bată'l fericea — puĭul de împĕrat! Mêndru ca strălucitul só-

---

1) Póte că tu séŭ altul îmĭ veţĭ spune că Dómna Néga, cea de la Cislĕŭ, de la Lapoş şi de la Tisĕŭ, n'a fost tocmaĭ pe când cu Por-Împĕrat, de vreme ce dînsa trăĭa în al XVIlé secol, şi a dăruit chĭar mŏnăstiriĭ Bratskiĭ din Kiev, la anul 7107 (1600), o cruce ferecată care s'a şi reprodus în publicaţiunea ruséscă Воскресное Чтенie, anul 4lé (1840), pag. 436 et sq. Acestea le sciŭ şi eŭ, ba am şi a-casă o cărămidă luată din ruinele cetăţiĭ Dómneĭ Négăĭ, din pădurea Cislĕuluĭ, care de sigur nu denotă o maĭ mare vechime. Dar, de unde să aşteptĭ de la un bĭet muntén din Bisoca, atâta erudiţiune în istorie şi archeologie? — Notă *ad laudes gratesque B. P. Hasdeo*, căruĭa datorez cunoscinţa şi desemnul cruciĭ de la Kiev a Dómneĭ Négăĭ.

reluĭ la amĭéḑĭ, blând ca raḑele line şi mângâĭóse ale luneĭ, sprinten ca lucéfĕrul sclipitor al dimineţeĭ şi înţelept ca şi întréga tăria cerurilor. Nu scia maĭcă-sa nicĭ lumea tótă cu ce să 'l maĭ desmĭerde, atât era tuturor de drag şi de plăcut.

„De micuţ îl dase Dómna la carte şi când abĭé începuse tuleĭele bărbeĭ să 'ĭ umbréscă peliţa copilăréscă, el vorbea pe de rost tóte limbile de pe lume, ba âncŏ înţelegea şi graĭurile tăinuite ale paserilor şi ale fĭérelor.

„Atuncĭ Dómna, cu inima îngânată între dor şi bucurie, îĭ vorbi aşa: — „Fĕtul meŭ, cartea câtă a fost, aĭ învăţat'o tótă din scórţă pênĕ 'n scórţă; acum, ca să te facĭ om pe deplin şi voĭnic cu temeĭu, precum se cade unuĭ bărbat şi maĭ ales unuĭ fecĭor de împĕrat, toţĭ de tóte părţile îmĭ spunŭ că trebuĭe să te ducĭ lumea să o colinḑĭ, ca să încercĭ şi să ispitescĭ viaţa prin tine însuţĭ şi să afli multe şi mĕrunte ale lumeĭ, care se vede că în carte nu se potŭ scrie. Du-te, copilul meŭ; mergĭ de veḑĭ şi de învaţă; dar cată a nu te pré depărta de pe aci; aduţĭ aminte, voĭnicelul meŭ, că pre câtă vreme nu te va simţi mama colé în préjma eĭ, grija, chinul şi mîhnirea din sînu'ĭ nu vorŭ lipsi".

„A doua ḑi, dînḑĭ de diminéţă, fecĭorul de împĕrat, maĭ mult vesel decât duĭos, îşĭ luă ḑioa bună de la Dómna maĭcă-sa, care se silea, sĕrmana, pe cât putea, ca să'şĭ stăpânéscă plânsul

şi obida ce o 'necaŭ. Era vesel voĭnicelul, fiind-că în curţile palatuluĭ îl aşteptaŭ ca să 'l însoçéscă în cale o sumă de

boĭerĭ marĭ aĭ oştilor,
puterea domniilor
şi gróza duşmanilor,
toţĭ călărĭ şi înarmaţĭ
cu săgeţĭ, cu buzdugane
şi la brâĭe cu arcane;
gata-a merge dupe sóre
să încépă 'o vênătóre
dupe urşĭ şi căprióre,
dupe paserĭ gălbióre,
ce sunt bune la mâncare
şi plăcute la cântare.

„Apucară în spre mĭéḑă-nópte şi trecênd pe Scărişóră, unde 'ĭ lesne cuĭ scobóră, luară apa Buzĕuluĭ în sus tot cântând şi veselind. Rĕsunaŭ délurile şi văile şi apele rîuluĭ pe unde trecea mêndra cétă de voĭnicĭ. Dar când sosiră la înfurcitura Bîsceĭ, acolo unde se aşterne o poĭeniţă verde umbrită de plopĭ, de stejarĭ şi de fagĭ, fecĭorul de împĕrat de o dată îşĭ opri armăsarul în loc şi în gura mare strigă aşa către soçiĭ sĕĭ: — „Mĕĭ fraţĭ! vedeţĭ colo drept în sus muchea „naltă şi pleşuvă a Penteleuluĭ; acolo am să mĕ „duc, tot în fuga caluluĭ. Cine póte, ţie-se dupe „mine!“ — Şi dând pintenĭ sprintenuluĭ sĕŭ fugar, ca un fulger se răpeḑi prin valea ângustă a

pêrîuluĭ. Sub copita pintenoguluĭ, petrele scăpăraŭ, apele colcoteaŭ, pulberea în sus se înălţa, cu nuoriĭ s'amesteca, ş'apoĭ în jos ĭar cădea, vălcéoa înegura şi pe voĭnic 'mĭ 'l ascundea cu totul din vederile boĭerilor, carĭ rĕmăsese departe, departe în urma luĭ

„Trecu el ca în sbor, cu fugarul spumegat, prin valea Rosilor, pe sub muchea Paltinuluĭ, pe la gura Teghi; sări ca un zmeŭ pe d'asupra Curselor de pĭétră; îşĭ zări ca prin vis chipul oglindit în apele cătrănite ale Ghenuneĭ Draculuĭ, şi printre bradĭ, printre molifḑĭ, printre aninĭ şi ĭenuperĭ, sui mlaca Cernatuluĭ pênĕ în vêrful munteluĭ. Sbura calul nebun cu cóma şi cu nara în vênt; ĭar călăreţul, cu minţile răpite de mulţumire, sorbind cu desfătare în pĭept mirosul rĕcoros al braḑilor şi al florilor, dor' că se simţea dus ca vêntul şi ca gêndul, peste stâncĭ, peste verdéţă, peste gol şi érbă créţă.

„Când fu la amĭéḑul mare, fugarul stătu loculuĭ şi fecĭorul de împĕrat se trezi singur singurel chĭar d'asupra Penteleuluĭ. Jur împrejur, cât cuprindea ochĭul, zări numaĭ creste de munţĭ, carĭ maĭ marĭ, carĭ maĭ mĕrunţĭ. Dar maĭ presus de toţĭ se ridica creştetul gol, de pe care el privea şi vedea, jos pămêntul cu verdeţile, cufundându-se în tóte părţile, ĭar sus, cerul limpede şi senin, scăldat numaĭ în raḑe de lumină. Sórele dogorea drept d'asupra şi în arşiţa amĭéḑuluĭ,

pare că contenise orĭ-ce adiere; nicĭ o suflare nu se simţea, nicĭ un sunet, nicĭ o mişcare.

„Sta mărmurit voĭnicul; — nicĭ că maĭ pomenise el aşa tăcere, aşa pustiŭ, aşa mêndreţe! — când de odată, pe sub róta aurită a sóreluĭ, se ivi o pasĕre măréţă, un vultur negru cu aripile falnic întinse. De grab puse voĭnicul mâna pe arc, îl încordă şi gata era să răpédă sägéta, când pe sus audi vulturul croncănind în limba sa cea păsĕréscă:

„Împĕrate luminate,
nu'mĭ lua dilele tóte;
ĭea-mi-le pe jumĕtate;
că'ţĭ voĭu da eŭ nestemate,
chĭar pĭétra zamfiruluĭ,
limpedimea ceruluĭ!“

„Fecĭorul de împĕrat destrună arcul, minunat de aşa cuvinte; ĭar paserea, drept mulţămită că o ĭertase cu viaţă, lăsă să 'ĭ pice din cĭoc pe oblâncul şeleĭ voĭniceluluĭ, o pĭétră de zamfir mare şi frumósă, limpede şi albastră întocmaĭ ca seninul ceruluĭ.

„Din césul când căpătă acéstă nestemată şi o puse în sîn, nu maĭ rĕmase pasĕre pe cer care să nu fie robită la vointa luĭ. Pentru dînsul, tóte sburătórele, mêndri păunaşĭ, sĕlbăticoşĭ cocorĭ, bufniţe cobitóre, şoĭmĭ dêrjĭ, găinuşe moţate, dumbrăvence cu aripĭ verdĭ, pupăze cu creste

bălţate, graurĭ pestriţĭ, sitarĭ, dropiĭ şi ĭerunci, tóte picaŭ ca fermecate, când eşea el la vênătóre; ĭar de se preumbla numaĭ prin codrĭ şi prin livedĭ, mĭerlile şi privighĭetorile, pitulicele şi sticleţiĭ, presurele şi sfrancĭociĭ, petroşeiĭ şi sfredeluşiĭ, botgroşiĭ şi scatii, ţoiĭ, çintezoiĭ şi piţigoiĭ, toţĭ îl întêmpinaŭ peste tot locul cu dulcele lor cântărĭ; cucul îĭ vestea la tot césul mulţĭ anĭ cu noroc, şi prigoriĭ cu pene albastre, îl însoçeaŭ pretutindenĭ, chiuind şi sburând vesel d'asupra capuluĭ sĕŭ.

„Trecu o ḑi, trecură douĕ, ba maĭ trecură şi alte nouĕ şi voĭnicelul nu se îndura ca să se înstrăineze de la mêndrele plaĭurĭ ale Buzĕuluĭ, în care el domnea acum cu voĭe bună peste tótă firea sburătóre câtă fâlfâĭe sub sóre. Nóptea pe la cântătorĭ, pênĕ a nu se revĕrsa bine de ḑorĭ, el era purces la vênătóre, şi maĭ adesé séra îl apuca prin pădurĭ, ucigênd şi stêrpind alde pasĕrĭ cobitóre ce se arăta numaĭ prin întuneric.

„Rătăcea într'o ḑi pe culmea pădurósă a Istriţeĭ,—tocmaĭ colo jos, la curmătura délurilor, sub care începŭ a se aşterne câmpiile,—când de o dată, fără veste, pe la sfinţitul sóreluĭ, se rîdică din vale un vênt mare şi turbat, care îndoĭa fagiĭ, frângea plopiĭ, smulgea ulmiĭ şi cletena cu urlet tot codrul şi tot muntele. Într'o clipă noriĭ de pretutindenĭ la un loc se adunară, negurele

se îndesară, şi preste tot cerul se destinse un pod întunecat de fer şi de aramă, peste care trecea şi se învêrtea sfântul Ilie, încurându'şĭ armăsariĭ cu tunete şi cu plesnete, şi scăpărând numaĭ fulgere şi trăsnete, de sub rótele caruluĭ sĕŭ. Apoĭ dintr'o năprasnică detunătură, se sparse de o dată podul, brăzdat de miĭ de săgeţĭ luminóse şi începu a curge pre pămênt, o plóĭe gróznică,

plóĭe cu şiróĭe
de făcea pêraĭe:
plóĭe cu băşicĭ
de strica poticĭ;
plóĭe spumegată
'neca lumea tótă;
plóĭe dė potop
făcea lumea snop.

„Când se maĭ potoli furtuna, fecĭorul de împĕrat cătă a se urni din scorbura unde stătuse pitulat; dar el nu maĭ scia încotro s'apuce, aşa de tare era, în codru, şi frunḑa désă, şi nóptea întunecósă, şi calea pĭetrósă; pe unde căta urma umblată, urma era ştérsă; pe subt atâtea tulpine surpate şi în lapoviţă înecate, pe subt atâtea frunḑare căḑute, tóte cărările se făcuse nevĕḑute. Nu vedea, nu auḑea, nicĭ în greul pămêntuluĭ, nicĭ în uşurelul vêntuluĭ; numaĭ când trăgea bine cu urechĭa, îĭ venea din depărtare la auḑ, chiotul ghionóeĭ ce 'şĭ ascuţea nóptea cĭocul de cója copaci-

lor, şi mĭorlăitul cucuvăilor care se chiămaŭ jalnic una pe alta prin mijlocul besneĭ; apoĭ uneorĭ îĭ trecea răpede pe dinaintea ochilor şi câte o umbră négră de lăstun˘ rătăcit, care cădea din vĕsduh, cu lungele'ĭ aripe îngreuiate de plóĭe.

„Tótă nóptea ar fi umblat el fără spor; dar noroc că avea cu sine pe coteĭul luĭ cel maĭ bărbat, cel maĭ priceput, cel maĭ credincĭos,

Miclăuş, câne 'nvăţat
scia séma la vênat;
el apucă spre colnic,
uşor, sprinten şi voĭnic;
tot spre vale se lăsa,
şi cărarea căuta,
botul prin érbă vêrînd,
urmele tot mirosind.
Urma 'ĭ icĭ, urma 'ĭ colea!
Miclăuş n'o maĭ perdea,
pr'intuneric o simţea,
nóptea 'ntocmaĭ ca ḑioa.

„Astfel, cu cânele călĕuză bună, voĭnicul apucă d'alungul în jos, valea Orgóeĭ. Prin volbura apelor eĭ se rostogoleaŭ acum cu vuiet, rădĕcinile de copacĭ şi bolovaniĭ de pĭétră, surpaţĭ de la munte. Şi cânele şi stăpânul umblaŭ încet şi cu sfială pe costişul lunecos; dar când ajunseră tocmaĭ d'asupra priporuluĭ de unde se vĕdŭ, în pólă, urmele uneĭ cetăţĭ de Uriéşĭ şi brasda vladnică a Troianuluĭ, Miclăuş stătu în loc mîrîind

ca în préjmă de vênat. Voĭnicelul sticli ochiĭ. Flăcăraĭe alburiĭ eşeaŭ pe acolo din pămênt şi sbuhraŭ d'asupra taĭniţeĭ unde stătură ascunse, atâta mare de vreme, comorile de la Petrósa, cloşca cea vestită cu puiĭ eĭ de aur; dar la lumina sclipitóre a văpaĭelor, vênătorul zări printre erburĭ şi petróĭe, căpĕţîna lungăréţă a unuĭ dihor carele, cu ochiĭ răsleţĭ căta drept la dînsul. Trupul şi códa, dobitocul 'şi le încolăcise, le făcuse ghem în faça coteĭuluĭ, cum facŭ dihoriĭ când n'aŭ loc de scăpare în vizuinele lor de sub pămênt. Voĭnicul nostru era gata să asvêrle într'însul ghĭóga luĭ cu ţinte poleite ca să'l prăpădéscă, când dihorul începu a chiţăi în limba luĭ de lighiónă şi a ḑice:

„Împĕrate luminate,
nu'mĭ lua ḑilele tóte;
ĭea-mi-le pe jumĕtate;
că'ţĭ voĭu da eŭ nestemate,
chĭar pĭétra smaranduluĭ,
verdéţa pămêntuluĭ!“

„Fecĭorul de împĕrat, aducêndu'şĭ aminte cât de bun augur-ĭĭ fusese asemenea vorbe din graĭul vulturuluĭ, lăsă ghĭóga jos şi goni cânele în laturĭ; ĭar lighióna, bucurósă pe a se simţi scăpată, începu să rîcâĭe ţĕrîna cu labele şi scóse dinaintea voĭniculuĭ o pĭétră de smarand, mare şi frumósă, de strălucea verde şi rămu-

rată ca spicul crud al grâuluĭ, ca rodul pămêntuluĭ.

„Atâta fu voĭniculuĭ pênĕ ce ridică de jos smarandul fermecat şi'l băgă în sîn; ş'apoĭ de atuncĭ înainte tóte jivinile câte se têrăscŭ prin ţĕrînă şi câte se ascundŭ pe sub pămênt, tóte îl cunoscură pe dînsul de stăpân. Viezuriĭ cu periĭ surĭ, lungĭ şi dreptĭ ca ţepele, şi bursuciĭ somnoroşĭ, cari ĭesŭ numaĭ nóptea din vizuinĭ; şderiĭ pădureţĭ cu blana ruginie, désă, móle şi frumos netedită, şi vidrele colţate de pe malul bălţilor; nevĕstuĭcele cu trup prelung şi mlŏdios şi cu guşe albe, care se furişéză printre rĕzóre, vênând cuĭburĭ de păsĕrele, şi veveriţele şugubeţe cu códa vâlvoĭu, care sarŭ sglobiĭ pe crăcile copacilor ronţăind alune, ghindă şi scoruşe; pinţele cu labe scurticele la pept, ĭar la spate cu piciorónge, care când umblă se saltă ca locustele, şi căţeiĭ pămêntuluĭ,—de le dice şi şuiţe,—cari scotŭ capul la amĭédĭ din găurĭ, ca să latre la sóre; apoĭ mişuniĭ ceĭ cu gropanele pline de grâne, şi şobolaniĭ din smêrcurĭ; tóte lighiónele, pênĕ şi cârtiţele orbeţe şiariciĭ ghimpoşĭ, ba chĭar şerpiĭ, guşteriĭ şi şopêrlele, tóte i se arătaŭ luĭ în cale, séŭ ca să'l slujéscă la vre o trebuinţă, séŭ ca să pĭéră de mâna luĭ, când avea plăcere de vênat. Cu dînsul vulpile îşĭ cheltuĭaŭ de pomană şi viclenia minţeĭ şi ĭuţéla picĭoruluĭ, cŏcĭ de fiecare mincĭună a vulpeĭ, el afla pré lesne mijlóce

o miïe ca să'ĭ vină de hac. Apoĭ şi cu ursul cel maĭ sĕlbatic, el îşĭ făcea jucărie; fără secure, fără cuţit el intra semeţ în vizuina luĭ, se lua cu dînsul la luptă dréptă şi în tot-dauna ursul cădea mort la pămênt.

„Astfel prin vĕsduh, astfel pe sub pămênt, el era maĭ tare, el era maĭ mare; de aceïa şi traïul luĭ era acum şi maĭ mult pornit pe vênătóre.

„Când fecïorul de împĕrat trecea pe délul Balauruluĭ, d'a stânga Slăniculuĭ, lighióna cea înfricoşată, cu o falcă în cer şi cu alta în pămênt,

Şerpóïca cu solḑiĭ verḑĭ,
—să n'o veḑĭ, să n'o visezĭ!—

de grabă se svêrcolea, se pitula şi se afunda pênĕ la gurile ïaduluĭ, ca să nu o véḑă vitézul vênător, să nu'ĭ reteze cu paloşul şépte capete şi să nu'ĭ stingă şépte suflete. Orĭ cât de mult se silea dînsul ca să'ĭ apuce înainte, iazma ïaduluĭ prididea cu fuga şi voïnicul remânea mereŭ să'şĭ scótă necazul pe paserile ceruluĭ şi pe lighiónele pămêntuluĭ. Da ḑi peste ḑi şi nu putea nimeri.

„Aşa maĭ păţi într'o nópte; şi a doua ḑi, de cïudă şi de mânie, se porni de pe délul Balauruluĭ în jos, când abïé se miji de ḑioă şi ajunse de odată cu ḑorile, când se deschideaŭ florile, la valea stérpă şi pustie a Pîclelor de glod.

„Décă nu sciţĭ şi n'aţĭ vĕḑut, să vĕ spuïu

eŭ că acolo ’şĭ a aşeḑat Necuratul cazanele cu catran şi cu smólă colcotită: pe sub pămênt gâlgâĭe şi ferbe glodul noroĭos, maĭ rece decât ghiaça, maĭ negru decât céţa; apoĭ, pe gurĭ căscate prin tot ocolul aceleĭ văĭ fără de scursóre, ţîşnesce tina în sus, când de o schĭópă, când de o palmă, când dé un stânjen şi maĭ mult; la fie care gură împrejur s’a durat muşuroĭu, şi balele cătrănite pe care Ucigă-l-tóca le scuĭpă din văgăune, se scurgŭ năclăite d’a lungul moviliţelor, se adună în nomol, se usucă de vênt, se crapă de sóre şi aşternŭ tot fundul văi cu o humă sură şi jilavă, pe care nu se prinde, Dómne feresce! nicĭ troscot, nicĭ cĭulinĭ.

„Când, de pe culmea vecină, fecĭorul de împĕrat făcu ochiĭ rótă d’asupra văi urgisite, el vĕḑu o bĭétă căprióră rătăcită, călcând cu sfială prin nomolul uricĭos al mocirleĭ; maĭ departe, o fĭéră sĕlbatică, un rîs sta stêrcit la pândă; pĕrul de pe dînsul, lung şi subţire, alb şi cu pete negre, se sbêrlise în sus; urechile’ĭ ţuguĭete cu pămătufurĭ de perĭ negri la vêrf, se râdicase drepte, şi ochiĭ luĭ, viĭ şi pĕtrunḑĕtorĭ ca ochiĭ de femeĭe, scăpărau schînteĭ. Numaĭ în douĕ treĭ săriturĭ de pisică, el ajunse căprióra, se acăţă cu ghĭarele de pĭeptul eĭ, îşĭ înfipse dinţiĭ în beregată şi se gătea să ’ĭ sugă cu desfătare sângele din vine, când voĭnicelul învêrti răpede praştia ca să o isbéscă în fĭéră. Dar ochiĭ rîsuluĭ, care

vědŭ şi în mĭeḑul pĭetrelor, zăriră ce i se gătea; el se smulse de la pĭeptul căprióreĭ şi începu să latre în limba luĭ de fĭéră:

„Împĕrate luminate,
nu 'mĭ lua ḑilele tóte;
ĭea-mi-le pe jumĕtate,
că 'ţĭ voĭu da eŭ nestemate,
chĭar pĭétra rubinuluĭ,
colcotirea sângeluĭ!"

„Ş'acum, pentru a treĭa óră, fecĭorul de împĕrat ĭertă viaţa rîsuluĭ, precum ĭertase pe a vulturuluĭ, precum ĭertase pe a dihoruluĭ; el strînse praştia pe mână, ĭar fĭéra, veselă şi mulţumitóre că scăpase cu ḑile, scăpără din ochiĭ eĭ o pĭétră de rubin, mare şi frumósă, roşie şi viĭe, maĭ roşie decât fraga munteluĭ, maĭ viĭe decât para foculuĭ şi întocmaĭ ca sângele voĭniculuĭ.

„Când o luă voĭnicul în mână şi o băgă în sîn, pare că îĭ maĭ cresců de o schĭópă inima într'însul. De aci înainte tótă firea cu suflare era prada luĭ. Tóte fĭérele pre care ĭuţéla sângeluĭ le împinge în fuga lor, a se aşterne pămentuluĭ ca érba câmpuluĭ la suflarea vêntuluĭ, tóte cele care trăiescŭ din vĕrsarea sângeluĭ, tóte câte din sânge îşĭ ĭeaŭ puterea şi prin sânge o şi pĭerdŭ, tóte se supuseră şi ele la voinţele voĭniculuĭ, ca pasĕrile ceruluĭ, ca lighiónele pămêntuluĭ.

„Dinaintea unuĭ aşa minunat vênător,

cerbiĭ de la munte
plecaŭ a lor frunte,
mistreţiĭ colţaţĭ
cădeaŭ împroşcaţĭ,
capra săltăréţă
nu scăpa cu viaţă,
lupiĭ din pădure
picaŭ sub secure,
ĭepuriĭ fricoşĭ . . . "

Cam pre aci ajunsese cu povestea Bisocénul meŭ, când de o dată audirăm la spatele nostru, o detunătură de puşcă urmată de un *Donner-Wetter-Saperment!* exprimat cu o energie de adevĕrat granadir kesaro-krăiesc. Ne întorserăm ĭute ochiĭ îndĕrĕt.; dar nu maĭ era nimenĭ; tovarăşul meŭ némţul se făcuse nevĕdut.

— „Sărăcuţ de maĭca mea!" — strigă din băĭerile inimeĭ Bisocénul, — s'a rĕpus domnul *Ininger*. — (Acest fel găsise el cu cale ca să localiseze titlul de inginer al tovarăşuluĭ meŭ).

Alergarăm de grabă la locul de unde venise sgomotul şi, subt o tufă găsirăm pe némţ rĕsturnat pe spate, dând din mânĭ şi din piciĭóre ca să se scöle; alăturĭ era puşca luĭ din a căriĭ ţévă eşea ăncö fum; puçin maĭ departe se tăvălea o păsĕrică printre fulgiĭ eĭ răsipiţĭ pe érbă. Calul, de pe care căduse inginerul, se zărea departe în vale; cu şéŭa pe dînsul, el apucase vesel şi în góna mare, drumul caseĭ, lăsând călĕreţuluĭ libera facultate, séŭ de a rĕmâné unde căduse,

séŭ de a 'şĭ urma calea cu orĭ-ce alt mijloc de locomoţiune.

— „Bine, prietene, — ḑiseĭu în sfêrşit eŭ pătitului, dupe ce constatarăm că nu se află în nicĭ o primejdie, — „fă-mĕ să înţeleg maĭ ântêĭ, cum aĭ căḑut dupe cal?... Apoĭ pentru ce aĭ tras cu puşca?... In sfêrşit pentru ce te aĭ depărtat de noĭ?" — La tóte aceste întrebărĭ, el nu avea alt rĕspuns decât: „Asta, ḑĕŭ, nu sciŭ!" .

Călĕuzul nostru nu era maĭ puçin curios decât mine ca să afle cum se petrecuse lucrurile, dar el cel puçin găsea însuşĭ pentru tóţe, câte un cuvênt de rĕspuns şi de mângâĭere.

— „Lasă, domnule; nu e nimica, că aĭ căḑut pe spate şi te aĭ rĕzimat în cóte. Rĕŭ era déca cădeaĭ pe brâncĭ, că puteaĭ nasul să 'ţi 'l frângĭ."

Căutând apoĭ prin érbă, el dete peste păsĕrica rănită şi jumulită, care, sĕrmana, se svêrcolea ca vaĭ de ea; era o bĭétă cĭocârlie. Bisocénul luând'o în mână, cunoscu îndată că era ucisă, nu de alice, ci de cĭocul gaiţeĭ: — „Cu bună sémă, domnule, dumniata aĭ vrut să tragĭ în pasĕrea răpitóre şi nu veĭ fi nemerit'o; dar lasă că nu e nicĭ o pagubă; vênatul cel bun tot al 'domnieĭ tale a rĕmas. Vorba românuluĭ: „nu e pentru cine se gătesce, ci pentru cine se nimeresce".

Dar némţul se apără că el n'a tras de fel cu puşca, că puşca s'a tras singură şi că, din

aceĭa, calul speriindu-se a sărit şi 'l a trântit jos, unde 'l a şi lăsat fără ruşine nicĭ pĕcat.

— „Lasă, domnule, că şi aşa e bine!" — ḑicea Bisocénul. — „Dumniata tot nu rĕmâĭ păgubaş, că, şi déca n'aĭ dat în vênat, vênatul 'ţĭ a picat din cer jumulit gata. Ş'apoĭ despre căḑătură, să n'aĭbĭ vre o mâhnicĭune, că pămêntul nostru românesc e bun de obrântélă;

Cine cade pe el jos
Se scólă maĭ sănĕtos".

Şi într'adevĕr, domnul *ininger* se rădicase téfĕr şi fără vătămare. Se vede că somnul îl podidise pe când Bisocénul îmĭ povestea basmul, pe care el nu 'l putea pricepe, şi astfel pe nesimţite rĕmăsese în urmă de noĭ. Pe când dar némţul moţăia călare şi calul îşĭ urma calea în ticnă, o veselă cĭocârlie se legăna prin aer, ciripind la sóre, întocmaĭ ca şi cĭocârlia cea din graçiósele strofe ale *glumeĭ* vechĭuluĭ poet francez Ronsard, cel de viţă românéscă: [1])

---

1) *P. de Ronsard*, «l'Aloüette», printre poesiile numite «Gaietés ou Gaillardises» :

Hé Dieu, que je porte d'envie
Aux plaisirs de ta douce vie,
Aloüette, qui de l'amour
Degoizes dès le poinct du jour,
Secoüant en l'air la rosée
Dont ta plume est toute arrousée!

Heĭ! Dómne mult îmĭ sunt dragĭ
plăcerile dulceĭ tale vieţĭ,
cĭocârlia, care despre amor
cânţĭ dinḑĭ de diminéţă,
scuturând în aer roŭa
cu care e stropită péna ta!
Maĭ nainte ca sórele să rĕsară
tu înalţĭ trupu'ţĭ spălat
spre a 'l şterge de nuorĭ,
cletinându'ţĭ aripele mĕrunte
şi săltându-te în micĭ sariturĭ.
Tu spuĭ în aer aşa dulcĭ cântărĭ
în a ta veselă ciripire,
încât orĭ-ce amant ar dori,
când te aude cântând primăvéra,
ca tine să fie păsĕrică.

S'a întêmplat ânsĕ ca, în loc de poeticĭ amanţĭ, ciócârlia nóstră să fie auḑită numaĭ de o gaiţă flămêndă şi, în casul de façă, urmaşul banuluĭ Mărăcine se vede silit să trécă lira în mâna

Devant que Phœbus soit levé
Tu enleves ton corps lavé
Pour l'essuyer près de la nüe,
Tremoussant d'une aile menue
Et te sourdant à petits bons,
Tu dis en l'air de si doux sons
Composez de ta tirelire,
Qu'il n'est amant qui ne désire
T' oyant chanter au Renouveau,
Comme toy devenir oiseau.

strămoşuluĭ sĕŭ Virgiliŭ, ca să sfêrşéscă acéstă istorióră [1]).

Pasĕrea vrăjmaşă se răpedi, sbĭerând prin aer, ca să prindă pe cântăréţa, şi acésta, mititica, în zadar cercă să 'ĭ scape prin fugă. „Pretutindenĭ unde dînsa, fugind uşurică, tăia vĕsduhul cu aripile eĭ, ĭată şi duşmana, cruda gaiţă o urmărea cu chiote marĭ prin aer“.

La ţipetele de bucurie ale gaiţeĭ, la văietările sĕrmaneĭ cĭocârliĭ, somnorosul, plecat pe oblâncul şeleĭ, tresări şi, în mişcarea'ĭ zăpăcită, îĭ cădu puşca de pe umerĭ; cocoşul se lovi de scară; împlutura se descărcă cu sgomot; gaiţa şi calul se speriară amênduoĭ de o dată; una lăsă prada să 'ĭ pice din cĭoc; cel-alt trânti jos pe călăreţ, şi astfel vênătorul fără voĭe şi vênatul neaşteptat se întêlniră alăturĭ, pe érba verde a plaĭuluĭ.

Dar calul, ca şi gaiţa, îşĭ vĕdu de calea sa şi tovarăşul meŭ rĕmase pe jos. De aceĭa şi Bisocénul, carele era cam atins în amorul sĕŭ propriŭ de povestitor, prin somnul inginerulu̦ĭ, îĭ spunea drept mângâĭere: — „Vedĭ, domnule *inginer*, décă dumnĭa-ta sciaĭ romănesce şi ascultaĭ la basmul meŭ, nu eraĭ să paţĭ atâtea nevoĭ!

---

1) *Virgilii* Georgic. I, v. 405—408:

Quacumque illa levem fugiens secat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox, magno stridore per auras
Insequitur Nisus.

Dar fie! când este vorba de vênătóre, apoĭ poţĭ să mi te laudĭ că eştĭ născut cu tichia în cap, şi

Vênătorul norocos
umblă bucuros
pe jos".

Astfel ne urmarăm calea spre Bisoca.

XI

Eram acum tocmaĭ pe culmea délurilor sub care se adăpostesce, ca într'o copaĭe, satul Bisoca. Gata a cârni la drépta ca să coborîm în sat, aruncaĭ împrejurul meŭ o lungă şi mulţumitóre privire, voind să 'mĭ ĭeaŭ astfel ḑioa bună de la întinsele priveliştĭ ale plaĭuluĭ, maĭ nainte de a le pĭerde cu totul din vedere.

Sórele apunea drept dinaintea nóstră; cercul luĭ roşatic scăpătase pênĕ pe zarea orizontuluĭ şi raḑele'ĭ, calde şi senine, pare că se aşternuse preste tot şesul răsăritén al ţĕreĭ, care ni se destindea acum subt ochĭ. De pe acest tăpşan culminant de unde munţiĭ Săcuĭenĭ cotescŭ spre ţéra Vranceĭ, tot Bărăganul, tot câmpul Brăileĭ, tot şesul Galaţilor, cu matca Rômniculuĭ, cu valea Buzĕuluĭ, cu lunca Siretuluĭ, tótă acea lată şi óblă câmpie se arăta scăldată într'o lumină gălbuĭe şi lucĭósă, ca faça uneĭ uriéşe siniĭ de

aur; printr'însa, liniile şerpuite ale rîurilor se desprindeaŭ ca fire creţe de betélă argintie, ĭar suprafaça netedă a apelor sărate din Balta-Albă şi din Balta-Amară oglindeaŭ ca nisce ochĭurĭ de sticlă, ferecate în mijlocul dauriteĭ table. În depărtarea cea maĭ afundată, délurile dobrogene, tivite cu aburósa cordé a Dunăreĭ, încingeaŭ, ca cu un cerc plumburiŭ, acest curios tabel, al căruĭ aspect devenea cu totul fantastic, prin neobicĭnuite şi metalice reflecse.

Maĭ aprópe de noĭ ânsĕ, sub forme şi cu colorĭ maĭ reale, se vedeaŭ pe vêrful Bisoceĭ şi pe al Ulmuşoruluĭ, marĭ petróĭe sure şi murgĭ, unele grămădite la un loc ca turme de vite adunate la repaos, altele răsipite prin livedĭ ca vacile când pascŭ pribege. Apoĭ, subt aceste muchiĭ, la stânga pămêntul se lăsa la vale în costişe şi pripóre gradate, pênĕ se cufunda în jghĭaburile mult umbrite ale Rômniculuĭ şi Rômnicelului; tot pe acolo, la locul ce se dice între Rômnice, se zăreaŭ âncŏ poĭenile fragede şi vérdĭ ale Năculelor, adăpostite sub stâncile roşcate, care se numescŭ Petrele-Feteĭ; şi în fund de tot, înălţându-se în albăstréla înegurată a ceruluĭ, se perdeaŭ culmile păduróse ale Steşiculuĭ, învelite în umbre vioriĭ, civite şi negre.

Preumblându'mĭ ochiĭ, când preste şesul cu străluci rĭ şi schînteĭe, când prin munţiĭ cu taĭnice şi rĕcoróse rade, mĕ aşedasem pe un bolovan de

pĭétră şi aşteptând să disparĕ cu totul sórele, nu mĕ puteam sătura de asemenea priveliştĭ, ce noĕ, orăşenilor, ne este dat arare-orĭ a le vedé; dar călĕuzul nostru scia că nóptea are să vină ĭute şi că scoborîşul pênĕ la sat ne va cere, prin întuneric, póte o oră şi maĭ bine; de aceĭa el ne îndemnă să ne pornim îndată, şi drept mângâĭere, îmĭ spuse că are tocmaĭ vreme ca să isprăvéscă şi basmul cel cu Fecĭorul de împĕrat, norocos la vênat, pênĕ vom sosi de vale.

— „Bine ḑicĭ, bădiţă; — îĭ respunseĭu; — negreşit că trebuĭe să mi 'l spuĭ tot, décă maĭ este. Dar stăĭ! unde remăseseşĭ?... pare că începuseşĭ a îndruga o şiretenie de lighióne ca cea din hora desgoveleĭ:

Ursul cu cerceĭ
umblă dupe mieĭ,
Lupul cu cimpoĭu
umblă dupe oĭ,
Vulpea în papucĭ
umblă dupe curcĭ,
Ş'un ĭepure şchĭop,
într'un vêrf de plop,
treĭeră la bob.

„Aşa este?

— „Cam aşa, dar ĭar nu pré, — îmĭ rĕspunse munténul pĭerḑêndu'şĭ óre-cum sărita, în urma glumeĭ mele de care mĕ şi căiam, şi scărpinându-se la căfă ca omul care stă la înduoĭélă. — „Pe

semne, boïerule“, — adăogi el, — „ţi s'a făcut urît unde am tot spus anume tóte soïurile de paserĭ şi de jivine care trăiescŭ pe la noĭ, la munte. Dar de! ce să'ĭ fac eŭ, décă aşa e basmul? Va să 'l spuĭu şi eŭ dupe cum este şartul şi datina luĭ. D'acum înainte ânsĕ nu maĭ avem nimic a face cu lighiónele cele cu patru piciόre, nicĭ cu cele multe sburătóre; destul numaĭ să vĕ fie în scire că Fecĭorul de împĕrat nu avea séménul sĕŭ pe lume la ale vênătóriĭ. Când d'abĭé da cu gêndul să facă vre-o isbêndă la vênat, voinţa pe dată i se şi împlinea; d'aceĭa şi lumea întrégă când pomenea despre dînsul, nu'ĭ ḑicea într'altfel pe nume, ca: Fecĭorul de Împĕrat, cel cu noroc la vênat.

„De va fi stat o lună, séŭ un an séŭ douĭ, petrecêndu'şĭ viaţa fără alte nevoĭ decât numaĭ cu plăcerea şi cu mângâĭerea de a prinde şi de a ucide fĭére pădureţe şi păsĕrĭ cântăreţe, cine va sci, spună-o. Pe noĭ ceştia, plăiaşĭ şi vênătorĭ de munte, atâta ne taĭe capul că omul la vênătóre, fie pe ger şi ninsóre, fie pe năduf de sóre, nicĭ nu prinde veste ca ce timp maĭ este, nicĭ nu vrea să scie cum are să'ĭ fie, nicĭ nu bagă 'n sémă la muncă de 'l chĭamă, nicĭ că ĭea minte de orĭ ce cuvinte, ci vesel omóră vremea care sbóră, fără grijĭ trăiesce, pe pămênt domnesce, şi e la vênat ca şi împĕrat.

„Acum, daţĭ şi dvóstră cu socotéla, décă chĭar noĕ, — nisce bĭeţĭ pĕcătoşĭ plinĭ de trude şi de

nevoĭ, — vênătórea ne oçelesce sufletele şi ne răpesce minţile, apoĭ ce încântic de fală şi de vitejie trebuĭe să fi fost pe voĭnicul fecĭor al Dómneĭ Négăĭ! Vesel şi voĭos la inimă, ager şi vêrtos la trup, el zîmbind eşea diminéţa din palatele părintescĭ, zîmbind se înturna séra la maĭcă-sa înapoĭ. Aşa viaţă, lină şi neturburată, dor'că în raìu póte să maĭ fi gustat cine-va.

„Dar grijele şı mâhnicĭunea lăsat'aŭ vre o-dată multă vreme pe om fără ca să se lege de capul luĭ? Firea omenéscă aşa este ea de la Dumneḑeŭ osûndită, ca să nu plutéscă neîncetat uşor ca fulgul pe apă, şi să nu calce mereŭ tot pe căĭ desfătate. Cŏcĭ, acolo unde este poĭana maĭ înflorită şi cu frunḑarĭ acoperită, acolo e şi cursa priponită. Daĭ într'însa fără ca s'o veḑĭ; te apucă, te glodesce şi une-orĭ chĭar de rea nu vreĭ să o creḑĭ.

„Ia să vedeţĭ acum în ce fel păsul avea să'l ajungă pe voĭnicelul nostru, şi cu ce gingaşe amăgirĭ avea să'ĭ sece puterile şi să'ĭ stingă fericirile.

„Intr'o séră ca cea de astăḑĭ, pe la apus de sóre ca acum, el şeḑuse să se odihnéscă pe unul din pĭetróĭele măcinate de pe délul Ulmuşorului, tocmaĭ d'asupra gârlicĭuluĭ de pétră, căruĭa îĭ ḑicem noĭ grajdul Zmeilor, fiind-că acolo se adăposteaŭ odinióră, în vremea de demult, fĭerele cele aripate. Şedea el şi privea în jos cum negu-

rele întunecaŭ treptat văile și culmile, când vĕḑu trecênd încetinel pe d'asupra capuluĭ sĕŭ, o porumbiță, ușóră și albă ca spuma lapteluĭ la mulsóre, ca florile crinuluĭ la raḑa de sóre. I se făcu dor de acea păsĕrică și ca s'o prindă de viĭe, puse mâna în sîn, la zamfirul cel fermecat; dar ea, uĭtându-se la dînsul cu ochĭ dulcĭ, fermecătorĭ, gunguni galeș în limba eĭ cea păsĕréscă, și'ĭ ḑise:

„Ah, voĭnice, voĭnicele,
nu opri căile mele;
ci te ĭea dupe' al meŭ sbor;
cocĭ, cu sînul plin de dor,
te chĭamă să'țĭ facă dar
un scump, alb mărgăritar
mêndra Fată' a Pĭetrelor
din valea Năculelor".

„Aceste cuvinte, așa dulce șoptite, deșteptară în inima voĭniculuĭ un frémĕt necunoscut; în sînul luĭ se aprinseră dorințe nedeslușite, pe care pênĕ în cĭasul acela nicĭ în vis nu le încercase. Fără de a maĭ sta să cugete, el se rădică ĭute în picĭóre; sângele i se încinsese ca focul prin vine; pĭeptul îĭ svêcnea; în tot trupul simțea un avênt neînstrunat ce 'l pornea să mérgă supus și ascultător la chiămarea porumbițeĭ. Urmărind cu picĭorul pe uscat sborul eĭ lin, cumpĕtat, el scobora văĭ, suĭa délurĭ, străbătea pădurĭ, trecea luncĭ și pêraĭe, și de ce umbla, pare

că maĭ uşor păşea. Când rada cea maĭ târḑie a sóreluĭ se prelungea sfiéţă pe foiţele erbeĭ înflorite din poĭana de sub stâncele Năculelor, păsărica se opri pe o rĕsură îmbobocită şi cu graĭu dulce cântător, strigă aşa:

„Tu ce plângĭ în stâncă
la umbră adâncă,
eşĭ acum din pĭétră,
albă, dalbă fată,
viĭe şi frumósă,
blândă, rĕcorósă,
cu chip luminos,
cu trup mlŏdios,
cu pĕr aurit,
pe umerĭ leit;
eşĭ faţă din pĭétră
să te véḑă'o dată,
scumpul tĕŭ ursit;
cŏcĭ ĭată'l sosit!"

„Ca un vis, ca o părere, se coborî de pe stâncă, mêndra albă fată, naltă, mlŏdiósă ca o trestióră, cu pĕrul de aur, cu ochĭ de balaur, ruptă din sóre întocmaĭ ca Ilêna Cosînzéna. De frumósă ce era, de albă ce s'arăta, la sóre puteaĭ căta, ĭar la dînsa ba! Cine 'ĭ vedea mersul, cine 'ĭ zărea chipul, cine 'ĭ auḑea glasul, nu putea să o privéscă şi să nu o îndrăgéscă, nu putea să o auḑă şi să nu i se încréḑă.

„Cu zîmbet gingaş pe guriţă, cu ochĭ galeşĭ şi pĕtrunḑĕtorĭ, venea mêndra cam descinsă, pă-

şind uşor şi legănat prin érba móle şi désă a pajiştei. Ea se opri dinaintea voĭniculuĭ şi, arătându'ĭ între degeţele, un bob mĕrunţel de mărgăritar alb, curat şi luminat ca laptele la mulsóre, ca flórea crinuluĭ la sóre ca dragostile de fată mare, ea, cu vĭers dulce femeĭesc, care maĭ lesne decât săgéta străpunge inima voĭniculuĭ, îĭ grăi, rîdênd, aşa:

„Daţi-l'aş şi nu l'aş da,
că mĕ tem îl veĭ uĭta
când la vênat te tot plimbĭ! —
Ba l'aş da, de vreĭ să'l schimbĭ
cu pĭétra zamfiruluĭ,
limpeḑimea ceruluĭ,
cu pĭétra zmaranduluĭ,
verdéţa pămêntuluĭ,
cu pĭétra rubinuluĭ,
colcotirea sângeluĭ".

„Fecĭorul de împĕrat rĕmăsese uĭmit ca dinaintea uneĭ năluciri încântătóre. Nu scia bine déca este deştept séŭ déca viséză. Nu 'ĭ venea să dea creḑĕmênt nicĭ vederilor, nicĭ auḑuluĭ; şi cu tóte acestea, ḑîna ce 'ĭ sta în faţă îl privea cu ochĭ fermecătorĭ, aruncând prin tot trupu'ĭ, când aburĭ fĭerbinţĭ, când fiorĭ de ghĭaţă; vorba eĭ îĭ rĕsuna pênĕ în suflet, dulce şi înduplecătóre. Pe când ea căta la dînsul şi zîmbea, luĭ i se nălucea pare că câmpul înflorise şi cerul se luminase, ĭar când ea deschise gura ca să 'ĭ vorbéscă,

pentru dînsul, munţiĭ rĕsunară, apele se turburară, bradiĭ se scuturară, codriĭ se treziră, frundile şoptiră, stelele sclipiră şi în loc se opriră. Atunci viaţa, să 'ĭ o fi cerut dînsa, gata şi bucuros era el să 'ĭ o dea, numaĭ ca mereŭ să pótă privi la ea, numaĭ ca în vecĭ să o pótă audi.

„De grabă scóse din sîn câte'şi trele nestematele fermecate, care pênĕ atuncĭ fusese şi tótă puterea şi tótă bucuria luĭ, şi, fără să se maĭ gêndéscă, fără să se înduoĭască, le aruncă cu mulţumire în póla drăgălaşeĭ copile. Buzele eĭ fragede şi rumeĭóre se rĕsfoiră într'un rîs de nebunatică bucurie, şi apucând mărgăritarul între dinţiĭ eĭ albĭ şi mĕrunţĭ ca şi bobul nestemat, îl puse binişor pe buzele voĭniculuĭ, într'un dulce şi lung sărutat.

„Atuncĭ umbrele călduróse şi bălsămite ale nopţiĭ de véră ascunseră în negură şi în tăcere pe fericiţiĭ mirĭ; singură porumbiţa cea albă îĭ desmĭerda prin întuneric, când cu vesele cântărĭ, când cu blânde văietărĭ; dar când rĕsăriră dorile, de o dată cu florile, porumbiţa amăgitóre şi la dragostĭ îndemnătóre, peste ţĕrĭ şi peste mărĭ sburase, prin vĕsduh se depărtase, fugind ca să nu maĭ vie, şi luând cu sine în vecie, scumpul, fecĭorescul dar, bobul alb de mărgăritar.

„Dile şi nopţĭ, lunĭ şi sĕptĕmânĭ trecură. Fecĭorul de împĕrat şi Fata din pĭétră trăiaŭ înstrăinaţĭ de lume, singurĭ singureĭ, el numaĭ cu

dînsa, ea numaĭ cu el, şi altă grijă nu purtaŭ, altă plăcere nu gustaŭ decât ale dragostelor lor. Cercuind lumea întrégă în poĭeniţa înflorită şi cu frunḑarĭ acoperită de sub Pĭetrele feteĭ, voĭnicul năpustise codriĭ, urîse isbênḑile vĭeţeĭ sale de maĭ nainte. Vênătórea era uĭtată; inima luĭ se scălda acum tótă în desmĭerdărĭ noue şi necumpătate. Pasĕrĭ, fĭére şi lighióne trăĭaŭ de el oropsite; tóte se înstrăinase şi se lepădase de al lor sburdalnic stăpân; nicĭ una nu'l maĭ cunoscea, nicĭ una nu'l maĭ asculta; dar nicĭ luĭ, nesocotitul, de ele nu 'ĭ maĭ păsa. Arcul şi săgeţile, ghióga şi praştia staŭ aruncate la pământ; rugina şi putregaĭul se lipise de ele şi le rodeaŭ puterea. Aşa fecĭorul de împĕrat, uĭtând vitejia vênătoréscă, uĭtând şi casa părintéscă, şedea ḑioa şi nóptea lungit móle pe covóre şi cu capul în póla copileĭ, se uĭta cu ochiĭ în ochiĭ eĭ, îĭ sorbea suflarea dupe guriţă şi 'ĭ cerea mereŭ să 'l desmĭerde cu cânticele eĭ.

„Cântă'ţĭ, mêndro, cânticul,
că 'mĭ e drag ca sufletul.
Cântă, scumpul meŭ odor!
Icĭ cu tine aş vrea să mor!"

Dar muĭerea tot muĭere! Dăĭ ce 'ţĭ cere că o să te certe de ce i l'aĭ dat. Cu încetul cu încetul, începu fata a lua séma că sufletul voĭniculuĭ se înmuĭase la dogoréla dragostelor feme-

ĭescĭ; acum îĭ părea rĕŭ și 'ĭ venea cĭudă că ĭubitul eĭ nu maĭ era ca maĭ nainte, vitejelul plaĭurilor, căruĭa lumea îĭ ḑicea cu laudă: Fecĭorul de Împĕrat, cel cu noroc la vênat! În zadar îĭ cânta ea, cu vĭers dulce femeĭesc, mêndru cântic haĭducesc; în zadar îl ruga să se trezéscă din traĭul lânged și trândav în care îl cufundase viața de ĭubire; în zadar îl tot îndemna ca să ésă cu dînsa din pustietate, ca s'o ducă să véḑă lumea. El în braçe o strîngea, dulce mi'șĭ o desmĭerda, și așa îĭ tot vorbea:

„Facă lumea ce va face,
noĭ trăim aci în pace,
cum n'e drag și cum ne place!
„Ḑică lumea ce va ḑice;
fericirea de aice
tot nu póte să ne'o strice!
„Spună lumea ce-o voi,
noĭ aci cât vom trăi
fără grijĭ ne vom ĭubi".

„Dar urîtul, urîtul cel pocit, bóla cea fără de creḑĕmênt, care din plăcerĭ trezite încolțesce, sufletul îl amăresce, cu dorurĭ se hrănesce și la nouĭ plăcerĭ rîvnesce, urîtul cel urgisit, care usucă și topesce, mereŭ și necurmat în inima copileĭ se prefira și pe fie-ce ḑi maĭ adûnc o pĕtrundea, în ea zilnic se 'ncuĭba, maĭ amarnic o rodea. Fecĭorul de împĕrat vedea și simțea tóte; dar léc sie'șĭ nu 'șĭ scia găsi. Fata umbla maĭ

adesé razna prin pădurĭ şi prin livedi̦ cu fruntea înorată, cu faça lăcrimată şi când se întorcea la soçul eĭ şi 'l găsea văitându'şĭ tristea, lungit sub tulpina bradilor, ea îĭ dicea plângênd şi suspinând:

— „Scólă, dragă; scólă frate!
nu maĭ tot zăcea pe spate,
că 'mĭ am urît dilele,
mutând căpĕtîĭele,
când la cap, când la piciόre,
când la umbră, când la sóre.

— „Of! dragă, ĭubita mea!
nu pot, nu pot, chĭar d'aş vrea;
bóla mea nicĭ că s'o duce,
pên'ce tu nu'mi 'ĭ aduce
mură' albastră şi amară,
sloĭu de ghĭaçă 'n mĭed de véră

— „Of! dragă, ĭubitul meŭ!
ajuta'ţĭ-ar Dumnedeu!
eŭ toţĭ munţiĭ 'ĭ am călcat,
mură' albastră n'am aflat,
sloĭŭ de ghĭaçă n'am găsit,
că pămêntu'ĭ încăldit.

— „Fetişóră din Buzeŭ,
mură' albastră 'ĭ ochĭul tĕŭ
care mĕ ucide rĕŭ;
sloĭu de ghĭaçă netopită
e chĭar inima'ţĭ răcită
şi de mine deslipită".

„Când ajunge inima să fie sleită de dragoste, apoĭ curênd pĭere şi mila. Fata din pétră, sătulă şi de pustiul munţilor şi de ĭubirea singuratică, visa acum nóptea şi se gêndea ḑiuliţa întrégă, la locurĭ desfătate şi pline de lume, la oraşe cu sgomot, cu petrecerĭ şi cu veseliĭ, la cetăţĭ unde toţĭ să cate la dînsa cu dor şi cu drag, şi dînsa cu mêndrie la toţĭ să se arate frumósă şi împodobită în haĭne trufaşe şi în pĭetre nestemate. Destul, destul îşĭ închisese ea tinereţele în depărtărĭ, de lume înstrăinată; destul gustate plăcerea ĭubirilor tăinuite. Acum inima'ĭ sbura ca fluturele, dupe lumină; sufletul eĭ cerea sgomotul veseliilor, strălucirea averilor, vôlva trufiilor. Astfel de dorinţe îĭ frămêntaŭ mereŭ minţile, şi scim cu toţiĭ că ce se nasce în cap de muĭere, într'însul neistovit nu pĭere.

„Intr'o diminéţă, când Fecĭorul de împĕrat se trezi din somn, îngreuiat de lângóre şi de inimă-rea, Fata din pétră perise de lûngă dînsul. O aşteptă să vie la amĭéḑĭ, o aşteptă să vie séră; dar umbra molifḑilor se aşternu încetinel d'a lungul pajişteĭ, scăḑu şi crescu ĭarăşĭ, dovedind scurgerea vremiĭ, şi nimenĭ, nimenĭ nu veni...

„Atuncĭ pricepu dînsul că copila a fugit şi în pădurĭ l'a năpustit; atuncĭ vĕḑu bine că puĭca a sburat, s'a dus şi pe dînsul l'a rĕpus. Atuncĭ în lă-untrul luĭ se făcu adûnc întuneric; în pĭept inima'ĭ sdrobită se încolăcea ca crâmpeĭe trun-

chĭéte de şérpe veninos. Ḑioa la sóre, el se frămênta în durere; nóptea la stele, din ochĭ îĭ picura isvor de plânsóre, şi la tot césul, nóptea ca şi ḑioa, ḑioa ca şi nóptea, glasul luĭ duĭos rĕsuna prin codriĭ: — „Dómnă a inimeĭ mele, stăpână a „acestor locurĭ! de ce m'aĭ părăsit? Unde te aĭ „dus? Ah, unde?...[1])

„Işĭ aducea aminte d'ale eĭ dalbe frumuseţĭ, d'ale eĭ dulcĭ cântărĭ, de ḑilele fericite pe când glasul munţilor şi al apelor respundea cu vesel susur la glasul copileĭ, pe când ea umbla legănându-se, gingaşă şi uşóră, pe verdéţa liveḑilor, pe când ea tremurând, scutura de pe cosiţele'ĭ bĕlaĭe, zăpada maĭ puçin albă decât peliţa eĭ. Atuncĭ inima luĭ, cu suspine, întreba în zadar pe codriĭ şi pe stâncĭ: „Unde şi în ce ţară va maĭ „fi acea mêndră flóre, acea drăgăstósă romancă, „cu façа albă ca crinul, cu glas încântător de „ḑînă?... Numaĭ rîul acuma, numaĭ apele, când „se clătescŭ, respundŭ cu vuĭet la gemetele mele... „Ah! unde maĭ sunt, stăpâna mea dorită, ah!

---

1) Tesoro de los Romanceros y Cancioneros espanoles, recogidos y ordenados por d. *Eugenio de Ochoa*, (Paris, 1838) p. 137: Romances del Cid Campeodor:

«Rey de mi alma, y desta tierra conde,
«Porque me dejas? dónde vas? adónde?»

„unde maĭ sunt chĭar şi vişcolile de odini- „óră !“ [1]).

„Dar tótă jalea luĭ era în deşert; ce a fost verde s'a uscat; ce a 'nflorit s'a scuturat. Intr'acele plaĭurĭ, în care el găsise maĭ ântêĭ mulţumirea, vênând şi prindênd cu nepăsare păserĭ de pre cer şi fĭére de pre pământ, în acele dumbrăvĭ unde apoĭ îşĭ aflase fericirea la sînul drăgălaşeĭ fecĭóre, acum totul era veşted, totul era ofilit, totul se îmbrăcase într'un gĭulgĭu de ger şi de întristare. El cercă să rădice de la pământ arcul şi săgeţile, ghióga şi praştia; dar armele eraŭ ruginite, puterele'ĭ eraŭ slăbite, ochĭul vedea turbure la ţintă, braçu'ĭ nu maĭ scia să nimerêscă ţĕlul. De odată cu nestematele perduse şi farmecul lor puternic; Fata din pétră le luase cu dînsa ca să facă cu ele cerceĭ şi ghĭordane; ĭar el, sĕrmanul, el îşĭ aducea atuncĭ aminte, cu dor şi cu

2) *François Villon* (1431), Ballade des dames du temps jadis :

«Dictes moy, où, n'en quel pays
Est Flora, la belle Romaine,
La royne blanche comme ung lys
Qui chantoit à voix de sereine.
Echo, parlant, quand bruyt on maine
Dessus rivière ou sus estan.
Où sont ilz, vierge souveraine?
Mais où sont les neiges d'antan?».

jale, despre locul unde născuse, despre căminul unde crescuse, despre măĭcuça dulce care pe sînul eĭ îl legănase, despre tóte bunurile, tóte averile şi tóte mulţumirile pe care le perduse. El se îngrozea vĕḑêndu-se ajuns a rătăci, ca un suflet călĕtor şi fără tărie, prin locaşele sĕlbatice ale fĭérelor, a cerca prin codriĭ şi prin pustiĭ năluca fericirilor, şi inima'ĭ sângera, răsipită în târḑiĭ şi zadarnice căinţe [2]).

. . . .

---

1) *C. V. Catulli*, Carmen LXIII, de Aty, v. 50—73;

«Patria, o mea creatrix; patria, o mea genitrix,
Ego quam miser relinquens, dominos ut herifugæ
Famuli solent, ad Idæ tetuli nemora pedem,
Ut apud nivem et ferarum gelida stabula forem,
Et earum omnia adirem, furibunda, latibula:
Ubinam, aut quibus locis te positam, patria, rear?
Cupit ifsa pupula ad te sibi dirigere aciem,
Rabie fera carens dum breve tempus animus est.
Egone a mea remota hæc ferar in nemora domo?
Patria, bonis, amicis, genitoribus abero?
Abero foro, palæstra, stadio et gymnasiis?
Miser, ah miser, querendum est etiam atque etiam, anime!
Quod enim genus figuræ est, ego non quod obierim?
Ego puber, ego adolescens, ego ephebus, ego puer,
Ego gymnasii fui flos, ego eram decus olei.
. . . .
Ego vitam agam sub aliis Phrygiæ columinibus,
Ubi cerva silvicultrix, ubi aper nemorivagus?
Jam jam dolet, quod egi, jam jam que pœnitet!»

„Càţĭ alţiĭ pe lume îşĭ vĕdŭ ca dînsul, vîrtutea şi norocul spulberate prin nesocotinţa lor! Când e omul tênĕr, el nu scie, bĭet, să preçuĭéscă bunurile cu care pronia ceréscă, mumă darnică şi ĭubitóre, 'l a înzestrat. Se îmbată de veselia juneţeĭ, de farmecul frumuseţilor, de plăcerĭ trecĕtóre, de sburdărĭ amăgitóre, şi, déca într'acea beţie îşĭ pĭerde séŭ îşĭ răsipesce nestematele odóre cu care îl împărtăşise sórta, curênd, curênd în urmă, îl ajunge şi cĭasul amarnic al căinţeĭ; ş'apoĭ, dupe dînsul, se cască, întunecos şi rece, tăcutul, pustiĭul mormênt!

. . . .

„Aşa! vĕ veştejiţĭ voĭ tóte, plăpânde florĭ ale vĭeţeĭ, tinereţĭ, ĭubire, plăcerĭ, trecĕtóre frumuseţĭ, — frumuseţe, dar din cer pe care cerul pismaş îndată ni'l răpesce, — în grabă vĕ ofiliţĭ şi periţĭ tóte, déca printre voĭ dóră nu se prefiră vre un fulger cu arsură, vre un fior de nemurire!

„Cată cu un ochĭu de milă la cea tinerime de rônd care, în toĭul frumuseţelor trăĭesce în desmĭerdărĭ şi 'n desfătărĭ se îmbată.... Când va goli pênĕ la fund paharul cu 'ncântările, ce o să se maĭ alégă dintr'însa? Cine o să maĭ scie de ea?... Grópa, care o aştéptă, o va 'nghiţi întrégă.

Tăcerea de vecĭ o să stingă dupe lume, cu a eĭ ființă, ș'ale eĭ sterpe ĭubirĭ!" [1])

. . . .

Lacrămile de căință și duĭósele cugetărĭ ale fecĭoruluĭ de împĕrat, cel ce fusese odinióră norocos la vênat, mĕ pornise și pe mine pe triste gêndurĭ; îmĭ veneaŭ acum unul dupe altul aminte atâtea falnice visurĭ ale juneţeĭ mele, care, împreună cu aniĭ ceĭ răpeḑĭ, s'aŭ nimicit în zadarnicul deșert... cŏcĭ răpeḑĭ, vaĭ! răpeḑĭ se strecóră aniĭ!...

Eheu, fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni . . . . [2])
. . . .
. . . .

Dar era nópte în tótă puterea când începură să ne salute lătrătoriĭ din satul Bisoca. In bătă-

1) *Lamartine*, Méditations poétiques : A Elvire :
«Vous tomberez ainsi, courtes fleurs de la vie!
Jeunesse, amour, plaisir, fugitive beauté,
Beauté, présent d'un jour que le ciel nous envie,
Ainsi vous tomberez, si la main du génie
Ne vous rend l'immortalité.
Vois d'un oeuil de pitié la vulgaire jeunesse,
Brillante de beauté, s'énivrant de plaisir;
Quand elle aura tari sa coupe enchanteresse,
Que restera-t-il d'elle? A peine un souvenir;
Le tombeau qui l'attend l'engloutit tout entière.
Un silence éternel succède a ses amours....»
2) *Horatii* Carmin. II, XIV.

tura caseĭ arendăşescĭ ardea un foc mare; descălecaĭu la flăcăraĭa trosnitóre a brădilor, şi domnul Sterie arendaşul ne eşi cu plin înainte. Intr'o mână ţinea o botă cu pĕstrovĭ viĭ, próspeţĭ şi sglobiĭ, pescuiţĭ în pĕrîul spumegos de sub póla umbrită a Pĭetrelor Feteĭ; în cea-l-altă purta o cuşcă cu ĭepuraşĭ de casă, plocóne trămise de stariţul unuĭ schit vecin, carele hrănesce şi prăsesce în curtea mŏnăstiriĭ d'alde aşa ardoĭu şi spornic vênat, rar în ţéră la noĭ şi botezat în Codicele civil, art. 468, cu numele poznaş de *Lapiniĭ ţinuţĭ pe lângă casă*, ĭar în *Dictionariulu limbei Romane, elaboratu ca proiectu dupo insarcinarea data de Societatea Academica Romana*, pagina 981, cu aceĭa, tot aşa diochĭată şi puçin românéscă, de: „*Cunicule* séu *cunicle*, specia de animali, d'in genulu *iepurelui*, forte assemine cu *iepurele*, şi de acea-a numitu pre a locurea si *iepure de casa*, francesce *lapin*".

Aş dori să aflu care sunt locurile unde, vorbindu-se néoş românesce, se maĭ dice şi altfel, bună-óră, — cine'l, cine'l, pus'aĭ degetul pe el? — *Cuniclu* şi *Lapin*.

D'aşa lătinie dobitocéscă,
d'aşa păcălitóre françuzéscă
unul Domnul să feréscă
limba nóstră părintéscă!

Dar domnul Sterie, din tindă, ne poftesce la mâncare. Drumul, basmul şi gêndurile melanco-

lice m'aŭ secat la stomac; mĕ grăbesc dar a intra în casă, unde ne aştéptă masa, care de mult stă întinsă.

Fiind-că, tu ânsĕ n'aĭ fost poftit împreună cu mine, te las afară şi drept mângâĭere, îţĭ trămit de departe, ca hrană intelectuală, bună de rumegat, acéstă poveste încurcată, însoçind'o cu o prietenéscă salutare.... cam slabă şi sérbĕdă mâncare!...

Dar să fie cu ĭertare,
Cŏcĭ suntem la vênătóre!

Post-scriptum. — Nu mĕ ĭértă consciinţa ca să nu îndreptez o eróre ce s'a strecurat în paginele de maĭ sus. Am dis că la noĭ guvernul nu s'a ocupat nicĭ odată de a regula vênătórea. M'am înşelat. Rĕposatul C. Negruzzi, carele nu a fost numaĭ un scriitor plin de talent, de spirit şi de inimă, ci a maĭ fost şi directore al Oficiuluĭ de Statistică din Moldova, ne dă în scrierile sale următórea notă plină de interes şi sprijinită pe calcule nediscutabile :

„De la 26 ianuarie 1841 pênĕ la sfêrşitul luĭ decemvrie 1845, s'aŭ ucis, dupe catalógele Vistieriеĭ, aceştĭ lupĭ :

In anul	1841 ...	113	lupĭ marĭ			
„ „	1842 ...	198	idem			
„ „	1843 ...	318	idem ...	59	puĭ	
„ „	1844 ...	340	idem ...	111	idem	
„ „	1845 ...	261	idem ...	101	idem	
		1240	lupĭ marĭ,	271	puĭ	
		Total 1501,				

şi s'a plătit din Vistierie 18,450 leĭ pentru 1230 lupĭ marĭ şi 2032 1/2 leĭ pentru 271 puĭ. In total 20,482 1/2 leĭ.

„Să vedem acum folosul acesteĭ legĭuirĭ.

„Să închipuim că fie-care lup era să mănûnce pe an câte 12 oĭ. Pare-mi-se că sunt destul de moderat. Care e lupul ce s'ar mulţumi cu o óĭe pe lună? In cincĭ anĭ vine de lup 60 oĭ, care pentru 1501 lupĭ face 90,060 oĭ. Socotind acum óĭea câte 20 leĭ, face 1,801,200 leĭ, din care scăḑênd 20,482 1/2 leĭ, preçul capetelor a 1501 lupĭ, remâne folos 1,780,717 1/2 leĭ."

Tot cu acéstă ocasiune, autorul *Pĕcatelor tinereţilor* maĭ povestesce şi o istorióră pe care am socotit că nu va strica să o transcriŭ aci, cöcĭ ea va fi ca păhăruşul de *Fine Champagne*, dupe un prânḑ îndesat şi anevoĭe de mistuit, — *rudis indigestaque moles!*

Ĭată ce scria Negruzzi în luna fevruarie 1846 :

„Viŭ de la vênătóre, prietene, unde am împuşcat un lup. Dă'mĭ voĭe decĭ să'ţĭ vorbesc despre el.

„Tótă lumea cunósce lupul, fĭéra asta carnivoră şi nesăţiósă, duşmanul păstorilor şi gróza oilor. Din vremea regeluĭ Edgard, la anul 966, lupiĭ n'aŭ maĭ vĕḑut pămêntul Engliterei; şi când, din tóte staturile Europeĭ eraŭ proscrişĭ, numaĭ în Moldova, — sunt acum cincĭ anĭ, — vĭeţuĭaŭ ca în sînul uneĭ republice, încât era o *blagoslovenie* cum lupiĭ şi jidaniĭ cresceaŭ şi se înmulţeaŭ! Ânsĕ la 1841, ministerul trebilor din lă-untru făcu o legĭuire prin care se puse preç capuluĭ de lup. Ţĕraniĭ începură a'ĭ ucide, păstoriĭ a fi maĭ liniştiţĭ, şi oile a dormi maĭ fără grijă.

„Spunŭ — nu sciŭ de e aşa, — că lupiĭ vĕḑênd osûnda ce li se pregătesce, aŭ ales o deputaţie dintre eĭ, care viind în capitală, 'şĭ a tocmit un vechil ca să le apere dreptul ce 'şĭ închipuĭaŭ că aŭ. Acesta le a făcut o jalbă lungă şi lată, în care dovedea tetragonicesce că, de la descălicarea luĭ Dragoş lupiĭ aŭ trăit în bună pace în ţéră, că n'a maĭ făcut nimenĭ *sprafcă* ca să védă câte oĭ s'aŭ mâncat; că de vreme ce lupiĭ sunt lăsaţĭ ca să mănûnce oĭ şi oile ca să fie mâncate de lupĭ, apoĭ dupe tóte formele, legile şi obiceĭul pămêntuluĭ, lupiĭ se cuvine a fi volnicĭ să mănûnce oĭ, ş.c.l., ş.c.l.

„Ministrul Lupu Balş le întórse jalba cu

nadpis ḑicênd că obiceĭul pămêntuluĭ póte sluji de lege, când nu este vătămător legeĭ, şi numaĭ atuncĭ li se va lua în băgare de sémà reclamaţia, când vorŭ da înscris şi chĭezăşie că nu vorŭ maĭ mânca carne, ci vorŭ pasce troscot, ca nisce dobitóce ce sunt.

„Deputaţiĭ eşiră cu códa între vine, gêndind la nedreptăţile ómenilor. Viind la gazdă şi simţind apetit, se puseră la masă. Ospĕtarul le dete borş cu mĭel, cotelete de mĭel şi friptură de mĭel.

— „E bine! strigă unul din eĭ, — maĭ ḑi'mĭ că este dreptate în lumea asta. Ómeniĭ mănâncă oĭ, şi noĭ să nu mâncăm?

— „Ba să mâncaţĭ, domniĭ meĭ; — le ḑise un june supleant de profesor, — omul şi lupul sunt lăsaţĭ ca să mănânce carne; dinţiĭ lor ceĭ cânescĭ o dovedescŭ. Eŭ când nu mănânc carne, nu pot pronunça nicĭ cel d'ântêĭ vers din Eneida,

Arma virumque cano, etc.

„Din vorbă în vorbă, lupiĭ spuseră viitoruluĭ filosof scopul solieĭ lor şi neisprava cu care aŭ eşit de la Ministru.

— „Advocatul care 'l aţĭ avut era un ignorant, le ḑise acesta. Sunt sigur că nicĭ rudimentele limbeĭ latine, ale limbeĭ mume, nu le cunoscea. Sunt sigur că petiţia ce v'a făcut era plină de barbarisme şi de solecisme şi scrisă cu slove ci-

riliane. Să vĕ fac eŭ o suplică cu litere latine şi veţĭ vedé cum voĭu face capot pre ministrul cu tot departamentul sĕŭ.“

„Indată le scrise o jalbă cu litere latine, care se mântuĭa prin acest calambur :

Lup te chĭamă şi lup eştĭ,
Lupiĭ dar ce prigonescĭ?

„Omonimul lor ministru le rupse jalba, ḑicênd că nu'ĭ placŭ poeţiĭ şi că, cu tótă cuscrenia ce eĭ arată că arŭ avé cu dînsul, nu póte călca datoria postuluĭ sĕŭ; prin urmare porunci unuĭ comisar de poliţie să'ĭ întiréscă din oraş.

„Ajungênd la barieră, nenorocitele fĭére îşĭ scuturară praful de pe copite, şi lăcrimând, tinseră labele spre cer, cuvêntând acest blestem . . . . “

Aci autorul îşĭ precurmă povestea, necunoscênd, dupe cum se vede, coprinsul blestemuluĭ bĭetelor fĭére nedreptăţite. Décă pe lângă tot spiritul şi talentul ce el avea, rĕposatul C. Negruzzi ar fi posedat şi darul proorocieĭ, el negreşit ar fi pus în gura lupilor un blestem de felul acesta :

„Fă, Dómne, ca toţĭ aceĭa cari aŭ gêndurĭ rele asupra nóstră să fie osûndiţĭ, spre pedépsa lor, a citi dintr'un capĕt pênĕ'ntr'altul, tótă Precuvêntarea la *Manualul Vênătoruluĭ* românesc; dar

tot de odată opresce'ĭ, Dómne, de a se folosi câtuşĭ de puçin de învăţăturile coprinse chĭar în corpul Manualuluĭ, cŏcĭ fără de acéstă a ta părintéscă ocrotire, va fi de acum înainte vaĭ şi amar de némul lupesc, în ţéra bine-cuvêntată a Românilor, unde, de la descălicătóre, blajina *localnică* stăpânire ne a îngăduit să trăim ca în sînul luĭ Avram, fără de a ne maĭ *sastisi* cu statistice iscodirĭ!

„Amin!“

XII

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

SFÊRŞIT

VIII.

FRAGMENTE

DE

LITERATURĂ POPORANĂ

1874—1879

CREDINȚE, DATINE ȘI MORAVURÎ ALE POPORULUÎ ROMÂN. — JUPÂN RĂNICĂ-VULPOÏUL. — TIGRUL PĂCĂLIT. — VECHIÏ POEȚÎ AÎ ROMÂNILOR. — ḐECE BASME MITOLOGICE. — POVESTILE UNCHÏAȘULUÎ SFĂTOS.

CREDINȚE, DATINE ȘI MORAVURI

ALE

POPORULUĬ ROMÂN

Precuventare la cartea d-luĭ G. D. Teodorescu, cu acest titlu.

„Să nu părăsim ânsĕ cu totul cercul tradițiunilor și al cânticelor ce se repórtă la vechĭul cult al natureĭ, fără a pomeni despre un obiceĭŭ poporan al antichitățiĭ, cu care se légă și un cântic copilăresc ce, în parte, s'a păstrat ca o amintire depărtată, în cetățile nóstre.

„Ateneŭ ne spune că *a cânta rôndunica*, *χελιδονίζειν*, se chĭamă la Rodienĭ o óre-care colindă, despre care Teognis, în a doua din scrierile sale asupra sĕrbărilor din Rodos, vorbesce astfel: Rodieniĭ numescŭ *a cânta rôndurica* un fel de colindare ce se face în luna luĭ Boedromion, (septemvrie al nostru). Numele acesta vine din cu-

vintele ce se cântă atuncĭ și care sunt cele următóre:

„Venit-a, venit rôndunica;
cu dînsa și vremea frumósă,
cu dînsa și timpul cel bun.
E albă curată pe gușă
și négră cu totul pe spate.
Asvêrlă-ne 'ncóce smochine
din casa ta plină, bogată,
și dă-ne și vin în ulcică
ș'o coșniță plină cu brînză;
dar fie și pâne de rișcă
și turtă cu ouě, tot ado:
priĭmesce orĭ-ce rôndunica...
Luăm ceva, orĭ să ne ducem?
Dar dă-ne, căcĭ altfel nu mergem,
ba încă luăm cu noĭ ușa,
orĭ polița cea de d'asupra
orĭ chĭar pe nevastă'țĭ ce șéde
în casă colo tocmaĭ sus.
Měruntă'ĭ și lesne o ducem!
Dar dă-ne cevașĭlé maĭ bine,
și cată vr'un lucru maĭ mare!
Deschidețĭ, deschidețĭ toțĭ ușa,
căcĭ ĭat' a venit rôndunica.
Și noĭ, ĭa! nu suntem unchĭașĭ,
ci suntem copiĭ, copilașĭ!"

„Acéstă colindă, „adauge Ateneŭ", a arătat'o maĭ ântêĭ Cleobul Lindianul, când începu a face prin Lindos strîngere de banĭ".

„Să o fi compus frumosul Cleobul, unul din

ceĭ șépte înțelepțĭ aĭ Grecieĭ, séŭ fiică-sa Cleobula, cum dicŭ alțiĭ, acéstă cântare coprinde, negreșit, un înțeles maĭ adânc decât al uneĭ colecte de banĭ séŭ de merinde. Într'însa vedem că se vestesce sosirea vremeĭ frumóse și a timpuluĭ celuĭ bun, căcĭ în tómnă arșița sóreluĭ s'a potolit și casele s'aŭ umplut de avuțiĭ: rândunica prevestitóre de bunurĭ, revine sprintenă și veselă. Deschidețĭ, deschidețĭ'ĭ ușa! Bogatule, împarte'țĭ cu săraciĭ comorile! Asfel vĕ grăiesce glasul nevinovat al copiilor.

„Astădĭ încă, pe tóte țĕrmurile Grecieĭ, și chĭar în Atena, pe la începutul primăvereĭ, copii, adunațĭ în cete și ținênd în mână o morișcă cu aripe de șiță ce, învêrtindu-se, închipuĭesce o rândunică, alérgă din casă în casă, cântând un cântic de felul acesta:

„Rândunica vine de pe alba mare; ea trece marea și 'șĭ face un fuișor și șéde într'însul să resufle, și dice:

„Martie, Martie noros, și Fevruarie ploios, ĭacă dulcele Aprilie se vestesce că 'ĭ aprópe.

„Pasĕrile ciripescŭ, pomișoriĭ înverdescŭ, găinele cloncănescŭ și începŭ să clocéscă.

„Turmele purcedŭ la munte, iedĭĭ sarŭ și pascŭ mugurul cel noŭ.

„Animale, pasĕrĭ, ómenĭ, toțĭ se veselescŭ din suflet; ghĭaça, zăpada și crivĕțul aŭ încetat.

„Martie, Martie noros, și Fevruarie ploios, ĭată vine Aprilie cel frumos!

„Eșĭ afară, Fevruarie, și tu, Martie, du-te, cară-te!..."

ş'apoï sfîrşescŭ cu sunetul ce 'l facem noï din buze ca să gonim o pisică.

„Cine póte tăgădui că acest cântic este o variantă modernă a vechĭuluï *Chelidoniasmos* rodian? Cine nu va zări în amênduoĕ idea comună şi firéscă de a vesti lumiĭ, prin gura copiilor, o scire înveselitóre: sosirea timpuluï plăcut, a căldurii cumpĕtate, a zefiruluï primăvĕratic, a vegetaţiuniĭ înflorite?

„O altă veste bună, de o natură maï mistică, maï puçin pipăită simţurilor, dar şi maï mângâĭetóre pentru inimĭ, deştéptă nóptea din somn pe copiĭ, în clima maï aspră, în ţéra maï creştină a Românilor. Pe când zăpada acopere pămêntul, pe când gerul sleĭesce chĭar apele, o *Stea*, icónă a celeï ce s'a înălţat odinióră pe cer ca să călĕuzéscă pe ceï treï *Craï de la Rĕsărit*, mână cete de copiĭ prin întunericul uliţelor viforóse, în ajunul Crăcĭunuluï, şi le îndémnă a vesti cu glasurĭ nevinovate creştinilor adormiţĭ, că peste puçin are să vină césul solemn şi dorit al mântuiriĭ! Eĭ nu 'ĭ ameninţă, ca copiii din antichitate, cu furtişagurĭ, dar le e frig, le e fóme bĭeţilor copilaşĭ, şi, dupe ce aŭ strigat:

Bună diminéţa la Moş-Ajun!

eĭ cerŭ să le dea măcar „un covrig, că morŭ de frig", măcar „o nucă, că se daŭ cu capul

de ulucă", măcar „un mĕr, ca să te tragŭ de pĕr!"

. . . .

„O! vechĭ datine și vechĭ cântice ale poporuluĭ! ce dulce farmec coprindețĭ voĭ în naivele vóstre expresiunĭ! Aspra critică se sfarmă dinaintea vóstră, căcĭ mintea omuluĭ, deprinsă cu voĭ din pruncie, pare că se scaldă, la auḑul vostru, în nevinovăția'ĭ primitivă. Voĭ sunteți pentru noĭ amintirĭ suave, ce înviĭéză junia în suflete! Pentru popor, sunteți flórea neuĭtăriĭ!"

Aceste rândurĭ le scriam acum vr'o treĭspre-ḑece anĭ, aruncând într'un articol despre cânticele nóstre poporane câte-va ideĭ culese în studiul antichitățiĭ și puse în comparațiune cu ceĭa ce fie-care din noĭ a vĕḑut séŭ a învățat din copilărie în căminul părintesc. Și pe când le scriam, țiŭ minte că gêndul îmĭ era a cerne prin sita studielor clasice, cele maĭ multe din acele datine bĕtrânescĭ, pe care noĭ ceĭ de astăḑĭ le am apucat ăncŏ, dar pe care strănepoțiĭ noștri nu le vorŭ maĭ cunósce póte decât din scrisele nóstre.

Aveam de gênd a întreba în cărțĭ pe vechiĭ plugarĭ aĭ Lațiuluĭ déca nu cum-va dînșiĭ, séŭ cel puçin flăcăiĭ lor, cari ăncŏ nu îmbrăcase gravitatea togeĭ virile, n'aŭ inventat óre eĭ acea urare veselă și glumétă cu care tinerimea din

15*

satele nóstre întêmpină sosirea anuluĭ noŭ şi, mâind séră cu sgomot, cu plesnete şi cu clopoţeĭ, *Pluguşorul*, strigă la casa fie căruĭa pe rônd:

Să vină cu isbêndă
anul cu mare dobêndă!
Să pĭéră vicleşugul
şi să soséscă bilşugul!
Hăĭ, hăĭ!
Pluguşor cu doĭ-spre-ce boĭ,
Plesniţĭ mĕĭ
Hăĭ, hăĭ!

Aveam de gênd a cerceta prin ce curiósă analogie de fapte, de ideĭ şi de imagine, vechĭul ḍeŭ latin al pluoilor, *Jupiter Pluvius*, representat pe columna Antonină din Roma, sub chipul unuĭ unchiaş cu straie lăţóse, se aduce aşa de mult cu lăieţele nóstre de *Paparude*, carele, acoperite cu frunḍe de boziĭ şi muiate lĭórcă de doniţa vecinelor, uréză săltând şi chiuind:

Ca să caḍă pluoile
Cu găleţile,
Să sporéscă grânele
Să umple pătulele
. . . .
. . . . !

Aveam de gênd..... Dar ce folos a vorbi despre câte are omul de gênd? Timpul a trecut. Alte multe lucrărĭ, şi alte maĭ multe nelucrărĭ,

m'aŭ făcut să daŭ uĭtăriĭ aceste scumpe şi plăcute studiĭ.

Datinele nóstre românescĭ, din marea nóstră nepăsare, arŭ fi rĕmas póte reduse pentru viitorime la puçinele ce spune despre dînsele nemuritorul Dimitrie Cantemir, care, într'o cărticică de nicĭ duoĕ sute de pagine a spus despre Românĭ şi despre ţéra lor maĭ mult şi maĭ bine decât toţĭ cari, dupe dînsul, aŭ scris pênĕ astăḑĭ.

Cu tóte acestea, eŭ cred că puçine sunt cercetările care arŭ avé pentru Românĭ maĭ multe adimenirĭ decât descrierea, lămurirea, explicarea şi compararea aceluĭ şir de ieresurĭ şi de idolĭ, *antiquum Daciæ cultum redolentia numina*, pe care domnescul descriitor al Moldoveĭ ni le dă, în răpejunea peneĭ sale, tóte ca rĕmăşiţe ale cultuluĭ vechilor Dacĭ.

N'ar fi óre a face o istorie a cugetărilor intime, a credinţelor, a plăcerilor şi a suferinţelor poporuluĭ român, când cine-va ar despica cu deamĕruntul origina şi înţelesul tuturor cugetărilor poporane ce se ascundŭ în acea grămadă de numirĭ misteriόse, pe care Cantemir le a cules din gura poporuluĭ?

Óre numaĭ despre Dacĭ — şi nu despre tóte credinţele care s'aŭ întipărit treptat şi d'alungul secolilor în mintea locuitorilor Românieĭ—ne arŭ aminti cuvintele şi datinele de *Lado* şi *Mano*, *Ḑîna* şi *Drăgaĭca*, *Doĭna* şi *Stafia*, ş'apoĭ şi *Dra-*

cul-în-vale, *Ursitele* și *Frumósele*, *Sânzenele* și *Joumărițele*, *Paparuda* și *Chiraleisa*, *Colinda* și *Turca*, *Sburătorul* și *Miéḑa-nópte*, *Srica* și *Tricolicii*, *Legătura* și *Deslegătura*, *Farmecul* și *Descântecul*, *Vergelatul* și altele de acelaș fel?

Aceste multe și stranii numirĭ, pe care ni le a păstrat Cantemir, precum și altele, cu care un cercetător diligent ar puté s'adaoge cu mult lista ieresurilor poporane ale Românilor, constituĭescŭ o comóră din care și poesia și istoria potŭ âncŏ culege preçióse odóre.

Câțĭ-va din poețiĭ nostriĭ aŭ sciut pênĕ acum să smulgă câte o nestemată din acel tesaur, și maĭ ales musa rĕsfățată a d[lui] V. Alecsandri — care adesé scie să 'șĭ îmbrobodéscă, cu așa multă graçie șugubéța și gingașa'ĭ façă în marama țĕrănéscă — ne a cântat, cu mult farmec, și *Doĭna*, și *Ursițiĭ*, și *Sburătorul*, și pe *Craĭu-noŭ*.

Rĕmâne ca și istoriciĭ să'șĭ îndeplinéscă datoria, să 'șĭ ĭea partea lor de sarcină, parte maĭ grea și maĭ spinósă, în care subtilitățile obositóre ale criticeĭ înlŏcuĭescŭ avênturile sprintene și mlădióse ale poesieĭ.

Cât despre mine abié mĕ ispitisem, acum câțĭ-va anĭ, să ĭeaŭ asupră'mĭ o asemenea sarcină, și 'ndată am lăsat'o jos. Dar astăḑĭ junele autor al paginelor ce urméză ĭată'l că vine, plin de ardórea tinerețeĭ, plin de o pietósă venerațiune

către datinile vechĭ ale poporuluĭ român, plin de dorința de a cunósce traĭul și credințele națiunilor antice și străine, și ne presentă, în cartea de față, câte-va „*Încercărĭ critice*“, în care ne dovedesce lămurit nu numaĭ că ĭubesce cu predilecțiune, dar chĭar că și cunósce adânc subĭectele pe care s'a însărcinat a le trata.

Am citit eŭ unul — și toțĭ aceĭa carĭ la noĭ pórtă interes studielor naționale, făcute cu seriositate, vorŭ citi, ca și mine — cu o viĭe plăcere descrierile unor obiceĭurĭ tradiționale, care, fără înduoĭélă, potŭ, când sunt bine descrise și bine analisate, se constituĭe titlurĭ istorice patrieĭ nóstre și să deslege enigme ale vĭețeĭ morale a poporuluĭ român.

Autorul acestor *Încercărĭ critice* a dat dovadă, pare-mi-se, în studiele sale asupra credințelor, datinelor și moravurilor poporuluĭ român — studiĭ făcute, am puté dice, pe băncile scóleĭ — că este înzestrat cu o adevĕrată intuițiune în materiĭ de așa anevoĭósă critică. Décă n'am avé să constatăm și alte materiĭ, probate prin cercetările de erudițiune clasică ce conținŭ aceste pagine, ne am puté mărgini a recunósce că acea facultate intuitivă este darul cel maĭ prețios pentru omul care 'șĭ propune să verse lumina asupra amurguluĭ din trecut.

Avem însĕ tarea credință că *Încercările* de față nu vorŭ fi pentru autorul lor culmea stu-

dielor de acéstă natură; de aceĭa închiăiem, atât prin mulțumirĭ, cât și prin urărĭ, aceste neînsemnate rândurĭ pe care le am aruncat pe hârtie ca o dovadă de viĭa plăcere ce am resimțit, vědênd vechile nóstre aspirațiunĭ așa de bine, așa de spornic vlăstărite sub péna altuĭa.

Nu rîdețĭ, cititorĭ, décă și eŭ, om în tótă firea, mě voĭu atinge, sfêrșind, de ramura de laur care o-dinióră se depunea la fie-care capět de an pe altarul anticeĭ deițe latine Anna Perenna, și care la noĭ s'a prefăut în *Sorcova veselă* a copiilor românĭ; și maĭ ales nu rîdețĭ décă, tot cu atâta naivitate, ânsě cu mult maĭ puçină graçie decât dînșiĭ, voĭu ura și eŭ celor ce se ocupă cu ardóre de preçióseľe datine străbune:

„Să 'nflorițĭ,
Să mărgărițĭ,
Peste véră,
Primăvéră,
Ca un pěr,
Ca un měr,
Ca un fir
De trandafir;
Tare ca pĭétra,
Ĭute ca săgéta;
Tare ca fierul,
Ĭute ca oçelul.
La anul,
Și la mulțĭ anĭ!"

Bucurescĭ, 1874.

Precuvêntare la volumul: *Încercărĭ critice asupra unor Credințe, Datine și Moravurĭ ale poporuluĭ român*, de G. Dem. Teodorescu.

JUPÂN RĂNICĂ VULPOIUL

Basmu pentru copiĭ, localisat.

A fost o dată
Ca nicĭ o dată;
Déca n'ar fi,
Nu s'ar povesti

pe vremea când chĭar şi dobitócele ajungeaŭ să se facă domnĭ şi boĭerĭ aci pe pămênt,... a fost un puĭu de leu, mêndru şi frumos, carele, fiind el din viţă de domnĭ, fĭérele şi lighiónele îl aleseră pe dînsul ca să fie peste ele maĭ mare, şi de aceĭa iĭ şi ḑiseră Leonilă împĕrat.

Aflând ânsĕ Leonilă împĕrat că dobitócele nu trăiescŭ în bună pace unele cu altele şi că cele maĭ tarĭ jefuĭescŭ pe cele maĭ slabe, fără măcar să céră voĭe de la dînsul, el hotărî într'o ḑi să adune la sfat pe toţĭ supuşiĭ sĕĭ, ca să le dea de scire cum că voĭesce cu tot dinadinsul ca lucrurile să mérgă într'altfel pe viitor. De aceĭa, în-

dată trămise preste tot locul poruncĭ straşnice ca toţĭ de acum înainte să aĭbă a trăi în cea maĭ bună înţelegere şi ca să nu maĭ fie voĭe a se face cuĭ-va vre o nedreptate, fără de scirea şi de învoirea împĕrăţieĭ. Tot-de-o-dată, porunci să se chiăme la curtea domnéscă tot némul dobitocesc. Atuncĭ veniră din tóte părţile, păsĕrĭ, lighióne şi fĭére, animale de tot felul, care maĭ marĭ, care maĭ micĭ, şi tóte se închinară împĕratuluĭ şi ĭĭ mulţumiră din băierile inimeĭ pentru porunca înţeléptă ce dedese. Dar pe când tóte căpeteniile dobitocescĭ se adunase la curtea împĕrătéscă ca să ţie sfat, de odată se lăţi vestea cum că unul numaĭ dintre fruntaşĭ lipsea şi că acela cu nicĭ un preç nu voĭesce să vină. Acesta era chĭar jupân Rănică Vulpoiul, lighiónă viclénă şi priceputǎ. Lesne înţeleseră toţĭ pentru ce nu cuteza să'şĭ arate faça dinaintea împĕratuluĭ; căcĭ pretutindenĭ eraŭ cunoscute multele mişeliĭ ce el făcuse, călcând şi puind pe tot minutul la uĭtare poruncile date de stăpânire. Şi adevĕrul era că tóte dobitócele veniseră cu câte o plângere împotriva luĭ, afară numaĭ de buna luĭ rudă, vătaful Bursucel.

Maĭ ântêĭ eşi cu jalbă, vornicul Lupu Falcă-Lată, cerênd să i se facă dreptate pentru tóte necuviinţele cu care jupân Rănică Vulpoiul îndrăznise a se purta către soçia şi către copiĭ dsale. Apoĭ se arătă cu plângere tot împotriva

luĭ, aprodul Potaie Dulĕu şi medelnicerul Urechilă Iepuraş; dar cel care din toţĭ sbiera maĭ tare şi maĭ fără de şir era chĭar Măgărilă vechilul, pe care îl alesese de advocat dobitócele cele maĭ puçine la minte. Indată ânsĕ ce toţĭ aceştia îşĭ sfêrşiră pîrile şi jeluirile lor, vătaful Bursucel, ca o rudă bună, începu să apere cu vorba pe verişorul sĕŭ Vulpoiul şi p'aci p'aci era să'l scape de orĭ ce osûndă, când de o dată se răpeḑi în mijlocul adunăriĭ, cu penile şi cu crésta sbêrlite, vestitul logofĕt Cucurigu Cocoş, carele, în gura mare, declară tutulor că jupânul Rănică 'ĭ a fost ucis pe prunciĭ şi pe pruncele dsale: —„Impĕrate!—striga bietul Cucurigu— „fă dreptate celuĭ maĭ nefericit dintre Cocoşĭ. Co- „cóna Cloşcă, soçia mea, scosese o spuză, o mên- „dreţe de puişorĭ, şi cu toţiĭ împreună trăiam „noĭ norociţĭ, sub paza câtor-va dulĕĭ din ceĭ maĭ „voinicĭ. Dar într'o ḑi, mişelul acela de Rănică „veni în bătătură la noĭ, îmbrăcat cu o rasă că- „lugĕréscă şi prefăcêndu-se că învaţă pe dinafară „porunca Măriei-Tale, ca s'o aĭbă în vecĭ aminte. „Noĭ, bĭet, amăgindu-ne de haĭna luĭ cea minci- „nósă, nu ne am temut de dînsul, ci am urmat „a colinda răsipiţĭ d'a lungul garduluĭ, ba chĭar „şi de a rătăci prin bălăriĭ, departe de pazniciĭ „noştri. Atuncĭ, vaĭ! viclénul, îndată ce ne simţi „fără de apărare, dete năvală printre sĕrmaniĭ „puişoriĭ meĭ şi pe câţĭ dintr'inşiĭ apucă, pe toţĭ

„îĭ sugrumă. Ĭată, privesce: puĭca mea cea maĭ „ĭubită zace aci mórtă dinaintea Măriei-Tale şi eŭ, „mărite împĕrate, cu lacrimile în ochĭ cer să mi „se facă dreptate!“

Leonilă Împĕrat se supĕră fórte şi se întristă adûnc de acestea; decĭ nu voi să maĭ dea credĕmênt spuselor şi apesărilor vătafuluĭ Bursucel. Indată porni pe banul Martin Ursul, unul din ceĭ maĭ de frunte boĭerĭ aĭ curţiĭ, pentru ca, cu voĭe fără voĭe, să'ĭ aducă pe vinovatul Rănică. Acesta ânsĕ, ocolind primejdia, făcu bună priimire banuluĭ Ursul şi'ĭ făgădui că va merge cu dînsul; dar maĭ nainte de plecare, îl pofti ca să'ĭ arate un loc unde el ḑicea că se potŭ găsi multe fagurĭ de mĭere, de cele ce placŭ aşa de mult urşilor. Când ajunseră ânsĕ la un loc cunoscut de Rănică, el dete brâncĭ Ursuluĭ, şi acesta căḑu, bĭet, cu picĭorul prins într'o cursă; ĭar Vulpoiul fugi p'aci 'ţĭ e drumul, rîḑênd cu hohote şi strigênd mereŭ:

— Jócă bine, moş Martine!
Să 'ţĭ daŭ mĭere de albine.

Abĭé scăpă sĕrmanul Urs din cursă, lăsând în mânile sătenilor vecinĭ, cari umblaŭ să 'l ucidă de bătăĭ, jumĕtate blana de pe dînsul şi maĭ ales códa întrégă. Veḑĭ de aceĭa nicĭ nu maĭ are ursul códă! Aşa jumulit, betég şi ruşinat, el se întórse înapoĭ la curtea luĭ Leonilă.

Împĕratul, mânios tare, trămise atuncĭ pe

postelnicul Motan Cotoĭul, carele era vestit prin iscusinţa luĭ, cu poruncă să aducă cu orĭ ce preç pe Rănică; dar nicĭ p'acesta nu 'l lăsă Vulpoĭul nepăcălit. El îl tot mână cu vorba, îl lăudă că e vênătorul cel maĭ minunat şi puindu'ĭ mêndria în joc, îl îndemnă în sfêrşit să se cerce a vêna şórecĭ şi chiţcanĭ într'un ambar întunecos, unde scia bine că sunt întinse laçurĭ pentru ca să se prindă într'însele dihoriĭ şi alte lighióne stricăcĭóse. Bĭetul Motan, picênd şi el în capcană, miorlăia de durere şi de frică din lă-untru; ĭar Rănică, bătênd cu laba în păreţiĭ ambaruluĭ, îĭ striga de afară rîdênd:

— Tprruţ, pisică! Tprruţ, motan!
Prins'aĭ şórec or chiţcan?

Postelnicul Cotoĭu mâncă şi el o bătaĭe bună ca vĕru-sĕu banul Ursul şi se întórse la curte, plouat ca vaĭ de dînsul şi cu códa între picĭóre. Atuncĭ, toţĭ într'o unire, osûndiră la mórte pe jupân Rănică Vulpoĭul, pentru că nu ţinuse în sémă poruncile împĕrătescĭ şi îşĭ bătuse joc de trămişiĭ stăpâniriĭ.

Cu tóte acestea, vătaful Bursucel tot se maĭ rugă să se facă rudeĭ sale şi o a treĭa chiămare şi se însărcină chĭar dînsul a 'l aduce. Când Vulpoĭul vĕdu viind pe credincĭosul sĕŭ prietin Bursucel şi înţelese de la dînsul că nu maĭ este loc de joc, se gêndi şi el că ar fi maĭ bine să se ducă

însuşĭ la împĕrăţie. Dar cu cât maĭ mult se apropia de curte, cu atât i se făcea maĭ multă grijă, vĕḑênd maĭ ales cum se grămădea glóta ca să 'l véḑă trecênd. Cu tóte acestea, Rănică merse de se închină smerit şi cu supunere la împĕratul, carele nicĭ gênd n'avea să 'ĭ dea ĭertare. El povesti fórte lămurit neajunsurile ce păţise la dînsul banul Martin şi postelnicul Motan şi se arătă gata a răbda orĭ ce asprime a sórteĭ. Atuncĭ pîrîtoriĭ luĭ eşiră la lumină, avênd în capul lor tot pe vestitul vechil Măgărilă; dar eĭ eraŭ aşa de numeroşĭ, avocatul sbiera aşa de urît şi Rănică se apăra cu aşa multă iscusinţă, încât mulţĭ din adunare începură a dori să 'l véḑă scăpat. Ânsĕ tocmaĭ atuncĭ se deteră pe façă cele maĭ gróznice mişeliĭ ale luĭ, şi judicătoriĭ, toţĭ într'o unire, îl osûndiră ca vinovat bun de spênḑurătóre. Îndată atuncĭ, rudele luĭ tóte părăsiră curtea, şi împĕratuluĭ nu 'ĭ păru bine de acésta, cŏcĭ acele rude şi rebedeniĭ eraŭ multe la numĕr şi tot dobitóce cu putere şi cu dare de mână. Boĭeriĭ Lupu Falcă-Lată, Martin Ursul şi Motan Cotoĭul, ḑĕu, nu pré sciaŭ cum o vorŭ scóte la căpĕtîĭu cu îndeplinirea pedepseĭ; ĭar Rănică, simţind tóte aceste greutăţĭ, îşĭ bătea joc pe ascuns de dînşiĭ şi începuse a se chibzuì cum să facă ca să scape nevătămat. Când i se puse ştréngul de gût ca să 'l spênḑure, el se rugă să fie îngăduit a 'şĭ mărturisi în faça lumiĭ pĕca-

tele, maĭ nainte de a muri. I se dete voĭe; şi el, numaĭ atâta aştepta. Dupe ce povesti nemerniciile tinereţelor sale, prin cuvinte meşteşugite, dete să înţelégă că, în viaţa luĭ, furase o mare comóră de banĭ şi de scule, cu scop de a opri şi de a nimici un complot ce se urḑise împotriva luĭ Leonilă Împĕrat. Auḑind aceste cuvinte, împĕrătésa prinse mare dorinţă de a sci cum şi ce fel se petrecuse lucrurile şi ea înduplecă pe soçul sĕŭ ca să dea voĭe luĭ Rănică să spuĭe tóte maĭ pre larg. Acesta, prefăcêndu-se că ar fi adânc pĕtruns de mustrare şi de grijă, istorisi îndată o lungă poveste despre un complot care s'ar fi urḑit maĭ de demult între banul Martin Ursul, vornicul Lupu Falcă-Lată şi postelnicul Motan Cotoĭul ca să dea jos de pe tron pe Leonilă Împĕrat şi se rădice pre Martin Ursul la scaunul domnieĭ. Ca să nu lase nicĭ o bănuĭală asupra adevĕruluĭ scornirilor sale, el amestecă în acel închipuit complot pe rĕposatul tatăl sĕŭ, care murise de mult, şi chĭar pe prietenul şi ruda luĭ, vătaful Bursucel. De pre spusele luĭ, tótă acea urḑélă era întemeĭată pe o bogată comóră de banĭ, cu care rĕsvrătitoriĭ aveaŭ de gênd să cumpere pe ostaşiĭ, pe pazniciĭ şi pe slujitoriĭ împĕratuluĭ; ĭar el, Rănică, furând acea comóră şi ascunḑênd'o, scăpase ḑilele luĭ Leonilă Împĕrat.

Aflând acum maĭ ântêĭ despre tóte acestea,

împěratul şi împěrătésa începură a cam dori să capete pe séma lor acea vestită comóră şi cercetară pe Rănică despre locul unde ea se află ascunsă; dar Vulpoĭul şiret găsi atuncĭ vremea numaĭ bună ca să intre la tocmélă asupra ĭertăriĭ sale. Împěratul cam sta la înduoĭélă; dar împěrătésa ceru cu tot dinadinsul ca jupân Rănică să fie ĭertat. Acesta spuse atuncĭ că comóra se află pitită în préjma uneĭ fôntâni, în mijlocul uneĭ pădurĭ, departe, fórte departe; ĭar, fiind-că împěratul nu pré voĭa să dea credĕmênt la o istorie aşa de neauḑită, Vulpoĭul chiămă drept dovadă, pe bĭetul medelnicerul Urechilă Iepuraş, carele tremura de frică, spre a mărturisi şi èl déca nu e adevĕrat că se află departe, fórte departe, o pădure, întocmaĭ astfel dupe cum el ḑisese.

Cĭudat lucru se pare, dar împěratul se mulţumi cu acéstă mărturie. El bucuros ar fi mers însuşĭ cu Rănică pênĕ la acea pădure, dar Vulpoĭul, rumegând în mintea luĭ alte nesdrăvĕniĭ, îl rugă să 'ĭ dea voĭe a se duce maĭ ântêĭ la o mŏnăstire, de precum se legase cu sufletul, ca să se róge pentru ĭertarea pĕcatelor sale. Împěratul nu făcu nicĭ o împotrivire. Pe banul Martin şi pe vornicul Falcă-Lată îĭ băgă la închisóre; ĭar kir Behehe Berbecilă, care era şi ţîrcovnicul palatuluĭ, citi luĭ Rànică o molitvă ca să 'ĭ fie drumul norocos. Se luă tot atuncĭ hotă-

rîre ca tótă curtea împĕrătéscă să 'l aştepte în cale, nu departe de locul unde avea să mérgă şi astfel el se porni. Dar ca să nu 'ĭ fie urît singur la drum, el rugă pe Behehe Berbecilă şi pe medelnicerul Iepuraş ca să 'l însoçéscă amênduoĭ măcar o bucată.

Când se vĕḑu aprópe de casă, făcu ce făcu şi despărţi pe tovarăşiĭ luĭ, unul de altul şi îndată înghesui pe bĭetul Iepuraş la o strîmtóre şi 'ĭ suci gâtul. Apucase, el şi aĭ luĭ, de şi mâncase carnea sĕrmanuluĭ dobitoc, când sosi Berbecilă ca să caute pe soçul sĕŭ de drum. Rănică 'ĭ spuse că medelnicerul Urechilă, simţindu-se cam ostenit, se închisese într'un cuptor ca să dórmă maĭ liniştit, dar tot de-o-dată el adăogi: — „Sciĭ, frate Berbecilă, că trebuĭe îndată să plecĭ înapoĭ ca să ducĭ împĕratuluĭ o scrisóre fórte însemnată, din care negreşit că şi dniei tale ţi se vorŭ trage marĭ folóse şi veĭ căpĕta multă trecere pe lângă împĕratul, déca 'ĭ veĭ duce cât maĭ curênd darurile care sunt în acéstă desagă.“

Cum auḑi una ca asta, gugumanul de Behehe începu a sălta şi a se gudura de bucurie, pe când Vulpoĭul cu Vulpóĭca şi cu Vulpişoriĭ lor şedeaŭ lungiţĭ pe pat şi se uĭtaŭ cu mirare la dînsul cât de poznaş juca el de veselie. Rănică îĭ atêrnă atuncĭ de gât o desagă, în care el ghĭemuise pielea Iepuraşuluĭ jupuit şi mâncat, şi îĭ făcu vênt să plece.

Puteţĭ să vĕ închipuiţĭ ce supĕrare coprinse pe împĕrat când deschiḑênd desaga cea cu scirile şi cu darurile, în loc de acestea, pică dintr'însa pielea sĕrmanuluĭ Urechilă! Atuncĭ pricepu că chĭar şi pe dînsul îl înşelase mişelul de Rănică. Banuluĭ Martin şi vorniculuĭ Falcă-Lată le dete drumul de la închisóre, ĭar pe kir Behehe, împĕratul, ne maĭ voind să 'l véḑă în ochĭ, îl lăsă pe séma Lupuluĭ ca dînsul să 'l procopséscă cum va sci şi să 'ĭ găsésca léc la tóte neajunsurile câte suferise. De atuncĭ s'a şi făcut ruptóre ca berbeciĭ şi oile să fie jăfuite de lupĭ. Dar nicĭ cu atâta nu se mulţumi împĕratul, ci dete şi o sĕrbare mare, numaĭ pentru ca să aducă mângâĭere luĭ Falcă-Lată şi luĭ Martin Ursul, pe cari îĭ nedreptăţise. Tocmaĭ în mijlocul veseliilor aceleĭ sĕrbătorĭ, sosiră şi alte scirĭ despre mişeliĭ maĭ próspete ale jupânuluĭ Rănică Vulpoĭul. Mâniindu-se atuncĭ împĕratul peste mĕsură hotărî să trămiţă tótă ordia sa ca să prăpădéscă cu totul pe acel îndrăzneţ înşelător. Dar vătaful Bursucel, tot mereŭ credincĭos verişoruluĭ sĕŭ, se grăbi a 'ĭ da de scire şi 'l îndemnă ca să vie cât maĭ neîntârḑiat la curte şi să rĕspunḑă însuşĭ la învinovăţirile ce i se aduceaŭ. El se înduplecă şi veni.

Bursucel se duse la împĕrat ca să 'l róge să priĭméscă pe ruda sa, jupânul Rănică; ĭar acesta, când se vĕḑu dinaintea luĭ Leonilă, se a-

propie cu îndrăznélă de tron şi dete în genuchĭ, în façа tuturor lighiónelor adunate. Împĕratul, cu glas aspru, îĭ imputâ că ar fi ucis mişelesce pe sluga luĭ cea credincĭósă medelnicerul Iepuraş, şi că el a pricinuit mórtea ţîrcovniculuĭ sĕŭ kir Behehe, carele cânta aşa frumos în strană. La acestea, Rănică cu făçarnice cuvinte, se prefăcu pare că ar fi adûnc mîhnit de cele ce s'aŭ întêmplat; dar tot de-o-dată, el arătă o mare mirare de câte audea şi stărui fără de ruşine a dice că Berbecilă, ĭar nu el, a ucis pe epuraş ca să ĭea de la dînsul nisce bogate darurĭ pe care chĭar el, Rănică, le dase credincĭosuluĭ medelnicer ca să le ducă maĭ ĭute Măriеĭ Sale. Dar împĕratuluĭ i se făcu acru cu atâtea încurcăturĭ, nesciind ce să maĭ alégă din aşa multe minciunĭ, şi de multă supĕrare se sculă şi plecă la vênătóre, lăsând pe boĭeriĭ sĕĭ să facă cum vorŭ sci.

Rănică ânsĕ nu 'şĭ pĭerdu cumpĕtul şi pe loc îĭ dete în gênd să céră ajutor de la o vechĭe prietină a luĭ, bĕtrâna jupânésă Albina, care era de casă la împĕrătésa, îĭ făcea dulceţurĭ şi îĭ descânta de deochĭu. Dînsa puse pe fie-care di la împĕrătésă câte o vorbă bună pentru Rănică, astfel încât nu i se făcu nicĭ un rĕŭ. Maĭ pe urmă ea se ispiti a aduce aminte despre sculele pe care Vulpoĭul dicea că le ascunsese, le lăudă precum se pricepu maĭ bine şi încredinţă pe stăpână-sa că Rănică singur ar fi în stare să le găséscă şi

să i le aducă, déca i s'ar da drumul de la închisóre. Pe de altă parte, jupân Vulpoĭul mijloci ca să se şoptéscă la urechĭa împĕratuluĭ despre multele slujbe pe care le făcuse Statuluĭ rĕposatul tată-sĕŭ, pe când trăia; maĭ pe urmă el ceru ca ceĭ ce 'l aŭ pîrît să dea cel puçin doveḑĭ şi în sfêrşit, ca să curme maĭ ĭute tóte greutăţile, propuse ca neînţelegerea între dînsul şi duşmaniĭ luĭ, să se stingă printr'o luptă dréptă. Pe vremea de atuncĭ era obiceĭu şi lege ca orĭ-ce sfadă, orĭ-ce cértă şi orĭ-ce judicată să se spargă cu bătaĭe; părţile protivnice se apucaŭ la trântă şi care din douĭ biruĭa, aceluĭa îĭ rĕmâneaŭ tóte dreptăţile.

Propunerea luĭ jupân Rănică se ţinu în sémă şi vornicul Falcă-Lată ceru numaĭ decât ca el, şi nu altul, să intre în luptă cu Vulpoĭul. Acesta ânsĕ, sciind bine că Lupul e maĭ vîrtos la vînă decât dînsul, se cam codea şi căuta prilej să scape; dar tóte fură de prisos, cŏcĭ Lupul era fórte îndêrjit din pricina tutulor rĕutăţilor pe care Rănică cu drept şi cu nedrept le aruncase asupra luĭ. Se hotărî dar lupta fără de cruţare şi se alese ca loc de bătaie ţarcul rôtund al tîrleĭ împĕrătescĭ.

A doua ḑi, dupe ce trase un somn bun tótă nóptea şi mâncà ca un voĭnic diminéţa, Rănică intră în cercul lupteĭ cu pĕrul de pre dînsul lins şi prelins, cu trupul uns peste tot cu uleĭu. Aşa

îl învăţase jupânésa Albina, care se pricepea la tot felul de farmece băbescĭ; ba ea îĭ făcuse şi descântece ca să pótă birui pe duşmanul sĕŭ. Lupul şi Vulpoĭul se puseră drept în faţă unul cu altul; ĭar tóte cele-l-alte dobitóce, de la împĕrat pênĕ la pûrcălab, şi de la vlădică pênĕ la opincă, staŭ rônduite jur împrejurul ţarculuĭ şi priveaŭ cu ochiĭ sticliţĭ la lupta voĭnicilor. Vulpoĭul începu îndată să 'şĭ învêrtéscă códa cea stufósă, ca o apărătóre, şi prefăcêndu-se că vrea să fugă, aruncă cu ţĕrînă în ochiĭ Lupuluĭ, de 'ĭ luă vederile; îndată sări ĭute pe dînsul şi se cercă din tóte rĕsputerile ca să 'l sfâşie şi să 'l sugrume. Dar vornicul Falcă-Lată, opintindu-se şi dînsul, printr'o sucélă puternică, culcă jos pe Rănică, îl propti sub piciĭóre şi 'şĭ înfipse colţiĭ în laba luĭ. Vulpoĭul ânsĕ nu 'şĭ pĭerdu sărita într'o primejdie aşa de mare, ci întorcêndu'şĭ pe furiş ochiĭ în partea stauluiuĭ, unde se închisese pentru acea ḑi, turma de oĭ a împĕratuluĭ, începu să strige: — „Saĭ, jupân vornice, c'aŭ scăpat mĭeiĭ din staul şi 'ĭ mănâncă câniĭ!“ — Lupul lacom şi prost se răpeḑi să apuce şi el un cârlan; dar în vremea acésta, Vulpoĭul sprinten îĭ sări în chică şi 'l doborî jos. 'L ar fi ucis pe loc déca însuşĭ Leonilă împĕrat nu 'ĭ ar fi ḑis să 'l ĭerte cu ḑile.

Din minutul acela jupân Rănică Vulpoĭul rĕmase tare şi mare, şi fără de vătămare. Impĕ-

ratul puse de 'l îmbrăcă cu caftan de catifea roşie îmblănit şi îl făcu mare vistier. Toţĭ de tóte părţile veniră de se închinară la dînsul cu smerenie şi supunere, ba ăncŏ şi la cocóna vulpóĭca şi la coconaşiĭ vulpişorĭ, care sosiră îndată la curtea împĕrătéscă.

Trecu astfel cât trecu; dar fiind-că năravul din fire nu are lecuire, jupân Rănică Vulpoĭul nu se lăsă de mâncătoriĭ şi de vicleşugurĭ, nicĭ când ajunse om de frunte. Mişeliile luĭ se deteră din noŭ pe façă; dar în rôndul acesta, nu 'l maĭ ajută nicĭ un meşteşug, ci fu silit să fugă şi de la curtea împĕrătéscă şi de la casa luĭ; hoĭnar şi pribég, el de atuncĭ înainte îşĭ petrecu viaţa furişindu-se prin tufe şi prin vizuinĭ, huĭduit şi batjocorit de toţĭ, pênĕ ce într'o ḑi, umblând, dupe năravul sĕŭ cel vechĭu, să se vîre într'un coteţ cu găinĭ, copoiĭ din bătătură îl ulmară, îl zăriră, îl luară în gónă prin pădure, îl prinseră şi 'l făcură micĭ-fĕrămicĭ. Să 'ĭ fie ţĕrîna uşóră!

Încălecaĭ p'o códă de vulpe
şi spuseĭ cuĭ vru s'asculte
basmul luĭ Rănică Vulpoĭul
pe care 'l a rĕpus copoĭul.

Bucurescĭ, 1875.

Din *Biblioteca ilustrată pentru copiĭ*, editată de d[l] Socecŭ & Comp.

TIGRUL PĂCĂLIT

Poveste pentru copiĭ, localisată.

Maĭ deunăḑĭ eram la Galaţĭ şi pentru ca să ’mĭ trécă de urît şi să maĭ aflu şi câte ce-va, am eşit să mĕ primblu la port. Norocul a voit ca să întêlnesc îndată pe un vechĭu amic al meŭ, pe care de mult nu’l vĕḑusem şi să petrec cu dînsul câte-va ore fórte plăcute. Amicul meŭ este un neguçător din partea loculuĭ, om fórte considerat şi fórte ĭubit de tótă lumea, fiind-că el, prin munca sa, ’şĭ a câştigat o avere însemnată, de care se bucură, făcênd bine cuĭ póte; ĭar firea luĭ este aşa de veselă şi de glumétă încât cu dînsul nu póte cuĭ-va să i se urască. Scie să spună şi să descrie o mulţime de lucrurĭ pe care însuşĭ le a vĕḑut şi le a învăţat în numerósele

sale călĕtoriĭ; cŏcĭ, fiind de părinţĭ din Galaţĭ, el, de tênĕr s'a înrolat ca matroz pe o corabie englezéscă şi, cutreĭerând tóte ţĕrile şi tóte mările lumiĭ, s'a ales pênĕ în sfêrşit cu multă minte, sănĕtate, avere şi voĭe bună. Astfel este amicul meŭ domnul Stancu Poloboc, cu care mĕ primblam maĭ deună-ḑĭ pe portul Galaţilor.

Vorbind cu dînsul când de una, când de alta, ne oprirăm în faça uneĭ mêndre corăbiĭ englezescĭ, care plutea falnic d'asupra apelor Dunăriĭ, lănçuită în ancorile eĭ; dintr'însa se descărca felurită marfă şi maĭ ales butóĭe cu căpĕţînĭ şi cu bulgărĭ de zahăr. Amicul meŭ, aducêndu'şĭ aminte cu plăcere de timpul tinereţiĭ, pe când şi el n'avea altă locuinţă decât o astfel de scoĭcă uriéşe de lemn, îmĭ arăta şi 'mĭ explica folosul şi întrebuinţarea diferitelor părţĭ ale corăbieĭ, precum catarturĭ, pênḑe, fringhiĭ, côrme, palimarĭ şi altele.

În timpul acesta, matroziĭ corăbieĭ şi cărătoriĭ séŭ hamaliĭ portuluĭ umblaŭ în sus şi în jos, ca furnicele, scoţênd din magaziele adâncĭ ale pântecosuluĭ vas plutitor, baloturĭ şi butóĭe cu marfă, încărcându-le pe róbe (séŭ, cum se ḑice la Galaţĭ, pe tarabónţe), şi aducêndu-le, pe un podişor de bêrne, pênĕ la mal, unde le aşeḑaŭ în téncurĭ. Tóte acestea se făceaŭ cu o ĭuţélă, cu o aprindere, cu un zgomot care mĕ asurḑeaŭ şi mĕ ameţeaŭ; dar totuşĭ îmĭ plăcea fórte a

mĕ uĭta, cŏcĭ toţĭ eraŭ veselĭ, sprintenĭ şi lucraŭ cu inimă şi cu mulţumire.

Pe când în acea învălmăşélă tarabónţele încărcate cu marfă trepădaŭ în tóte părţile, purtate în fuga mare de matrozĭ, se întêmplă ca douĕ din ele să se cĭocnéscă şi butóĭele de zahăr se rĕsturnară pe jos, rostogolindu-se care în cotro apucă. Unul din butóĭe se şi desfundă în acea cădere şi zahărul în bulgărĭ, ce era în el, se risipi pe pămênt. Indată câniĭ, cari nu lipsescŭ în portul Galaţilor, se răpeḑiră să îmbuce din el, socotind, bĭetele javre flămênde, că aŭ dat peste vre o mană; dar matroziĭ, ca să 'ĭ depărteze, deteră brâncĭ butoĭuluĭ crăpat, carele sucindu-se de o dată, acoperi, ca într'o cuşcă, pe unul din câĭniĭ ceĭ lacomĭ.

Tótă lumea se puse pe rîs; dar maĭ mult şi maĭ tare decât toţĭ rîdea amicul meŭ Stancu Poloboc; îĭ dase lacrimile în ochĭ şi se ţinea la pĭept şi la pântece, bĭetul om, de hohotele ce îl podidise. Mie unuĭa îmĭ era témă să nu se înece cu atâta rîs.

Când se maĭ potoli acéstă veselie, abĭé putu să 'mĭ vorbéscă, stăpânindu-se cu anevoinţă.

„Frate, — îmĭ spuse, — când am vĕḑut întêmplarea cu cânele şi cu butoĭul, 'mĭ am adus aminte de o istorie ce am păţit eŭ, sunt acum mulţĭ anĭ, tocmaĭ prin insulile Africeĭ; şi trebuĭe să sciĭ că de câte orĭ îmĭ vine în gênd istoria ti-

grului, pe care 'l am păcălit aşa de frumos, ḑĕŭ, nu mĕ pot opri de a rîde ore întregĭ".

Şi spuind astfel, Stancu meŭ se porni din noŭ pe rîs. Eram fórte curios să cunosc istoria tigruluĭ păcălit; dar abĭé maĭ târḑiŭ o putuĭ afla de la amicul meŭ, carele 'mĭ o povesti într'astfel:

„Pe când eram matroz, lucrând şi câştigându'mĭ pânea pe o corabie englezéscă, se întêmpla adesé ca să călĕtorim pentru negoçul nostru pênĕ prin ţĕrĭ fórte depărtate, şi treceaŭ une-orĭ lunĭ întregĭ fără ca să vedem pământul cu ochiĭ, ci numaĭ valurile măreĭ jur împrejurul nostru, ĭar d'asupra capuluĭ, cerul, când albastru şi senin, când întunecos şi posomorît.

„Dar când, atuncĭ, dupe o lungă plutire soseam la vre un ţĕrm, mare plăcere era pentru noĭ de a ne coborî din corabie şi de a călca pămêntul ţépĕn sub picĭóre. Era pentru noĭ corăbieriĭ, ca o ḑi de sĕrbătóre când puteam să gustăm un prânḑ liniştit, întinşĭ la umbră, pe érbă verde. Ânsĕ ocasiunile de acest fel eraŭ aşa de rare încât une-orĭ ne coboram chĭar pe ţĕrmurĭ pustiĭ şi necunoscute, fără de a purta cea maĭ mică grijă de primejdiile ce ni se puteaŭ întêmpla.

„Intr'o ḑi dar, trăgênd cu vasul la cósta uneĭ insule nelocuite din mările Africeĭ, mi se făcu tare dor de a vedé de aprópe şi de a pipăi cu picĭorul érba câmpuluĭ. Ceruĭu atuncĭ voĭe de

la căpitanul corăbieĭ ca să mĕ daŭ jos la mal şi să petrec câte-va ore pe uscat. Matroziĭ, tovarăşiĭ meĭ, nu pré aveaŭ încredere în acele locurĭ necunoscute, şi abĭé găsiĭ unul dintr'înşiĭ, un american 'nalt şi uscat, cu barbă dar fără mustăţĭ, carele primi să mĕ însoçéscă în călĕtoria mea pedestră. Luarăm cu noĭ o spată grasă de rîmător afumat, o butilcă cu vin de cel maĭ bun, un urcĭor cu apă próspĕtă şi cu aceste merinde, ne pornirăm veselĭ către mal.

„Când mĕ simţiĭu, eŭ unul, pe uscat, trăseĭu de bucurie şi chiuind un puĭu de danţ românesc, o corăbĭască vêrtósă de Galaţĭ; ĭar tovarăşul meŭ americanul, vĕḑênd aşa începu şi el să tropote în faça mea, jucând fórte serios şi pe ţăcănélă, un danţ englezesc ce se chĭamă „*Gig*". Danţul ânsĕ ne făcu gol la inimă şi îndată ne veni în gênd să găsim un adăpost de sóre ca să ne aşternem masa. Eŭ căutam cu ochiĭ în drépta şi în stânga; mi se pornise, bĭet, minţile cu dor către rĕcorósele dumbrăvĭ din lunca Seretuluĭ; acolo, în insula cea pustie şi prigorită de sórele african, abĭé se zăreaŭ câţĭ-va copacĭ din aceĭa cu ramurile 'nalte şi şuĭe, care se chĭamă *palmĭ*, şi nisce tufiş sĕlbatic, pe unde maĭ tot-d'a-una cuĭbéză şerpiĭ ceĭ veninoşĭ cu plesnitorĭ la códă şi alte fĭére urîcĭóse.

„Pe câmpia şésă, vĕḑurăm ânsĕ un ce negru şi rôtund, despre care nu ne pré puteam da séma.

Stăturăm cât-va la înduoĭală déca ne vom îndrepta séŭ ba către acel punct necunoscut, care, dreptul luĭ Dumnedeŭ, ne cam punea la îngrijare; dar americanul meŭ scóse un ochĭan din buzunar şi, îndreptându'l către acel punct, vědurăm curat şi lămurit că obĭectul bănuit nu era alt-ceva decât un butoĭu de lemn aşedat în mijlocul câmpieĭ.

— „E un poloboc!“ — strigaĭu eŭ cu bucurie, vorbind moldovenesce, pare c'aş fi fost chĭar în în portul Galaţilor.

— „O! o! Poloboc!“ — repetă americanul de maĭ multe orĭ cu mirare şi din minutul acela, el nu mě maĭ chiămă altfel pe nume decât Poloboc. In urmă, matroziĭ ceĭ-l-alţĭ făcură toţĭ ca dînsul, şi ĭată cum, ĭubite amice, 'mĭ a rěmas numele de Stancu Poloboc, de care nu mě plâng câtuşĭ de puçin.

„Fie dar Poloboc! noĭ alergarăm îndată pêně la butoĭul cel minunat şi acolo, la umbra luĭ ne şi aşedarăm ca să ne facem prândul. Rezimaţĭ amênduoĭ de dógele luĭ cercuite, deşertarăm veselĭ butelca de vin, îmbucând şi din spata afumată. Lumea ni se părea tótă a nóstră, şi cred că în palate de marmură şi pe covóre de mătase, n'am fi trăit maĭ fără grije decât la umbra butoĭuluĭ, pe érba cea verde.

„Dar pe când noĭ gustam aşa dulcĭ şi linîştite plăcerĭ, un mare pericol ni se pregătea. Se

vede că mirosul mâncărilor şi rĕsunetul veselelor nóstre cântărĭ deşteptară pe un tigru, mare şi flămênd, care dormea ascuns sub un tufiş învecinat. Fĭéra cea sĕlbatică, semĕnând la trup ca o pisică uriéşă, la pĕr galbenă şi vĕrgată cu negru, se sculă binişor din locul unde era pitită, se furişă printre bălăriĭ şi pe tăcute se apropie de butoĭul nostru. Ajunsese fórte aprópe când noĭ audirăm fâşiind în dosul butoĭuluĭ. Ne scularăm de o dată în picĭóre, trântind jos talere şi pahare, şi când deterăm cu ochiĭ de acea grózнică dihanie care sticlea privirea eĭ încruntată asupra nóstră, inima în noĭ se făcu cât o gămălie de ac; tot sângele ne peri din façă; pĕrul ni se rădică vûlvoĭu şi ne credurăm maĭ mult morţĭ decât viĭ. Cu noĭ, armă n'aveam. Fĭéra răcnea cu turbare, rînjea şi 'şĭ arăta colţiĭ. Butoĭul singur ne despărţea de dînsa.

„Ce să facem? În cotro s'o apucăm?

„Tigrul lungi pasul ca să ne ajungă; noĭ ne strecurarăm împrejurul butoĭuluĭ. El începu să ĭuţéscă, dând ocol poloboculuĭ; noĭ alergarăm maĭ tare în jurul luĭ. Şi astfel, noĭ înainte şi tigrul dupe noĭ, ocolirăm de miĭ de orĭ butoĭul. Nicĭ dînsul nu ne putea prinde; dar nicĭ noĭ nu puteam scăpa. Începusem a crede că sórta ne a osûndit la grózniса pedépsă de a ne petrece de aci înainte tótă viaţa dând mereŭ raite şi têrcóle în jurul butoĭuluĭ, cu tigrul dupe noĭ.

„Vaĭ! ce viitor de spaĭmă! — ḑiceam noĭ în minţile nóstre, turbate de frică şi de ostenélă.

„Dar se vede că şi tigruluĭ i se urîse cu acéstă gónă rotocolită, în tocmaĭ ca alergătura cailor când treĭeră la arie. El de o dată se opri în loc, şi cugetând un minut, se răpeḑi să sară drept d'asupra butoĭul ca să ne ajungă îndată pe partea cea-l-altă. Dar, cum drese cum făcu, că sărind, i se acăţară labele de dinainte de buza butoĭuluĭ, care era desfundat. Greutatea fĭéreĭ îl făcu să se cletene şi să se povêrnéscă în partea eĭ. Noĭ atuncĭ, (pare că cerul ne a luminat) rĕsturnarăm polobocul cu fundul în sus, tocmaĭ d'asupra tigruluĭ ce sta acăţat de buza luĭ, şi fĭéra rĕmase sub butoĭu, ca un şórece prins în cursă. Atuncĭ amênduoĭ sărirăm pe fundul vasuluĭ şi ne proptirăm din tóte rĕsputerile d'asupra luĭ, ca nu cum-va lighióna înfuriată să 'l rîdice de o dată în sus şi să scape de la închisóre.

„Tigrul răcnea cu turbare şi se svêrcolea amarnic între dógele poloboculuĭ, isbind într'însele cu capul, cu labele, cu códa, cu ce putea. Noĭ apăsam d'asupra cât ne sta prin putinţă, gêndindu-ne acum că ne a ajuns altă nevoĭe; cĕcĭ într'adevĕr, ceĭa-ce câştigasem era numaĭ o schimbare de osûndă. În loc să dăm vecĭnice ocóle butoĭuluĭ, acum ne vedeam siliţĭ să stăm tótă vĭaţa d'asupra luĭ, proptindu'l ca să nu se misce.

„Dar norocul ne maĭ ajută şi în rôndul acesta!

„Din multele sucelĭ şi învêrtelĭ ale tigruluĭ de dedesubtul poloboculuĭ, códa luĭ cea lungă şi stufósă, scăpă de o dată pe gaura cepuluĭ ce era dat la fund, şi eşi ca un pămătuf la ivélă. Cât vĕdurăm noĭ aşa, tovarăşul meŭ se prinse cu amêndouĕ mânele de dînsa, şi eŭ de el, şi cu multele nóstre silinţe, cu multă nevoĭe, o traserăm tótă afară pe gaura cepuluĭ.

„Ce maĭ códă! pare că era un şérpe flocos, cu dungĭ galbene şi negre, s'apoĭ lungă, să te fi încins de douĕ orĭ cu dînsa! D'aş fi putut atuncĭ să o retez de la curmătura eĭ, negreşit că aş fi păstrat'o şi pênĕ acuma.

„Americanul ânsĕ şi eŭ, ne gêndirăm atuncĭ într'altfel. Şi să vedĭ că rĕŭ nu ne am gêndit. Ce nu 'ĭ dă omuluĭ în cap la vreme de nevoĭe!

„Vĕdênd aşa lungime de códă, ne apucarăm s'o înodăm de vre o duoĕ treĭ orĭ şi, făcênd astfel dintr'însa un câtă-maĭ ghemul, mult maĭ gros decât vrana prin care ea eşise, isbutirăm de a lega pe tigru în butoĭu.

— „Urra!!!" — strigarăm atuncĭ amênduoĭ cu o nespusă veselie, şi sărind jos de pre butoĭu, p'aci ne fu drumul! O luarăm la fugă cât ne ţineaŭ picĭórele şi apucarăm drept către corabia nóstră.

„Tigrul smunci atuncĭ butoĭul şi îşĭ scóse ca-

pul la lumină; dar trupul luĭ rĕmase jumĕtate în fundul vasuluĭ, încât abĭé putea să se misce din loc. Scăpând la sănĕtósa, noĭ ne întorceam ochiĭ din când în când spre dînsul ca să rîdem de turbarea luĭ, cŏcĭ de câte orĭ voĭa să facă o mişcare, el simţea şi audea polobocul rostogolindu-se şi hodorogind în urma luĭ.

„Când în sfêrşit ne vĕdurăm, noĭ pe corabie şi tigrul urlând la mal, eŭ simţindu-mĕ atuncĭ la largul meŭ, rîdeam din băierile inimeĭ şi pisând pumniĭ, dupe obiceĭul nostru romănesc, strigam în gura mare:

— „Sîc, tigrule, sîc! Sîc, că te am păcălit!"

„Iar americanul meŭ, şi toţĭ matroziĭ dupe dînsul, înşiraţĭ d'a rôndul pe coverta corabieĭ, repeţeaŭ cu hohote de rîs: — Poloboc! Poloboc!

„Atuncĭ şi eŭ, vĕdênd că cu meşteşug am scăpat de primejdie, diceam romănesce:

Poloboc nu 'ĭ dobitoc!
Poloboc e cu noroc!"

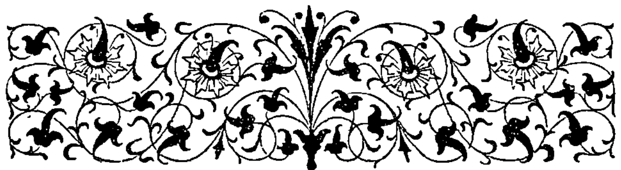
Ĭată istoria tigruluĭ păcălit pe care 'mĭ a povestit'o rîdênd amicul meŭ de la Galaţĭ.

Rîdeţĭ şi domnia-vóstră, décă vĕ este pe plac!

Bucurescĭ, 1875.

Din *Biblioteca ilustrată pentru copiĭ*, editată de d[l] Socecŭ & Comp.

VECHIĬ POEŢĬ AĬ ROMÂNILOR

Precuvêntare la *Colecţiunea de poesiĭ vechĭ.*

Déca acum de aprópe opt-spre-ḑece sutimĭ de anĭ, poporul românesc îşĭ păstréză âncŏ fiinţa sa nestrămutată, printre atâtea némurĭ străine şi inimice ce'l încunjóră, îl impresóră şi 'l ştrivescŭ de tóte părţile, nu maĭ rĕmâne înduoĭélă că el acéstă tărie o datoresce maĭ cu sémă *limbeĭ* sale.

Romaniĭ, pe cari abĭé un secol dupe Cristos, Traian 'ĭ a strămutat pe văile de sub pólele Carpaţilor şi pe şesurile de-a-stânga Dunăriĭ, aceĭa, orĭ cât de mult 'ĭ aŭ copleşit séŭ 'ĭ aŭ adimenit străiniĭ, eĭ tot aŭ păstrat din graĭul lor cel părintesc atât, încât nimenuĭ să nu'ĭ pótă fi ĭertat a spune, cu buna credinţă, că Româniĭ de astăḑĭ nu sunt dreptĭ moştenitorĭ aĭ colonilor aduşĭ aicĭ de preste Alpĭ.

Dar aŭ venit timpurĭ grele, când eĭ s'aŭ vĕḑut siliţĭ să facă loc pe câmpiile lor, năvălirilor

pustietóre a tot felul de némurĭ păgâne şi sĕlbatice. Eĭ atuncĭ, s'aŭ strîns la olaltă şi s'aŭ pitulat în văile munţilor, ĭar când vre uniĭ dintr'înşiĭ, maĭ îndrăzneţĭ şi maĭ nesocotiţĭ încercaŭ fără de spor să se răpéḑă şi să respingă pe cotropitorĭ, alţiĭ, maĭ miloşĭ, maĭ înţelepţĭ şi maĭ prevĕḑĕtorĭ, le strigaŭ pe a lor limbă,—óre cum schimbată de cum fusese maĭ nainte, dar rĕmasă tot latinéscă în sunetele şi în cuvintele eĭ — : *„Torna! Torna! Fratre!"*

Maĭ apoĭ, străiniĭ umblară să nimicéscă pe Românĭ, prin alte mijlóce maĭ puçin grosolane. Eĭ se încercară să le stingă sângele lor latinesc şi firea lor naţională, citindu-le mereŭ *Ciaslovul* slavonesce în biserică şi dându-le *Urice* şi *Zapise* slavonescĭ la mână pentru stăpânirea orĭ căriĭ sforicele de moşie, orĭ căruĭ drept cetăţenesc.

Astfel socoteaŭ póte că poporul Român se va amăgi a crede că limbă a celor sfinte şi limbă de folos şi de omenie, nu póte fi decât o limbă străină, bună-óră cea slavonéscă, dincóce de Carpaţĭ şi cea unguréscă dincolo. Dar pe când vlădica în biserică, ĭar domnul şi boĭeriĭ în divan, bolboroseaŭ graĭurĭ străine, poporul de rônd stăruia a vorbi în căminul sĕŭ tot românesce, a se închina luĭ Dumneḑeŭ tot românesce, a cânta tot românesce doĭna de jale şi de vitejie a trecutuluĭ.

Aşa încât, de câte orĭ se întêmpla ca, dintre ómeniĭ de la noĭ, cu sciinţă de carte străină,

să se ivéscă vre-unul cu minte maĭ deschisă, cu inimă maĭ generósă, el pe dată, folosindu-se de sciința sa, cerceta coliba țĕranuluĭ, a celuĭ care, numaĭ dînsul, pe atuncĭ maĭ cuteza a se numi *Rumân*, și recunoscênd din graĭul luĭ că dînsul e viță de Roman, dicea și el îndată cu mirare și cu mêndrie, despre poporul acesteĭ țĕrĭ:

„Când aŭ adus într'însa rumânéscă limbă
De bun ném și ferită de calea strîmbă,
Se trage din sânge rudă împĕrătéscă.
Dumnedeŭ l'aŭ sporitu'l nainte să créscă!"

Ș'intr'adevĕr ca *să sporéscă acest popor de bun ném, care se trage de rudă împĕrătéscă*, și ca să *créscă ferit de calea strîmbă*, 'ĭ a trebuit să'șĭ păstreze și 'ĭ trebuĭe âncŏ să 'șĭ cultive *românésca luĭ limbă*.

De vre o douĕ treĭ sute de anĭ în cóce, noĭ putem urmări pas cu pas mersul treptat al națiuniĭ române. Ea sta lângedă și trudită, se mișca fără spor, atuncĭ când âncŏ nu cutezase a vorbi, în tóte ramurile viețeĭ eĭ sociale, *limba* sa proprie, *limba* sa originară.

Dar din minutul când pĭedicile limbelor străine n'o maĭ încurcară nicĭ în biserică, nicĭ în viața publică, nicĭ în producțiunile literatureĭ, din minutul acela avêntul eĭ fu nemĕsurat. De atuncĭ încóce ea sporesce într'un an maĭ mult decât o-

dinióră în ḑece, maĭ mult decât într'o sută din seculiĭ trecuţĭ.

Şi 'ntr'adevĕr nu este nicĭ un secol deplin de când toţĭ Româniĭ s'aŭ decis a scrie numaĭ limba lor, în tótă a lor viaţă publică; şi în aceste câte-va ḑecimĭ de anĭ, putem ḑice că rĕsunetele limbeĭ românescĭ, rostită fără sfială, aŭ deșteptat tótă naţiunea din adormirea eĭ, şi s'aŭ auḑit cu tărie de către tóte cele-l-alte popóre ale Europeĭ.

Limbeĭ dar, *limbeĭ nóstre*, maĭ mult decât orĭ căruĭ alt dar moştenesc al poporuluĭ nostru, suntem datorĭ acéstă minunată reînviere.

Decĭ, tot de la stăruitórea cultivare a *limbeĭ* nóstre trebuĭe să aşteptăm şi înaintarea şi întărirea naţionalităţiĭ nóstre pe viitor. Cu *limba nóstră* vom învinge pênĕ 'ntru sfêrşit tóte limbile duşmane din jurul nostru!

Dintr'o asemené convingere a născut în sînul uneĭ Societăţĭ ĭubitóre a progresuluĭ Românieĭ, idea de a găsi un mijloc pentru ca toţĭ Româniĭ să pótă pĕtrunde cu înlesnire în cunoscinţa cultureĭ limbeĭ românescĭ. Acea Societate a decis dar a consacra mult puçinul capital de care ea dispune, spre a tipări o *Bibliotecă a poporuluĭ român*, prin care, cu costul cel maĭ redus, să pótă căpăta toţĭ Româniĭ în mânele lor, scrierile cele maĭ bune ale limbeĭ românescĭ, de când

ea a început a fi scrisă şi tipărită, pênĕ în ḑioa de astăḑĭ.

A început prin a tipări acest mic volum, în care s'aŭ adunat cele maĭ frumóse dintre **Cânticile bĕtrânescĭ** ale poporuluĭ român, dintre acele compunerĭ poetice ale noroduluĭ, care s'aŭ păstrat pe la cântătoriĭ din sate, fĕră de nume de autorĭ, dar pe care ilustrul nostru poet d[l] Vasile Alecsandri a sciut aşa de frumos a le aduna şi a le reconstitui, dupe adevĕrata lor fire poporană.

Apoĭ ĭar, tot în cercul compunerilor poetice, s'aŭ adunat aci scrierĭ de ale celor maĭ vechĭ poeţĭ românĭ, de ale acelor ómenĭ de merit cari, pe când maĭ nimenĭ nu scria românesce, aŭ avut patriotică pornire spre cultivarea limbeĭ naţionale, şi, — precum a putut fie-care, — aŭ îndrugat, cu maĭ mult séŭ maĭ puçin talent, *stihurĭ* séŭ *vĭerşurĭ* românescĭ.

In fruntea lor stă vestitul mitropolit al Moldoveĭ, **Dosofteĭ**, carele de la aniĭ 1668 pênĕ la 1690, cântă în versurĭ românescĭ lauda ţĕreĭ, din care am transcris maĭ sus patru *stihurĭ*, şi lauda luĭ Dumneḑeŭ, în Psaltirea luĭ David, tradusă tótă de dînsul în versurĭ românescĭ.

Apoĭ s'aŭ ales câte-va din cele maĭ plăcute poesiĭ ale acelor boĭerĭ din Ţéra Românéscă şi din Moldova, cari, între aniĭ 1770 şi 1830, se încumĕtară a dovedi dascălilor grecĭ ce domneaŭ atuncĭ în cercurile literare din ţĕrile nóstre, cum

că se póte scrie, şi dulce şi frumos, chĭar şi în despreçuitul graĭu al *Vlahilor*.

Aceĭ boĭerĭ sunt, pentru Ţéra Românéscă, familia **Văcărescilor**, cu **banul Iănăchiţă** în capul eĭ, avênd el douĭ feciorĭ, amêndouĭ poeţĭ, adică **clucerul Alecu** şi **logofĕtul Niculae**, şi în fine cu vestitul poet **Ioan Văcărescu**, fiŭ al cluceruluĭ Alecu.

Toţĭ aceştĭ treĭ din urmă aŭ îndeplinit cu sfinţenie îndatorirea ce le lăsase cu limbă de mórte, tatăl şi moşul lor, banul Iănăchiţă, prin testamentul sĕŭ literar, unde el dice:

Urmaşilor meĭ Văcărescĭ
Las voĕ moştenire
Crescerea limbeĭ românescĭ
Ş'a patrieĭ cinstire!

Aŭ maĭ fost, pe aceleaşĭ timpurĭ, şi alţĭ Românĭ cu ĭubire de ţéra şi de limba lor, ĭar printre aceştia vom numĕra maĭ cu laudă pe **Paris Momulénu**, carele a scris numeróse versurĭ în Bucurescĭ, pênĕ pe la aniĭ 1828.

Din Moldova avem de asemenĭ a pune alăturĭ cu boĭeriĭ Văcărescĭ ceĭ din Ţéra Românéscă, pe **logofĕtul Constantin Conaki** şi pe **vornicul Alecu Beldiman**, cari şi unul şi altul, pe la începutul seculuĭ nostru, îşĭ aveaŭ de onóre de a scrie în versurĭ românescĭ, cugetările lor şi fapte din istoria ţĕriĭ.

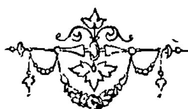
In fine, pentru ca din culegerea coprinsă în acest mic volum să nu rĕmână cu totul înstrăinată o bună jumĕtate a romànimeĭ, şi anume aceĭa care trăiesce dincolo de Carpaţĭ, s'a pus tot aci şi istoria în versurĭ a luĭ *Arghir*, compusă acum vre o 50 de anĭ, de un bĕtrân poet poporan al Ardéluluĭ, de **Ioan Barac**.

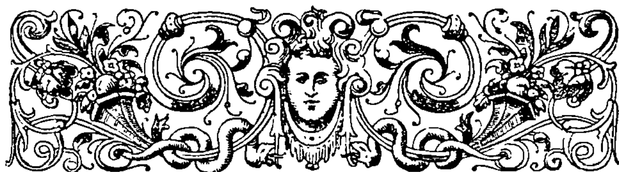
S'ar fi putut face şi maĭ mult! Dar, ca un început, fie bine priimit de către publicul românesc, acest mic volum de vechĭ poesiĭ naţionale şi Societatea, care 'şĭ a pus în gênd să urmăréscă fără preget publicarea *Biblioteceĭ poporuluĭ român*, va scóte treptat din întunericul uĭtăriĭ séŭ din îngrădirile grele de rĕsbătut ale scumpeteĭ, tóte acele scrierĭ românescĭ în versurĭ şi în prosă care, dintr'o privinţă óre-care, potŭ place la citire, şi care, arătând treptat propăşirea limbeĭ nóstre, vorŭ îndemna negreşit pe mulţĭ a adaoge literatura naţională cu alte opere, âncŏ şi maĭ perfecte.

Adăpostiţĭ sub modestul umbrar al anonimuluĭ, editoriĭ acestor cărticele vorŭ fi rĕsplătiţĭ cu prisos, când vorŭ vedé că tipăririle lor aducŭ poporuluĭ român folosul ce eĭ aştéptă de la dînsele.

Bucurescĭ, 1878.

Precuvêntare la *Colecţiunea de poesiĭ vechĭ*, din *Biblioteca poporuluĭ român*.

ḌECE BASME MITOLOGICE

(INEDITE)

Prelucrate dupe G. W. Cox, *Tales of ancient Greece.*

I.

EPIMETEŬ ȘI PANDORA

O cértă mare se scornise între Zevs și ó-menĭ. Titanul Prometeŭ, cel cu minte multă, ți-nea cu aceștia și ’ĭ învăța să nu facă pe placul nouluĭ ḍeŭ ce coprinsese cu sila stăpânirea ta-tăluĭ sĕŭ Cronos.

El le ḍise: — „Mĕĭ ómenilor! acest Zevs e lacom de avuțiĭ și de darurĭ; décă voĭ, când în-junghĭațĭ vite în onórea luĭ, i le vețĭ închina cu totul, apoĭ să scițĭ că vețĭ ajunge curênd să dațĭ de capĕt tuturor turmelor vóstre, orĭ cât de nu-meróse arŭ fi. Aĭde maĭ bine să facem cu Zevs

o tocmélă pentru-ca şi voĭ ómeniĭ şi el, să vĕ bucuraţĭ de câte o parte din vitele jertfite în *ecatombe*, adică cu sutile pe altarele ḑeilor.“

Atuncĭ el alese din cireḑĭ un boŭ mare şi frumos, îl înjunghĭe şi făcu dintr’însul duoĕ părţĭ. Într’una puse vintrele şi carnea, şi le înveli în pelea boluluĭ; în cea-l-altă aşeḑă numaĭ ósele, bine înfăşurate în grăsime. Apoĭ ḑise luĭ Zevs aşa: — „Alege’ţĭ partea ce veĭ voi, cu hotărîre că cea pe care veĭ pune acum mâna, să rĕmână în tot-d’a-una pe sémă’ţĭ.“

Zevs se lăcomi şi întinse pe loc mâna la partea unde lucea grăsimea; dar când vĕḑu că sub dînsa eraŭ numaĭ óse, fórte tare în sine se mânie. Cu tóte ânsĕ, din acea ḑi înainte se făcu datină ca, în sacrificiĭ, ómeniĭ să închine ḑeilor nemuritorĭ numaĭ ósele şi grăsimea de la victime.

Ca să ’şĭ rĕsbune de seminţia muritóre a ómenilor, Zevs hotărî să nu le maĭ trămită jos pre pământ, focul cu care el iĭ dăruĭa mereŭ maĭ nainte, şi astfel iĭ lăsă în mare lipsă, sufefórte de ger, de întuneric şi de fóme. Dar Prometeŭ se răpeḑi în cer, răpi de acolo foc, îl ascunse în ţéva uneĭ trestiĭ, şi îl aduse ómenilor înapoĭ.

Când Zevs află una ca acésta, el se înfurie aşa de tare încât asvêrli cu trĕsnetul în Prometeŭ şi trămise pre credincĭosul sĕŭ vestitor Er-

mes ca să 'l prindă, să 'l ducă tocmaĭ pe piscurile sterpe ale munteluĭ Caucas, şi acolo să 'l ferece de stâncă cu cătuşe ţepene de fer, punêndu'ĭ stréjă un vultur care să 'ĭ sfâşie mereŭ inima cu clonţul sĕŭ ascuţit.

Dar nicĭ cu atât nu se împăcă Zevs; el maĭ scorni şi un mijloc de a munci pe bĭeţiĭ ómenĭ muritorĭ. Îşĭ aduse a-minte că Prometeŭ îĭ povăţuise şi 'ĭ îndemnase să nu priiméscă nicĭ un dar de la ḑeĭ şi că lăsase cu dînşiĭ pe frate-sĕŭ Epimeteŭ, ca să le pórte de grijă şi să 'ĭ feréscă de vicleniile fiĭuluĭ luĭ Cronos.

Atuncĭ Zevs se gêndi într'astfel : „Seminţia omenéscă nu scie pênĕ acum ce este nicĭ bóla, nicí durerea, nicĭ certurile, nicĭ răsboĭul, nicĭ furtişagurile, nicĭ trădarea; cŏcĭ tóte aceste rele le ţine închise Epimeteŭ într'o cutie pusă sub bună pază. O să fac ce voĭu face ca ele să scape de acolo şi să umple pămêntul de mişeliĭ şi de nevoĭ."

Îndată chiămă pe Efestu, meşterul foculuĭ, şi 'ĭ vorbi aşa : — „Să 'mĭ găteseĭ un ce minunat, cu care ḑeiĭ aŭ să dăruĭéscă pe ómenĭ. Să ĭeĭ ţĕrînă şi să plămădescĭ cu dînsa un chip de femeĭe. S'o facĭ cât maĭ frumósă la vedere; dar să bagĭ într'însa o fire rea, pentru ca dînsa să 'mĭ rĕsbune de câte rele 'mĭ aŭ făcut mie ómeniĭ."

Efestu luă ţĕrînă şi plămădi, de pre cum i se spusese, un chip frumos de femeĭe. Ḑeiţa

Atena o îmbrăcă cu o rochie minunată şi pe cap îĭ puse o cunună, de unde atêrna o maramă ca pênḑa păiajinuluĭ, de abĭé îĭ ascundea umeriĭ şi peptul, albĭ ca zăpada. Ermes o învăţă un graĭu plin de farmec şi suflă într'însa un cuget nesăţios şi neastêmpĕrat, pentru ca să scie a îndupleca şi a aţîţa pe némul omenesc. Apoĭ Efestu o duse în adunarea ḑeilor, şi toţĭ rĕmaseră încântaţĭ de frumuseţile eĭ.

Atuncĭ Zevs luând'o de mână, o dete luĭ Epimeteŭ, şi 'ĭ ḑise aşa: — „Sciĭ ceva? M'am gêndit că voĭ ómeniĭ sunteţĭ, bĭet, împovăraţĭ de muncă multă pre pământ, şi că vĕ lipsesce o ființă care, prin dulcele eĭ desmĭerdărĭ, să vĕ pună inima la lòc dupe atâtea grele osteneli. De aceĭa noĭ ḑeiĭ nemuritorĭ ne am îndurat de sórta vóstră, şi, spre a vĕ aduce o blândă alinare, ĭată vĕ dăruim acéstă mângâĭósă fiinţă a femeĭeĭ, pe care am şi numit'o *Pandora*, fiind-că este înzestrată cu tóte darurile."

Epimeteŭ, cel cu mintea târḑie, uĭmit de frumuseţile Pandoreĭ, uĭtă poveţile frateluĭ sĕŭ, şi împreună cu dînsul tótă seminţia muritorilor se amăgi de cuvintele luĭ Zevs şi priimi darul, care îĭ fermeca pe toţĭ îndată ce daŭ cu ochiĭ de dînsul. Dar, vaĭ! bucuria nu le ţinu mult.

Pandora, nesăţiósă de a ispiti tóte, vĕḑuse o cutie mare, pitită maĭ cu îngrijire decât orĭ-ce alte avuţiĭ, în başca cu comorile luĭ Epimeteŭ.

Iĭ ardea inima să scie ce va fi într'însa. Decĭ, într'o ḑi se furişă de soçul eĭ cel pré lesne încreḑĕtor, şi ridică capacul cutieĭ.

De-o-dată scăpară dintr'însa cu grămada, ca nisce iesme pocite, certurile şi bătăile, nevoile şi bólele, hoţiile şi turbările, grijile şi necazurile tóte.

Coprinsă de spaĭmă, abĭé apucă ea să lase răpide capacul în jos. Pe fundul cutieĭ rĕmăsese, pitită, dóră numaĭ speranţa. De aceĭa, abĭé déca cu dînsa se maĭ póte mângâia une-orĭ sĕrmana omenire de câte rele a rĕspândit pre pământ nesocotita Pandoră.

II.

BRIAREŬ

Mare nemulţumire era în palatele Olimpuluĭ, locaş al ḑeilor nemuritorĭ, de când Zevs biruise pe ḑeiĭ ceĭ bĕtrânĭ şi se aşeḑase cu sila pe scaunul împĕrătesc al tatăluĭ sĕŭ Cronos.

El ţinea acum în mânele sale trăsnetul; sub picĭórele luĭ zăceaŭ grămădite tunetele şi fulgerile, şi toţĭ ḑeiĭ rônduiţĭ împrejuru'ĭ, tremuraŭ de frică dinaintea puteriĭ şi măririĭ luĭ.

El le impunea însărcinărĭ grele şi le vorbea tot aspru, voind prin astfel de purtărĭ straşnice,

să întemeïeze domnia luï fără cumpĕt peste toţĭ ḑeiĭ dupe uscat şi dupe mare.

Tótă ḑiulica, agerul luï vestitor Ermes trepăda în sus şi în jos, ca să ducă în tóte părţile poruncile sale; cŏcĭ Zevs voïa ca tótă firea să 'ĭ fie de o potrivă supusă, şi nu 'şĭ maï aducea câtuşĭ de puçin aminte de timpul pe când şi dînsul era slab şi fără putere.

Atuncĭ se auḑiră din partea ḑeilor pămêntuluï şi aï măriĭ, suspine şi şopte înfundate de nemulţumire, şi eï toţĭ se adunară la un loc ca să se sfătuïéscă.

Posidon, împĕtatul valurilor întunecate, înălţă maï ântêĭ glasul şi vorbi aşa: — „Ascultaţi-mĕ pe mine, voï, Ero şi Ateno; haï să ne rĕsculăm împotriva luï Zevs şi să 'ĭ arătăm că el n'are nicĭ un drept de a ne străşnici pe noï! Vedeţĭ bine cât de rĕŭ se pórtă de când 'ĭ a încăput puterea în mânĭ. Nu 'şĭ maï aduce de loc a-minte că tot noï 'l am ajutat în răsboïul ce a avut cu tatăl sĕŭ Cronos; ïar dupe ce 'l am făcut să învingă, el, tocmaï pe soçiĭ luï ceï maï puternicĭ îĭ nedreptăţesce maï tare. Pe Promoteŭ, titanul binefăcĕtor carele a dat focul înapoï muritorilor şi 'ĭ a scăpat de gróznicele urgiĭ ale geruluï şi ale fómeĭ, ïată că a pus să 'l ferece pe piscurile sterpe ale Caucasuluï. De óre ce nu 'ĭ a fost témă să lănçuïască într'astfel tocmaï pe un Titan, bagă bine de sémă, Ero, să nu 'ĭ abată în-

tr'o ḑi de mânie, ca să te nenorocéscă maĭ rĕŭ şi pe tine!"

Atena vorbi atuncĭ într'astfel: — „Înţelepcĭunea luĭ Zevs 'ĭ a părăsit minţile; tóte faptele sale sunt acum numaĭ viclenii şi trădărĭ. Ce maĭ aşteptăm? Haĭ să 'l prindem şi să 'l ferecăm ţépăn ca nu dóră să ajungă cerul şi pămêntul a fi cu totul prada luptelor şi a bătăilor".

Decĭ se jurară cu toţiĭ ca să nu maĭ rabde asupririle luĭ Zevs, şi dupe ordinul lor, Efestu făuri nisce cătuşe uriéşe, cu care să 'l ferece îndată ce somnul greŭ i se va lăsa pe pleópe.

Dar ḑeiţa Tetis, ascunsă în pescerea eĭ de mărgénurĭ din fundul mărilor, auḑise cuvintele luĭ Posidon şi ale Ateneĭ. Ea se înălţă de pe mare ca o céţă alburie şi se aşternu în genuchĭ dinaintea tronuluĭ luĭ Zevs. Îĭ îmbrăçişă picĭórele şi 'ĭ vorbi aşa: — „Ascultă-mĕ şi pe mine, o Zevs! Ḑeiĭ nemuritorĭ tremură de frică dinaintea puteriĭ tale; dar eĭ sunt amărîţĭ de vorbele'ţĭ aspre şi de straşnica'ţĭ purtare; eĭ ḑicŭ că înţelepcĭunea a părăsit minţile tale, şi că faptele'ţĭ sunt acum numaĭ viclenii şi trădărĭ. Maĭ ascultă-mĕ âncŏ, o Zevs! Efestu a făurit cătuşe uriéşe; ĭar Era şi Posidon, împĕratul mărilor şi fecĭóra Atena s'aŭ jurat că te vorŭ fereca în dată ce somnul greŭ se va lăsa pe pleópele tale. Dă'mĭ voĭe să 'ţĭ aduc aci pe Briareŭ, uriéşul cu o sută de mânĭ, ca să te apere la nevoĭe. Cât va fi el lângă tine,

n'aĭ să te temĭ nicĭ de mânia Ereĭ, nicĭ de a luĭ Posidon. Dar, în dată ce va trece primejdia, ado'ţĭ aminte o Zevs, ca să stăpânescĭ cu blândeţe şi cu dreptate, cŏcĭ cel ce voĭesce a domni nesocotind binele şi ĭubirea supuşilor sĕĭ, acela dile lungĭ de domnie nu are. Apoĭ ĭar nu uĭta că acelora care 'ţ' aŭ dat ajutor, nu se cade să le facĭ parte ca luĭ Promoteŭ pe care 'l aĭ ferecat pe stâncile Caucasuluĭ. Va veni póte o di când îţĭ voĭu cere şi eŭ cevaş pentru fiĭul meŭ Achileŭ, care acum trăiesce în casele tatăluĭ sĕŭ Peleŭ. Atuncĭ, ado'ţĭ a-minte că eŭ te-am scăpat de cătuşele luĭ Efestu".

Zevs rĕspunse cu omenie, şi vorbi aşa: — „O Tetis, grăbesce şi ado'mĭ încóce pe puternicul Briareŭ, ca să mĕ apere cu suta luĭ de braçe; ĭar pentru cele ce 'mĭ aĭ spus, să nu aĭbĭ nicĭ o témă, cŏcĭ Zevs nu va nesocoti povaţa ta cea bună, şi ceĭ-l-alţĭ deĭ nu vorŭ maĭ avé cuvênt de aci înainte a se plînge de străşnicia mea şi de vorbele mele aspre".

Atuncĭ Tetis chiămă pe Briareŭ ca să ésă din băierile adûncĭ ale pămêntuluĭ şi să vină întru apărerea luĭ Zevs. Uriéşul se arătă în palatele Olimpuluĭ şi îndată toţĭ deiĭ începură a tremura, când îl vĕdură alăturĭ cu Zevs, carele acum se rĕsfăţa în puterea sa.

Cu tóte acestea, el le vorbi într'astfel: — „Ascultaţi-mĕ bine, voĭ, Ero, Posidon şi Ateno!

Eŭ, ale vóstre planurĭ le cunosc; sciŭ că aveaţĭ de gênd să mĕ puneţĭ în lançurĭ, ca să scăpaţĭ de relele mele purtărĭ. Dar să nu maĭ aveţĭ nicĭ o temere. Fiţĭ de aci înainte tot-d'a-una cu voĭe bună la îndeplinirea înţeleptelor mele voinţe şi vĕ jur că nu veţĭ maĭ avé cuvênt a vĕ plânge că Zevs este un domn crunt şi viclén."

Aşa se făcu ĭar pace în cer, pre mărĭ şi pre pămênt.

III

DEUCALION

De pre scaunul sĕŭ, înălţat pe muchĭa înnorată a Olimpuluĭ, Zevs privi la fiiĭ ómenilor şi 'ĭ vĕḑu pretutindenĭ dedaţĭ cu patimile, fără de a purta câtuşĭ de puçin grija dreptăţiĭ. În inimile lor rĕutatea crescuse mereŭ; ĭar, spre a îmbuna pe ḑeĭ, eĭ închipuise un soĭu noŭ de înjunghierĭ şi de sacrificiĭ, care mohorîse pămêntul cu sânge.

Departe în văile adûncĭ ale Arcadieĭ, fiiĭ luĭ Licaon îşĭ petreceaŭ viaţa numaĭ în ospeţe şi, în necumpĕtata lor rătăcire, vorbeaŭ vorbe nesocotite şi nelegĭuite chĭar şi despre Zevs. De aceĭa, Zevs se coborî însuşĭ de pre scaunul sĕŭ şi se duse să véḑă de maĭ aprópe faptele şi traĭul lor.

Sórele era pe scapět, când un bĭet unchĭaş bětrân se apropie încetinel de porţile cetăţiĭ Licosura. Pletele luĭ cărunte îĭ atêrnaŭ pe umerĭ, şi barba luĭ, albă şi désă, ascundea trenţele de pe dînsul. Sosea greŭ şi anevoĭe unchĭaşul, cu toĭagul în mână, trăgênd cu urechĭa la chiotele de veselie ce se audeaŭ din depărtare.

El ajunse însfêrşit pênĕ în piaça cea mare a cetăţiĭ; acolo, fiiĭ luĭ Licaon se grămădiră îndată împrejurul luĭ, vorbindu'ĭ aşa: —„Eĭ! bine aĭ sosit, unchĭaş bětrân! Tu trebuĭe să sciĭ multe. Eĭ! ĭa să vedem! Ce aĭ să ne maĭ spuĭ? Nu cum-va aĭ să ne povestescĭ de pe când a rěsărit pămêntul din băierile luĭ Haos? Cŏcĭ de bětrân ce eştĭ, tu trebuĭe să fi şi fost atuncĭ de façă!....."

Şi, bătêndu'şĭ joc într'astfel de unchĭaş, eĭ îl puseră să şédă pe jos, lângă masa lor cea mare. Apoĭ îĭ diseră:—„Adĭ noĭ am înjunghĭat o mulţime de victime, luĭ Zevs. Te aĭ nimerit tocmaĭ bine, ca să capeţĭ şi tu o părticică din ospěţul nostru."

Atuncĭ umplură cu vêrf o strachină cu cărnurĭ de om şi 'ĭ o întinseră; cŏcĭ, vĕrsând sânge omenesc eĭ socoteaŭ că vorŭ face maĭ pe placul deilor.

Dar unchĭaşul asvêrli cât colo strachina mohorîtă şi de-o-dată se ridică voĭnic în picĭóre. Semnele bětrâneţiĭ periră de pre făça luĭ aprinsă, ĭar focul care scăpăra dintr'însa, încinse şi mis-

tui într'o clipă pe fiiĭ luĭ Licaon. Cŏcĭ acela ce se arătase lor, era însuşĭ Zevs şi trăsnetele luĭ îĭ făcuse praf şi cenuşă.

Dupe aceĭa, Zevs se întórse în Olimpul sĕŭ şi, de mânios ce era, făcu semn apelor ca să se reverse pe d'asupra pămêntuluĭ şi să înnece pe fiiĭ ómenilor, ca să 'ĭ pedepséscă de multele lor nelegĭuirĭ.

Austrul suflă atuncĭ cu turbare; norĭ întunecoşĭ şi îndesaţĭ cu plóĭe, veniră mereŭ de se aşternură în voĭa lor preste tot cerul, cŏcĭ vênturile de la miéḑă-nópte, care răsipescŭ céţa şi aburéla pămêntuluĭ, sta strîns ferecate în fundul temniţelor. Decĭ, începu cerul a turna şiróie încât şi văĭ şi délurĭ, totul pre pămênt era înnecat; rîurile, covêrşind matca lor, se revĕrsară preste câmpiĭ, şi apele lor se ridicară mereŭ pênĕ pe cóstele munţilor.

Dar pe o culme de munte din ţéra Ftieĭ, îşĭ avea casa luĭ, Deucalion, fiĭul luĭ Prometeŭ. El, de acolo de sus, se uĭta cum cresceaŭ mereŭ apele împrejuru'ĭ; când ânsĕ, ele ajunseră să acopere văile de la pólele munteluĭ, Deucalion chiămă pe soçia sa, pe Pira, fata luĭ Epimeteŭ, şi 'ĭ vorbi aşa: — „Iată că ne aŭ sosit ḑilele prevestite odinióră de tatăl meŭ, de înţeleptul Prometeŭ. Gătesce tu chivotul lucrat de mine, şi pune într'însul merinde îndestule pentru cât timp va ţine potopul pre pămênt. Colo în depărtare,

tocmaĭ pe stâncele Caucasuluĭ, Prometeŭ stă ferecat cu cătuşe de oçel şi un vultur îĭ sfâşie mereŭ inima; dar, pe nedrept; cŏcĭ ĭată, cuvintele luĭ s'aŭ împlinit. El de demult spusese că rĕutatea ómenilor are să aducă pre pămênt o gróznică revĕrsare de ape. Orĭ-ce ar fi, nicĭ însuşĭ Zevs nu póte face alta decât ceĭa ce este ursit de către unul, şi maĭ mare decât dînsul, şi pe carele el, vrênd nevrênd, trebuĭe să 'l asculte."

Pira făcu îndată precum îĭ spusese Deucalion, şi umplu chivotul cu de tóte. Eĭ aşteptară pênĕ ce apele, suindu-se aprópe de culmea munţilor Ftieĭ, scăldară pólele vasuluĭ pregătit de Deucalion. Atuncĭ, pesciĭ se strecuraŭ în not printre vêrfurile bĕtrânilor ulmĭ din codri şi pluteaŭ alăturĭ cu buşteniĭ noduroşĭ de stejarĭ, ĭar leşurile de ómenĭ înecaţĭ se clăteaŭ şi se rostogoleaŭ pe faça apelor. Deucalion, din corabia sa, vedea cu grózǎ cum acele chipurĭ învineţite de voĭnicĭ, de copile şi de pruncĭ, eşeaŭ une-orĭ la ivélă pe d'asupra valurilor ce spumegaŭ în colcote, şi apoĭ îndată se afundaŭ în sînul lor.

Opt ḑile d'a-rôndul chivotul fu purtat pe ape d'asupra celor maĭ înalte plaĭurĭ, şi toţĭ fiiĭ ómenilor periră, afară numaĭ de câţĭ-va, fórte puçinĭ, cari 'şĭ găsise adăpost pe câte un pisc maĭ semeţ de munte. A noua ḑi, corabia se opri pe muchea Parnasuluĭ, şi Deucalion, împreună cu so-

çia sa Pira, puseră din noŭ picĭorul pe pămêntul, carele acum era cu totul pustiit.

Cu 'ncetul şi treptat, valurile se scurseră prin văĭ, ĭar pesciĭ şi lighiónele de mare rĕmaseră atêrnate de crăcile copacilor. Pe cât putea coprinde ochĭul, nu se maĭ zărea împrejur nicĭ o viaţă, osebit numaĭ de vulturiĭ cari da rótă pe cer, pênĕ ce se răpeḑeaŭ la stêrvurĭ.

Atuncĭ Deucalion se uită lung la Pira, şi pe amênduoĭ îĭ coprinse o jale adâncă. El spuse atuncĭ soçieĭ sale:—„Cine scie, soro, de vorŭ maĭ fi rĕmas şi alţĭ fiĭ de ómenĭ decât noĭ pe pămêntul acesta? Ş'apoĭ ĭar, cine scie când ne va sosi şi cĭasul nostru! Atâta numaĭ putem sci că cel a-tot-puternic, carele a năpustit potopul asupra ómenilor, s'a îndurat de ne a scăpat ḑilele nóstre. Haĭ! să 'ĭ clădim un altar şi să ne închinăm la dînsul, în semn de mulţumită!“

Indată clădiră altarul şi Zevs ascultă cu plăcere rugăcĭunea luĭ Deucalion. De aceĭa, se pomeni de-o-dată dînsul, în faça luĭ, cu trămisul luĭ Zevs, cu Ermes carele îĭ vorbi aşa: — „Cere tu acum ce veĭ voi, şi cererea ta va fi împlinită, fiind-că numaĭ la tine, dintre toţĭ fiiĭ ómenilor a dovedit Zevs o mână curată şi o inimă fără de pată“.

Deucalion se închină dinaintea luĭ Ermes şi îĭ spuse aşa: — „Pămêntul acesta a rĕmas tot pustiŭ.

E pĕcat de dînsul! Noĭ nu 'ţĭ cerem alt-ceva decât să se ivéscă din noŭ ómenĭ pe dînsul".

Ermes îĭ rĕspunse într'astfel: — „Fie-vĕ pe plac! dar să vĕ acoperiţĭ feçele cu veşmintele vóstre şi, umblând tot mereŭ înainte, să asvêrliţĭ în urmă, ósele mumeĭ vóstre!"

Dupe acésta, Ermes sbură către locuinţa luĭ Zevs, şi Deucalion rĕmase pe gândurĭ, cugetând la cuvintele ḑeuluĭ; dar, înţelept fiind ca şi tatăl sĕŭ Prometeŭ, el pricepu că mumă-sa trebuĭe să fie însăşĭ ţĕrâna pământuluĭ, şi că, coborând de pe Parnas, n'aveaŭ alta de făcut decât a arunca pĭetre în urma lor.

Aşa şi făcură; ĭar pĭetrele pe care le asvêrlea Deucalion se făceaŭ îndată bărbaţĭ, şi cele pe care le asvêrlea Pira, se făceaŭ femeĭ, şi astfel rĕsări pe lume o seminţie nouă de ómenĭ, carĭ nu cunosceaŭ pe părinţiĭ lor.

Sórele eşi ĭarăşĭ pe cer şi cu căldura sa dogori şi înţeleni huma cea jilavă; de atuncĭ înainte, ómeniĭ avură a se lupta cu munca cea anevoĭósă, care nicĭ pênĕ acum nu s'a maĭ uşurat pe pământ. De aceĭa, traĭul omuluĭ a rĕmas a fi greŭ şi silnic, ca şi pĭétra din care dînsul se născuse.

Dupe ce maĭ trecură anĭ la mijloc, Deucalion şi Pira făcură copiĭ, al căror ném a stat cu locuinţa în munţiĭ din Ftia. Din fiĭul lor, din Elen s'a prăsit poporul vitéz al Elenilor, ĭar din fata

lor, Protogenia, s'a născut Aetliu carele în viaţa luĭ a făcut multe fapte minunate şi al căruĭ fecĭor, frumosul Endimion, dórme dus pe colnicul din Latmos.

IV

PATIMELE DEMETREĬ

Persefona cea frumósă se juca cu alte fete, sóçe ale eĭ, pe câmpia Enei din fericita ţéră a Sicilieĭ. Ea era fata mult-ĭubită a mameĭ Demetre, pe care tótă lumea o cinstea; cocĭ mama Demetra era către toţĭ bună şi darnică; ĭar decât fiică-sa Persefona nicĭ o fată nu era maĭ veselă şi maĭ voĭósă.

Aşa dar, ea se juca cu veselele eĭ sóçe culegênd florĭ de pre câmpie şi împletind cu ele cunune ca să împodobéscă lungile lor cosiţe. Adunase ele o mulţime de rose, de şofrăneĭ, de viorele, de crinĭ şi de zambile de pre pajiştea cea smălţuită, când Persefona zări în depărtare un stuf îndesat de ghioceĭ înfloriţĭ ca prin minune; eraŭ o sută pe aceĭaş tulpină şi rĕspândeaŭ un miros îmbătător prin cer, pre mare şi pre pămênt.

Ea se răpedi în grabă ca să culégă minunatele florĭ; dar, de o dată se crăpă şi se deschise

ţĕrîna dinaintea eĭ, şi dintr'însa eşi un car poleit cu patru telegarĭ negri ca tăcĭunile. În car era un bărbat cu chip mêndru dar posomorît, pare că faça luĭ nu scia ce e zîmbetul, nicĭ inima luĭ ce e bucuria.

Într'o clipă el sări jos din car, prinse în braçe pe Persefona, o sui alăturĭ cu dînsul, şi, dând bicĭu cailor, se făcu cu totul neveḑut în adûncul pămêntuluĭ.

Când sosiră fetele la acel loc, stuful cu ghioceĭ era în fiinţă, dar sóça lor Persefona perise; ele o căutară în tóte părţile, pe câmpia Enei, cu gêndul că se va fi pitit unde-va; dar, nu o putură găsi nicăierĭ pênĕ târḑiŭ înserat; atuncĭ întorcêndu-se, de voie de nevoie, spre casă, ele trecură maĭ ântêĭ pe la mama Demetra ca să 'ĭ spună că nu potŭ sci ce se va fi făcut fiĭcă-sa, care a perit fără veste dintre ele.

Mare jale coprinse pe mama Demetra, când află una ca acésta. Ea îndată se îmbrăcă cu veşminte de lână négră, luă în mânĭ făcliĭ aprinse şi se duse să caute pretutindenĭ pe fiĭcă-sa Persefona, alergând pe câmpĭ şi preste ape, din ochĭ lăcrimând şi pe toţĭ întrebând déca nu cum-va o a vĕḑut cine-va. Dar nimenĭ nu scia să 'ĭ rĕspundă ce se făcuse fata eĭ.

Tocmaĭ dupe şése ḑile ea se întêlni cu Ecata, dómna luneĭ şi, cercetându-o şi pe dînsa, Ecata îĭ ḑise: — „Glasul i l'am auḑit, strigând pare c'ar

fi răpind'o cine-va; dar cu ochiĭ nu am vĕḑut'o şi nu sciŭ unde va fi ḑusă."

Mama Demetra îşĭ urmă calea înainte. Merse cât merse şi se întêlni cu Elios, domnul sóreluĭ, şi 'ĭ vorbi aşa: — „Elios, fĕtul meŭ, tu carele cu făclia sóreluĭ le veḑĭ tóte pre pământ, nu cum-va veĭ fi vĕḑut tu pe fiĭcă-mea Persefona? Spune'mĭ adevĕrat, Elios, fĕtul meŭ!"

Luĭ Elios i se făcu milă de multa eĭ durere, şi 'ĭ rĕspunse aşa: — „Ba am vĕḑut'o, mamă Demetro. Ades, împĕratul Iaduluĭ, a răpit pe fiĭcă-ta Persefona, ca să o ĭea de soçie şi s'o facă împĕrătésă preste ţéra cea adâncă şi întunecată din fundul pămêntuluĭ".

Cât era de întristată bĭétă mama Demetra, ea ânsĕ nu 'şĭ putu stăpâni mânia, când află una ca acésta; de atuncĭ înainte hotărî să nu 'ĭ maĭ calce picĭorul în palatele de pre culmea Olimpuluĭ pe care Zevs, împĕratul ceruluĭ, 'şi le înălţase în norĭ d'asupra ţĕreĭ Tesalieĭ, fiind-că ea pricepuse îndată că numaĭ cu voia luĭ Zevs îndrăznise domnul Iaduluĭ să fure pe fiĭcă-sa Persefona.

Se coborî dar la vale de pre muntele Olimp şi apucă rătăcind o cale lungă. Tocmaĭ către séră, pe când sórele începe a se ascunde în tasul sĕŭ de aur din dosul délurilor civite, ea ajunse la porţile cetăţiĭ Eleŭsis. Acolo şeḑu jos lângă o fântână a căriĭ apă prefirându-se prin érba désă,

se scurge într'un ïaz limpede, umbrit de un măslin cu frunḑiş stufos.

Tocmaĭ atuncĭ veneaŭ dupe apă, voïóse şi cu urcïórele pe creştet, fetele luĭ Keleŭ, domnul din Eleŭsis. Ele vĕḑură la fôntână pe mama Demetra şi, cu tóte că nu o cunosceaŭ, înţeleseră de pre portul şi de pre faça eĭ, cât de tare era amărîtă bïéta bĕtrână.

O întrebară cu blândeţe déca nu potŭ cum-va să 'ĭ fie de vre un ajutor. Mama Demetra le mulţumi şi le povesti că a perdut o fată, pe care a căutat'o preste tot locul şi nu a putut'o ăncŏ găsi. Atuncĭ fetele deteră curênd fuga a casă ca să céră de la părinţĭ voie să le aducă ca óspe pe bïéta babă străină şi se întórseră îndată, sprintene şi vesele, îndĕrĕt şi 'ĭ vorbiră aşa:

— „Haĭ! vino cu noĭ a-casă. Tata, mama şi noĭ tóte îţĭ vom da ce 'ţĭ va trebui şi vom face ce ne va sta prin putinţă ca să 'ţĭ uşurăm durerea".

Mama Demetra se înduplecă de mângâïósele lor cuvinte. Keleŭ şi soçia luĭ o priimiră cu voie bună în casa lor. Dar şi dînsa le fu întru tóte de aşa mare ajutor, încât nu numaĭ némul luĭ Keleŭ, ci întrégă cetatea se bucura şi se lăuda mereŭ de bunătatea şi de înţelepcïunea mameĭ Demetre. De aceïa, se hotărîră cetăţeniĭ să 'ĭ înalţe, cu cheltuiala lor şi numaĭ pe séma eĭ, un mêndru locaş, pe o măgură înaltă, chïar în mijlocul cetăţiĭ.

Acolo trăi, timp de un an, Demetra preçuită şi lăudată de toţi, dar ascundênd maï adesé în taïna singurătăţiï, mîhnirea şi dorurile inimeï sale. Ea luase la dînsa, ca să 'l créscă şi să 'l înveţe, pe Triptolem, unicul fecïor al luï Keleŭ.

Ânsĕ copilul, de bine ce 'l îngrijea noua sa dădacă, ajunse a o ïubi maï mult pe dînsa decât pe mama luï cea adevĕrată. Dintr'acésta, soçia luï Keleŭ prinse pică asupra mameï Demetre şi ceru să ïea înapoï de la străină pe copilul de suflet, carele numaï dînsul mângâia ceva pe Demetra de perderea fiiceï sale.

Scornindu-se atuncï o céртă între amêndouĕ muïerile, mama Demetra se supără fórte şi se porni cu mare urgie asupra luï Keleŭ şi asupra tuturor ómenilor cari nu sciuse să preçuiéscă îndestul bunătăţile eï.

Din minutul acela, tóte rodurile pămêntuluï purtară blăstemul mameï Demetre; pomiï nu maï daŭ rod; holdele nu se maï împodobeaŭ cu spicurï; érba şi florile nu maï rĕsăreaŭ pe câmpiï. Ţérinile eraŭ sterpe şi înţelenite. Ómeniï şi vitele pïereaŭ de fómete şi de lângóre. Nicï ḑeilor nu maï avea cine şi ce să le închine.

Atuncï Zevs, îngrijat, dupe culmea munteluï sĕŭ din Tesalia îşï aruncă ochiï pe pămênt şi vĕḑu că totul avea să pïéră dupe faça luï, de nu va găsi curênd un mijloc ca să împace mânia şi durerea mami Demetre.

În dată trămise pe vestitorul sĕŭ, pe Ermes, în Iad, la împĕratul cel aspru şi posomorît ca să 'ĭ facă cunoscut că trebuĭe neapărat să lase pe Persefona a se întórce la muma-sa. Ades nu cuteză a se împotrivi, dar Persefona îĭ era şi luĭ dragă, şi el nu voĭa să o pĭérdă cu totul; de aceĭa, îĭ dete să mănûnce câte-va bóle dintr'o rodie minunată, sciind bine că, déca dînsa va gusta măcar o bóbă din acea pómă descântată, i se va face dor de dînsul şi se va întórce bucuros la el.

Dupe aceĭa, puse să înhame telegariĭ ceĭ negri ca tăcĭunele la carul cel poleit. Ermes se sui într'însul, alăturĭ cu Persefona, dete bicĭ cailor şi, ĭute ca vêntul şi ca gêndul, ajunseră la Eleŭsis.

Când sosiră la porţile cetăţiĭ, Ermes dete drumul telegarilor ca să se întórcă la Iad, şi pe la apusul sóreluĭ plecă şi dînsul către Olimp.

Persefona, remânênd atuncĭ singură, se îndreptă spre fŏntâna cea limpede unde zări şeḑênd sub măslin, o femeĭe bĕtrână cu vesmênt de lână négră. Ea pricepu că aceĭa trebuĭe să fie muma eĭ, care o dorea şi o jălea neîncetat. Când sosi aprópe de dînsa, mama Demetra auḑi o şoptă în préjmă'ĭ, ridică ochiĭ în sus şi vĕḑu pe însăşĭ Persefona dinaintea eĭ.

Cine póte să spună cu ce bucurie o strînse la pept şi o sărută? Fericirea mumeĭ era póte

acum şi maĭ mare de cum iĭ fusese maĭ nainte mîhnirea. O mângâĭa, o desmĭerda, o cerceta despre tóte ce i se întêmplase, şi simţea că o viaţă nouă i se deşteptă în inimă.

Pe când o săruta şi o mângâĭa, ea iĭ ḑise aşa: — „Acum, fata mea, copila mea dorită, tu eştĭ ĭarăşĭ a mea, şi cu mine voĭu să rĕmâĭ pentru tot-d'auna. De acum înainte voĭu sci să te feresc de răpitorĭ şi urgisitul acela de Ades nu te va maĭ prinde în întunecósa luĭ împĕrăţie“.

Dar Persefona iĭ rĕspunse: — „Ah! mamă, tacĭ; nu maĭ vorbi aşa. Eŭ nu pot să rĕmân pentru tot-d'a-una cu tine, cĕcĭ pênĕ nu m'a ridicat Ermes din Iad, soçul meŭ 'mĭ a dat să gust nisce bóbe dulcĭ de rodie şi m'a legat cu acest farmec ca să mĕ întorc la dînsul peste nouĕ lunĭ de ḑile. Şi drept să'ţĭ spun, mamă, nu'mĭ pare rĕŭ, cĕcĭ, deşi el nu rîde nicĭ zîmbesce, deşi totul e întunecos în locaşul luĭ, dar cu mine e bun şi blând, şi numaĭ când sunt cu dînsul se simte îmblânḑit. Să nu'ţĭ pară rĕŭ, mamă; el s'a făgăduit că în toţĭ aniĭ mĕ va lăsa să şed cu tine aci pe pământ nouĕ lunĭ de ḑile; ĭar treĭ le voĭu petrece cu dînsul în negrul luĭ locaş de sub pământ“.

Printr'aceste făgăduinţe mama Demetra se simţi şi dînsa mângâĭată; ĭar pământul şi rodurile luĭ se bucurară îndată de îmblânḑirea eĭ. Pomiĭ se umplură ĭarăş de rod; érba şi florile

împodobiră câmpiĭ, şi spicurile aurite începură ĭarăş a se îndesa pe holde, legănate de adierea căldurósă a vereĭ.

Nouĕ lunĭ de mulţumire şi de îmbilşugare trecură pe pămênt, şi dupe aceĭa, vestitorul Ermes veni cu carul cel poleit şi cu telegariĭ negri ca tăcĭunele, ca să ĭea pe Persefona şi să o ducă în ţinuturile întunereculuĭ. Atuncĭ, ea îşĭ luă ḑioa bună de la muma sa, ḑicêndu'ĭ: — „Nu plânge, mamă, şi nu fiĭ îngrijată de mine; în locaşul soçuluĭ meŭ sunt la adăpost şi la căldură; el mĕ ĭubesce şi caută bine de mine. E bun, şi peste treĭ lunĭ îmĭ va da voĭe să mĕ întorc tot veselă aci pe pămênt“.

Mama Demetra îşĭ stăpâni inima rea şi se hotărî să aştepte cu răbdare timpul dorit al înapoieriĭ.

Totuşĭ, gêndul eĭ adesé se repurta cu dor la ḑilele fericite când Persefona, copilă voĭósă, se juca cu sóçele sale şi culegeaŭ florĭ pe veselele câmpiĭ ale Enei.

În rĕgazurile aşteptăriĭ, retrasă în locuinţa eĭ din Eleŭsis, ea îşĭ afla mângâĭerea învăţând cu mare taĭnă şi înţelepcĭune pe Triptolem, copilul eĭ de suflet, cum se sădéscă, cum se créscă şi cum se îngrijéscă rodurile folositóre ale pămêntuluĭ, darurĭ nepreçuite ale ḑeiţeĭ Demetre.

Acele măreţe şi spornice învăţăturĭ, pe care ḑeĭésca dădacă le împărtăşise învăţăceluluĭ eĭ,

în templul de la Eleŭsis, chïar şi în întunerecul nopţeĭ, la flacăra făcliilor, rĕmaseră printre popóre ca o datină sfinţită, şi fură numite *Taĭnele Eleŭsine*.

V

POSIDON ŞI ATENA

Un óre-care Erechteŭ începuse să clădéscă o cetate pe un loc sterp şi pïetros d'a lungul apelor Kefisuluĭ. El era părintele şi căpetenia unuĭ popor de mêndri voĭnicĭ şi, cu tóte că cetatea luĭ era ăncŏ mică şi puçin arătósă, dar, în înţelepcïunea sa Zevs prevĕḑuse că ea are să fie într'o ḑi cea maĭ vestită din câte cetăţĭ s'aŭ înălţat aïevé pre pământ.

De aceïa, un ḑeŭ şi o ḑeiţă, adică Posidon, împĕratul mărilor, şi fecïóra Atena, fiïca pré-ïubită a luĭ Zevs, se certaŭ amênduoĭ care din eĭ să dea numele sĕŭ cetăţiĭ luĭ Erechteŭ. Ca să curme cérta, Zevs hotărî o ḑi, pentru ca în faça adunăriĭ tutulor ḑeilor celor marĭ cari locuiaŭ pe culmea Olimpuluĭ, să li se alégă dreptatea.

Când veni acea ḑi, toţĭ ḑeiĭ se aşeḑară pe scaunele lor de aur, rônduite în cerc pe malul Kefisuluĭ. Maĭ presus de tóte se înălţa tronul luĭ

Zevs, părintele ḑeilor şi al ómenilor, şi alăturĭ cu dînsul şedea ḑeiţa Era, soçia luĭ.

Fiiĭ ómenilor aveaŭ voie să ridice ochiĭ asupra lor de óre-ce Zevs îşĭ lăsase la o parte fulgerile sale, ĭar ceĭ-l-alţĭ ḑeĭ venise şi dînşiĭ acolo lipsiţĭ de strălucirile lor, care ĭaŭ vederile, ca să fie de façă la judicata dintre Posidon şi Atena.

Acolo era Febus Apolon, cu lira sa de aur în mână şi cu chipul sĕŭ blând şi luminos ; dar ochiĭ luĭ nu scăpăraŭ schînteĭe ca în cĭasurile de mânie şi suliţa luĭ, de care nu se potŭ feri sufletele înşelătóre şi limbile mincinóse, sta rezimată de scaun. Alăturĭ cu dînsul, şedea soru-sa Artemis, fecĭóra care 'şĭ petrece ḑilele vênând pe uscat fĭérele sĕlbatice şi jucându-se cu ḑînele Nimfe prin stuful de pe malul rîuluĭ Erotas.

Lûngă Zevs se afla Ermes, craĭnicul carele în adunărĭ înalţă glasul în numele ḑeilor ; tot tênĕr, tot sprinten şi tot frumos, el ţinea în mână caduceul séŭ toĭagul sĕŭ cu aripĭ, prin care îndeplinea poruncile tatăluĭ sĕŭ. Apoĭ, de-a-rândul veniră să se aşeḑe Efestu, meşterul foculuĭ, şi Estia ḑeiţa casnică care pórtă grija vetreĭ, şi Ares ḑeĭescul răsboĭnic turbat dupe lupte, şi Dionisiŭ cel mult dedulcit cu ospeţele şi cu cupele de vin, însfêrşit Afrodita, gingaşa ḑeiţă, rĕsărită din spuma mărilor, care când se ivesce umple lumea de zîmbete şi de lacrimĭ.

În faça acestora sta amênduoĭ măreţiĭ pro-

tivnicĭ, așteptând judicata luĭ Zevs. Atena ținea tare în mâna stângă sulița eĭ cea nebiruită, și la mijlocul pavezeĭ sale de pĭele de capră, ascuns vederiĭ muritorilor, era acel îngrozitor chip al Meduseĭ, pe care nicĭ un om nu'l póte privi fără ca să pice îndată mort.

Aprópe de ea sta și Posidon, încredĕtor în marea luĭ putere și adăstând cu o trufașă nepăsare urmele judicățiĭ. In mâna dréptă ținea cu mêndrie furca luĭ cu treĭ dințĭ, care sguduie pămêntul și despică apele măriĭ.

Ermes, vestitorul deilor, se sculă de pe scaunu'ĭ de aur și cu glas resunător, vorbi într'astfel către adunarea măréță a deilor: — „Ascultațĭ voința luĭ Zevs, care va alege între Posidon și Atena. Cetatea luĭ Erechteŭ va purta numele aceluĭa dintre aceștĭ duoĭ deĭ, carele va face să rĕsară din pămênt, darul celuĭ maĭ folositor pentru fiiĭ ómenilor. Déca acel dar va veni de la Posidon, cetatea se va chiăma Posidonia; ĭar de va veni de la Atena, se va numi pururé Atena!"

Impĕratul Posidon se scóla atuncĭ cu tótă fala măririĭ sale și isbesce jos pămêntul cu tridintele sĕŭ. Se cutremură muntele pênĕ în băierile luĭ; pămêntul se deschide, și, din adâncul sĕŭ, se răpede un cal, precum âncŏ nu s'a maĭ vĕdut, ager și încordat. Maĭ alb decât fulgiĭ de zăpadă îĭ era pĕrul, și cóma luĭ rĕsfirată fâlfâi mêndru în vênt, când bătu cu copita în țĕrînă

şi se porni în vesele desghinurĭ prin vâlcelé şi pe costişe.

Posidon ḑise: — „Acesta este darul meŭ. Priviţi'l şi nu maĭ staţĭ la înduoĭélă; daţĭ numele meŭ cetăţiĭ; cŏcĭ cine va puté óre să dea fiilor ómenilor un dar maĭ nepreçuit decât calul?"

Atena liniştită, cu ochiĭ sĕĭ albastriĭ ca cerul se uĭtă drept la ḑeĭ; ea se plecă binişor şi înfipse în pământ un sîmbure mĕrunt pe care 'l ţinea în mâna dréptă. Nicĭ o vorbă nu spuse, ci se uĭta mereŭ la adunare, fără de nicĭ o grijă. Atuncĭ, se zări încolţind din pământ un lăstăraş, carele răpede crescu mare, dete ramurĭ şi se acoperi cu frunḑe. El se înalţă din ce în ce maĭ mult pênĕ ce se arătă pom mare împodobit cu frunḑiş verde şi stufos, şi încărcat cu rod îmbilşugat.

Atuncĭ Atena ḑise: — „Veḑĭ, o Zevs! nu preçuĭescĭ óre maĭ mult darul meŭ decât al luĭ Posidon? Calul, pe care el l'a dăruit fiilor ómenilor, va aduce printre dînşiĭ bătăliĭ, lupte şi grijĭ; ĭar pomul meŭ, măslinul, e chĭar un semn de pace şi de bilşug, o dovadă de tărie şi de sănĕtate, un chezaş al feriсiriĭ şi al libertăţiĭ. Óre, spune, nu se cuvine maĭ bine ca cetatea luĭ Erechteŭ să pórte numele meŭ?"

Atuncĭ, într'o unire, se auḑiră rĕsunând din glasul tuturor ḑeilor, aceste cuvinte: — „Darul Ateneĭ este, fără înduoĭélă, cel maĭ bun ce s'ar

puté face fiilor ómenilor. El vestesce că cetatea luĭ Erechteŭ va fi maĭ mare în pace decât în răsbóĭe, şi că într'însa libertatea va preçui maĭ mult decât puterea. Remână dar cetăţiĭ numele Ateneĭ".

Zevs, feciorul luĭ Cronos, făcu semn din sprîcénă că priimesce de bun sfatul deilor; pletele nemuritóre ale pěruluĭ sěŭ, fôlfâiră pe a sa frunte, ĭar pământul se cutremură sub picĭórele luĭ, când se sculă de pe tronu'ĭ de aur ca să se întórcă în palatele sale din Olimp.

Deiţa Atena, rěmase maĭ în urmă şi cătă lung şi cu dor la pământul care de aci înainte era al eĭ. Ea îşĭ întinse suliţa ocrotitóre pe d'asupra cetăţiĭ luĭ Erechteŭ şi vorbi aşa:

— „A mea a fost isbênda şi aci îmĭ voĭu aşeḑa cu locuinţa. Copiĭ meĭ vorŭ cresce aci liberĭ şi fericiţĭ, şi fiiĭ ómenilor de pre aiuré vorŭ veni aci ca să înveţe legile dreptăţiĭ şi ale cumpĕtuluĭ. Vorŭ vedé eĭ atuncĭ câte minunĭ potŭ să facă mânile muritorilor, când sunt ajutaţĭ de ḑeiĭ Olimpuluĭ. Când ânsĕ făclia libertăţiĭ se va stinge pentru Atena, ea de aci va fi purtată pe aĭuré spre luminarea altor popóre. Omeniĭ vorŭ cunósce că darurile mele sunt cele maĭ bune şi vorŭ ḑice pururé că preçuirea legilor şi dorul neatêrnăriĭ în cugete şi în fapte, le vinŭ din cetatea luĭ Erechteŭ, care va purta în vecĭ numele Ateneĭ!"

VI.

APOLON ÎN DELOS

Din ţéră în ţéră rătăcea bĭétă ḑînă Leto séŭ Latona, plină de temerĭ şi de durere, pentru-că nicĭ o ţéră şi nicĭ o cetate nu voĭa să'ĭ dea un locşor, unde să trăiască în pace. Tóte locurile, dăruite de ḑeĭ cu bilşug, aveaŭ frică de urgia ḑeiţeĭ Era, care era duşmană neîmpăcată a bĭeteĭ ḑîne Latona.

Din insula Creteĭ, ea trecuse la Atena, din Atena la Egina, din Egina pe plaĭurile Pinduluĭ şi ale Atonuluĭ, de acolo prin insulile întinseĭ şi albeĭ mărĭ a luĭ Egeŭ, de-a-rôndul, prin Skyros, şi Imbros, şi Lemnos, şi Chios cea maĭ frumósă din tóte, cerênd pretutindenĭ un adăpost. Dar îndeşert se rugase ea de tóte aceste pămênturĭ ca să o priiméscă a se aşeḑa în sînul lor. Nicăierĭ nu cutezase a o priimi.

În sfêrşit ea ajunse şi pênĕ la mica insulă pustie din Delos şi 'ĭ făgădui că dînsa va dobêndi în viitor o neasemuită mărire, décă va voi să o adăpostéscă pe ţĕrmurile eĭ. Ea îĭ vorbi într'astfel, înălţând glasul din depărtare: — „Ascultă-mĕ cel puçin tu, insulă din marea adûncă! De veĭ îngădui tu ca Latona să se aşeḑe cu locuinţa pe pămêntul tĕŭ, va veni un timp când tóte popórele lumeĭ vorŭ pluti cu drag spre tine şi vorŭ

aduce în sînul tĕŭ tot feluĭ de avuţiĭ. Căcĭ pre pămêntul tĕŭ voĭu nasce pe Febus Apolon, domnul lumineĭ şi al vieţeĭ; ĭar atuncĭ, ómeniĭ toţĭ vorŭ veni aci ca să afle voinţele luĭ şi să câştige prin darurĭ a luĭ bună priinţă".

Insula Delos rĕspunse: — „Dînă Latono, tu făgăduĭescĭ lucrurĭ marĭ; dar se aude dicêndu-se că puterea luĭ Febus Apolon are să fie aşa de mare încât lumea întrégă abĭé o să 'l încapă, şi că nimic pe lume nu 'ĭ va puté sta împotrivă şi că abĭé déca lumea întrégă îĭ va fi de ajuns. Apoĭ, uĭte-te şi vedĭ cât e de îngust şi de sterp coprinsul meŭ. La mine, vaĭ! n'aĭ pe ce să punĭ ochĭul. Decĭ, 'mĭ e témă că luĭ Apolon îĭ va fi urît pămêntul meŭ pĭetros şi sterp. El, de aci se va duce în vre o altă ţéră maĭ plăcută, unde i se vorŭ înălţa templurĭ măreţe, şi atuncĭ avuţiile pe cari tu mi le făgăduĭescĭ, el le va hărăzi altor popóre; ĭar eŭ, bĭet, voĭu rĕmâné tot părăsită şi pustie!"

Dar dîna Latona se jură pe cerurile fără marginĭ de pre capul eĭ, pe pămêntul nemĕsurat ce o împresóră, ĭar maĭ cu sémă pe negrele ape ale rîuluĭ Stixul care scaldă pólele Ĭaduluĭ, se jură că în Delos va fi negreşit adăpostul sfinţit al luĭ Febus Apolon, şi că d'alungul anilor scumpe miresme vorŭ arde pe altarele luĭ.

Astfel se întêmplă ca Latona să 'şĭ afle rĕ-

paosul în mica insulă Delos, unde se şi născu, curênd dupe aceĭa, ḑeul strălucit Febus Apolon.

Mare fu atuncĭ bucuria printre ḑeiĭ nemuritorĭ, cari locuĭaŭ în Olimp şi tot aşa de mare printre ómeniĭ de pre pămênt, când toţĭ din tóte părţile vēḑură faça luĭ zîmbitóre rĕsărind din apele măriĭ pe cerul înveselit.

Templul cel de căpetenie al ḑeuluĭ lumineĭ fu înălţat în Delos, şi mereŭ, de prin tóte ţĕrile, veniră acolo popórele ca să céră de la dînsul prevestirĭ séŭ oracole, şi să închine la altarele luĭ victime numeróse şi darurĭ bogate.

VII.

APOLON PITIANUL

Febus Apolon şeḑu cât şeḑu la locul sĕŭ de nascere, în insula Delos din mijlocul mărilor. Pe tot anul se adunaŭ acolo strănepoţiĭ bĕtrânuluĭ Ion, ca să 'ĭ facă jocurĭ şi sĕrbărĭ dinainté templuluĭ sĕŭ. Dar când crescu maĭ mare şi se întări, tênĕrul ḑeŭ cu pĕrul de fir se simţi pornit a străbate lumea şi a o limpeḑi de iesmele întunericuluĭ.

Luând cu sine lira luĭ de aur, pe care îĭ plăcea a cânta, el maĭ ântêĭ sosi la pragul Olimpuluĭ, unde sta Zevs în mărirea luĭ, înconjurat de ceĭ-l-alţĭ ḑeĭ nemuritorĭ; acolo se puse a cânta,

şi toţĭ îl ascultară, uĭmiţĭ de plăcere. Nouĕ fete ale luĭ Zevs, tóte meştere cântăreţe, Musele, se apucară şi ele a cânta cu viers dulce, fericirile fără de sémĕn ale ḑeilor nemuritorĭ, şi apoĭ nevoile şi necazurile bĭeţilor ómenĭ muritorĭ, cari cu nicĭ un chip nu potŭ scăpa nicĭ de bĕtrâneţe nicĭ de mórte.

Atuncĭ cele-l-alte ḑîne şi ḑeiţe ale Olimpuluĭ, Orele blajine, Haritele pline de darurĭ, Ebe şi Armonia, desmĭerdătórea Afrodită şi voĭnica Artemis, sora luĭ Apolon, se prinseră în horă, şi printre ele se amestecară ḑeĭesciĭ flăcăĭ, Ares cel vitéz şi Ermes carele ucise pe negrul balaur Argos, cel cu o sută de ochĭ. Astfel se petrecea timpul în Olimp, cu jocurĭ frumos rônduite, cu cântărĭ frumos mĕsurate; ĭar Zevs, în a luĭ mărire, se bucura din suflet de aşa mêndre sĕrbărĭ.

Luĭ Apolon ânsĕ îĭ ardea maĭ cu sémă de a folosi pe muritorĭ cu virtutea sa şi de a 'şĭ alege pe uscat un lŏcaş statornic, de unde să rĕspândéscă printre ómenĭ lumina prevestitóre a oracolelor sale.

El se coborî de pre Olimp în ţéra Pierieĭ la cetatea Iolcos şi pre câmpia Lelanteĭ din insula Eubei; dar nicăierĭ, pe acolo, nu găsi loc potrivit pentru templul sĕŭ. Apoĭ străbătu apele sărate ale Euripuluĭ şi, trecênd prin Micalesa şi prin grasele păşunĭ ale Teumeseĭ, ajunse pe locul unde avea să fie Teba cetatea cea sfinţită; dar nicĭ

aci nu voi să se opréscă, fiind-că ómeniĭ nu pĕtrunsese âncŏ în aceste locurĭ; nu eraŭ nicĭ căĭ, nicĭ potecĭ, ci numaĭ codri sĕlbaticĭ.

El îşĭ urmă calea tot înainte; află pe drum dumbrava Onchesteĭ unde păsceaŭ ergheliile de caĭ ale luĭ Posidon; trecu pêrîul limpede al Kefisuluĭ, şi, lăsând în urmă'ĭ mêndra cetate Ocalea, se opri în câmpiile Aliarteĭ, tocmaĭ lângă fôntâna Telfuseĭ. Acolo îĭ veni gêndul a 'şĭ clădi un templu, cŏcĭ locul era plăcut şi înzestrat cu de tóte; decĭ el vorbi într'astfel către fôntână: — „O, Telfuso, în vălcéoa ta cea plăcută îmĭ vine să 'mĭ aleg şeḑĕtóre; aci vorŭ veni ómeniĭ de pretutindenĭ să ĭea poveţe din oracolele mele şi să 'mĭ céră ajutor la vreme de nevoie; ĭar tu veĭ fi vestită preste tot pămêntul, când mĕ veĭ avé pe mine de stăpân şi de óspe".

Dar Telfuseĭ nu 'ĭ plăcea de fel să véḑă pe Apolon luând în stăpânire vălceaoa eĭ şi aşternênd într'însa temeliile templuluĭ sĕŭ. Ea îĭ vorbi atuncĭ cu meşteşug şi 'ĭ spuse aşa: — „Ia, ascultă-mĕ şi pe mine, o Febus Apolone. Tu umbli să 'ţĭ facĭ aci lŏcuinţă, şi nu te gêndescĭ că într'acest loc nu veĭ afla nicĭ o dată rĕpaos. Câmpia mea e largă; decĭ ómeniĭ toţĭ aci aŭ să 'şĭ pórte luptele lor, şi, cu strigĕtele lor, cu sgomotósele lor carurĭ, încurêndu'şĭ armăsariĭ şi mulariĭ, aŭ să tulbure liniştea templuluĭ tĕŭ sfinţit. Apoĭ chĭar şi în timpiĭ de pace, turmele şi cire-

ḑile vorŭ veni mereŭ să se adape în apele mele, şi mugetele lor sĕlbatice vorŭ strica armonia dulcelor tale cântărĭ. Du-te maĭ bine pênĕ la Crisa, şi alege'ţĭ şeḑĕtóre în vre una din văile adûncĭ ale Parnasuluĭ; acolo ómeniĭ vorŭ merge maĭ bucuros să 'ţĭ aducă darurĭ, din tóte colţurile lumiĭ.“

Apolon se încreḑu Telfuseĭ; trecu dincolo de ţéra Flegeilor şi, suind răpede stâncile Parnasuluĭ, se opri la Crisa. Acolo, într'o vale adûncă, umbrită de piscurĭ prăpăstióse, el aşeḑă temeliile templuluĭ sĕŭ. Fecĭoriĭ luĭ Ergin, meşteriĭ Trofoniŭ şi Agamede, aducênd de aĭuré lucrătorĭ multĭ, înălţară păreţiĭ tot cu lespeḑĭ lucĭóse de pĭétră.

Dar împrejmuirile acestuĭ loc eraŭ pustiĭ, căcĭ aprópe de acolo, la gura uneĭ fôntânĭ, trăiĭa o ĭasmă sĕlbatică, un balaur uriéş care prăda şi bântuĭa jur împrejur, pe ómenĭ şi pe vitele lor.

Fiĭul pocit al Ereĭ, cruntul uriéş Tifaon crescuse la sînul sĕŭ cel plin de cugete rele, pe acel şérpe veninat şi îĭ dase domnia preste acele aspre locurĭ.

Febus Apolon înfipse o săgétă în inima balauruluĭ, carele căḑu la pămênt urlând şi svêrcolindu-se; sângele luĭ, scurgêndu-se pe năsip, făcu o mlaştină în care pênĕ în sfêrşit se nămoli şi trupul luĭ puroĭos. Atuncĭ Apolon îĭ stri-

gă: —„Pieĭ aci, fiéră turbată; putreḑi-ţĭ'ar trupul în acéstă ţérină, pe care stêrvul tĕŭ o va îngrăşa! De acum înainte tu nu veĭ maĭ chinui pe bĭeţiĭ muritorĭ. Ḑilele ţi s'aŭ împlinit, şi nicĭ Tifeŭ ĉeĭ cu suflarea veninósă, nicĭ urgisita Chimeră cu treĭ capete de fiéră, nicĭ alte ĭesme nu te vorŭ maĭ scăpa; ci numaĭ muceda ţĕrînă şi dogoréla sóreluĭ vorŭ putreḑi aci rĕmăşiţele stêrvuluĭ tĕŭ!"

Astfel peri balaurul, şi într'adevĕr el putreḑi chĭar pe acel loc, carele, de pre limba ómenilor de acolo, se numi de atuncĭ înainte Pito, adică *putrejune*; de aceĭa se dete şi mântuitoruluĭ Febus Apolon, la care ómeniĭ se închinaŭ în templul vestit din Parnas, numele de Apolon Pitianul.

De pre aceste fapte însĕ, ḑeul Febus înţelese că Telfusa îl amăgise, cŏcĭ ea nu 'ĭ spusese nimic nicĭ despre balaur, nicĭ despre firea aspră a loculuĭ. El se întórse atuncĭ către dînsa, plin de mânie şi 'ĭ vorbi aşa: —„Telfuso, nu ţi se cădea ţie să mĕ înşelĭ prin cuvinte prefăcute. Aĭ voit să aĭbĭ, singură, parte de aceste frumóse locurĭ. Să sciĭ însĕ că nu va fi pre gêndul tĕŭ; voĭu curma isvorul apelor tale, şi numaĭ eŭ voĭu rĕmâné mare şi tare aci!"

Îndată rostogoli de pre munţĭ, câte-va stâncĭ d'asupra isvoruluĭ, şi apele încetară de a maĭ curge, ĭar vălcéoa stêrpită a Telfuseĭ rĕmase pu-

stie şi părăsită, pe când, din potrivă, tóte popórele sĕrbaŭ mărirea luĭ Apolon Pitianul, în templul sĕŭ strălucit de la Crisa.

VIII.

NIOBE ŞI LATONA

Odinióră, pe vremea de demult, era într'o cetate grecéscă, numită Teba, o femeĭe de viţă domnéscă, pe care o chiăma Niobe. Ea avea mulţĭ fecĭorĭ şi multe fete, şi aşa tare se mêndrea cu frumuseţea lor, încât i se părea că în tótă ţéra, ba nicĭ chĭar în tótă lumea, nu se maĭ află alţĭ copiĭ frumoşĭ ca aĭ eĭ.

Drept este că, de câte orĭ pământeniĭ loculuĭ vedeaŭ pe fecĭoriĭ şi pe fetele Niobeĭ, alergând şi jucându-se prin văĭ şi prin liveḑĭ, împreună cu copii lor, toţĭ se uneaŭ a ḑice că cu aceĭa nicĭ uniĭ nu se puteaŭ potrivi. Ĭar Niobe, déca auḑea aşa, îĭ crescea inima în pĭept, şi din ce în ce maĭ tare se îngômfa şi se ameţea de trufie, lăudând către toţĭ puterea neasemuită şi virtutea şi mêndreţea copiilor sĕĭ.

Pe atuncĭ ânsĕ veni acolo, din mica insulă Delos, o altă femeĭe de ném ḑeĭesc căria îĭ ḑicea Leto séŭ Latona. Acésta avea numaĭ duoĭ copiĭ, o fată a-nume Artemis şi un fecĭor numit Fe-

bus Apolon; dar, fără înduoïélă, amênduoï eraŭ minune de frumoşĭ, de sprintenĭ şi de vîrtoşĭ, încât la sóre şi la lună nu putea nimenĭ să cate maĭ cu drag decât la dînşiĭ. Cu tóte acestea, Niobeĭ tot i se părea că copii eĭ, ceĭ mulţĭ şi gingaşĭ, sûnt şi maĭ frumoşĭ decât aĭ dómneĭ străine.

Într'o ḑi şedeaŭ de vorbă amêndouĕ femeile Niobe şi Latona, privind la copii lor, cum se jucaŭ toţĭ împreună pe o pajiște de verdéţă. Febus Apolon, sunând minunat din strunele lireĭ sale, lăsă jos instrumentul, şi, luând de pe umĕr arcul sĕŭ de aur, începu să asvêrle cu dînsul săgeţĭ care tóte nemereaŭ fără greş la ţintă.

Niobe nu pré băgă de sémă nicĭ la arcul, nicĭ la săgeţile luĭ Apolon, ci, cătând maĭ cu drag la pruncii eĭ, spuse aşa către Latona: — „Veḑĭ, surată, cât sûnt de mêndri şi de vêrtoşĭ şése feciorĭ şi şése fete ale mele! N'am ce ḑice, urîţĭ nu sûnt nicĭ Artemis, nicĭ Apolon aĭ tĕĭ. Dar, ce aŭ a face pe lûngă aĭ meĭ? Departe sunt de dînşiĭ! Şi apoĭ, tu aĭ numaĭ duoĭ, şi eŭ am tocmaĭ şése feciorĭ şi şése fete, tot unul şi una."

Pe când Niobe vorbea cu aşa nesocotită trufie ea nicĭ se gêndea cât de tare aţîţa mânia Latoneĭ. Acésta tăcu înfundat; dar îndată ce plecă de lûngă dînsa Niobe cu copii eĭ, ea chiămă pe Apolon şi iĭ vorbi aşa: — „Nu pot să sufer pe acéstă Niobe; ea se laudă cu copii eĭ şi cutéză

a ḑice că dînşiĭ sunt maĭ frumoşĭ decât tine şi decât soră-ta. Aş vrea să o învăţ minte, să 'ĭ arăt cât este de próstă şi cu cât voĭ sûnteţĭ maĭ presus de odrasla eĭ."

Auḑind acestea, de o dată Febus Apolon se aprinse; faça luĭ, tênĕră şi luminósă se înegură; fruntea i se posomorî şi din ochĭ îĭ sclipiră fulgere de mânie. El nu ḑise nimic; dar, luând cu sine arcul de aur şi atêrnând pe umerĭ tolba cu săgeţĭ arḑĕtóre, el apucă în urma Niobeĭ şi a copiilor eĭ, şi îĭ ajunse tocmaĭ când se coboraŭ într'o vale adûncă.

Se opri pe muchea unuĭ pisc de unde îĭ putea ochi, luă din tolbă o săgétă, o puse d'a curmeḑiş pe arc, întinse cu mâna córda către sine, pênĕ ce vêrful săgeţi ajunse la marginea arculuĭ, şi îĭ dete drumul să sbóre în jos. Córda înstrunată sbîrnîi cu vuet şi, ca raḑa luminósă de ĭute, săgéta ajunse la ţĕl, ĭar unul din feciorii Niobeĭ căḑu mort la pămênt. Îndată dupe aceĭa, altă săgétă sbură de pre arc şi alt fecĭor al Niobeĭ căḑu, şi apoĭ âncŏ unul, şi âncŏ unul, şi âncŏ unul, pênĕ ce toţĭ fecĭorii şi tóte fetele bieteĭ Niobe căḑură morţĭ în prelargul văiĭ.

Atuncĭ Apolon, încins de o turbată arşiţă, strigă în gura mare Niobeĭ: — „Ia! maĭ laudă-te şi acum cu mêndreţea copiilor tĕĭ!"

Dar tóte acestea se petrecuse aşa de răpede

încât Niobeĭ i se părea că viséză: nu 'ĭ venea să crédă că, colé în préjmă'ĭ, zacŭ morţĭ copiĭ eĭ, pe cari adinéurĭ ăncŏ îĭ vĕduse plinĭ de viaţă şi de tărie. Acum eĭ eraŭ culcaţĭ pe verdéţă, recĭ şi fără de mişcare. Ochiĭ le eraŭ închişĭ ca şi când arŭ fi dormind; pe façă le rĕmăsese tipărit un zîmbet dulce, ce 'ĭ arăta maĭ frumoşĭ decât aĭevé.

Niobe umbla de la unul pênĕ la altul, pipăind mânele lor înghiăçate, sărutând feçele lor albite. Abié din răcéla şi din pălirea lor se putu ea domiri în sfêrşit că eraŭ toţĭ ucişĭ de săgeţile dogoritóre ale luĭ Apolon.

Atuncĭ şedu jos şi dînsa pe un pĭetroĭu, în mijlocul lor, şi o podidiră lacrimile curgênd şiróie din ochiĭ eĭ. Cu faça scăldată de plânsorĭ, rĕmase ea acolo, dile, sĕptĕmânĭ şi lunĭ, tot aşa de neclintită ca şi copiiĭ eĭ, căduţĭ morţĭ împrejuru'ĭ. Ea nu 'şĭ maĭ ridică capul în sus, nicĭ voi să maĭ privéscă la seninul ceruluĭ. Încremenită acolo pe pétră, din ochiĭ eĭ se scurse mereŭ un isvor nesecat de lacrimĭ, pênĕ ce însăşĭ fu coprinsă de răcéla pĭetreĭ. Plânsórea îĭ era tăcută; în trupul eĭ, se slei treptat căldura vieţeĭ, şi inima 'ĭ încetă de a maĭ bate. Niobe era mórtă; dar şi mórtă, plânsul eĭ picura lin d'a lungul lespedeĭ, cŏcĭ nesecata eĭ durere o prefăcuse în stană de pétră şi plânsórea eĭ, în limpede isvor.

Toţĭ ómeniĭ câţĭ, de atuncĭ încóce se în-

întêmplă să trécă prin acea vale părăsită, vĕḑênd albele pĭetróĭe răsipite prin érba şi maĭ ales stânca cea cu isvor, ḑicŭ: — „Acesta este Niobe care s'a prefăcut în stană de pĭétră, dupe ce Febus Apolon 'ĭ a ucis toţĭ copii, fiind că se lăudase cu trufie că eĭ arŭ fi maĭ frumoşĭ decât dînsul“.

Mult timp în urmă, dupe ce pĭétra se învechi şi se acoperi cu muşchĭu, tot ăncŏ părea că se vede într'însa chipul Niobeĭ; de aprópe nu se maĭ deosebeaŭ trăsurile uneĭ femeĭ; dar din depărtare se cunoscea bĭétă Niobe, şeḑênd jos şi jălind pe mêndri eĭ copiĭ, doborîţĭ toţĭ la pământ de înfricoşatele săgeţĭ ale luĭ Febus Apolon.

IX.

ADMET

Masă mare era întinsă în palatele din Feres, cŏcĭ domnitorul de acolo îşĭ adusese a-casă ca mirésă, pe frumósa Alcésta, cea maĭ gingaşă dintre fetele luĭ Pelias. Cântăreţiĭ sĕrbaŭ măririle caseĭ domnescĭ din Feres, şi, povestind isbênḑile luĭ Admet, spuneaŭ cum, prin ajutorul luĭ Apolon cel cu mêndre plete, acest voĭnic înhămase alăturĭ, la carul sĕŭ, un leŭ şi un mistreţ, şi cu astfel de telegarĭ intrase în cetatea Iolcos, ca să

îndeplinéscă dorinţa luĭ Pelias, carele dase pretutindenĭ de scire că va mărita pe fiĭcă-sa, numaĭ dupe acela ce într'astfel se va arăta dinainté luĭ.

Strigătele de veselie umpleaŭ tótă casa. Luĭ Zevs, maĭ ântêĭ, şi apoĭ şi celor-l-alţĭ ḑeĭ, se închinară pe rônd cupe cu vin; dar, dintre tóte numele ḑeĭescĭ, numaĭ acela al Artemideĭ fu uĭtat; şi acéstă nĕpăstuire aprinse în inima ḑeiţeĭ o gróznică mânie împotriva caseĭ luĭ Admet.

Ca să'l apere ânsĕ de rele, Admet avea un ocrotitor maĭ-puternic decât însăşĭ ḑeiţa Artemis; cŏcĭ fiĭul Latoneĭ, Apolon se afla chĭar atuncĭ băgat ca argat în curţile domnescĭ din Feres, şi, printr'acéstă osûndă, el se rescumpĕră de pĕcatul ce făcuse, ucigênd pe ciclopiĭ, meşteriĭ vestiţĭ cari făurise trăsnetele luĭ Zevs.

Nu era sânge de muritor, sângele ce curgea prin vinele luĭ Apolon; dar, deşi era scutit de mórte şi de bĕtrâneţe, el îşĭ îndeplinea pedépsa cu blândeţe şi cu răbdare; şi de óre-ce nicĭ unul dintre muritorĭ nu era în stare să'ĭ pricinuĭască vre un rĕŭ, toţĭ îl preçuĭaŭ şi îl ĭubeaŭ, de bun şi de milos ce era. Din ḑioa când el intrase în casa luĭ Admit, tóte sporeaŭ, tóte mergeaŭ spre bine în întregul ţinut.

Indată ce se sfêrşiră sĕrbările şi veseliile nunţeĭ, el chiămă la o parte pe Admet şi'ĭ vorbi într'astfel: — „Să sciĭ că soră-mea Artemis e tare mâniată pe tine, şi póte să se întêmple ca să

te ajungă vre o săgétă de ale eĭ, care nicĭ o dată nu lovescŭ cu greş. Tu 'mĭ aĭ fost stăpân bun, şi cu tóte că 'ţĭ sûnt argat, dar tot maĭ am şi acum ceva trecere la tată-meŭ, la Zevs, carele póte tot ce vrea. Decĭ, am cerut şi am dobêndit de la dînsul ca, de cum-va te va atinge săgéta Artemideĭ, tu să nu morĭ, déca se va găsi atuncĭ cine-va care să voĭască a se coborî pentru tine în împĕrăţia întunecată a Iaduluĭ."

Trecură de atuncĭ ḑile multe la mijloc, şi sórele se suĭa diminéţa pe cer şi séra se afunda spre apus în apele de la marginile pămêntuluĭ, ĭar d'a-lungul atâtor multe şi liniştite ḑile, timpul se scurgea numaĭ în ficiricĭ pentru Admet şi pentru tênĕra sa soçie Alcesta; cŏcĭ inimile lor eraŭ unite în cea maĭ senină ĭubire, şi nicĭ un nor, nicĭ o umbră de neînţelegere nu întuneca sufletele lor.

Numaĭ într'un rônd, Admet deschise vorbă Alcesteĭ despre tristele prevestirĭ ale luĭ Apolon, şi atuncĭ Alcesta îĭ rĕspunse zîmbind: — „Şi ce ne pasă noĕ? Este óre mórtea o suferinţă pentru aceĭ ce se ĭubescŭ? Fără de tine, scumpul meŭ soçior, n'aş voi să trăiesc nicĭ o clipă pe lume; dar să mor în locul tĕŭ, ar fi o fericire pentru mine".

Peste cât-va timp se maĭ dete o masă mare în casa luĭ Admet, spre a ospĕta pe Eracle, vestitul fiŭ al Alcmeneĭ, carele pe atuncĭ cutriera

pămêntul îndeplinind pretutindenĭ voinţele viclénuluĭ Euristeŭ. Pe când ânsĕ cântăreţiĭ spuneaŭ isbênḑile căpeteniilor din Feres, de o dată periră dupe faça luĭ Admet, semnele vieţiĭ; minutul prevestit de Apolon îl ajunse. Dar curênd dupe acésta, sângele i se prefiră din noŭ prin vine, căcĭ îşĭ aduse a-minte că somnul morţiĭ putea să fie alungat de la dînsul, de va găsi pe cine-va carele să voĭască a 'ĭ lua locul.

Ce n'ar face, bĭet, omul ca să 'şĭ păstreze viaţa? Şi cum maĭ ales nu s'ar îndupleca el s'o scape, când glasul ĭubiriĭ îl îndémnă?

Alçesta, cătând la dînsul cu ochiĭ plinĭ de o nemĕsurată dragoste, îĭ ḑise: — „Pentru mine, locaşele Iaduluĭ nu vorŭ fi întunecate, de aş muri acum eŭ, în locul tĕŭ“.

Abié apucase să rostéscă aceste cuvinte şi, ca printr'un descântec, Admet se trezi din amorţélă, ĭar fiica luĭ Pelios îşĭ simţi puterile sleindu-se treptat.

Într'o clipă tótă veselia se stinse; tăcere adâncă se făcu în sălile ospĕţuluĭ, şi lirele cântăreţilor stătură mute; abié de cuteza câte unul să şoptéscă cu frică vre o cuviósă rugăcĭune; căcĭ se aştepta să soséscă înfricoşatele Mire, ḑeiţele morţiĭ, ca să ridice pe Alcesta şi s'o ducă în împĕrăţia umbrelor. Ea era întinsă pe al eĭ aşternut, maĭ albă decât albul nufĕr care plutesce pe lucĭul apeĭ, şi frumósă ca blânda Eos, ḑîna ḑĭorilor, când, în

amurgul sereĭ, lumina'ĭ începe a se stinge dupe cerurĭ.

Un minut maĭ lipsea âncŏ şi lupta vieţeĭ avea să se sfêrşéscă; ĭar bĭetul Admet, plin de dor şi de căinţă, rĕmânea pentru tot d'auna vĕduv de a sa mult ĭubită soçie.

În aşa gróznică prilejire, nobilul suflet al luĭ Eracle fu pĕtruns de îndurare; el se jură că nu va ĭerta ca negrele Mire să 'şĭ împlinéscă crunta lor dorinţă. Atuncĭ îndată se şi porni în lungă cale şi, ajungênd colo departe, departe, în locaşele nevĕḑute, se luă la luptă cu dómnele morţiĭ, şi astfel scăpă pe Alcesta din ghĭarele prădătóre şi nesăţióse ale cruduluĭ Iad.

Atuncĭ ea se întórse la viaţă şi se arătă luĭ Admet, maĭ frumósă de cum aĭevé fusese.

Strigătele de veselie rĕsunară ĭarăşĭ în palatele din Feres; dar cântăreţiĭ serbaŭ acuma faptele vitejescĭ ale bunuluĭ şi nobiluluĭ Eracle; ĭar dînsul, lăsând pe toţĭ cu sănĕtate şi çu bucurie în curţile luĭ Admet, plecă departe, în alte locurĭ, ca să îndeplinéscă, cu o stăruinţă fără de preget, voinţele mêrşavuluĭ Euristeŭ.

X.

NARCIS

Pe malul Kefisuluĭ, ḑîna Echo vĕḑu pe frumosul Narcis şi îndată se prinse a 'l ĭubi. Dar

luĭ Narcis puçin îĭ păsa de ĭubirea fecĭóreĭ de la munte; cŏcĭ el ducea numaĭ dorul suroreĭ sale, pe care 'ĭ o răpise Ermes, şi o dusese în negrul pămênt, decindé de tristele ape ale Stixuluĭ.

Cât era ḑioa de mare, el şedea pe malul rîuluĭ, cu gêndul la gingaşa ființă a căriĭ viață era legată de a luĭ, fiind-că tot într'o ḑi şi tot într'o clipă, eĭ amênduoĭ vĕḑuse lumina sóreluĭ.

Bĭéta Echo se apropia de dînsul, se aşeḑa pe érbă alăturĭ cu el şi în tot felul se cerca, sĕrmana, să 'şĭ facă un locşor, cât de mic, în inima luĭ cea rece: — „Uĭtă-te şi la mine!" — îĭ ḑicea ea cu glasul înecat de lacrimĭ; — „veḑi-mĕ, eŭ póte nu voĭu fi maĭ urîtă decât surora pe care tu o jălescĭ!"

Dar Narcis nu rĕspundea nimic, temêndu-se póte, ca nu cum-va galeşa fetiță să afle vre un mijloc de a 'l îndupleca. El sta tăcut, cu ochiĭ țintițĭ în lucĭul limpeḑiŭ al apelor. Şi apele oglindind a luĭ façă, îĭ aduceaŭ aminte pe suriόra a căruĭ perdere îl lăsase nemângâiat.

Pare că i se maĭ alina durerea, când, în adûncul rîuluĭ, zărea duoĭ ochĭ albaştri ca aĭ luĭ, privind la el cu drag, şi uneorĭ i se arăta pare că şi din buzele eĭ rumene, năluca apelor îĭ şoptea dulcĭ cuvinte.

O jale ca a luĭ Narcis nu se putea potoli cu lacrimĭ; ea cu încetul îĭ seca şi isvórele vietuiriĭ.

În deşert iĭ resunaŭ la urechĭ blândele rugăminte, mereŭ îngânate de Echo:

—„Narcise, Narcise!“—iĭ şoptea dînsa cu glas prelungit, scoborîndu-se a-lene din văile vecine, — „Narcise, dorul tĕŭ cată o ființă care nu póte să ’țĭ audă tăcuta chiămare; şi tu nesocotescĭ pe aceĭa care te cată şi te doresce, care din adûncul sufletuluĭ, rĕspunde duĭos la fie-care suspin al tĕŭ!“

Dar Narcis, fără de a o asculta, fără de a o ține în sémă, nu ’şĭ maĭ lua ochiĭ de la chipul gemeneĭ sale, resfrânt în apele Kefisuluĭ; şi astfel, sorbind mereŭ cu vederea acea scumpă nălucă, el adormi pe malul lunecos al rîuluĭ şi, furat binişor de valurĭ, se ’necă şi peri în sînul lor rĕcoros.

De atuncĭ îşĭ stinse şi Echo rĕsunetele glasuluĭ eĭ tânguĭos; ea se aşternu cu durere pe verdele mal, de unde perise frumosul Narcis. Alăturĭ cu dînsa rĕsări o dalbă flóre, un ghiocel cu buze rumeióre şi cu dulce miros, care şi dînsul, plecat d’asupra valurilor, se oglindesce mereŭ în lucĭul lor limpeḑiŭ. Ómeniĭ loculuĭ ḑiseră, pe limba lor, aceluĭ mêndru ghiocel, flórea luĭ *Narcis*.

Bucurescĭ, 1887. Inedite.

POVESTILE UNCHĬAŞULUĬ SFĂTOS

BASME PĂGÂNESCĬ.

Precuvêntare la Iª parte din *Povestile Unchĭaşuluĭ sfătos. Basme păgânescĭ* întocmite de P. Ispirescu.

Cel ce a scris acéstă cărticică, şi al căruĭ nume s'a tot pitit pênĕ acuma sub modestul titlu de *Culegĕtorul-tipograf*, pênĕ când în sfêrşit meritele sale literariĭ, de toţĭ recunoscute, ne aŭ făcut să 'l silim acum pentru ântêĭaş dată a se da în vilégul publicităţiĭ, — cel ce a scris acéstă cărticică, ḑic, 'mĭ a făcut onórea şi plăcerea de a mĕ consulta adesé asupra alegereĭ faptelor, pe care voĭa să le povestéscă într'însa.

'I a dat în minte d[luĭ] P. Ispirescu bunul gênd de a lămuri pe ceĭ din cititoriĭ românĭ cari nu sunt tocmaĭ cărturarĭ adâncĭ. asupra uneĭ mulţimĭ de nume, de cuvinte şi de ḑicĕtorĭ străine, pe care în timpul de acum le întrebuinţéză me-

reŭ scriitoriĭ noştri, prin gazete şi prin felurite cărţĭ.

„Ce va să dică *un Ercule*, *un Prometeŭ*, *un Anfitrion?* Ce fel de pómă va fi *Mĕrul discordieĭ?* Ce fel de lighiónă să fie *Chimera?* Ce croială maĭ osebită să fi avut *Urechile luĭ Midas?* şi multe altele de felul acesta."

Iată ceĭa ce vorŭ fi dicênd în sineşĭ mulţĭ din ceĭ ce citescŭ pe tótă dioa, prin diare şi cărţĭ, nume şi cuvinte de acestea, care de sigur trebuĭe să aĭbă şi ele vre un înţeles.

Apoĭ cum să 'ĭ facĭ pe aceştia să pĕtrundă secretul ce stă ascuns subt aşa nalte, subt aşa late şi cĭudate vorbe ale *procopsiţilor?*

Să'ĭ trămiţĭ la scólă? Le a trecut, bĭet, timpul de a trepăda pe cărarea dăscălieĭ, şi maĭ bine se lipsescŭ de orĭ-ce sciinţă, decât să mérgă a o căpĕta, la vreme de bĕtrâneţe, pe băncile claselor, d'a rôndul cu copiĭ.

La acésta s'a gêndit, prin însăşĭ a sa încercare, fostul nostru *Culegĕtor-tipograf*, şi, ca om priceput care nu se împĭedică de greutăţile munceĭ, d[luĭ] s'a apucat cu mare răbdare să citéscă, séra acasă, cărţile învăţaţilor, câte nu avusese prilej a le rĕsfoi în copilărie; apoĭ dintr'însele trase, scóse şi stórse cu meşteşug tot ce trebuĭa ca să desluşéscă pe ceĭ neînvăţaţĭ, asupra multor enigme mitologice şi istorice, cu care cărturariĭ înpĕnéză scrierile lor.

Dar atâta ar fi fost puçin lucru și meritul celuĭ ce a făcut cărticica de façă s'ar fi mărginit numaĭ întru răbdarea cu care d[luĭ] a sciut să culégă de prin autoriĭ mitologicĭ și istoricĭ, faptele deslușitóre ale acelor enigme.

Pentru acéstă parte a lucrăreĭ d[sale], a credut de cuviinţă a se povăţui adesé cu mine și de aceĭa a și pretins cu tot dinadinsul ca să vin eŭ să spuĭu acésta cititorilor, chĭar aci în capul cărticeleĭ sale.

E! drept că așa este! M'am silit, precât m'am priceput și eŭ, să 'ĭ arăt isvórele de unde póte căpĕta informaţiunile cele maĭ bune și cele maĭ amĕnunţite. Ca să nu maĭ fie vorbă între noĭ, m'am învoit a mărturisi aci că cu acésta,—dar, să fie bine înţeles, *numaĭ cu acésta*, — mĕ pot lăuda și eŭ în întocmirea acesteĭ lucrărĭ.

Trebuĭe ânsĕ să mărturisesc tot-de-o-dată că, déca am luat acéstă puçinică parte la lucrarea măiestruluĭ nostru *Culegĕtor*, apoĭ am făcut'o cu o viĭe plăcere, fiind-că sciam bine că indicaţiunile mele vorŭ fi folosite așa cum fórte puçinĭ la noĭ arŭ fi sciut să le întrebuinţeze.

Sciam că tot așa mare meșter este *tipograful* nostru spre a culege din *caștiele* minţiĭ sale, spre a așeḑa drept la locul cuvenit, și spre a scóte la ivélă cuvintele și frasele curat românescĭ, precum este și meșter spre a *jeţui* pe *vingalac*, spre a face *șpalturĭ* și a pune sub *tésc* literile

din *caştiele* tipografieĭ sale; şi astfel eram de maĭ nainte încredinţat că el va sci, — precum a şi sciut, — să dea poveştilor sale, împrumutate de la străinĭ, acel farmec neasemuit de limbă néoş românéscă, ce abĭé se maĭ păstréză astă-dĭ în gura sătenilor, şi prin vechile basne şi dicĕtorĭ bĕtrânescĭ ale poporuluĭ nostru.

Sciam că înfăçişate subt acéstă formă nouă şi adimenitóre, *miturile* religiuniĭ anticilor Elenĭ vorŭ deveni pentru poporul nostru o învăţătură, folositóre şi înlesnită, pe care cărturariĭ o dobêndescŭ cu anevoinţă numaĭ, prin studiĭ îndelungate şi greóĭe.

Maĭ sciam în sfêrşit că, din péna celuĭ ce a suflat astă-dĭ viaţă românescă asupra acelor poveştĭ îmbĕtrânite, acestea aŭ să ésă fragede, sprintene şi sglobiĭ, aşa încât ele vorŭ da cititorilor românĭ de orĭ-ce tréptă, o petrecere literară din cele maĭ plăcute, prin stilul viŭ, simplu şi popular, în care plinul de merite autor al acestor foiţe va sci maĭ bine decât orĭ-cine a le înbăiera.

Judice acum cititoriĭ décă eŭ m'am fost înşelat!

Adevĕrul este că asupra mitologieĭ celor vechĭ s'aŭ scris multe şi felurite cărţĭ în tóte limbile lumiĭ civilisate; sunt chĭar şi capete de operă în poesie şi în prosă care tratéză asemené subiecte.

Totuşĭ mi se pare că nimenĭ nu s'a cercat

pênĕ acum să împrospăteze anticele poveştĭ păgânescĭ ale Elenilor, sub forma populară a *Povestilor Unchĭaşuluĭ sfătos*; şi astfel ânsĕ ele aŭ de sigur să devină de aci înainte adevĕrate *basme românescĭ*.

Aşa dar, prin folositórea petrecere a uneĭ plăcute citirĭ şi fără de a 'şĭ bate cât de puçin capul, orĭ-ce cititor din poporul românesc, care va rĕsfoi acéstă cărticică, va căpĕta dintr'însa şi din cele cu acelaş titlu ce o vorŭ urma, — întru aceĭa ce privesce mitologia antică, — tótă sciinţa, ba póte şi maĭ multă decât aceĭa cu care se fălescŭ îngômfaţiĭ cărturarĭ, când presară scrierile lor cu erudite numirĭ şi cu alusiunĭ adâncĭ la miturile vechimiĭ elinescĭ.

Apoĭ, pentru un aşa bun serviciŭ, nu se cade óre să mulţumim dluĭ P. Ispirescu, culegĕtorul şi scriitorul atâtor *Basme*, *Snóve şi Ḑicĕtorĭ* românescĭ, consciinţiosul şi meritosul lor editor? — Ba, ḑĕŭ, fórte mult, şi eŭ unul mĕ simt, acum fericit că 'mĭ a dat însuşĭ prilejul de a 'ĭ aduce, prin aceste rôndurĭ, cel d'ântêĭ prinos de mulţumire.

Sunt încredinţat că în urmă'mĭ are să se adune glótă mare.

Bucurescĭ, 15 Octomvrie 1879.

Precuvêntare la Ia parte din *Povestile Unchĭaşuluĭ sfătos. Basme păgânescĭ* întocmite de P. Ispirescu.

IX.

ISTORIE CONTIMPORANĂ

1876—1878

CÂTE-VA ARTICOLE DE POLITICĂ DIN ḌIARUL „*ROMÂNUL*". — N. BĂLCESCU. — MOŢII ŞI CURCANII. — REGATUL ROMÂNIEÏ ŞI REPUBLICA FRANCEZĂ. — *PIA DESIDERIA.*

CÂTE-VA ARTICOLE DE POLITICĂ

DIN

ḌIARUL „ROMÂNUL“

I.

E PUR SI MUOVE

E pur si muove! Când ilustrul Galileŭ, omul de geniŭ, care prin ajutorul sciinţeĭ a dovedit maĭ ântêĭ că tótă urḍéla lumiĭ este întemeĭată pe o neîntreruptă mişcare, când Galileŭ, gârbovit de bĕtrâneţe şi înfrânt prin chinurile temniţeĭ, fu scos în fine la lumină cu gênd că se va lepăda de sublimele sale descoperirĭ, el totuşĭ revĕḍênd cum raḍele sóreluĭ treptat străpungŭ şi răsipescŭ umbra, cuprins de tăria adevĕruluĭ, izbi cu piciorul pămêntul pe care călca, şi din adâncul puterniceĭ sale credinţe, strigă: — „Faceţĭ cu mine ce veţĭ voi! dar eŭ pururé voiŭ ḍice că lumea e în mişcare. *E pur si muove!*“

Sunt acum ca şi treĭ sute de anĭ de când un fruntaş al sciinţeĭ moderne a rostit, în patru cuvinte, axioma pe care se bizuĭe tótă existenţa natureĭ, tótă vieţuirea omeniriĭ, şi pare că rostirea acestor magice cuvinte ar fi avut farmecul de a ĭuţi viaţa omeniriĭ, de treĭ sute de anĭ încóce ea a călcat cu paşĭ maĭ întinşĭ decât în orĭ-ce timp, pe calea mult agitată a progresuluĭ.

Este óre aḑĭ, vre o ramură a desvoltăriĭ intelectuale séŭ sociale a popórelor globuluĭ, pênĕ la care să fi rĕsbătut cuvintele sublime ale luĭ Galileŭ şi despre care să nu se pótă ḑice: *E pur si muove?*

Precând străbuniĭ noştri, sfioşĭ şi mereŭ îngrijaţĭ, abĭé cunosceaŭ şi cercaŭ hotarele împrejmuitóre ale moşieĭ, în sînul căria aveaŭ a se lupta cu miĭ de nevoĭ, aḑĭ pământul întreg e încins cu córde şi cu reţele de fer, care prin vîrtuţile de curênd aflate ale aburuluĭ şi ale trăsnetuluĭ, pórtă pretutindenĭ scirĭ şi încumetrirĭ înfrăţitóre. Şi astfel, pe când în spaţiele nemĕsurate ale universuluĭ, pământul îşĭ urméză eterna sa mişcare, pe faça pământuluĭ, pe apele luĭ, în adâncul sînuluĭ sĕŭ şi 'n atmosfera ce 'l înconjóră, omenirea viĭe veghĭată şi neobosită se mişcă în tot sensul, dovenind pe fiecare ḑi câte un noŭ folos, câte o nouă sporire, câte o nouă mişcare spre bine. *E pur si muove!*

. . . .

Décă în cele ce spuserăm pênĕ aci ne-am aruncat ochiĭ aşa departe de timpul şi de locul care pe cititoriĭ noştri şi pe noĭ înşine ne ocupă aşa de mult în momentul de faça, causa a fost că, în nemuritórele cuvinte ale luĭ Galileŭ, noĭ am găsit balsamul cel maĭ mângâĭetor pentru neajunsurile trecutuluĭ nostru şi tot de o dată sprijinul cel maĭ puternic, boldul cel maĭ înviĭetor pentru activitatea, pentru mişcarea, ce cu toţiĭ suntem datorĭ să o impunem ţĕreĭ nóstre maĭ cu sémă în ḑioa de astăḑĭ.

O fórte răpede ochire asupra faselor prin care a trecut România numaĭ într'aceştĭ câţĭ-va din urmă anĭ, ne va arăta că nicăierĭ póte decât la noĭ, nu s'a dovedit maĭ adevĕrată axioma de progres care conduce lumea modernă: *E pur si muove !*

Ceĭ dintre noĭ, carĭ aŭ copilărit în anĭ de urgie pe cand îşĭ daŭ sufletul pĕcătos ultimele domniĭ fanariote, îşĭ aducŭ negreşit aminte în ce stare eraŭ, pe la 1820, ţĕrile române. Décă uniĭ din aceĭ bĕtrânĭ carĭ aŭ apucat cu mintea cóptă primul pătrar al secoluluĭ 'şĭ arŭ da ostenéla să pună faça în faça starea materială a ţĕreĭ de pe atuncĭ cu ceĭa ce este ea acum, décă maĭ ales eĭ arŭ ţine sémă de mişcarea ce s'a făcut în cugetul moral al poporuluĭ, în desvoltarea luĭ intelectuală, în simţul sĕŭ de demnitate naţională, în preçuirea drepturilor sale sociale, negreşit că

luând drept punturĭ de ochire, semĕnate în viaţa politică a Românieĭ, epocele luĭ Tudor Vladimirescu la 1821, aceĭa a Regulamentuluĭ organic la 1832, a Revoluţiuniĭ entusiaste de la 1848, a declaraţiuniĭ de principiĭ făcută prin Divanurile *ad hoc* la 1857, a pacĭniceĭ mişcărĭ de la 1866 prin care s'aŭ realisat pe deplin acele dorinţe; şi cântărind astădĭ valórea şi efectele fie-căria din acele mişcărĭ, negreşit că acel om, care în realitate va fi trăit de vre-o şése séŭ şépte orĭ ḑece anĭ, va fi în drept a crede că a petrecut în sînul Românieĭ tot atâţea secolĭ.

Fie-care din aceste epoce memorabile, pre care le am enumerat aci dupe şirul lor cronologic, o putem asemui cu brazda cea împrospĕtată, pe care 'şĭ o trage plugarul când scie că e timpul să semene din noŭ ogorul înţelenit. Fie-care a dat rodul sĕŭ la timp, şi rod în tot d'a-una spornic şi îmbilşugat; ĭar décă în urma fie-căriĭ rodirĭ a venit şi un timp de obosélă, de lângeḑire, de amorţire, un timp în care ţérina rĕmâne păragină ĭar viaţa socială şi cea politică a naţiuniĭ stă adormită, apoĭ noĭ Româniĭ să ne mângâiem, să ne mêndrim cu aceĭa că nu cu sutele, nicĭ măcar cu ḑecimile de anĭ s'aŭ numĕrat la noĭ acele perióde de slăbiciune, de umilire, ci abĭé cu scurte soróce de şépte, mult de ḑece anĭ.

Pe pămênturĭ străine, trebuie să trécă câte

cincĭ şi şése ĭerne peste o ţérină, pentru ca să se semene grâŭ unde a maĭ fost semĕnat; la noĭ sĕmînţa bună rĕsare la anul în mirişte.

Iată acum dar, chĭar din învăţăturile istorieĭ nóstre, ale istorieĭ pe care de câţĭ-va anĭ am trăit'o aci cu toţiĭ în sînul ţĕriĭ, ĭată aflăm că sunt epoce predestinate şi epoce des prenouite, în care trebuie cu toţiĭ să punem mânele la córnele plugului, ca să spargem ogorul de câte orĭ nepăsarea nóstră l'a lăsat să se înţelenéscă.

Décă rĕsmiriţa luĭ Tudor Vladimirescu ne a înapoiat Domniele dupe alegerea ţĕriĭ şi a pregătit liberarea ţĕrmurilor Dunăriĭ de la Turcĭ; décă Regulamentul organic ne a făcut să întrevedem şi să dorim folósele unuĭ guvern controlat de naţiune; décă Revoluţiunea naţională de la 1848, cu un avênt plin de sublimul entusiasm al juneţeĭ, a aruncat în poporul român sĕmênţa tuturor libertăţilor; décă Divanurile *ad hoc* de la 1857 aŭ manifestat în mod spontaneŭ dorinţele naţiuniĭ şi aŭ stabilit basele pe care Principatele române aŭ creḑut a 'şĭ puté întemeia o existenţă politică şi socială maĭ temeĭnică; décă în fine la 1866 alegerea maĭ liniştită a uneĭ dinastiĭ stabile a pus capĕt la realisarea tuturor aspiraţiunilor, care la 1848 fusese asvêrlite în vêntul revoluţiunilor, şi care la 1857 fusese confirmate cu o stăruinţă demnă de o naţiune ce 'şĭ simte viitorul; décă, în câteva cuvinte fie-care

'şĭ a îndeplinit la noĭ în fórte scurt timp scopul pentru care ea s'a manifestat în sînul naţiuniĭ, apoĭ e învederat că fie-care din ele a fost imperios cerută de împrejurările momentuluĭ. De câte orĭ asemenea evenimente s'aŭ produs, trebuinţa uneĭ noue mişcărĭ se simţise în viaţa pripită şi spornică în secolul nostru, a naţiuniĭ române. Venise pentru dînsa timpul de a face ogor noŭ spre a semĕna într'însul sĕmênţă próspĕtă.

Óre ne întrebăm acum: astădĭ, când în urma ultimeĭ mişcărĭ de viaţă, manifestată cu atâta demnitate şi energie la 1866, fatalul moment de lângeḑélă, de trândăvie, de amorţire, la care slăbiciunea fireĭ omenescĭ îl condamnă ca pe tot ce vieţuĭesce, a treţut din norocire peste poporul român; astădĭ, când s'a reîntors timpul de a se manifesta energia periodică a activităţiĭ românescĭ şi când totul ne spune că putem ḑice cu deplină credinţă despre dînsul: *E pur si muove*, nu trebue óre maĭ ântêĭ de tóte să ne dăm séma despre modul şi natura aceleĭ activităţĭ, care în rôndul de faça nu s'a manifestat prin nicĭ o înfĭerbênţélă momentană, prin nicĭ una din acele mişcărĭ maĭ mult séŭ maĭ puçin desordinate, cărora li se ḑice revoluţiunĭ?

In acéstă împrejurare chĭar ni se pare a recunósce calea ce se deschide pentru moment activităţiĭ Românilor.

Ierte-ni-se, spre a o caracterisa în mod maĭ

explicit, — de a lua âncŏ un exemplu din viaţa ordinară a orĭ căruĭ om înţelept, care trăiesce în lume dupe legile naturale ale societăţiĭ. Când printr'o stăruinţă nepregetată, printr'o muncă continuă a ajuns omul a 'şĭ clădi casă pe sêma sa, datoria şi grija luĭ este de a o diretica în lă-untru cum e maĭ bine, de a o înzestra cu tóte cele de folos, de a o împodobi chĭar şi de a 'şĭ rôndui viaţa subt acoperemêntu'ĭ ocrotitor, astfel ca dóră cu timpul îl va ajuta cerul şi propria sa stăruinţă de a dărui cu binefacerile sale tot cuprinsul moşieĭ părintescĭ.

Cele din dorinţele sale a căror împlinire naţiunea română a cerut'o prin ultima eĭ mişcare, putem afirma că le am vĕḑut tóte împlinite; casa, adăpostul naţiuniĭ, e ca şi zidită din temeliĭ, pênĕ în stréşină. Din douĕ Principate tributare şi de protectorat sătule, România a devenit ca şi un Stat de sineşĭ stătător, căruĭa puçin îĭ maĭ lipsesce ca să se asemene cu cele maĭ multe ţĕrĭ independinte ale Europeĭ.........

Dar ce e óre acel puçin?

S'o spunem? E o viaţă socială bine întemeiată pe legĭ potrivite cu trebuinţele şi dorinţele poporuluĭ. E o crescere morală şi intelectuală care să chezăşuiéscă onesta şi sincera aplicare şi observare a acelor legĭ. E o mişcare regulată în activitatea naţională, tinḑênd a stabili în ţéră la noĭ adevĕratul progres, adică progresul sta-

tornic, continuŭ, care să înlocuiéscă acele intermitenţe de revoluţiunĭ şi de amorţirĭ, acele frigurĭ pe care cu nicĭ un preç nu trebuĭe să le lăsăm a deveni o bólă cronică a naţiunii române.

Iată, credem, scopul pe care naţiunea nóstră se cade să 'şi'l propună în noul period de activitate în care intrăm, dupe maĭ mulţĭ anĭ de îndĕrĕtnicie. Atingênd acest scop, ţéra nóstră va dobêndi acel puçin ce 'ĭ lipsesce, spre a fi pe deplin un Stat cu valóre în concertul european. Încercarea timpilor culésă din analele contimporane ale poporuluĭ român ne face să afirmăm cu stăruinţă că în acest sens, acum e timpul cu totul nimerit spre a dice din adûncul putericeĭ nóstre credinţe, despre naţiunea română pentru present şi pentru viitor: *E pur si muove!*

Mercurĭ, 8/20 iulie, 1876.

II.

PATRIOTISMUL ÎN SCÓLE

Peste douĕ-treĭ sĕptĕmânĭ, scólele nóstre secundare, gimnasiĭ şi licee, se vorŭ redeschide; cursurile în care tinerimea oraşelor primesce învăţătura ce o pregătesce pentru tóte carierile, vorŭ începe şi nu ne putem înduoi că corpul pro-

fesoral pe care naţiunea română 'l a găsit pururé gata a păşi cu demnitate pe calea orĭ-căriĭ mişcărĭ naţionale, şi carele cât se va simţi subt un regim ce 'ĭ permite a rĕsufla aerul învietor al libertăţiĭ, îşĭ va depune cu atât maĭ mult silinţele spre a desvolta prin lecţiunĭ bine cumpănite intelegenţa ageră a junimeĭ nóstre, încordând tot de o dată în inimile tinerilor nobilul simţimênt al patriotismuluĭ.

E un fapt netăgăduit că nicăierĭ acest simţimênt nu póte nasce maĭ lesne şi a se hrăni cu maĭ multă tărie decât în scólă şi maĭ ales în scólele publice, unde tineriĭ din tóte stările societăţiĭ, trăind o viaţă intelectuală comună, nu cunoscŭ alt stimulent de rivalitate decât laudabila emulaţiune la studiŭ.

Când atmosfera morală a instrucţiuniĭ nu este viţiată de ideĭ migălóse séŭ perverse, când profesoriĭ sciŭ să dirigă cu prudenţă şi cu tact avênturile impetuóse ale sufletelor tinere, scóla este pentru viitoriĭ cetăţenĭ maĭ mult decât un izvor de cunoscinţe folositóre în viaţă; ea devine atuncĭ Iordanul în care eĭ primescŭ adevĕratul botez al patriotismuluĭ.

Ceĭ din noĭ cari aŭ ajuns în vêrsta în care omul póte să 'şĭ dea séma de tóte impresiunile trecutuluĭ, şi cătând înapoĭ, să judice cu minte dréptă, unde şi în ce fel aŭ dobêndit simţimintele care 'ĭ aŭ îndemnat la faptele vieţiĭ lor, se

spună cu cuget curat décă scóla românéscă din nainte de 1848, déca acel colegiŭ al sfîntuluĭ Sava din Bucurescĭ, acea academie Mihăilénă din Iaşĭ şi chĭar şi scólele maĭ modeste de prin judeţe n'aŭ fost adevĕratele vetre de patriotism la care s'aŭ încăldit inimile lor.

Era puçină sciinţa, câtă se învăţa în acele şcóle; eraŭ mărginite şi modeste programele lor şi nimenĭ n'a putut eşi un erudit, un doct dupe băncile lor; dar spiritul ce domnea într'însele era curat românesc; junele inteligenţe zăreaŭ orĭ-ce lucire a sciinţeĭ printr'un prism de naţionalitate şi inimele tuturor elevilor vechĭelor şcóle româneseĭ eraŭ p'atuncĭ tóte înflăcărate de dorul ţĕriĭ. Décă timpul şi neajunsurile vieţeĭ aŭ maĭ rĕcit câte unele din ele, apoĭ din norocire pentru România şi spre eterna laudă a vechĭelor şcóle, sunt âncŏ mulţĭ bărbaţĭ din juniĭ, din copiiĭ de la 1848, cari aŭ păstrat pênĕ cum cu sfinţenie pe fruntea şi în sufletul lor preçiosul maslu de patriotism, cu care aŭ fost miruiţĭ în scólele romanescĭ de acum duoĕ-ḑecĭ şi cincĭ séŭ treĭ-ḑecĭ de anĭ.

Ĭerte-ni-se de ceĭ tinerĭ acéstă dulce amintire a trecutuluĭ. Scopul nostru, când rememorăm acest fapt neînduoĭos, nu este de a pune la înduoĭală nicĭ bunele intenţiunĭ de care se aflâ astăḑĭ inimat corpul nostru profesoral, nicĭ disposiţiunile

favorabile cu care este înzestrată junimea de acum.

Credem ânsĕ că în timpul de façă ideile patriotice, avênd mijlocul de a se manifesta în tóte cercurile societăţiĭ române, cu maĭ multă libertate decât în vremile trecute la care ne reportăm, ochiĭ patrioţilor sunt maĭ puçin aţintiţĭ asupra școleĭ, ca asupra uniculuĭ focar unde schînteĭa naţionalităţiĭ sta odinióră concentrată. „Când sórele lucesce, — îșĭ ḑicŭ mulţĭ, — n'avem trebuinţă de focul de la vétră spre a ne încălḑi".

Aci ânsĕ ni se pare că este o greșélă capitală în raţionamentul ómenilor de Stat, cari ḑicŭ într'astfel.

Patriotismul difus, — permită-ni-se acest termen de fisică spre a califica acel patriotism care stă respândit peste tot locul, și care nu se învaţă nicăirĭ, — patriotismul difus, preçios pentru mănţinerea activităţiĭ în clasele virile ale societăţiĭ, n'are destulă tărie asupra junimiĭ din scóle, și aceĭ junĭ cari n'aŭ supt ĭubirea de ţéră din măduva instrucţiuniĭ de la scólă, aceĭa, în viaţa lor de maĭ apoĭ rĕspândescŭ împrejurul lor așa de puçin patriotism încât, numaĭ cu astfel de ómenĭ, în curênd spiritul de naţionalitate pĭere, cum pĭere curênd lumina când sórele, producĕtorul eĭ, apune subt orizont.

Așa dar âncŏ odată este un mare bine, e singura sĕmênţă spornică pentru viitorul ţĕreĭ,

ca spiritul patriotic să domnéscă viŭ şi veghiét în scóle. Este o nobilă misiune a corpuluĭ profesoral aceĭa de a 'l semĕna cu inteligenţă în inimile junimeĭ studióse. Este o datorie imperiósă a ómenilor de Stat care presidă la instruirea poporuluĭ, de a regula învăţăturile într'astfel de mod ca ele să înlesnéscă sarcina profesorilor şi de a dispune în programe şi metóde studiile aşa încât ele în maĭ marĭ séŭ maĭ micĭ proporţiunĭ să graviteze tóte în jurul simţimêntuluĭ de patrie.

Décă cumva ni s'ar imputa că aceste consideraţiunĭ sunt pré mult abstracte şi ni s'ar cere ca, de la apreçuirĭ generale, să ne lăsăm pe tĕrâmurĭ maĭ practice, fără ca să pretindem a da aci soluţiunĭ cu totul precise, vom exprima de-o-cam dată numaĭ dorinţa ca să se dea o maĭ mare extensiune şi o maĭ viĭe îngrijire unor studiĭ, care dupe programele urmate pênĕ acum în scóle, şi maĭ ales în scólele secundare de băieţĭ, sunt cu totul lăsate pe un plan inferior.

Dorim, spre exemplu, ca studiul limbeĭ române în special şi despărţit de al limbeĭ latine, să ocupe un rol de căpetenie în gimnasiĭ şi licee.

Nu este aci locul de a trata din puntul de vedere curat literar, marele folos al disposiţiuniĭ pe care o reclamăm; ne ajunge a constata că, dupe primul period de înflorire, care pênĕ pe la anul 1848 promitea *fórte* mult, literatura română se află acum într'o stare maĭ de com-

pletă stagnaţiune. Ni se va dice că reformele nóstre politice aŭ înlăturat spiritul de la producţiunile literare. S'o admitem şi acésta. Dar şi atuncĭ vom rĕspunde că pentru reformele nóstre chĭar, ne trebuĭesce o limbă corectă, limpede, clară şi plăcută tuturor. In desbaterile improvisate ale tribuneĭ, în pripita redactare a diarelor se cuvine ca să vorbim şi să scriem curat şi frumos românesce. Astfel ne vom înţelege maĭ bine. Adesé o expresiune precisă, lămurită şi bine caracrerisată, feresce de marĭ neînţelegerĭ în afacerile Statuluĭ.

Fără 'înduoĭélă dar, nu numaĭ spre a fi literaţĭ şi erudiţĭ, dar chĭar spre a fi bunĭ cetăţenĭ românĭ, trebuĭe să scim a vorbi şi a scrie bine limba nóstră.

Datoria cea d'ântêĭ a scóleĭ nostre este dar de a învăţa bine limba ţĕreĭ, copiilor noştriĭ, d'a 'ĭ face s'o cunóscă, s'o iubéscă, s'o preçuĭéscă.

Iacă cum, maĭ cu sémă, scóla va întipări simţimêntul patriotismuluĭ în sînul tinerimeĭ.

Limba nóstră a fost acum de şépte-spre-dece secolĭ, paladiul naţionalităţiĭ române; fără dînsa noĭ astădĭ n'am fi. Décă voim să maĭ fim şi mâne şi poimâne şi maĭ apoĭ, să nu nesocotim limba nóstră; să 'ĭ redăm pretutindenĭ şi maĭ ales în scólă, locul ce i se cuvine, locul de frunte.

Chĭar legea nóstră de instrucţiune (art. 116), îndată în urma religiuniĭ, printre obiectele de

studiŭ ale liceelor, prevede maĭ ântêĭ limba română.

A fost o eróre de a confunda prin programe acest studiŭ cu acela al limbeĭ latine. Nicĭ sub raportul cultureĭ limbistice, nicĭ subt acela al desvoltăriĭ simţimêntuluĭ naţional, acéstă confusiune nu s'a dovedit a fi fost nimerită şi folositóre. Invităm şi rugăm pe ministeriul instrucţiuniĭ publice a lua mĕsurĭ serióse şi radicale spre a desfiinţa o anomalie aşa de prejudiciósă tinerimeĭ şi prin urmare viitoruluĭ patrieĭ nóstre.

Dar, cele ce am ḑis despre studiul limbeĭ române în scólele nóstre secundare, am trebui să le întindem şi la alte duoĕ ramurĭ de studiĭ atingĕtóre de patrie.

Geografia Românieĭ şi istoria Românilor ocupă ele óre locul ce li se cuvine în scólele Românieĭ ?

Am avut maĭ de multe orĭ ocasiune d'a constata cât de puçin cunoscĕtorĭ de trecutul şi chĭar de starea actuală a ţĕreĭ lor, esŭ din scóle elevĭ de ceĭ bunĭ aĭ învăţămêntuluĭ secundar.

E urgent ca să se descopere causele şi să se îndrepteze efectele acesteĭ grave lacune în cultura noueĭ generaţiunĭ. Nu ne vine a crede că profesorilor, carĭ în genere sunt inimaţĭ de cel maĭ mare zel patriotic, să le lipséscă dorinţa de a instrui pe elevĭ tocmaĭ despre ale patrieĭ. Apoĭ nicĭ e probabil că eleviĭ românĭ de astăḑĭ vorŭ fi

avênd maĭ puçină aptitudine pentru studiile naţionale decât pentru cele străine. De unde dar să vină rĕul?

Óre nu vorŭ fi lipsind textele, cărţile dupe care aceste studiĭ s'arŭ face cu maĭ bun succes, cărţĭ de acele care, subt o formă precisă şi într'o limbă citéţă, să ofere junelor inteligenţe un adevĕrat interes instructiv şi tot-de-o-dată să deştepte în inimile tinerilor acea nepreçuită şi temeinică ĭubire pe care adevĕratul patriot nu o póte da uneĭ abstracţiunĭ, unuĭ ideal de patrie universală şi de gintă originarie, ci o concentréză numaĭ şi numaĭ asupra ţĕreĭ care 'l a născut şi asupra poporuluĭ din care face parte?

Acéstă cestiune de mare importanţă o propunem, sfêrşind, la examenul ministeriuluĭ şi al consilielor de instrucţiune publică, atrăgêndu-le tot-de-o-dată atenţiunea asupra comorilor de tot felul ce staŭ închise în uniĭ din cronicariĭ noştri, şi nu sunt cunoscute junimeĭ din scólele naţionale.

Marţĭ, 11/23 august, 1876.

III.

REGIMUL CONSTITUŢIONAL

S'a ḑis şi s'a repeţit adesé că guvernul constituţional este un compromis între regimul autocratic şi cel republican, adică între ideile autoritare ale unuĭ trecut care nu maĭ póte fi, şi aspiraţiunile către o stare socială cu totul egalitară, pentru care cele maĭ multe din popórele contimporane nu sunt âncô pregătite.

Din asemenea consideraţiunĭ, sistema bazată pe un echilibru maĭ mult séŭ maĭ puçin statornic între prerogativele unuĭ suveran şi libertăţile supuşilor sĕĭ, a fost adoptată în secolul nostru de maĭ tóte popórele civilisate, ca cea maĭ conformă cu starea societăţilor.

Acestea sunt adevĕrurĭ pe care le aŭ recunoscut şi le aŭ demonstrat ómenĭ politicĭ din ceĭ maĭ de frunte şi maĭ practicĭ din timpiĭ modernĭ.

Nu vom lua dar sarcina a călca în urma acestora; ci avênd în vedere ideile generale pe care stă întemeĭat dreptul constituţional, ne propunem aci a cerceta pentru ce, în sînul patrieĭ nóstre, regimul cunoscut ca cel maĭ apropriat la cerinţele popórelor moderne, încércă acum de vr'o cincĭ-spre-ḑece anĭ aşa marĭ anevoinţe spre a da Statuluĭ român consistenţa şi prosperitatea

ce noĭ toţĭ am sperat că le vom dobêndi, îndată ce marile puterĭ ale Europeĭ ne aŭ pus în posiţiune de a ne constitui dupe placul şi priceperea nóstră.

Voim să aflăm din ce causă dupe atâţĭ anĭ trăiţĭ acum sub firma regimuluĭ constituţional, Statul nostru să clătesce âncŏ nestatornic, întocmaĭ ca picătura de argint viŭ, ce nu 'şĭ a găsit âncŏ echilibrul sub ţéva de sticlă a uneĭ nivele.

Voim să cercetăm pentru ce o necesitate imperiósă ne împinge maĭ pe tótă ḑioa a rĕsturna legile şi disposiţiunile administrative, care în ajun le priimisem de bune; de ce guvernele se succedă la noĭ cu pripă, resturnând maĭ mult decât ce aŭ edificat; de ce toţĭ cu totul ne svêrcolim cu greŭ şi amar visând şi încercând mereŭ la reforme, care tóte se schimbă, afară de neastêmpĕrul şi de nevoile întreguluĭ popor; de ce într'un cuvênt ne lipsesce acea cumpĕnă dréptă, care e singurul temeĭu al constituţionalismuluĭ?

Adevĕrul e că prin însăşĭ natura sa, nimic nu este maĭ supus la scrântelĭ, la deviaţiunĭ, la falşificărĭ, ca regimul constituţional. De vreme ce el este tot bazat pe un perfect echilibru al cumpeneĭ, puçin să apese maĭ tare mobilul dintr'una din balanţe şi ĭată echilibrul rĕsturnat.

Tereziele îşĭ începŭ danţul cel destrămat, care în sus, care în jos; de o parte guvernul să îndésă şi să priponesce ca să apese maĭ greŭ şi

prin presiunea sa, să svênte în sus pe popor, ca să 'l lase cât maĭ uşurel; pe de altă parte ĭar poporul, simţindu-se primejduit în sborul fantastic ce 'ĭ impune ambiţiosul sĕŭ antagonist, se saltă din ce în ce maĭ mult şi se sbucĭumă în desperare; dar dînsul avênd în realitate maĭ tot-d'auna maĭ multă greutate şi maĭ mult temeĭu decât ceĭ din balanţa rivală, vine un moment când, printr'o opintire adese orĭ brutală dar fórte logică, asvêrlă în vênt şi spulberă pe ceĭ cari, în nesocotinţa lor, se ispitiseră a strica echilibrul cumpeneĭ constituţionale.

Mişcările politice pe care le caracterisăm aci printr'acest joc al balanţeĭ, s'aŭ presentat aşa des în statele moderne, ba şi chĭar la noĭ în ţéră, încât este o datorie din cele maĭ importante ale ómenilor ce se ocupă cu cestiunile sociale, ca să studieze pentru fie-care popor în parte, care sunt mijlócele de a înlătura causele uneĭ aşa vĕtămătóre nestabilităţĭ.

Credinţa nóstră este că, în ţéră la noĭ în particular, vindecarea nu este anevoĭe de găsit. Şi chĭar de aceĭa ne întemeiem a dice că sistema constituţională ar fi cu totul priincĭósă şi plăcută poporuluĭ român, când i s'ar aplica pe deplin mijlocul de vindecare, care este singurul chezaş al echilibruluĭ perfect între guvern şi naţiune şi anume când i s'ar da prin liberarea deplină a comunelor, o organisaţiune administra-

tivă, care să lase poporuluĭ cea maĭ mare parte din acțiune și din respundere în afacerile publice.

Ni se va ḑice póte că descentralisarea cea multă, însoçită cu cea maĭ întinsă libertate a a sistemeĭ representative, transformă un Stat într'un regim republican.

La acéstă întêmpinare n'avem alta a rĕspunde decât că numaĭ denumirea speciósă de republică nu este astăḑí pentru noĭ garanția stăriĭ sociale celeĭ maĭ fericite, că în acésta ca în tóte nu ne ocupăm de eticheta uneĭ sticle cu doctoriĭ, ci de eficacitatea doctorieĭ, ca ceĭa ce voim cu dinadinsul este să suprimăm revoluțiunile și că, în starea de astăḑĭ a Europeĭ, regimul constituțional stabilit dupe cumpăna cea dréptă pe care o reclamă atât ideile cultureĭ moderne, cât și trebuințele poporuluĭ român, ni se arată ca organisațiunea cea maĭ nimerită și cea maĭ profitabilă pentru patria nóstră.

Ânsĕ, s'o maĭ repețim: cerem constituționalismul franc, cerem libera acțiune a poporuluĭ în tóte ramurile speciale de interese ale luĭ, cerem ca, printr'o combinare bine nimerită a sistemeĭ representative, guvernul central să pórte asupră'șĭ numaĭ sarcina și rĕspunderea acelor mĕsurĭ de interes general și național, pe care poporul i le va fi a-nume încredințat.

Numaĭ într'un Stat întemeĭat pre asemenea principiĭ, valórea personală a indiviḑilor și dem-

nitatea naţională se potŭ ridica la o astfel de înălţime, încât capul Statuluĭ n'ar avé să se témă că nu va găsi cine să 'l secundeze, de câte orĭ va cere de la poporul sĕŭ să 'ĭ dea sprijin pentru realisarea uneĭ marĭ ideĭ civilisatóre séŭ naţionale. Dupe părerea nóstră, numaĭ într'o asemenea situaţiune măréţă capul Statuluĭ póte să simţă o adevĕrată mêndrie şi să se ḑică mare, glorios şi puternic, prin însăşĭ măria, gloria şi puterea poporuluĭ sĕŭ, adică prin tăria şi demnitatea de caracter, prin cultura intelectuală, prin devotamentul patriotic şi chĭar prin avuţia materială a fie-căruĭa din supuşiĭ sĕĭ.

A fi în fruntea unuĭ popor liber este cu adevĕr a personifica în sine tóte calităţile cele marĭ pe care libertatea singură le póte da unuĭ popor. Linguşitoriĭ nepricepuţĭ aĭ puteriĭ vorŭ ḑice póte că acolo unde poporul se bucură de tóte libertăţile, suveranul devine sclav al capricielor vulguluĭ şi 'şĭ perde orĭ-ce iniţiativă.

Acésta este o adâncă eróre. Din naintea suveranuluĭ unuĭ popor liber se deschide o carieră măréţă, pe care el o póte îndeplini cu atâta maĭ multă onóre şi înlesnire, cu cât la tóte ideile şi faptele sale cele marĭ, el va găsi de tóte părţile împrejuru'ĭ sprijin puternic şi devotament inteligent. El ţine în mână drapelul naţional şi 'ĭ este dat a 'l înălţa din ce în ce maĭ sus. El póte deschide porţĭ tuturor reformelor celor marĭ de

interes comun, el dă tărie legilor, el confirmă actele de justiţie şi singur dispune, ca de o prerogativă providenţială, de mărinimosul drept de ĭertare; el póte rĕspândi printre popor folósele sciinţelor, bine-facerile umanităţiĭ; el póte să înlesnéscă naţiuniĭ sale lăudabilul lux al artelor.

Astfel dar, ţinênd de sus côrma morală şi intelectuală a poporuluĭ, suveranuluĭ îĭ este dată nobila misiune de a 'l îndemna prin miĭ de mijlóce a se străluci într'o glorie care să se resfrângă asupră'ĭ.

Am voit prin aceste câte-va cuvinte să schiţăm care ar fi rolul măreţ al suveranuluĭ în Statul constituţional, organisat astfel încât să se mănţină pururé într'un bun echilibru.

Hotărîţĭ a urma acest studiŭ, şi a 'l pune în cea maĭ liberă desbatere publică, vom intra în óre-care amĕnunte asupra organisaţiuniĭ unuĭ Stat în adevĕr echilibrat, dupe opiniunea nóstră, începênd de la temelia luĭ, care, precum am maĭ spus'o şi altă dată, este legea comunală.

Plecând ânsĕ de la acéstă lege, de la temelie, — printr'o gradaţiune simplă şi suprimând cât să va puté maĭ multe din acele rotagiĭ administrative, care împĭedică fără folos mersul natural al afacerilor publice şi încarcă Statul cu chĭeltuielĭ vătămătóre şi naţiunea cu imposite vexatoriĭ, — vom cerca să arătăm cum se póte înlătura séŭ nimici acea luptă permanentă, care

există între guvern şi popor, în tóte acele State constituţionale care n'aŭ reuşit âncŏ a 'şĭ întemeĭa echilibrul, nu pe antagonismul între administratorĭ şi administraţĭ, ci pe o repărţire cât se pote maĭ largă şi maĭ egală a sarcinelor şi a rĕspunderilor în Stat.

Décă în cele ce am spus pênĕ aci ne am vĕdut siliţĭ a expune maĭ cu sémă ideĭ generale, să nu se crédă că acésta am făcut'o cu gêndul de a preîntêmpina óre-care încriminărĭ, ce ni s'ar puté arunca dinainté publiculuĭ, de către ceĭ cari sunt învăţaţĭ a specula cu regimul constituţional şi a face dintr'însul o unéltă de mincĭunĭ, de corupţiune şi de falsificare a libertăţilor publice. Uniĭ ca aceĭa arŭ puté să se ridice în contra ideilor ce enunçăm şi vom enunça în favórea descentralisăriĭ comunale şi a lărgiriĭ sistemeĭ representative, cu acusaţiune că prin acele ideĭ combatem chĭar regimul constituţional.

Âncŏ o dată ne socotim datorĭ a repeţi că acest regim noĭ îl susţinem, şi 'l susţinem tocmaĭ fiind-că credem fórte realisabilă sincera luĭ aplicare, astfel încât el să nu maĭ fie, precum a fost pênĕ acum în maĭ multe ţĕrĭ, — şi maĭ cu osebire la noĭ, din nenorocire, — o exploatare mincinósă a libertăţilor publice în folosul asupririĭ guvernamentale, o cumpănă nedréptă care clătesce şi ameţesce, séŭ, — ierte-ni-se acest termin cam de rônd — dă în dulap pe poporul român.

Duminecă, 15 august, 1876.

IV.

PROGRESUL PRIN SCÓLE

Fabulistul francez Lafontaine, într'unul din ale sale micĭ cap-d'opere de poesie şi de morală, arată cât de dulce şi plăcută datorie este a omuluĭ de a pregăti un viitor fericit urmaşilor sĕĭ; el povestesce cum treĭ junĭ, vĕḑênd pe un unchiaş de opt-ḑecĭ de anĭ, că sădesce pomĭ roditorĭ, îl ĭea în rîs şi 'ĭ ḑicŭ: — „Ce te maĭ îngrijescĭ, moşule, de un viitor care nu este pentru tine?" Ĭar bĕtrânul le respunde: — „Strănepoţiĭ meĭ îmĭ vorŭ datori acéstă umbră. Óre nu e sarcina înţeleptuluĭ de a purta grija de mulţumirile celor maĭ de apoĭ?"

In acest apolog este rostită cu glasul îmblânḑit şi profetic al bĕtrâneĭ experienţe, maxima cea maĭ de frunte a prosperităţiĭ uneĭ naţiunĭ, simţimêntul care trebuie să domnéscă în faptele fie-căria din generaţiunile unuĭ popor ce voiesce să 'şĭ păstreze şi să 'şĭ îmbunătăţéscă existenţa.

Să sădim astăḑĭ, chĭar décă n'avem noĭ înşine să culegem rodul, dar să sădim pentru fiiĭ şi strănepoţiĭ noştri.

Cum ânsĕ şi ce să sădim? Care e sĕmênţa ce asigură mărirea naţiunilor şi care e modul de a o semĕna?

Modul este instrucţiunea practică şi solidă,

respândită cu profusiune în popor; sĕmênţa este sciinţa, dar, precum ḑiceam şi maĭ deunăḑĭ, sciinţa întărită cu ĭubirea de patrie.

Noĭ susţinem că chĭar şi în desele decepţiunĭ pe care le încércă patriotul în ḑilnica sa activitate politică, de un singur lucru nu 'ĭ este permis a despera vre o dată, şi acel lucru este: viitorul ce prin instrucţiune el póte pregăti ţĕreĭ sale.

Sdrobit sub povara greutăţilor momentane, ca unchiaşul luĭ Lafontaine, gârbovit sub sarcina anilor, el póte neîncetat să 'şĭ ḑică cu încredere: „Sădind aḑĭ sĕmênţa bineluĭ, generaţiunea viitóre va culege rodul munciĭ mele. Ea va îndeplini faptele marĭ, dinainté cărora se înfrângŭ slabele nóstre puterĭ. Să cultivăm, să instruim junimea şi viitorul va fi al nostru!"

Aşa dar din tóte preocupaţiunile omuluĭ de Stat, instrucţiunea publică s'ar cădé să fie cea maĭ de frunte. Imprejurările voiescŭ ânsĕ ca politica ḑileĭ, îngrijirile şi preocupaţiunile grabnice ale situaţiuniĭ presente să absórbă maĭ adesé şi cugetările şi activitatea ómenilor ce ţinŭ côrma Statuluĭ.

Din acéstă causă, cu mare pagubă pentru viitorul naţiuniĭ, învăţătura publică s'a aflat mereŭ la noĭ respinsă pe un plan secundar.

Rarele momente ce autorităţile legĭuitóre ale ţĕriĭ aŭ consacrat la organisarea eĭ, aŭ fost

răpite în trécět altor preocupaţiunĭ, nu maĭ grave, ci maĭ urgente; astfel încât în pripă s'a întocmit ultima lege de instrucţiune a ţěriĭ, în pripă tot-d'auna s'aŭ votat budgetele scólelor şi tot în pripă şi cam fără şir s'aŭ luat disposiţiunĭ relative la organisarea întregeĭ administraţiunĭ scolare.

Din miniştriĭ respectivĭ, cari 'şĭ aŭ trecut d'a rôndul acest portofoliŭ, uniĭ, nepricepêndu-se câtuşĭ de puçin la o asemenea organisare, aŭ lăsat în nelucrare multe din disposiţiunile legiĭ, alţiĭ, maĭ agerĭ dar şi maĭ rěŭ intenţionaţĭ, aŭ falsificat şi aŭ călcat în picĭóre tot ce nu corespundea cu tendenţele lor.

Astfel instrucţiunea publică la noĭ, putem ḑice că a trăit în curs de maĭ aprópe douĭ-spreḑece anĭ o viaţă lângedă şi precarie, dând însutit maĭ puçine resultate decât cele ce se puteaŭ aştepta chĭar de la legea actuală şi de la sumele ce pênĕ acum i s'aŭ consacrat.

Cum că ânsĕ acea lege promulgată la 1864 în virtutea Statutuluĭ şi întru cât-va modificată în anul următor, are trebuinţă de o revisuire seriósă care să o facă a fi maĭ conformă cu trebuinţele şi cu putinţele naţiuniĭ, acésta nu suferă înduoĭală.

Ne propunem a desvolta maĭ pe larg mare parte din importantele cestiunĭ ale instrucţiuniĭ publice. Fórte apropiata întrunire a Consiliuluĭ general de instrucţiune, care est-timp, dupe pre-

scripţiunile legeĭ, se va deschide la 1 septemvrie, aduce aceste cestiunĭ la ordinea ḑileĭ; suntem încredinţaţĭ că actualul minister al instrucţiuniĭ publice va semnala reînturnarea guvernuluĭ la respectul legilor, consultând, în virtutea articoluluĭ 28 din lege pe Consiliul general „asupra tuturor cestiunilor, care aŭ raport la întinderea şi îmbunătăţirea instrucţiuniĭ".

Experienţa a dovedit că în acea lege există, şi lacune importante, şi lipsă de o sistemă bine lănçuită a elementelor ce potŭ da poporuluĭ o cultură regulată, practică şi temeĭnică; în fine ea, în unele privinţe, emiţênd principiĭ negreşit fórte bune şi fórte folositóre, nu dă tot de o dată o sancţiune posibilă aplicaţiuniĭ lor, astfel încât, dupe un obiceĭu devenit din nenorocire fórte frecuent în tóte administraţiunile nóstre, legea ḑice una, şi fapta dovedesce cu totul alta.

Printre disposiţiunile legiĭ, care cadŭ subt acéstă ultimă osûndă, avem, din nenerocire, a semnala chĭar pe aceĭa care se póte considera ca fundamentul instrucţiuniĭ publice, ca basa edificiuluĭ.

În adevĕr legea ḑice la art. 31: „Instrucţiunea elementară este obligatorie pentru toţĭ copii de amênduoĕ sexele, începênd de la opt pênĕ la duoĭ-spre-ḑece anĭ împliniţĭ aĭ etăţiĭ.

„Acéstă îndatorire este impusă sub penalităţile aicĭ maĭ jos prescrise părinţilor, tutorilor,

stăpânilor, măiestrilor şi orĭ-căreĭ persóne ce ar avé subt îngrijire un copil“.

Şi maĭ jos, subt articoliĭ 34 pênĕ la 39, stabilesce dispositiunĭ dupe care părinţiĭ, stăpâniĭ etc. arŭ avé să plătéscă diferite amende, décă nu vorŭ trămite pe copii lor la scólele primare, dând consilielor comunalĭ sarcina de a impune şi de a percepe aceste amende.

Óre, întrebăm, este pênĕ astăḑĭ în ţéră altă maĭ ilusorie prescripţiune legală decât aceĭa care se referă la articoliĭ de maĭ sus? Aplicatu-s'aŭ eĭ vre o dată şi vre undeva? Dar,—ce e şi maĭ mult, — află-se óre posibilitate la noĭ de a se aplica legea, observându-se dispositivul eĭ?

Orĭ ce om practic, care s'a ocupat de cestiunile de învăţătură publică, şi care cunósce atât felul de viaţă şi nevoile poporaţiuniĭ nóstre rurale şi chĭar urbane, ĭar pe de altă parte şi mijlócele de care dispunŭ acum scólele nóstre primare, va declara cu sinceritate că legea astfel cum e formulată nu este aplicabilă de o cam dată şi că 'ĭ trebuĭe modificaţiunĭ notabile, care să o pună în conformitate cu usurile şi cu putinţele nóstre.

Un amic, care s'a ocupat cu activitate de aceste cestiunĭ, ne spunea că, îndată dupe promulgarea actualeĭ legĭ de instrucţiune, avênd ocasiune la Paris de a vedé pe d[l] Duruy, eminentul profesor şi ministru de atuncĭ al instruc-

ţiuniĭ publice în Françа, — bărbat, care tot-deauna s'a interesat de patria nóstră şi chiar a visitat'o, — dînsul 'ĭ ḑicea cu un zîmbet cam înduoĭos pe buze: — „Am aflat, că la dvóstră aţĭ declarat instrucţiunea primară ca strict obligatorie pentru amênduoĕ sexele. Vĕ felicit din tot sufletul pentru acest mare pas ce faceţĭ pe calea progresuluĭ. Cât despre noĭ, în Françа, mărturisesc cu tótă umilinţa că âncŏ pênĕ acum nu ne simţim în stare de a aşterne în mod absolut acest mare principiŭ în legĭuirile nóstre, temêndu-ne că ne vorŭ lipsi mijlócele practice de a 'l puté aplica şi voim ca legea să fie faptă, ĭar nu vorbă scrisă pe hârtie. In materie de instrucţiune, maĭ mult decât orĭ unde, este lucru fórte periculos de a se lua cuvintele drept valóre a lucrurilor: „Il ne faut pas se payer de mots!"

Amicul nostru, (mărturisesc astăḑĭ că acela eram eŭ însumĭ) care cunoscea bine puterile Françeĭ în materie de instrucţiune şi âncŏ şi maĭ bine, care sunt ale nóstre, s'a grăbit a schimba vorba priimind în sine, ca o înţeléptă povaţă, felicitarea cam ironică a bine-voitoruluĭ ministru francez.

Déca memorăm aci opiniunea unuĭ om fórte experimentat în cestiunile de administraţiune a scólelor, nu dóră că pretindem a se şterge din legĭuirea nóstră principiul cu totul liberal şi pro-

gresist al obligativităţiĭ învăţămêntuluĭ primar, precum nicĭ acela al gratuităţiĭ luĭ.

Am lipsi tuturor credinţelor nóstre, cerênd o asemenea mĕsură. Ceĭa ce vrem din contra este confirmarea, întărirea, sancţionarea principiuluĭ, prin regularea nimerită a unor mĕsurĭ practice, care să facă astfel încât el, cât maĭ curênd, să devină la noĭ o realitate.

Astfel şi maĭ 'nainte de tóte, plecând din idea că trebuĭe să ne deprindem a păzi cu sfinţenie legile ce dăm ţĕreĭ nóstre şi să ne lepădăm de rĕul învăţ de a ḑice şi de a crede că legea e una şi fapta e alta, noĭ opinăm că este bine să declarăm, nu în mod afirmativ că instrucţiunea elementară *este* obligatorie pretutindenĭ în ţéră, ci că legea prescrie a se lua tóte mĕsurile putincĭóse spre a face ca instrucţiunea primară *să devină* obligatorie pretutindenĭ în România. Astfel vom fi cel puçin în marginele posibiluluĭ şi ale adevĕruluĭ.

Mărturisim că ne mustră cugetul de câte orĭ ne întêmpină câte o disposiţiune legală, pe care o forţă majoră, o neputinţă materială ne impune absoluta necesitate d'a o ocoli. Una din condiţiunile principale ale uneĭ bune legĭuirĭ este d'a nu pune pe cetăţenĭ şi pe guvern în obligaţiunea neapărată de a călca, vrênd nevrênd, disposiţiunile eĭ, cŏcĭ cu asemenea practice din ḑi în ḑi, séŭ consciinţa celor de la putere maĭ mult să

tocesce, séŭ respectul datorit legiĭ de către popor pĭere; şi atuncĭ abusul séŭ anarchia devinŭ o stare normală în cercul aceleĭ legĭ.

Suntem destul de păţiţĭ în felul acesta spre a lua bine sémă de acum înainte pentru ca schimbările ce vom face în legĭuirile nóstre să fie conforme cu adevĕratele trebuinţe şi cu adevĕratele putinţe ale naţiunii.

Dar spre a ne mărgini acum întru cele ce se atingŭ de învăţătura primară, trebuĭe să luăm în consideraţiune duoĕ lucrurĭ: de o parte mijlócele de care dispunem în momentul de façă spre a o rĕspândi în mod profitabil printre poporul nostru; ĭar pe de altă parte, mĕsurile ce sunt de luat spre a ajunge ca să putem satisface cu totul cerinţelor uneĭ depline şi sincere obligarivităţĭ a eĭ.

Reducênd o scólă primară la elementele reale, prin care ea există şi 'şĭ póte îndeplini sarcina de a instrui pe scolarĭ, vom recunósce că 'ĭ trebuĭescŭ în ordinul obĭectelor materiale: *local*, *învăţător* şi *cărţĭ*, séŭ maĭ bine instrumente de studiŭ; ĭar în ordinul abstract: *timp*, *programă* séŭ obiecte de studiŭ şi *metod* spre a le preda.

Aşa stând lucrurile, să aruncăm o răpede privire în jurul nostru şi să vedem pênĕ la ce punt ţéra nóstră posedă aḑĭ acele şése elemente neapàrate orĭ căreĭ scóle primare şi iarăşĭ să cătăm cum şi când i s'ar puté îndeplini lipsele,

spre a întemeia în sînul eĭ cu deplin succes obligativitatea instrucţiuniĭ primare.

Óre posede, nu tóte cătunele singuratice, dar cel puçin cele maĭ principale comune rurale câte un local de scólă? Oraşele chĭar, capitala Românieĭ aŭ ele destule scóle primare spre a încăpea într'însele toţĭ copiĭ între 8 şi 12 anĭ câţĭ trăiescŭ în ele? Datele statisticeĭ sunt de façă spre a dovedi că, în ḑioa de aḑĭ sub raportul localelor, învăţământul primar este cu câte-va ḑecimĭ de orĭ maĭ prejos de prescripţiunile legiĭ obligativităţiĭ.

Ne întrebarăm décă este prin putinţă ca Statul, luând chĭar mĕsurile cele maĭ energice, să facă a se înfiinţa îndată tóte localele de scóle ce lipsescŭ prin oraşe şi prin sate?

Să cercetăm budgetele comunelor şi să vedem câte din ele se află în stare a clădi séŭ măcar a înmulţi chiriile pentru atâtea locale câte le lipsescŭ.

Lucrul se va puté face numaĭ treptat, dar la acea înfiinţare treptată a localelor cuviincĭóse pentru scólele primare, trebuĭe neîncetat să veghieze de aprópe autorităţile.

Sunt, scim fórte bine, ómenĭ, cari în dispreçul lor pentru viaţa materială, pretindŭ că învăţătura n'are trebuinţă de a fi predată în locale de o structură specială şi de o îngrijire particulară: „Sciinţa, ḑicŭ eĭ, se póte căpĕta tot aşa de bine într'un şopru, ca şi într'un palat“.

Negreşit că privind lucrul în mod absolut, acest fapt e netăgăduit; dar să nu uităm iarăşĭ, că de la locul în care copii staŭ adunaţĭ ore întregĭ depinde sănĕtatea lor, prosperarea corporală a generaţiuniĭ viitóre, şi apoĭ âncŏ să amintim că, orĭ care ar fi felul lor de traĭu în familie, scóla trebuĭe să fie pentru elevĭ un model de ordine, de curăţenie, de bunăcuviinţă, care să le insufle asemené usurĭ pentru tótă viaţa lor de maí apoĭ.

Într'un local de scólă bine ţinut, un învăţător bun găsesce înlesnirĭ maĭ marĭ spre a face educaţiunea morală şi fisică a scolarilor.

Din câte am spus rĕsare, credem, faptul că trebuĭescŭ luate mĕsurĭ pentru ca să se pótă înfiinţa la noĭ locale bune de scóle pretutindenĭ, unde lipsescŭ, ... adică pretutindenĭ.

La 1867, unul din profesoriĭ noştri ceĭ maĭ distinşĭ şi care 'şĭ consacră mereŭ timpul şi mijlócele la înaintarea în mod practic a instrucţiuniĭ în ţéră; — fie-care a recunoscut în ḑisele nóstre pe d[l] V. A. Urechĭe, — la 1867, d[sa] ca directore al ministeriuluĭ instrucţiuniĭ publice, luase óre care mĕsurĭ fórte nimerite spre a înlesni înfiinţarea de locale bine apropriate pentru scólele primare. Se făcuse planurĭ şi modele cu devise economice, care puteaŭ lesne a se realisa din cele maĭ modeste budgete comunale. Se dispusese ca asemenea locale să fie treptat clădite

prin comune. Se regulase în mod practic şi puçin costător chĭar şi mobilierul neapărat al localelor. Dar de atuncĭ, făcutu-s'a vre un pas în sensul indicat de acel bărbat luminat, activ şi practic?

Cerceteze orĭ cine, pe unde óre s'aŭ maĭ înfiinţat de acele scóle modele şi vadă în ce stare se află marea majoritate a celor existente.

E un ce întristător! E o ruşine! Nu voim a ne pune în comparaţiune cu ţĕrile avute prin întinderea şi industria lor; nu pomenim nicĭ despre Franța şi Germania, nicĭ despre Elveţia şi Belgia; dar când un om a vĕḑut şi a citit cum şi ce fel sunt clădite, instalate şi îngrijite simplele şcóle sătescĭ în unele ţĕrĭ maĭ tot aşa de puçin poporate şi nu maĭ bogate decât a nóstră, precum sunt ţĕrile scandinave, Danemarca, Suedia şi Norvegia, el nu se póte opri de a striga cu indignaţiune: — „Vina e a nóstră şi numaĭ a nóstră déca nu avem şi noĭ ceĭa ce aŭ acele poporaţiunĭ aşa puçin favorisate de o natură aspră şi sărăcăcĭósă. Ceĭ cari la noĭ 'şĭ aŭ luat pênĕ acum sarcina de a organisa şi de a conduce învăţămêntul public, sunt séŭ incapabilĭ, séŭ rĕŭ-voitorĭ, şi datoria orĭ căruĭ om ce 'şĭ ĭubesce patria este de a deştepta pe cetăţenĭ şi de a soma pe guvern ca să se facă cât maĭ curînd şi la noĭ pentru cultura poporaţiuniĭ şi pentru scólele elementare în special, ceĭa ce alte popóre şi alte

guverne,—maĭ rĕŭ înzestrate decât noĭ, — aŭ făcut şi facŭ neîncetat la dînsele“.

Românul ḑice că dupe biserică se cunósce popa; apoĭ uĭte-se lumea la scólele nóstre, maĭ ales la cele primare, compare-le numaĭ cu cele din Statele maĭ sus numite, şi apoĭ va pricepe ce puçină grijă, ce culpabilă nepăsare aŭ avut la noĭ ómeniĭ de la putere pentru înfiinţarea şi buna întreţinere a templelor, în care generaţiunea nouă are să 'şĭ formeze mintea şi inima.

Spaçiul nu ne ĭértă astăḑĭ să intrăm în examinarea celor-l-alte elemente constitutive ale uneĭ scóle primare, spre a vedé cum staŭ şi acelea aḑĭ la noĭ, ce folos ne potŭ da ele imediat şi ce fel trebuĭescŭ modificate séŭ desvoltate spre a corespunde pe deplin cu trebuinţele poporuluĭ.

Le vom cerceta treptat, precum şi alte cestiunĭ relative la învăţământul secundar, profesional şi superior.

Fie-ne permis însĕ pentru astăḑĭ, — deşi se va păré póte o procedere pré mult positivistă de a vorbi maĭ înainte de tóte în materie de instrucţiune, despre locale, — fie-ne, ḑicem, permis de a ne mărgini de o cam dată aci, atrăgênd asupra localelor de scóle primare atenţiunea, atât a ministeruluĭ şi a autorităţilor scolare superióre, cât şi a tuturor cetăţenilor şi a consilierilor comunale de oraşe şi de sate.

Gêndéscă-se fie-care cetăţén la câte pericole

sunt expuşĭ copii în frageda lor vêrstă, când se află îndesaţĭ în camere rĕŭ construite, umede, lipsite de aer curat, rĕŭ întreţinute. Interesul cel maĭ scump inimeĭ părintescĭ le impune datoria de a reclama de la autorităţile loculuĭ, ca ele cât maĭ curênd să înfiinţeze locale bune şi bine apropriate trebuinţelor scóleĭ.

Gêndéscă-se apoĭ şi bărbaţiĭ puşĭ la cârma instrucţiuniĭ publice câtă influenţă asupra viitoruluĭ potŭ avé cele maĭ neînsemnate îngrijirĭ în materie de educaţiune. Prin buna regulă, prin mĕsurile de salubritate, prin aspectul de curăţenie şi de ordine, pe care eĭ vorŭ îngriji a se da şi a se observa în scóle, vorŭ face ca efectele uneĭ bune şi sănĕtóse crescerĭ materiale să se întipăréscă în noua generaţiune şi astfel îĭ vorŭ însufla pe lângă altele şi acele preçióse calităţĭ fisice şi morale, care nu sunt fără de importanţă în viaţa unuĭ popor.

Peste puçin vom relua cuvêntul spre a vorbi despre învăţătorĭ, despre cărţĭ, despre programe şi cele-l-alte, şi ne vom simţi fericiţĭ décă cele spuse de noĭ vorŭ puté să deştepte, séŭ cel puçin să stimuleze activitatea tuturor acelora cari cugetă şi potŭ lucra la reorganisarea instrucţiuniĭ poporuluĭ.

Sâmbătă, 28 august, 1876.

V.

SCÓLE ŞI BĂNCĬ RURALE

Clasa din poporul român care are maĭ puçine mijlóce şi ocasiunĭ de a 'şĭ arăta păsurile şi d'a provoca îndreptărĭ gentru dînsele, este fără contestaţiune aceĭa a ţĕranilor plugarĭ.

Deşi legile nóstre constituţionale s'arătă că 'ĭ punŭ într'un rang de perfectă egalitate cu toţĭ ceĭ-l-alţĭ cetăţenĭ, nu putem ânsĕ tăgădui că lor pên'acum le lipsescŭ organe directe prin care să 'şĭ pótă exprima d'a dreptul trebuinţele şi cerinţele lor.

Pentru ca membriĭ din acéstă clasă — şi să observăm că ea este cea maĭ numerósă într'o ţéră agricolă ca a nóstră — să pótă participa d'a dreptul la mânuirea afacerilor publice şi să pótă respândi şi impune ideilor publiculuĭ o direcţiune favorabilă înaintăriĭ eĭ şi prin urmare şi a adevĕrateĭ prosperităţĭ publice, ar trebui ca instrucţiunea cea practică să fie mult maĭ rĕspândită prin comunele rurale şi ca starea socială a ţĕranilor să fie cu mult maĭ bine întemeĭată decât cum este astădĭ la noĭ.

Ĭată duoĕ resultate care trebuĭe să ne preocupe fórte tare, déca nu voim să perpetuăm şi să întărim şi maĭ mult acea divisiune a poporuluĭ nostru în duoĕ porţiunĭ cu ideĭ, cu cultură,

cu interese şi póte chĭar, la o ḑi de pericol, cu tendenţe diferite.

D'o parte, am avé atuncĭ pe cetăţenĭ, ómenĭ cu cultură intelectuală şi cu activitate politică; de cea-l-altă pe sătenĭ, glóte nenorocite, lăsate în prada ignoranţeĭ şi ajunse la desperare din causa grelelor sarcine ce li s'ar fi impus.

Fie-care din aceste duoĕ divisiunĭ ale poporuluĭ, trăind o viaţă cu totul osebită, s'ar simţi isolată de cea-l-altă; póte adesé chĭar interesele şi ideile lor vorŭ ajunge a fi aşa de diverginte, încât neînţelegerea şi ura arŭ puté să nască între orăşenĭ şi clasele rurale.

Casul nu este tocmaĭ rar, deşi se presentă maĭ mult în sensul invers. In unele localităţĭ fórte industriale, spre exemplu, proletariatul urban, glóta lucrătorilor din fabrice despreçuĭesce şi invidiéză pe proprietariĭ fonciarĭ ruralĭ, orĭ-cât de micĭ arŭ fi proprietăţile lor.

Suntem negreşit fórte departe de o asemené stare de lucrurĭ; ânsĕ nu putem ĭarăşĭ tăgădui că progresele ce s'aŭ introdus la noĭ cu răpeḑiciune în clasele urbane, de la un timp încóce, n'aŭ pĕtruns în proporţiunĭ egale în poporaţiunea rurală.

Poporul de la sate trăiesce cu mult maĭ înstrăinat de activitatea politică a orăşenilor. Chĭar şi reformele sociale iĭ vinŭ în mare parte fără ca el să fi fost consultat în mod real şi multe

chĭar fără ca el să fi fost pregătit pentru dînsele.

Astfel, când sătenilor, lipsiţĭ de luminele instrucţiuniĭ şi sărăciţĭ prin grele sarcine, li se impunŭ mĕsurĭ administrative a căror garanţie stă numaĭ într'o stare de cultură înaintată şi pentru a căror susţinere se cerŭ mijlóce de care sătĕnul, în trista luĭ posiţiune, nu póte să dispună, atuncĭ învederat se comitŭ acte greşite şi culpabile, se compromite starea naţiuniĭ.

Trebuĭesce ca poporuluĭ să i se lase putinţa d'a susţine sarcinele ce i se impunŭ, séŭ, şi maĭ bîne, să nu i se impună decât acele sarcine pe care însuşĭ el simte că le póte purta.

Din aceste consideraţiunĭ, noĭ tragem drept consecinţă că duoĕ punturĭ sunt maĭ ales care trebuĭescŭ să preocupe pe ómeniĭ de Stat întru ceĭa-ce privesce clasa rurală din ţéra nóstră. Când datoriele ce aceste duoĕ punturĭ implică vorŭ fi îndeplinite de legĭuĭtoriĭ şi de administratoriĭ ţĕreĭ, atuncĭ credem că poporul nostru rural va fi asigurat de prosperarea luĭ şi printr'însul Statul român va puté fi cu adevĕrat tare şi avut.

Aceste duoĕ punturĭ sunt:

Pe d'o parte, instrucţiunea cea bună şi practică, respândită prin sate;

Pe d'alta, înlesnirĭ bănescĭ făcute ţĕranuluĭ, ca să 'şĭ pótă activa şi perfecţiona munca agri-

colă şi tot-d'o-dată să 'l deprindă cu un traĭu a-devĕrat economic.

Numerósele sarcine şi neînsemnatele folóse ce are adĭ la noĭ plugarul, facŭ ca viaţa luĭ să fie o existenţă fără prevederĭ economice, un traĭu *de adĭ pênĕ mâne.*

In ce privesce instrucţiunea claselor rurale, ni s'a părut tot-d'a-una că nimic nu este maĭ e-ronat decât a crede că e de ajuns ca săténul să înveţe a scri şi a citi, fără ca să i se maĭ dea alte noţiunĭ sciinţifice şi morale, maĭ aplicabile la viaţa sa de agricultor şi de cetăţén.

Din scólele rurale întocmite cu simplul scop de a da noţiunĭ de citire şi de scriere esŭ, pentru tóte comunele din ţéră, un numĕr — care din nenorocire se înmulţesce din ḑi în ḑi — de aspi-ranţĭ la posturile salariate ale comunelor, notarĭ şi scriitorĭ, ḑişĭ prin sate *haĭnă albastră*, şi dis-puşĭ maĭ tot-d'a-una a se folosi de mărginitele lor cunoscinţe ca de un mijloc de mârşavă exploa-tare aplicată la nesciinţa de carte a bieţilor sătenĭ şi a tuturor nevoilor ce 'ĭ apasă.

Cu astfel de sistemă de instrucţiune, nicĭ o-dată clasa rurală nu va ajunge la o adevĕrată cultură, dar nicĭ măcar la o preçuire justă a in-strucţiuniĭ. Sciinţa de carte i se va face din ḑi în ḑi maĭ odiósă, ca un mijloc de corupţiune ce atacă pe ceĭ ce se atingŭ de ea.

Sătenilor le trebuïesce o învăţătură practică

aplicată, cum am ḑis, la lucrările lor usuale şi la viaţa socială, o învăţătură în care scrierea şi citirea arŭ fi considerate numaĭ ca mijlóce accesoriĭ, şi nu de loc ca scop al învăţămêntuluĭ.

Aşa dar, nu numaĭ ă învăţa pe sătenĭ să *citéscă* şi să *scrie* trebuĭe să fie scopul scólelor rurale, ci a 'ĭ învăţa să 'şĭ îndeplinéscă cu succes şi progres profesiunea lor de cultivatorĭ aĭ pămêntuluĭ şi rolul lor de cetăţenĭ aĭ patrieĭ.

D'o potrivă cu *scóla* este ânsĕ, dupe părerea nóstră, folositóre şi instituirea de *băncĭ rurale*, pèntru deşteptarea şi rădicarea poporaţiuniĭ sătescĭ.

Nicĭ că maĭ vorbim despre mijlócele de existenţă materială ale săténuluĭ român, adică de condiţiunea locuinţeĭ, veşmintelor şi hraneĭ luĭ, cŏcĭ ele aŭ ajuns a fi reduse la cel maĭ înalt grad de sobrietate şi de simplitate. Dar greutatea de a 'şĭ procura mijlócele de exploatare face ca plugarul să trăiéscă o viaţă cu totul precarie, copleşit pururé sub datoriĭ pe la arendaşĭ şi pe la hangiĭ, cămătariĭ şi lipitorile satelor, robiţĭ cu munca la alţiĭ, pe când propriele lor culture sunt cele maĭ rĕŭ căutate şi maĭ puçin productive.

Toţĭ vorŭ recunósce rĕul acesta ca existând; puçin să fi trăit cine-va la ţéră, în orĭ-ce parte a judeţelor nóstre, şi va fi pe deplin încredinţat despre acéstă tristă situaţiune a ţĕranilor.

Dar care e mijlocul de vindecare? — ḑice-ni-se va.

Noĭ credem că el există. El există în alte ţĕrĭ, unde tot el a scăpat poporaţiunea rurală dintr'o posiţiune tot aşa de pericolósă.

N'avem decât a căuta ca să 'l întroducem şi la noĭ.

Ţéra despre care am vorbit este Scoţia. A-colo, de maĭ multe ḑecimĭ de anĭ, funcţionéză o sistemă de băncĭ rurale, care înlesnescŭ plugarilor mijlócele de exploatare şi cărora plugariĭ încre-dinţéză economiile lor, spre a trage chĭar şi fo-los din ele.

Organismul acestor băncĭ este din cele maĭ simple; daraverile ce ele facŭ, deşi bazate pe sume fórte micĭ, sunt ânsĕ colosale prin multi-plicitatea şi frecuenţa lor.

Ele daŭ prosperitatea cea maĭ înfloritóre co-munelor rurale; ele aŭ introdus spiritul de ordine şi de economie în clasa micilor proprietarĭ sătenĭ; ele aŭ înavuţit ţéra şi aŭ moralisat poporul.

Ar fi o fericire pentru noĭ, déca ómenĭ spe-cialĭ arŭ întreprinde să studieze modul prin care o asemené instituţiune s'ar puté împămêntenĭ şi la noĭ.

Credem ânsĕ că înşişĭ proprietariĭ ceĭ marĭ arŭ avé un imens interes creând pentru fie-care judeţ o bancă rurală de acest fel; eĭ arŭ puté forma asociaţiunĭ, depunênd drept garanţie pro-

prietăţile lor cele marĭ spre a atrage capitalurĭ din ţéră şi din străinătate, prin care s'ar puté inaugura acéstă spornică şi patriotică instituţiune a *bancelor rurale,* dupe modelul scoţez.

Am dori ca publicul, ba chĭar şi guvernul, să pună cel maĭ curênd în studiŭ aceste duoĕ marĭ cestiunĭ întăritóre pentru patrie, de óre-ce ele vorŭ reda viaţă şi avênt celeĭ maĭ numeróse porţiunĭ a poporuluĭ român, şi adică:

1. Organisaţiunea, programa şi metódele *scólelor rurale.*

2. Instituirea de *băncĭ rurale* pentru înlesnirea exploatărilor la sătenĭ, dupe sistema scoţeză.

Vinerĭ, 19/21 septemvrie, 1876.

VI.

SIMPATIELE UNGURILOR PENTRU TURCIA

Manifestaţiunile naţiuniĭ maghiare se arată din ce în ce maĭ ostile popórelor creştine din Orient. Am publicat maĭ de-unădĭ apelul pe care junimea universitară din Pesta l'a făcut spre a arăta simpatiile sale cele viĭ către Turcĭ, şi prin urmare spre a respinge orĭ ce solidaritate de ideĭ cu tóte cele-l-alte naţiunĭ vecine. Acest fapt este aşa de puçin logic încât socotim ca o datorie a

publicităţiĭ de a 'l combate cu speranţa (puçin întemeĭată, trebuie să mărturisim) că argumentele produse de foĭ devotate cu sinceritate interesuluĭ comun, vorŭ provoca rĕsgêndirĭ în sînul naţiuniĭ unguresci.

Am ḑis că speranţa ne este puçină, cŏcĭ din nenorocire veciniĭ noştri de peste Tisa aŭ dovedit în cele maĭ multe rôndurĭ o încăpĕţînare în rătăcirile lor politice, care a fost maĭ tot-dauna fatală atât intereselor generale ale popórelor orientale, cât şi lor înşişĭ.

Este dar greŭ lucru a strecura adevĕrul în minţile celuĭ care nu vede, n'aude séŭ nu voiesce să véḑă şi să auḑă. Cu tóte aceste din minutul ce ne am luat sarcina de a veghĭa ca stréjă neadormită pe valul de apărare al intereselor orientale şi de vesti pre toţĭ de verĭ ce pericol ne ar amenința, nu putem astăḑĭ să nesocotim datoria ce ne este impusă şi să nu deşteptăm mereŭ atenţiunea asupra uneĭ manevre greşite pe care o execută, din rătăcire póte maĭ mult decât din rea voinţă, un aliat firesc, un frate de cruce, carele trece la inimic, compromiţêndu'şĭ sórta sa proprie maĭ mult âncŏ decât pe a celor-l-alţĭ părtaşĭ aĭ luĭ.

In adevĕr, cum îşĭ potŭ închipui Unguriĭ că eĭ, cari sunt nimic maĭ mult decât una din numerósele naţionalităţĭ ale Europeĭ resăritene şi chiar nu una din cele maĭ numeróse, arŭ avé in-

terese diferite de ale celor-l-alţĭ, precum Slaviĭ meridionalĭ, Româniĭ şi Greciĭ?

Décă nu ne amăgim, casul lor să presentă în modul următor:

Naţiunea maghiară se vede în alternativă de a'şĭ alege aliaţĭ, séŭ în câmpul nedreptăţiţilor, séŭ în acela al nedreptăţitorilor; ea, neputênd să stea mórtă şi nepăsătóre în colcotirea presentă a Europeĭ rĕsăritene, se vede silită a se pronunça în favórea unia din cele doue partide care 'şĭ dispută domeniul viitor al peninsuleĭ Balcanice. Nu póte într'altfel decât a fi séŭ cu Turciĭ, séŭ cu creştiniĭ, fie aceştia de orĭ ce origină arŭ fi, latină, slavonă orĭ elenică.

Intr'acéstă imperiósă alternativă, pe de o parte se presentă aspiraţiunile la libertatea naţională, la progresul social întemeiat pe ideile luminóse ale lumeĭ culte; pe de altă, têmpirea absolutismuluĭ, tirania cea maĭ órbă, bazată pe cuceririle străvechĭ ale sabieĭ.

Obligaţĭ să alégă, ce facŭ Unguriĭ?

Despreçuind legămintele care le aŭ asigurat existenţa lor europeană, uĭtând că eĭ s'aŭ mânţinut în mijlocul nostru, ca sprijinitorĭ aĭ civilisaţiuniĭ occidentale, şi prin urmare nesocotind adevĕratele lor interese pentru viitor, eĭ vinŭ astădĭ a îmbrăçişa causa asupritorilor în contra celor asupriţĭ, a barbarieĭ asiatice în contra popó-

relor europene, care nu ceiŭ alt-ceva decât a trăi viaţa de libertate şi de lumină a lumiĭ civilisate.

Unde e aci dreptatea? Unde e logica? Unde e chĭar interesul practic?

Dice-ni-se-va că s'a deşteptat acum în sînul naţiuniĭ maghiare căldura sângeluĭ omogen, şi că ea alérgă printr'un avênt firesc al inimeĭ, în ajutorul fraţilor sĕĭ de aceĭaşĭ origină?

Dar acésta nu póte fi decât o glumă. Acea atracţiune a sângeluĭ a stat amorţită în timpĭ maĭ puçinĭ luminaţĭ decât al nostru, în epoce pe când interesul real al Maghiarilor ar fi fost de a se asocia frăţeşte cu ordiele puternice ale Osmanlîilor, spre a purta împreună cu ele semi-luna triumfătóre peste tótă Europa.

Pe atuncĭ ânsĕ Unguriĭ, fiĭ de adopţiune aĭ societăţilor occidentale, sciaŭ să se lupte vitejesce în contra Turcilor şi n'aveaŭ alţĭ maĭ neînpăcaţĭ inimicĭ decât pe închipuiţiĭ lor fraţĭ de astădĭ.

Nu cumva óre se simtŭ eĭ adĭ pĕtrunşĭ de mustrare şi visézĕ în căinţa-le frăţéscă, de a îndeplini mâne, poĭmâne, ceĭa-ce n'aŭ voit să facă în timpiĭ de isbêndă aĭ Mahmudilor şi aĭ Solimanilor? Nu cumva îşĭ facŭ nălucă despre întórcerea pre lume a luĭ Attila secundat de Omar? Culmea extravaganţeĭ ar fi negreşit de a vedé rĕsărind în sînul Ungurimeĭ pretenţiunea de a cuprinde în tovărăşie cu Turciĭ, tótă domnirea Orientuluĭ şi póte chĭar de a se întinde cu timpul peste alte

ţĕrĭ ale Europeĭ. Décă cumva ânsĕ o asemenea fantasmagorie va fi existând în imaginaţiunea vre unor fanaticĭ aĭ despotismuluĭ asiatic, fie în Turcia, fie în Ungaria, aceia nu cutéză a o rosti, şi bine facŭ cŏcĭ n'arŭ puté provoca decât rîsul.

Argumentele şi apreciaţiunile pe care se bazéză astăḑĭ manifestaţiunile turcofile ale Ungurilor sunt de-o-cam-dată de altă natură. Eĭ, în schimbarea ce s'a produs acum în politica lor tradiţională, aŭ păstrat óre-care bun simţ. Nu vorŭ să învedereze că, pe când în sînul tuturor popórelor din Europa civilisaţiunea modernă a desvoltat idei liberale, numaĭ la dînşiĭ le a produs efecte cu totul contrariĭ, şi nu 'ĭ a întors cu dosul către barbaria şi tirania asiatică.

Acest fapt monstruos stă ânsĕ ascuns în fundul consciinţeĭ maghiare; în façа lumeĭ eĭ îşĭ facŭ acum spaimă de colosul moscovit, pe care îl vĕdŭ sprijinind pe asupriţiĭ Porţiĭ şi pe temeĭul ajutórelor morale şi chĭar materiale ce Rusia dă şi póte âncŏ va maĭ da Sêrbilor şi Bulgarilor, Maghiariĭ vorŭ să dea şi eĭ ajutor şi sprijin Turcilor.

Rusia e în drept a face ceĭa ce face. Chĭar principiile simpleĭ morale arŭ puté-o îndemna pe dînsa, putere mare şi influentă, a stărui cu tot dinadinsul ca să nu se comită nedreptăţĭ, cruḑimĭ şi nelegiuirĭ în contra omeniriĭ. Apoĭ învederatele legăturĭ de sânge, de religiune şi de

limbă, care există între Ruşĭ, Sêrbĭ şi Bulgarĭ, daŭ temeĭurĭ şi maĭ nerecusabile uneĭ astfel de intervenţiunĭ. De n'ar exercita-o, póte că cu drept cuvênt Rusia ar fi criticată; ea face dar ceĭa ce trebuĭe şi se cuvine să facă. Dovadă despre acésta este că însăşĭ Anglia, care pênĕ acum a fost stêlpul şi scăparea Turcilor, a recunoscut că nu există adĭ altă linie de purtare onorabilă în Orient.

Aşa dar nicĭ un om cu mintea sănĕtósă n'ar puté să formeze cel maĭ mĕrunt raţionament, prin care să dovedéscă lumiĭ că, de óre-ce Rusia apărând pe Slaviĭ din imperiul turcesc, susţine causa dreptăţiĭ şi a umanităţiĭ, resultă dintr'acésta că Unguriĭ trebuĭe să vină cu sufletul şi póte mâne cu armele în ajutorul Turcilor, carĭ aŭ acum în faça lumiĭ întregĭ rolul de asupritorĭ crudĭ şi nedrepţĭ.

Maghiariĭ ânsĕ, făcênd astfel, se credŭ maĭ adûncĭ politicĭ decât lumea întrégă; li se pare că vĕdŭ maĭ bine şi maĭ departe decât toţĭ. Şi ĭată cum.

In intervenţiunea energică a Rusieĭ, eĭ simtŭ un mare pericol, care ameninţă tot Orientul. Colosul moscovit, dicŭ eĭ, întinde adĭ mână de ajutor, cu care maĭ apoĭ el are de gênd să sugrume tóte popórele rĕsăritene. Primejdia cea iminentă astădĭ este pentru dînşiĭ întinderea împĕrăţieĭ

Ţaruluĭ asupra întregeì peninsule Balcanice şi póte âncŏ şi maĭ departe.

Să admitem că purtarea de astădĭ a Rusieĭ, logică şi morală în împrejurările actuale, ascunde scopurĭ interesate. Lucrul e în sine destul de firesc şi nu trebuĭe să fie cine-va tocmaĭ isteţ şi priceput, ca să înţelégă acésta.

Dar ne întrebăm, care ar fi obstacolul cel maĭ firesc şi cel maĭ puternic ce s'ar puté opune unor asemenea intenţiunĭ cuceritóre din partea imperiuluĭ rusesc?

Fi-va óre de a lua partea Turcilor, cari respingŭ orĭ ce idee de progres social, cari asuprescŭ popórele, cari susţinŭ în Europa un guvern de absolutism têmpit şi de rea credinţă?

Nu este ânsĕ cu mult maĭ demn şi maĭ logic ca tóte naţionalităţile creştine ale orientuluĭ, Românĭ, Sêrbĭ, Bulgarĭ, Grecĭ şi Ungurĭ, uniţĭ cu toţiĭ în aceleaşĭ interese, în aceleaşĭ aspiraţiunĭ către libertate şi civilisaţiune, să dea lumeĭ întregĭ dovedĭ pipăite că prin înfrăţirea lor, eĭ constituĭescŭ o putere din cele maĭ respectabile, căria se póte lăsa cu deplină încredere paza şi prosperarea Europeĭ orientale, de óre-ce ea nu voĭesce a fi nicĭ a Turcilor, nicĭ a Ruşilor, nicĭ a nimenuĭ.

Deplinul acord al tuturor poporaţiunilor orientale asupra uneĭ asemene ideĭ, ar fi fără în-

duoïală stavila cea maï neînvinsă la orï-ce lăcomie politică.

Ar trebui ca Ungurii să pricépă şi dînşiï acéstă idee, precum o pricepŭ toţĭ vecinii lor; să fie bine încredinţaţĭ, că déca eĭ n'aŭ dorinţă de a fi cuceriţĭ de Ruşĭ, acéstă dorinţă n'o aŭ nicĭ Româniĭ, nicĭ Greciĭ, nicĭ Sêrbiĭ, nicĭ Bulgariĭ. Fie-care din aceştia vorŭ să trăiéscă cu sine şi prin sine; dar toţĭ împreună arŭ fi maĭ sigurĭ de independenţa, de prosperitatea şi de viitorul lor, când n'ar exista printre dînşiĭ pretensiunĭ absurde şi aspiraţiunĭ avide ca ale Maghiarilor, care nu sunt alt-ceva decât variante ale acelor fapte pe care le vedem toţĭ la Turcĭ şi ale acelor dorinţe, pe care eĭ le bănuïescŭ la Ruşĭ.

Miercurĭ, 20 octomvrie (1 noemvrie) 1876.

VII.

SPIRITUL DE CUCERIRĬ

Dispoziţiunile pacifice sub care s'aŭ deschis conferenţele de la Constantinopole înlătură órecum pentru moment îngrijarea în care se afla tótă lumea, maĭ ales în ultimele treĭ sĕptĕmânĭ.

De patru cincĭ lunĭ, publicul este legănat în-

tre speranţele de pace şi grijile răsboĭuluĭ, şi toţĭ publiciştiĭ din Europa aŭ desvoltat, cu maĭ multă séŭ maĭ puçină perspicacitate, dar tot-d'auna fără de temeĭurĭ positive, probabilităţile ce existaŭ pentru soluţiunea pacĭnică séŭ belicósă a cestiuniĭ orientale.

Fiind-că ânsĕ, de o cam dată, orizontul se află maĭ mult înseninat de lumina plăcută a buneĭ înţelegerĭ între puterĭ, socotim că publicul nostru va apreçui óre-care consideraţiunĭ, emise nu de mult de un judicios sciitor francez, care şi dînsul a susţinut mereŭ, ca maĭ sigurĭ, sorţiĭ păceĭ, basându-se pe raţionamentele originale şi instructive pe care le vom presenta în prescurt.

Pentru ce, întrébă dînsul, regiĭ şi împĕraţiĭ arŭ face răsboĭu în momentul de façă?

În genere, răsboĭul se face pentru a se dobêndi un adaus de teritoriŭ, o pradă materială, séŭ cel puçin, spre a câştiga glorie şi laudă.

Apoĭ de adaose de teritoriŭ are acum trebuinţă împĕratul Rusieĭ, care abĭé îşĭ cunósce întinderea coprinsuluĭ în Europa şi în Asia?

S'aŭ ḑis fórte multe despre înduoĭosul testament al luĭ Petru cel mare; dar ĭată aci un document cu mult maĭ curios, ce l'am aflat din întêmplare. E vorba despre principele Dimitrie Cantemir, fost Domn al Moldoveĭ, care trecu în alianţa şi în serviciul Ţaruluĭ rusesc.

Cantemir, care vorbea un-spre-ḑece limbĭ, era dragomanul luĭ Petru, în timpul răsboĭuluĭ ce acesta întreprinse în Persia; el avea sarcina a redacta manifesturile în limba persană. Într'o vorbire ce avu cu Ţarul în privinţa biruinţelor luĭ, principele îl felicita pentru nouele sale cucerirĭ şi îĭ ura ca în curênd să adauge, pe lângă cele-l-alte ale sale titlurĭ, şi pe acela de Şah al Persieĭ.

La acestea Petru rĕspunse: — „Vĕḑ că fórte puçin aĭ pĕtruns cugetele mele şi fórte rĕŭ 'mĭ aĭ înţeles interesele. Eŭ nu caut a cuceri nouĭ pămênturĭ; am maĭ multe decât îmĭ trebuĭe. Numaĭ pentru apărarea şi asigurarea mea, am întreprins atâtea răsbóĭe. Să nu creḑĭ că am lăcomia cuceririlor; din contra, printr'însele garnizónele militare se răsipescŭ; linia de circonferenţă se destinde nemĕsurat şi puterea internă a Statuluĭ slăbesce şi se compromite".

Acum ne întrebăm: este óre cu putinţă ca actualul împĕrat al Rusielor să aĭbă un alt punt de vedere decât al gloriosuluĭ sĕŭ strămoş, el maĭ cu sémă care 'şĭ a legat numele de fapta cea maĭ măréţă, cea maĭ nobilă şi cea maĭ dréptă din istoria patrieĭ sale, desrobirea ţĕranilor?

Adausul de glorie ce ar puté câştiga dînsul dintr'un răsboĭu, fie chĭar şi pe deplin victorios, este mult pré neînsemnat, pentru ca el să se decidă cu uşurinţă a trămite la măcel pe óme-

niĭ cărora însuşĭ le a dăruit libertatea. Ar fi, pênĕ la óre-care punt, a 'şĭ desminţi, a 'şĭ despreçui propria sa operă.

Chĭar décă, precum se ḑice, el s'ar simţi împins la răsboĭu prin nebunia belicósă ce se pretinde că domnesce acum în Rusia, apoĭ părăsi-va el tradiţiunea înţeléptă şi gloriósă a luĭ Petru cel mare, spre a da dreptate aceluĭ şef de bandă, lipsit de caracter şi de convicţiune, care ḑicea: „Le sunt căpetenie; trebuie să'ĭ *urmez?*"

Trecênd apoĭ la alt suveran, nu este óre evident că astăḑĭ împĕratul Wilhelm scie fórte bine că răsboĭul cel maĭ norocos, cel maĭ triumfal, este o gróznică nenorocire, chĭar şi pentru învingĕtor?

Germania nu este astăḑĭ nicĭ maĭ avută, nicĭ maĭ fericită decât înaintea răsboĭuluĭ francez.

Din contra, s'ar puté ḑice că dînsa a suferit maĭ mult dintr'însul.

Învingĕtoriĭ aŭ învăţat a cunósce nevoĭ pe care nu le simţeaŭ âncă; ĭar învinşiĭ aŭ primit numaĭ o lecţiune, de care vorŭ sci a se folosi, şi astăḑĭ a ajuns ca aceĭa să ducă dorul acestora.

Învingĕtoriĭ aŭ avut în adevĕr curiósa plăcere de a pustii holdele învinşilor; dar, când s'aŭ întors a-casă, aŭ găsit câmpiele lor înţelenite şi s'aŭ putut convinge că nu cu braçe frânte şi cu capete sparte se cultivă ţérinele, precum ĭar s'aŭ

încredinţat că cel ce se duce departe să taĭe... frundă de dafinĭ, nu maĭ află în ogorul sĕŭ grâŭ de secerat.

Din acestea a resultat pentru tótă Germania, de la împĕrat pênĕ la pûrcălab, simplul calcul următor: că adică o prăjină de pămênt bine arată şi bine semĕnată, în préjma caseĭ, este o cucerire mult maĭ mare, maĭ folositóre ba şi maĭ gloriósă, decât decimĭ de miĭ de pogóne luate cu pustiire de la străinĭ.

Şi în adevĕr, la ce maĭ potŭ servi acum cuceririle?

O-dinióră, în timpiĭ de barbarie, răsboĭul îşĭ avea negreşit folósele sale ca meserie. Când se cucerea o ţéră străină, biruitoriĭ îşĭ împărţeaŭ între dînşiĭ pămênturile, avuţiele, femeile; eĭ robeaŭ pe bărbaţĭ şi 'ĭ sileaŭ să 'ĭ hrănéscă prin munca lor.

Osebit de acésta, ceĭ cari pe atuncĭ mergeaŭ la răsboĭu, adică ostaşiĭ de meserie, eraŭ puçinĭ la numĕr; pe când dînşiĭ se băteaŭ, alţiĭ lucraŭ a-casă pămêntul şi pregăteaŭ pentru toţĭ hrana.

Astădĭ nu maĭ este aşa. Deşi răsboĭul deşteptă ancŏ instinctele cele rele ale omeniriĭ, omorul, jafurile, incendiele şi pustiirile, dar năravurile moderne punŭ la tóte acestea o margine. Cucerirea nu maĭ este o *plaşcă*, precum

se ḑicea pe atuncĭ; ea s'a prefăcut acum în *anexiune*.

Negreşit că astăḑĭ âncŏ se potŭ dobêndi provinciĭ şi cedărĭ de teritoriŭ, printr'o bătălie câştigată, tot aşa de bine ca şi printr'o simplă proclamaţiune, însoçită de óreşĭ-care terorism.

Nimic maĭ lesne de făcut, când norocul ajută; dar ĭarăşĭ nimic maĭ lesne de desfăcut. Câţĭ-va anĭ dupe cuceririle luĭ Frederic cel mare, Francezíĭ eraŭ în Berlin; şi câţĭ-va anĭ dupe ale luĭ Napoleon cel mare, Prusianiĭ eraŭ în Paris.

Un lucru cu mult maĭ anevoĭos acuma pentru un Stat óre care, este de a 'şĭ *întrupa* o provincie în mod durabil. O astfel de operaţiune nu se póte executa decât în timpĭ de secolĭ, prin amestecul locuitorilor carĭ, în orĭ ce cas, trebuĭe luaţĭ cu încetul, cu binişorul, respectându-le maĭ ântêĭ ideile, nărăvurile, obiceĭurile şi prejudicăţile, ca să se înduplece şi să se preschimbe cu timpul.

Alt-mintrelé învingĕtorul nu face alt-ceva decât a ţine cât-va timp în sclavie un numĕr maĭ mult séŭ maĭ puçin însemnat de învinşĭ, carĭ la orĭ-ce moment favorabil sunt gata a se desrobi şi a se deslipi de corpul Statuluĭ cuceritor.

Socotéscă dar orĭ şi cine câtă bătaĭe de cap, câte chĭeltuĭelĭ şi câtă stăruinţă cere astăḑĭ cea maĭ mĕruntă cucerire; pună într'o cumpănă

ómenii şi banii ce trebuĭescŭ sacrificaţĭ cu răsboĭul, spre a obţine un aşa anevoios şi nestatornic resultat; ĭar în cea-l-altă cumpănă grămădéscă folósele ce ar aduce aceĭaşĭ ómenĭ, aceĭaşĭ banĭ, aceĭaşĭ bătaĭe de cap şi aceĭaşĭ stăruinţă, dĕcă arŭ fi depuse la perfecţionarea industrieĭ şi a agricultureĭ Statuluĭ.'

Nu avem nicĭ o înduoĭélă că dintr'o astfel de cumpănire va resulta pentru toţĭ convingerea că regiĭ şi împĕraţiĭ cari se află astădĭ în capul Statelor europene nu sunt ómenĭ aşa lipsiţĭ de calcul, de omenie, de prudenţă, de înţelepcĭune şi de amor propriŭ, spre a întreprinde de la sine un răsboĭu fără de scop, séŭ a se îndupleca la avênturile neraţionate ale uneĭ părţĭ minime dintre supuşiĭ lor.

Sâmbătă, 4/16 dechemvrie, 1876.

VIII.

MARELE BOLNAV AL ORIENTULUI

Fiind-că tótă Europa de Turcia numaĭ se ocupă, suntem datori să ne ocupăm şi noĭ de dînsa.

Anul care expiră a arătat că acest Stat se află în oposiţiunea cea maĭ vĕdită cu spiritul şi

cu esenţa tuturor Statelor marĭ şi micĭ ale Europeĭ.

In acest an, Turcia a debutat printr'un fel de bancrută, care a produs mare emoţiune pe pĭeçele cele maĭ puternice ale Occidentuluĭ, în Englitera şi în Françа.

Dupe aceĭa a venit o succesiune de detronărĭ şi de măcelurĭ în conacele sultanilor şi vizirilor. In acelaş timp, ucişiĭ şi ucigaşiĭ din Constantinopol sĕvêrşaŭ pe rônd alte şi maĭ culpabile măcelurĭ printre nisce poporaţiunĭ laboriόse ale imperiuluĭ şi tot-de-o-dată căutaŭ a masca Europeĭ crimele comise.

Avem apoĭ să înregistrăm un răsboĭu de şése lunĭ, susţinut cu puterĭ înḑecite, în contra a douĕ micĭ poporaţiunĭ cari se luptară pentru drepturile omeniriĭ în contra celeĭ maĭ όrbe sĕlbătaciĭ. Tόte puterile Europeĭ civilisate privіră aceste acte spăimêntătόre cu acea mirare, plină de nehotărîre, ce arŭ încerca membriĭ uneĭ adunărĭ de όmenĭ de omenie, cari arŭ vedé de-o-dată pe unul dintre dînşiĭ comiţênd acte mişelescĭ.

Toţĭ arŭ sta atuncĭ la înduoĭală şi s'arŭ întreba: — „Όre a înebunit cutare? Séŭ că noĭ ne făceam ilusiune asupra onestităţiĭ luĭ?"

Ceĭ cari pênĕ atuncĭ îĭ fusese maĭ favorabilĭ, maĭ amicĭ, n'arŭ cuteza de-o-dată a se lepăda de dînsul; dar 'l arŭ cam ocoli.

Ceĭ cari de maĭ nainte aveaŭ asupră'ĭ όre-

care bănuielĭ, totuşĭ, din consideraţiune către vechĭul amic, n'arŭ cuteza ăncŏ să 'l mustre şi să 'l străşnicéscă precum i s'ar cădé.

Ĭată cum ni se presentă situaţiunea Imperiuluĭ otoman în cursul anuluĭ 1876.

Maĭ nainte, în curs de anĭ îndelungĭ, Pórta însăşĭ a avut pudórea séŭ bunul simţ a 'şĭ acoperi, pe cât putu, slăbicĭunile şi defectele. Stând umilită la glasul puterilor creştine, şi cunoscênd şi temerile ce inspira distrugerea eĭ, ea sciu să 'şĭ câştige bună-voinţa şi protecţiunea statornică a unora din ele.

Când Turcia a fost ameninţată în integritatea eĭ, porţiunea cea maĭ civilisată a Europeĭ apusene, Englitera, Françа şi Italia, aŭ alergat în ajutorul eĭ, aŭ luat semi-luna subt ocrotirea lor, şi 'şĭ aŭ vĕrsat nobilul lor sânge pentru apărarea stéguluĭ luĭ Mohamet!

Fost-a óre acea generósă urmare un învăţ profitabil, un îndemn spre bine pentru guvernul turcesc?

Din contra. De atuncĭ în cóce, de câte orĭ el n'a stat cu totul adormit în lenevirea'ĭ obicĭnuită, momentele'ĭ de trezvie le a întrebuinţat numaĭ spre a inventa mijloce indirecte, *tertipurĭ*, pentru a scamota şi buna credinţă a Europenilor şi făgăduinţele de îndreptare ce dase protectorilor sĕĭ.

Treĭ-ḑecĭ de anĭ trecură de la ultima pace,

plină de făgăduinţe de dreptate, şi totul în Turcia se află âncŏ în starea cea durerósă, cunoscută acum de tótă lumea, şi dată de gol în anul 1876 de însuşĭ guvernul turcesc. El arătă Europeĭ, limpede şi curat bancrută, detronărĭ în harem, ucigerĭ de ministriĭ şi de agenţĭ consularĭ, măcelurĭ şi pustiirĭ prin provinciele creştine cele maĭ îmbilşugate, lipsă totală de autoritate morală, crudimĭ, barbarie şi făçărnicie pretutindenĭ.

Spectatoriĭ uneĭ aşa triste şi sângeróse drame aŭ avut timp îndestul ca să judice, să încerce şi să pipăĭe pe actorul, pe făptuitorul eĭ.

Şi cu tóte aceste el cuteză să presente Europeĭ, în ultima scenă a oribileĭ sale representaţiunĭ, *Constituţiunea otomană*, care nu este decât o naivitate odiósă, prin care culpabilul, dovedit din tóte părţile, speră să maĭ amăgéscă pe judicătoriĭ sĕĭ.

Opri-se-va şi acum Europa dinainté temeriĭ necunoscutuluĭ, în resolvarea cestiuniĭ orientale?

Şi ce póte fi acel necunoscut aşa de spăimêntător?

Tóte puterile vecine cu Turcia aŭ declarat acum că cerŭ, nu mărirĭ de teritoriŭ, ci numaĭ garanţiĭ positive spre a nu maĭ avé spectacolul barbarieĭ în coprinsul contininteluĭ european.

La acéstă declarare, prin ce le rĕspunde Turcia? Prin *Constituţiunea imperiuluĭ otoman*, de

care nimenĭ în Europa n'a putut'o citi fără a zîmbi şi a da din umerĭ.

Decĭ, pe o astfel de garanţie, nimenĭ, cu drept cuvînt, nu pune nicĭ cel maĭ mic temeĭu.

Dar, pe de altă parte, Pórta declară că nu póte şi nu voĭesce să dea altă chezăşie.

Întru acest unic punt făgăduinţa'ĭ este sigură.

Constituţiunea eĭ este, pentru dînsa ca şi pentru tótă lumea, o amăgire, o spoĭală fără temeĭu. Dar ea spune curat puterilor europene că, décă ele nu se potŭ mulţămi cu acéstă amăgire, apoĭ ea, Pórta, nu se simte în stare morală şi materială a face maĭ mult decât atâta.

Din acésta resultă că orĭ-ce combinaţiune ar găsi puterile Europeĭ, în care ar intra ca un factor guvernul otoman, este o ilusiune care se va disolve chĭar prin natura elementuluĭ corupt şi corosiv al factoruluĭ principal.

Noĭ credem că aceste ideĭ aŭ pĕtruns astăḑĭ în tóte cercurile diplomatice ale Europeĭ şi că nouele prelungirĭ care se facŭ pentru a se da o soluţiune cestiuniĭ, sunt termene luate, în parte cu óre-care speranţă, că se vorŭ înţelege asupra uneĭ combinaţiunĭ maĭ raţionale, maĭ temeĭnice decât aceĭa în care imperiul turcesc s'ar amesteca ca un disolvent.

Dar, fi-va anul 1877 acela în care vorŭ ajunge de îndată puterile a se înţelege asupra acesteĭ noue combinaţiunĭ?

Ĭată ceĭa ce, din nenorocire, nu ne este permis a afirma; cŏcĭ, deşi în realitate, puterile europene unite arŭ puté realisa îndată o constituire a peninsuleĭ Balcanice, pe baza naţionalităţilor, totuşĭ vedem că pênĕ acum fie-care din ele se simte slabă, în sînul forţeĭ sale, din causa lipseĭ de înţelegere asupra acesteĭ întocmirĭ.

O situaţiune ca acésta explică neîncetatele prelungirĭ de pênĕ acum şi ne insuflă temerea că, şi de rôndul acesta, imperiul otoman îşĭ va datori prelungirea existenţiĭ sale în Europa aceleĭ neîntemeiate sfielĭ reciproce ce 'şĭ arată puterile creştine în relaţiunile lor politice, pe când, în consciinţă, toţĭ capiĭ de Staturĭ şi toţĭ consilieriĭ cabinetelor sunt uniţĭ în credinţa că prelungirea domniriĭ Turcieĭ în orientul Europeĭ este o rană fără vindecare, în mijlocul căria va trebui neapĕrat să se înfigă scalpelul.

Atâta maĭ adaogem. Mediciĭ cari din compătimire, din lene séŭ din gelosie de meserie între sine, daŭ ḑi dupe ḑi spre a face o imputaţiune ce nu se póte delătura, sunt ómenĭ fără milă către însuşĭ bolnavul, fără pricepere de al lor propriŭ interes; cŏcĭ tot-d'auna corpul curăţit de rănĭ şi însănĕtoşit este pentru fie-care de folos, ĭar cel bolnav cade mereŭ ca o năpaste asupra tuturor.

Mercurĭ, 29 dechemvrie 1876 (10 ianuarie 1877).

IX.

„O CUGETARE POLITICĂ"

1⁰

Ingrijarea firéscă ce a coprins minţile tuturor în gravele împrejurărĭ ale situaţiuniĭ actuale a provocat la noĭ, ca şi aiuré, părerĭ diferite asupra soluţiuniĭ ce s'ar cuveni cestiuniĭ orientale, şi, în parte, asupra purtăriĭ ce are a păzi România în eventualitatea uneĭ înteţirĭ a conflictuluĭ politic din peninsula balcanică.

Pênĕ în ḑioa de aḑĭ, în curs de vre o ḑece lunĭ, petrecute sub dogoréla primejdiósă a focului ce ardea la vecinĭ, nimenĭ n'a putut să afle vre un defect, vre o incorecţiune în linia de conducere ce aŭ păstrat poporul şi guvernul român.

Cea maĭ deplină neutralitate, cea maĭ strictă nepărtinire arătate către luptătoriĭ de peste Dunăre, fie dînşiĭ martirĭ séŭ călĭĭ, aŭ dat pipăite dovedĭ despre statornicia cu care Româniĭ sciŭ a se ţine sub scutul politic ce puterile europene aŭ întins asupra lor, de la tratatul din Paris încóce.

Cât de mult eĭ preçuĭescŭ acéstă posiţiune neutrală, pe care noĭ toţĭ am dori s'o vedem confirmată printr'un act diplomatic definitiv, acésta Româniĭ aŭ manifestat'o şi maĭ deună-ḑi, în mo-

mentul când, pe nĕaşteptate şi 'n urma uneĭ neîntrerupte pasivităţĭ care fusese aşa de favorabilă Porţeĭ, Româniĭ s'aŭ trezit dinainté uneĭ violente cercărĭ din partea guvernuluĭ otoman d'a le rădica drepturĭ chezăşuite lor de secolĭ.

Indignaţĭ d'o aşa necalificabilă lipsă de simţul moral al recunoscinţeĭ şi de tactul politic cel maĭ rudimentar din partea Turcieĭ, Româniĭ s'aŭ mărginit a protesta cu tărie şi demnitate în contra ataculuĭ, şi âncŏ o dată, cu însutită insistenţă, aŭ invocat scutul tutelar al neutralităţiĭ lor şi al inviolabilităţiĭ dreptuluĭ lor politic.

Pênĕ la acest punt, suntem încredinţaţĭ că toţĭ bărbaţiĭ de Stat aĭ Românieĭ staŭ într'un perfect acord, şi că numaĭ inamicĭ aĭ naţionalităţiĭ române arŭ fi putut sfătui o purtare maĭ puçin prudentă, séŭ maĭ puçin demnă.

Aşa dar ce s'a făcut pên'acum, bine s'a făcut.

Cestiunea se complică ânsĕ fóte tare, — maĭ ales în urma ultimelor apucăturĭ agresive ale guvernuluĭ otoman, — décă cumva, în loc d'a se resolve printr'o împăcĭuire generală, conflictul oriental ar ajunge în curênd să'şĭ caute o soluţiune în sorţiĭ armelor.

In asemenea cas, ce cale are să urmeze România ?

Ca teritoriul eĭ să fie respectat de către puterile înconjurătóre ce arŭ intra în răsboĭu, nu póte

fi speranţă. Pămênturile Românieĭ sunt din nefericire trecĕtórea firéscă a celor ce apără séŭ atacă pe uscat peninsula balcanică.

Odinióră, pe când împĕraţiĭ din Roma disperase de a puté păstra o provincie romană pe malul stâng al Dunăriĭ de jos şi a ţine pĭept, pe şesurile meridionale ale Românieĭ, ordelor de barbarĭ cari năvăleaŭ despre nord, acele late şi mănóse câmpiĭ rĕmăsese pustiite de locuitoriĭ lor. Impĕraţiĭ îşĭ trăsese legiónele de ostaşĭ dincolo de Dunăre, şi bieţiĭ colonĭ, cari nu se înduraŭ să părăséscă cu totul noua lor patrie, se pitise prin ascundĕturile Carpaţilor.

Să notăm acest fapt, pe care s'ar puté baza teoriile uneĭ politice disă „tradiţională a Latinilor de la Dunăre".

Să distingem ânsĕ bine şi să recunóscem că numaĭ lipsiţĭ de *apărătoriĭ lor armaţĭ*, pe cari temerile egoiste ale împĕraţilor ĭĭ strămutase *dincolo de Dunăre*, *coloniĭ séŭ plugariĭ romanĭ* se retraseră *spre Carpaţĭ*, lăsând şesurile pustiĭ în préda barbarilor.

De câte orĭ, maĭ târdiŭ, aceĭ colonĭ, reîntorşĭ pe şesurĭ, aŭ avut în mână o armă, séŭ o armată cu care să se pótă apăra în contra cotropitorilor veniţĭ de peste Dunăre, de peste Nistru, séŭ de peste Carpaţĭ, istoria ne dovedesce că eĭ s'aŭ luptat voĭniceşte, singurĭ când aŭ pu-

tut, alăturĭ cu aliaţĭ maĭ puternicĭ, când mijlócele le eraŭ maĭ slabe.

Numaĭ atuncĭ, când coloniĭ latinĭ din orĭ-ce timp n'aŭ maĭ avut printre sine ostaşĭ romanĭ, numaĭ atuncĭ aŭ fugit să se ascundă *cu mânele góle*, în munţĭ, de câte orĭ, la câmp se vesteaŭ năvălirĭ de duşmanĭ.

Acésta este tradiţiunea politică a coloniеĭ romane de la Dunăre, demnă şi gloriósă une-orĭ, tristă şi umilită în alte rîndurĭ.

Cestiunea este de a sci, în care din aceste doue fase ale existenţiĭ sale se află astădĭ naţiunea română.

Ne am înălţat în cursul timpilor, pênĕ la originile naţionalităţiĭ nóstre, cu scopul d'a pune pe public în posiţiune d'a preçui, în mod maĭ complet, linia de conducere tradiţională a Statelor române şi mijlócele de acţiune de care ele aŭ dispus la diferite epoce.

Déca cine-va, voind să'şĭ dea séma despre rolul politic al Românilor, şi să tragă dintr'însul învăţăturĭ pentru present, s'ar mărgini într'o analisă amĕnunţită a purtăriĭ voivodilor fanarioţĭ, a boĭerilor muntenĭ şi moldovenĭ din secolul al XVIII, când Principatele eraŭ ajunse la cel maĭ trist grad de slăbicĭune, declarăm că acela nu póte ajunge decât la soluţiunĭ conforme cu starea timpilor de care s'a ocupat.

El va perde cu totul din vedere timpiĭ anteriorĭ, seculiĭ îndelungĭ şi adesé glorioşĭ în care statele române se aflaŭ într'o posiţiune mult maĭ analogă cu aceĭa a Româniеĭ de astăḑĭ ; am puté ḑice chĭar că nu tot-d'auna străbuniĭ noştri aŭ dispus, spre a lor demnă apărare, de mijlóce ca cele ce ne staŭ a-mână în present.

Şi cu tóte acestea, prudenţĭ pênĕ unde se cade, eĭ n'aŭ împins prudenţa pênĕ la umilire, de câte orĭ aŭ simţit că binele viitor al ţĕriĭ le impunea datoria de a se înfige în luptă şi a nu sta tupilaţĭ, fugind cu inimă codace din ochiĭ străinilor ce călcase în ţéră.

Aceste consideraţiunĭ asupra seculareĭ acţiunĭ politice a Românilor le am cules din istoria naţională, ca să întêmpinăm cu dînsele argumentele pe care, tot din istoria naţională, le produce autorul uneĭ broşure întitulată *O cugetare politică, 1877*, spre a întemeia pe ele, óre-care povăţuirĭ ce dă naţiuniĭ române, în casul uneĭ călcărĭ a teritoriuluĭ nostru de către armate străine, pornite în răsboĭul oriental.

Dupe ce autorul aceleĭ broşure cercetéză diferitele căĭ ce s'arŭ deschide atuncĭ dinainté nóstră, şi dupe ce desvóltă, cu un netăgăduit talent de expunere, tóte nevoiele ce aŭ avut a suferi ţĕrile române de la politca şi de la oştirile Rusieĭ, precum şi tóte pericolele la care ambiţiósele planurĭ ale imperiuluĭ slavon de la Nord expunŭ

pe naţiunea română, dupe ce a presentat acestea sub colorile cele maĭ spăimêntătóre, apoĭ de-o-dată, îşĭ curmă cugetarea politică, prin câţe-va frase în care mintea cititoruluĭ cată în deşert o soluţiune practică şi demnă, un mod de acţiune conform cu putinţa reală şi cu tradiţiunea seculară a politiceĭ românescĭ.

Deşi ne propunem a reveni asupra câtor-va alte ideĭ din acéstă însemnată broşură, care ideĭ sunt atingĕtóre de starea generală a peninsuleĭ balcanice, am socotit că maĭ mult importă pentru noĭ Româniĭ ca să răfuim maĭ ântêĭ cu dînsa semile politiceĭ naţionale.

Ĭacă, dupe cât putem înţelege, sfatul ce 'l dă autorul, Statuluĭ român cel cu cincĭ milióne de locuitorĭ, cu 60 pênĕ la 100 miĭ de ostaşĭ, cu un budget de 18 şi de 14 milióne consacrat pe tot anul oştiriĭ. El se resumă în următórele cuvinte :

„Idea care ni s'ar păré maĭ nemerită ar fi de a nu încuragĭa prin atitudinea şi prin cuvintele nóstre nicĭ pe Turcĭ, nicĭ pe Ruşĭ ; a nu arăta nicĭ unuĭa, nicĭ altuĭa, nicĭ simpatie, nicĭ antipatie ; a păstra, cum s'aŭ rostit corpurile legĭuitóre, neutralitatêa nóstră, o neutralitate adevĕrată, ĭar nu o neutralitate cu meşteşugurĭ; a nu înlesni nicĭ împĭedeca trecerea; ĭar în cas de trecere, fie a unuĭa, fie a celuĭ-l alt, să protestăm sus şi tare dinaintea Europeĭ în contra violăriĭ teritoriuluĭ nostru şi să ne reservăm acţiunea pe viitor, *retrăgênd armata nóstră din ochiĭ trupelor străine* . . . . . ; să ne manifestăm do-

rinţele şi speranţele, ca să obligăm pe Europa să ne garanteze pe viitor acea neutralitate de care avem atâta trebuinţă, şi care îĭ este chiar şi eĭ atât de necesară".

Nimenĭ nu tăgăduĭesce folósele neutralisăriĭ absolute a teritoriuluĭ Românieĭ, la care cu toţiĭ aspirăm; dar unicul mijloc de a o dobêndi este óre acela pe care 'l laudă rôndurile de maĭ sus?

Neutralisarea politică a unuĭ Stat este ca un fel de inviolabilitate, de adăpostire consacrată, ce se acordă de alte Staturĭ maĭ puternice unuĭ element vital al societăţiĭ, a căruĭ existenţă, întemeĭată maĭ mult pe vigórea luĭ morală decât pe forţele'ĭ materiale, merită a fi respectată de toţĭ ca folositóre tuturor.

Nu unuĭ corp sterp şi degradat, nu uneĭ naţiunĭ ce se condamnă de sineşĭ la o umilitóre inacţiune, va veni cuĭ-va gêndul să'ĭ acorde prerogativa neutralisăriĭ.

Orĭ ce ar dice autorul broşureĭ, alta e stima ce câştigă în opiniunea tuturor Statul a căruĭ armată a fost bătută în luptă de una maĭ puternică séŭ chĭar a fost silită să'şĭ depună armele dinaintea unuĭ inamic norocos, şi alta e părerea ce'şĭ facŭ ómeniĭ şi cabinetele despre o ţéră care, dupe ce a cheltuit milióne în timp de 20 de anĭ cu formarea uneĭ armate, 'ş'o ascunde în munţĭ la vreme de pericol şi o retrage dinaintea inamiculuĭ cu care nu cutéză a se mĕsura.

Autorul broşureĭ, căruia îĭ place aşa mult

a'şĭ aduce aminte de unele din evenimentele istorice, să ne spună déchă cum-va adĭ România datoresce propăşirea eĭ politică fugilor periodice la Braşov ale boĭerilor, séŭ déchă o datoresce acelor câte-va picăturĭ de sânge românesc, pe care l'aŭ vĕrsat cu vitejie pandurii luĭ Tudor şi pompieriĭ din Délul Spireĭ?

Nu fugind la Braşov şi adresând când arzmahzarurĭ Porţeĭ, când plecate jălbĭ la împĕraţiĭ din Petersburg şi din Viena, s'a deşteptat simţul naţional al românimiĭ şi s'a ridicat poporul român la stima şi la încrederea ce 'ĭ aŭ arătat'o puterile europene în timpul nostru.

Ele s'aŭ încredut în noĭ, fiind-că aŭ vĕdut că noĭ scim âncŏ să udăm cu sângele nostru pămêntul strămoşesc, când este trebuinţă de a 'l apăra.

Ele aŭ simţit că timpiĭ de umilinţă aĭ secoluluĭ al XVIII-le aŭ trecut pentru Românĭ, şi că eĭ sunt gata a relua firul tradiţiunilor din secoliĭ anteriorĭ, şi a redeveni un bulevard al cultureĭ europene în Orient.

Acestea pare a le fi uĭtat autorul broşureĭ. *Cugetarea* 'ĭ *politică* pune în cumpăna politiceĭ românescĭ numaĭ rolul Domnilor fanariotĭ şi boĭerilor de sub domnirea lor. Noĭ îl rugăm să 'şĭ înalţe privirile maĭ sus, — şi cu atât maĭ mult, cu cât ne arătă că póte s'o facă, — şi negreşit

va vedé maĭ limpede că nu ni se maĭ cade ad̦ĭ a fugi la Braşov.

Să fugim la Braşov? . . . Autorul d̦ice numaĭ *să ne ascundem în munţĭ*; dar să ne ascundem *cu armata nóstră întrégă.*

Lăsând acum la o parte consideraţiunile de demnitate naţională pe care le am expus pênĕ aci, îl maĭ întrebăm âncŏ dacă s'a gêndit serios la la putinţa d'a realisa idea sa.

Să presupunem că intră în ţéră o armată străină, cu care nu voim nicĭ a ne lupta, nicĭ a ne înfrăţi; atuncĭ ni se d̦ice: — „Ascundeţĭ curênd armata vóstră în munţĭ!"

Dar străiniĭ sciŭ bine că avem şi noĭ o fĕrâmă de vre 60 miĭ ostaşĭ; credeţĭ că eĭ, luând în stăpânirea lor ţéra părăsită de firesciĭ eĭ apărătorĭ, se vorŭ mulţumi a trăi într'însa, la câmp, lăsând în dosul lor, la munţĭ, pe ostaşiĭ noştri românĭ?

Nimenĭ n'ar puté fi atât de naiv încât să nu bănuĭéscă în ce pericol s'ar afla, când, printr'o schimbare a politiceĭ, acea armată română ar crede de cuviinţă a eşi din vizuinele sale muntóse, spre a conlucra cu antagoniştiĭ puteriĭ care ar fi ocupat şesurile părăsite ale Românieĭ.

Spre a înlătura o asemenea primejdie, străiniĭ cotropitorĭ vorŭ prigoni dar îndată prin munţiĭ Românieĭ pe ostaşiĭ noştri ceĭ furişaţĭ şi aceştĭ ostaşĭ, avênd statornica hotărîre a nu se

bate, ca să satisfacă *Cugetarea politică* din broşură, se vorŭ tot trage înapoĭ pênĕ ce într'o ḑi vorŭ ajunge la hotarele Românieĭ.

Aci, venim şi noĭ a întreba pe autor: — Ce aŭ să facă atuncĭ ceĭ 60 miĭ de ostaşĭ românĭ?

Să fugă la Braşov ca boĭeriĭ din timpiĭ Fanarioţilor?

Şi acolo la Braşov, ce vorŭ găsi eĭ? Amicĭ séŭ inamicĭ? In orĭ ce cas, ómenĭ cari îĭ vorŭ desarma şi 'ĭ vorŭ despreçui!

Ĭată unde se înfundă, dupe noĭ, *Cugetarea politică.*

Arată-ne ea vizuina unde să se pótă ascunde, fără d'a fi dibuită, o oştire formată cu marĭ cheltuĭelĭ în timp de 20 de anĭ; arate-ne pescerea fantasmagorică unde, ca în basmele orientale, s'ar puté face nevĕḑut tot poporul nostru, în timpul lupteĭ; arate-ne maĭ cu sémă regiunea misteriósă în care naţiunea română s'ar puté strecura neîntinată de umilirea fugeĭ şi din care ar puté reveni dînsa dupe luptă, cu tóte drepturile eĭ din trecut; arate-ne tóte acestea, şi atuncĭ ne vom pleca capul dinaintea prudenteĭ înţelepcĭunĭ a *Cugetăriĭ politice* din 1877.

Altmintrelea, noĭ vom susţine că tipograful a greşit data cu un secol pe coperta aceleĭ broşurĭ. Ea de sigur se aplică la anul 1777. Vom reveni în curênd asupra altor ideĭ, care şi acelea tindŭ dupe noĭ, a dovedi anachronisme, atât în

privinţa situaţiunii Statuluĭ român, cât şi în a stăriĭ actuale a popórelor de peste Dunăre.

In orĭ ce cas, d'o-cam-dată, întorcênd frasa luĭ Macauley, cu care se începe aşa de frumos broşura în cestiune, vom ḑice că déca „s'aŭ vĕḑut timpĭ când hotarele naturale ale ţĕrilor aŭ fost înlocuite prin hotare morale", apoĭ de sigur, urmând poveţile politice ale autoruluĭ broşureĭ, armata şi naţiunea română, împinse fiind, în fuga lor ruşinósă, a trece peste hotarele naturale ale ţĕreĭ lor, s'arŭ expune a călca tot în acel moment şi peste hotarele morale ale stimeĭ ce ele pênĕ aḑĭ aŭ isbutit a'şĭ atrage în lume.

Să căutăm maĭ bine a ne ţine cu tărie, sub tóte privirile, în adevĕratele nóstre hotare.

Joĭ, $^{9}/_{21}$ fevruarie, 1877.

X.

„O CUGETARE POLITICĂ, 1877"

2°.

Luăm ĭarăşĭ în mână broşura anonimă întitulată *O cugetare politică, 1877;* şi o luăm de astă-dată cu scop de a cerceta décă nu cum-va, în privinţa stăriĭ generale a Orientuluĭ, autorul eĭ nu se amăgesce tot atâta cât asupra linieĭ de

purtare, în care el voïesce să împingă în viitor pe naţiunea română.

Este de mirare a vedé cum un preçuitor aşa fin al faptelor politice şi al intrigelor diplomatice din seoliï şi din deceniile trecute, a putut ajunge cu gêndul la o soluţiune aşa de puçin practică ca aceïa pe care ne o recomandă.

Acéstă constatare o vom puté face analisând apreçuirile sale asupra spirituluï care domnesce printre locuitoriï de peste Dunăre, şi vom vedé atuncï cum, dintr'o abatere de la realitatea faptelor în acéstă privinţă, decurge o întrégă sistemă de politică înapoïată şi eronată a peninsuleï balcanice, care vine de se înfundă într'o povaţă, pe care noï am dovedit'o ca nerealisabilă, adică aceïa de a fugi cu oştirea nóstră la munţï, în casul când Ruşiï şi Turciï arŭ pětrunde la noï în ţéră, spre a se bate uniï cu alţiï.

Scopul acesteï fricóse manevre ar fi, dupe părerea autoruluï, de a sili pe puterile Europeï să ne acorde neautralitatea nóstră.

Causele eï arŭ fi intenţiunile ambiţióse şi cuceritóre pe care le hrănesce de secolï marea naţiune slavonă de la Nord, şi care facŭ ca existenţa imperiuluï otoman să fie o necesitate, pe cât timp poporaţiunile creştine ale acestuï imperiŭ slăbănogit nu vorŭ fi în stare *a se aparţine lor însele.*

Acest drept, de a se aparţine lor însele, autorul concede că puterile Europeï 'l a recunoscut

numaĭ Grecilor şi Românilor, şi acésta aŭ făcut'o pentru că aceştia „aŭ deşteptat în cabinetele oc- „cidentale simpatiĭ maĭ viĭ, pentru că eĭ pe de o „parte aŭ dat dovedĭ (între aniĭ 1821 şi 1856) „de o aptitudine maĭ mare pentru civilisaţiune, „şi pe de alta, *fiind-că sunt de gintă diferită de „familia slavă.* Europa a fost bucurósă să'ĭ védă „luând o desvoltare maĭ răpede ca să devină „representanţiĭ ideilor occidentale în Orient, să „devină baza pe care să se pótă înţemeĭa edifi- „ciul politic cel noŭ în Orient, să fie chiagul „*uneĭ confederaţiunĭ;* politică justă şi salutară, „atât pentru tóte popórele Oriintuluĭ cât şi pen- „tru echilibrul european".

Observăm maĭ ântêĭ, într'un mod inciden- tal, că autorul pune pe naţiunea română, pênĕ la anul 1821, pe aceĭaşĭ linie cu Bulgariĭ, cu Bosniaciĭ, cu Herzegovineniĭ, dicênd şi despre dînsa că Europa 'ĭ a recunoscut dreptul de a se aparţine, ca şi când nainte de anul 1821 Româ- niĭ arŭ fi fost simple raiale turcescĭ şi ţéra lor paşalîk, ca şi când eĭ nu 'şĭ arŭ fi aparţinut tot-d'auna şi ţéra lor nu 'şĭ ar fi avut chĭar în timpiĭ ceĭ maĭ nenorociţĭ, Domniĭ şi administra- ţiunea eĭ separată. La ce óre trebuĭe să atribuim acéstă uĭtare a posiţiuniĭ pe care tot-d'auna a ocupat'o România? Să lăsăm ânsĕ aceste amĕ- nunte ce ne descoperă o premisă cu desĕvêrşire eronată—şi se scie la ce conclusiunĭ ducŭ premi-

sele greşite — spre a ne ocupa numaĭ de politica generală a peninsuleĭ, astfel cum o tratéză autorul.

Este evident, dupe liniile reproduse maĭ sus, că autorul vede unica scăpare a Orientuluĭ european într'o *confederaţiune* care singură póte reda un echilibru statornic Europeĭ.

Şi noĭ am fost şi suntem pentru confederaţiunea orientală. Întrebarea ce provócă însĕ autorul broşureĭ este de a sci care a-nume popóre vorŭ forma acea confederaţiune, al căruĭ *chiag* aŭ să fie Greciĭ şi Româniĭ, aleşĭ de puterile europene spre a pune basa edificiuluĭ celuĭ noŭ în Orient?

Cu câte-va rândurĭ maĭ sus, autorul pare a spune că cabinetele occidentale n'aŭ destulă simpatie pentru *gintele de familie slavă*, spre a le chiăma şi pe ele în acest concert; decĭ, urmând tot mereŭ a le ţine depărtate de simpatia lor, acele cabinete lasă câmp liber Rusieĭ de a conduce, prin idea *slavismuluĭ*, pe acele popóre, în sînul cărora tot autorul nostru recunósce că „a „pĕtruns acum adânc spiritul de naţionalitate şi „de patriotism, ce înlocuĭesce la ele, în momentul „de faça, vechĭul legământ religios al creştinătăţiĭ, al ortodoxieĭ, singurul drapel în jurul căruĭa se strîngeaŭ odinióră popórele creştine din „Orient".

Aşa dar, idea de naţionalitate, de patrie, a

rĕsărit şi s'a încuĭbat astădĭ, în mod puternic printre popórele slavone de peste Dunăre. Autorul recunósce acest fapt, chĭar de la începutul scrieriĭ sale. Ş'apoĭ el ne arată că de aceste ideĭ, Rusia singură, urmându'şĭ gróznicul eĭ plan de cotropire a Orientuluĭ, profită stimulând patriotismul Iugo-Slavilor, pe când puterile occidentale se sfiescŭ de acest noŭ spirit patriotic al poporaţiunilor slavone din Turcia şi aştéptă cu răbdare ca el să disparĕ de sineşĭ, şi ca acele popóre să ajungă în stare a se aparţine lor însele, pentru ca în urmă să participe şi ele la confederaţiunea orientală.

Dar óre nu ne isbim aci de un cerc vicios, pe care însuşĭ autorul 'l a încins în jurul politiceĭ sale oriintale ?

Ĭată cum se exprimă asupra roluluĭ în care voĭesce a perpetua existenţa imperiuluĭ otoman, façă cu tendenţele Slavilor de sub jugul turcesc:

„Pe cât timp va exista idea că disoluţiunea imperiuluĭ otoman ar avé drept resultat a mări şi maĭ mult puterea Rusieĭ şi că poporaţiunile slave dintr'acest imperiŭ nu sunt âncŏ în stare a se aparţine lor însele, ómeniĭ de Stat aĭ Europeĭ vorŭ fi unanimĭ a căuta să găséscă mijlóce de a prelungi ḑilele imperiuluĭ otoman, şi, de va fi necesar, puterile occidentale nu se vorŭ da înapoĭ nicĭ chĭar dinaintea uneĭ acţiunĭ ca cea de la 1851 (??); rivalităţile şi geloziele vorŭ tăcea tot-d'auna dinaintea temerilor ce inspiră ambiţiunea de predomnire a uneĭ puterĭ cu exclusiunea celor-l-alte.

„Acéstă stare va dura pênĕ ce poporaţiunile slave ale Turcieĭ, maĭ bine inspirate şi maĭ luminate asupră adevĕratelor lor interese, vorŭ puté presenta o soluţiune care să pótă fi realisată fără pericol pentru echilibrul politic".

Citind aceste rândurĭ şi confrontându-le cu cele ḑise maĭ sus în privinţa deşteptăriĭ consciinţeĭ naţionale la Bosniacĭ, Muntenegrenĭ, Croaţĭ, Sêrbĭ şi Bulgarĭ, ne întrebăm, cum óre se va puté descurca vre o dată politica Orientuluĭ? Care potŭ fi óre, dupe părerea autoruluĭ, mijlócele de a inspira maĭ bine şi de a lumina asupra adevĕratelor lor interese pe poporaţiunile slave ale Turcieĭ?

Dupe chipul nostru de a vedé lucrurile, un popor, care, dupe un jug secular, a recâştigat consciinţa sa naţională, acela este de sineşĭ bine inspirat; el se luminéză însuşĭ asupra adevĕratelor sale interese; el este în stare a se aparţine sie însuşĭ.

Tot cam astfel aŭ cugetat şi cabinetele europene când aŭ acordat simpatia şi ajutorul lor Grecilor spre a 'şĭ recăpăta independenţa.

De ce óre arŭ mĕsura ele dreptatea cu alt cântar poporaţiunilor slavone de peste Dunăre?

Şi comiţênd ele o asemenea nedreptate, nu este óre evident că n'arŭ face alt-ceva decât a lucra în folosul ambiţiunilor panslaviste ale imperiuluĭ rusesc, cu maĭ multă energie decât însăşĭ

diplomaţia cabinetuluĭ din Petersburg şi decât propaganda comitetelor panslaviste din Kiev şi din Moscva?

Despreçuind şi reprimând dreptele aspiraţiunĭ de independenţă ale popórelor iugo-slave, nu le arŭ răpeḑi ele d'a dreptul în braçele Rusieĭ, care li se deschidŭ pururé cu blânde promisiunĭ?

Diplomaţia puterilor occidentale a preçuit de mult acéstă córdă simţitóre a politiceĭ orientale. În răsboĭul de la 1853, ea a lucrat şi a izbutit a înstrăina pe Sêrbĭ şi pe Muntenegrenĭ de la alianţa Rusieĭ.

De atuncĭ în cóce, ea nu a perdut din vedere mişcarea neîncetat propăşitóre a supuşilor slavonĭ aĭ Sultanuluĭ; şi doveḑĭ despre acésta sunt chĭar faptele pe care autorul broşureĭ le trece cu vederea, adică adûncul interes ce opiniunea publică în ţĕrile apusane, în Françа şi în Englitera, ĭar în urmă chĭar şi ómeniĭ de Stat aŭ arătat în anul trecut Slavonilor, cu drept răsculaţĭ în contra barbareĭ şi nesocotiteĭ asuprirĭ a guvernuluĭ turcesc.

Pe ce dar să maĭ bazéză speranţa autoruluĭ cum că puterile occidentale „nu se vorŭ da aḑĭ „înapoĭ nicĭ chĭar dinaintea uneĭ acţiunĭ ca cea de „la 1854?"

Ierte-ne autorul a 'ĭ spune că şi aci, ca întru ceĭa ce privesce mijlócele de acţiune actuale şi îndatoririle politice impuse aḑĭ poporuluĭ ro-

mân, el se află rĕmas în urma curentuluĭ general.

Pe când bĕtrâniĭ diplomaţĭ aĭ Englitereĭ, apărătoriĭ tradiţionalĭ aĭ autorităţiĭ otomane în peninsula balcanică, aŭ ajuns a declara că guvernul Sultanuluĭ nu maĭ póte da chezăşiĭ solide pentru drépta administrare a poporaţiunilor creştine, singur autorul *Cugetăriĭ politice* a rĕmas visând *regenerarea Orientuluĭ prin Turcĭ.*

Mergem póte cam departe. Broşura pare a ḑice numaĭ că Turcia este ăncŏ *necesară spre a face educaţiunea politică* a poporaţiunelor slavone de sub jugul eĭ.

Cĭudată sistemă de pedagogie politică este aceĭa pe care nĕ aŭ descris'o, în véra trecută, ḑiarele engleze, franceze şi germane.

Acea sistemă a înspăimântat chĭar şi pe diplomaţiĭ englezĭ. Fi-vom noĭ Româniĭ maĭ tarĭ la fire, şi lucra-vom ca să întemeĭem prin purtarea nóstră actele nesocotite ale Turcieĭ?

Déca acésta este ceĭa ce ni cere de către autorul *Cugetăriĭ politice*, apoĭ noĭ vom rĕspunde că nicĭ interesul nostru propriŭ, nicĭ al Europeĭ occidentale nu este ca noĭ să urmăm într'astfel.

Stabilirea nouluĭ echilibru în Orient devine din ḑi în ḑi maĭ contradictorie cu perpetuarea potereĭ otomane.

Nu luăm parte activă cu popórele răsculate, dar nu suntem nicĭ aceĭa carĭ vom aduce nouĕ pedicĭ aceluĭ dorit echilibru.

Să nu ni se céră dar ca, cu sacrificiul demnităţiĭ şi putinţelor, póte chĭar şi cu al vieţeĭ nóstre naţionale, să facem, mâne poĭmâne, treburile guvernuluĭ otoman şi ale aliatuluĭ sĕŭ, adică al naţiuniĭ maghĭare, care amênduoĭ aspiră a 'şĭ da mâna pe d'asupra apelor Dunăriĭ.

Sâmbătă, $^{11}/_{22}$ fevruarie, 1877.

XI.

„*O CUGETARE POLITICĂ, 1877*".

3⁰.

Scirile tóte sunt spre pace. Serbia 'şĭ a trămis soliĭ la Constantinopol; de bună sémă decidêndu-se a trata chĭar la Constantinopol, este fórte hotărîtă a închiăia pacea. Aceĭaşĭ hotărîre avênd'o şi Turcia, póte âncŏ maĭ mult decât Serbia, nu încape înduoĭală că numaĭ o complicare extraordinară şi neprevĕdută ar puté rupe d'odată tratativele pacĭnice. Ceĭa ce confirmă şi maĭ mult asigurările de pace, este că nouiĭ aleşĭ pentru Scupcină, — care a împins pe Serbia la răsboĭu — sunt în mare majoritate partisanĭ aĭ păciĭ.

Muntenegrul din parte'ĭ, dupe ce maĭ ântêĭ s'a cam împotrivit de a trămite solĭ la Constan-

tinopol și a cerut să trateze la Viena, apoĭ la Cattaro, a trecut în cele din urmă și peste acest scrupul de amor propriŭ național, și a trămis douĭ representanțĭ la Constantinopol.

Pentru ca Muntenegrul să ĭea o asemenea decisiune, trebuĭe în adevĕr să fie fórte doritor de a închiăia pacea. Și odată făcut pasul atât de neplăcut de a reveni asupra primuluĭ sĕŭ refus, este anevoĭe de admis că soliĭ muntenegrenĭ vorŭ pleca de la Constantinopol fără a duce la Çettinĭe tratatul de pace.

Se va ḑice ânsĕ: — Bine, Serbia și Muntenegrul închiăie pacea, dar Rusia?

Ântêĭ, pacea odată închiăiată între Turcia, Serbia și Muntenegru, care ar maĭ fi rațiunea pentru ca Rusia să declare răsboĭu Turcieĭ? Era de presupus că Rusia va alerga în ajutorul consângenilor și coreligionarilor sĕĭ în luptă cu Turcia; când ânsĕ aceștia închiăie pace cu Turcia și lupta încetéză, în al cuĭ ajutor ar maĭ avé să alerge marea națiune slavonă de la Nord?

Apoĭ déca însășĭ Rusia n'ar dori pacea, nu numaĭ dupe cum o arată în actele sale oficiale, dar chĭar în cea maĭ deplină și intimă sinceritate, óre Serbia și maĭ cu osebire Muntenegrul arŭ merge la Constantinopol să trateze cu Pórta?

Nu ḑicem de loc prin acésta că cele douĕ principate slavone din peninsula balcanică urméză într'un mod servil impulsiunea ce le dă Rusia;

din contra, suntem convinşĭ de spiritul lor de independenţă şi de demnitate naţională. Dar care este Statul, fie şi mult maĭ puternic decât Serbia şi Muntenegrul, care să se expună sorţilor răsboĭuluĭ cu un inamic superior luĭ în numĕr şi în mijlóce, fără să scie de cine va fi susţinut şi cine 'l va scăpa de peire la cas de neisbêndă?

Serbia şi Muntenegrul aŭ început răsboĭul în vederea a nouĕ şi marĭ avantagie şi în speranţă negreşit că Rusia, intervenind cu imensele sale mijlóce militare, le va asigura acele avantagie. Eĭ bine, cum óre astădĭ Serbia şi Muntenegrul arŭ renunţa la frumósele speranţe cu care aŭ început răsboĭul, când arŭ fi sigure că Rusia tot va alerga în ajutorul lor? Cum óre mêndrul Muntenegru ar priimi să se conforme dorinţelor Porţeĭ şi să trateze despre pace la Stambul, déca n'ar sci că Rusia doresce pacea cu sinceritate?

Purtarea Serbieĭ şi a Muntenegruluĭ ni se pare a fi indiciul cel maĭ sigur că declaraţiunile pacĭnice ale diplomaţieĭ rusescĭ sunt expresiunea adevĕrată a simţimintelor guvernuluĭ şi împĕratuluĭ Rusieĭ.

Am spus'o de maĭ multe lunĭ, Rusia n'are a trage în nicĭ un cas un folos direct din acest răsboĭu; el ar fi pentru dînsa o luptă de mare şi pur sacrificiŭ, şi este în natura lucrurilor ca un Stat, orĭ-cât de puternic, să se gêndéscă şi să cumpănéscă de o miĭe de orĭ tóte eventuali-

tăţile, maĭ nainte de a se arunca într'o asemenea luptă. Déca dela început Rusia ar fi fost pe deplin hotărîtă a face răsboĭu, de mult timp ea 'l ar fi început.

Décă dar pe de o parte Rusia nu este de loc nerăbdătóre de a se încăiera într'un răsboĭu; déca pe de alta închiăiarea păciĭ între Turcia, Serbia şi Muntenegru ar înlătura cu totul pretextul uneĭ interveniri armate din afară, ce raţiune ar maĭ avé răsboĭul? Ce raţiune ar maĭ avé o agresiune din partea Rusieĭ, când ea a declarat de la început că nu voĭesce decât să vină în ajutorul consângenilor şi coreligionarilor sĕĭ în luptă cu imperiul otoman?

Discursul rostit de împĕratul Germanieĭ la deschiderea Reichstaguluĭ confirmă în totul aceste conclusiunĭ. Împĕratul Wilhelm, care mereŭ a tăcut pênĕ acum în acéstă mare cestiune, ridică astădĭ de o dată vocea şi de la înălţimea posiţiuniĭ de arbitru al politiceĭ Europeĭ, unde 'l aŭ urcat marele isbênde realisate de Germania sub domnirea luĭ, dă asigurarea că *„pacea va fi mănţinută,* chĭar déca Turcia n'ar executa din *propria'ĭ iniţiativă*, reformele privitóre la tratarea supuşilor creştinĭ".

Aceste cuvinte conţinŭ o îndouită prevestire; cea adresată Turcieĭ pare a fi unită cu o ameninţare: „chĭar déca Turcia n'ar executa reformele *din propria'ĭ iniţiativă*", dice împĕratul, ca şi când

în acest cas, ar fi lucru decis de a executa reformele „din iniţiativa“ puterilor.

Cea-l-altă prevestire pare a fi adresată orĭ-cuĭ ar voi să turbure pacea; afirmarea împĕratuluĭ e atât de energică încât ea este echivalentă cu decisiunea puterniculuĭ imperiŭ de a se opune de a dreptul la orĭ-ce veleitate de declarare de răsboĭu.

Este mult timp de când s'a scris în columnele acestuĭ ḑiar că Germania, prin posiţiunea eĭ faţă atât cu Rusia cât şi cu Austria, póte să decidă despre pace şi despre răsboĭu.

Astăḑĭ decisiunea s'a arătat în mod solemn, şi de către însuşĭ împĕratul; ea este pentru pace.

Constatarăm astfel îmbucurătórea situaţiune ce pare a fi înlăturat de asupra Românieĭ ameninţările ce le vedeaŭ mulţĭ în isbucnirea unuĭ răsboĭu, şi acum putem trece, într'un interes curat teoretic, la discutarea uneĭ ideĭ din importanta broşură „O cugetare politică“, despre care am maĭ scris.

Astăḑĭ nu maĭ este vorba de o ameninţare iminentă, ci pur şi simplu de a opune „o cugetare“ alteĭ „cugetărĭ“, de a discuta pe una, pentru a puté legitima şi întemeĭa pe cea-l-altă, discuţiune lipsită de orĭ-ce pasiune, de orĭ-ce idee preconcepută, deşi avênd cel maĭ mare interes pentru viitor, în partea sa practică.

Sunt subiecte atât de bogate prin natura

lor, încât orĭ în ce mod le ar întórce şi le ar desbate cine-va, pe tóte feçele şi din tóte puntele de vedere ele rĕmânŭ âncŏ pline de interes şi nu obosescŭ nicĭ pe ceĭ cari le discută, nicĭ pe cititorĭ.

Astfel este subĭectul dat de „O cugetare politică“ prin povaţa de „*a retrage* (în cas de invasiune) *oştirea nostră din ochiĭ trupelor străine*, protestând sus şi tare înaintea Europeĭ, în contra violăriĭ teritoriuluĭ nostru“.

Pentru a pune cestiunea fără îngânare pe adevĕratul eĭ tĕrâm, să stabilim că, dupe însuşĭ autorul „Cugetăriĭ politice“, nu este vorba de intrarea altor trupe străine decât de cele rusescĭ. Despre Turcĭ autorul ne dă asigurarea că nu eĭ s'arŭ gêndi să trécă Dunărea; cât despre Austro-Ungurĭ, déca eĭ arŭ trece Carpaţiĭ, atuncĭ ca „să retragem oştirea nóstră din ochiĭ lor“ ar trebui negreşit séŭ s'o aruncăm în Dunăre, séŭ s'o trecem peste Prut, ceĭa ce de bună sémă nu ne povăţuĭesce autorul să facem.

Servindu-ne de expresiunile'ĭ proprie, vom formula dar astfel povaţa dată de „O cugetare politică“ :

In cas de a voi Ruşiĭ să trécă Prutul, spre a merge să facă răsboĭu cu Turciĭ, noĭ nicĭ să ne învoim a 'ĭ lăsa să trécă, nicĭ să ne opunem cu puterea, ci să protestăm sus şi tare înaintea Europeĭ în contra violăriĭ teritoriuluĭ nostru şi să

retragem armata nóstră din ochiĭ trupelor rusescĭ, adică s'o retragem la munţĭ.

Este pĕcat că într'o lucrare atât de îngrijită cum e „O cugetare politică“, autorul s'a oprit tocmaĭ acolo de unde abĭé începea cestiunea principală. Vine numaĭ pênĕ la primul fapt ce ar fi să se îndeplinéscă de către Statul român, protestarea şi retragerea la munţĭ, şi apoĭ nu discută de loc eventualităţile ce arŭ puté nasce din acest fapt, nu arată ce ar trebui să facă Statul român în faça acelor eventualităţĭ. Pentru a convinge pe naţiunea română despre înţelepcĭunea poveţeĭ sale şi despre efectele eĭ bine-făcĕtóre pentru ţéră, era neapărat să discute tóte eventualităţile posibile şi să tragă dintr'însele conclusiunĭ în favórea aceleĭ poveţe.

Ceĭa ce n'a făcut autorul, s'o facem noĭ pe scurt, pentru propria nóstră edificare, precum şi pentru edificarea cititorilor.

Ne retragem armata la munţĭ şi lăsăm tot restul ţĕreĭ în prada orĭ-cuĭ ar voi s'o calce.

Prima eventualitate ce trebuĭe să ne o înfăçişăm în urma acestuĭ fapt, este că Turciĭ cu trupe neregulate, Cerchezĭ, Başibuzucĭ, vĕḑênd fruntaria cu totul nepăzită, vorŭ trece îndată în România ca într'o ţéră părăsită de apărătoriĭ eĭ; pentru a ridica pĭedicĭ în calea armateĭ rusescĭ, eĭ vorŭ distruge căile nóstre de comunicaţiune, vorŭ arunca în aer podurile, vorŭ nimici

căile nóstre ferate, vorŭ face golul în jurul armatelor inamice, luând cu dînşiĭ tóte provisiunile, ridicând séŭ incendiând grâŭ, porumb, fên, etc., răpind vitele, boĭ, caĭ, oĭ, şi ducêndu-le peste Dunăre pentru aprovisionarea armatelor turcescĭ; apoĭ setea de pradă şi de barbare devastărĭ, unindu-se cu trebuinţele răsboĭuluĭ, casarmele, edificiele nóstre vorŭ fi incendiate, sub pretext de a nu se lăsa adăpost trupelor inamice; însăşĭ oraşele vorŭ fi prădate şi incendiate de acele turme barbare ale căror monstruóse neomeniĭ aŭ ridicat indigaţiunea Europeĭ întregĭ; câmpiele nóstre nu vorŭ maĭ fi decât un pustiŭ desolat, pe care vorŭ geme sute de miĭ de familiĭ perind de fóme, bântuite de tóte ororile ce le arŭ aduce cu dînsele bandele sĕlbatice armate de Turcia şi deslănçuite, în formă încontra trupelor inamice, ânsĕ în realitate maĭ mult încontra nenorocitelor poporaţiunĭ române.

Admitem, dupe cum cu drept cuvênt se asigură, că este o absurditate strategică de a ḑice că trupele turcescĭ vorŭ trece în România spre a opri pe cele rusescĭ; din contra ele se vorŭ mărgini a păzi trecerea Dunăriĭ, trecere la care s'aŭ sfĕrâmat atâtea formidabile armate. Este ânsĕ necontestabil că Turciĭ vorŭ avé interesul cel maĭ direct a distruge, înainte de sosirea armatelor rusescĭ, căile nóstre de comunicaţiune şi a lua provisiunile pe care armatele rusescĭ le ar găsi la noĭ.

Credem a puté afirma că acésta intră chĭar în planul de apărare al Turcieĭ.

Pentru a 'l realisa, îndată ce armata nóstră va fi ascunsă în munţĭ, nu vorŭ avé trebuinţă de a expune armata lor regulată dincóce de Dunăre; vorŭ răpeḑi bande neregulate care să 'şĭ îndeplinéscă sarcina de distrugere şi de prédă; apoĭ când drumul va fi făcut, acele bande nicĭ că vorŭ maĭ aştepta ordine; vorŭ trece dupe bunul lor plac. Déca astăḑĭ când armata română face pază pe fruntarie, acele bande se încércă a trece, şi când potŭ, prédă şi ucidŭ, dar mi-te atuncĭ când vorŭ sci că oştirea română nu maĭ păzesce malul stâng al Dunăriĭ!

Chĭar déca am admite că comandanţiĭ superiorĭ turcescĭ vorŭ trămite trupe regulate spre a distruge căile nóstre şi a ne lua provisiunile — ceĭa ce nu este asemené nicĭ o binefacere pentru ţéră, — óre Cerchezíĭ şi Başibuzuciĭ vorŭ avé trebuinţă să céră voĭe spre a trece şi dînşiĭ cu tóte cruḑimele lor?

Cât despre Ruşĭ, din momentul ce noĭ vom fi protestat şi vom fi părăsit noĭ înşi-ne ţéra la tóte ororile răsboĭuluĭ, negreşit că nu eĭ se vorŭ simţi îndemnaţĭ séŭ datorĭ a face poliţia, în locul nostru, ci 'şĭ vorŭ căuta de mişcările lor strategice, şi cât pentru restul ţĕreĭ, îl vorŭ lăsa în voĭa orĭ-cuĭ ar puté să'l prade.

Ĭacă prima eventualitate, pe atât de puçin

zîmbitóre pentru sĕrmana ţéră pre cât şi de fatală, ce ne o înfăçişéză „Cugetarea“, produnêndune de a ne retrage cu oştirea nóstră la munţĭ.

Ĭată cum chĭar cugetarea cea maĭ patriotică póte să ajungă, prin fatalitatea împrejurărilor, a realisa visul de aur, atât al marilor comandanţĭ turcĭ, cât şi al bandelor sĕlbatice de peste Dunăre; uniĭ pentru a puté cu înlesnire nimici dinaintea Ruşilor căĭ de comunicare şi mijlóce de aprovisionare, alţiĭ pentru a 'şĭ puté satisface în bună voĭe setea lor de prédă şi măcel.

Idea de patrie şi de datorie către dînsa dispare dinaintea acestor efecte ale *cugetăriĭ* de care ne ocupăm; nu maĭ rĕmâne decât, de o parte un numĕr óre-care de ómenĭ a căror posiţiune le permite să scape peste munţĭ de tóte urgiile răsboĭuluĭ, ĭar de altă parte un popor întreg de maĭ multe milióne părăsit de côrmaciĭ luĭ în préda tutoror suferinţelor imaginabile, dupe ce aceĭaşĭ côrmacĭ 'ĭ aŭ răpit şi toţĭ apărătoriĭ şi tóte mijlócele luĭ de apărare.

Astfel s'ar împrospĕta, dupe douĕ-ḑecĭ de anĭ de existenţă independintă şi de sacrificie pentru a ne constitui, cânticul séŭ maĭ exact blestemul cu care poporul român urmărea pe aceĭa cari odinióră treceaŭ peste munţĭ şi 'l lăsaŭ în préda incursiunilor turcescĭ:

„Dă-le, Dómne, banĭ maĭ mulţĭ,
Ca să trécă peste munţĭ,
Săraciĭ de eĭ!
Să mérgă 'n ţéra nemţéscă
Şi toţĭ să se prăpădéscă,
Săraciĭ de eĭ!

In alt numĕr vom examina cele-l-alte eventualităţĭ ale retrageriĭ armateĭ nóstre la munţĭ.

Sâmbătă, 12/24 fevruarie, 1877.

XII.

„*O CUGETARE POLITICĂ*, 1877."

4°.

Sunt ideĭ care din momentul ce se daŭ publicităţiĭ, nu maĭ potŭ rĕmâne întunecate de negura înduoĭeleĭ; ele cerŭ să fie desbătute, analisate şi cernute prin sita discuţiunilor publice, pênĕ când, despărţite şi vênturate de orĭ-ce tĕrîţe, va rĕmâné numaĭ grăuntele curat, astfel încât orĭ-cine să 'ĭ pótă preçui cu siguranţă calitatea şi valórea. Când o idee de acelea este aruncată în public, datoria orĭ-cuĭ ţine o pénă este de a intra în lucrarea de limpeḑire şi rafinare.

Acéstă datorie ne am împlinit'o şi ne vom maĭ împlini'o şi astăḑĭ în privinţa ideĭ că, la cas de a voi Ruşiĭ să trécă prin România spre

a face răsboiu cu Turcia, noĭ să nu ne înpotrivim, nicĭ să consimţim, ci să protestăm sus şi tare şi „să retragem armata nóstră din ochiĭ trupelor străine“, adică să ne retragem cu dînsa la munţĭ, lăsând tot restul ţěreĭ la discreţiunea orĭ-cuĭ ar voi să dispună de dînsul.

Acéstă idee este la cel maĭ înalt grad, de natura celor despre care vorbirăm; este o adevěrată fericire că ea póte să fie discutată în linişte, cu sânge rece, fără întěrîtarea uneĭ ameninţărĭ iminente de răsboiu; astfel orĭ-cine o póte lua dupe cum ea este în realitate, adică inspirată de cele maĭ patriotice îngrijirĭ, şi să 'ĭ opună alt mod de a vedé, inspirat de aceleaşĭ simţiminte; în scurt, să presente faça în faça duoě opiniunĭ de o potrivă respectabile, rěmânênd ca publicul român să judice între dînsele.

Am spus, în numěrul nostru de duminecă, că atuncĭ când ḑice cine-va „să protestăm şi să ne retragem“, cestiunea abĭé este desemnată; acesta este primul eĭ cuvênt; rěmâne ca de aci înainte să ne înfăçişăm tóte eventualităţile de care ar puté să fie urmată o asemenea decisiune, pentru ca să putem judica în cunoscinţă de causă despre utilitatea şi bunătatea eĭ, din punctul de vedere al interesuluĭ naţional.

Am arătat, ca primă şi cea maĭ imediată dintre eventualităţĭ, ţéra maĭ întrégă lăsată jaf şi măcel Başibuzucilor şi Cerchezilor, deslănçuiţĭ

pentru a distruge căile nóstre de comunicaţiune dinaintea armatelor rusescĭ, pentru a face golul în jurul trupelor inamice, răpind tot ce s'ar maĭ puté găsi ca cereale şi vite. Scim îndestul ce sunt Başibuzuciĭ, Cercheziĭ şi ostaşiĭ turcĭ în genere, pentru a nu maĭ avé nicĭ o înduoĭélă că aceste acte arŭ fi însoçite de cele maĭ monstruóse brutalităţĭ şi cruḑimĭ asupra nenorocitelor nóstre poporaţiunĭ, care ar urmări cu un etern blestem pe cârmuitoriĭ ce 'ĭ arŭ fi părăsit astfel în préda unor nemĕsurate suferinţe, răpindu-le şi apărătoriĭ şi mijlócele lor de apărare.

Să discutăm astăḑĭ şi cele-l-alte eventualităţĭ.

Ce am face protestând contra păşiriĭ Ruşilor pe teritoriul nostru, spre a se răsboi cu Turciĭ?

Negreşit un act de ostilitate contra Rusieĭ.

Ce am face adunând armata şi materialul nostru de răsboĭu şi retrăgându-ne la munţĭ, în faça trupelor rusescĭ?

Neapărat o demonstraţiune militară în contra armateĭ rusescĭ, echivalentă cu o declarare de răsboĭu.

Orĭ-cât am voi să întortochĭem lucrurile, acésta este purul şi exactul adevĕr.

Dând dar faptelor adevĕratul lor nume, fără a ne juca asupra cuvintelor, este vorba de a face un act de ostilitate, şi pe lângă acesta, o demonstraţiune militară în contra Rusieĭ.

Pe ce ne am întemeia întru acésta? Care ne arŭ fi aliaţiĭ siguri şi puternicĭ, ce ne arŭ veni imediat în ajutor? Autorul „Cugetăriĭ politice“ nu ne o spune.

Să ḑicem că l'am ascultat; fără de a ne fi asigurat de nicĭ o alianţă, fără de a fi vĕḑut că contra Rusieĭ se ridică cu armele vre o putere Europeană, noĭ am protestat, ne am luat tunurile, puscele, muniţiunile, soldaţiĭ şi ne am retras la munţĭ. Ce se întêmplă în asemenea cas?

Óre Ruşilor le ar da mâna să lase în spatele lor o armată ostilă, gata la orĭ-ce moment, la orĭ-ce prefacere politică, la orĭ-ce neisbêndă răsboĭnică, să le cadă în spinare, să 'ĭ desorganiseze, să le taĭe comunicaţiunile cu Rusia, să le causeze în fine un cumplit desastru? Cea maĭ elementară prudenţă militară nu 'ĭ ar lăsa să comită o asemenea nesocotinţă.

Armata ruséscă s'ar vedé astfel nevoită să se iea în góna armateĭ române; acésta n'ar maĭ avé atuncĭ decât duoĕ lucrurĭ de făcut : séŭ să se încaĭere în bătaie — şi însuşĭ autorul „Cugetăriĭ politice“, ḑice că acésta ar fi un zadarnic olocaust —, séŭ să se retragă cu precipitare, lăsând cu voie fără voie, parte din material, luat imediat de Ruşĭ ca prédă legitimă de răsboĭu, şi trecênd în Austria, unde ar fi desarmată şi dispreçuită.

Ce se face cu ţéra în âmbele aceste casurĭ?

Este séŭ nu luată de Ruşĭ prin dreptul de cucerire?

Trebuĭe séŭ nu ca puterile europeane să sară tóte ca să ne o redé?

Şi suntem noĭ asiguraţĭ formal de maĭ nainte că ele vorŭ sări ca să interḑică Ruşilor de a o păstra, şi ne vorŭ reda-o?

Nu este óre maĭ probabil că, în faça desertiunii guvernuluĭ şi a întregeĭ armate române de la postul lor, spre a fugi peste hotare, acele puterĭ vorŭ veni să facă împărţirea uneĭ ţĕrĭ ce s'ar fi arătat incapabilă de a 'şĭ aparţine sieşĭ.

Acésta este una din alternative; vine acum alta.

Să ḑicem că autorul „Cugetăriĭ politice“ se întemeĭază în calculele sale politice pe o alianţă, bună óră pe alianţa Austro-Ungarieĭ şi că prin urmare ne povăţuĭesce să protestăm şi să ne retragem la munţĭ, pentru ca, de acolo, unindu-ne cu armata austro-ungaréscă, să cădem de odată asupra armateĭ rusescĭ.

Bine-voim noĭ a admite acésta, pentru a atribui maĭ multă seriositate „Cugetăriĭ“ în povaţa sa de protestare şi de retragere; autorul nu vorbesce ânsĕ de nicĭ o asemenea alianţă, ci spune că ar trebui să facem dupe cum ne povăţuĭesce, orĭcarĭ arŭ fi împrejurările.

Să admitem dar că noĭ protestăm, ne re-

tragem cu armata la munţĭ şi imediat trece în ajutorul nostru armata austro-unguréscă. Ce se întêmplă atuncĭ?

Séŭ Austro-Unguriĭ, împreună cu noĭ, suntem învinşĭ de Ruşĭ, respinşĭ peste Carpaţĭ şi atuncĭ perdută este ţéra nóstră, fără ca nimenĭ să o maĭ pótă scăpa, de óre-ce Austro-Ungaria, braç al puterilor europeane într'o asemenea cestiune, ar fi redusă la neputinţă.

Séŭ armata austro-unguréscă este învingĕtóre, respinge trupele rusescĭ peste Prut, şi atuncĭ ĭarăşĭ perdută este ţéra, cŏcĭ cine óre ar maĭ puté să dispute Austro-Ungarieĭ o dominaţiune de atâta timp rîvnită?

In âmbele casurĭ România va fi perdută, séŭ cel maĭ puçin cĭuntită, redusă la jumĕtate.

Interesul nostru naţional este, pênĕ se vorŭ stabili alte raporturĭ între naţiunĭ, ca nicĭ Austria să învingă pe Rusia, nicĭ Rusia să învingă pe Austria; în âmbele casurĭ, în starea actuală a lucrurilor, am fi perduţĭ. Aceste duoĕ marĭ puterĭ trebuĭe să 'şĭ facă echilibru una altia. Noĭ ne aflăm adăpostiţĭ chĭar sub tavele balanţeĭ; orĭ din ce parte s'ar distruge echilibrul, am fi striviţĭ.

Apoĭ înfăçişându-ne consecinţele fatale ale protestăriĭ şi retrageriĭ nóstre la munţĭ, să nu uĭtăm că, ḑicênd Rusia şi Austro-Ungaria, nu ḑicem tot. Maĭ este Germania, care e maĭ mult

âncŏ decât dînsele, în acéstă cestiune; e Germania care, prin posiţiunea eĭ între Austria şi Rusia, devine arbitrul natural al conflictelor din Orient. Ea face victoriósă pe Rusia, ţinênd în frêŭ pe Austria séŭ face pe Rusia să se retragă, lăsând mâna liberă Austrieĭ. Ea face pe Austria victoriósă dându'ĭ ajutor în contra Rusieĭ, séŭ perde pe Austria lăsând'o să se aventureze contra Rusieĭ şi cădênd pe la spate asupra eĭ. Intr'un cuvênt, atitudinea Germanieĭ decide tot în complicările din Orient.

Prin urmare déca armata ruséscă pornesce contra armateĭ nóstre la munţĭ, şi Germania ţine în frêŭ pe Austro-Ungaria, suntem perduţĭ; ţéra nóstră e luată prin drept de cucerire, şi incalculabile nenorocirĭ sunt causate în acelaşĭ timp, la câmp, de Başibuzucĭ şi de Cerchezĭ.

La câmp Turciĭ, la munţĭ Ruşiĭ: prédă şi măcel preste tótă ţéra.

Décă Austro-Ungaria este lăsată a se încăĭera în răsboĭu, şi apoĭ Germania dă, séŭ ajutor Ruşilor în contra Austriacilor, séŭ Austriacilor în contra Ruşilor, ce se întêmplă?

In primul cas Austro-Ungaria, atacată din duoĕ părţĭ, e sfĕrâmată; Ruşiĭ ajungŭ triumfătorĭ în culmea Carpaţilor, isgonind 'nainte-le rĕmăşiţele armateĭ austriace şi române; ţéra e cucerită, şi nimenĭ nu maĭ póte disputa Rusieĭ acéstă cucerire, Austro-Ungaria fiind redusă la neputinţă, de nu chĭar nimicită.

In al duoilea cas, Rusia cedéză naintea puterilor Austro-Ungarieĭ ajutate de Germania; armatele rusescĭ sunt aruncate peste Prut şi armatele austriace ocupă ţéra. „Frumósa Dunăre albastră germană“ să realisă atuncĭ ca şi „Rhinul german,“ şi Unguriĭ îşĭ daŭ de-a-dreptul mâna cu Turciĭ peste Dunăre, dupe aspiraţiunea exprimată în alegorie chĭar pe sabia oferită luĭ Abd-ul-Kerim, unde un magnat ungur îşĭ dă mâna peste Dunăre cu un paşă turc. Cine va maĭ opri realisarea acesteĭ aspiraţiunĭ, când Rusia, care face echilibru Austrieĭ, va fi învinsă şi slăbită.

Ĭată perspectivele ce ni le deschide „Cugetarea politică“ de care ne ocupăm; în orĭ-ce cas şi orĭ-cum s'ar întórce lucrurile, prédă, incendiŭ şi măcel din partea Turcilor, cucerire din partea Ruşilor séŭ din partea Austriacilor.

Joĭ, $^{16}/_{28}$ fevruarie, 1877.

XIII.

ALIANȚA CU RUSIA LA CAS DE RĂSBOIU

Scirĭ de pace începŭ a veni din tóte părţile; prin urmare, pericolele urgente la care ne expunea înteţirea răsboĭuluĭ în Orient parŭ a se fi răsipit séŭ, maĭ bine ḑicênd, a se împuçina de-o-

cam-dată pentru noï din ce în ce maï mult. Să profităm de securitatea nóstră relativă de astădĭ, spre a maï provoca óre-care cugetărĭ, fără pretensiune de a da rĕspunsul cel maï nimerit.

E firesc lucru ca, dupe o agitaţiune aşa de mult prelungită, dupe atâtea grijĭ mereŭ preînoite, tot omul, începênd acum maï mult séŭ maï puçin a se linişti, să voïască a 'şĭ da séma déca cu drept cuvênt a fost îngrijat şi déca din evenimentele cele petrecute nu rĕsarŭ ce-va bune raţiunĭ d'a se preocupa despre viitor.

Fost'a numaï foc de païe acea vôlvóre care se aprinsese aşa de tare în vecinătăţile nóstre?

Revolta surdă şi uneorĭ chïar făçişă, a Bulgarilor, urmată de gróznicele măcelurĭ şi devastărĭ ale sĕlbaticilor Başi-buzucĭ şi Cerkezĭ mahometanĭ; eroicul răsboïu susţinut de Sêrbĭ şi de Muntenegrenĭ, în timp de opt lunĭ, în contra uneĭ armate îndecit de puternică; înferbêntarea răsboïnică a Rusieĭ şi dispoziţiunile arătate însuşĭ de Ţarul în favórea poporaţiunilor creştine de peste Dunăre; mişcarea opiniunii publice şi apoĭ şi a diplomaţieĭ, în tótă Europa apusană; congresul puterilor adunat în conferenţă şi tratând despre sórtea supuşilor Porţiĭ; în fine revoluţiunĭ peste revoluţiunĭ, uciderĭ şi maziliĭ în cele maï 'nalte regiunĭ ale guvernuluï otoman; ïată o succesiune de evenimente care, fiind âncŏ şi grămădite într'un spaţïu fórte restrîns de timp,

anunțaŭ o conflagrațiune generală a Orientuluĭ.

Și de-o-dată totul pare acum a se pornì cu binișorul pe o cale lin așternută. De unde ne așteptam la hopurĭ maĭ marĭ și maĭ primejdióse, s'ar ḑice că fie-care îșĭ face acum o datorie de a limpeḑi calea politiceĭ Orientuluĭ, dând cu îngrijire în laturĭ orĭ-ce pĭedică ar puté nasce din aspirațiunĭ și din susceptibilitățĭ, proprie unora și altora.

S'a ḑis că Rusia a instigat răscóla Slavilor din imperiul otoman, că prin intrigile eĭ s'a deșteptat în sînul poporațiunilor iugo-slavone spiritul de panslavism.

Rusia într'adevĕr a strigat maĭ tare că trebuĭescŭ scăpațĭ Bulgariĭ, Sêrbiĭ și ceĭ-l'alțĭ creștinĭ de-a drépta Dunăriĭ de nedreptățile asupritóre ale guvernuluĭ otoman.

Dar ĭată aceiașĭ Rusie s'a potolit și fără să fi obținut nicĭ un resultat positiv și direct la cererile sale.

Care va fi óre causa acesteĭ subite rĕcelĭ din parte'ĭ?

Nu cum-va să fi recunoscut și dînsa că, nu pentru presupusele interese panslaviste ale Țaruluĭ a lucrat Omladina Iugo-Slavilor, ci că Bosniacĭ, Herzegovinenĭ, Bulgarĭ și toțĭ cei-l-alțĭ Slavonĭ de la Dunăre n'aŭ avut și n'aŭ alt cuget decât acela de a se libera pe séma lor proprie și a fi dînșiĭ în Orient popóre de sineșĭ stătătóre,

ca Grecii, ca Românii, bucurându-se de drepturĭ şi de libertăţĭ naţionale?

Acele drepturĭ, acele libertăţĭ, eĭ le cerŭ nu numaĭ de la Rusia, ci de la puterile tóte ale Europeĭ creştine. Sĕrmaniĭ! aŭ avut chĭar cutezarea a le cere de la propria lor virtute, sperând că ceĭ maĭ tarĭ nu 'ĭ vorŭ lăsa să 'şĭ verse sângele în deşert!

Şi ĭată că Rusia, cea bănuită de a fi răsculat pe Slaviĭ Turcieĭ în propriul sĕŭ interes, nu le acordă acum maĭ mult interes decât cele-l-alte puterĭ, care nu potŭ fi acusate de panslavism.

Multe cugetărĭ vorŭ provoca şi trebuĭe să provóce aceste dureróse şi cĭudate evenimente. Datorĭ fiind cu toţiĭ să le studiem bine, credem că pentru moment putem ḑice că ele ne învaţă douĕ lucrurĭ.

Unul: că nu idea *panslavismuluĭ*, care este o ilusiune abstractă şi fără de folos practic pentru nicĭ una din părţile căria ea este atribuită, mână cugetul şi aprinde dorinţele popórelor slavone de la mĭéḑă-ḑi. Sêrbiĭ, Croaţiĭ şi Bulgariĭ nu aspiră d'a fi întrupaţĭ în marele imperiŭ al Norduluĭ, nicĭ chĭar d'a fi supuşĭ patronagĭuluĭ sĕŭ exclusiv. In eĭ se mişcă spiritul unuĭ patriotism cu totul local, idea unor naţionalităţĭ speciale, care nu ţinŭ câtuşĭ de puçin la încorporarea lor în sînul uneĭ vaste puterĭ slavone; tot aşa de

puçin aŭ voit Italieniĭ şi Spanioliĭ să facă parte din imperiul latin, pe care îl improvisase Napoleon I pe la începutul seculuiuĭ nostru.

Rusia nu póte să nu fi simţit care sunt dorinţele şi intenţiunile coreligionarilor eĭ, — fie şi consângenĭ — de la Dunăre. Chĭar să fi avut odinióră dînsa intenţiunea d'a 'şĭ atrage şi a'şĭ incorpora treptat pe ortodoxiĭ de la mĭéḑă-ḑi, experienţa îĭ va fi deschis ochiĭ asupra curentuluĭ firesc ce se produce în sînul acestor poporaţiunĭ, şi suntem în drept să credem că dînsa nu va fi tocmaĭ aşa de naivă, spre a reîncepe mereŭ acelaş joc, în care tot-d'auna dînsa rĕmâne păgubaşă.

Care ar fi dar interesul Rusieĭ, — ni se va ḑice atuncĭ, — d'a susţine mereŭ pe creştinĭ în contra Otomanilor? Ĭată al douilea punt.

Permită-ni-se aci a desvolta puçin idea care, dupe părerea nóstră, rĕsare ca un învăţământ folositor noĕ Românilor ca şi tuturor popórelor din Orient, maĭ ales din diversele şi curiósele evenimente ce s'aŭ petrecut în anul trecut.

Purtarea Rusieĭ, care de astă dată a fost în relaţiunile sale cu Pórta cu totul diferită de ceĭa ce ea era în trecut, pare a se fi desvĕluit subt o nouă fasă, în care a intrat acum politica acesteĭ puterĭ façă cu Orientul.

Nu se va puté tăgădui că o ambiţiósă sete

de cucerirĭ s'a fost amestecat, ăncŏ din secolul trecut, în cruciata pe care Petru cel mare şi urmaşiĭ luĭ aŭ întreprins'o în contra Turcilor, spre uşurarea nevoilor de care sufereaŭ popórele ortodoxe sub jugul Mahometanilor.

Ceĭa ce a rĕmas ănsĕ maĭ evident şi maĭ statornic din acele lupte ale Rusieĭ cu Pórta, a fost liberarea succesivă a unor porţiunĭ din acele popóre.

Liberarea a fost parţială, mică, strînsă, sugrumată ca să ḑicem astfel, dar totuşĭ ea a fost, şi a tăgădui că Rusia a făcut mult în acest sens, ar fi o neiertată falsificare a istorieĭ.

Dar ceĭa ce trebuĭe să adăogim pentru întregirea istorieĭ este că, pe lûngă răsboĭul de devotament religios, pe lûngă lupta meritorie în favórea mântuinţeĭ şi a civilisaţiuniĭ, pe care Rusia le susţinea în contra Mahometanilor, s'aŭ strecurat, tot-d'auna în trecut, probe pré mult învederate de acel amor propriŭ greşit fórte al diplomaţieĭ, care nu se îndură a concede folóse altora, fără d'a opri şi ceva din ele pe sémă'ĭ.

Astfel, Napoleon III, care aşa de mult a contribuit la liberarea şi la unificarea Italieĭ, a perdut mare parte din simpatia Italienilor, din momentul când a pretins o rĕsplată teritoriale fie ea cât de neînsemnată, când a despuĭat pe Italia de douĕ părticele ale eĭ, Nizza şi Savoia.

A cere de la o naţiune cesiunea uneĭ părţĭ

cât de mică din coprinsul eĭ naţional, este tot atât cât a cere omuluĭ drept rĕsplată pentru cel maĭ mare serviciŭ, ca să 'ţĭ dea un ochĭu séŭ o mână din corpul sĕŭ. Este tocméla jidovuluĭ Schylok, un ce care revoltă instinctul naţional în cel maĭ nalt grad şi transformă recunoscinţa chĭar în ură.

Rusia, la 1854, ca şi Francia la 1870, aŭ resimţit cu amar efectele unor asemenea tocmelĭ. Ea va sci, credem, să profite de un aşa mare învăţământ.

Astfel credem că ne putem explica urmările eĭ în conflictul actuale din Orient.

Deşi maĭ mult decât orĭ care altă putere, este lucru firesc ca ea să se intereseze de sórta coreligionarilor şi consângenilor eĭ de peste Dunăre; vedem totuşĭ că ea a învăţat a fi acum tot aşa de cumpătată şi de prudentă ca Englitera.

De óre-ce nu maĭ năzuĭesce a face concuiste teritoriale în imperiul turcesc, ea 'şĭ a mărginit acţiunea în favórea creştinilor de peste Dunăre, în manifestaţiunĭ şi acte diplomatice cu o nuanţă fórte puçin maĭ accentuată decât ale celor-l-alte puterĭ europeane.

Aşa dar ne întrebăm acum:

Ajunsă la acéstă stare de dréptă cumpănire a intereselor sale orientale, Rusia maĭ póte ea óre presenta acele pericule cu care dînsa ne ameninţa făçiş la 1853 şi maĭ înainte?

Când ea, în Orient, s'a pus pe o cale înlesnitóre adevĕratuluĭ progres, adică pe calea urmată de puterile occidentale, cu singura diferență, póte, că ea ar dori să înainteze pe dînsa maĭ răpede; când politica Rusieĭ este aceĭa a Europeĭ civilisate, al căruĭ stég ea se grăbesce maĭ mult póte decât alţiĭ a'l împlânta în părţile orientale; când se vede presenţa şi acţiunea Rusieĭ în aceĭeaşĭ tabără unde sunt puterile cele maĭ progresiste ale Occidentuluĭ, maĭ este óre casul d'a stărui în cea maĭ absolută neîncredere? [1])

Cere-ni-se-va óre să ne lepădăm astădĭ de toţĭ protectoriĭ noştri europenĭ, cari de la tratatul din Paris ne aŭ luat subt ocrotirea lor; şi când eĭ toţĭ sunt acum uniţĭ asupra intereselor Orientuluĭ, noĭ să le strigăm: „Noĕ Românilor ne este témă de voĭ, fiind că aveţĭ pe Rusia printre voĭ! Maĭ bine rĕmânem cu Turciĭ, maĭ ales că eĭ 'şĭ aŭ dat mâna peste Dunăre cu Unguriĭ, cari atât de mult ne ĭubescŭ şi ne vorŭ binele!"

Ĭată la ce confusiune de ideĭ póte să ne

---

1) Ĭată ce dise în Cameră lordul Salisbury:

«Conferența avea douĕ obĭecte în vedere; déca n'a reușit să dea maĭ mult simț comun Turcilor, a reușit cel puçin, cum sper, să înlăture neînțelegerile și să stabiléscă un acord permanent între marile puterĭ, care nu fusese separate decât momentan prin bănuielĭ și neîncrederĭ.»

aducă o rea preçuire a evenimentelor politice, importante şi instructive, ce se petrecŭ astădĭ în Europa.

Să cugetăm la ele; dar să cugetăm drept; cŏcĭ décă este pericol a lucra fără a cugeta bine şi fără a veghïa cu agerime, pericol tot aşa de mare este şi în rătăcirea cugetărilor şi în greşita apreçuire a faptelor.

Joï, 17 fevruarie (1 martie), 1877.

XIV.

CONVENŢIUNEA DE RĂSBOÏU CU RUSIA

Din obiecţiunile câte, în corpurile legïuitóre, s'aŭ rădicat în contra actuluï închiăiat de guvernul nostru cu acela al împĕrăţieĭ rusescĭ, s'a putut observa că nimenĭ n'a găsit şi n'a dat o soluţiune practică, alta decât aceïa la care am ajuns prin tăria evenimentelor, tărie cumpănită în tot timpul cu prudenţă şi cu patriotism de guvernul nostru.

Spus'a óre cine-va, în desbaterile din Cameră şi din Senat, ce trebuïa şi ce putea să facă guvernul român, ca să preîntêmpine ceïa ce s'a întêmplat? séŭ cel puçin ca să asigure posiţiunea

țěriĭ, în asemenea eventualitățĭ, în mod maĭ temeĭnic?

Noĭ n'am audit alt ceva decât unele *recriminărĭ* neîntemeiate și nerațĭonate, unele *declamațiunĭ* al căror rěsunet deșert a dovedit tocmaĭ contrariul de ceĭa ce ele se cercaŭ a dovedi, adică cum că ne sunt glasurile amuțite, sub presiunea uneĭ armiate cotropitóre; în fine, unele *subtile amandamente*, care, admițênd în realitate ca bune faptele guvernuluĭ, păreaŭ a fi făcute cu unicul scop de a'ĭ tăgădui, prin vot, meritul uneĭ purtărĭ înțelepte și patriotice.

Am maĭ putea adauge aci că tóte aceste obiecțiunĭ de diferite soĭurĭ ajungeaŭ la duoě conclusiunĭ:

Una d'o nesocotință pe care numaĭ orbirea pasiunilor o póte explica, dar nu câtușĭ de puçin a o scuza în momente așa de grave.

Alta care era un frumos joc de dibăcie, décă cum-va propunătoriĭ eĭ arŭ fi isbutit a o face să prevaleze.

Nesocotință nescusabilă ar fi fost în adevěr respingerea convențiuniĭ făcute cu imperiul rusesc, nu numaĭ pentru că acel act devenise un fapt împlinit și pênĕ la un óre-care punt obligatoriŭ prin intrarea oștirilor în Principat; dar maĭ cu sémă fiind-că respingerea luĭ ne făcea să scăpăm din mână singurul sprijin, singura armă

de apărare, pe care ţéra nóstră a putut'o afla în aceste momente de pericol.

„Rezemaţi-vĕ, ni se ḑicea, de tratatul din Paris“.—Şi apoĭ tot aceia cari ne daŭ acéstă povaţă veneaŭ a spune că nimic din acel tratat nu maĭ stă în picĭóre. Aşa dar, de ceĭa ce li se pare a fi numaĭ o umbră, cum puteaŭ óre cu sinceritate să céră a rezema existenţa patrieĭ nóstre?

Apoĭ ĭar s'a ḑis: „Nu credem că puterile occidentale să ne fi refusat sprijinul lor. Aduceţi-ne doveḑĭ“.

Guvernul a presentat cu grămada doveḑĭ că s'a adresat către tóte, şi fără curmare, şi pênĕ la ora din urmă, şi nicĭ una din puterĭ n'a voit, séŭ n'a putut să ne apere, nicĭ chĭar printr'o simplă protestare. Tóte aŭ stat şi staŭ âncŏ într'o încurcată nemişcare.

Astfel, pericolul devenind iminent, guvernul l'a prevenit, făcênd, *numaĭ* în ajunul isbucniriĭ răsboĭuluĭ, un act de prudenţă, pe care s'a ferit fórte a 'l face maĭ de timpuriŭ, fiind-că atuncĭ i s'ar fi putut atribui caracterul aventuros, pe care uniĭ voiescŭ să i'l atribuie şi astăḑĭ.

În contra unor aşa slabe obĭecţiunĭ, ţéra, prin delegaţiunile eĭ, s'a pronunçat şi nu se póte ḑice că voturile s'aŭ dat sub presiunea vre unuĭ simţimênt de terόre.

Déca cum-va a existat în corpurile legĭuitóre séŭ afară din ele, un asemenea simţimênt,

acela de sigur nu provenea din actele la care a cooperat guvernul nostru ; din contra, teróre inspiră la noï numaï liniile de purtare pe care aŭ voit a le preconisa uniĭ oratorĭ aĭ oposiţiuniĭ : adică, nepăsarea care ar fi lăsat ţéra în préda orĭ-căreĭ năvălirĭ, şi resistenţa în contra orĭ-căriĭ trecerĭ de oştirĭ prin teritoriul nostru.

Între aceste duoĕ extreme, între umilire d'o parte, şi între benevola şi sigura nóstră sdrobire şi sacrificare de altă parte, guvernul a menţinut naţiunea română pe vechĭa eĭ cale tradiţională, păstrându'ĭ chĭar şi atât prestigiŭ pe cât Statul nostru a putut să câştige prin tratatul de la Paris şi prin propriele silinţe ale Românilor, din cursul acestor ultimĭ duoĕ-ḑecĭ de anĭ.

Tratând cu marele şi puternicul imperiŭ rusesc, în momentul când el îşĭ înalţă spada în apărarea popórelor asuprite din Orient, concedându'ĭ favórea uneĭ libere trecerĭ prin teritoriul nostru, în schimbul uneĭ garantărĭ a tuturor drepturilor nóstre, perdut'a óre Statul român ceva din prerogativele sale? Perdut'a ceva din prestigiul sĕŭ?

Noï credem că *nu*. Ba póte chĭar că faptul este cu totul contrariŭ. Şi tot aşa aŭ credut şi majorităţile în Cameră şi în Senat când aŭ votat ratificarea convenţiuniĭ cu împĕratul Rusieĭ.

S'a vorbit cu acéstă ocasiune de tratatele încheiate de Petru-cel-mare cu Constantin-Vodă

Brâncovénu şi cu Cantemir. Dar oratoriĭ le aŭ dat fie-care o interpretaţiune diferită.

Acelea sunt fapte vechĭ, pe care istoria nu le a elucidat ăncŏ bine.

Ceĭa ce scim maĭ bine şi maĭ lămurit, cŏcĭ ne aŭ spus'o părinţiĭ noştri, ba am vĕdut'o chĭar şi noĭ, este că de un secol încóce armatele rusescĭ aŭ trecut adesé pe tĕrâmul romănesc, ca să facă răsboĭu cu Turcia.

Nicĭ odată ănsĕ, pĕnĕ la anul 1877, împĕrăţia ruséscă n'a priimit a trata cu guvernul român, prin acte oficiale, despre asemenea trecerĭ. Nicĭ odată ea n'a chezăşuit drepturile Romănieĭ ca *Stat de sineşĭ stătător.*

Adesé ănsĕ, în trecut, la închiăierea păciĭ, Rusia a stipulat pentru principatele romăne óre-care avantagie, pe care ea nicĭ nu le promisese.

Este óre de credut că astădĭ impŏratul Alexandru se va arăta maĭ puçin scruplos în păzirea îngagĭamentelor sale, decât predecesoriĭ luĭ s'aŭ arătat binevoitorĭ către creştiniĭ din imperiul turcesc?

Nicĭ caracterul personal al Ţaruluĭ actual, nicĭ interesele pe care le susţine acum Rusia în Orient, nu potŭ întemeĭa o astfel de temere.

Şi unul şi altele sunt astădĭ pentru noĭ garanţiĭ morale, care se adauge pe lângă cele obţinute prin convenţiunea închiăiată, pe lângă cele pe care ni le a însemnat tratatul de Paris.

Déca puterile occidentale aŭ socotit de cuviinţă, în împrejurările actuale, á nu face nicĭ o mişcare eficace în favórea acelor garanţiĭ; déca din contra Pórta s'a silit în tot modul a le slăbi, Rusia singură a venit să ne declare că ea privesce interesele eĭ în Orient legate d'acele garanţiĭ ale Statuluĭ român, şi acésta a dovedit'o făcênd cu noĭ o convenţiune asigurătóre.

Întru ce dar aŭ putut vedé oratoriĭ opoziţiuniĭ că convenţiunea cu Rusia dobóră drepturile ce ni s'aŭ confirmat prin tratatul din Paris?

Credŭ eĭ óre că, lăsând să ne calce şi să ne jăfuiéscă Başibuzuciĭ, d'o parte; séŭ să ne fie ţéra ocupată pe de altă parte de armele ruseseĭ, dupe modul usitat în timpiĭ trecuţĭ, adică fără ca ele să ţină întru nimic sémă de consimţimêntul ţĕriĭ; séŭ în fine, credŭ eĭ că sacrificând cu nesocotinţă tóte puterile ţĕriĭ într'o apărare desperată a fruntarielor nóstre, în contra orĭ-căriĭ încălcărĭ, credŭ eĭ că astfel am fi pus subt o maĭ sigură pază drepturile ce ni s'aŭ întărit la 1856?

Nimic în cele spuse la Cameră şi în Senat n'a putut să convingă pe cine-va că se putea face maĭ bine decât ceĭa ce guvernul nostru a făcut.

Nimenĭ n'a putut dovedi că, urmând într'alt

fel, pericolele în care ne aflăm ar fi fost micşorate.

Totul dovedesce din contra.

S'a spus numaĭ—şi aci se vĕdŭ încolţind subtilităţile celor dibacĭ,—s'a spus că, déca cum-va guvernul le va puté asigura că, în orĭ ce împrejurare, tóte puterile subsemnătóre ale tratatuluĭ de Paris, *printre care negreşit şi Turcia*, vorŭ privi acel tratat ca întru nimic vătămat prin convenţiunea ce s'a făcut acum cu Rusia, atuncĭ toţĭ vorŭ vota ratificarea aceleĭ convenţiunĭ.

Int'alte cuvinte, acésta vrea să ḑică: „Bine aţĭ făcut d'a face convenţiunea. Ea e aşa de folositóre ţĕreĭ, încât am voi *noĭ* să ne folosim de dînsa. Pĕcat dar că aţĭ făcut'o voĭ, şi nu noĭ; de aceĭa, ca să vĕ dăm un bil de indemnitate, vĕ cerem să ne asiguraţĭ un lucru, care nu atêrnă câtuşĭ de puçin de la voĭ şi pe care,—întru ceĭa ce privesce maĭ ales Turcia — suntem sigurĭ că nu'l veţĭ puté obţine cu nicĭ un preç, de vreme ce ea a respins chĭar cererile tuturor puterilor celor marĭ. Decĭ déca vom isbuti a face să se adopte frumosul dar ilusoriul nostru amandament, într'însul vom afla îndată mijlocul de a vĕ rĕsturna de la putere şi a ne pune noĭ în locul vostru, unde vom sci să profităm cu o dibace măiestrie de posiţiunea pe care a creat'o, cu neinteresare, patriotismul vostru cel naiv".

Din fericire, n'avem să ne maĭ temem de

pĭedicele pe care s'aŭ cercat a le pune oposiţiunea în calea guvernuluĭ actual.

Printre pericole, el a călcat pênĕ acum cu prudenţă, ferind naţiunea, pe cât fu putinţă, de prăpastiele cele marĭ.

Ea l'a aprobat.

Intărit prin acéstă aprobaţiune, el va păşi înainte, fără d'a se deslipi un moment de dînsa.

Aşa, ne va conduce la mântuire bunul geniŭ al Românieĭ!

Mĭercurĭ, 20 aprilie (2 maĭ), 1877.

XV.

SUZERANITATEA TURCIEĬ

Recitim ultima circulară a Porţeĭ în privinţa declaraţiuniĭ de răsboĭu a Rusieĭ, şi tot-d'o-dată ne repurtăm cu mintea la cele ce s'aŭ spus de oratoriĭ oposiţiuniĭ, în memorabilele şedinţe ale Cameriĭ şi Senatuluĭ, asupra roluluĭ ce trebuĭe reservat ţĕreĭ nóstre în acest conflict.

Dintr'o asemené alăturare resultă maĭ ânteĭ, pentru noĭ, o tristă impresiune; dar, luând lucrurile maĭ de aprópe, chĭar în ceĭa ce póte un moment să întristeze, noĭ recunóscem elemente de întărire şi speranţe legitime pentru viitor.

Âncŏ şi pênĕ astăḑĭ, cu aceĭaşĭ îndĕrĕtnică obstinaţiune care a caracterisat purtarea Porţiĭ către Statul român de la închiăierea tratatuluĭ din Paris pênĕ acum, cu acelaş ton de despreçuitóre autoritate, ministerul turcesc vine să spună Europeĭ că „Rusia, declarând răsboĭu imperiuluĭ otoman, a şi început ostilităţile prin *invasiunea* unuĭ Principat, *care face parte integrantă din Staturile Sultanuluĭ.*"

Şi pe când manifestul Turcieĭ venea să ne asvêrle în faça lumiĭ, acéstă nuoă, nemeritată şi maĭ ales imprudentă insultă, s'aŭ găsit la noĭ ómenĭ, cari să ne spună că locul Statuluĭ român trebuĭe să fie astăḑĭ la edecul, la remorca politiceĭ turcescĭ!

Într'adevĕr, este aci motiv de întristare. Sĕmênţa de umilire âncŏ cu totul nu s'a stêrpit din holdele românescĭ.

Dar a rĕmas puçină, a rĕmas răsipită; deşi încolţesce p'alocuré, apoĭ din norocire, flórea învóltă şi vîrtósă a geniuluĭ românesc isbutesce pretutindeni a înăbuşi acea buriană.

Scim bine că ni se va ḑice: „Noĭ n'am cerut ca ţéra să se închine cu umilinţă și fără restricţiune Porţeĭ. Am cerut numaĭ ca să fie ferită de pericolele cu care o ameninţă ambiţiunile panslaviste ale Rusieĭ. Acolo noĭ am vĕḑut pericolul maĭ mare."

Dar ce însemnéză óre acest fel de cuvinte, rostite în ḑioa de aḑĭ?

Tuturor s'a arătat, s'a dovedit cu acte patente, cu fapte netăgăduite, că puterile apusane ale Europeĭ, la care guvernul nostru a recurs mereŭ, n'aŭ voit séŭ n'aŭ putut să ne pună sub scutul lor apărător, pe timpul cât Rusia şi Turcia vorŭ fi încăierate în lupta lor particulară.

Noĭ stăm la mijloc, între cĭocan şi nicovală, gata a fi sdrobiţĭ fără cruţare, de n'am afla cum-va noĭ înşine o cale spre a ne pune la adăpost. Trebuĭe să găsim calea.

Dar ne mână ea óre, acea calea de scăpare, maĭ mult în partea Turcilor, decât într'a Rusieĭ?

Acéstă soluţiune resultă neapărat din raţionamentele celor cari, maĭ presus de tóte, voĭaŭ a ne face spaĭmă de Rusia.

Ca şi manifestul Porţiĭ, partisaniĭ politiceĭ de umilire aŭ căutat a dovedi că, în conflictul actual, suferinţele creştinilor de peste Dunăre sunt tóte uneltirĭ ale Rusieĭ, că poporaţiunile din imperiul otoman arŭ fi fericite, în slăbicĭunea lor, de a se supune juguluĭ turcesc, arŭ fi chĭar mêndre a face parte integrantă din domeniul Sultanuluĭ, décă ambiţiunea cotropitóre a Rusieĭ nu le ar aţîţa în contra legitimilor lor stăpânĭ.

Ĭată puntul de vedere turcesc, pe care diplomaţia otomană îl proclamă.

Ne întrebăm ânsĕ: „Pentru ce am luptat noĭ

de secolĭ? Pentru ce am cerut cu glas tare şi am dobêndit în fine de la congresul puterilor europeane întărirea dreptuluĭ nostru de a fi o *naţiune*, un *Stat* în Orientul Europeĭ?

„Óre susţinut-am noĭ tóte aceste lupte, pentru ca chĭar în ḑioa de pericol pentru dînsa, Pórta, în vecĭ pentru noĭ viclénă şi trufaşă, să ne spună: — Nu sunteţĭ nimic! Nu sunteţĭ măcar ce a vrut să facă din voĭ puterile Europeĭ! Cu neplăcere am fost silită să îngăduĭ a vi se da drepturĭ. Mereŭ am căutat să vi le restrîng, să vě umilesc. Acum ăncŏ vě declar în ajunul unuĭ răsboĭu decisiv póte pentru Orient, că de la noĭ, de la puterea otomană să nu aşteptaţĭ nimic maĭ mult decât înjosire, decât umilire! Snnteţĭ parte integrantă a moştenirii semiluneĭ."

Şi pe când un asemenea limbagĭu rěsare limpede şi învederat din tóte actele şi din tóte faptele Porţiĭ, noĭ Româniĭ să priimim benevol posiţiunea mişeléscă ce ni se promite de Turcĭ?

Într'adevěr, ar fi ruşine, ar fi nebunie, chĭar şi décă, în câmpul opus, nu ni s'ar fi deschis un orizont maĭ luminos, o posiţiune maĭ clară, maĭ sigură, maĭ demnă, maĭ bine întemeĭată pe tot ce logica politică, pe tot ce garanţiile oficiale aŭ în sine maĭ positiv.

Noĭ vedem că de aprópe 400 de anĭ, de când ne aflăm în contact politic cu puterea otomană, ea ne a făcut pênĕ acum şi tot *binele* şi tot *rĕul* cât ne putea face.

Binele e un ce problematic, déca nu cu totul negativ.

S'a ḑis că în timpiĭ trecuţĭ, recunóscerea Sultanilor drept suzeranĭ, séŭ aliaţĭ protectorĭ aĭ Domnielor românescĭ, ne a scăpat de încorporare în regatele polon şi maghiar, în imperiele austriac şi rusesc.

Va fi; dar noĭ Româniĭ, dupe ce, în timp de 300 de anĭ, am luptat mereŭ în contra sângerósei barbariĭ a Otomanilor, protectoriĭ noştriĭ, apoĭ, ḑĕu, nu scim, déca n'am fi isbutit şi maĭ bine a ne strecura maĭ întărițĭ şi maĭ înaintaţĭ în tóte, de sub jugul unor sceptre creştinescĭ?

Ĭată dar la ce s'ar reduce *binele* ce ne a făcut pênĕ aḑĭ Turcia.

Cât despre *rĕŭ*, nu este óre destul a ḑice că, în curs de secolĭ, ne am tocit mereŭ puterile în luptele ce am fost siliţĭ să susţinem în contra înşişĭ protectorilor noştriĭ?

Pênĕ şi astăḑĭ, nimic nu s'a schimbat în aceste straniĭ relaţiunĭ ale suzeranuluĭ cu vasalul sĕŭ.

Dar ceĭa ce s'a schimbat cu totul, şi ceĭa ce trebuĭe neapărat să provóce o schimbare decisivă

a acesteĭ false situaţiunĭ, este starea morală şi politică a vasaluluĭ, cum dicŭ Turciĭ.

Tributarĭ, cel maĭ mult, aŭ devenit, de voĭa lor, Domniĭ Românĭ, atuncĭ când aŭ vĕdut că numaĭ plecând capul lor vorŭ puté să scape ţéra de sabia şi de pustiirea Otomanilor.

Era o *raţiune de Stat*, şi trebuĭe să preçuim cu respect acea înţeléptă şi patriotică sfâşiare de inimă pe care 'şĭ aŭ impus'o mariĭ noştriĭ Domnĭ din trecut, Mircea şi Stefau.

Dar, când aceĭaş *raţiune de Stat* nu maĭ e-xistă, când nicĭ temerea, nicĭ vre un folos practic nu maĭ potŭ legitima vechĭele relaţiunĭ, păstra-se-vorŭ ele în etern, fără de nicĭ o logică politică, fără de nicĭ un alt efect practic, decât acela de a fi vasalul necontenit expus la insulte şi la u-milirĭ, din partea rĕŭ-voitoruluĭ sĕŭ suzeran?

Îndată ce un popor simte că este în stare, chĭar cu sacrificiĭ din parte'ĭ, a trăi într'o posi-ţiune maĭ înaltă, maĭ respectată, decât aceĭa în care l'aŭ ţinut neputinţele trecutuluĭ, el este cul-pabil déca nu face însuşĭ un pas înainte.

Aşa, puiĭ de vultur, din minutul când simtŭ că tuleĭele aripelor aŭ devenit la dînşiĭ pene, eĭ nu staŭ trândavĭ în cuĭb, ci se avêntă în sbor, şi din sbor nu s'a pomenit ca vre o-dată puiĭ de vultur să cadă jos.

Acésta este legea naturiĭ, pe care trebuĭe

să fim orbĭ ca să nu o vedem domnind în politică, precum și aĭuré.

Apreçierile de felul celor pe care ni le inspiră dispositiunile false și nejustificabile ce Pórta le manifestă pe tot momentul în privința Statuluĭ român, sunt fără îndoiélă în contradicțiune veghiată cu politica pe care a recomandat'o țěreĭ nóstre oratoriĭ oposițiuniĭ.

Dar, — precum am maĭ spus'o, — acea politică n'a fost și nu póte fi aprobată de națiunea română în ḑioa de aḑĭ.

Națiunea simte că póte face astăḑĭ de la sine maĭ mult decât ceĭa ce se vedeaŭ siliţĭ a face părinţiĭ nostriĭ.

Nu în deșert s'a bucurat dînsa, în timp de duoě-ḑecĭ de anĭ, de beneficiile tratatuluĭ de la Paris.

Ar fi fost o dovadă că ea n'a sciut să preçuiéscă folósele aceluĭ tratat, déca, în împrejurările de astăḑĭ, ea nu s'ar fi simțit capabilă d'a lua de la sine-șĭ o resoluțiune maĭ conformă cu interesele și cu demnitatea eĭ, decât aceĭa pe care 'ĭ a povățuit-o oposițiunea și la care a chiămat'o, cu o așa nesocotită trufie, guvernul turcesc.

Respectând tratatul de la Paris, națiunea română s'a arătat pênĕ acum deplin adăpată de spiritul și de tendențele aceluĭ tratat, care avea

drept scop, întru ceïa ce o privesce pe dînsa, să pună la noï bazele unuï adevĕrat *Stat* român.

Dar progresul e legea conducĕtóre a naţiunilor, şi celeï române, pornită pe calea luï, nu'ĭ este ĭertat a sta mult pe loc, când ca puïul de vultur îşĭ simte pene crescute la aripĭ.

Marţĭ, 26 aprilie (8 maïu), 1877.

XVI.

CE NE ESTE ACUM MAĬ PROFITABIL?

Precum tóte puterile şi precum tóte naţiunile din Europa, România a sperat, în curs de aprópe un an de ḑile, că se va pune stavilă curentuluĭ răsboĭnic care începuse a se manifesta în Orient.

Cabinetele cu óre-care sfiélă, aŭ lucrat în acest sens.

La noï, cu bărbăţie şi cu stăruinţă, s'a manifestat dorinţa viïe de a nu aţîţa câtuşĭ de puçin animosităţile, de a deveni un lanç de unire, şi nu de loc o causă de învrăjbire, între ceĭ cari cereaŭ dreptatea pentru popórele creştine din imperiul turcesc şi ceĭ cari o refuzaŭ séŭ voiaŭ s'o scamoteze.

Am putut spera mult timp că puterile eu-

ropene care, de douĕ-ḑecĭ de anĭ acum ne aŭ făgăduit să ne menţină într'o stare care să ne permită desvoltarea nóstră progresivă fără sguduĭelĭ violente, că acele puterĭ, ḑicem, vorŭ profita acum de acéstă posiţiune excepţională, pe care ne o lăsase să o întrevedem, ca să ne scótă cu totul afară din jocul primejdios al luptelor armate între puterĭ, şi póte chĭar ca să facă din noĭ o stavilă la desfrênările aceluĭ joc.

Speranţa ne a fost cu totul amăgită.

Françа ne a dat tot ce ea póte astăḑĭ să maĭ dea în concentrata reservă ce 'ĭ impunŭ próspetele eĭ nenorocirĭ; adică ne a insinuit povaţa de a ne cârmui dupe propriele nóstre interese şi nevoĭ.

Nu altfel ne a învăţat a face şi puternica Germanie, care, în luptele eĭ cu França, a dovedit că póte mult acela care scie ce voĭesce şi care lucréză cu stăruinţă şi cu energie la un scop determinat prin înseşĭ evenimentele ḑileĭ.

A fi cu spiritul deştept şi a nu şovăi când se presentă prilejul, ĭată ce constituĭe astăḑĭ adevĕrata mărire a guvernuluĭ prusian.

Un asemené învăţământ este de o valóre nepreçuită, şi a nu profita de dînsul, ar fi să ne dăm înşine osânda de mórte, séŭ cel puçin de incapacitate.

Când dar, aceĭaşĭ povaţă: „*Fă ceĭa ce poţĭ face, şi ceĭa ce 'ţĭ este* **maĭ profitabil!**“ ne vine

din douě părţĭ, adică şi de la puterea de unde am vědut numaĭ bine şi de la acea putere care, cu aşa mult tact, a sciut să profite de ocasiunile priincĭóse ce evenimentele îĭ presentaŭ; când, dicem, biruitorul norocos şi biruitul experimentat ne aŭ dis séŭ ne aŭ şoptit: „*Faceţĭ ceĭa ce vě povăţuĭesce trebuinţa şi putinţa!*“ óre trebuĭe noĭ să rěmânem surdĭ la acéstă înţeléptă povaţă şi să dăm ascultare la recomandaţiunile părţeĭ opuse?

Ce ne venea însě de acolo?

Ni se dicea: „Sunteţĭ slabĭ, nu numaĭ din puntul de vedere material; dar maĭ cu sémă din cel moral. Din avantagiele pe care vi le a creat tratatul din Paris, voĭ nu aţĭ sciut trage nicĭ un folos. Aţĭ rěmas, astădĭ la 1877, ceĭa ce eraţĭ la 1854. Aceĭaşĭ cale umilită este dar scăparea vóstră.

„Supuneţi-vě cu respect Turcieĭ; sărutaţĭ mâna sângerată, care schinguĭesce pe creştiniĭ de peste Dunăre, şi mulţumiţĭ Domnuluĭ décă, graţie puterilor europeane, vě aflaţĭ într'o stare puçin maĭ ticălósă decât aceĭ creştinĭ. De dînşiĭ ne e milă. Ne vom cerca să obţinem de la Pórtă ceva uşurărĭ pentru dînşiĭ. Ĭar pentru voĭ Românii, nu putem, nu voim să facem *nimic*. Interesele nóstre ne ducŭ aĭuré. Aşa dar, să se înţelégă Domnul vostru cu Serdar-Ecremul turcesc, paşă cu paşă!“

Nu se alegŭ óre aceste cuvinte din faptele şi din spusele Englitereĭ?

Şi noĭ între douĕ vênturĭ, care ne şuĭeră fie-care pe alt ton, din care unul ne avêntă pe calea demnităţiĭ naţionale şi a speranţelor viitóre, ĭar cel-l-alt ne aşterne cu umilinţă pe câmpul veştejit al trecutuluĭ, noĭ ce avem să facem?

Toţĭ, Domnitor, guvern şi naţiune, nu am stat mult la îndouĭélă ca să apucăm calea înainte, ĭar nu să ne întórcem înapoĭ, precum ne aŭ povăţuit puçiniĭ de la noĭ, cari s'aŭ făcut ecoul acelor puterĭ ce în tot timpul aŭ susţinut pe Turcĭ în detrimentul nostru.

Puteam face altfel?

Noĭ rĕspundem ăncŏ o dată cu tărie:

Nu! şi chĭar décă ar fi fost pentru noĭ calea umilinţeĭ semĕnată cu maĭ puçine pericole, — ceĭa ce este cu totul contrariŭ realităţiĭ, — chĭar atuncĭ nu ni se cuvenea a ne prăvăli într'însa.

Naţiunea a fost şi este pĕtrunsă de acest simţimênt.

El o va menţine de sicur la înălţimea sacrificielor ce 'ĭ impune.

Moleşită de frică şi înecată de ruşine, ar fi stat ea, déca oştirea nóstră, desfiinţată şi răsipită, s'ar fi ascuns în munţĭ, precum ni se spunea, séŭ chĭar déca s'ar fi pus subt ordinile luĭ Abdul-Kerim.

Astădĭ, când soldaţiĭ noştri rĕspundŭ la focurile ce, în contra orĭ căruĭ drept, Turciĭ asvêrlă în oraşele nóstre dunărene, astădĭ grija pe care tot Românul o simte în inima sa, este o grijă nobilă şi întăritóre.

În faça orĭ căruĭ pericol, adĭ Româniĭ îşĭ potŭ dice cu încredere:

„Nicĭ patria, nicĭ lumea nu vorŭ avé întru ce să ne învinovăţéscă. Deşteptaţĭ din letargia nóstră de aprópe douĭ secolĭ, ĭată-ne întorşĭ la vechia tradiţiune de *bărbăţie românéscă*. Ânseşĭ puterile europeane care aŭ înlesnit, de voĭe de nevoĭe, acum douĕ-decĭ de anĭ acéstă deşteptare, nu vorŭ puté face altfel decât a ne aproba, atuncĭ când noĭ, cu energică voinţă şi cu inimoşie strămoşéscă, vom câştiga şi vom sprijini drepturile nóstre la o viaţă politică şi maĭ liberă şi maĭ desvoltată!

„Le vom respunde cu mêndrie: Ceĭa ce aţĭ aşteptat de la noĭ, ĭată, noĭ vĕ dovedim că l'am câştigat. Suntem în stare de a ocupa cu onóre în Orient cel puçin o porţiune din acea suveranitate pe care aţĭ socotit că Turciĭ vorŭ sci vre o dată să o exercite în folosul luminelor şi al cultureĭ Europeĭ."

In orĭ ce cas, pe pragul pe care noĭ am păşit, ni se deschide o pórtă mare, ce duce spre bine.

Să nu şovăim câtuşĭ de puçin. Avem sta-

tornica credința că nimenĭ nu ne va puté scóte afară de unde vom fi intrat, în virtutea drepturilor pe care Europa ni le a confirmat sunt cățĭ-va anĭ şi pe care adĭ noĭ înşi-ne şi *numaĭ noĭ*, le putem întări în mod neperitor prin statornicia şi bărbăția nóstră.

Joĭ, 28 aprilie (10 maĭu), 1877.

XVII.

ÎNDEMNĂRI LA INDEPENDENȚĂ

1°.

Este o logică a evenimentelor care înfruntă şi întrece tóte slăbiciŭnile şi tóte şovăirile firiĭ omenescĭ.

Când omul, deşteptat de primele lucirĭ ale zorilor, nu voĭesce să crédă că îndată are să se facă dioă şi, în fața lumineĭ, tot se maĭ cĕrcă a dormi, atuncĭ chĭar sórele ĭea în curênd sarcina de a'l orbi cu radele sale. Neînvinsa luĭ arşiță ridică pe trândav în picĭóre, şi 'l mână, cu voĭe fără voĭe, la munca întăritóre de la care el se codea.

Încredĕtorĭ în acéstă lege de mântuire a naturiĭ, noĭ ne mîhnim, dar nu desperăm, când în calea desvoltăriĭ nóstre naționale întêmpinăm una

din acele slăbiciunĭ, una din acele șovăirĭ, ascunsă sub vělul zadarnic al prudenței politice.

Din norocire, puçine de aceste codirĭ avem a semnala în istoria contimporană a Statuluĭ român. Națiunea nóstră, cu o minunată tărie, 'șĭ a croit calea sa, sunt acum vre o treĭ-ḑecĭ de anĭ; și de atuncĭ, cu o stăruință care 'ĭ asigură viitorul, a pășit cu salturĭ răpeḑĭ tot pe acea cale înainte.

Déca une orĭ s'a putut crede că ea 'șĭ a uĭtat țělul și c'a aromit în nepăsare, lăsând frêul destinelor eĭ în mânĭ slabe și nehotărîte, apoĭ n'a trecut nicĭ o dată timp mult, și dînsa, cu un noŭ și spornic avênt, s'a împins înainte și a străbătut într'o oră tot drumul în care rĕsgêndirĭ nesocotite o oprise cât-va înapoĭ.

Să nu uĭtăm că astfel 'ĭ a fost mereŭ mersul, de la tratatul din Paris încócĭ, și, mulțămită Domnuluĭ, trebuĭe să constatăm că nicĭ una din rătăcirile momentane la care a fost supusă sórta interióră a Românieĭ n'a împedecat pe națiunea română de a ajunge treptat tóte scopurile pe care ea 'și le însemnase în programa națională a Divanuluĭ *ad-hoc* din 1857.

Rumegând în silă zăbalele în care *Convențiunea* întocmită la Paris voise să înstruneze dorințele exprimate de națiune, dînsa n'a stat pe pace pênĕ ce, una câte una, nu le a sdrobit pe tóte, și pênĕ ce n'a obligat pe puterile Europeĭ să re-

cunóscă că însă'şĭ ea scie maĭ bine să 'şĭ deschidă calea progresuluĭ, decât precum 'ĭ o aşternuse ele.

În timp de douĕ-ḑecĭ de anĭ, acésta a fost lucrarea nepregetată a Românilor. Rônd, una dupe alta, eĭ aŭ adus la îndeplinire tóte dorinţele exprimate în Divanurile *ad-hoc*.

Tratatul din Paris învedera tendenţa de a se forma pe malul stâng al Dunăriĭ un Stat cu viitor politic.

Silinţele şi activitatea Românilor n'aŭ desminţit eficacitatea acesteĭ ideĭ.

Din contra, eĭ aŭ dat mereŭ doveḑĭ că, lăsaţĭ în voĭa lor, potŭ merge şi maĭ răpede decât se spera de la dînşiĭ.

La acéstă vîrtósă a lor propăşire, maĭ tóte puterile garante aŭ aplaudat. Ele aŭ aprobat şi aŭ confirmat, fără mare obstacol, tóte avênturile prin care pupilul da mereŭ doveḑĭ de bărbăţie, şi 'şĭ câştiga însuşĭ drepturĭ, pentru care tutoriĭ nu 'l socotise âncŏ matur.

România făcea de la sine, şi fără de a şovăi, tóte pasurile înainte pe calea ce 'ĭ o deschisese tratatul din Paris.

Cine putea dar să n'o aprobe, afară numaĭ de acele puterĭ, care, âncŏ de la 1856, voĭaŭ să 'ĭ refuse chĭar şi ceĭa ce de pe atuncĭ i s'a acordat?

Admiţêndu-se că dispoziţiunile aceluĭ tratat relative la Statul român, formaŭ ca un stadiŭ,

în care noĭ — maĭ ĭute decât se credea, — am câştigat treptat tóte gradele ce se puteaŭ căpĕta într'însul, ĭată-ne acum ajunşĭ acolo, unde nu maĭ avem ce să maĭ cerem, în marginile tratatuluĭ din 1856.

Este óre ânsĕ acésta şi ultima limită a dorinţelor şi a putinţelor nóstre?

Décă o asemenea cestiune va fi făcută noĕ Românilor, puçinĭ sunt la noĭ aceĭa, — şi chĭar de aceĭ puçinĭ, ruşine să ne fie! — cari vorŭ ḑice că posiţiunea ce ne a creat-o tratatul din Paris este ceva maĭ mult decât o stare provisorie, intermediară, în timpul căria ni s'a cerut ca să dăm lumiĭ doveḑĭ că putem să fim maĭ mult decât ceĭa ce am fost în cursul ultimuluĭ secol.

Asemenea doveḑĭ, noĭ le am dat mereŭ.

La fie-care din ele, puterile garante, — unele cu sinceră satisfacţiune, altele prin forţa evenimentelor — aŭ dat aprobarea lor.

Negreşit că nicĭ ele nu potŭ avé cuvinte ca să ne opréscă în loc pe calea ce înseşĭ ele ne aŭ deschis'o. Din contra, celor maĭ multe din ele noĭ le înlesnim acţiunea, când, profitând de ocasiunĭ, facem câte un pas înainte.

Cade-se dar noĕ să maĭ avem slăbiciunĭ şi şovăirĭ?

Nu este lucru învederat că pe cât vom înainta maĭ apăsat şi maĭ statornic către ţĕlul existenţeĭ nóstre politice, pe care Europa întrégă

l'a aprobat în mod implicit, prin confirmarea drepturilor nóstre în areopagul eĭ, nu este óre învederat că pe cât ne vom afirma maĭ tare fiinţa nóstră viĭe printre Staturile Orienţuluĭ, nimenĭ nu ne va puté sta împotrivă?

Şi în adevĕr, ceĭ cari aŭ lucrat în favórea nóstră cu gênd că vom deveni un Stat european, ne vorŭ susţiné, de óre-ce le am îndeplinit voinţa, — maĭ curênd póte şi decât credeaŭ, — şi asfel le am înlesnit soluţiunea aşa mult dorită şi căutată a cestiuniĭ orientale.

Ceĭ, din contra, cari ne aŭ combătut acum douĕ-ḑecĭ de anĭ şi cari ne combatŭ âncŏ şi astăḑĭ, vorŭ fi siliţĭ să plece şi de astă dată capul dinainté uneĭ puternice voinţe care covêrşesce şi intrigele şi deşértele lor opintirĭ.

Ĭată, dupe părerea nóstră, raţiunile de logică rece, care arŭ trebui în ḑioa de astăḑĭ să stêrpéscă din inimele tuturor şi slăbicĭunea şi şovăirile.

A ne opri în cale, pe când ea ne stă deschisă, şi a ne svêrcoli în loc cu temerea închipuită că ceĭ ce ne aŭ deschis'o arŭ puté să 'şĭ ĭea pe viitor séma şi să ne o taĭe, fiind-că mergem pré ĭute de dînsa, acésta este un raţionament aşa de puçin logic, încât nu este nicĭ de cum de ómenĭ politicĭ, cu mintea deştéptă.

Dar se întêmplă ca adesé precipitarea evenimentelor să surprindă pe mulţĭ, nu îndestul de

bine pregătiţĭ spre a le puté judica sănĕtos îndată. Cum ḑiceam, începênd, lucirea zorilor nu le dă âncŏ acelora o idee lămurită despre apropierea ḑileĭ. Eĭ staŭ âncŏ ameţiţĭ de somn.

Curênd ânsĕ sórele cel mare va apăré şi le va lua ochiĭ.

Aşa de tare credem în statornica propăşire a naţiuniĭ, încât aşteptăm dintr'un moment într'altul ca sórele nostru politic să rĕsară.

In faça puterilor apusane, care ne aŭ confirmat drepturile, numaĭ pentru că scim să ne întărim din ce în ce maĭ tare în ele; în faça împĕrăţieĭ rusescĭ, în care ne am încreḑut cu o demnă sinceritate şi căria trebuĭe să dovedim că suntem demnĭ de mâna frăţéscă ce ne a întins; în faça Porţeĭ, care s'a arătat, acum maĭ mult decât orĭ când, despreçuitóre, viclénă şi sĕlbatică, în raporturile sale cu noĭ; în faça trecutuluĭ şi a viitoruluĭ nostru, nu ne maĭ stă prin putinţă a şovăi maĭ îndelung.

Pĭéră acum dintre noĭ inimele codace! Să lăsăm în laturĭ potecile pĭeḑişe, şi, călcând drept înainte către ţĕlul spre care am înaintat treptat în curs de două-ḑecĭ de anĭ, să nu maĭ pregetăm aḑĭ când totul ne îmboldesce a afirma cu vorba şi cu fapta că *voim* şi că *putem* să fim un *Stat român independent*, stréjă a civilisaţiuniĭ europeane la capĕtul rĕsăritén al Dunăriĭ.

Tênĕra nóstră armată, strînsă cu bărbăţie

sub stégul naţional, a şi pregătit prin glasul tunuluĭ acéstă scire în lume.

Junele nostru Domnitor, în ale căruĭ vine curge un sânge de vitejĭ cari, de opt sute de anĭ, ţinŭ sceptrul într'aceĭaşĭ mână cu sabia, junele nostru Domnitor, când s'a făcut Domn român, n'a voit să priiméscă decât moştenirea domnéscă a acelor luptătorĭ, cari cu mêndrie aŭ lepădat, în viaţa lor, jugul vasalităţiĭ.

Să stăm dar cu toţiĭ astădĭ la aceĭaşĭ înălţime, şi, scuturând de pe noĭ ultimele ţóle ale umilinţeĭ fanariote, să ne întărim sufletele în strămoşésca mêndrie şi virtute a adevĕratuluĭ ném românesc.

Lunĭ, 2/14 maĭu, 1877.

XVIII.

INDEMNĂRĬ LA INDEPENDENŢĂ.

2⁰.

Un moment de repaos, de aşteptare, care de bună sémă mult timp nu se va prelungi, pare că desparte acum decisiunile Corpurilor nóstre legĭuitóre, de alte acte, póte cu mult maĭ importante şi maĭ decisive ale vieţeĭ nóstre politice.

Am spus aci părerea nóstră, şi o vom repeţi neîncetat pênĕ ce evenimentele ne vorŭ în-

sărcina însele a ne confirma opiniunea, am spus că exagerată ni s'a părut prudenţa care a dictat decisiunile Corpurilor legĭuitóre.

Şi ceĭa ce este curios, neaşteptat şi âncŏ puçin explicabil pentru noĭ, este că, în casul de façă, judicând în proporţiune cu numĕrul representanţilor naţiuniĭ şi cu sistema de argumentare a oratorilor oposiţiuniĭ, Senatul s'a arătat cu mult maĭ bine pĕtruns de putinţa şi de datoriele naţiuniĭ în momentul de façă, decât maĭ juna eĭ sóçă, decât Camera deputaţilor.

Ḑiserăm că acest fapt ni se pare greŭ de explicat şi în numĕrul din urmă ne deterăm judicata asupră'ĭ, fără reservă şi fără cruţare.

Căutând astăḑĭ a ne da séma despre temerile, despre îndouinţele, despre îngăimelele unuĭ mare, mult pré mare numĕr dintre deputaţiĭ din orĭ ce partit, nu putem vedé în acéstă curiósă stare de lucrurĭ, decât un efect al deprinderilor trecutuluĭ.

Insultele Porţeĭ mormâiaŭ de mult în jurul nostru. Posiţiunea ce aveam pênĕ maĭ de-unăḑĭ ne impunea datoria de a le răbda, ca şi când nu le am fi auḑit.

Dar, prin prelungirea în timp de ḑecimĭ, ba şi de sutimĭ de anĭ, a acesteĭ stărĭ de umilinţă silită — trebuĭe să o mărturisim — peliţa ni s'a cam îngroşat; ne am dedat cu insulta şi chĭar când proporţiunile eĭ aŭ ajuns a cresce în mod

necumpĕtat, când în urma cuvêntuluĭ, a venit şi fapta, când palma a dat năvală peste ocară, când tunul luĭ Abdul-Kerim a urlat în contra nóstră, dupe notele despreţuitóre ale luĭ Savfet-paşa; atuncĭ indignaţiunea celor cari se aflaŭ expuşĭ a priimi maĭ de-a dreptul, ceĭa ce inamiciĭ adresaŭ naţiuniĭ, indignaţiunea în Cameră n'a putut covêrşi pe deplin limitele *prudenteĭ reserve*, cu care maĭ mulţĭ din ómeniĭ noştri de Stat sunt de mult dedaţĭ.

Ceĭ dintr'înşiĭ cari aŭ avut a încerca primul foc s'aŭ arătat şi maĭ puçin hotărîţĭ decât aŭ fost a doua-ḑi următoriĭ judicătorĭ aĭ conflictuluĭ nostru cu Pórta.

În Senat s'aŭ spus cuvinte maĭ demne şi maĭ bine raţionate decât cele pe care ni le aŭ auḑit urechile în sînul Camereĭ, de la ómenĭ pe cari posiţiunea şi caracterul lor ne îndémnă a'ĭ vedé ţinênd sus şi tare drapelul demnităţiĭ naţionale.

În orĭ ce cas, şi cu tóte că progresul pe calea adevĕrateĭ nóstre deşteptărĭ la lumina politică s'a simţit învederat de la discuţiunile Cameréĭ pênĕ la acelea ale Senatuluĭ, nicĭ unul din aceste douĕ Corpurĭ n'a dat lumeĭ o dréptă idee de acel fior, care se strecóră prin arterele naţiuniĭ române.

Representanţiĭ eĭ aŭ creḑut că li se cuvine a fi maĭ prudenţĭ şi maĭ înţelepţĭ decât evenimentele, aŭ socotit că li se cuvine a împĭedica

róta la carul propăşiriĭ naţionale, tocmaĭ când un puternic avênt îl suia maĭ sus decât eĭ se aşteptaŭ; într'un cuvênt, s'aŭ arătat maĭ slabĭ decât li se impunea prin forţa naturală a lucrurilor.

Efectele acesteĭ slăbiciunĭ ni se parŭ a nu fi, pênĕ la óre care punt, ameninţătóre pentru noĭ, dar totuşĭ sunt destul de triste.

Nu este puçin lucru ca să se ḑică în tótă Europa că, pe când prin înseşĭ ţĕrile apusane cele puternice, se vorbea în regiunile oficiale despre declaraţiunea de independenţă a Românieĭ ca despre un fapt neînduoios şi produs prin logica evenimentelor, Camerile române n'aŭ avut curagĭul a admite cu o unanimă conglăsuire acest resultat firesc al logiceĭ politice, acest strigăt care înéca glasul naţiuniĭ, pe care toţĭ se aşteptaŭ să 'l auḑă rostit cu tărie de representaţiunea naţională.

Décă în Englitera se vorŭ mira de prudenta nóstră îngăimare, apoĭ ne întrebăm: Ce se va ḑice despre dînsa la Constantinopol? Ce se va ḑice la St-Petersburg?

Ar fi trebuit ca aceste douĕ întrebărĭ să fi fost puse în faça fie căruĭ deputat, fie căruĭ senator, în minutul când eĭ se rĕsgêndeaŭ cum să împace, séŭ maĭ bine *cum să încurce* soluţiunea curagĭósă pe care o reclamă momentul de façă, cu vechile obiceĭurĭ de şerpuită codélă.

Atuncĭ fie care nu 'şĭ ar maĭ fi ḑis: „Să căutăm maĭ presus de tóte a cruţa pe puterile apusane şi a ne menţine către dînsele în vechile posiţiunĭ reciproce, ca nu dóră, întremêndu-ne noĭ aḑĭ maĭ tare ca naţiune şi ca Stat, ele să ne lipséscă de ocrotirea prin care ne aŭ împins la acéstă desvoltare“.

Nu 'şĭ ar maĭ fi ḑis aşa, cŏcĭ ar fi simţit câtă contradicţiune şi câte poticnelĭ sunt în acest raţionament olog, care pare a fi fost raţiunea supremă a decisiunilor Corpurilor nóstre legĭuitóre.

Ar fi vĕḑut de sigur, cugetând la impresiunea ce atâta nedomirire are să producă la Pórtă, că noĭ înşine ne mărturisim a nu fi âncŏ sătuĭ îndestul cu paharul de umilinţă, cu care Turcia ne a adăpat pên'acum, ba nicĭ chĭar decişĭ a ne lepăda cu totul de dînsul spre a sórbe cu o nobilă decisiune din isvorul limpede al independenţeĭ absolute.

Apoĭ âncŏ, ar fi vĕḑut că, maĭ mult decât orĭ când, este acum momentul de a arăta puternicululuĭ imperiŭ, cu care am intrat în înţelegerĭ maĭ speciale asupra viitoruluĭ nostru, că noĭ posedăm o programă bine determinată pentru ulterióra nóstră acţiune politică şi că, dupe acea programă şi *numaĭ dupe dînsa*, vom înainta cu tărie, pe cât timp puternicul nostru aliat ne va ajuta cu sprijinul sĕŭ, ba âncŏ şi în orĭ ce cas diferit de acesta.

Era timpul oportun spre a se face o afirmaţiune energică a acestor principiĭ. Ca un singur om, ca o adevĕrată personificaţiune a poporuluĭ român s'ar fi cădut ca Senat şi Cameră, să fi spus adĭ puterilor apusane, Rusieĭ şi Porţeĭ:

„M'aţĭ pus în posiţiune de a *fi*. **Voĭu fi**!

„Îndestule, maĭ mult decât îndestule sunt temeĭurile vóstre spre a ne lepăda de acum, de orĭ ce vechĭ legăminte cu făçarnică şi barbara putere turcéscă.

„Cred în sincerul şi lealul ajutor ce mi se dă astădĭ de imperiul rusesc şi 'mĭ însemnez de îndată mie şi lumeĭ întregĭ la ce anume scop are să'mĭ serve acest ajutor".

În modul acesta, rolul fie căruĭa va fi clar şi nesupus la nicĭ o contestaţiune pe viitor.

În fine, puterilor apusane, care aŭ voit să pună în mâna Românieĭ o armă cu care să stea stréjă a civilisaţiuniĭ europeane în Orient, ĭată le arătăm că aşteptările lor nu aŭ fost desminţite de noĭ: „Ne aţĭ pregătit ca să devenim ceva. Ĭată-ne gata".

Acestea sunt, dupe părerea nóstră, afirmaţiunile ce arŭ fi rĕsărit clare, veghiate şi puternice din nisce decisiunĭ maĭ virile, maĭ positive decât cele pe care le aŭ pronunçat Corpurile nóstre legĭuitóre.

Dar omul vechĭu, omul trecutuluĭ, *raiaoa* seculuĭ trecut, sofistul fanariotisat, póte chĭar

şi tipicarul plin de arguţiĭ, a luat'o şi în rôndul acesta pe dinainte, în clasa cea cultă de la noĭ, în *haĭna-albastră.*

Ultimul cuvênt nu este ânsĕ rostit în acéstă cestiune.

Maĭ sunt âncŏ milónele de Românĭ cu opincă, pe cari aḑĭ îĭ vedem, cu arma la urmĕr, păşind apăsat către malurile Dunăriĭ, din tóte înfundăturile Carpaţilor şi de pe tóte şesurile românescĭ; maĭ sunt aceĭ oştenĭ şi aceĭ ţĕranĭ românĭ, cari n'aŭ stat în viaţa lor să îndruge sofisme cu cărturariĭ din Stambul; maĭ sunt aceĭa cari mâne poĭmâne, când vorŭ înfrânge, ca odinióră, ordiile turcescĭ, vorŭ sci să proclame în gura mare şi în façа tuturor, că ţéra lor, România, apărată cu pĭeptul lor, este şi va rĕmâné pururé un Stat de sineşĭ stătător, pe care Turciĭ—de vorŭ maĭ fi —aŭ să'l témă şi să'l onoreze, pe care tóte puterile vecine şi depărtate aŭ să'l pună sub scumpa şi drépta lor ocrotire, ca o stréjă vitézǎ a civilisaţiuniĭ în Orient, ca un chiezaş temeĭnic al păciĭ europeane, bazată pe o maĭ echitabilă distribuire a puteriĭ în părţile rĕsăritene ale continentuluĭ nostru.

Încrederea ce avem în luptătorul care, prin votul sĕŭ, va şterge şi va limpeḑi în curênd, îngânările voturilor de maĭ de-unăḑĭ, ne face a spera că va rĕmâné în umbra sóreluĭ nostru de mâne, acéstă ultimă cătuşă ce ne amintesce urmele înjosiriĭ nóstre.

Mĭercurĭ, $^{4}/_{16}$ maĭu, 1877.

XIX.

BULEVARDUL CIVILISAȚIUNIĬ ÎN ORIENT

O posițiune nouă impune unuĭ Statŭ, ca și unuĭ individ, noue obligațiunĭ.

Când Româniĭ aŭ făcut pasul la care 'ĭ a împins, în ḑioa de astăḑĭ, aspirațiunile lor seculare și împrejurările momentóse ale epoceĭ în care trăim; când eĭ aŭ declarat că priĭmescŭ bucuros a privi ca rupte pentru vecie legămintele ce străbuniĭ lor se vĕḑuse silițĭ a închiăia cu Pórta, și pe care însășĭ Pórta le a călcat neîncetat; când în fine aŭ ḑis în fața lumiĭ: *Voim a forma de acum înainte un Stat independent!* de sigur nicĭ unul dintr'înșiĭ nu 'șĭ a putut închipui că acéstă declarațiune este un simplu cuvênt; că nimic din starea interióră a țĕreĭ nu are să fie schimbat; că nu avem a face nicĭ o mișcare maĭ mult decât cele cu care ne am dedat în trecut; că într'un cuvênt, nu avem sarcine și îndatoririĭ noue, pe care ni le impune noua nóstră posițiune.

Maĭ ântêĭ de tóte, avem acea sarcină și acea îndatorire de a dovedi lumiĭ că dreptul politic pe care ni 'l a restituit, nu este pentru noĭ un simplu cuvênt, — cum pare că s'a și șoptit pe alocuré, — ci că ne aflăm în stare de a ne im-

pune tóte sacrificiele trebuitóre, spre a întări faptul ce decurge din declaraţiunile nóstre.

De óre ce este învederat că pênĕ acum, independenţa nóstră absolută nu este admisă de toţĭ cu bună voĭe, ba chĭar că ea ne va fi contestată cel maĭ pucin de Turcia, noĭ trebuĭe să stăm pregătiţĭ a întêmpina orĭ ce împotrivire cu felul de argumente ce ea va reclama.

De douĕ-decĭ de anĭ ne am deprins a face pe puterile garante ca să priiméscă, fără marĭ împotrivirĭ, preschimbările ce voinţa nestrămutată a naţiuniĭ române a introdus gradat în dispoziţiunile internaţionale din 1856.

Tot ce am cerut, tot ce am făcut în acest curs de timp decurgea, în mod aşa de logic, din rolul la care puterile europeane voise a ne predestina, încât nicĭ nu s'aŭ putut lua în sémă consideraţiunile de ordin strict legal, pe care Turcia maĭ ales le a înălţat în contra călcărilor nóstre afară din textul tratatuluĭ de la Paris.

Maĭ presus de textul scris, era spiritul în care acel tratat fusese conceput; şi noĭ, prin acţiunea nóstră stăruitóre, realisam mereŭ pe neaşteptate, tóte cele ce diplomaţia nu cutezase a le aşterne curat, negru pe alb.

Întru ceĭa ce ne privea, noĭ am urmărit fără preget şi am îndeplinit cu o inteligentă activitate, tot stadiul intermediar al desvoltăriĭ nóstre politice.

Acésta se cerea de la noĭ; acésta am făcut'o. Şi toţĭ aŭ fost nevoiţĭ a ne aproba mereŭ.

Dar, ajunşĭ la culmea aceluĭ stadiŭ, ĭată că în Orient începŭ a se produce noue clătinărĭ politice.

Puterile apusane staŭ de le privescŭ, pline de îndoinţe şi de neresoluţiunĭ. Ele nu potŭ âncŏ să pricépă bine ce va produce acea furtună care 'şĭ grămădesce noriĭ la orizont.

Amenințațí de bătaĭa apropiată a fulgerelor, noĭ alergăm la ele ca să ne adăpostéscă, să ne călăuzéscă.

Dar tóte sunt însele aşa de încurcate încât ne lasă în deplină voĭa nóstră.

„Faceţĭ, — pare ele a ne ḑice, — dupe cum vĕ va lumina înţelepcĭunea vóstră.

„De douĕ-ḑecĭ de anĭ, ne aţĭ dovedit mereŭ că sciţĭ fórte binişor a vĕ aşterne culcuşul cum este maĭ bine.

„De ce astăḑĭ maĭ puçin decât ĭerĭ şi decât alaltă-ĭerĭ, când eraţĭ âncŏ nu atât de întremaţĭ, nu veţĭ sci să vĕ deschideţĭ înşivĕ o cale nouă?"

Şi acea cale, ĭată ne am deschis'o.

Acum va numaĭ să păşim temeĭnic pe dînsa.

Ceĭ cari, în trecut, nu aŭ fost nicĭ o dată ostilĭ logiceĭ propăşirĭ a naţiuniĭ române, se vorŭ scutura, credem, lesne de dificultăţile de formă pe care le vorŭ suscita noul nostru avênt.

Puterea logică a fapteĭ nóstre li se va im-

pune, ca şi în trecut, spre a 'ĭ face să reteze şi ultima verigă care înstruna libera desvoltare a Statuluĭ român.

Pentru acele puterĭ, care în tot-d'a-una ne aŭ fost favorabile, orĭ ce pas vom face noĭ înainte, el nu póte decât a ne înălţa maĭ sus în stima şi în favórea lor.

Déca nu îndată, — de óre ce, în sînul complicaţiunilor actuale, orĭ căria din puterile neutre îĭ va place, credem, a se folosi de înlesnirea ce are de a nu se declara pré ĭute,—déca nu astădĭ, dicem, dar negreşit la primul moment decisiv, cele maĭ multe din puterile apusane ne vorŭ felicita că am sciut să ajungem aşa de ĭute, acolo unde ele ne aŭ împins a merge, prin pactul lor internaţional de acum douĕ-decĭ şi unu de anĭ.

Ne vorŭ felicita cu atât maĭ mult, cu cât modul dupe care avem să susţinem faptul nostru din naintea puterilor ce ne sunt de faça séŭ pe ascuns ostile, va fi maĭ demn şi maĭ energic.

Aci dar stă tótă chiăia situaţiuniĭ.

Ne am declarat independenţa completă faça cu Turcia. Ne am pus astfel dinainte'ĭ pe un picĭor care nu ne maĭ permite a răbda nicĭ umbra uneĭ umilirĭ din parte'ĭ, care ne îndatoresce, în mod imperios, de a preîntêmpina chĭar şi ameninţările eĭ.

Pe de altă parte, să nu uĭtăm că în timpiĭ

de odinióră pe când, ca şi de ieri încóce, Românii formaŭ Staturi nimenui închinate, eĭ eraŭ apărătoriĭ dreptuluĭ european, campioniĭ legiĭ creştine în contra barbarieĭ mahometane.

Eĭ eraŭ sentinelele Europeĭ, veghiând la valul mărginaş, la ţĕrmul Dunăriĭ.

Apoĭ ni s'a spus şi acum două-ḑecĭ de anĭ: „Voĭ avețĭ să fițĭ pe viitor bulevardul civilisaţiuniĭ la rĕsărit!“

Cată să împlinim aḑĭ cu sfinţenie sarcina ce ni s'a pregătit de atuncĭ, şi spre a o îndeplini nu avem decât a împrospĕta virtuţile nóstre naţionale din ceĭ treĭ secolĭ maĭ înainte.

Redobêndind tóte drepturile unuĭ Stat, ni se cuvine a lua şi noĭ locul nostru printre apărătoriĭ civilisaţiuniĭ. Nu maĭ póte fi acum vorba de a ne scăpa capul de sub satîrul turcesc, precum am fost nevoiţĭ a face în timpiĭ de supunere; ci trebuĭe neapărat să luăm şi noĭ de aci înainte parte la acea cruciată seculară în contra barbarieĭ orientale, cruciată în care puterile europeane 'şĭ aŭ trecut din mână în mână sabia apărătóre, precum în vechime vestitoriĭ uneĭ isbênde îşĭ treceaŭ, în fugă, unul altuĭa făclia aprinsă, spre a respândi pretutindenĭ scirea veselitóre.

Nu ne maĭ putem codi astăḑĭ de a susţine cu Turciĭ un răsboĭu în care vom uza de orĭ ce mijlóce necesariĭ spre a 'ĭ pune în neputinţă de a ne vătăma în viitor.

Noĭ nu am priimit şi nu ni se maĭ cădea a priimi ca să stăm trândavĭ, ruşinaţĭ şi umiliţĭ, lăsând ţéra nóstră în préda pustiirilor Başi-buzucilor.

A trebuit să ne punem în stare de a scuti ţéra nóstră de un asemené jaf, şi naţiunea de o asemenea umilire.

Făcênd noĭ acest act demn şi înţelept, instinctele răpitóre ale Turcilor 'şĭ aŭ dat un curs şi maĭ liber.

Neapărat, prin acésta, situaţiunea nóstră s'a limpeḑit de sineşĭ. Ne am lepădat de orĭ ce legămênt cu Pórta şi juna nóstră armată, cu care de douĕ-ḑecĭ de anĭ acum naţiunea întrégă împarte îmbucătura sa din tóte ḑilele, juna şi votéza nóstră armată va sci de sicur să pórte cu demnitate sarcina onóreĭ nóstre naţionale.

Décă urmam povaţa ce ni se da de a desarma în faça năvălirilor ce ne ameninţaŭ, noĭ lăsam ţéra întrégă în jaful a duoĭ inimicĭ, cari ne arŭ fi strivit care de care maĭ rĕŭ sub picĭóre.

Aḑĭ noĭ am pus arma în mâna soldatuluĭ nostru, şi 'ĭ am ḑis: „Aĭ cu ce te apăra; fă'ţĭ datoria către patrie!"

De la dînsul dar, de la armată, atêrnă acum cea maĭ mare parte din destinele nóstre.

La ḑioa de răfuiélă a semilor cu însişĭ puter-

niciĭ noştri aliaţĭ, trebuĭe să avem ce să arătăm şi noĭ în bilanţul nostru special.

Trebuĭe să nu ni se pótă ḑice, cu dispreç şi nesocotinţă, că numaĭ dînşiĭ, şi nu şi noĭ, aŭ vĕrsat sânge şi comorĭ spre liberarea Orientuluĭ.

Fie-care, vină atuncĭ cu partea sa de sacrificiĭ!

Cu cât a nóstră va fi maĭ mare, cu atât ne vorŭ fi drepturile maĭ tare întemeĭate.

Astfel şi *numaĭ astfel* putem să avem siguranţa că vom obţine de la puterile europeane şi de la imperiul rusesc, întărirea solidă a prerogativelor nóstre de Stat independent.

În façа inamicilor, ca şi în façа amicilor, trebuĭe să scim a câştiga drepturile unuĭ Stat independent, arătându-le tuturor că simţim în noĭ tótă acea tărie care animéză pe o naţiune adevĕrat demnă de o deplină libertate în acţiunile sale!

Joĭ, $^{12}/_{24}$ maĭu, 1877.

XX.

UNGURIĬ ŞI ROMÂNIĬ.

Orĭ-cât de mult dorim noĭ Românii din România liberă să dăm maĭ puçină pricină de neînţelegere vecinilor noştriĭ Ungurĭ; orĭ-cât de mult

ne cercăm prin purtarea nóstră a 'ĭ atrage pe calea amicală căre, noĕ şi lor, ar fi de o potrivă folositóre, eĭ neîncetat ne punŭ în posiţiune d'a recunósce într'înşiĭ pe inimiciĭ noştriĭ ceĭ maĭ neîmpăcaţĭ.

Acéstă inimiciţie este aşa de puçin logică, aşa de contrarie adevĕratelor interese ale tuturor popórelor orientale, — şi chĭar ale înşişĭ Ungurilor, — încât noĭ pururé, ca şi acum âncŏ, ne am silit să deschidem ochiĭ naţiuniĭ maghĭare şi s'o invităm prin tóte mijlócele raţionale, la o coînţelegere cu veciniĭ eĭ.

Unguriĭ fiind un popor creştin, maĭ mult séŭ maĭ puçin adăpat la cultura europeană, noĭ ca şi Europa în genere, n'am putut socoti că îndĕrĕtnicia unguréscă va merge pênĕ într'acolo încât eĭ să 'şĭ închipuĭéscă cum că aŭ destine diferite de acelea ale altor popóre maĭ marĭ la numĕr şi maĭ bine întemeĭate, care conlocuĭescŭ cu dînşiĭ în părţile orientale ale Europeĭ.

Décă Ungaria n'ar fi cooperat óre-cùm în trecut la lupta ce Occidentul susţine de seculĭ cu mahometanismul oriental, negreşit că în secolul nostru nimenĭ n'ar maĭ fi aşteptat de la Maghiarĭ ceva maĭ mult decât ceĭa ce se aştéptă de la Turcĭ.

Cestiunea pentru aceştia este regulată în cugetul tuturor popórelor europeane.

Déca maĭ există ceva neînţelegerĭ, acelea se

repórtă numaĭ la deciderea momentuluĭ oportun când din stăpânĭ aĭ peninsuleĭ Balcanice aŭ să fie reduşĭ la starea de popor tolerat în acéstă parte a Europeĭ.

O osûndă de felul acesta n'a fost âncŏ pronunçată asupra Ungurilor, fiind-că toţĭ aŭ aşteptat de la dînşiĭ o purtare maĭ conformă cu tradiţiunea lor de Stat creştin.

Eĭ, din contră, vinŭ astădĭ, cu o nepricepută încăpĕţînare, a se lepăda de tot trecutul lor, maĭ mult séŭ maĭ puçin civilisat, şi se acaţă de legenda asiatică, visând o dominare a Orientuluĭ în înfrăţire cu Turciĭ.

Noĭ, cari trăim alăturĭ cu Turciĭ şi alăturĭ cu Unguriĭ, ne întrebăm mereŭ şi cu mirare óre adevĕrată, reală să fie o absurditate ca acésta?

Cum! Un popor, care a făcut ce a putut spre a fi admis în concertul civilisat al popórelor europeane, o naţiune venetică, căria i s'a făcut loc la ospĕţul cultureĭ europeane şi care s'a silit, în timp de câţĭ-va secolĭ, a nu fi dată afară de masă, vine astădĭ fără de nicĭ un cuvênt explicabil, şi lepădându-se de usurile europeane, bagă degetile în pilaf?

Faptul este aşa de neexplicabil, încât ne este greŭ a 'l înţelege, deşi Maghiariĭ facŭ tot ce potŭ spre a ne orbi cu dînsul.

Drept este că, printre dînşiĭ, aŭ maĭ rĕmas ómenĭ de înţeles, cari aŭ păstrat o dosă sufici-

entă de raţiune şi de pudóre, spre a recunósce şi a declara lumiĭ că calea adoptată de compatrioţiĭ lor în campania actuală, este contrarie intereselor naţionale ale Ungarieĭ, ba şi ale Orientuluĭ în genere.

Noĭ ne mângâĭem cu aceste excepţiunĭ, şi sperăm că ómeniĭ cu merite şi cu influenţă care susţinŭ acum în Austro-Ungaria asemenea ideĭ vorŭ isbuti a trage în partea lor mulţimea care s'a năpustit într'o politică sĕlbatică, nelogică şi prăpăstiósă pentru însăşĭ naţiunea maghiară.

A 'şĭ lega sórta de'a Turcieĭ, *nu este* negreşit astăḑĭ alt ceva decât a reclama şi pentru sine, o parte din ştréngul care, maĭ curênd séŭ maĭ târḑiŭ, o va sugruma.

Acéstă ambiţiune, n'o putem pricepe!

Cu tóte acestea, Unguriĭ nu numaĭ prin limbagĭul necumpĕtat şi extravagant al ḑiarelor lor, dar chĭar şi prin fapte ale autorităţilor ţinŭ a arăta că simpatiséză numaĭ cu Turciĭ şi combatŭ pe mórte orĭ-ce se împotrivesce elementuluĭ turcesc.

Am reprodus aci maĭ deună-ḑi o corespondenţă din Braşov,. în care se relata despre persecuţiunile la care sunt expuşĭ tineriĭ românĭ din ţinuturile Transilvanieĭ, sub bănuĭéla că vorŭ să se înroleze în armata română.

S'a vĕḑut că dincolo de Carpaţĭ autorităţile maghiare exercită o adevĕrată terorisare. Ele

aŭ mers maĭ departe decât îşĭ póte închipui cine-va în ḑioa de aḑĭ, oprind pe damele române din Ardél a forma comitete pentru ajutorarea răniţilor din armata română.

Un fapt ca acesta dovedesce o aşa completă lipsă de cel maĭ rudimentar bun simţ omenesc încât trebuĭe să admitem că naţiunea maghiară se află d'o-cam-dată subt un fel de ameţélă bolnăvicĭósă, care déca ar ţine mult, ar reduce pe poporul unguresc într'o stare de descompunere socială ca aceĭa a Turcilor.

Ne mărginim ânsĕ cu speranţa că bóla la dînşiĭ va fi trecĕtóre; şi acéstă speranţă ne o confirmă existenţa unor elemente âncŏ sănĕtóse ce se află printre dînşiĭ.

De aceĭa, suferind din adûncul inimeĭ din causa persecuţiunilor la care, cu nedrept, sunt expuşĭ fraţiĭ noştrii de peste Carpaţĭ, noĭ şi acum âncŏ nu socotim că este cas a se întinde asupra Ungurilor sentinţa ce s'a pronunçat, veghĭată séŭ ascunsă, asupra sórteĭ Turcilor în Europa.

Unguriĭ vorŭ reveni, de sigur, la simţiminte maĭ raţionale. D'o-cam-dată nu putem face alta decât a deplânge rătăcirea lor momentană, şi inimaţĭ de simţimintele de nemărginită îngăduinţă, care distingŭ caracterul generos al Românuluĭ, să ḑicem pentru moment: „Ĭértă'ĭ, Dómne, că nu sciŭ ce facŭ!“

Când vorŭ vedé că provinciile de peste Dunăre aŭ scăpat de sub têmpita asuprire a Turcilor, când se vorŭ simţi înconjuraţĭ de popóre pline d'o tărie reală, trăind viaţa civilisaţiunii, atuncĭ ochiĭ li se vorŭ deschide. Vorŭ înţelege că spre a 'şĭ păstra existenţa, — pe care nimenĭ nu le o va disputa, pe cât vorŭ colabora la opera comună — nu ca Turciĭ trebuĭe să se pórte, ci ca naţiunile care aŭ lucrat spre a distruge din Europa sĕlbăticia turcéscă.

În ḑioa aceĭa, Unguriĭ nu vorŭ maĭ fi inamicĭ aĭ Românilor. Eĭ ne vorŭ întinde o mână fră̆ţéscă, pe care le o vom da cu mulţămire, şi toţĭ împreună, toţĭ noĭ câţĭ locuim Dunărea-de-jos, Carpaţiĭ şi Balcaniĭ, vom lucra într'o unire la prosperarea acesteĭ frumóse părţĭ a Europeĭ.

Aşteptând acea ḑi, — care póte nu este aşa depărtată, — noĭ privim cu maĭ multă compătimire decât ură, la purtarea neraţională a Ungurilor; noĭ urmăm povaţa aceluĭ înţelept din antichitate care ḑicea: „Pórtă-te către duşmanul tĕŭ astfel, ca el într'o ḑi, să pótă deveni cel maĭ devotat al tĕŭ amic!"

Sâmbătă, 11/23 iunie, 1877.

XXI.

ÎMPĂMÊNTENIREA ISRAELIŢILOR

1⁰

Istoria nóstră contimporană e maĭ bogată în fapte marĭ decât a orĭ căruĭ alt popor. Ea va înregistra, în scurtul interval de abĭé o jumĕtate de véc, progrese pe care alte popóre nu le aŭ realisat decât în timp de maĭ multe vécurĭ şi chĭar atuncĭ cu cele maĭ durerióse sacrificiĭ.

Astădĭ, când ne aflăm în momente hotărîtóre pentru viitorul naţionalităţiĭ nóstre, când se deschide înainte-ne o eră nouă, care póte fi o eră de noue şi necurmate progrese, dar póte tot de o dată deveni şi o eră de turburare politică şi maĭ cu osebire economică, e trebuincĭos să ne aducem aminte de trecut, să 'l studiem; căcĭ trecutul e lumina presentuluĭ şi a viitoruluĭ; şi să căutăm în acest studiŭ puterea şi învăţămêntul pentru a eşi cu bine din dificultăţile actuale şi de a ne asigura viitorul.

Faptele marĭ ce înregistréză istoria contimporană înfăçişéză două caractere neseparabile, care, completându-se unul pe altul, aŭ asigurat succesul, chĭar în împrejurările când dificultăţile de înlăturat eraŭ atât de marĭ încât credinţa că s'ar puté înlătura părea o temeritate.

Aceste douĕ caractere aŭ fost: ântêĭ înfrăţirea, séŭ cel puçin apropierea între ómenĭ cu ideĭ, cu credinţe, cu aspiraţiunĭ, ba chĭar cu tendenţe cu totul opuse, şi al duoĭlea predomnirea ideilor liberale şi naţionale în tóte reformele întreprinse, în tóte faptele realisate.

Aceste douĕ caractere rĕsarŭ limpede din tóte faptele săvêrşite de la 1856 încóce, ca să nu vorbim decât de lucrurĭ cunoscute de generaţiunea actuală. In tóte acele împrejurărĭ marĭ, bărbaţiĭ patrioţĭ din tóte partidele 'şĭ aŭ dat mâna, s'aŭ asociat cu poporul, puterea cea mare, şi astfel am putut păşi înainte fără sguduirĭ, fără să plătim progresele cu scumpele şi durerósele sacrificiĭ ce ele aŭ costat pe alte popóre.

Necurmat în fruntea ideilor naţionale de la 1848, partida liberală a avut fericirea de a vedé chĭar pe vrăjmaşiĭ ideilor eĭ trecênd pe tĕrâmul naţional, în împrejurările grele, şi putênd astfel realisa progresele de care ne bucurăm.

Ea a întins tot-d'auna chĭar adversarilor sĕĭ puntea de trecere pe tĕrâmul naţional şi, când nu a isbutit de a'ĭ trage, 'ĭ a redus cel puçin la tăcere, la neputinţă; căcĭ — rezemată pe popor, ale căruĭ ideĭ voia tot-d'auna să le aplice şi ale căruĭ aspiraţiunĭ căuta necurmat să le realiseze — partea liberală a avut cu ea şi pentru ea puterea poporuluĭ.

Astfel, la 1857, la 1859, la 1866, chĭar ómenĭ

din ceĭ direct interesaţĭ la menţinerea regimuluĭ vechĭu cu privilegiele şi nedreptăţile luĭ, fură têrîţĭ de curentul ideilor democratice, representate de partida naţională liberală, şi se uniră, séŭ cel puçin nu combătură pentru moment acele ideĭ; îşĭ înfrênară resimţimintele, remaseră marturĭ nepĕsătorĭ séŭ cel puçin amânară pentru epoce maĭ puçin agitate, maĭ puçin primejdióse, mulţămirea patimelor lor personale şi de partidă.

Astfel, vĕḑurăm făcêndu-se subt ochiĭ noştri unirea fără vĕrsare de sânge şi cu bucurie generală, deşi uniĭ din ceĭ ce atuncĭ aveaŭ puterea, şi o caută necontenit şi acum, dedese ordine ca să curgă treĭ ḑile şiróĭe de sânge pe stradele Bucurescilor, pentru ca unirea să nu se facă.

Astfel, puturăm alege un principe străin; astfel, ne puturăm da o Constituţiune; astfel, ajunserăm a realisa tóte cele patru punte ale programeĭ Divanurilor *ad-hoc*, programa nóstră cea cu totul naţională.

In tóte aceste epoce, poporul român urmă cu ĭubire şi cu credinţă pe vechii luĭ conducĕtorĭ şi ajunse a'şĭ realisa maĭ tóte aspiraţiunile.

O singură dată curentul simpatic ce se stabilise între poporul român şi capiĭ partideĭ naţionale-liberale, printr'o luptă şi o suferinţă comună de maĭ multe decenie pentru aceleaşĭ ideĭ, păru a se întrerupe, din causa unor intrige care exploataŭ o cestiune arḑĕtóre.

Acésta fu la 1866, când pacînica şi liberala poporaţiune bucurescénă, acea poporaţiune care pururé a fost puterea şi susţinerea partideĭ liberale în contra regimuluĭ agonisant ce s'a rĕsturnat la 1866, comise un regretabil act care putu să fie arătat ca o probă de intoleranţă religiósă.

Atuncĭ pentru ântêĭa dată naţiunea, séŭ o parte din ea, comise greşéla de a urma pe protivniciĭ partideĭ liberale şi urmările aceleĭ greşelĭ se expiază astădĭ. Treĭ-spre-dece anĭ ni s'a aruncat necontenit acusarea nedréptă de persecuţiune religiósă; treĭ-spre-dece anĭ am fost denunţaţĭ Europeĭ ca nisce barbarĭ şi aceste denunçărĭ ne aŭ încătuşat întru atât încât nu ne am maĭ putut apăra, nicĭ pe têrâmul economic, în contra uneĭ concurenţe ucigĕtóre.

În presupunerea existenţeĭ uneĭ persecuţiunĭ religióse, Europa, întrunită la Berlin, a consacrat din noŭ printr'un act internaţional libertatea religiósă şi pentru Statele orientale, între care a înscris şi ţĕra nóstră, şi ne a obligat a face să disparĕ deosebirile întemeĭate pe religiunĭ.

Persecuţiunea religiósă n'a întinat nicĭ o dată ospĕtosul pământ al Românieĭ; prin urmare, décă cestiunea ar avé acest caracter, n'ar fi nimic pentru noĭ de a'ĭ da o soluţiune care 'ĭ e şi dată; cĕcĭ nimenuĭ nu 'ĭ este oprit de a crede

în România ce şi cum voïesce. Dar cestiunea e maï gravă; e o cestiune de naţionalitate, o cestiune de viitor.

In faça eï, suntem datorï să ne punem întrebarea: „Sci-vorŭ Românii să se urce şi de astă dată la abnegaţiunea din epocele când s'aŭ săvêrşit cele maï marï fapte din istoria nóstră contimporană? Sci-vorŭ să 'şï înfrêneze patimele, să 'şï potolescă urele, să se adune, să se sfătuïéscă cu gêndul de a ocroti interesele naţionale de orï-ce atingere? Sci-vorŭ să pună interesele generale ale naţiuniï maï pre sus de cele de partidă séŭ personale?"

Faptele la care asistăm — o mărturisim cu durere — nu ne autorisă să credem acésta; totuşï, sperăm că, pênĕ în cele din urmă, ïubirea de ţéră va covêrşi cele-l-alte simţiminte, le va impune tăcere, şi că partida liberală, care are cu ea majoritatea ţĕreï, va avea alăturï, în cesiunea Israeliţilor, şi minoritatea, pentru ca astfel acea mare şi gravă cestiune să se resolve prin concursul cugetăriï, luminelor şi experienţeï tuturor, subt inspiraţiunea unanimităţiï patriotice a Românilor.

Încercarea e grea; dar — pentru onórea naţiuniï — sperăm că acésta va eşi şi din acéstă încercare cu noue drepturï la simpatia şi la ïubirea lumiï civilisate, drepturï pe care va sci să le

câştige prin unire întru apărarea intereselor naţionale şi prin înţelepcĭunea cu care va resolve cestiunea ce 'ĭ este supusă.

Mĭercurĭ, 30 maĭu (11 iunie), 1879.

XXII.

ÎMPĂMÊNTENIREA ISRAELIŢILOR

2⁰

Pe când, în lă-untru, Statul român se frământă ca să ajungă la o soluţiune legală a conflictuluĭ aşa de mare, şi cu tóte acestea aşa de noŭ, ce a creat în sînul nostru cestiunea Israeliţilor, pe când Camerile constituante preludéză la resolverea uneĭ cestiunĭ întru care ar trebui ca toţĭ representanţiĭ naţiuniĭ să se întăréscă prin înfrăţire, dinaintea unuĭ aşa mare pericol naţĭonal şi economic, avem cel puçin mângâĭerea de a constata că presa din străinătate susţine drepturile Românilor, întru acéstă cestiune, tot cu atâta energie şi negreşit cu maĭ multă logică şi veracitate decât ceĭ cari le atacă şi le încurcă.

De curênd aŭ apărut duoĕ broşure în limba franceză, din care una pórtă ca loc de tipărire oraşul Geneva *„La Question Israélite en Rouma-*

nie, par un ancien député; ïar cea-l'altă e tipărită şi subscrisă la Paris de *generalul G. Adrian*: *Quelques mots sur la Question Israélite en Roumanie.*

Într'amêndouĕ aceste scrierĭ, cestiunea se află desvoltată cu destulă sinceritate şi claritate spre a lumina pe toţĭ aceĭ străinĭ ce ne credŭ persecutorĭ aĭ Israeliţilor, şi să 'ĭ facă să aprecieze cât sunt de nedrepte acusaţiunile de intoleranţă care ni se aruncă în façă, şi cât este de umilitor şi de penibil pentru noĭ, Româniĭ, de a vedé că ómeniĭ politicĭ aĭ Françeĭ aŭ dat maĭ mult credĕmênt unor intrige ale inamicilor Românieĭ, decât înşişĭ Românilor, celor în tot-d'auna devotaţĭ ideilor liberale şi în tot-d'auna sprijinitorĭ aĭ latinismuluĭ în Europa.

In mijlocul confusiuniĭ ce calomniele semĕnate în contra Românieĭ aŭ produs în minţile multor ómenĭ luminaţĭ din Occident, asemenea publicaţiunĭ sunt de un efect folositor. Ele aŭ şi acel avantagĭu de a pregăti publicul european a priimi cu o consciinţiósă nepărtinire tóte restricţiunile ce viitórea lege română va trebui neapărat să pună împămêntenirii atâtor speciĭ de Israeliţĭ, cari locuïescŭ astădĭ printre noĭ, diferiţĭ uniĭ de alţiĭ, prin originea, prin năravurile şi prin tendenţele lor.

Atât este de adevĕrat că e de mare importanţă a accentua cu putere asupra unor aseme-

nea distincţiunĭ, încât propaganda israelită, simţind că argumentul cel maĭ tare în favórea reclamaţiunilor Evreilor din România ar fi de a rĕspândi în lume credinţa că eĭ sunt *autoctonĭ* în România şi *asimilaţĭ* cu Românii, a amăgit pênĕ şi pe învăţatul profesor Bluntschli, carele a scos la lumină o altă broşură (tradusă acum şi românesce), unde, sub scutul uneĭ erudiţiunĭ lipsită de orĭ-ce critică seriósă, autorul merge pênĕ întru a închipui o poporaţiune *daco-israelită*, contimporană cu primele colonisaţiunĭ romane din Dacia.

Curióse ameţelĭ produce une-orĭ sciinţa nerumegată!

Aŭ fost erudiţĭ, cari, citind în vechiĭ istoricĭ elinĭ că pe malul drept al Dunăriĭ arŭ fi locuit când-va în vechime o poporaţiune numită *Siginiĭ*, 'şĭ aŭ închipuit că aceĭa trebuĭe să fi fost *Çiganiĭ*; şi ĭată, din acéstă întêmplătóre asemĕnare de numirĭ, o fantastică teorie, care face din România o străvechĭe ţéră a Çiganilor şi constituĭe bandelor de vagabondĭ indianĭ, veniţĭ aci abĭé de patru séŭ cincĭ sute de anĭ, drepturĭ de autoctonie asupra ţĕreĭ nóstre.

Acum, o rĕstălmăcire de acelaş fel a unor nume ebraice, aflate pe o placă de bronz din timpul Romanilor, face pe erudiţiĭ ceĭ uşuraticĭ a închipui o întrégă colonisare de Israeliţĭ adusă pe ţĕrmul drept al Dunăriĭ de însuşĭ împĕratul Traian.

De ar fi așa, cum óre s'ar puté să refusăm noĭ drepturĭ egale cu ale nóstre, fraților noștri de acum una miĭe șépte sute de anĭ?

Dar unde sunt dovedile? Déca într'adevĕr aŭ fost unul séŭ douĭ séŭ dece Israelițĭ printre coloniĭ luĭ Traian, aceĭa de sigur de mult timp s'aŭ contopit printre Romaniĭ, tovarășiĭ lor; aceĭa n'aŭ păstrat nicĭ portul israelit, nicĭ limba luĭ Moise, nicĭ religiunea luĭ. Desfidem pe profesorul Bluntschli și pe tótă Alianța Israelită d'a maĭ distinge pe aceĭa, dintre curațiĭ Românĭ creștinĭ de astădĭ. Aceĭa sunt într'adevĕr așa de asimilațĭ, încât nu sunt eĭ aceĭa cari astădĭ cerŭ dreptul de împămêntenire.

Dar tot de o dată desfidem pe toțĭ erudițiĭ, partisanĭ aĭ împămênteniriĭ Evreilor în România, de a ne dovedi că Israelițiĭ venițĭ de ĭerĭ-alaltăĭerĭ din Galiția și din Rusia, cu portul lor jidovesc, cu dialectul lor nemțesc — ba chĭar și ceĭ venițĭ de maĭ nainte din Orient, cu limba spaniolă — sunt urmașĭ aĭ colonilor adușĭ de Traian în Dacia.

Toțĭ aceștia, adică tot ce este astădĭ Israelit în România, nu sunt de sigur *autoctonĭ* și nicĭ *asimilațĭ* cu Româniĭ.

Dar ceĭa ce este necontestabil și ceĭa ce se póte proba cu dovedĭ mult maĭ temeĭnice decât cele invocate de profesorul Bluntschli în favórea autoctonieĭ și asimilațiuniĭ Evreilor din România,

aceïa este spiritul de toleranță care a domnit în tot timpul în România față cu Evreiï.

Pe când eï, din causă de religiune, eraŭ persecutațï, împilațï, torturațï și gonițï pretutindenï, România cea mult ospĕtósă se arăta, în favórea Evreuluï străin de sînul eï, nu maï puçin blândă în dreptatea sa, decât pentru orï-care din fiiï eï ceï creștinï.

Exemple din vechime s'arŭ puté da atâtea încât printr'însele să fie confundată tótă trufia de toleranță, cu care se laudă popórele culte ale timpuluï present.

Care, înt'adevĕr, din țĕrile Occidentuluï ar puté să scótă la ivélă un singur act ca chrisovul în care, la anul 1553, Pĕtrașcu Vodă, tatăl luï Michaïu Vitézul, ne spune că pe timpul unuï predecesor al luï, Mircea Vodă, *„s'a găsit un E-„vreŭ ucis în satul Vianul de peste Olt, și aŭ ve-„nit maïca și soçia Evreuluï de aŭ apucat pe a-„cest sat Vianul, și s'aŭ fost și pîrît dinaintea luï „Mircea Vodă. Ïar Domnia luï a căutat (pricina) „și a judicat și a dat (a osîndit) satul Vianul cum „că să plătéscă sângele Evreuluï cu 40,000 aspri „(banï de argint) și astfel numaï să fie judicï „(liberï)“*.

Satul Vianul ne-avênd de unde plăti atâțï banï, săteniï *„nu s'aŭ suferit ca să 'șï spargă ca-„sele și curțile, ci aŭ cădut înaintea luï Mircea „Vodă și s'aŭ jăluit cum că n'are alt loc să șédă,*

„déca îĭ va scóte pre eĭ din sat. Ĭar întru aceĭa, „Mircea Vodă s'a milostivit şi a dat de la sine „acele 40,000 de aspri, din mâna Domnieĭ luĭ „maiciĭ şi muieriĭ Evreuluĭ, de 'ĭ aŭ plătit sângele“.

Ĭată un fapt istoric care s'a petrecut în România acum vre o patru sute de anĭ. El ne dovedesce cât de mare a fost, în orĭ-ce timp, dreptatea Românilor către Israeliţĭ. El ne arată cum autoritatea supremă a ţĕreĭ de pe atuncĭ, Domnul, condamna cu asprime pre Românĭ a plăti sângele unuĭ Evreŭ, ucis pe nedreptate.

Dar el tot de o dată ne arată că aceĭaşĭ autoritate supremă, aşa de aspră în sentenţele sale, scia să afle mângâĭerĭ şi uşurărĭ prin care, fără de a desmoşteni pe Românĭ de bunurile lor, da şi Evreuluĭ ceĭa ce se socotea, dupe legile de atuncĭ, ca drept al luĭ.

Tot astfel să facem şi noĭ acum.

Judicata luĭ Mircea Vodă, cea care afla îmblânḑirĭ pentru pămêntenĭ, chĭar în rigórea cu care ea apăra de asuprire pe Evreĭ, acea dreptate, de o potrivă ocrotitóre pentru toţĭ lŏcuitoriĭ ţĕreĭ, să inspire şi aḑĭ pe legĭuitoriĭ noştri.

Este de a nóstră onóre ca să arătăm lumiĭ întregĭ cum că *dreptatea românéscă* a luĭ Mircea Vodă covêrşesce însăşĭ, prin inţelepcĭunea şi toleranţa eĭ, vestita judicată jidovéscă a luĭ Solomon!

Sâmbătă, 9/21 Ĭunie, 1879.

XXIII.

ÎMPĂMÊNTENIREA ISRAELIŢILOR

3°.

In marea cestiune ce se desbate, noĭ ne am împlinit datoria, fără de nicĭ un moment de şovăire.

Am căutat să luminăm pe publicul nostru, din tóte punturile de privire, asupra originiĭ, asupra natureĭ şi asupra consecinţelor uneĭ cestiunĭ de o importanţă capitală pentru noĭ.

Vĕḑênd confusiunea ce, prin efectele nesciinţeĭ şi maĭ mult âncŏ ale intrigilor viclene, domnesce în mintea celor maĭ mulţĭ dintre noĭ, ne am depus tóte silinţele ca să combatem un curent fatal determinat de exploatarea cestiuniĭ Evreilor în luptele de partidă; ne am silit să potolim spaĭma ce s'a rĕspândit prin acest curent de dincolo de Milcov pênĕ dincóce, în cugetele turburate ale ómenilor din orĭ ce clasă; am căutat să desvelim în fine şi uneltirile care tindŭ a exploata în lă-untrul ţĕreĭ acéstă stare anormală a spiritelor.

Am arătat că la noĭ nu s'ar fi născut o cestiune israelită décă, în curs de un pătrar de secol şi maĭ bine, clasa dominantă din Moldova nu nu 'şĭ ar fi făcut din introducerea Evreilor în ţinuturile de peste Milcov un isvor de folóse ili-

cite; déca adversariĭ învĭerşunaţĭ aĭ partideĭ liberale, cari în mare parte sunt din aceĭaşĭ clasă odinióră dominantă în âmbele Principate, n'ar fi suscitat, la 1866, în interiorul ţĕreĭ o mişcare în contra Evreilor, ĭar în străinătate o altă mişcare spre apărarea lor, astfel încât să pună pe ministerul liberal de atuncĭ între cĭocan şi nicovală.

De atuncĭ în cóce, grăuntele de discordie semĕnat de dînşiĭ 'şĭ a dat ródele amare.

Astădĭ ânsĕ, când a venit timpul de a le culege, tot eĭ, tot aceĭa, se daŭ în laturĭ şi cerŭ în gura mare ca guvernul liberal să se înece, de buna luĭ voĭe, cu veninul ce eĭ aŭ prăsit în ţéră la noĭ.

Fie ! eĭ ânsĕ nu vorŭ puté face ca guvernul liberal să fie acela care va revĕrsa cu mânele sale veninul asupra poporul român.

Déca astfel va fi sórta nenorocită a patrieĭ nóstre ca ea să nu fi aflat acum în sine destulă cumpănire şi destulă energie spre a desjuca intrigele mârşave care întunecă minţile, apoĭ cel puçin partida liberală va avé acea mângâĭere de a puté declara, în faça ţĕreĭ şi a lumiĭ, că dînsa a susţinut mereŭ causa măréţă a apărăriĭ patrieĭ, a demnităţiĭ naţionale şi a echilibruluĭ împăcĭuitor în politica externă.

Ea s'a adresat la simţimintele cele maĭ înalte ale inimeĭ omenescĭ; ea n'a speculat cu interesele meschine, spre a produce în sînul naţiuniĭ

o turburare, de care numaĭ ceĭ cu gândurĭ rele potŭ profita.

Partida liberală a căutat să înalțe națiunea maĭ presus de unele micĭ vexațiunĭ actuale; ea a făcut tot ce 'ĭ a stat prin putință spre a dovedi că, orĭ cât este de grea pentru țéră cestiunea împămêntenirii Israeliților, ea nu este o pĭedică nerĕsbătută a desvoltăriĭ nóstre naționale ca Stat independent şi ca popor cultivat, déca va fi regulată cu prudență şi dreptate.

Noĭ înşi-ne am ḑis şi am repețit că nu se cade ca Românii să fie stĕpâniți ca de o spaĭmă în acéstă cestiune; am ḑis că cu nedrept eĭ *'şĭ aŭ făcut nălucă* din ea; ceĭa ce negreşit, pentru cine pricepe romănesce, nu vrea să ḑică, precum aŭ pretins uniĭ adversarĭ aĭ noştri, că am fi susținut că cestiunea israelită este o simplă *nălucă*.

Nu! Ea este o realitate, şi chĭar o tristă şi împovărătóre realitate; maĭ cu sémă fiind că ea stă în façа nóstră învĕluită într'o negură întunecósă şi posomorîtă.

Puçinĭ sunt aceĭa dintre noĭ cari cutéză a lua facla în mână, spre a scruta la lumină ceĭa ce conține acea négră fantasmă.

Dar mulțimea e speriată; nu îndrăznesce a păşi cu încredere în urma luminătorilor. Alții, rĕĭ la cuget, staŭ de'ĭ şoptescŭ basme de îngrozire; o ținŭ în loc şi 'ĭ inspiră planurĭ deşérte spre a îngrădi negura şi a opri lumina.

Aceĭ povăţuitorĭ viclenĭ, este învederat că nu lucréză fără un plan bine precugetat. Sfioşĭ de lumină, lor le convine a întreţine întunericul în orĭ ce privinţă; eĭ se bucură de idea că vorŭ reuşi în curênd a'l lăţi aşa de tare şi aşa de îndesat preste întregul popor român, încât acesta va remâné din noŭ în discreţiunea lor.

Atuncĭ cestiunea istraelită îşĭ va afla prin impunere o soluţiune cu atât maĭ lesnicĭósă, cu cât ea va oferi avantagie maĭ marĭ celor cari punŭ adĭ stavile la resolvarea eĭ echitabile şi demnă prin însuşĭ consimţimêntul naţiuniĭ.

Déca astădĭ camerele alese sub regimul libertăţiĭ se vorŭ refusa, subt influenţe fatale, a cumpăni demnitatea naţională şi interesele ţěriĭ cu legile echităţiĭ şi cu exigenţele politiceĭ, apoĭ mâne, partida care în tot modul se silesce a dovedi lumiĭ că naţiunea română nu scie să useze şi nu merită să se bucure de libertăţĭ, acea partidă, care adĭ *tace şi face*, va lua de la străinĭ arma autoritară în mânĭ şi, cu voĭe cu nevoĭe, ne va impune, nu ceĭa ce este just, demn şi politic a acorda Israeliţilor, ci tot ceĭa ce va fi spre folosul partideĭ conservatóre a se face.

Atuncĭ va reîncepe, în proporţiunĭ colosale, şi preste tótă România, ceĭa ce se făcea odinióră în Moldova cu Evreiĭ, în marginĭ mult maĭ restrînse.

Ĭată perspectiva viitoruluĭ, care cu paşĭ de gigant se apropie de noĭ.

Negreşit că, considerată din acest punt de vedere, cestiunea israelită este îngrozitóre · ea este lovitura de mórte pentru naţionalitatea, pentru instituţiunile şi pentru independenţa nóstră.

De acest pericol am luptat să ferim ţéra.

Şi mijlócele nóstre aŭ fost cele pe care pururé le am întrebuinţat, adică de a rĕspândi cât maĭ mult lumină asupra cestiunilor privitóre la ţéra nóstră.

O parte din adversariĭ noştri din contra aŭ observat o tactică cu totul opusă; eĭ nu aŭ spus nicĭ un cuvênt despre soluţiunea cestiuniĭ în desbatere. În faça lumiĭ, s'aŭ menţinut în tăcere, în reservă, într'un mister enigmatic. Pe dedesubt ânsĕ, eĭ aŭ lucrat şi lucréză numaĭ a întuneca minţile, a irita interesele meschine, a încredinţa pe toţĭ că puterile occidentale nu aŭ să se maĭ amestesce în trebile nóstre interne, a promite póte chĭar ajutor, la vreme de nevoĭe, din partea altor puterĭ nu tocmaĭ aşa tare inimate de generóse simţiminte în favórea Evreilor.

Acéstă manoperă asigură cestiuniĭ israelite soluţiunea violentă cea maĭ derăpănătóre pentru naţionalitatea şi pentru Statul român.

Sâmbătă, 28 iunie (5 iulie), 1879.

XXIV

ÎNPĂMÊNTENIREA ISRAELIŢILOR

4°.

O vorbă vechĭe ḑice că nimenĭ nu este maĭ îndrăzneţ şi maĭ nesocotit în cutezările sale, decât fricosul când l'a prididit gróza, în culmea eĭ.

Este de ajuns ca un câne de pripas să 'l latre şi să rânjéscă la el colţiĭ, pentru ca dînsul, cuprins de o nedomirită spaĭmă, să se asvêrle nebuneşte în prăpastie, fără de a maĭ socoti că cu un codruleţ de pâne séŭ cu o neînsemnată îmbunare 'şĭ ar face din acel câne rătăcit un tovarăş folositor şi credincĭos.

Când ne gêndim la ceĭa ce se petrece aḑĭ în ţéră la noĭ, ne ar veni a rîde de spaĭma necumpătată ce o încércă mulţĭ Românĭ despre partea Jidovilor pripăşiţĭ printre noĭ; ne ar veni a rîde, déca nu am vedé pe ceĭ cuprinşĭ de o aşa spaĭmă gata a prăvăli Statul în periculóse făgaşe.

Ne place a crede că ceĭ maĭ mulţĭ din câţĭ facŭ aḑĭ o aşa nesocotită faptă, numaĭ dintr'o frică orbéscă o facŭ; căcĭ altminteré ar trebui, nu să deplângem rătăcirea lor momentană, ci să roşim de dînşiĭ.

Acésta pênĕ astăḑĭ nu ni s'a întêmplat. In

momentul când ne ar atinge o aşa durerósă simţire, glasul nostru ar remâne cu totul mut.

Noĭ ânsĕ tot vorbim, căcĭ tot avem speranţă că încetul cu încetul se vorŭ desmetici ceĭ cuprinşĭ de temerĭ şi vorŭ vedé pênĕ la sfêrşit în ce parte este astăḑĭ adevĕratul pericol.

Credem că Românii, cari de marĭ de anĭ îşĭ facŭ rîs de frica proverbială a Evreilor, vorŭ înţelege că nu li se cuvine tocmaĭ acum a schimba rolurile; de aceĭa, ca veghĭe în vecĭ deştepte spre paza bineluĭ public, noĭ le strigăm mereŭ :

„Veniţi-vĕ, ómenĭ bunĭ, în fire; fiţĭ de astădată Românĭ cu inimă şi cu minte, şi nu vĕ asvêrliţĭ nebuneşte în prăpastie, ca să scăpaţĭ de lătratul câneluĭ de pripas, pe care 'l puteţĭ fórte lesne înbuna."

Să admitem un moment că suntem cu câteva ḑile maĭ târḑiŭ în cursul acesteĭ lunĭ, şi că — dupe cum este şi trista probabilitate, — Camera şi Senatul aŭ votat că Israeliţiĭ nu potŭ dobêndi naturalisarea în România decât fie-care personal şi subt fórte grele condiţiunĭ, pe care majoritatea legĭuitorilor nostri vorŭ să le lăţéscă şi asupra străinilor de riturĭ creştine.

Este un ce copilăresc de a crede că lucrurile vorŭ rĕmâne dupe cum se încumetéză majoritatea corpurilor nóstre legislative a le regula.

Cine 'şĭ dă ostenéla a citi tot ceĭa ce se ti-

păresce în ḑiarele străine asupra straniei fase în care a intrat cestiunea israelită la noĭ, cată să 'şĭ dea bine séma că acele articole, în care Românii sunt aşa de aspru criticaţĭ de opiniunea publică a Europeĭ culte, nu sunt decât un slab rĕsunet al indignaţiuniĭ şi al întêrîtăriĭ în contra nóstră, de care sunt coprinse cabinetele marilor puterĭ, din momentul când aŭ simţit că noĭ voim să ocolim decisiunile lor.

Aşa dar, autoritatea materială a marilor puterĭ europeane este aḑĭ în deplin acord cu forţa morală a opiniuniĭ publice, spre a reproba purtarea nóstră.

Pas' atuncĭ de maĭ speră vre-un ajutor de unde-va, pentru ca să rĕmână resolvată dupe placul majorităţiĭ o cestiune în care şi raţiunea omenéscă şi raţiunea de Stat sunt în contra straniei încăpĕţînărĭ a celor maĭ mulţĭ dintre noĭ.

Este dar evident că ne punem în pericolul de a aduce evenimente în care cestiunea să fie resolvată dupe voinţe străine, în mod cu totul vătĕmător naţiuniĭ române.

Óre ce arŭ câştiga, în asemené cas, ceĭ cari se obstină a face cu totul contrariul de ceĭa ce ar trebui să facem ca să ne recâştigăm bunavoinţa puterilor şi simpatia opiniuniĭ publice din străinătate?

Fi-vorŭ valabile, séŭ măcar numaĭ recoman-

dabile pentru noĭ, voturile negative ce, dupe tótă aparenţa, aŭ să se dea la noĭ în curênd?

Remâné-vorŭ, din causa lor, toţĭ Evreiĭ lipsiţĭ de drepturile ce întréga Europă reclamă de la noĭ pentru dînşiĭ?

Nu, de sigur! Nu; ci, în acéstă cestiune, ni se va lua mâne de nevoïe un *boŭ*, fiind-că n'am voitŭ să dăm astădĭ cu voïe un *oŭ*.

Ĭată singurul resultat la care vom ajunge cu îndĕrĕtniciile nóstre.

Îl supunem din noŭ, în tótă a luĭ spăimêntătóre claritate, representanţilor naţiuniĭ şi facem âncŏ o-dată apel la patriotismul lor.

Celor cărora le este aşa tare frică de năpădirea Evreilor în Statul nostru, le spunem verde şi curat că a lor nesocotită frică este cu mult maĭ prejudiţiabilă ţĕreĭ decât priimirea printre noĭ a câtor-va Evreĭ, cari arŭ fi dovedit, pênĕ la óre-care punt, simţiminte românescĭ.

Este maĭ vătĕmătóre, cŏcĭ ea atrage fatal dupe sine, nu împămêntenirea cu bună înţelegere a câtor-va Israeliţĭ, ci chĭar acea năpădire în glótă de care ne este aşa témă şi care, efectuându-se cu sila va fi o adevĕrată daună a naţionalităţiĭ nóstre şi a echilibruluĭ nostru economic.

Cĭudat patriotism este acela ce făptuïesce într'astfel; şi, déca într'adevĕr sunt, dintre Româniĭ cari lucréză astădĭ în acest sens, uniĭ care

o facŭ de bună credinţă şi cu cuget curat, apoĭ nicĭ o-dată n'a fost cine-va maĭ în drept decât cum este acum naţiunea română de a ḑice, făcênd alusiune la aşa nepricepuţĭ amicĭ aĭ eĭ:

„Feresce-mĕ, Dómne, de prietenĭ, cŏcĭ de duşmanĭ mĕ feresc eŭ însu-mĭ!"

Bĕtrânul nostru Cantemir, a căruĭ viaţă s'a petrecut în intrigele politice ale ţĕreĭ nóstre—pe care puçin le aŭ schimbat secoliĭ — ne povestesce într'un loc o fabulă, prin care el descrie, sub numirĭ alegorice, resultatele unor evenimente sociale ale ţĕrilor române, cam de felul celuĭ ce ne frămêntă astăḑĭ.

El spune că pasĕrile sburătóre, formând o-dată o nouă împĕrăţie, aŭ refusat să priiméscă printre dînsele pe musce, pe albine, pe viespĭ, pe ţînţarĭ şi alte micĭ soĭurĭ de muscuţe şi de muşiţe, care tóte voĭaŭ şi ele să se bucure de drepturile sburătórelor, de óre-ce şi ele purtaŭ aripe la spate.

Aceste micĭ lighióne, îndemnate de sfatul ursuluĭ, al lupuluĭ şi al vulpeĭ, care sunt din firea lor vênătorĭ şi prigonitorĭ de pasĕrĭ, căḑură cu grămada drept în bucatele sburătórelor celor marĭ, adunate la ospĕţ ca să serbeze cu veselie noua lor împĕrăţie.

„Acésta, toţĭ sfetniciĭ şi senatoriĭ vĕḑênd, în „mirare din cap, din umerĭ şi din ochĭ semne fă-

„cêndu'șĭ, muțesce întreba, și cel ce să rĕspundă „nu era!"

Dar pasĕrile indignate de cutezarea pretențióselor muscuțe, începură a respinge cu sila pe lighiónele cele micĭ și supĕrătóre. Ce folos! de micĭ, de ĭuțĭ și de dibace ce eraŭ, acestea scăpaŭ printre labele și pe subt aripele pasĕrilor și 'șĭ băteaŭ joc de ele, cĭupindu-le și mușcându-le astfel încât sburătórele cele marĭ, obosite de o luptă deșértă, fură silite să dea pace și să facă loc pretutindenĭ micilor jigăniĭ.

Ĭar încercatul autor sfêrșesce povestea sa cu aceste înțelepte povețe, care merită să fie meditate de către *sfetniciĭ* și *senatoriĭ* noștri de astă-dĭ:

„Pedépsă și ocară ca acésta le zămisli ne„buna mêndrie. Că de multe orĭ părerea înaltă și „și tocmaĭ peste nuorĭ rădicată, în fundul besniĭ „necunoscințeĭ povêrnindu-se, cade; și cu cât maĭ „cu mărire se slăvesce, cu atâta maĭ în prăpastie „prăvălindu-se, se ocăresce; așijderé adesé s'aŭ „vĕdut, că lucrurile pré putincĭóse și pré vîrtóse, „pré lesne a se sdruncina și a se fĕrâma, âncŏ și „de cel maĭ slab și móle, precum diamantul cu „plumb se lucréză și cu praful sĕŭ și cu curma „fieruluĭ tăindu-se, se despică, se rujdesce și se „julesce; mórtea și perirea Filuluĭ (Elefantuluĭ), „șórecele este; picătura ploiĭ pétra găuresce, și „funia de teĭu cu vremea marmurile despică; că

„lucru aşa de putincïos şi de vîrtos subt sóre nu „este, căruïa biruinţă şi înfrângere să nu se dea, „âncŏ de unde nicĭ gêndesce, nicĭ nădĕjduïesce.

„Aşa dar, jalnicele şi trufaşele dihaniĭ, duhu-„rile cele înalte şi umflate ce purta, şi sprîncé-„nele cele preste frunte rădicate ce înălţa, cu o-„cara a tótă lumea, de tot jos le lăsară şi gêndul „într'altă socotélă îşĭ mutară.“

Fie ca *gêndul, într'altă socotélă să şi 'l mute* aĭ noştri, maĭ nainte ca eĭ, învinşĭ de muscuţe, să fie siliţĭ a 'şĭ *lăsa de tot în jos duhurile cele înalte şi umflate ce pórtă şi sprîncénele cele preste frunte rădicate ce eĭ acum înalţă*, fără socotinţă, în semn de neînduplecat refus!

Marţĭ, $^{3}/_{15}$ iulie, 1879.

NICOLAE BĂLCESCU

ŞI SCRIERILE SALE

Precuvêntare la *Istoria Românilor sub Michaĭu Vodă Vitézul*, publicată la 1877.

Îndeplinesc astăḑĭ una din cele maĭ viĭ şi maĭ stăruitóre ale mele dorinţe: aceĭa de a scóte la lumină *Istoria Românilor sub Michaĭu Vodă Vitézul*, lucrarea de căpetenie a eminentuluĭ şi mult deplânsuluĭ nostru istoric Nicolae Bălcescu, care tot-de-o-dată este şi o scriere de frunte în literele românescĭ.

De două-ḑecĭ şi cincĭ de anĭ, de când *Nicolae Bălcescu* a murit, înstrăinat de pré-iubita şi pré-dorita sa ţéră, eŭ unul n'am pregetat un moment

de a căuta mijloc spre a face cunoscută publicului românesc acéstă frumósă operă, în care îşĭ pironise mintea şi puterile sale un om de un rar talent, un om ce de copil ancŏ, eŭ mĕ deprinsesem a'l respecta, a'l ĭubi, a'l admira.

Cincĭ spre-ḑece anĭ din aceştia, am păstrat cu sfinţenie la mine manuscriptele luĭ, cercându-mĕ, de câte orĭ 'mĭ a stat în putere, a da publicităţeĭ cel puçin o parte din ele. Dar, spre ruşinarea nóstră de pênĕ acum, a trecut un pătrar de secol de la mórtea Bălcesculuĭ maĭ nainte ca să pótă fi pus subt ochiĭ naţiuniĭ române, tot ceĭa ce dînsul lucrase întru cea maĭ mare a eĭ onóre.

A trebuit ca o raḑă din acel foc de vitejie strămoşéscă, care ardea cu dor inima luĭ Nicolae Bălcescu, să străbată în sfêrşit în vinele tuturor Românilor, pentru ca să afle timpul priincĭos de a eşi la ivélă patrioticele pagine scrise de péna luĭ, muĭată şi oçelită în sângele atâtor eroĭ aĭ Românilor din trecut!

Aḑĭ într'adevĕr e timp ca naţiunea română să audă şi tot-de-o-dată să simtă adûnc cugetele înviĭetóre şi spornicele cuvinte ale aceluĭ nobil suflet, ale aceleĭ intinse inteligenţe românescĭ, care odată se numea *Nicolae Bălcescu*!... Nicolae Bălcescu, despre carele ne spune d[l] V. Alecsandri că „coprins de entusiasm la privirea flăcăilor românĭ ce dănţuĭaŭ cu pletele în vênt, ḑicea:

O! mêndră óste va avé România, când îĭ va veni şi eĭ rôndul pe lume!“ [1])

Şi negreşit la virtuţile ostăşescĭ ale poporuluĭ român se gêndea fără preget Nicolae Bălcescu, de óre-ce el, abĭé în vêrstă de 19 anĭ (era născut în Bucurescĭ la 29 iunie 1819), intră în oştire şi, numaĭ cu rangul de cadet (ĭunkĕr), doritor să împărtăşéscă soçilor sĕĭ de arme cunoscinţele ce mintea'ĭ ageră şi studiósă dobêndise âncŏ din juneţe, cerù să institue în casarmă o scólă pentru soldaţĭ, unde însuşĭ fu învăţător. Apoĭ, dupe ce fu prigonit şi închis cât-va timp la mŏnăstirea Mărgineniĭ pentru ideile sale liberale, tot către oştire îşĭ îndreptă el gêndurile, când spre a intra în cariera literară, el tipări în Iaşĭ la 1844, începutul unuĭ studĭu asupra *Petereĭ armate la Românĭ.* [2])

Pênĕ la anul 1848, petrecêndu'şĭ timpul în studiĭ istorice, când la Paris, când în ţéră, el scrise diferite lucrărĭ de un mare interes pentru

1) *Nicolae Bălcescu*, Suvenire de V. Alecsandri. Un fragment în *Revista Română pentru sciinţe, litere şi arte.* Bucurescĭ, tom. II. 1862, p. 312.

2) Acest studiŭ, publicat în *Fóia sciinţifică şi literară* din Iaşĭ, şi apoĭ şi în făşĭóră separată, póră titlul: *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea principatuluĭ Valachieĭ pênĕ acum.* — El se completéză printr'un asemenea studiŭ asupra principatuluĭ Moldoveĭ, tipărit în *Magazinul istoric pentru Dacia*, din Bucurescĭ.

istoria naţională, şi le publică în *Magazinul istoric pentru Dacia*, pe care îl redacta în unire cu d[l] A. Treb. Laurian. [1])

La anul 1848, el luă parte activă la mişcarea naţională, atât în ţéra Românéscă, cât şi, maĭ apoĭ, în Ardél. Însuşĭ el, în scrierile luĭ pe care le dăm aci la lumină, ne descrie adesé simţirile înduĭoşate ce a încercat inima luĭ în mijlocul acelor aspirărĭ confuse ale deşteptăriĭ spirituluĭ naţional, pe care el, singur póte pe atuncĭ, scia să le mĕsóre, în mintea sa erudită şi patriotică, cu mĕsura uriéşă a gloriilor trecutuluĭ.

Fără ânsĕ de a perde curagĭul în aceste sterpe lupte, tocmaĭ când vĕḑu de tóte părţile avênturile generóse ale poporuluĭ român înfrânte sub jugurĭ străine şi asupritóre, tocmaĭ în tómna anului 1849, el se întórse în Françа şi se con-

1) Scrierile luĭ Bălcescu, care aŭ apărut în *Magazinul istoric* sunt cele următóre: Tomul I. (1845): *Cuvênt preliminariŭ despre isvórele istorieĭ Românilor. — Româniĭ şi Fanarioţiĭ. — Ioan Tĕutul, mare logofĕt al Moldoveĭ. — Logofĕtul Miron Costin, istoricul Moldoveĭ. — Spătarul Ioan Cantacuzino. — Postelnicul Constantin Cantacuzino.*

Tom. II. (1846): *Puterea armată şi arta militară la Moldovenĭ în timpul măririĭ lor. — Despre starea socială a muncitorilor plugarĭ în principatele Române în deosebite timpurĭ.*

Tom. IV. (1847): *Campania Românilor în contra Turcilor de la anul 1595. — Buletin despre portretele principilor ţĕreĭ Românescĭ şi aĭ Moldavieĭ, ce se află în cabinetul de stampe de la biblioteca regală din Paris.*

sacră maĭ cu totul la lucrarea capitală a vieţiĭ sale, la povestirea marilor fapte răsboĭnice ale Românilor din al XVI[lé] secol.[1])

1) N. Bălcescu, în timpul revoluţiuniĭ de la 1848 din Bucurescĭ, a scris în ḑiarul luĭ Bolintinénu, *Poporul Suveran*, câte-va articole, din care extragem liniile următóre:

«Părinţiĭ noştri aŭ vĕrsat preçiosul lor sânge pentru a ne lăsa de moştenire drepturile nóstre politice, şi datoria nóstră este a le păstra cu aceĭaşĭ putere pentru fiiĭ noştri. Timpul n'a venit ca să dobêndim o independenţă absolută. Posiţia nóstră politică, de pe tractate, este bună; numaĭ trebuĭe ca ele să fie păzite de înalta Póртă, şi sprijinite cu statornicie de noĭ. Să nu uĭtăm că suntem datorĭ a apăra naţionalitatea şi drepturile nóstre, de vom fi nevoiţĭ, chĭar vĕrsând sângele. De vom cădé în acéstă luptă sfântă, să cĭdem încaĭ bărbăteşte, astfel cum aŭ trăit părinţiĭ noştri, şi ca dînşiĭ să strigăm: *Maĭ bine ţéra nóstră să se prefacă într'un întins mormênt, numaĭ să rĕmână tot ţéra Românilor!*»

Mergênd apoĭ la Paris, pe când se ocupa de marea luĭ operă istorică şi, osebit de o întinsă corespondenţă şi de redactarea unor acte atingĕtóre de faptele emigraţiuniĭ revoluţionarilor românĭ, el publică în *Journal des Economistes* din Paris, 1850, o importantă lucrare în limba franceză, sub titlul *Question économique des Principautés danubiennes.* Printre manuscriptele rĕmase de la dînsul se află şi o parte din textul român al acestuĭ memoriŭ. Tot acolo găsim şi un însemnat fragment dintr'o lucrare ancộ inedită, purtând titlul: *Manuulul bunuluĭ Român, dialog între un sătén şi un comisar de propagandă.* Fiind la Paris, *Bălcescu* maĭ compuse cuvêntul sĕŭ asupra *Mişcăriĭ Românilor din Ardél la 1848*, pe care îl tipări într'un ḑiar român de acolo, *Junimea Română* din 1851; apoĭ conlucră séŭ traduse poema în prosă ce pórtă numirea de *Cântarea Românieĭ*

Dar să'l lăsăm să 'şĭ descrie însuşĭ starea luĭ fisică şi sufletéscă, şi să ne mărginim a decopia aci o notă pe care am aflat'o printre hârtiile luĭ, scrisă cu o mână slăbită, când se afla la *Hyères, dechemvrie în 17, anul 1850 :*

„Minutele în care scriŭ sunt pline de amar „şi întristare. Pe când Europa întrégă se pregătea „a saluta triumful libertăţiĭ, eroica Franţă, de la „care ca tot-d'a-una se aştepta semnalul, Franţa, „prin fatalitate şi prin neunirea fiilor seĭ, cade „gemênd în neputinţă subt un jug umilitor. Fiiĭ „fără-de-legiĭ triumféză în tóte părţile şi întemeĭéză spurcata lor tiranie. Sufletele generóse, sdrobite şi rănite de mórte, vĕdŭ apuind din vederea „lor ḑioa mântuiriĭ. Însu'mĭ eŭ, cu o inimă sfăşiată de durere, mĕ lupt cu o bólă crudă şi neîmblânḑită, caut a câştiga timp asupră'ĭ şi a o „întrece în ĭuţélă, ca să pot lăsa fraţilor meĭ a„ceste pagine din viaţa părinţilor noştri, şi caḑ „sleit de puterĭ, mistuit prin silinţele ce fac. Cu „tóte aceste temeĭurĭ de descuragĭare, sufletu'mĭ „te slăvesce âncŏ, înḑeită libertate, şi deşi ómeniĭ

şi care fu maĭ ântêĭ tipărită la Paris în broşura *România viitóre* din 1851, şi apoĭ reprodusă de d[l] V. Alecsandri în *România literară* din Iaşĭ, 1855, unde s'a tipărit şi un fragment din cartea III[a] a *Istorieĭ Românilor sub Michaĭ Vodă Vitézul,* sub titlul : *Răzvan Vodă.*

Acestea sunt, pare-mi-se, tóte scrierile Bălcesculuĭ de la 1848 pênĕ la mórtea luĭ.

„sângĭurilor aŭ învelit cu maramă négră dulce „faça ta, crede că va veni ḑioa fericită, ḑioa is- „bêndiriĭ, când omenirea întrégă se va scula spre „a sfâşia acest vĕl şi duşmaniĭ tĕĭ se vorŭ împe- „tri la vederea sóreluĭ sĕŭ de lumină; atuncĭ nu „va maĭ fi nicĭ un om rob, nicĭ naţie róbă, nicĭ „om stăpân pe altul, nicĭ popor stăpân pe altul, „ci domnirea *Dreptăţiĭ* şi *Frăţieĭ!* Aceste cuvinte, „ce o-dată am dat de devisă naţieĭ mele, vorŭ „domni lumea; atuncĭ aşteptarea, visarea vieţeĭ „mele se va împlini; atuncĭ toţĭ Româniĭ vorŭ fi „una, liberĭ şi fraţĭ! Vaĭ! nu voĭu avé noroc a „vedé acéstă ḑi, deşi eŭ asemenĭ am muncit şi „am pătimit pentru dreptate, şi cel din urmă al „meŭ cuvênt va fi âncŏ un imn ţie, ţéra mea „mult dragă!“

Acea lucrare despre care el vorbesce cu un aşa dureros entusiasm, este *Istoria Românilor sub Michaĭu-Vodă Vitézul*, la care lucra de maĭ mult timp şi din care scrise o mare parte în aniĭ din urmă aĭ vieţiĭ sale. Iată, de pre o altă însemnare manuscrisă ce s'a găsit printre hârtiile luĭ, împărţirea ce el voĭa să dea opereĭ sale:

„Tomul I: *Introducerea.* — Cartea I. *Libertatea Naţională.* (1593—aprilie 1595).— Cartea II. *Călugĕrenĭ* (aprilie 1595 — dechemvrie 1595.) — Cartea III. *Robirea Ţĕranuluĭ* (dechemvrie 1595 —aprilie 1599). — Acte adaose.

Tomul II: Cartea IV. *Unitatea Naţională*

(aprilie 1599 — iulie 1600). — Cartea V. *Mirislĕŭ* (august 1600 — ianuarie 1601). — Cartea VI. *Guruslĕŭ* (ianuarie 1601 — septemvrie 1601). — Acte adaose. — Lista isvórelor acesteĭ istoriĭ."

Cartea ântêĭ, de pre cum însu'şĭ însemnéză pe acéstă ultimă notă, a fost scrisă la Paris în iérna anuluĭ 1851 (ianuarie şi fevruarie); a doua, iarăşĭ la Paris, 1851 (martie şi aprilie), cu tóte că o mare parte fusese publicată la 1847, în *Magazinul istoric*, sub titlul *Campania Românilor în contra Turcilor, de la anul 1595;*" a treĭa carte a scris'o în satul Ville d'Avray, lûngă Paris, la 1851 (maĭu pênĕ la august); a patra la Hyères, în Franţa meridională, la 1852 (maĭu şi aprilie), în sfêrşit o parte din a cincea e scrisă la Constantinopol, tot la 1852, dar ea nu este sfêrşită [1]. Se vede că pe a şésea nicĭ că o începuse

1) Manuscrişul acesteĭ a V^a^ cărţĭ, scris în mare parte de însăşĭ mâna cu totul slăbită a Bălcesculuĭ, se opresce la pagina 138 cu însemnarea numĕruluĭ capitoluluĭ «XXXIII» cu care avea să urmeze textul sĕŭ. D^l^ Greg. Tocilescu, în interesanta monografie ce a publicat asupra luĭ: *Nicolae Bălcescu; viaţa, timpul şi operile sale, 1819—1852.* (tipărit în *Columna luĭ Traian* a d^luĭ^ B. P. Hasdeŭ, Bucurescĭ, 1876, No. 5, şi apoĭ în făscióră separată) face următórea curiósă observaţiune:

«Aci se opresce péna luĭ Nicolae Bălcescu.

«Era capitolul 33 al scrieriĭ sale, care corespunde la capitolul 33 al vieţiĭ sale, vêrsta în care a murit!... Este o întêmplare curiósă, analogă cu aceĭa a luĭ Napoleon cel mare, în manuscriptele căruĭa s'a găsit un manual de geografie, scris în

âncŏ, cŏcĭ nu există nicĭ un manuscris. Actele adaose sunt adunate în mare parte deşi nu aŭ fost âncŏ puse în orônduĭală de autor; cât despre lista isvórelor, aflăm în notele luĭ, titlurile a maĭ mult de 225 scrierĭ vechĭ şi moderne în felurite limbĭ, pe care le a consultat d'a-dreptul séŭ în traducerĭ, ce el punea să i le facă. Din *Introducere*, se vede, dupe sumarul ce ne a lăsat, că voĭa să facă un tabel al vieţeĭ sociale a Românilor din trecut; dar ast-fel cum o avem, ea este maĭ mult un schelet al lucrăriĭ precugetate.

Nicolae Bălcescu nu avu dar timpul să 'şĭ aducă pênĕ la capĕt întreprinderea sa. Muncit de dorul ţĕreĭ, luptându-se cu o răpede bólă de pĭept şi maĭ adesé şi cu neavearea şi izolarea în ţéră străină, el se decise a se porni la Constantinopol ca să obţină voĭa de a se reîntórce la căminul părintesc; acolo ânsĕ i se refuză favórea de a vedé pămêntul sĕŭ de nascere, şi atuncĭ, cu sufletul întristat, cu puterile slăbite, singur şi lipsit maĭ de tóte, se întórse tot pe mare către apus, purtând mereŭ cu sine scumpul sĕŭ avut, manuscriptele luĭ. La 5 octomvrie 1852 el ajunse în Palermo, unde spera să afle, sub clima căldu-

juneţea sa, neterminat şi care se oprea tocmaĭ la insula Sta Elena, unde, 30 anĭ maĭ în urmă, marele împĕrat avea să 'şĭ sfêrşéscă cariera».

rósă a Siciliei, alinare pentru suferințele pieptului sĕŭ atacat; dar dupe șése sĕptĕmânĭ de viață tristă și isolată, la 16 noemvrie, el îșĭ dete sufletul departe de orĭ ce inimă amică, năpustit pe patul uneĭ ospĕtăriĭ și lăsând numaĭ cu limbă de mórte tóte scrierile luĭ, unuĭa din prieteniĭ sĕĭ, d[luĭ] Ion Ghica.

El nu avea la sine maĭ mult decât o sumă de 30 francĭ; nu era nimenĭ acolo ca să 'ĭ cumpere măcar un loc la cimitir. Cĭocliĭ ridicară cadavrul străinuluĭ din ospĕtăria „alla Trinacria" și 'l afundară în grópa de obște a săracilor din mŏnăstirea Capucinilor de la Palermo.

Când la 1863, am cerut și am obținut de la Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, carele ĭubise și scia să preçuĭască pe Bălcescu, autorisațiunea de a trămite din partea guvernuluĭ român ca să ridice dupe țĕrmul străin și să aducă în patrie, ósele aceluĭ bărbat cu care națiunea romană se póte mêndri, trămisul nostru d[l] Nicolae Ionescu, a putut numaĭ să constate la faça loculuĭ că trupul luĭ Nicolae Bălcescu era pentru vecie amestecat printre osemintele sărăcimiĭ din Palermo. D[luĭ] ne aduse de acolo numaĭ ultimele voințe ale ilustruluĭ nostru rĕposat [1]).

---

1) Testamentul luĭ N. Bălcescu, pe care l'a adus d[l] N. Ionescu de la Palermo, și care se păstréză la ministerul instrucțiuniĭ publice al Românieĭ, împreună cu raportul trămisuluĭ

Abĭé astădĭ ânsĕ, duoĕ-decĭ şi cincĭ de anĭ dupe a luĭ mórte, ele se îndeplinescŭ în parte [1]). Dl Ion Ghica a oferit Societăţiĭ Academice Române, preçiósele manuscripte ale luĭ Bălcescu, care de la anul 1861 aŭ stat în păstrarea mea, încredinţate fiindu'mĭ de fratele rĕposatuluĭ, de dl Costache Bălcescu.

---

nostru, fusese încredinţat de însuşĭ rĕposatul, consululuĭ turcesc din acea localitate. Simţind sfêrşitul sĕŭ, el puse să i se facă o listă amĕnunţită de tot ce poseda cu sine, în care arătă că voinţa sa este ca manuscrisele luĭ să se dea dluĭ Ion Ghica, carele se afla pe atuncĭ în Turcia. Un preot grec din vecinătate priimi, de pre cererea sa, cea dupe urmă a luĭ mărturisire şi cel dupe urmă al luĭ suspin. Lădiţa cu obiectele rĕmase de la Bălcescu a fost de mult trămisă familieĭ sale de către proprietarul ospĕtărieĭ «alla Trinacria». Astfel s'a întêmplat ca dl C. Bălcescu, carele avea manuscriptele la sine, să mi le încredinţeze âncŏ de la 1861 spre a le tipări în *Revista Română*. De atuncĭ ele aŭ stat pênĕ estimp la mine.

Pe de altă parte, testamentul adus în ţéră de dl N. Ionescu la 1863, rĕmăsese şi el uĭtat în dosarul ministeruluĭ.

In fine, abĭé acum, prin concursul dlor Ion Ghica, C. Bălcescu şi al meŭ, voinţele ilustruluĭ rĕposat începŭ a 'şĭ căpăta a lor realisare.

1) Bălcescu, într'o adresă către *patroniĭ Asociaţieĭ literare române*, arăta că scrierea sa asupra *Epoceĭ luĭ Michaĭu Vitézul*, fiind aprópe terminată şi avênd numaĭ câte-va lunĭ de lucru spre a o sfêrşi, el doresce ca ea să fie tipărită în duoĕ frumóse volume in 8⁰, de pre împărţirea expusă maĭ sus, şi tot-de-o-dată să fie ornată cu un portret al luĭ Michaĭ Vitézul, gravat pe oçel, de pre a luĭ Sadeler făcut în Viena la 1601, precum şi alte patru executate în xilografie. Doresce asemené să se trămită

Âncŏ de atuncĭ am început a tipări în *Revista Română*, o parte din *Istoria Românilor sub Michaĭu Vodă Vitézul*[1]; dar nu am putut merge maĭ departe decât pênĕ pe la mijlocul cărţiĭ a III^a. Sfêrşitul acesteĭ cărţĭ, a IV^a întrégă şi tot ce maĭ posedam din a V^a vĕdŭ acum maĭ ântêĭ lumina tiparuluĭ.

Societatea Academică Română, fericindu-se de preçiosul dar ce a priimit şi doritóre de a se pune la înălţimea misiuniĭ sale, rĕspândind printre Românĭ, maĭ cu sémă producţiunile literare şi sciinţifice ale geniuluĭ naţional, nu a voit să întârdie câtuşĭ de puçin spre a da publicitate mărețeĭ opere a nemuritoruluĭ N. Bălcescu.

'Mĭ a acordat mie dorita onóre de a dirige acéstă grabnică tipărire, în care s'a socotit maĭ

---

un june inginer român în ţéră ca să ridice planurile deosebitelor localităţĭ maĭ importante, citate în cursul opereĭ. Aceste cheltuĭelĭ cere de la *Asociaţie* ca să le facă; ĭar pentru ostenelile sale propriĭ şi pentru tóte cheltuĭelile ce făcuse cu cumpĕrătorĭ de cărţĭ rare şi cu traducţiunĭ, el nu reclamă nicĭ o indemnisare, nicĭ măcar cele 400 exemplare din opera sa, pe care i le acordă statutele *Asociaţieĭ*. El se întemeĭază ânsĕ a crede că, décă nu meritele opereĭ, dar negreşit faptele ce ea coprinde sunt de natură a deştepta în inimile Românilor simţiminte spornice pentru realţarea şi întemeĭarea naţionalităţiĭ nóstre.

1) *Revista Română pentru sciinţe, litere şi arte* coprinde în volumul I. (1861) *Introducerea*, *Cartea I* şi parte din *Cartea II*; în vol. II (1862) urmare din *Cartea II* pênĕ la sfêrşitul eĭ; în vol. III (1863) o parte din *Cartea III*.

oportun de a înlătura de o cam dată tóte notele indicătóre de autoriĭ consultaţĭ de Bălcescu în erudita şi consciinţiósa sa lucrare, şi de a tipări scrierea originală în aşa chip ca ea să fie maĭ lesne de citit pentru orĭ ce clasă de cititorĭ[1]).

Cu timpul Societatea Academică Română îşĭ propune de a publica o ediţiune critică şi maĭ luxósă a operelor complete ale luĭ N. Bălcescu. Aceĭa va fi póte maĭ bine priimită de ómeniĭ de sciinţă.

Acum ânsĕ, noĭ sperăm şi credem că acéstă carte, aşa cum este, va aduce, în împrejurările de façă, folos şi întărire cugetuluĭ naţional al întregeĭ Românimĭ!

Bucurescĭ, 16 noemvrie, 1877.

---

1) Pentru acésta, am adoptat un format maĭ mic şi maĭ purtăreţ decât cum dorea Bălcescu, şi ne am servit de o ortografie română care, fără de a exclude caracterele etimologice ale cuvintelor, întrebuinţéză ânsĕ accentele şi codiţele (cedile), depărtate din scrierea românéscă dincolo de Carpaţĭ. Acésta este şi felul de ortografie cu care se servea Bălcescu, când scria cu litere latine. Tot manuscrisul *Istorieĭ Românilor sub Michaĭu Vodă Vitézul* este de mâna luĭ, scris cam într'astfel.

NOTE.

I. DESPRE PLANURILE BĂTĂLIILOR LUĬ MICHAĬU-VITÉZUL.

Într'acéstă notă am reprodus ântêĭ câte-va rôndurĭ pe care Bălcescu, bolnav și aprópe de mórte sa, le scria din exil, adresându-le, dupe cum se vede, către un amic din țéră, căruĭa iĭ recomanda a face un pelerinagĭu pe têrâmul luptelor luĭ Michaĭu, spre a completa indicațiunile topografice și legendare care, în lipsă de o bună chartă a țêreĭ și proscris din patria sa, nu le putea însușĭ dobêndi. El cerea lămurirĭ asupra localităților citate în povestirea „*Evenimentelor din véra anuluĭ 1595*," apoĭ asupra *Călugĕrenilor*, *Têrgoviștеĭ* și *Bătălieĭ de la Teléjen la 1600.*

Cu acestea se întrerupe manuscriptul; dar va fi lesne a completa cererile autoruluĭ, urmând și pentru localitățile âncŏ neînsemnate aci, sistema recomandată de dînsul. Sub raportul topografic, lucrarea e acum mult înlesnită prin publicarea charteĭ celeĭ marĭ a țêreĭ Românescĭ executată de ingineriĭ statuluĭ major austriac și prin maĭ multe bune charte ale Transilvanieĭ publicate în aceștĭ din urmă anĭ.

În ceïa ce se atinge de evenimentele de la 1594 şi din véra anuluï 1595, fieşĭ-cine va găsi pe chartă, satele *Petrile*, *Putineĭu*, *Stănesciĭ;* fieşĭ-cine va vedé că insula cea mică din faça Gĭurgĭuluĭ, cea cu ruine de o cetăţuĭe, se chĭamă într'adevĕr *Sângeorgĭu*; ĭar cea lătăréţă din susul eĭ *Ramadanul*; va găsi asemené *valea Sălciĭ* pe drumul Gĭurgĭuluĭ; va găsi satul *Copăceniĭ* d'a stânga Argeşuluĭ. Dar ceĭa ce rĕmâne âncŏ de găsit e localităţile satelor *Hulubesciĭ* şi *Scărpătescĭ* orĭ *Şerbătesciĭ*, care póte s'aŭ ruinat de tot, orĭ ca multe alte sate din ţéra nóstră, 'şĭ aŭ schimbat numirile. E âncŏ de aflat care a fost valea *Camuri*, décă nu cum-va vom lua o drept valea *Céguri* şi satul învecinat la care a mas Sinan-Paşa, drept satul *Dadilovu.* Rĕmâne âncŏ de constatat décă cum-va ceva tradiţiunĭ şi legende aŭ rĕmas pe alocuré, din acele fapte de arme strălucite, deşi timpul şi nenorocirile posterióre aŭ şters maĭ tóte amintirile gloriόse printre populaţiunile adesé secerate şi adesé prenouite ale judeţelor române mărginaşe Dunăriĭ.

Crucea de pétră de la Călugĕrenĭ, dupe cum spune şi Bălcescul, e cu 90 de anĭ posterióră şi nu de loc relativă la gloriosul fapt de arme al luĭ Michaĭu. Acéstă cruce monolită, mare şi frumos săpată cu ornamente pe muchĭ, pórtă o inscripţiune care, în maĭ multe locurĭ s'a sters prin fĕrâmarea petriĭ, deşi un mic pavilion de cărămidă boltit o apără de injuriile timpuluĭ. Într'o răpede trecere pe la Călugĕrenĭ, am descifrat, săpate pe acéstă cruce, următórele cuvinte ce le transcriem precât s'a putut maĭ exact păstrate.

Pe faça despre Gĭurgĭu : „svânta acéstă şi de viaţă aducĕtóre cruce rădicată este de pré luminatul şi slăvitul domn Io Şerban Cantacuzino Voevod adevĕratul nepot al bĕtrânuluĭ Şerban Băsărab.... şi pomenire vécĭnică înălţa.... ste la capul acestuĭ frumos şi minunat pod ca-

rele însuşî împreună cu ĭubit fiĭu-sĕŭ.... la lucrarea luĭ fiind şi câte....“

Pe muchĭa stângă : „pentru că şi Mării séle în vécĭ bună pomenire şi mulţămită să'ĭ fie şi să'ĭ rĕmăie lui şi doamnei luĭ Marii şi cuconilor luĭ făcutu-s'aŭ dar acest pod şi acéstă dumneḑeéscă cruce s'aŭ rădicat într'al patrulé an al domnii séle la anul de la zidirea lumii 7112 *(de la Chr. 1682)* msţa *(luna)* octovri dni *(ḑile)* 17.“

Pe faça despre Néjlov : „...... dar..... rădicarea acestii cinstiteĭ şi de viiaţă făcĕtóre cruce arată ostenéla şi stradania facerii acestuĭ mare şi temeĭnic pod întru vécĭnică pomenire ĭară luminatuluĭ acest......, precum în ceia faţă s'aŭ ḑis ĭară în césta..... tă faţă scrisu'saŭ întru pomenire şi cinstiţi boiarini Mării sale cari saŭ întĕmplat la facerea poduluĭ acestuia împreună cu a lor luminat dom..... dus toţĭ cu multă stradanie şi ostenélă de la începerea poduluĭ pênĕ la svĕrşit cari pre nume sunt acesté Radu Năsturel vel ban, Badé Bălăcénul vel vornic, Gligore Grădişteanul vel logofĕt, Vlad Cocorĕscul biv vel logofĕt, Constandin Brăncovénul vel spătar, Iordakie Catacozino vel stolnic, Alexandru biv vel stolnic, Mihul biv vel pitar, Tănasie vel armaş, Costandin Bălăcénul vel agă, Şerban vt logofĕt, Fiera vt vistiar, Şerban vel căpitan za lefecii, Pêrvul Creţulescul vt postelnic fiind împreună cu tóte bréslele slujitori şi ai curţi dereptu acéĭa s'aŭ scris ca să fie întru vécĭnică pomenire. Lt ot rodjetva Chr......“

Precum vedem, nimic în acéstă inscripţiune nu amintesce faĭmósa bătălie a luĭ Michaĭu-Vitézul şi singurul punt prin care acest monument maĭ noŭ póte presenta óreşĭ care relaţiunĭ cu faptul de arme de la 1595, e modificările ce construcţiunea aceluĭ *mare şi minunat pod* al luĭ Şerban-Vodă Cantacuzino, trebuĭe să fi adus localităţiĭ în care s'au bătut Româniĭ cu Sinan-Paşa. Într'a·

devĕr, deşi posiţiunea topografică n'a putut schimba în treĭ secolĭ, dar balta formată de Néjlov nu maĭ pare a fi acum aşa de amenințătóre, nicĭ lunca aşa de pădurósă, cum ni le descriŭ istoriciĭ de pe atuncĭ. Cu clădirea poduluĭ trebuĭe neapărat să se fi tăiat mulţĭ din copacĭ şi să se fi făcut lucrărĭ spre a înjghĭeba apele răslăţate ale rîuluĭ; construcţiunea şoseleĭ moderne ce merge la Gĭurgĭu a preschimbat şi ea înfăçişarea sĕlbatică şi mocirlósă a loculuĭ.

Dar pe lângă lucrările de utilitate întroduse de civilisaţiune într'acea vale memorabilă, óre un monument care să dovedéscă recunoscinţa Românilor către părinţiĭ lor ce aŭ apărat ţéra cu bărbăţie, n'ar fi tot aşa de folos, ca şi o cale lesnicĭósă deschisă pe acolo comerciuluĭ? Ceĭa ce înalţă o naţiune, ceĭa ce 'ĭ inspiră demnitatea şi tăria, nu este atât desvoltarea prosperităţiĭ sale materiale, nicĭ îmbilşugarea productelor industrieĭ sale, nicĭ înmulţirea capitalurilor şi averilor, nicĭ luxul vieţeĭ casnice, ci respectul către eroiĭ şi gloriile naţionale de orĭ-ce fel, ci amorul către pămêntul natal, pentru păstrarea căruĭa s'aŭ luptat generaţiunile trecute, ci ĭubirea către limba şi datinele părintescĭ, moştenirĭ scumpe, rĕmase din vechime! Fără de aceste elemente spiritul naţional pere, inima se sleesce în recile speculaţiunĭ şi în întreprinderĭ egoiste ale industrieĭ şi ale negoçuluĭ. Literilor şi artelor este dat de a întreţine viĭe veneraţiunea gloriilor trecute, de a deştepta nobilele aspiraţiunĭ, de a însufla sacrificiĭ măreţe.

E o datorie sfântă a popórelor, pe care civilisaţiunea o consacră pe tótă ḑioa maĭ tare, de a cerceta şi de a scóte la lumină faptele trecutuluĭ lor, de a eternisa prin ajutorul artelor memoria bărbaţilor marĭ şi evenimentelor gloriόse. Să nu nesocotéscă dar nimenĭ câtă

influență salutarie póte avea asupra uneĭ națiunĭ amintirea virtuților eĭ străbune; adesea orĭ ea a produs faptele marĭ și acésta ne întemeĭază mult a crede cuvintelor unuĭ amic când ḑicea: „Să ne aducem aminte de „epoca luĭ Michaĭu, în care Românul atinse culmea mă„ririĭ, care ne a lăsat cele maĭ gloriόse pagine în analele „țěreĭ. Cine nu s'a entusiasmat citind bătăliile luĭ Michaĭu? „Cine n'a admirat geniul și bărbăția luĭ? Călugěrenĭ! Ter„mopile ale Românilor! câte inimĭ nu tresarŭ la suvenirea „vóstră! câte suflete nu aprindețĭ! câte brațe nu înar„mațĭ! Când Românul 'șĭ ar perde de tot credința, când „orĭ-ce schînteĭe de patriotism s'ar stinge în inima luĭ, „numele vostru singur ar fi în stare să 'l ridice, să 'l „entusiasmeze și să 'l facă a murì luptându-se séŭ a „triumfa!" (*D. Berindeĭ*, în fóia *Junimea Română*, din Paris, 1851).

II. DESPRE OPERILE MICĬ ALE LUĬ NICOLAE BĂLCESCU.

Am adunat aci patru din scrierile luĭ N. Bălcescu, ce sub diferite privirĭ potŭ presenta un interes maĭ viŭ cititorilor mareĭ sale opere istorice, carì, ajunșĭ pênĕ la acéstă pagină, de sigur vorŭ simți cu durere lipsa nereparabilă a sfêrșituluĭ *Istorieĭ luĭ Michaĭu-Vodă Vitézul.*

Cele ce vom tipări în urmă sunt presentate aci ca în chip de compensațiune, ânsĕ fie-care dintr'un punt de vedere deosebit.

Maĭ ântêĭ vom retipări, ca un complement la cele ḑise despre persóna domnesculuĭ eroŭ al Românieĭ, partea ce se atinge de Michaĭu-Vitézul în articolul din *Magazinul istoric pentru Dacia* vol. IV, 1847, intitulat: *Buletin despre portretele principilor țěreĭ Româneseĭ ce se*

află în Cabinetul de stampe de la Biblioteca regală din Paris.

Apoĭ, ca relativ la mişcările poporuluĭ român din Ardél, pe care Bălcescu le a apreçuit cu aşa înaltă pĕtrundere în cele duoĕ din urmă cărţĭ ale *Istorieĭ* sale, vom reproduce frumosul cuvênt rostit de dînsul la Paris, în ḑioa de 15 maĭu 1851, aniversara *Mişcăriĭ Românilor din Ardĕl la 1848.*

Pe urmă vom face loc printre scrierile cele maĭ târḑiĭ ale mareluĭ nostru prosator, aceleĭ poetice aruncăturĭ de ochĭ asupra întregeĭ sórte a poporuluĭ român, pe care, în orĭ-ce cas, Bălcescu a fost acela care ne a dat'o, într'o minunată limbă strămoşéscă, sub titlul de: *Cântarea Românieĭ.*

In fine vom închiăia, reproducênd cele duoĕ însemnate memoriĭ, scrise de Bălcescu la începutul carierei sale literare şi tipărite unul la 1844 în Iaşĭ (în *Fóia literară*) şi altul la 1846 in Bucurescĭ (în *Magaz. isor. p. Dacia*, t. II), tratând despre: *Puterea armată şi arta militară la Româniĭ* din âmbele principate ţéra Românéscă şi Moldova; lucrare, care prin nenumĕratele punte se légă cu istoria, maĭ cu totul ostăşéscă, a Românilor din timpul luĭ Michaĭu-Vodă Viţézul, şi prin care junele autor îşĭ despică vîrtos, de la început, brasda sciinţifică, pe care avea în câţĭ-va anĭ aşa de mult să o înrodéscă.

Aceste patru fragmente vorŭ lăsa, suntem încredinţaţĭ, în mintea şi inima tuturor, o adûncă întipărire, făcênd pe fie-care să preçuéscă odată maĭ mult, câte norocite însuşirĭ ale istoriculuĭ critic, ale prosatoruluĭ plin de talent şi ale ferbinteluĭ şi luminatuluĭ patriot eraŭ întrunite într'acel mare bărbat, ce a perit dintre noĭ la vêrsta de 33 de anĭ, lăsându-ne atâtea capete de operă literare şi istorice.

III. DESPRE *CÂNTAREA ROMÂNIEĬ.*

Cântarea Românieĭ a apărut maĭ ântêĭ la 1851 într'o broşură românéscă publicată în Paris sub titlu: *România viitóre;* acolo ea era precedată de precuvêntarea subscrisă de N. Bălcescu pe care am reprodus'o în volumul citat, şi în care el pretinde că ar fi găsit acéstă scriere într'o mônăstire vechĭe din ţéră, pe care nu o numesce. D[l] V. Alecsandri o retipări în Iaşĭ, la 1855, în revista sa *România literară;* şi maĭ târdiŭ tot d[luĭ], într'o epistolă din care am împărtăşit o parte cetitorilor *Revisteĭ Române*, (anul 1863, pag. 361), vorbind despre *Alecu Russo*, un alt tênĕr român, din Moldova, plin de talent şi rĕposat în flórea vêrsteĭ, dice cele ce urméză: „A. Russo avea obi„ceĭu, pentru înlesnirea compuneriĭ, a scrie în limba fran„ceză şi apoĭ a traduce scrierile sale pe românesce. El „'mĭ a fost bun prieten; avea un spirit ager, cultivat şi, „cât pentru talentul sĕŭ, cât pentru frumósa şi poetica „luĭ închipuire, voĭu descoperi o mare taĭnă literară: *Cân„tarea Românieĭ*, publicată în jurnalul meŭ, a fost com„pusă în limba franceză de *A. Russo* şi tradusă pe romă„nesce de *N. Bălcescu.* Am la mine manuscriptul sĕŭ „original".

Aşa dar frumósa poemă naţională, căria nu 'ĭ lipsesce decât versificaţiunea spre a puté fi prenumerată printre capetele de operă epice, a născut în imaginaţiunea viĭe şi patriotică a luĭ A. Russo şi a luat forma eĭ curat românéscă şi expresivă sub péna luĭ N. Bălcescu. Gloria nemuritoruluĭ istoric al luĭ Michaĭu Vitézul nu scade din acéstă încuscrire, ci din contra, frumósa *Cântare a Românieĭ* devine pentru noĭ un scump şi preçios

odor, în care se unescŭ amintirile a duoĭ tinerĭ românĭ cu inimĭ înalte şi cu talente puternice, perduţĭ amênduoĭ pré de timpuriŭ de patria lor, pe care eĭ, în exil şi suferinţe, aŭ cântat'o, aŭ strălucit'o, şi a căreĭ *Unire* eĭ âncŏ de mult aŭ dorit'o şi aŭ plămădit'o prin lucrările lor.

Bucurescĭ, 1877.

Extracte din ediţiunea *Istorieĭ Românilor sub Mihaĭu Vodă Vitézul,* publicată, de d[l] A. I. Odobescu, la 1877.

MOŢIĬ

RĂSCÓLA ROMÂNILOR ARDELENĬ

sub căpetenia lor

HORIA

ÎN ĬEARNA ANILOR 1784—1785

Cuvêntare rostită la Ateneul din Bucurescĭ, în $^{11}/_{23}$ fevruarie 1878.

Domnilor,

Vĕḑêndu-vĕ acum dinainté mea, aşa de numeroşĭ şi aşa de bine-voitorĭ, vĕ rog, maĭ nainte de tóte să credeţĭ că nu mĕ amăgesc însu'mĭ cu deşérte şi pretenţióse măgulirĭ.

Sciŭ bine că nu, spre a ascultă nevoĭósa şi nedibacea mea rostire, v'aţĭ dat ostenéla a vĕ aduna şi a vĕ închide astă-séră, aşa de mulţĭ, în sala cam întunecósă şi cam monotonă a Ateneuluĭ nostru.

Nu merit eŭ atâta sacrificiŭ; nu merit eŭ aşa onóre. De aceĭa, chĭar de la început, o voĭu da cuĭ ea se cuvine.

Aţĭ venit aci, cum vine tot-d'a-una românul, — cu voĭósă séŭ îngrijată grăbire, — când se aştéptă a vedé rĕsărind din umbrele trecutuluĭ, lucĭul vre unuĭ mare fapt naţional; aţĭ venit cum vine, când el dă cu gêndul că are să audă şi să reculégă în mintea sa, rĕsunetul, chĭar şi slăbit, al vre unuĭ puternic suspin al inimelor româneseĭ.

M'am încumĕtat dar şi eŭ, în momentul acesta, când atâté mêndre amintirĭ, atâté dulcĭ speranţe şi atâté amarnice îngrijirĭ s'aŭ redeşteptat în sufletele nóstre, m'am încumĕtat, ḑic, a rechiăma la luarea aminte a publiculuĭ românesc, un act din tragedia nóstră naţională, puçin cunoscut aci la noĭ şi în genere rĕŭ apreçuit pênĕ acum.

Acest act, — răscóla ĭobagilor Ardelenĭ sub căpetenia lor Horia, — s'a petrecut, maĭ aş puté ḑice, la graniţele nóstre, dincolo de judeţele Jiĭuluĭ. El abié peste şése anĭ de astăḑĭ îşĭ va împlini primul sĕŭ centenariŭ.

Şi cu tóte acestea, când intrăm în cercetarea nelegĭuitelor întocmirĭ sociale care l'aŭ produs, a faptelor crunte prin care s'a semnalat, a sfêrşituluĭ îngrozitor la care a ajuns, ne am crede cu maĭ multe sutimĭ de anĭ depărtaţĭ de timpurĭ

şi de locurĭ aşa de înrĕutăţite, aşa de încruntate, aşa de sângeróse.

Dar, ceĭa ce s'a petrecut cu Româniĭ din Ardél la 1785,—acum nouĕ-ḑecĭ şi patru de anĭ, —se aduce aşa de mult cu ceĭa ce s'a întêmplat, tot acolo, cu şése-ḑecĭ şi patru anĭ maĭ în urmă, — adică, maĭ subt ochiĭ noştri, la 1848, — încât rĕmâne să ne întrebăm décă cum-va veninul social, care a provocat, în acea nenorocită ţéră suroră a nóstră, aşa periodice şi desperate frenesiĭ, s'a stêrpit acum cu totul, séŭ nu cum-va mâne poĭmâne, el are să isbucnéscă din noŭ, prin şi maĭ crâncene şi maĭ spăimêntătóre convulsiunĭ?

Vrênd ne vrênd, cată să purtăm grijă de jăraticul, care bine scim că ascuns sub cenuşă, nu se mistuĭesce şi care pórtă în sînu'ĭ tóte urgiile foculuĭ şi pêrjoluluĭ, precum şi tóte raḑele lumineĭ, tóte binefacerile căldureĭ.

Numaĭ luminĭ şi înfrăţitóre căldură! ĭată de sigur ceĭa ce noĭ, Româniĭ, dorim pentru înşine şi pentru fraţii noştri de peste tot locul.

Dar, din nenorocire, nu sunt toţĭ la-o-laltă, la acelaş cuget cu noĭ, şi adesé sórta osûndesce fără voĭe pe sĕrmanul popor român, la lungĭ, la grele, la nemeritate încercărĭ.

Fiind el însuşĭ de o fire blândă, prietenósă, deştéptă, priĭmitóre şi ĭubitóre de tóte bunurile cultureĭ,—astfel încât vre-o câţĭ-va anĭ numaĭ de

pace şi de libertate iĭ sunt de ajuns, ca să 'şĭ cureţe ţérina de orĭ ce buruĭenĭ sĕlbatice şi să se pună d'a rôndul cu alte popóre care aŭ lucrat secolĭ îndelungĭ la cultivarea lor, — fiind, ḑic, aşa bine înzestraţĭ de natură, Românii, bĭet! se vĕdŭ mereŭ stânjiniţĭ în desvoltarea lor firéscă, opriţĭ pe loc în silă şi nevoiţĭ a tot plivi, a tot lepăda dupe brazdele lor, pĭetróĭele sterpe ce le asvêrlă mereŭ vecinii duşmanĭ în ogórele lor.

D[vóstră] vedeţĭ şi cunósceţĭ ţéra nóstră cea dintre Carpaţĭ şi Dunăre, în trecutul ca şi în presentele eĭ. De aceĭa nicĭ că cuget a atinge aci despre pĭetrele eĭ din casă.

La Carpaţĭ o să'mĭ duc jalea,

cum ḑice vechĭul nostru poet;

Lor eŭ voĭu s'o hărăzesc!

În ţéra munţilor, în mêndrul Ardél al Românilor, voĭu să vĕ strămut cu mintea, şi — d'aş puté, — să vĕ fac a simţi pentru acea frumósă bucată din moşia strămoşéscă a némuluĭ românesc, o ĭubire şi un dor âncŏ maĭ viĭ şi maĭ spornice decât acelea ce de sigur le purtaţĭ în inimele d[vóstra].

Dar propuindu'mĭ asemené scop, cutezare-aş eŭ a vĕ descrie pământul Ardéluluĭ, cu alte cu-

vinte, decât cu acelea ce 'ĭ a consacrat nemuritorul nostru istoric Nicolae Bălcescu?

Péna luĭ a zugrăvit minunat, în câte-va pagine, măreţul teatru pe care s'aŭ petrecut întêmplările ce voĭesc astăḑĭ a vi le rememora. Decĭ, cu pericolul chĭar de a vĕ presenta pe actoriĭ acesteĭ drame, în mod cu totul nedemn de splendidul decor ce mi 'l a aşternut pentru dînşiĭ ilustrul nostru Bălcescu, nu mĕ voĭu opri ânsĕ de a vĕ desfăşura, maĭ nainte de tóte, minunatul tabel al ţĕriĭ Ardéluluĭ, eşit din condeĭul istoriculuĭ luĭ Michaĭu Vitézul: [1])

„Pe culmea cea maĭ naltă a munţilor Carpaţĭ, se întinde o ţéră, mêndră şi binecuvêntată între tóte ţĕrile semĕnate de Domnul pre pămênt Ea sémĕnă a fi un măreţ palat, cap d'operă de architectură, unde sunt adunate şi aşeḑate cu mêndrie tóte frumuseţile naturale ce împodobescŭ cele-l-alte ţinuturĭ ale Europeĭ pe care ea cu plăcere ni le aduce a-minte. Un brâŭ de munţĭ ocolesce,—precum zidul o cetate,—tótă acéstă ţéră, şi dintr'însul, icĭ colé, se desfacŭ, întinḑêndu-se pênĕ în centrul eĭ, — ca nisce valurĭ proptitóre, maĭ multe şirurĭ de délurĭ nalte şi frumóse, măreţe pedestalurĭ înverḑite care vérsă urnele lor de zăpadă, peste văĭ şi peste luncĭ.

„Maĭ presus de acel brâŭ muntos, se înalţă duoĕ piramide marĭ de munţĭ, cu crestele încununate de o vecĭnică diademă de ninsóre, care,—ca duoĭ uriéşĭ,— staŭ la âmbele capete ale ţĕreĭ, cătând unul în faça altuĭa.

---

1) Cartea IV; *Unitatea Naţională;* § 1, 2 şi 3.

Pădurĭ stufóse, în care ursul se preumblă în voĭe ca un domn stăpânitor, umbrescŭ culmea acelor munţĭ.

„Şi nu departe de aceste locurĭ,—care îţĭ aducŭ aminte natura ţĕrilor de mĭédă-nópte, — daĭ, ca la porţile Romeĭ, peste câmpiĭ arse şi văruite, unde bivolul dormitéză a-lene. Astfel mĭédă-nópte şi mĭédă-dĭ trăiescŭ într'acest ţinut, alăturĭ una cu alta şi armonisând împreună.

„Aci, stejariĭ, bradiĭ şi fagiĭ trufaşĭ înalţă capetele lor spre cer; alăturĭ, te afundĭ într'o mare de grêŭ şi de porumb, din care nu se maĭ vede calul şi călăreţul. Orĭ încotro te'ĭ uĭta, vedĭ colorĭ felurite, ca un întins curcubeŭ, şi tabloul cel maĭ încântător farmecă vederea: stâncĭ prăpăstióse, munţĭ uriéşĭ ale căror vêrfurĭ mângâĭe nuoriĭ, pădurĭ întunecóse, luncĭ înverdite, livedĭ mirositóre, văĭ răcoróse, gîrle a căror limpede apă curge printre câmpiĭ înflorite, pêraĭe răpedĭ, care mugind gróznic se prăvălescŭ în cataracte printre acele ameninţătóre stânci de pĭétra ce placŭ vedereĭ şi o înspăimêntă tot de odată.

„Apoĭ în tot locul, daĭ de rîurĭ marĭ cu nume armonióse, ale căror unde portŭ aurul. In pântecele acestor munţĭ zacŭ comorile minerale cele maĭ bogate şi maĭ felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercuriul, ... şi în sfêrşit metalul cel maĭ îmbilşugat decât tóte, aurul, pe care 'l vedĭ strălucind, pênĕ şi în noroĭul drumurilor.

„Astfel este ţéra Ardéluluĭ!

„Dar nu numaĭ artistul şi naturalistul, ci âncŏ strategicul, politicul şi archeologul aŭ de multe a se minuna într'acest împodobit ţinut.

„Cel d'ântêĭ va privi şi va cerceta cu mirare acéstă puternică şi întinsă cetate naturală, scăparea némurilor în epocele grele ale istorieĭ lumiĭ. De orĭ-unde veĭ veni, aĭ să urcĭ mult, spre a ajunge la dînsa, şi nu poţĭ pĕtrunde în ea, fără de a fi străbătută cel puçin una din

acele șépte porțî, întărite de natură, lesne de apărat, fórte anevoïe de coprins.

„Politicul va admira felurimea națiunilor și a religiilor, adunate din tóte colțurile lumiï pe acest pămênt, unde Dumnedeŭ însușî pare a le fi chiămat, întindênd dinaintea lor o masă așa de îmbilșugată; el va admira și minunatele instituțiunî democratice ce aŭ ocrotit acestî munțî, pe când despotismul le mătura din tótă Europa.

„În sfêrșit istoricul archeolog va cerceta cu interes suvenirile și rĕmășițele Dacilor, ale aceluï vitéz și nenorocit popor, cea din urmă odraslă din acel ném minunat al Pelasgilor, care se arată la légănul civilisațiuniï tutulor popórelor și formă vêrstă eroică a omeniriï. El va întâlni ânco, la tot pasul, urmele de uriéșî ale poporuluï roman, domniï lumiï, căcî Ardélul e cea maï frumósă parte a Dacieï fericite, *Dacia felix*, draga țéră a Cesarilor.

Aci eraŭ Apulum, Salinæ, Napoca, Patavium, Prætoria Augusta, Aquæ, Auraria, frumóse și însemnate coloniï romane, din care patru cu drept italic și cea maï vestită decât tóte, Sarmizegethuza Regia, capitala luï Decebal, numită apoï Ulpia Traiana, de ale căriï ruine plină e și astădî valea Hațeguluï.

„Rĕmășițele templelor, basilicelor, apeductelor, băilor daŭ și astădî puternică dovadă de cultura cea mare în care ajunsese Dacia sub Romanî".

Dar peste Romanî veniră, la anul 249, barbariï Goțî.

„D'aci înainte cumplite nevoï, în vreme de maï multe vécurî, copleșiră Dacia. Aflându-se în calea barbarilor, peste dînsa maï ântêï se vĕrsă acel îngrozitor potop de némurî, care înecă tótă Europa.

„În acele vremî grele, Ardélul maï cu sémă fu scutitorul națiuniï române. În munțiï luï scăpară locuitoriï țeriï

Românescĭ și aĭ Moldoveĭ, când se vĕḑură năpădiţĭ de barbarĭ, de unde, când se maĭ limpeḑea locul de duşmanĭ, eĭ se scoboraŭ la șesurĭ către căminele lor cele vechĭ".

Pe la începutul véculuĭ al X-lé, veniră în sfêrşit Ungurіĭ, rĕmăşiţe pripăşite din ordele asiatice ale luĭ Attila, care coprinseră acéstă ţéră, supuind pe locitoriĭ eĭ Românĭ, atât prin puterea armelor, cât şi prin viclene uneltirĭ.

Curênd dupe aceĭa, la 1143, regiĭ Ungurilor aduseră în ţéră o colonie de Germanĭ, de Saşĭ, cărora le deteră pămênturĭ şi privilegiĭ.

Unguriĭ cu fraţiĭ lor de sânge Sĕcuiĭ, şi Saşiĭ rĕmaseră stăpânĭ aĭ ţĕriĭ; ĭar Româniĭ, despuĭaţĭ de orĭ ce drepturĭ, deveniră robĭ-ĭobagĭ aĭ nobilimiĭ unguresci, aĭ nemeşilor séŭ domnilor maghiarĭ.

„Româniĭ reduşĭ acum toţĭ în starea ţĕrănéscă, se sculară în maĭ multe rôndurĭ, în vécul al XII-lé, al XIII-lé şi al XIV-lé. Istoria Ardéluluĭ și a Ungarieĭ de pe acele timpurĭ, e plină de așa numitele *răscóle ţĕrănescĭ* (tumultus rusticorum). Aceste răscóle nu eraŭ numaĭ ridicarea ĭobagĭuluĭ în contra stăpânuluĭ sĕŭ, dar maĭ mult răscóla simţimêntuluĭ naţional al unuĭ popor chinuit de alt popor. De atuncĭ ura némurilor luă proporţiunĭ marĭ și, in vreme ce acéstă deosebire a sângeluĭ slujea împilătorilor de pretext la tirania lor, în inima împilaţilor ea hrănea vecĭnic dorinţa de neatêrnare.

„Jugul Românilor în Ardél se îngreuie, nu numaĭ din partea nobililor Ungurĭ, ci âncŏ şi din partea popilor catolicĭ.

„Era o întreită tiranie: religiósă, politică şi socială.

„La 1366, Ludovic I-lu, regele Ungarieĭ, dedese voĭe

nobililor să *stêrpéscă de tot naţiunea română*. Acéstă cruntă prigonire ajunse atât de nesuferită, încât, la 1437, Românii apucară cu toţiĭ armele împotriva tiranilor. Eĭ îşĭ aleseră povăţuitor pe Antonie Magnu. Ungurii chiămară întru ajutor pe Sĕcuĭ şi pe Saşĭ, se conjurară împreună şi făcură legătură spre apărarea cumună şi stêrpirea Românilor, întărind cu jurămênt a lor legătură, în 17 septemvrie 1437. Acéstă legătură o maĭ întăriră âncĕ în 2 fevruarie 1438, şi fu temelia Constituţiunii ce a domnit în Ardél, pênĕ la anul 1848".

Atuncĭ era timpul, domnilor, când, dupe legile ţĕriĭ care înfĭeraŭ pe ĭobagiĭ românĭ cu denumirea legală de *lotri* séŭ de *tîlharĭ*, poporul românesc fu abĭé *tolerat* în vechĭa luĭ patrie şi acésta, numaĭ *pentru folosul ce trăgeaŭ proprietariĭ maghiarĭ dintr'însul*, ca de nisce vite de muncă.

Aşa se exprimă legea organică a ţĕriĭ, făcută de Ungurĭ.

Atât de revoltătóre devenise pentru tot omul cu simţire, starea în care ajunsese bĭeţiĭ ĭobagĭ românĭ subt asuprirea trufaşă şi sĕlbatică a Maghiarilor, încât un cuvios episcop din secolul din urmă, Grigorie Maior, audind într'o di tânguirile uneĭ poporimĭ din ţinutul Dejuluĭ, pe care stăpânul sĕŭ ungur nu voìa s'o îngăduie a clădi biserică românéscă pe moşia luĭ, strigă cu desperare, înălţându'şĭ mânele către cer:

„Dómne, Dumnedeule! Aşa 'ţĭ trebuĭe, déca aĭ dat locul domnilor, de acum nu maĭ aĭ pe

sémă'ţĭ nicĭ atâta loc, cât să 'ţĭ ridice ţie ómenii casă!"

Astfel stătură, domnilor, lucrurile cu Românii din Ardél pênĕ în al patrulea pătrar al seculuĭ al XVIII[lé], când pe tronul Austrieĭ rĕmase singur stăpânitor, la 1780, Iosif al II[lé], carele fusese pênĕ la vêrsta de patru-ḑecĭ de anĭ ţinut subt epitropie riguróşă de mumă-sa, vestita împĕrătésă Maria Theresa, marea protectóre a naţiuniĭ şi a nobilimiĭ unguresci.

De almintrelé, Maria Teresa a fost, precum sciţĭ, o femeĭe cu cap, care a sciut să 'şĭ folosésca tóte isteţimele minţiĭ sale femeiescĭ, spre ajutorul politiceĭ ce urmărea.

Dînsa a fost aceĭa care, învinse fiindu'ĭ cătanele în răsboĭu de ĭaniceriĭ turcescĭ, a isbutit a face ca Pórta să 'ĭ dăruĭéscă, drept mângâĭere, frumósa şi sĕrmana nóstră Bucovină.

Tot dînsa, în tot-d'a-una corectă şi trufaşă în relaţiunile sale cu supuşiĭ, stabilise la curtea Vieneĭ cele maĭ stricte şi maĭ desvoltate regulemente de etichetă, în care, bună-óră, se explica cu deamĕruntul nemeşilor ungurĭ că, fiind poftiţĭ la prânḑul împĕrătesc, nu se cuvine să se descalţe de cisme pe sub masă, nicĭ să 'şĭ aprindă pipa, nicĭ să scuĭpe pe jos, nicĭ să bage degetele în bucate, nicĭ să 'şĭ sufle nasul fără batistă.

Despotica Maria Theresa, — şi permiteţi'mĭ a adaoge că acusaţiunea de despotism nu o inte-

meïez câtuşï de puçin pe rigórea prescripţiunilor maï sus pomenite, — despotica Maria Theresa nu isbutise a insufla fiïuluï sĕŭ Iosif, maï nicï una din aplecările eï.

Luï Iosif nu 'ï plăcea de loc eticheta şi ceremonialul. El se adăpase cu ideile de filosofie umanitară ce se deşteptase, în timpul acela, maï ales în Englitera şi în Françа.

Principiele de egalitate între ómenï plăceaŭ fórte mult minţiï sale şi el îşï croise o teorie de nivelare universală a omeniriï, pe care scia totuşï s'o împace fórte binişor cu autoritatea absolută a unuï monarc autocrat.

El visa să devină pentru numerósele şi feluritele popóre ale împĕrăţieï austriace un dispensator suprem al tuturor beneficiilor filosofieï.

A face o apă din tóte acele popóre, fără a maï lăsa să subsiste distincţiunï de legï şi de privilegiï, de limbe, de credinţe, de usurï, ba nicï chïar de port: ïată ceïa ce se frămêntase, în timp de patru-ḑecï de anï, în creeriï luï Iosif al II[lé].

Negreşit că, cu asemené ideï, el se afla maï cu sémă în antagonism direct cu instituţiunile ăncŏ de tot feudale ale Ungarieï şi Transilvanieï. De aceïa, cu deosebire nu ïubea pe Ungurï, séŭ cel puçin pe nobiliï lor.

Când dar Iosif ajunse în sfêrşit a fi deplin stăpân pe faptele sale, el se grăbi a 'şï pune în

practică sistema sa de organisare socială, fără de a lua în sémă tóte furtunile ce ea putea să stêrnéscă în atâtea cercurĭ de privilegiaţĭ de tot felul, pe care asemenea inovaţiunĭ îĭ jicneaŭ în folósele şi în credinţele lor.

Iosif se răpeḑi, fără de nicĭ un cumpĕt, în reforme şi, în ceĭ douĭ, treĭ primĭ anĭ aĭ domnieĭ luĭ, el decretă ca la patru sute de legĭuirĭ diverse, prin care tóte întocmirile administrative, financiare, religióse, militare, industriale, comerciale, ba şi chĭar sciinţifice ale ţĕrilor dependinte de coróna Austrieĭ, eraŭ făcute val-vêrtej.

Intenţiunile luĭ eraŭ maĭ adesé demne de tótă lauda; dar procederile expeditive ce întrebuinţa autocratul produceaŭ, — cu séŭ fără cuvênt — neîncetate nemulţumirĭ, conflicte şi turburărĭ. Liberalul împĕrat ânsĕ, bizuindu-se pe credinţa că dînsul singur urmăresce principiele nestrămutate ale filosofieĭ sociale, rĕspundea la tóte obiecţiunile, prin lungĭ şi sentimentale raţionamente umanitare, care, pênĕ la capĕt, ajungeaŭ tóte la conclusiunea: „Aşa voĭu, aşa fac! Eŭ sunt preste voĭ toţĭ maĭ mare!“

Nu se póte tăgădui că Iosif al II[lé] avea fórte preçióse şi rare calităţĭ. El era simplu în vĭeţuirea sa; îĭ plăcea să se instruĭéscă despre tóte; căuta să afle păsurile ómenilor din popor şi să ’ĭ ajute, cu precădere asupra exigenţelor nobilimiĭ.

Ancŏ de la anul 1773, Iosif, — carele, ca un simplu particular, visitase cu deamĕruntul maĭ tóte părţile Europeĭ, — călătorise în Ardél şi însuflase o dragoste cu totul specială poporaţiuniĭ românescĭ.

Recunoscênd în nenorociţiĭ ĭobagĭ românĭ, origina, limba şi alte rĕmasurĭ ale colonilor romanĭ din Dacia, el le repeţea mereŭ, cu óre care mêndrie, că „dînşiĭ, strănepoţĭ aĭ luĭ Traĭan, eraŭ adevĕraţiĭ fecĭorĭ aĭ sĕĭ, de óre-ce el, proclamat împĕrat al sacro-sânteĭ Împĕrăţiĭ Romane, pórtă singur astăḑĭ moştenirea imperială a Cesarilor din Roma."

Tot cam pe atuncĭ, spre a lăsa o amintire viĭe în poporul ardelén despre visita ce 'ĭ făcuse împĕratul, s'a aşeḑat în ţinutul Năsĕuduluĭ, patru nouĕ sate românescĭ, cărora s'a dat numirĭ latine, care împreunate formézǎ un vers, ce promite *mântuire tinereĭ nepóte* a anticuluĭ *Romulu.*

Acest vers sună astfel:

SALVA ROMULI PARVA NEPOS.

Atâta însĕ ar fi fost puçin ca să mângâĭe pe bĭeţiĭ ĭobagĭ de cumplitele lor suferinţe; dar Iosif făcu pentru dînşiĭ maĭ mult.

Cu câţĭ-va anĭ maĭ nainte, la 1764, se întocmise spre paza graniţelor despre imperiul turcesc, regimente de Grănicerĭ. Treĭ dintr'acestea eraŭ compuse numaĭ de Românĭ, Ardelenĭ şi Bănăţenĭ,

pe cari guvernul austriac, făcêndu'ĭ militarĭ şi stabilindu'ĭ în satele de pe margine, iĭ desrobise din ĭobăgia domnilor maghiarĭ, iĭ scutise de birurĭ şi 'ĭ împămêntenise pe domeniĭ ale Statuluĭ séŭ pe moşiĭ cumpărate de la Ungurĭ.

D'a lungul munţilor mehedinţenĭ, pe partea lor apusană, se întindea zona regimentuluĭ de Grănicerĭ de Banat, ĭar de pe la Jiĭu încóce, pênĕ la scaunele săsescĭ din Sebeş, din Sibiĭu şi din Braşov, adică în adevĕrata ţéră a muntenilor ardelenĭ, strejuĭaŭ vestiţiĭ Moţĭ, formând regimentul 1[iu] de Grănicerĭ românĭ.

Apoĭ dincolo de scaunele săsescĭ şi de graniţele Sĕcuilor despre Moldova, adică pe hotarele învecinate cu Bucovina, spre Năsĕud şi Bistriţa, era regimentul al 2[lé] românesc, a căruĭ istorie a scris'o, cu interesante amĕnunte, venerabilul patriot transilvan, d[l] G. Bariţ.

Mare a fost mulţumirea şi mêndria ĭobagilor românĭ de la graniţe, când s'aŭ vĕdut de odată scăpaţĭ de robia nemeşéscă şi aŭ căpătat în mânĭ arme, de la care eraŭ straşnic popriţĭ de către domniĭ lor de maĭ nainte.

Eĭ se simţeaŭ acum ca reînviaţĭ. Stăpânĭ le eraŭ Dumnedeŭ numaĭ în cer, şi Împĕratul pe pămênt. Eĭ, cu sapa îşĭ munceaŭ ţérina lor proprie, şi cu arma îşĭ apăraŭ ţéra.

La asemenea viaţă, volnică şi voĭnicéscă, se prinseră a năzui cu dor toţĭ Româniĭ din Ardél.

Iosif al II[le] căută a'ĭ mângâĭa la a duoa a sa călĕtorie în Transilvania, în anul 1783, acordând toleranţă deplină a cultelor şi prin urmare liberul exerciţiŭ al religiuneĭ ortodoxe; apoĭ se cercă a uşura nevoile ĭobagilor, regulând printr'o legĭuire maĭ echitabilă, munca săténuluĭ şi instituind tribunale cu sarcină să asculte plângerile clăcaşuluĭ în contra stăpânuluĭ, care ar abusa de dînsul.

Unguriĭ turbaŭ de mânie: „Româniĭ, — diceaŭ eĭ, — sunt fĭére sĕlbatice, cărora nu se cade să li se dea nicĭ un drept social, cŏcĭ mintea le e têmpită, stricată şi nepriimitóre de cultură. Eĭ nu sunt de o potrivă la fire cu ómeniĭ. Este dar o nesocotinţă primejdiósă a'ĭ îndreptăţi de o potrivă cu cele-l-alte naţiunĭ".

Asemenea cuvinte, domnilor, figureză neîncetat în reclamaţiunile oficiale, adresate de Ungurĭ către cancelaria imperială.

Ĭar pe când Unguriĭ scriaŭ într'astfel, eĭ, în Ardél puneaŭ ordinele împĕrătescĭ sub salté şi administraŭ dreptatea, — séŭ maĭ bine *nedreptatea*, — dupe vechĭul obiceĭu feudal al ţĕreĭ.

Româniĭ începură şi eĭ acum a simţi că *una* disese Împĕratul, şi *alta* făceaŭ Unguriĭ.

Eĭ se chibzuiră a trămite plângerĭ d'a dreptul la bunul lor Împĕrat din Viena.

Pentru acésta, le trebuĭa un sol îndemăna-

tic, carele să nu 'şĭ pĭérdă rostul în curţile împĕrătescĭ.

Îl găsiră în personalitatea, devenită legendară, a luĭ Niculae Ursu al Floreĭ, din satul Albacu, căruĭa 'ĭ ḑiceaŭ toţĭ maĭ în de obşte, *Horia*, cŏcĭ tare bine *horĭa*, séŭ cânta din gură doĭnele muntenescĭ ale Moţilor din ţéra Abruduluĭ şi Haţeguluĭ.

Nicolae Bălcescu ne a schiţat, domnilor, cu penel schînteĭetor, conturnele generale şi priveliştele caracteristice ale Transilvanieĭ.

Daţi'mĭ voĭe acum şi mie, umilit închinător al mareluĭ nostru istoric — să vĕ preâmblu un minut vederile pe charta topografică a aceluĭ unghĭu, care conţine vizuinele vitejilor munteni séŭ *Moţĭ*.

Nu este acel unghĭu, ţéra Oltuluĭ pe care maĭ cu sémă o visităm noĭ, când trecem véra graniţa pe la Turnu-Roşu, pe la Predél, pe la Oĭtuz séŭ pe la Bicaz. Dar chĭar aci, de vale sub pólele prelungite ale Cĭahlĕuluĭ, în ţinutul sĕcuĭesc numit Cikul, stă obêrşia Oltuluĭ, şi alăturí cu dînsa, aceĭa a frateluĭ sĕŭ ardelenesc, a Mureşuluĭ, carele maĭ ântêĭ se urcă spre nord, străbate tot şesul transilvan, de la rĕsărit spre apus şi în fine, aplecându-se ĭar către Carpaţĭ, vine, tocmaĭ la marginea occidentală a principatuluĭ transalpin, de desparte prin mănósa'ĭ luncă aprigiĭ munţĭ aĭ Haţeguluĭ, de stâncele nu maĭ

puçin aspre şi păduróse ale Zaranduluĭ şi Abruduluĭ.

Prin ţéra Haţeguluĭ, lipită dos în dos cu Gorjĭul nostru, se scurgŭ spre Mureş apele Striĭuluĭ, scăldând el şi pâraĭele luĭ, numaĭ sate şi cătune românescĭ, printre care staŭ ruinele anticeĭ Sarmizegetuse, la Grădiştea, şi cetăţuĭele maĭ moderne ale Hunedĭóreĭ şi Haţeguluĭ.

De partea dréptă a Mureşuluĭ,—carele acolo trece pe lângă têrgul Deveĭ, pe lângă Ilia şi apoĭ se strecóră în Ungaria şi în Banatul Timişóreĭ, către Arad, — d'a drépta Mureşuluĭ, ḑic, se întinde în depărtare, regiunea muntósă a Zaranduluĭ, străbătută de apa Crişuluĭ, care curge şi el către apus, în paralel cu Mureşul. Pé malurile Crişuluĭ staŭ îndesate tot têrguleţe şi sate românescĭ: Curechiĭ, Bradul, Mestécănul, Baĭa de Criş, Almagĭul şi multe, multe altele, care 'şĭ aŭ lăsat numele lor în analele memorabile ale anuluĭ 1784.

D'asupra Zaranduluĭ, şi încins într'un brâŭ ângust de munţĭ aspri şi înalţĭ, şerpuĭesce rîul Arieşul, în a căruĭ sĕlbatică vale, staŭ pitulate, printre stâncĭ şi pădurĭ, numaĭ selaşe néoş românescĭ, adăpostirĭ ale mêndrilor Moţĭ din ţéra Abruduluĭ. Acolo, sub piscurile semeţe ale Detunateĭ stă têrgul Abruduluĭ şi băile luĭ de aur.

Maĭ sus, pe apa Arieşuluĭ, — carele, eşind apoĭ din strimtórea munţilor, curge spre rĕsărit,

pe lûngă Turda, — maĭ sus pe Arieş se vĕdŭ satele Câmpeniĭ, Ponórele, Scărişóra şi Vidra, ce se rézimă spre apus de munţiĭ Bihoruluĭ; ĭar în fundul cel maĭ adûnc al văilor, chĭar la obêrşia Arieşuluĭ, zace Albacul, satul de nascere al luĭ Horia, unde modesta luĭ căscĭóră ţĕrănéscă, ăncŏ şi pênĕ astăḑĭ se păstrézǎ cu sfinţenie de nepoţiĭ eroilor şi martirilor de la 1785.

Horia din Albac, ĭobagĭu depe domeniile Statuluĭ, fost'a el, maĭ ântêĭ, precum se pretinde, cătană împĕrătéscă?

Acésta e probabil, şi ce este ăncŏ şi maĭ probabil este că el scia scrie şi citi, că vorbea nemţesce, şi fără înduoĭală că, prin mintea şi istecĭunea luĭ, era privit ca omul cel maĭ de frunte şi maĭ de temeĭu dintre ţĕraniĭ românĭ din ţinuturile împrejmuitóre.

Pe dînsul îl aleseră dar eĭ, în maĭ multe rândurĭ, ca să ducă la Viena, plângerile lor către Împĕratul.

Într'un rônd chĭar, vĕḑênd eĭ că, din câte bunurĭ le făgăduise, nimic nu se împlinea, şi, încredinţaţĭ fiind că vina nu este a monarchuluĭ, ci a nemeşilor, a viceşpanilor şi a şolgabirĕilor, adică a boĭerilor, prefecţilor şi a subprefecţilor ungurĭ, eĭ legară cu jurămênt pe trămisul lor, ca să nu se întórcă înapoĭ, pênĕ ce nu se va fi înctredinţat cu ochiĭ, cum că Împĕratul le a citit jalba.

Horia jură şi, plecând pe jos la Viena, — ca şi în alte rônduri, — avu vreme, în patru sĕptĕmânĭ cât ţinu drumul, să plănuĭască cum va face spre a'şĭ împlini juruirea.

Horia era om cu minte şi încercat; el scia bine că împĕraţilor nu le pré place a'şĭ perde vremea citind lungĭ jeluirĭ.

Ĭată dar ce se gêndi să facă:

Împĕratul Iosif avea obiceĭul fórte lăudabil de a priimi pe orĭ cine în palatul sĕŭ. Visitatoriĭ de orĭ ce tréptă se înşiraŭ, la anumite ore ale ḑileĭ, în lungĭ galeriĭ, şi monarcul, trecênd pe dinaintea fie-căruĭa, îl întreba ce 'ĭ este de lipsă.

În ḑioa când veni şi rôndul luĭ Horia de a fi cercetat de Iosif, el iĭ ḑise că vine cu plângerĭ de la Româniĭ din Ardél şi 'ĭ înmână o hârtie, în care tóte acele plângerĭ eraŭ coprinse.

— „Bine, voĭnice; voĭu îngriji eŭ de voĭ!"

— „Aşa e, mărite Împĕrate, — rĕspunse Horia, — dar eŭ am venit aci legat cu jurământ de la aĭ meĭ, ca să vĕd pe Măria ta, citind cu ochiĭ Măriei tale, cartea nóstră, că de'ĭ citi-o însuţĭ, bine scim noĭ cu toţiĭ că nu ne'ĭ uĭta."

Iosif zîmbi cu bunăvoinţă de obstinaţiunea ţĕranuluĭ şi, deschiḑênd hârtia, ĭată, domnilor, ce citi într'însa:

Mărite Împĕrate!

„Împărţéla sĕptĕmâniĭ:

„Patru ḑile de robot (adică de clacă);

„A cincea la pescărit;

„A şésea la vênătóre;

„Şi tóte acestea la-o-l-altă, numaĭ pe séma domnuluĭ.

„A séptea ḑi, dóră'ĭ a luĭ Dumneḑeŭ!

„Apoĭ judică, pré drepte Împĕrate, cu ce o să ne maĭ plătim şi noĭ de bir şi de tóte cele dărĭ!"

Anecdota, — fie autentică séŭ nu, — ne dă totuşĭ mĕsura înţelepcĭuniĭ luĭ Horia.

De am crede ceĭa ce aŭ maĭ spus în urmă Unguriĭ, Horia, în acelaş rônd séŭ în altă întrevedere a sa cu Împĕratul, 'ĭ ar fi ḑis că, décă nu se va face dreptate ĭobagilor românĭ, apoĭ eĭ aŭ să 'şĭ o facă înşişĭ, ucigênd pe toţĭ domniĭ lor ungurĭ.

Iosif ar fi rĕspuns atuncĭ, scurt şi coprinḑĕtor:

„Thut ihr das!"
„Faceţĭ voĭ acésta!"

Spus'a séŭ nu a spus într'astfel Iosif împĕratul, — de altmintrelé nu pré mare prieten al némuluĭ unguresc, — noĭ scim că în tómna anuluĭ 1784, Horia era întors a-casă în Ardél şi

colinda mereŭ satele românescĭ din Bihor, din Zarand, din Haţeg, din Abrud şi din Zlatna, îndemnând pe ĭobagĭ a împlini voinţele Împĕratuluĭ, de la care eĭ trebuĭe să aştepte numaĭ bine şi ajutor.

În véra aceluĭ an, ţĕraniĭ acestor părţĭ eraŭ maĭ cu osebire turburaţĭ. Şi ĭată unele din cause.

De maĭ mult timp âncă venise în Ardél ofiçerĭ împĕrătescĭ, cu ordin ca să înscrie recruţĭ pentru armata imperială.

Iobagiĭ românĭ alergaŭ în glóte spre a se înrola, cu speranţa că, devenind cătane, vorŭ căpăta toţĭ libertatea şi drepturile acordate regimentelor de Grănicerĭ.

Ofiçerilor recrutatorĭ,—în genere italienĭ séŭ germanĭ, — le plăcea cu deosebire acest zel ostăşesc al Românilor şi eĭ îĭ ocroteaŭ,—cu séŭ fără drept legal, — în contra multor asuprirĭ locale.

Dar, în curênd, proprietariĭ ungurĭ se plânseră la autorităţile lor civile şi la guvernatorul suprem al Transilvanieĭ, care pe atuncĭ era baronul sas, Michail Bruckental din Sibiĭu. Ordin fu dat ca înrolarea să înceteze şi ĭobagiĭ înscrişĭ să se întórcă pe la casele lor. Prin acésta mulţĭ ţĕranĭ, dar maĭ cu sémă ceĭ din duoĕ sate din ţéra Haţeguluĭ, — Gonzaga şi Vălcelele, — trebuiră reprimaţĭ prin forţa armată.

In ţinutul Zlatneĭ, alt subĭect local de nemulţumire întĕrîta pe sătenĭ.

Pênĕ în véra din urmă, cârcĭumile dupe domeniile imperiale de la băile de aur fusese lăsate cu o mică arendă, pe séma pămêntenilor; acum ânsĕ ele se dase cu chirie maĭ mare, unuĭ armén, care trăgea el tóte folósele, lipsind de dînsele pe ómeniĭ loculuĭ.

De aci, nemulțumirĭ, bătăĭ prin cârcĭume, spargerĭ de buțĭ și neorânduĭelĭ de tot felul.

Horia le vedea tóte acestea și nu dormea. El simțise că cu un popor așa tare întĕrîtat pentru miĭ de cuvinte, va îndeplini lesne gêndul de liberare ce 'șĭ croise în mintea sa.

Într'o jouĭ, la 28 octomvrie 1784, se făcea têrg la satul Bradu de pe apa Crișuluĭ. La têrg era adunată tótă românimea din Zarand.

Horia făcu scire tuturor ca, pe dumineca viitóre să fie cu toțiĭ adunațĭ în biserica de la Mestécăn, un sat învecinat, că are să le aducă scirĭ de la Împĕratul.

La 1 noemvrie, dupe sfânta slujbă, eșind din biserică, în mijlocul poporuluĭ, Horia spuse curat Românilor adunațĭ că „le a venit vremea să se scape de asupritoriĭ lor. Însușĭ Împĕratul le dă voĭe deplină. Să jure dar cu toțiĭ, pe crucea aurită ce el pórtă la pept că, în numele luĭ Dumnedeŭ și al Împĕratuluĭ, eĭ nu maĭ vorŭ robi la domniĭ lor, străinĭ de némul românesc. Să se întocméscă dar în glóte și în grabă să alerge la Cetatea-Albă, unde vorŭ găsi arme, spre a se în-

trarma şi a'şĭ apăra cu ele dreptăţile lor, de cum-va vorŭ fi împĭedecaţĭ de către Ungurĭ".

Îndată acolo, George Crişan, fruntaş din partea loculuĭ, fu ales căpitan al acesteĭ cete şi, pe când Horia se repeḑea în munţiĭ Abruduluĭ, ca să răscóle şi acolo satele, glóta din Mestécăn, voind să se feréscă de a deştepta fără timp luarea aminte a Ungurilor, se îndreptă către satul Curechĭ dintre munţĭ, ca de aci, a duoa-ḑi să trécă pe sub cumpĕt la Cetatea-Albă.

Vice-comitele ungur al Zaranduluĭ prinse veste de mişcările Românilor, şi îndată trămise treĭ subprefecţĭ cu câţĭ-va Pandurĭ, ca să răsipéscă céta conjuraţilor.

Subprefecţiĭ călcară peste nópte casa din Curechĭ, unde dormea liniştit Crişanul şi 'l prinseră legat.

Dar căpitanul Românilor chiămă cu chiote desperate pe aĭ sĕĭ.

În mijlocul nopţiĭ, ţĕraniĭ adunaţĭ în tabĕră se deştéptă înfuriaţĭ şi asvêrlindu-se pe funcţionariĭ ungurĭ şi pe Panduriĭ lor, îĭ ucidŭ fără cruţare, scâpând pe al lor căpitan.

Ruptórea era făcută ; sângele cursese. Ţĕraniĭ sciaŭ că pedepsele ce'ĭ aştéptă de la Ungurĭ vorŭ fi cumplite. — „Sânge pentru sânge ! Decât noĭ, maĭ bine eĭ !"

Acum nimic nu maĭ putea să pună stavilă furieĭ rĕsbunătóre a Românilor.

De a-doua-ḑi de diminéță chĭar, şi ḑilele următóre d'a rôndul, răscóla țĕranilor, purtând cu sine pretutindenĭ măcelul şi pêrjolul, se rĕspândesce ca pecinginile d'a lungul Mureşuluĭ prin tóte satele, pênĕ şi în depărtate ținuturĭ românescĭ din Ungaria şi din Banat.

Apele, altă dată aşa limpeḑĭ şi line ale Mureşuluĭ se mohorĕscŭ, în acele cumplite ḑile din noemvrie 1784, cu sângele ce vérsă fŏră preget deşghĭabata mânie a ĭobăgimeĭ turbate. În întunericul viforos al nopților tomnatice, ele se roşescŭ şi se luminéză, oglindind lucórea flacărilor ce stêrnesce pretutindenĭ apriga sete de rĕsbunare a țĕranilor.

Tot asemenĭ şi în laturĭ, numaĭ foc şi sânge rostogolescŭ valurile pripite şi volburóse ale Striĭuluĭ, ale Arieşuluĭ, ale Crişuluĭ, şi ale tutulor pĕraĭelor muntóse din țéra Moților.

Aşa, pretutindenĭ, glóta înfuriată a țĕranilor, adăugindu-se din sat în sat, dă foc caselor şi averilor domnilor ungurĭ şi ale preoților de alte legĭ; ĭar pe dînşiĭ, pe preoțĭ şi pe domnĭ, unde'ĭ prindŭ ĭĭ ucidŭ fŏră milă, cu soçiile, cu copiĭ şi cu némurile lor.

Nimic din ce e Ungur séŭ unguresc nu maĭ află cruțare dinaintea urgieĭ fatale a jurămêntuluĭ lor.

În curs de o lună de ḑile, cetele revoltanților, rĕslățindu-se peste tot coprinsul ținuturilor pe care

le am descris, pustiescŭ peste 60 de sate cu Ungurĭ, ardŭ şi jăfuĭescŭ ca la 140 de case domnescĭ şi parochiale şi ucidŭ maĭ multe sute de Ungurĭ, maĭ cu sémă din clasa nobilimiĭ.

Cari din aceştia ânsĕ, apucă să scape prin fugă, se adună îndată la Deva, la Hunedĭóra, la Arad, la Cetatea-Albă, la Cluş şi acolo, organizésă şi din parte-le milițiĭ de Husarĭ ungurescĭ ca să se lupte cu țĕraniĭ; ĭar pe câțĭ din Românĭ potŭ pune mâna,—fie revoltanțĭ séŭ pacĭnicĭ locuitorĭ,—iĭ judică şi iĭ ucidŭ pe loc, simulând nisce tribunale improvisate, care şi pentru simple bănuĭelĭ, nu cunoscŭ altă osândă decât mórtea cu caznă.

Astfel revolta se preface făçiş într'o luptă de naționalități.

Acéstă luptă cruntă 'şĭ ar fi căpătat de sigur resultatul legitim, décă, pe lângă dreptul de apărare, Unguriĭ n'arŭ fi întrebuințat şi orĭ ce alte mijlóce viclene, spre a trage în partea lor ajutorul decisiv al autoritățiĭ imperiale.

E curios lucru în adevĕr, a vedé că la începutul acesteĭ răscóle, guvernul superior al Transilvanieĭ nu cutéză a întreprinde contra Românilor revoltațĭ nicĭ o represiune prin forță. Chĭar de la Viena nu sosescŭ alte ordine decât a căuta să împace pe Românĭ prin blândețe, să le promită ĭertare totală de la Împĕratul, déca se vorŭ astêmpăra de sineşĭ.

Nicĭ trupele împĕrătescĭ din Transilvania nu

se mişcă în contra lor; de câte orĭ Unguriĭ recurgŭ la şefiĭ militarĭ austriacĭ ca să le céră ajutor, aceştia caută a se furişa, spre a le denega maĭ lesne sprijinul cerut.

În timpul acesta, ţĕraniĭ românĭ ţinŭ una că numaĭ eĭ sunt cu adevĕr credincĭoşĭ Împĕratuluĭ, şi că dînsul are să le întăréscă lor pământurile strămoşescĭ, pe care eĭ, prin isbânda lor, le aŭ căpătat acum înapoĭ de la cotropitoriĭ străinĭ, ce pe nedreptate s'aŭ fost aşeḑat domnĭ în ţérina împĕrătéscă a poporuluĭ românesc.

Horia, îndemnat la un armistiţiŭ de maĭorul Schultz şi de doctorul Molnar, carĭ i se trămitŭ de guvernul central al Transilvanieĭ, ca să 'ĭ vestéscă ĭertarea ce le acordă Împĕratul, comunică tableĭ séŭ consiliuluĭ unguresc din Hunedĭóra, ultimatul sĕŭ, cu coprinderea următóre:

„*Puntul 1iu*: Provincia şi toţĭ nobiliĭ să jure pe cruce că vorŭ fi credincĭoşĭ la condiţiunile ce el impune.

„*Puntul 2lé*: Nobilĭ să nu maĭ fie, ci numaĭ funcţionarĭ, întăriţĭ de Împĕratul.

„*Puntul 3lé*: Toţĭ locuitoriĭ Ardéluluĭ să plătéscă deopotrivă dare către Împĕratul, fără de a maĭ fi vre unul scutit.

„*Puntul 4lé*: Domniĭ să 'şĭ părăséscă moşiile lor de pênĕ acum.

„*Puntul 5lé*: Moşiile domnilor să se îm-

partă între ţĕranĭ, dupe o lege ce o va face Împĕratul.

Puntul 6lé şi ultim: Décă autorităţile ungurescĭ priĭmescŭ aceste condiţiunĭ, să ridice stég alb d'asupra cetăţuieĭ de la Deva.

„El, Horia, va aştepta rĕspunsul pênĕ la 15 noemvrie; ĭar décă va găsi împotrivire, va urma răsboĭul ca pênĕ aci".

Vedeţĭ, domnilor, Împĕratul, şi ĭar Împĕratul; Împĕratul pretutindenĭ. Credinţa luĭ Horia în Iosif IIlé este deplină, şi pênĕ la césul luĭ din urmă, ea 'şĭ a păstrat temeĭu în inima şi în cugetele luĭ.

Póte că însuşĭ Iosif avea încredere în sincera fidelitate a Romănilor şi de aceĭa, mult s'a luptat el în contra desperatelor reclamărĭ ale ungurimiĭ, ca să cruţe pe ĭobagiĭ românĭ, în drépta lor revoltă în contra asupririlor ungurescĭ.

Lucrurile d'arŭ fi stat tot astfel, Româniĭ de sigur arŭ fi mers departe. Décă însuşĭ Împĕratul rĕmânea nestrămutat în acea disposiţiune ce se manifestă la dînsul de a lăsa pe Românĭ să facă precum sciŭ, apoĭ unde maĭ avea să ajungă ungurimea, aşa puçină şi aşa slabă în faça glóteĭ îndesate şi neînstrunate a ţĕrănimiĭ românescĭ?

Orĭ cât se desperaŭ şi se indignaŭ Unguriĭ, strigând din rĕsputerĭ Împĕratuluĭ:

„Vedĭ! aceştĭ rebelĭ sĕlbaticĭ aŭ pus gênd

„să stêrpéscă nobilimea; eĭ vorŭ să limpeḑéscă „Ardélul, şi póte şi Banatul, şi póte însăşĭ Un- „garia, de tótă suflarea unguréscă! Dă-ne ajutor; „căcĭ tu eştĭ rege al Ungarieĭ. Tu trebuĭe să ne „mântuĭescĭ!“ —Iosif ânsĕ, carele nu priimise nicĭ o dată a se încununa rege al Ungarieĭ şi care mutase coróna S[tului] Stefan din Buda, în tesaurul Vieneĭ, Iosif sta nesimţitor la aceste desperate şi înfuriate chiămărĭ.

Unguriĭ simţiră că pe alt ton trebuĭaŭ să sune alarma pentru ca să însufle îngrijare curţeĭ de la Viena.

Atuncĭ, închipuiră a bucĭuma că Horia, îngômfat de lesnicĭósele'ĭ succese, nu voĭesce să maĭ scie de Împĕratul, că el s'a declarat *Rege al Dacieĭ*, ba că a şi bătut monetă cu acest titlu usurpat.

Şi, spre dovadă, eĭ—falsarĭ politicĭ—scóseră la ivélă nisce derisoriĭ banuţĭ de aur, în ale căror inscripţiunĭ românescĭ se vĕdŭ cât colo grosolana impostură şi chĭar ortografia limbeĭ unguresci.

Cu atarĭ născocirĭ, purtate la Viena prin căile cele maĭ autorisate pre lûngă Împĕratul, eĭ obţinură într'adevĕr maĭ mult succes decât prin tóte doleanţele de maĭ nainte.

Curtea, intrând acum în prepus despre proporţiunile ameninţătóre ce póte lua răscóla din

Ardél, depărtă pe generalul Preyss, care comandase armata din Transilvania şi, bănuind de incapacitate pe guvernatorul Brukenthal, denumi ca comisar special în Transilvania, pe comitele Anton Iankovitz şi ca comandant militar pe generalul Papilla.

Pe de altă parte, ordine fură date regimentelor imperiale din Ungaria de a purcede în contra rebelilor, de a 'ï supune cu orï ce preç şi de a prinde pe căpeteniï, puind şi premiï marï pe capetele lor.

Din momentul acesta, adică de prin luna luï dechemvrie 1784, răsboïul îşï schimbă caracterul.

Iobagiï românï rĕmaseră maï ântêï în mirare, de a vedé cum că înseşï cătanele Împĕratuluï umblă acum asupra lor.

Cine óre 'ï a trădat?

— *Horia?* când acesta îï încredinţa că Împĕratul e cu dînşiï.

— Séŭ însuşï *Împĕratul?*

Negreşit că între aceste duoĕ alternative s'aŭ împărţit părerile.

Ceï puciņï, cari aŭ credut că Horia 'ï ar fi amăgit, aŭ depus jos armele şi s'aŭ predat îndată oştiriï.

Ceï-l-alţï, din contra, în bande răsipite, s'aŭ luptat cu vitejie împotriva regimentelor şi s'aŭ

rostis făçiş chïar împotriva Împĕratuluï, care 'ï năpustise pentru a se uni cu domniï ungurï.

Dar nicï că era cu putinţă ca o asemenea luptă să ţină mult; .cetele luï Horia abïé aveaŭ o organisaţiune; ele eraŭ armate numaï cu suliţe, cu săbiï, cu ceva puscï şi pistóle, strînse pe apucatele. Ele n'aveaŭ căpitanï experimentaţï, de óre ce Horia fusese silit să încredinţeze comanda uneï cete, fiïuluï sĕŭ Ion, un copilandru ca de 14 séŭ 15 anï, carele totuşï făcu minunï de vitejie.

Apoï ïearna apăsa greŭ în acele locurï muntóse; merindele şi nutreţul de pretutindenï perise prin foc şi prin răsipă.

Gerul şi lipsa munceaŭ pe bïeţiï muntenï, maï tare chïar decât prigonirile cătanelor.

Eï se luptară ânsĕ voïnicesçte, respinseră chïar p'alocuré soldăţimea; dar, răsipiţï în cete micï, — deşi revolta întrégă coprinsese o óste de 20 miï şi maï bine de ómenï, — una dupĕ alta, cădură tóte cetele. Se uciseră în bătăliï ómenï mulţï; alţiï, cu sutele şi cu miile, fură aruncaţï în închisorile cetăţilor, de către autorităţile ungurescï care acum prinsese la inimă.

În mijlocul acesteï cumplite dĕrăpănărï a planurilor şi a speranţelor sale, ce făcea óre Horia?

Din minutul când vĕdUse că oştirile împĕrătescï se declară făçiş în contra ómenilor sĕï, totul ne face a crede că el a simţit cum că min·

ţile Împĕratuluĭ fusese din noŭ îmbrobodite de inimiciĭ némuluĭ românesc.

El atuncĭ povăţui pe aĭ sĕĭ să nu se maĭ împotrivéscă şi, fără de a pĭerde cu totul orĭ ce speranţă de îndreptare a lucrurilor românescĭ în Ardél, făcu scire că va căuta să răsbéscă printre haĭtele prigonitorilor sĕĭ şi se va duce âncŏ o dată la Viena, ca să spună d'a dreptul Împĕratuluĭ tóte nouile păsurĭ ale poporuluĭ român; ĭar în primăvéra viitóre, când vorŭ muguri codriĭ, atuncĭ lupta va reîncepe, maĭ priincĭósă Românilor, cari pênĕ la acel timp vorŭ puté fi şi maĭ bine pregătiţĭ.

Luându'şĭ dar rĕmas bun de la aĭ sĕĭ, Horia, însoçit numaĭ de credincĭosul sĕŭ secundant, Ión Órgă, poreclit Cloşca, din Cărpenişul Zlatneĭ, se îndreptă către casa sa din Albac şi, pornindu'şĭ soçia şi pruncul către Beĭuş în Ungaria, merse să se ascundă de o cam dată, în munţiĭ păduroşĭ aĭ Radaculuĭ, care despartŭ ţéra Arbuduluĭ de ţinutul Bihoruluĭ.

Acolo trăi câte-va ḑile prin pescerĭ şi prin părăsitele colibe de véră ale bacilor.

Dar locotenentul-colonel Kray, din al duoĭlé regiment de Husarĭ sĕcuĭ, carele răsipise cele din urmă rĕmăşiţe ale cetelor românescĭ din valea Arieşuluĭ, se luase cu tot dinadinsul dupe urmele luĭ, cu gênd să 'şĭ câştige, cu prinderea capuluĭ principal al rebelilor, o rĕsplată excepţională.

Acest ofiçer adimeni cu banĭ pe nisce gornicĭ séŭ pădurarĭ aĭ loculuĭ, cari cunosceaŭ tóte potecile şi înfundăturile codrilor şi asupra cărora Horia şi Cloşca nu aveaŭ prepus de trădare.

Într'una din ultimele ḑile ale anuluĭ 1784, la 27 dechemvrie, aceĭ vênḑĕtorĭ, prefăcêndu-se că pornescŭ la vênătóre, călăuziră pe Husariĭ luĭ Kray pênĕ la ascunḑĕtórea unde, fĕră de nicĭ o bănuĭală, Horia şi Cloşca şedeaŭ duşĭ pe gêndurĭ, într'o poĭeniţă, încălḑindu-se la foc, dupe cum aŭ obiceĭu ţĕraniĭ noştri, când îĭ apasă grijile şi nevoile.

Când se vĕḑură înconjuraţĭ fĕră veste de o glótă aşa numerósă de vrăjmaşĭ, atât numaĭ putu face Horia cât să asvêrle în foc o desagă cu hârtiĭ, ce o avea în sîn.

Ce marĭ taĭne va fi conţinut acea desagă?... Unul Dumneḑeŭ maĭ scie!...

Kray, înveselit şi îngŏmfat fórte de prada ce făcuse, mână îndată pe prinşiĭ sĕĭ la Zlatna; ĭar de acolo îĭ strămutară curênd, sub straşnică pază, în temniţile de la Cetatea-Albă.

În cale, Unguriĭ îşĭ făceaŭ o mârşavă bucurie de a batjocori în tot chipul pe nefericiţiĭ căpitanĭ aĭ Românilor, acum cu totul înfrânţĭ. Urmărind cu înrĕutăţită viclenie planul lor de a arunca asupra luĭ Horia nemeritata vină c'ar fi năzuit la puterea supremă şi că s'ar fi dus cu gêndul şi cu fapta pênĕ a smulge pe sémă'ĭ diadema regală a luĭ Iosif împĕratul, eĭ îl preum-

blară prin sate, legat cot la cot, d'asupra caruluĭ şi purtând pe cap o derisorie corónă de hârtie poleită, cu vorbele : HORIA REX DACIÆ, scrise pe dînsa.

Tot astfel odinióră, la césul îngrozitor al ispăşiriĭ de vecĭ, călĕiĭ Mântuitoruluĭ nostru cutezase a'l insulta cu cununa de spinĭ şi cu numele batjocoritor de *Rege al Iudeilor !*

Amarnică, dar neînduoĭósă mângâĭere, domnilor ; cŏcĭ, vaĭ ! în órba omenire, la atarĭ injuriĭ sunt expuşĭ numaĭ ceĭ ce aŭ solie de a mântui lumea séŭ de a desrobi popórele.

Aşa dar, prin asemenea mişelescĭ ocărĭ începură acum şi Unguriĭ a'şĭ scutura de pe sufletele lor, nĕprasnica spaĭmă ce, în curs de duoĕ lunĭ, le înfipsese în inimă aceĭ uriéşĭ aĭ munţilor Ardelenĭ, luptându-se cu crucea la sîn pentru a lor liberare !

La Alba, comisarul împĕrătesc Iancovitz şi generalul comandant Papilla îşĭ reservară singurĭ dreptul de a face, fŏră de alţĭ marturĭ, interogatoriul luĭ Horia şi luĭ Cloşca.

Procesul lor şi al soçilor sĕĭ se prelungi aprópe douĕ lunĭ. În acest rĕstimp, oştirile împĕrătescĭ prinseră şi pe al treĭlea căpitan al Românilor, pe George Crişan ; dar acesta, adus în Alba la 1 fevruarie 1785, se spêndură singur în temniţă cu brăcinarul sĕŭ, în ḑioa de 15 ale aceliaşĭ lunĭ.

Fiĭul cel mare,—cel de 15 anĭ—al luĭ Horia

murise vitejeşte în luptă; pe alt fiĭu vitreg al căpitanuluĭ îl trăsese Unguriĭ în țépă, împreună cu alte câte-va sute de Românĭ robițĭ de dînşiĭ.

De ce ânsĕ a ținut aşa de mult procesul luĭ Horia?

Tot ce scim maĭ sigur este că Horia a refusat de a rĕspunde la orĭ ce întrebare i s'a făcut şi n'a încetat de a repețĭ că voĭesce să fie dus la Viena ca să dea sémă numaĭ Împĕratuluĭ de faptele şi de cugetele sale.

Eşise chĭar vorba că cererea luĭ va fi îndeplinită; dar atuncĭ, pe semne, Unguriĭ 'şĭ aŭ încordat şi maĭ tare silințele ca să obțină îndată de la Curte, pedépsa cea maĭ straşnică pentru ceĭ duoĭ capĭ aĭ rebeliuniĭ.

La 28 fevruarie 1785,—tocmaĭ patru lunĭ ḑi cu ḑi în urma ântêeĭ mişcărĭ a Românilor la têrgul de la Brad, — sentența de mórte cu caznă a luĭ Horia şi Cloşca, ca rebelĭ contra Împĕratuluĭ şi legilor țĕriĭ, fu pusă în execuțiune. Împĕratul Iosif se înduplecase a o confirma din Viena.

La Alba, dinaintea maĭ multor miĭ de ĭobagĭ românĭ, pe carĭ autoritățile unguresci îĭ adusese cu sila, câte şéşe de fie-care sat românesc al Ardeluluĭ, ca să le fie de învĕț acest îngrozitor exemplu, Cloşca, maĭ ântêĭ fu frânt pe rótă, începênd sfâşierea de la picĭóre în sus. Răcnetele luĭ de durere se năbuşiră, atuncĭ numaĭ când un crac de fer al róteĭ îĭ străpunse pĭeptul.

Horia sta façă neclintit.

Ochiĭ luĭ vedeaŭ apriét muncile gróznice ce aveaŭ îndată să 'l ajungă; dar inima'ĭ bărbată sciu să stăpânéscă pênĕ şi fioriĭ.

Când rôndul sĕŭ veni, toţĭ îl vĕdură călcând cu pas ţépăn, neşovăit. Într'însul nu se destăinui nicĭ o slăbicĭune. Róta îĭ sdrobi ósele, fără ca durerea să 'ĭ scótă măcar un gemĕt, din pĭeptul luĭ oçelit...

Aŭ dis uniĭ că murind, Horia ar fi strigat: *„Eŭ mor pentru naţiune!"*

Póte că el n'a rostit aceste cuvinte; dar fără îndoĭélă, marele luĭ suflet le a simţit adânc.

O! negreşit, domnilor, sub grosolanu'ĭ cojoc de óuĭe, sub ţundra'ĭ négră, sărădită cu găitane vinete, subt opincele'ĭ de muntén, îmbăĭerate pe glezne, sub cuşma luĭ mocănéscă cu canace (cĭucurĭ) de fir, — sub tot acest port al sĕŭ néoş ţĕrănesc, curgea prin vinele aceluĭ puçin cĭoplit, dar mult semeţ, mult statornic şi mult vitéz bărbat, un sânge cel puçin tot aşa de adevĕrat românesc, tot aşa de îmbolditor, tot aşa de patriotic, ca prin creeriĭ celor maĭ eruditĭ instigatorĭ şi celor maĭ iscusiţĭ apărătorĭ aĭ latinităţiĭ ginteĭ românescĭ!

Audim toţĭ, lăudându-se în tóte dilele, aceĭ învăţaţĭ scriitorĭ aĭ Ardéluluĭ, — *Petru Maior! Samuil Clain! George Şincaĭ!* — carĭ mergênd să studieze la Roma, aŭ cules cu religiositate în

cetatea eternă, dovedile origineĭ latine a poporuluĭ românesc și întorcêndu-se a-casă, printre miĭ de persecuțiunĭ, aŭ deșteptat, dice-se, în Românĭ simțul național.

Dar vĕ întreb, domnilor, era óre trebuință să mérgă din aĭ noștri la Roma, ca să facă pe poporul românesc *a fi* și *a sci că este* o națiune de sine stătătóre? un popor cu nume și cu sânge de Român?

Să nu renunçăm, credeți-mĕ, așa lesne la darul cel maĭ preçios, cel maĭ minunat al némuluĭ nostru, la acel puternic instinct de proprie existență, care nu a lipsit nicĭ o dată Românilor, nicĭ la noĭ, aci în principatele unde am sciut a ne prefira prin miĭ de primejdiĭ, prin miĭ de vitejiĭ, scăpând tot mereŭ ființa nóstră proprie de Staturĭ curat românescĭ; nicĭ dincolo peste Carpațĭ, unde opt secolĭ de cea maĭ cruntă și sugrumătóre asuprire nu aŭ făcut pe Româniĭ Ardelenĭ, îngenuchĭațĭ sub paloșul unguresc, să vorbéscă altă limbă și să pórte alt nume decât acelea de Român!

Acest dar, 'l aŭ avut pururé Româniĭ, și nu treĭ, patru, ba nicĭ sute de cărturarĭ, croind la gramaticĭ și la etimologiĭ, nu arŭ fi putut să 'l însufle de o dată atâtor miĭ și milióne ce întocmescŭ obștea de rônd a românimiĭ.

Ca să revin âncŏ o dată la imaginea cu care am comparat, de la început, starea simțirilor ce

frămêntă chĭar şi astădĭ ţéra Ardéluluĭ, voĭu dice că, dincolo ca şi din cóce de Carpaţĭ, adevĕratul patriotism românesc a trăit pururé în sînul poporuluĭ nostru, — încins şi ferbinte, — întocmai ca jăraticul sub spuză, şi că unicul merit ce putem recunósce eruditilor noştri daco-romaniştĭ, este acela de a fi suflat cenuşa ce ascundea şi păstra nestinsă acea schînteĭe neperitóre.

Adevĕr este că epoca în care s'a sculat Horia în capul ţĕrănimiĭ din Ardél, corespunde întocmaĭ cu aceĭa în care se luptaŭ pentru revendicare originelor nóstre latine, eruditiĭ de la Blaj.

Dar nu vĕd nicĭ un semn ca, prin instigaţiunea acestora, să se fi urdit măcar, rǎscóla ţĕranilor.

Iobagiĭ ardelenĭ aŭ apucat în mânele lor vîrtóse arma rĕsbunăriĭ, fiind-că cuţitul le ajunsese la os, fiind-că Ungurul nu le maĭ lăsase nicĭ o umbră de vĭeţuire omenéscă, nicĭ o fĕrâmă de pâne a lor.

Împĕratul Iosif, din contra, părea a le făgădui tóte bunurile unuĭ traĭu liber şi egalitar, astfel precum îl visaŭ eĭ din poveştile bĕtrânescĭ ale străvechiĭ împĕrăţiĭ romane.

Atuncĭ ĭobagĭul îşĭ dise: „Pênĕ când fi-voĭu rob în ţéră la mine? Pênĕ când slugări-voĭu la domnĭ străinĭ şi veneticĭ? Eĭ nu vorŭ să 'mĭ facă şi mie parte din bunurile de care se bu-

cură singurĭ aci în țéra nóstră? Face'mĭ voĭu dar însu'mĭ partea mea!“

Şi ca să 'şĭ ḑică ĭobagĭul acestea, de sigur că nu a trebuit să le învețe de la cărturarí. Fie-care țĕran născuse din sînul maĭciĭ sale, cu aceste simple noțiunĭ de drept natural; fie-care şi le întărise, fŏră carte, în traĭul îndatinat al caseĭ părintescĭ, în ogorul unde sudórea îĭ curgea numaĭ în folosul domnuluĭ.

Fie 'mĭ dar ĭertat, domnilor, a conchide că răscóla ĭobagilor ardelenĭ sub Horia, pórtă în sine un caracter pe deplin poporan şi de aceĭa chĭar, —îmĭ voĭu permite a ḑice,—maĭ *curat*, maĭ *adevĕrat*, maĭ *sincer* național, decât tóte argumentațiunile, maĭ mult séŭ maĭ puçin exagerate, ale patrioților erudițĭ.

De aceĭa, noĭ Românii, putem să ne mêndrim cu acea mişcare spontanee a Moților, maĭ mult póte chĭar decât cu teoriele şi cu controversele, susținute la sfêrşitul secoluluĭ trecut, — de altmintrelé cu mare diligență,—de iluştriĭ corifeĭ aĭ scóleĭ transilvane.

Pe Horia şi pe miile de vitejĭ fecĭorĭ cari s'aŭ luptat sub dînsul, nu 'ĭ a făcut patrioțĭ românĭ, citirea cărților latinescĭ şi vederea monumentelor din Roma; — ci cugetele lor simple şi drepte, care le spuneaŭ apriét că sunt născuțĭ Românĭ şi 'n țéră Românéscă; că, dupe fire şi datină, *unul* Dumneḑeŭ şi *unul* Împĕratul aŭ drept

să le céră viaţa şi munca lor, pentru apărarea legiĭ şi pentru sporirea ţěreĭ strămoşescĭ.

Dar şi maĭ mult! domnilor. În asemenea credinţă să scaldă âncŏ şi astăḑĭ tot poporul românesc, cel simplu, cel neadăpat la isvóre străine; şi aceste credinţe constituĭe chĭar patriotismul sěu, patriotism înfundat, tăcut, dar maĭ temeĭnic şi maĭ statornic decât orĭ ce declamaţiunĭ sgomotóse ale patrioţilor cărturarĭ de tot soĭul.

Acel aluat vîrtos cu care este plămădită firea poporuluĭ românesc, am avut noĭ ocasiunea a 'l constata, viŭ şi veghĭat, în bărbăţia junilor noştri luptătorĭ de maĭ deunăḑĭ, *Curcaniĭ* de la Plevna, fraţĭ maĭ tinerĭ dar nescăpătaţĭ aĭ *Moţilor* din munţiĭ ardelenĭ.

Dar bieţiĭ Moţĭ, precum şi toţĭ voĭniciĭ de peste Carpaţĭ, amărîţĭ pêně şi în ḑioa de aḑĭ de pĭedecele umilitóre ce punŭ neîncetat Unguriĭ la libera desvoltare a spirituluĭ naţional printre Românĭ, toţĭ, ḑic, simtŭ în inimele lor acel dor de liberă vĭeţuire naţională, pe care din nenorocire Unguriĭ nu vorŭ nicĭ acum, dupe aşa crude încercărĭ, să 'l preţuĭască la drépta lui valóre.

Ce are să resulte din aşa nedomirire a nesocotituluĭ spirit unguresc?

Cu înfiorare cugetăm la momentul uneĭ nouĭ isbucnirĭ, în care lupta pentru egala îndreptăţire,

—ce este în Ardél, o luptă de naţionalităţĭ,—ar începe maĭ crâncenă, maĭ turbată decât orĭ când.

Ĭată-ne atuncĭ reîmpinşĭ din noŭ la timpurile de barbarie, când eram în drept a ne crede intraţĭ pentru tot-d'a-una în cercul luminelor.

Şi cu tote acestea, cât de lesne ar fi de a înlătura cu totul aşa nefaste frămêntărĭ!

Cu bună înţelegere, de sigur nu sunt Românii aceĭa cari arŭ cere stêrpirea orĭ căriĭ alte seminţiĭ decât a lor, în Transilvania.

Româniĭ mereŭ aŭ ḑis şi repeţescŭ Ungurilor cuvinte de împăcĭuire, cuvinte de dreptate:

„Ţineţĭ,—le ḑicŭ eĭ,—ţineţĭ cu bună voĭe din „parte-ne, câte locurĭ din ţéra nóstră vĕ potŭ „încăpé. Românul, vechĭu moştén al acestuĭ pă„mênt, e îndurător, şi ospĕtos, şi darnic; el „priimesce bucuros ca din pânea luĭ să se sature „şi alţiĭ.

„Luaţĭ dar şi voĭ, cu bună tocmélă şi cu „pace, parte dréptă din moştenirea mânóseĭ nós„tre moşiĭ părintescĭ.

„Vorbiţi-vĕ într'însa limba vóstră; închina„ţi-vĕ în biserica vóstră; purtaţi-vĕ portul; rĕsu„ciţi-vĕ cât de sus mustaţa; bateţĭ cât vĕ va „place din pintenĭ, jucându-vĕ cĭardaşul; dar, pen„tru Dumneḑeŭ, nu veniţĭ cu orbéscă trufie, să „ne tăgăduiţĭ noĕ drépta moştenire a caseĭ, în „care noĭ v'am făcut loc.

„Nu vĕ lăudaţĭ că voĭ aţĭ rĕsbit cu sabia în „casa nóstră şi v'aţĭ aşternut cenuşa pe vetrile „nóstre.

„Décă în curs de 800 de anĭ, n'aţĭ isbutit, „ca cuceritorĭ, să stêrpiţĭ nicĭ sĕmênţa, nicĭ dati- „nele, nicĭ credinţele Românilor din Ardél; apoĭ „acum, când împotriva tăişuluĭ săbieĭ vóstre se „póte ridica fără sfiélă paloşul, âncŏ netocit al „luĭ Horia, când pe cenuşa vóstră póte să rĕsară „pară de foc viĭe; acum cel puçin, deschideţi-vĕ „în sfêrşit minţile la lumină; părăsiţĭ îndĕrĕtni- „cia şi sĕlbatica têmpire a trecutuluĭ; priĭmiţĭ vo- „ĭos mâna frăţéscă ce vi se întinde, cu uĭtare a „tuturor urgiilor de maĭ nainte, şi, ca ómenĭ în- „ţelepţĭ, fiţĭ mêndri a rĕmâné bunĭ fraţĭ de cruce, „acolo unde nu vi se maĭ cade şi nicĭ veţĭ maĭ „putea aĭevé, a domni în silă ca singurĭ stăpânĭ.

„Decĭ, nu vĕ maĭ încumĕtaţĭ a impune Ro- „mânilor, cari vorbeşcŭ limba, — fie chĭar scăpă- „tată, — a nobileĭ Rome, nu vĕ maĭ încumĕtaţĭ a „le impune graĭul vostru de veneticĭ; nicĭ iĭ su- „puneţĭ la asprimile legilor vóstre, croite pe strîm- „bătate; nicĭ vĕ maĭ amăgiţĭ cu deşérta speranţă „că veţĭ scălâmba vro o dată firea Românuluĭ „ardelén, într'atât încât să faceţĭ dintr'însul un „Maghĭar.

„Aduceţi-vĕ aminte că, décă vre odinióră câte „unul din foştiĭ voştri ĭobagĭ a priimit să se le-

„pede de românésca'ĭ ĭobăgie, spre a se face Un-
„gur, acela de îndată s'a urcat pe scaunele cele
„maĭ înalte ale magnaţilor şi ale regilor voştri;
„acela a devenit un Stefan Iojica, un Ión Huniad,
„un Mateĭaş Corvin, fĕt al românceĭ din Haţeg
„şi cel maĭ nobil creştet cu care s'a mêndrit aĭevé
„ungurésca corónă a Stuluĭ Stefan!"

Dar este timpul, domnilor, să ne punem âncŏ odată întrebarea décă atâtea exèmple de blândeţe, de înţelepcĭune, de bărbăţie şi de dréptă mânie, date de Românĭ vecinilor noştri Ungurĭ, nu'ĭ vorŭ face într'o ḑi pe aceştia să pricépă că nu este dat lor,—ca nimenuĭ pe lume,—de a stêrpi de pre pământ seminţia românéscă, să pricépă că acea duşmănie cu Româniĭ, — pe care numaĭ eĭ neîncetat, fĕră cumpĕt şi fĕră prevedere o aţîţă,— e vecĭnica pĭedică a propăşiriĭ nóstre şi a lor; că dînsa în fine póte séŭ, cum ḑicŭ chiar dînşiĭ, *bitangĭ* la o vreme, să devină chĭar peirea lor,— a lor, copiĭ orfanĭ, aĭ Asieĭ, pripăşiţĭ în Europa, printre marile şi puternicile ginţĭ autoctone ale Occidentuluĭ.

Óre, nu vorŭ vedé, nu vorŭ simţi dînşiĭ, că, aci la Dunăre unde 'ĭ a asvêrlit sórta întêmplărilor, numaĭ stând strîns lipiţĭ de noĭ, umĕr la umĕr, cópsă la cópsă, inimă la inimă, dînşiĭ Unguriĭ şi noĭ Româniĭ vom puté sprijini şi domoli sborul, din ce în ce maĭ semeţ, al marilor sgrip-

sorĭ cu câte duoĕ capete, care, şi noĕ şi lor ne fôlfâĭe mereŭ de-asupra?

Din nenorocire, pênĕ astădĭ, nu se cam vĕdŭ semne ca Ungurii să se fi domirit asupra adevĕratuluĭ lor şi al nostru bine.

Eĭ, pe noĭ 'ceştia de la Dunăre, în scrisele şi în vorbele lor, ne înjură şi ne batjocorescŭ; pe fraţiĭ noştri de peste Carpaţĭ îĭ adapă cu amărăcĭunĭ.

Témă-se ânsĕ ca nu, în acea mlaştină de venin în care eĭ, pe nesocotite şi mereŭ, se nevoĭescŭ în deşert, să înnece tótă libera vieţuire a Românilor, témă-se să rĕsare inimĭ şi maĭ bine oçelite, braçe şi maĭ tare încordate decât ale eroilor martirĭ de la 1785!

Aducă'şĭ aminte, că atuncĭ, la 1785, chĭar părinţiĭ lor aŭ pus să cĭopârtéscă în bucăţĭ mĕrunte, cadavrele sdrobite ale luĭ Horia, luĭ Cloşca, luĭ Crişan, şi aŭ rĕsadit pretutindenĭ în pămêntul Ardéluluĭ, sângele cel vitejesc al acestora!

Destupe'şĭ urechile şi vorŭ audi că astădĭ âncŏ, dupe aprópe suta de anĭ, Moţiĭ din Abrud facŭ să tresară de dor şi de mânie munţiĭ şi şesurile Ardéluluĭ, când *horĭescŭ* doĭna de spaĭmă şi de rĕsbunare a luĭ Niculae Ursu al Floreĭ din Albac:

„Horia bé la crâjmă 'n dél!
Domniĭ fugŭ toţĭ din Ardél.

El aprinde' un mare foc
Şi cântă voïos în joc:
— „Haïdeţĭ, fecĭorĭ dupe mine
Să vĕ 'nvâţ a trăi bine.

„Pe cel câmp pustiŭ şi 'ntins,
Arde' un foc de noĭ aprins.
Las' să ardă şi să créscă,
Că 'ĭ în ţéra unguréscă!
— Trageţĭ hora ca să joc,
La lumina celuĭ foc!"

„Ungurén, mustaţă lungă!
Dis'am morţiĭ să te ajungă;
Dis'am parăĭ să te ardă;
Dis'am cruceĭ să te pĭérdă!
— Trageţĭ hora ca să joc,
La lumina celuĭ foc!"

„Ungurén, câne turbat!
Multe în lume 'ţĭ am răbdat;
Dar venit'a cĭasul meŭ,
Ca să mĕ rĕsbun şi eŭ!
— Trageţĭ hora ca să joc,
La lumina celuĭ foc!"

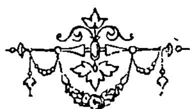
„Cum răcnescŭ jivinile!
Cum s'aprindŭ slăninele!
Cum ardŭ tóte satele,
De 'şĭ curăţŭ păcatele!
— Trageţĭ hora ca să joc,
La lumina celuĭ foc!"

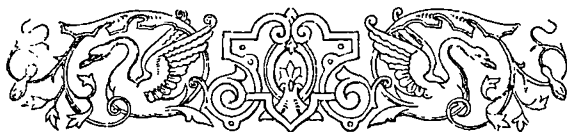
„M'am suit la munte 'n ḑorĭ
Ş'am prins fulgerul din nuorĭ,
Şi de sus, din înălţime,
L'am isbit în Ungurime!
— Trageţĭ hora ca să joc
— La lumina celuĭ foc!
Ş'aĭdeţĭ, fecĭorĭ, dupĕ mine
Să dăm cuĭ ce se cuvine!"

Bucurescĭ, 1878.

Conferenţă ţinută la Ateneul Român în séra de 11 (23) fevruarie. Tipărit în 2 ediţiunĭ: 1878 si 1880.

CURCANIĬ

LUAREA RAHOVEĬ

de către

OŞTIRILE ROMÂNESCĬ

LA NOEMVRIE 1877

Cuvêntare rostită la Ateneul din Bucurescĭ, în 25 martie (6 aprilie) 1878

Domnilor,

Căldurósa bunăvoinţă cu care publicul de la Ateneŭ a priimit, sunt acum vre o câteva sĕptĕmânĭ, răpedea expunere ce am întreprins a 'ĭ face despre memorabila dar puçin cunoscuta mişcare a ïobagilor românĭ din Ardél, la sfêrşitul secoluluĭ trecut, fapt carele minunat învederéză şi adûncele simţirĭ naţionale, şi firescele aplecărĭ răsboĭnice ale ţĕrănimeĭ românescĭ; — acel simpa-

tic şi pentru mine mult măgulitor interes, cu care uniĭ cel puçin dintre dvóstră aţĭ bine voit a asculta şi a aproba câte v'am putut spune, în trécĕt, despre viĭul dor de libertate, despre turbata vitejie şi despre aspra statornicie în faça nevoilor, vĕdite la 1785, de către muntenií noştri de preste Carpaţĭ; aceste abié meritate îndemnurĭ, ḑic, 'mĭ aŭ însuflat dorinţa şi curagĭul de a mĕ reîntórce şi astă séră dinaintea dvóstră, ca să vĕ aduc o nouă şi maĭ próspĕtă dovadă despre netăgăduita trăinicie a unor aşa preçuite darurĭ!.... darurĭ care — o putem spune aḑĭ cu mêndrie! — s'aŭ păstrat pênĕ şi în ḑilele nóstre, pênĕ şi în poporul român de dincóce, cel pe care toţĭ îl credeaŭ de demult sleit de tóte aceste falnice virtuţĭ strămoşescĭ!

Îmĭ era negreşit maĭ lesne de a vorbi, cu tot respectul cuvenit, despre ómenĭ şi despre fapte pe care depărtarea de maĭ multe ḑecimĭ de anĭ, precum şi amurgul sângeros ce le întunecă, le aŭ înălţat pênĕ acum în cugetele nóstre, maĭ presus de tóte acele migălóse şi adesé rĕŭ cumpĕtate imputărĭ, în care patimele mĕrunte ale ḑileĭ se cércă maĭ tot-d'auna să încurce şi să nimicéscă orĭ ce întêmplare contimporană.

Numaĭ aripele timpuluĭ, domnilor, prin resultatele ce se lămurescŭ maĭ apoĭ, spulberă cu încetul asemenea plévă şi limpeḑescŭ pentru ochiĭ

viitorimiĭ, faptele adevĕrat demne de laudă ale ómenilor.

Mi s'ar puté dar întêmpina că mĕ pré grăbesc a judica în public cele ce abĭé deunădĭ s'aŭ petrecut şi asupra cărora părerile potŭ fi aşa de felurite, cât şi de puçin întemeĭate.

Aşa ar fi, décă cum-va eŭ m'aş întinde cu gêndul pênĕ la preçuirea resultatelor depărtate şi hotărîtóre ale faptelor despre care am să vĕ vorbesc.

Eŭ ânsĕ nu merg aşa departe. Voĭu numaĭ, —cu sciinţe ce se potŭ culege şi controla acum maĭ lesne decât maĭ târdiŭ, — să vĕ povestesc cât se póte maĭ simplu şi maĭ exact, un episod din luptele oştenilor noştri dincolo de Dunăre, în tómna trecută.

Totuşĭ, décă dintr'o veridică şi nemeşteşugită povestire va lastări în mintea fie-căruĭa, credinţa că în poporul românesc de rônd viază un simţimênt al datorinţelor sale către ţéră şi un inimos avênt de răsboire la vreme de trebuinţă, pe care adĭ abĭé le resimtŭ deopotrivă cu dînsul clasele nóstre maĭ culte, apoĭ vom fi câştigaţ de o cam dată atâta numaĭ, — şi băgaţĭ de sémă, domnilor, că acésta este cea maĭ mare şi maĭ spornică sĕmênţă de tărie naţională, — vom fi câştigat siguranţa că putem trăi pe viitor cu o deplină încredere în virtuţile poporuluĭ nostru.

Vom sci bine că nu dînsul va sta în nepă-

sare séŭ se va da în laturĭ, de câte orĭ de acum înainte vre un pericol va ameninţa fiinţa séŭ drepturile ţĕreĭ nóstre.

Şi de o asemenea credinţă, avem tare nevoĭe astădĭ, domnilor, când rĕstriştea întêmplărilor pare a ne isbi drept în façă cu deşertăcĭunea tuturor sacrificielor ce 'şĭ a impus patria nóstră, de un an încóce, cu pagube numaĭ şi cu pĭerderĭ, în loc de folósele şi dobêndile materiale la care aveam tot dreptul de a năzui.

Dea Domnul,—şi chĭar ăncŏ se pré póte, — ca noĭ Româniĭ să n'avem a ne căi de a fi intrat într'o luptă, în care nu am culege alta decât nemulţumire şi rĕutate de la înşişĭ aceĭa, pe cari 'ĭ am ajutat cu voĭe bună şi cu inimă bărbată.

Dar, chĭar şi décă ursitele poznaşe ne arŭ fi încurcat, de astă dată, firul sórteĭ într'un caĭer aşa de rĕŭ scărmânat,

Aşa de ghimpos, sĕlbatic,
Nodoros, rîĭos, ĭernatic,

(cum dicea odinióră glumeţul grădinar, despre măceşul cel cu *of* în códă), apoĭ noĭ, domnilor, să nu uĭtăm, să nu pregetăm nicĭ măcar un minut de a ne pĕtrunde despre marele folos moral ce noĭ am cules din acest răsboĭ, în carele, acum câte-va lunĭ, furăm părtaşĭ cu o parte aşa de meritorie.

Să nu lăsăm ca ceĭ rĕŭ-voitorĭ şi rĕŭ-nărăviţĭ către noĭ, profitând de a nóstră nepăsare séŭ maĭ cu sémă de a nóstră bună-credinţă, să ne sórbă, să ne înghiţă şi să ne nimicéscă tóte acele merite, sub cuvêntul că óstea nóstră română a fost numaĭ ca o bură uşóră de plóĭe, pe lûngă năprasnicul potop slovenesc, care a năpădit asupra Turcieĭ şi a desfundat'o tótă.

Aducêndu-ne şi noĭ aminte de mlaştinele de sânge rusesc, în care a fost aşa gróznic înnecată de duoĕ orĭ Plevna în véra trecută, maĭ nainte ca aĭ noştri să fi trecut Dunărea, datoria nóstră este de a ne grăbi cât de mult şi cu cea maĭ pietósă îngrijire, să nu lăsăm a se isbici cu totul subt o suflare de despreç şi de mânie, acea bură de nobil sânge romanesc, — déca bură vorŭ să'ĭ ḑică, — cu care s'aŭ stropit, maĭ în urmă văile bulgărescĭ de la Griviţa, de la Rahova şi de la Smêrdan!

Décă, dupe ce am fost părtaşĭ la pericole şi de bun ajutor la vreme de grea strîmtorare, noĭ Româniĭ n'avem, — de pre ne-maĭ pomenita judicată a aliaţilor noştri, — n'avem să ne bucurăm de nicĭ una din dreptele rĕsplătirĭ ale victorieĭ, — ca şi când noĭ am fi fost învinşiĭ, — este drept cel puçin ca să ne alegem de îndată şi cu deamĕruntul semile din nevoile răsboĭuluĭ răbdate împreună, şi să facem ca din onórea isbênḑilor,

mult puçin cât va fi al nostru, al nostru curat să rĕmână în ochiĭ tutulor.

Cu acest cuget, domnilor, am căutat ca din faptele de arme ale oştiriĭ românescĭ în acest răsboĭu, să lămuresc cu óre-care precisiune măcar una; şi, întru acésta, m'am întemeĭat maĭ mult pe acea credinţa că, orĭ cât de slabă şi de necompletă va fi cercarea mea, strunele încordate în pĭepturile românescĭ prin acéstă reînviere a nóstră în sînul vieţeĭ de voĭnicie a străbunilor, aŭ păstrat astădĭ âncŏ destul rĕsunet în inimele dvóstre, spre a acoperi şi a ascunde tóte şovăirile şi tóte îngânările rostiriĭ mele.

Cutez a crede că ţĕlul către care am păşit şi pe care am socotit de cuviinţă a'l desvolta pênĕ aci cu deplină sinceritate, va dobêndi aprobaţiune din parte-vĕ. Sper asemené că, trăgênd eŭ adĭ cu piciorul,—cum vine vorba,—vom avé mulţumirea de a vedé în curênd întregul istoric al faptelor oştiriĭ românescĭ, expus în lucrărĭ literariĭ maĭ temeĭnice şi maĭ întinse decât scurta naraţiune, ce timpul îmĭ va permite a vĕ face aci despre luarea Rahoveĭ de către oştirile nóstre românescĭ, în luna luĭ noemvrie trecut.

Vĕ maĭ datorez o explicaţiune întru ceĭa ce privesce alegerea acestuĭ fapt, dintre altele care, prin peripeţiile lor maĭ dramatice séŭ maĭ strălucite, arŭ puté să deştepte un egal, déca nu un şi maĭ viŭ interes.

Motivul decisiv a fost ânsĕ, pentru mine, din cele maĭ simple.

S'a întêmplat ca, asupra expedițiuniĭ de la Rahova să aflu maĭ multă înlesnire de a căpĕta cele maĭ amĕnunțite relațiunĭ, atât oficiale cât și pitoresce, avênd în corpul care a executat acéstă întreprindere, fórte mulțĭ cunoscuțĭ, amicĭ și chĭar consângenĭ.

Dar să nu credețĭ pentru acésta, domnilor, că 'mĭ am propus a vĕ așterne aci un panegiric al cunoscuților și al prietenilor meĭ din óstea de la Rahova. Chĭar și de vorŭ fi meritând eĭ maĭ mult decât ceĭa ce cursul întêmplărilor mĕ va sili neapărat a ḑice despre uniĭ dintre dînșiĭ, le am promis și îmĭ propun a le cruța fără milă modestia.

Voĭu da ânsĕ tótă cuvenita laudă căpeteniei superióre care a conceput, cu o perfectă înțelegere a misiuniĭ oștiriĭ nóstre în acest răsboĭu, și a ordonat destinderea acțiuniĭ militare a Românilor preste tótă zona teritorială de a stânga rîuluĭ Vidul, la apus de Plevna, adică pe malurile Dunăriĭ, de la Nicopol pênĕ la Vidin, pênĕ Belgradgic și pênĕ la granițele Sêrbieĭ.

Mĕ voĭu cerca asemené să prefir în cuvintele mele cât se va puté maĭ multă din acea mângâĭósă și întăritóre simțire de mêndrie ce m'a coprins de câte orĭ am auḑit povestindu-se de către toțĭ ceĭ ce aŭ stat marturĭ la façа lo-

culuĭ, cu ce veselă şi nepăsătóre semeţie aŭ sciut tineriĭ noştri oşteni să rabde traĭul greŭ al unuĭ răsboĭu în ţéră străină, cu ce inimos şi statornic avênt aŭ cutezat eĭ să se răpédă în contra focuĭ inamic şi să înfrunte făçiş glónţele, obuzele şi şrapnelele, care plouaŭ, dese şi viclene, de pe muchea pustie a unuĭ negru meterez de pămênt!

Îmĭ voĭu împlini âncŏ şi sfânta datoria ce avem cu toţiĭ, de a consacra faptele şi de a închina în memoria acelor vitejĭ soldaţĭ, de orĭ-ce rang, cari pe câmpul de bătaĭe aŭ murit, lăsând urmaşilor onórea de a înscrie numele lor, în analele de glorie ale poporuluĭ românesc!

Pĕtrunşĭ acum, domnilor, de ceĭa ce putem şi de ceĭa ce avem să facem noĭ, aci în pacĭnica nóstră adunare de astă séră, să ne închipuim de o dată că stăm privind de sus, dintr'o regiune senină şi liniştită, dar nu lipsită de o frăţéscă îngrijare, cu ochiĭ ţintiţĭ d'asupra oştilor nóstre româneseĭ, răsipite prin văile şi pre şesurile Bulgarieĭ.

Suntem ajunşĭ în ĭérnă, şi maĭ pe tótă ḑioa cerul posomorît picuréză séŭ vérsă şiróĭe de plóĭe şi de slótă, de desfundă pretutindenĭ pămêntul.

În jurul Plevneĭ, regimentele nóstre, — dijmuite de mórte din tómna trecută, pe lucĭul primejdios al văilor d'asupra cărora domnescŭ tru-

faşe redutele turcescĭ, — regimentele nóstre sapă acum mereŭ la şanţurĭ, ca să se pótă apropia maĭ bine de acele cuĭburĭ ucigaşe, prin adùncĭ făgaşe de cârtiţă, maĭ ferite din norocire de focul puscilor Martini, dar nu şi de apele mocirlóse ce se scurgŭ mereŭ în acele nouĕ cărărĭ meşteşugite.

Sapă în silă, dar sapă vesel bĭeţiĭ ţĕraniĭ noştri în brancĭogul sterp al délurilor Plevneĭ, gêndindu-se póte la ţérina lor de porumb care a rĕmas nesăpată astă véră şi se mângâĭe rîḑênd când, în loc de ştĭuleţiĭ de popuşoĭu şi în loc de pepeniĭ de a-casă, eĭ culegŭ acum, în ogórele şi în bostanele lor din Bulgaria, numaĭ glónţe şi obuzurĭ turcescĭ.

— „Măre Dómne! — îşĭ ḑicŭ eĭ, — pe semne că numaĭ la noĭ în ţéră le priesce Sêrbilor a rĕsădi ardeĭ şi dovlecĭ, cŏcĭ p'aci ĭérba tótă e numaĭ ĭérbă de puşcă şi altă sĕmênţă nu se pomenesce, decât numaĭ grăunţe de fer şi de oçel!“

Şi sapă, sapă mereŭ cu opincele în tină şi în slótă, fluĭerând doĭna de decindé, pe când glónţele le şuĭeră ascuţit d'asupra capuluĭ.

Cât colo plesnesce un gróznic obuz de calibru uriéş şi ţăndările luĭ scormonescŭ aprig ţĕrîna, ca rîturile lacome şi pripite ale uneĭ turme de rîmătorĭ înglotaţĭ.

Săpătoriĭ noştri cari l'aŭ urmărit cu uĭduĭelĭ prelungite în calea luĭ d'a rostogolul, rîdŭ cu

hohote de purcéoa turcéscă, care le a fătat în préjmă aşa pocită prăsilă de purceĭ.

Dar nepăsătórea veselie a soldatuluĭ abĭé póte descreţi une orĭ fruntea îngrijată a celuĭ pe care eĭ toţĭ l'aŭ urmat cu deplină încredere, departe, departe de sĕlaşele lor părintescĭ!

Comandantul general al armatelor de la Plevna, Măria Sa Domnitorul Românilor, — dupe ce s'a hotărît a închide gurele clevetitóre, dovedind prin maĭ multe eroice asalturĭ în contra redutelor de la Griviţa, cât plătescŭ ostaşiĭ sĕĭ românĭ atât în faça celeĭ maĭ înlesnite, cât şi în faça celeĭ maĭ desperate apărărĭ a inamiculuĭ, — M. S. Domnitorul a făcut în fine să predomnéscă idea sa, de a nu se maĭ arunca fŏră cumpĕt victime preçióse pe altarul sângeros, împrovisat de Osman-Paşa, ci de a coprinde pe acel aspru închinător al luĭ Mahomet, cu tótă céta sa de calêĭ, într'un cerc de armaţe din care numaĭ fómetea şi disperarea să'ĭ silécă a se libera, séŭ prin mórte, séŭ prin predare.

Abĭé pe la 15 octomvrie, cu sosirea a nouĭ şi numeróse trupe rusescĭ, împresurarea, pe un ocol gigantic de 33 kilometri, ajunse a fi completă.

Dar, atât maĭ nainte ca acéstă anevoĭósă operaţiune să pótă fi realisată, cât şi apoĭ, în temerea uneĭ isbucnirĭ nimerite a Turcilor afóră din întăriturile lor de la Plevna, M. S. Domnito-

rul se ocupă de a preîntêmpina orĭ ce mişcare spre dobêndire de ajutor şi de merinde, séŭ numaĭ spre fugă şi scăpare, ce ar puté să cerce armata turcéscă din Plevna în înţelegere cu garnizónele din oraşele şi cetăţile despre apus, adică din Sofia, din Vraţa, din Rahova şi din Vidin.

Acele părţĭ trebuĭaŭ dar, pentru deplină siguranţă, să încapă în mânele ósteĭ aliate.

Rolurile fură împărţite.

Un corp de armate rusescĭ, către care a stat mult timp alipită o divisiune de călăreţĭ românĭ, fu însărcinat să opereze spre mĭédă-dĭ, adică pe cursul meridional al Viduluĭ şi în ramura munţilor Balkanĭ, numită Stara-Planina, despre Teliş, Vraţa, Etropol, Orhania şi Sofia.

De cât folos a fost generaluluĭ Gurko, Roşiorii şi Călăraşiĭ noştri, în fericita sa campanie din acele locurĭ, să sperăm că o vorŭ spune într'o dĭ publiculuĭ, chiar raporturile oficiale şi ordinele de dĭ ale aceluĭ vrednic comandant al aliaţilor noştri.

Noĭ aci, vom vorbi numaĭ despre mişcările corpuluĭ de oştire curat românesc, carele a fost însărcinat ăncŏ de pe la septemvrie, să priveghĭeze malul bulgăresc al Dunăriĭ, de a stânga rîuluĭ Vidul şi, înaintând treptat spre apus, să deschidă o zonă de aprovisionare, din ce în ce maĭ întinsă, oştirilor numeróse, tăbĕrite în jurul Plevneĭ, — pênĕ când va sosi şi momentul priin-

cĭos de a coprinde posturile răsipite de Turcĭ pe înălţimile şi prin cetăţile d'alungul Dunăriĭ.

O răpide ochire, aruncată pe d'asupra acestuĭ rîŭ, din colo de crâmpeĭul luĭ ce se întinde de la gura Oltuluĭ pênĕ la gura Jiĭuluĭ, ne va face să recunóscem maĭ bine înfăçişarea ţĕreĭ, în care avea să se misce corpul de armată a căruĭ menire era maĭ cu sémă de a smulge pe Turcĭ afară din posturile lor de la Rahova, de unde, în tot cursul veriĭ, ne zădărise eĭ bântuind tare têrguleţul nostru Bechetul şi împrejmuirile luĭ.

Ţineţĭ póte ăncŏ minte, domnilor, că printre primele atacurĭ ale Turcilor, pe la aprilie şi maĭu din anul trecut, aŭ fost pagubele ce ne aŭ pricinuit tunurile din Rahova, ardĕnd şi cufundand la gura Jiĭuluĭ, maĭ multe vase încărcate cu grâne; tot pe acolo, cete sĕlbatice de Başi-buzucĭ şi de Cerkezĭ aŭ trecut adesé nóptea Dunărea spre a jăfui satele din Romanaţĭ, a le răpi şi a le înjunghĭa vitele şi chĭar a căzni şi a măcelări pe bĭeţiĭ cĭobanĭ de prin bălţĭ.

Într'o insulă din faça Bechetuluĭ, pichetaşiĭ românĭ aŭ descoperit la 27 maĭu, trupul jupuit de pele şi gróznic cĭopărtit al unuĭ nevinovat păstor, pe care îl prinsese nóptea soldaţiĭ turcĭ din Rahova.

Asemené mêrşave fapte trebuĭaŭ cu timpul să'şĭ capete şi ele pedépsa lor. Se cuvenea cel

puçin ca neomenoşiĭ tîlharĭ să fie alungaţĭ cu ruşine din cuĭburile lor.

Şi când numesc *cuĭburĭ de tîlharĭ*, aşeḑămintele turcescĭ din acea parte a maluluĭ dnnărén, să credeţĭ că nicĭ ângustez, nicĭ defaĭm rolul Osmanlîilor şi al Cerkezilor printre locuitoriĭ creştinĭ, Bulgarĭ — dar şi Românĭ, — care smălţuĭescŭ cu numerósele lor bordeĭe, grămădite în sate şi cătune, tóte şesurile dintre Vid şi Isker, precum şi dintre Isker, Skit şi Ogost.

Din cóce de Dunăre, la noĭ, avem têrgul Islazuluĭ, cam în dreptul vĕrsăturiĭ Viduluĭ de la satul bulgăresc Samavit; ĭar în faça gureĭ Iskeruluĭ, stă la noĭ Celeĭul, cu rĕmăşiţele sale dintr'o antică cetate romană şi cu stêlpul, cufundat în Dunăre, al poduluĭ clădit peste rîŭ, acum vre o cincĭ-spre-ḑece secolĭ, de împĕratul Constantin-cel-Mare.

Nu maĭ puçin interesant, din puntul de vedere al vechilor aşeḑĕminte legionare, este malul dimpotrivă, cŏcĭ acolo, ceva maĭ jos, pe cósta Iskeruluĭ, sunt ruinele âncŏ învederate ale anticeĭ cetăţĭ Oescu, cu stradele, cu apeductele, cu sculpturile, cu inscripţiunile şi cu temeliile eĭ de case romane, răsipite printre îngrăditurile şi ţarcurile sătenilor, *curat românĭ*, din Ghighiŭ.

Românĭ sunt şi locuitoriĭ din Măgura, din Cercelanĭ, din Mocrişanĭ, din Brestu, din Ghĭulenţĭ şi din alte multe sate învecinate; chĭar décă eĭ

n'ar vorbi o românéscă, — aş puté ḑice maĭ colorată cu archaisme néoş-românescĭ decât a actualilor săteni de pe malul stâng al Dunăriĭ, — apoĭ însăşĭ înfăçişarea lor maĭ sprintenă şi maĭ voĭósă, portul lor maĭ frumos potrivit în cusăturĭ pestriţe, firea lor maĭ ospĕtósă şi maĭ puçin posomorîtă şi sfiéţă decât a Bulgarilor, ni 'ĭ ar dovedi ca fraţĭ bunĭ, din acelaş os şi din acelaş sânge cu noĭ.

Îşĭ maĭ aduceaŭ aminte de a-casă Dorobanţiĭ noştri, când vedeaŭ viindu-le înainte şi poftindu'ĭ la cină în bordeĭele lor, împodobite cu zăblaĭe vĕrgate şi cu ştergare cusute, fruntaşiĭ cu chica lungă din satele românescĭ; şi maĭ cu sémă le zîmbea Călăraşilor ochiĭ de bucurie când, tocmaĭ colo în vale la fôntâna care ţîsnesce limpede dintr'o vechĭe pĭétră, săpată cu slove letinescĭ, zăreaŭ jucându-se codanele limbute, adunate tóte la un loc séŭ purtând pe umĕr, cu umblet legănat, cobiliţa cu duoĕ doniţe.

Ĭar ele nu fugeaŭ de voĭniciĭ nostri, bombănind şi suduind ca posacele de bulgăróĭce, ci, eşindu-le cu plin înainte, le uraŭ cu graĭu vesel şi desghiăçat, bun sosit şi bună ispravă, că dóră va da Dumneḑeŭ ca prin eĭ, să scape şi bĭétă lumea de pre acolo, de spaĭma cânilor de păgânĭ.

„Ba ḑĕŭ, de la dînsele,“ — îmĭ spunea unul din ofiçeriĭ noştri, — „auḑeaĭ o limbă ce'ţĭ era drag s'o ascultĭ şi care ne învăţa adesé pe noĭ

cum să îndreptăm pe romănesce, vocabularul nostru militar, aşa de împestriţat cu ḑicerĭ pocite, adunate de prin tóte limbele, care nemţescĭ, care rusescĭ, care franţuzescĭ.

„Într'o ḑi, bună-óră, ajungênd într'o recunóscere, pênĕ în marginea unuĭ sat şi voind să aflu déca nu se vĕḑuse âncŏ pe acolo *eclerorii* pe cari 'ĭ trămisesem înainte, o fată româncă îmĭ rĕspunse fără sfială, arătându'mĭ un punt al orizontuluĭ: — „Ba, am zărit maĭ adinéurĭ trecênd într'acolo vre o duoĭ cercetaşĭ de aĭ voştri!

„Pe noĭ nu ne tăiase pênĕ atuncĭ capul să dăm numirea aşa potrivită şi curat românéscă de *Cercetaşĭ*, strejilor înaintate pe care străbuniĭ noştri le numeaŭ pe slavonesce, *Iscóde*, şi pe care noĭ 'ĭ am botezat aḑĭ cu numirea franceză de *Eclerorĭ*."

Iată, domnilor, cum chĭar pentru Dicţionarul Academieĭ nu este fără folos, răsboĭul ce făcurăm peste Dunăre.

Să credem ânsĕ că, şi subt alte numeróse punturĭ de vedere maĭ puçin cărturărescĭ, nu îndeşert a petrecut prin acele locurĭ, în tot cursul lunilor luĭ septemvrie şi octomvrie, corpul de oştirĭ românescĭ de la Dunăre, stând une-orĭ adunate sub corturile din bivoac, pe care crivĕţul şi ploile le rĕsturnaŭ neîncetat, ĭar maĭ adesé stând rĕspândite prin îmbilşugatele sate din mănósa

luncă a Iskeruluĭ. Acel ţinut, scăldat de vĕrsăturĭ băltóse despre Dunăre, şi deluros dar nu maĭ puçin roditor în lă-untru, deveni în tot acest timp, grânarul cu merinde şi şura de fêneţe ale oştirilor ce mereŭ, mereŭ soseaŭ ca să încingă cu cerc de fer, urgisita vizuină de la Plevna.

Când împresurarea fu pe deplin sĕvêrşită, acel corp, deslipit din armata statornică de la Plevna, avu şi dînsul voïe a se mişca maĭ departe şi a cerca locurile maĭ la larg, dincolo de Isker.

Aci se întinde, pe o distanţă de vre-o 50 de kilometri, pênĕ la rîuleţul Skitul, séŭ maĭ bine pênĕ la rîul maĭ însemnat Ogostul, care curge în paralel şi alăturĭ cu Skitul, se întinde, ḑicem, o câmpie cam pustie cu largĭ undulaţiunĭ de tĕrâmurĭ ce se prefacŭ în délurĭ din ce în ce maĭ aprige şi maĭ semeţe, cu cât ele maĭ mult se aprodie de malul Dunăriĭ.

În treĭ locurĭ, Turciĭ îşĭ aşeḑase, pe acele înălţimĭ, tăbiĭ întărite: la Vadin, în dreptul satelor Grojdibod şi Gura-Padiniĭ din Romanaţĭ; la Ostrov, carele cade cam în faça Dăbulenilor, la códa apusană a bălţiĭ Orlea; şi în fine d'asupra oraşuluĭ Rahova séŭ Oreava, care stă aşeḑată pe povêrnişul nordic al déluluĭ, scăldându'şĭ pólele în Dunăre, façă în façă cu têrguleţul Bechetul de la gura Jiĭuluĭ.

În reduta de la Vadin se afla un mic post

ca de 130 soldaţĭ turcĭ, Nizamĭ din óstea regulată, amestecaţĭ cu Başibuzucĭ séŭ volentirĭ nedisciplinaţĭ.

Comandantul trupelor românescĭ de pe Isker, colonelul Slănicénu, voind să 'şĭ gătéscă din vreme o cale liberă către posiţiunea cu mult maĭ însemnată de la Rahova, decide a surprinde într'o recunóscere, postul turcesc de la Vadin.

Luând cu sine o companie din al IV[lé] regiment şi două din al X[lé] de Dorobanţĭ, două scadróne de Călăraşĭ, precum şi duoĕ tunurĭ, pornesce din-ḑĭ de diminéţă la 18 octomvrie din satul Kruşeven unde poposise nóptea, străbate răpede ceĭ ḑece kilometri ce 'l despartŭ de Vadin şi, fără de a fi vĕḑut séŭ măcar bănuit de garnizóna turcéscă, îşĭ aşéḑă pe la 10 ore cele duoĕ tunurĭ, ca la 2000 metri în faça tabieĭ.

Abĭé la a doua detunătură a tunuluĭ românesc începŭ a se zări fesurile roşiĭ din dosul parapetuluĭ.

Turciĭ eraŭ la pilaf, când veniră aĭ noştri să le strice tabĭetul.

Eĭ, bĭet, nicĭ că apucară să tragă împotriva agresorilor, cŏcĭ a treĭa bombă românéscă fu asvêrlită cu atâta precisiune, încât căḑu drept în bordeĭul cu muniţiunile Turcilor. O gróznică explosiune a ĭerbărieĭ săltă chĭar pe mulţĭ din apărătoriĭ reduteĭ în aer şi'ĭ aruncă morţĭ în şanţurĭ, pe d'asupra parapetelor.

Ceĭ-l-alţĭ o luară îndată la fugă pe clina despre Dunăre a déluluĭ, cătând a se retrage în susul rîuluĭ, către tabia din Ostrov.

Dar, spre apus de satul Vadin, îĭ aşteptaŭ Călăraşiĭ din escadronul de Gorjĭu, cari năvălescŭ cu săbiele şi cu carabinele asupra lor. O luptă destul de crâncenă se încaĭeră acolo, printre rovinele şi băltişurile dupe malul Dunăriĭ. Uniĭ din Turcĭ se împotrivescŭ cu îndĕrĕtnicie, dând mijloc altora să se furişeze pe sub rîpele maluluĭ, unde Călăraşiĭ nu se potŭ coborî cu calul, ca să 'ĭ ajungă.

Astfel se hărţuĭesce îndêrjit céta călăréţă cu fugariĭ pedestri, în timp de douĕ ore şi maĭ bine, Româniĭ noştri răpeḍindu-se cu săbiile asupra Nizamilor, ce 'ĭ ochĭescŭ de prin tufele de richită şi de prin surpăturile maluluĭ.

Cu aceştia se unescŭ şi câţĭ-va pichetaşĭ turcĭ, cari tragŭ asupra alor noştri din posturile lor de prin insulele Dunăriĭ, formând astfel un lanç neîntrerupt de grupe luptătóre de a lungul drumuluĭ ângust ce duce la Ostrov.

Dar, pe de altă parte, companiile nóstre pedestre intrase în reduta âncŏ răscolită şi fumegândă de isbucnirea ĭerbărieĭ, âncŏ sângerată de membrele hidos sdrobite ale victimelor aceleĭ loviri decisive. Stégul nostru tricolor se înfipsese pe muchea cea maĭ înaltă a déluluĭ.

La acéstă vedere, satele românescĭ adunate

la bubuitul tunuluĭ, pe mal din colo de Dunăre, începŭ a sĕrba cu strigărĭ de bucurie şi cu salve de focurĭ, isbênda fraţilor lor.

Turciĭ, câţĭ maĭ rĕmăsese în luptă cu Călăraşiĭ, credêndu-se acum prinşĭ între douĕ focurĭ, séŭ că se predaŭ, séŭ că disparŭ pitulându-se prin scorburile rîpeĭ.

Cu tóte ale lor desperate silinţe, eĭ n'aŭ isbutit a ne ucide într'acéstă harţă de vre o treĭ ore şi jumĕtate, maĭ mult decât duoĭ dintre vitejiĭ noştri Călăraşĭ şi a răni alţĭ cincĭ luptătorĭ, printre care a fost şi tênĕrul locotenent Caloĭan-Cătănescu.

El s'a bătut cu o minunată semeţie, călare printre tiraliorii turcĭ, culcând la pământ cincĭ dintre dînşiĭ, cu sabia sa, care 'ĭ a picat din mână atuncĭ numaĭ când de la al şéselea priimi o rană adâncă. Rana necăutată la timp, avea, peste vre o patru-ḑecĭ de ḑile, să 'l aştérnă şi pe dînsul în mormêntul pururé lăudat al bravilor!

Succesul surprinderiĭ de la Vadin puse frica în inima postuluĭ de la Ostrov, care, împreună cu ceĭ scăpaţĭ în ḑioa de 18 octomvrie de tunul şi de sabia românéscă, se retrase îndată la Rahova.

Patrulele românescĭ priveghiaŭ acum malul drept al Dunăriĭ pe o întindere, abĭé cu vre o 20 kilometri depărtată de Rahova, fugărind adesé bandele de Cerkezĭ, care tot se maĭ ispiteaŭ une-

orĭ, pe întuneric, a înainta pênĕ în préjma avanposturilor nóstre.

Într'o nópte, patru Călăraşĭ, în cinstea cărora gazda lor din Ostrov dase cep unuĭ butoĭaş cu vinişor dulce acrişor din viile Rahoveĭ, întrerupserà cu cel maĭ sistematic sânge-rece petrecerea şi danţurile lor, spre a susţine un adevĕrat asediŭ în contra uneĭ cete de asemenea vênturătorĭ de potece. Dupe ce Cerkeziĭ o rupseră la fugă, socotind, de pre-ĭuţéla focurilor, că aŭ a face cu o puternică garnizónă, ceĭ patru Călăraşĭ îşĭ atêrnară ĭarăşĭ în cuĭe carabinele şi, prindêndu-se din noŭ în joc, goliră chiuind pênĕ diminéţa butoĭaşul cel cu noroc.

Precum vedeţĭ, domnilor, eraŭ inimoşĭ şi veselĭ soldaţiĭ noştri din óstea de la Dunăre; ĭar vitejia şi voĭoşia ce purtaŭ eĭ cu sine, era curată firea ţĕranuluĭ român, cŏcĭ toţĭ, pênĕ la unul în acéstă óste eraŭ numaĭ ţĕranĭ Dorobanţĭ şi ţĕranĭ Călăraşĭ.

Despre Dorobanţĭ, ea se compunea dintr'un batalion de Mehedinţenĭ din I[iul] regiment, sub comanda maĭoruluĭ Burilénu; din batalionul de Muşcel al regimentuluĭ al VI[lé] comandat de maĭorul Gĭurescu; dintr'o companie de Ilfovenĭ ce venise împreună cu şeful regimentuluĭ al VI[lea], maĭorul Iene; din âmbele batalióne ale regimentuluĭ al X[lea], recrutat în judeţele Putna şi Rômnicu-Sărat şi pus sub comanda locotenentuluĭ-colonel Măldărescu; în fine din rĕmăşiţele bataliónelor

de Némţu şi Sucéva din regimentul al XV^lea^, avênd de şef pe maĭorul Burki.

Acestea cu totul însumaŭ ca la 3200 ómenĭ, toţĭ Dorobanţĭ din oştile teritoriale, dar nu toţĭ *Curcanĭ*, — décă într'adevĕr péna de la căcĭula lor militară le a meritat acest nume, — cŏcĭ maĭ multe sute dintre dînşiĭ purtaŭ âncŏ zeghea şi căcĭula ţĕrănéscă, fiind adunaţĭ în pripă din recruţiĭ lipsiţĭ âncŏ de uniforma regulamentară.

Călăraşiĭ, ca la vre o 900 la numĕr, eraŭ ceĭ din al II^lea^ regiment de muntenĭ din Gorjĭu, Vâlcea, Argeş şi Muscel, comandaţĭ de colonelul Cernovodénu; ceĭ din al VIII^lea^ regiment de plăieşĭ din ţinuturile Némţu, Bacăŭ, Romanul şi Sucéva, subt ordinele locotenentuluĭ-colonel Pereţ, şi âncŏ douĕ scadróne şi jumĕtate din regimentul al IX^lea^ de reserve adunate cam de prin tóte judeţele şi întocmite sub comanda locotenentuluĭ colonel Stefan Rosetti.

Artileria, compusă de treĭ bateriĭ cu câte şése tunurĭ de campanie Krupp şi de o baterie teritorială de patru tunurĭ maĭ micĭ, sistemă vechĭe, avea drept comandanţĭ pe căpitaniĭ Calenderu şi Borănescu şi pe locotenentul Manolescu, puşĭ cu toţiĭ maĭ adesé sub direcţiunea şefuluĭ de stat-major al corpuluĭ, locotenentul-colonel Dumitrescu-Maĭcan.

O companie de geniŭ, o ambulanţă improvizată, o columnă de muniţiunĭ, întocmită din tră-

surile artileriei, trase de vite de rechisiţiune, completaŭ acest mic corp de armată, încredinţat colonelului Slănicénu.

Ar fi de prisos să maĭ pomenesc despre trenul de aprovisionare al oştiriĭ, cŏcĭ, pe cât sciŭ, acéstă armată 'şĭ a creat singură, cu bună tocmélă pe orĭ unde a trecut, mijlócele sale de existenţă, fŏră de a îngreuĭa câtuşĭ de puçin sarcinele intendenţeĭ militare.

Tot cam aşa aŭ trăit, prin aceleaşĭ locurĭ, şi oştile românescĭ ale luĭ Popa-Fărcas, cel care, pe vremea luĭ Michaĭu-Vitézu,

A urît biserica
Ş'a 'ncins săbĭóra;
Ş'a urît cĭocanele,
Ş'a 'ndrăgit pistólele.
Lasă tóca netocată,
Plécă 'n răsboĭu să se bată! —

Dar pe atuncĭ acéstă sistemă de aprovisionare expeditivă se chĭamă pe grosolana limbă bĕtrânéscă *Plén* şi *Pléşcă*; acum i se acordă termenul onest, legal şi elegant de *Rechisiţiune.*

Spunŭ gurile rele că Dorobanţiĭ şi Călăraşiĭ noştri maĭ făceaŭ pe icĭ pe colé şi câte un puĭu de gĭol cu gâscele şi cu purceiĭ de prin islazurĭ; dar eĭ sciaŭ îndată să se îndreptăţéscă, jurându-se că le aŭ cunoscut bine că sunt păserĭ şi vite pripăşite de ale păgânilor de Turcĭ.

Eĭ! ce să le facĭ? Răsboĭul are şi el o *politică* a luĭ!

Dar ĭertaţi-mĕ, domnilor; eŭ vĕ ţiŭ pe loc dând mereŭ têrcóle prin micele taĭne ale vieţeĭ ostăsescĭ, şi dvóstră veţĭ fi nerăbdătorĭ de a sosi cu óstea nóstră la Rahova şi póte âncŏ şi maĭ mult de a grăbi sfêrşitul acesteĭ destrămate vorbirĭ.

Iată-ne gata.... Plecăm chĭar acum la Rahova.

Generalul Gurko, operând cu oştile sale spre mĭédă-ḑi, a luat Vraţa la 28 octomvrie.

El voĭesce să înainteze cŏtre Orhania; dar îĭ pasă mult de a nu lăsa în spatele sĕŭ pe Turcĭ, stăpânĭ în Rahova.

De aceĭa, el cere ca oştile de la nord ale colonelului Slănicénu să coprindă cât maĭ în grabă întăririle de acolo, şi, spre a'ĭ înlesni împlinirea acesteĭ trebuinţe strategice, îĭ trămite, la 5 ale luneĭ, de pe malul Iskeruluĭ, din Mahaleta, ŏ brigadă de Roşiorĭ românĭ, comandată de colonelul Victor Creţénu, avênd drept capĭ de regimente pe locotenenţiĭ-colonelĭ Kiriţescu şi Alexandrescu; brigada e secundată de o baterie călăréţă cu şése tunurĭ Krupp, subt ordinele căpitanuluĭ Epites, precum şi de un regiment de Ulanĭ ruşĭ, cu alte patru maĭ micĭ tunurĭ.

Tóte aceste trupe aŭ drept căpetenie pe ge-

neralul baron Meyendorff, adiutant al împĕratuluĭ Alexandru.

Pe când acéstă divisiune de cavalerie, în mare parte românéscă, sosesce în ḑioa de 6 noemvrie, pe la orele 2 dupe amiéḑi, la satul Bucoviţa, depărtat cu vre o patru kilometri la sud-vest de Rahova, tot corpul de oştire al coloneluluĭ Slănicénu vine, în aceĭaşĭ ḑi, de poposesce séra la satul Selanoviţa, situat cam la aceĭaşĭ distanţă, în partea sud-ostică a forturilor turcescĭ.

Pe dată se stabilesce comunicaţiunea între âmbele oştirĭ cooperătóre, prin regimentul al II[lea] de Călăraşĭ, care formézä un lanç între avanposturile de la Bucoviţa şi cele de la Selanoviţa. Tot atuncĭ, colonelul Slănicénu despică din oştirile sale o mare parte din batalionul de Dorobanţĭ Mehedinţenĭ, comandată de maĭorul Mateescu şi'ĭ trămite ca să întărésca divisiunea de cavalerie tăbĕrîtă despre apus.

Închipuiţi-vĕ acum, domnilor, că la centrul posiţiuniĭ, în paralel cu Dunărea se înalţă culmea în dosul căria e clădită Rahova; ĭar pe acea culme, care domină tótă împrejurimea, Turciĭ aŭ, la mijloc o cetăţuíe de pământ cu întreite şanţurĭ şi cu întăriturĭ interióre; despre occident este o altă cetăţuĭe maĭ mică, unită prin şanţurĭ late séŭ căĭ acoperite, cu cetăţuĭa cea mare; în partea despre rĕsărit eĭ maĭ posedă o tabie séŭ redută simplă, precum şi deosebite va-

lurĭ de apărare, ridicate în diferite direcţiunĭ pe acea muche, maĭ mult lungă decât lată.

În partea stângă, délurile se întindŭ, scăpătând din ce în ce maĭ mult pênĕ dincolo de satul Selanoviţa, unde a tăbĕrît óstea venită de la Ghighiŭ. Dar, între acel mare sat şi muchea întărită maĭ este o pĭedică naturală destul de primejdiósă, adică o văgăună séŭ mâncătură de pământ, în fundul căria se afla cătunul Lescovĕţu, şi care rĕspunde d'a dreptul în malul Dunăriĭ ce acolo se încovóie răpede spre mĭéḑă-ḑi.

Drept în faça mucheĭ cu întăriturile, se destinde în pĭeḑ oblu şi prelungit, un tĕrâm undulos, ca o pênḑă sbêrcită de cute.

La apus de acest lat povêrniş, care nu mĕsóră maĭ puçin de vre o 7000 metri în lărgime, curge pêrîul Skitul, cu malurĭ rîpóse şi cu fund mocirlos; ĭar la un kilometru de dînsul şerpuĭesce Ogostul, maĭ larg dar maĭ lesne de străbătut, căcĭ malurile îĭ sunt şese şi matca pĭetrósă.

Satul Bucoviţa stă pe malul drept al Skituluĭ, rezimat de un dél, care se prelungesce cu felurite undulaţiunĭ pênĕ la marginea Dunăriĭ. Aci, drept în façă cu gura Jiĭuluĭ, locul d'a stânga Skituluĭ este împodobit cu o dumbravă, d'asupra căria se înalţă pe o muche, ruina unuĭ turn antic de clădire romană. Da aci în jos, spre Rahova şi în sus, pênĕ pe lângă cetăţuĭa cea mică

dupe créstă, se aşternŭ viile care împresóră tot orăşelul.

Între ruina turnuluĭ roman şi satul Bucoviţa există un pod de pĭétră peste apa Skituluĭ, şi de acolo calea se abate spre mĭédă-ḑi, trece prin vad Ogostul, în faça cătunuluĭ românesc Hêrleţul şi se îndreptéză, d'a lungul unuĭ dél ce domină lunca pădurósă şi mlăştinósă a Dunăriĭ, pênĕ la satul Cotuzluĭ, mergênd în direcţiunea Palanceĭ şi a Vidinuluĭ.

Pré multe nume de locurĭ! îmĭ veţĭ ḑice póte... Scuza mea este că n'am spus maĭ multe nume, decât voĭu fi silit să povestesc fapte.

Înţelegerile între comandanţiĭ âmbelor divisiunĭ sunt astfel luate ca, a doua ḑi la 7 noemvrie, oştirea din flancul drept, cea despre Skit şi Ogost, să simuleze de diminéţa un atac asupra cetăţuieĭ celeĭ micĭ, pentru ca, în acéstă vreme, corpul din stânga, cel despre Selanoviţa, să pótă înainta maĭ cu temeĭu în contra fortuluĭ principal.

Într'adevĕr, pe la 9 ore diminéţa, bateriile călăreţe dupe délurile Bucoviţeĭ începŭ a împroşca întăriturile turcescĭ; escadróne de Roşiorĭ se răsipescŭ prin tóte împrejmuirile ca să facă recunóscerĭ, şi batalionul de Dorobanţĭ Mehedinţenĭ aştéptă ascuns într'o vale, ca să 'ĭ vină şi luĭ rôndul de a ataca cetăţuĭa cea mică.

De partea cea-l-altă, colonelul Slănicénu a dispus bateriile sale de duoĕ-ḑecĭ şi duoĕ de tu-

nurĭ, la o distanţă ca de 2000 metri drept în frontul posiţiunilor turcescĭ şi, maĭ nainte ca acéstă artilerie să fie aşeḑată în baterie, Turciĭ salută recunóscerea făcută de statul-major românesc, asvêrlindu'ĭ pe d'asupra capetelor maĭ multe obuzurĭ care, prin şuĭeratul lor lung şi ascuţit parŭ a vesti că meterezele turcescĭ aŭ să dea de muncă grea în acea ḑi, pe agresoriĭ lor.

Dar duoĕ-ḑecĭ şi duoĕ de gurĭ tunătóre ale nóstre din vale şi alte şése despre délul Bucoviţeĭ începŭ îndată a urla cu turbare, stropind cu foc şi cu fer muchea seméţă a inamiculuĭ.

În timpul acesta, bataliónele pedestre, dispuse în ordine de bătaĭe, înaintéză pe délurile din flancul stâng al Turcilor. Comandantul, rechiămând în sufletele încordate ale ostaşilor faptele de glorie, sĕvêrşite tot în aceste locurĭ de străbuniĭ lor cu 275 anĭ maĭ nainte, a regulat rôndul trupelor, alegênd batalionul de Muscel ca să formeze avangarda şi să mérgă cel d'ântêĭ la atac.

În mijlocul strigătelor de *Trăiască România!* repeţite de tótă oştirea, maĭorul Gĭurescu îşĭ înălţă vesel sabia în sus, mulţumind cu entusiasm coloneluluĭ că a deferit luĭ şi Muscelenilor sĕĭ, acéstă onóre.

În acelaş moment o bombă de ale inamiculuĭ vine posomorîtă, să se îngrópe în pămênt, aprópe de dînsul. Ceĭ de faţă încreţescŭ sprîncéna, ca la un semn rĕŭ. El ânsĕ: „De este să mor

astădĭ, — dice, — sunt încredinţat că patria va purta grijă de soçia şi de treĭ copilaşĭ aĭ meĭ!“ şi se pornesce ĭute, cu pas hotărît, el maĭ ântêĭ, în fruntea batalionuluĭ sĕu.

Îndată dupĕ dînsul umblă, nu maĭ pucin determinată, compania din al VI-lea regiment de Bucuresceni. Ĭar preste tótă acéstă sprintenă avangardă, căpetenie este maĭorul Iene.

Cele-l-alte trupe vinŭ cu patru sute de paşĭ maĭ în urmă. Locotenentul-colonel Măldărescu comandă rezerva.

Cu mers răpede străbatŭ Dorobanţiĭ délurile pênĕ la valea surpată de la Lescovĕţ şi, scobo-rînd'o numaĭ într'o clipă, eĭ se grăbescŭ a o sui de partea cea-l-altă, acăţându-se pe alocuré şi cu mânile de scorburile eĭ, ca să ajungă maĭ curênd pe culme şi să dea pĭept cu inamicul.

Acolo, micĭ grupe de tiraliorĭ, ca o spuză de norişorĭ, se desprindŭ îndată din puhoĭul cel îndesat al columnelor înglotate; ele se reslăţescŭ pe tot plaĭul deluros, ochind cu focurĭ răsipite pe Turciĭ dintr'o mică tabĕră, ce sta dincócĭ de reduta orientaăl, către care aĭ noştri tindŭ maĭ cu sémă de o cam dată.

Abĭé eĭ se arată pe cel maĭ de sus povêrniş al cresteĭ, şi Turciĭ din tabĕră o rupŭ la fugă, ca să se retragă şi dînşiĭ în redută.

Dar Dorobanţiĭ noştri, atraşĭ ca de magnetul răsboiriĭ în urmărirea fugarilor, nu întârdie a se

răpeḑi asupra tabieĭ, şi avêntul lor este aşa de semeţ, aşa de hotărît, aşa de îndemânatic încât Turciĭ, dupe o luptă de o oră şi jumětate, şi de astă dată nu se maĭ socotescŭ siguri din dosul unuĭ simplu rônd de şanţurĭ. Ceĭ maĭ mulţĭ alérgă să se închidă în cetăţuĭa principală, de unde le vine maĭ lesne a trage într'aĭ noştri, pe d'asupra unuĭ întreit şir de metereze.

Pe la 3 ore dupe amĭéḑĭ, luptătoriĭ românĭ coprinsese reduta din stânga, şi acum dintr'însa eĭ cată a slăbi puterile Nizamilor, concentraţĭ în fortul de căpetenie.

Cam pe la aceĭaş oră, o parte din batalionul de Mehedinţĭ de la flancul drept, ocrotită de focurile artilerieĭ călăreţe care se apropiase ca de 1400 metri de fortul cel mic, ese din ascunḑětórea sa, trece prin viile ce o despartŭ de acel fort şi încércă cu vigóre a 'l ataca; dar, la cele d'ântêĭ împuşcăturĭ, comandantul Mateescu cade rănit de un glonţ ce 'l atinge în genuchĭu.

Acéstă nenorocire aduce un moment de îndoĭélă de care Turciĭ profită spre a'şĭ înteţi focurile şi companiile româneseĭ, lipsite de şeful lor, se retragŭ în viĭ, urmând a zădări prin împuşcăturĭ pe apărătoriĭ cetăţuĭeĭ de la margine.

Dar, de cea-l-altă parte, spre rĕsărit, lupta se încleştase acum crâncenă şi stăruitóre!

Dorobanţiĭ din avangardă, care fusese mereŭ întăriţĭ cu companiĭ próspete din reserve, esŭ

de pretutindenĭ din şanţurĭ, din dosul valurilor şi al întăriturilor turcescĭ, pe care eĭ 'şi le însuşise prin vitejia lor, şi cată a se apropia pênĕ la 100, pênĕ la 60 şi pênĕ la 40 de paşĭ de fortul cel mare, de pe ale căruĭ bastióne glónţele răpăiescŭ maĭ îndesate de cum sunt ómeniĭ noştri înglotaţĭ.

Décă un minunat instinct de apărare n'ar povĕţui pe ostaşiĭ noştri ca să înşele glónţele inamicilor, prin măiestrita lor răsipire, prin ĭuţéla lor în mişcărĭ, prin iniţiativa sprintenă şi inteligentă a fie-căruĭa din eĭ în parte, negreşit că am fi avut pretutindenĭ, în faça păreţilor ucigĕtorĭ aĭ tăbiilor turcescĭ, pĭerderĭ cu mult maĭ însemnate decât cele ce a încercat armata românéscă.

Chĭar în acest atac al întăririlor de la Rahova, — atac în care nuoĕ ore d'a rôndul, nebĕuţĭ, nemâncaţĭ, de diminéţa şi pênĕ în nópte, maĭ toţĭ Dorobanţiĭ celor patru batalióne aŭ secat gentele lor de întréga provisiune de cartuşe, trăgênd cu o nespusă învĭerşunare, şi maĭ adesé de pe câmp neted, în contra viclenilor Nizamĭ, acoperiţĭ cu nerĕsbătutele lor brazde de pămênt, — chĭar în acéstă ḑi de luptă, adevĕrat vitejéscă, s'a putut constata cu mirare că morţiĭ şi răniţiĭ aŭ fost maĭ numeroşĭ la împresuraţĭ decât la împresurătorĭ.

Şi cu tóte acestea, viscolul de bătălie încin-

sese cu nesăţiósă furie pe toţĭ d'a rôndul, în şirurile românescĭ.

Dorobanţiĭ de Muscel şi de Ilfov, puşcărind şi puşcăriţĭ fără preget despre unghĭul bastionuluĭ apusan, ĭar ceĭ din judeçele înfrăţite ale Milcovuluĭ, Putna şi Rômnicul, trăgênd mereŭ în contra unuĭ parapet maĭ meridional, care şi el le ştirbesce rôndurile, forméză împreună, pe laturea stângă a fortuluĭ, un larg semicerc de arme ce scapără şi schînteĭéză fără de încetare. Companiile de Dorobanţĭ din Mehedinţĭ şi Sucéva le înlesnescŭ schimburile, ca trupe de sprijinire.

Toţĭ susţinŭ lupta cu o înfocată întĕrîtare ce nu 'ĭ face totuşĭ a se abate întru nimic de la regulata îndeplinire a mişcărilor tactice.

Armaţĭ maĭ toţĭ cu puscĭ de sistem Krynka, recruţiĭ noştri cari aŭ venit în mare parte la răsboĭu cu mintenele şi cu sucmanele lor ţĕrănescĭ, cutéză a păşi fără sfiĭélă sub bătaĭa cu mult maĭ lungă şi maĭ sigură a ţevilor Martini mânuite de Nizamĭ; fără de şovăirĭ, fără de înspăimêntare, îndemânaticĭ şi inimoşĭ, ca şi când arŭ fi vechĭ oştenĭ încercaţĭ, eĭ înaintéză şi se napoĭescŭ în regulă, de pre semnalurile date, şi numaĭ fiorul vĕrsat în trup de plumbul ucigaş, silesce pe câte unul a'şĭ părăsi cu durere datoriile sale ostăşescĭ.

Aĭ dice, vĕdênd cu câtă precisiune, cu câtă hotărîre se alternă şi se împrospătéză mereŭ li-

niile împrăştiate şi tare primejduite ale tiraliorilor, că eĭ îşĭ facŭ deprinderile lor militare pe câmpul de manevre, cu acea deosebire numaĭ că toţĭ simtŭ cum că ochĭul ce'ĭ trece acum în revistă şi le pândesce greşelile este chĭar clipirea încruntată a morţiĭ, ĭar rĕsplata ce'ĭ aştéptă e viaţa, e onórea, e libertatea, e gloria!

Maĭorul Gĭurescu, îndemnând pe soldaţiĭ sĕĭ, chĭar pe liniele cele maĭ înaintate ale tiraliorilor cade, cel d'ânteĭ dintre şefĭ, lovit drept în frunte de un glonţ, şi încunună viaţa sa de vrednic ostaş cu o mórte de eroŭ.

Călcând pe urmele luĭ, maĭorul Ĭene, nerăbdător de a vedé cu ochiĭ déca lovescŭ drept la ţintă focurile ce companiile sale îndreptéză asupra duşmanilor din dosul unuĭ val de pământ transformat în pripă de soldaţiĭ sĕĭ, vitézul bacaón maĭorul Ĭene sare în picĭóre d'asupra parapetuluĭ, expunêndu'şĭ nesocotit viaţa sa. Un sergent, speriat de aşa cutezare, îl trage răpede în şanţ; dar el se întórce îndată la postul sĕŭ de observare, de unde la moment şi cade, străpuns d'a curmeḑişul în pĭept şi în umĕr de un glonţ ucigĕtor. — „Înainte, copiĭ! Daţĭ de tot!“ şoptesce el rĕsturnat în sânge şi proptit pe sergentul ce'l susţine, rostind âncŏ la césul morţiĭ, mêndrul vĭers de răsboire al străbunilor noştri.

Locotenenţiĭ Nic. Radovicĭ şi Pav. Bordénu

cadŭ şi eĭ morţĭ la posturile lor, de-a-rôndul cu vre o sută de voĭnicĭ soldaţĭ.

Dar altora, maĭ numeroşĭ, sórta răsboĭuluĭ se mulţumesce a le rĕsplăti bàrbăţia lor numaĭ cu rănĭ.

Sublocotenentul Spiroĭu, cu sângele curgêndu'ĭ şiróĭe pe obraz, îşĭ păstréză pênĕ la sfêrşit locul sĕŭ în rôndurile columneĭ.

Locotenentul-colonel Măldărescu, luând comanda întregeĭ liniĭ de atac, dupe mórtea maĭorilor Ĭene şi Gĭurescu, îşĭ simte de o dată slăbind sub dînsul amêndouĕ picĭórele, pĕtrunse fără de veste de un glonţ. Lungit în patul pe care îl ducŭ la ambulanţă, el trece pe dinainté coloneluluĭ Slănicénu, opresce pe brancardierĭ şi, pe când face şefuluĭ raport despre ceĭa ce se petrece în fruntea bătăiĭ, un alt glonţ, şuĭerând pe lûngă dînşiĭ se înfige în stinghia de lemn a patuluĭ. Dar acum nimenĭ nu se maĭ tulbură de asemenea mĕrunţişurĭ.

Maĭorul Burilénu şi căpitanul Chivu, pe când comandaŭ călare batalióne, simtŭ caiĭ ucişĭ sub dînşiĭ şi îşĭ urméză funcţiunile pe jos.

Unul dupe altul, aŭ dispărut din vederea oştilor, — morţĭ, răniţĭ séŭ rĕmaşĭ pe jos — maĭ toţĭ şefiĭ de brigade şi de batalióne.

Trupele ânsĕ tragŭ mereŭ cu îndêrjită mânie asupra parapetelor ce le ascundŭ pe duşmanĭ. Pre-

cum zmeiĭ din poveştĭ, vitejiĭ noştri *Curcanĭ se bătŭ* amarnic *cu pămêntul.*

Ca să sprijine maĭ tare o luptă aşa de puçin dréptă şi nepotrivită pentru pedestrimea nóstră, comandantul ordonă ca douĕ din bateriile de tunurĭ ce lucréză în frontul posiţiunilor turcescĭ, să fie suite în grabă pe muchea déluluĭ, spre a isbi şi din lature fortul principal. Învingênd atuncĭ tóte greutăţile suişuluĭ, tunurile căpitanilor Calenderu şi Borănescu isbutescŭ a se aşeḑa în dosul trupelor luptătóre, pe nisce valurĭ părăsite de inamic, şi de acolo începŭ a fulgera cetăţuĭa.

Dar Turciĭ nu pregetă de a le rĕspunde, vĕtămând câţĭ-va ómenĭ şi caĭ din artileria nóstră.

Cât de iuţĭ şi de stăruitóre sunt împroşcăturile agresorilor, care de sigur nu cadŭ tóte în sec, ele totuşĭ nu facŭ a scădé în mod simţitor, îndĕrĕtnicia cu care se apără inamicul.

Prin vêrtejurile de fum ale aprigeĭ puşcărirĭ, se zăresce comandantul Turcilor, un miralaĭu călare pe un cal alb, alergând de la un fort la celalt, mutând mereŭ din loc cele treĭ tunurĭ cu care el întreţine focul pe puntele cele maĭ primejduite, îndemnând, îmboldind pe aĭ sĕĭ cu o deosebită energie.

Într'un moment, aĭ noştri îl credŭ mort, cĕcĭ îl vĕdŭ cufundându-se de o dată; dar pe semne,

numaĭ calul luĭ cel alb a fost rănit; cŏcĭ resistenţa forturilor urméză cu aceĭaşĭ învĭerşunare.

— „Încerca se-va acum un asalt general în contra fortuluĭ celuĭ mare?

„Sunt treĭ rândurĭ de şanţurĭ şi fie-care din ele ne póte costa tot atâţĭ ómenĭ câţĭ aŭ perit, —maĭ adesé fără de vre o ispravă hotărîtóre,— dinainté redutelor de la Griviţa.

— „Cuteza-va să sacrifice fără cruţare pe toţĭ ceĭ treĭ miĭ de Dorobanţĭ, ce 'ĭ aŭ fost încredinţaţĭ?

„Şi apoĭ este óre convins că va obţine un succes deplin, acum când ora e târḑie, trupele ostenite, retragerea primejduită prin rovinele de la Lescovĕţ; când muniţiunile începŭ a lipsi, ĭar prenouirea lor este cu neputinţă, de óre-ce columna de muniţiunĭ a fost împĭedecată la trecerea eĭ printr'un sat părăsit de Turcĭ, căruĭa Bulgariĭ îĭ dase foc.

— „De pre bastiónele şi de pre curtinele fortuluĭ lor şi cu armele perfecţionate, fie-care puşcaş turc póte secera cu înlesnire, la un asalt, cel puçin cincĭ, şése agresorĭ, şi în amêndouĕ forturile de la Rahova potŭ fi ca la vre o 2000 de Nizamĭ, carĭ, de când aŭ slăbit focurile în contra cetăţuieĭ de la flancul drept, parŭ a se fi grămădit cu toţiĭ pe parapetele celeĭ centrale.

„Ânsĕ, patru miĭ de Nizamĭ, în redutele de la Gorni-Dubnik aŭ doborît în şanţurile lor peste

12,000 soldaţĭ ruşĭ din garda imperială, maĭ nainte ca ceĭ-l-alţĭ 28,000 ce maĭ rĕmâneaŭ generaluluĭ Gurko, să fi putut pĕtrunde în interiorul reduteĭ[1]. Şi aci, abĭé décă ar fi câte duoĭ de aĭ noştri de dat în prada fie-căria din ţevile ce 'ĭ pândescŭ de pe crestele fortuluĭ...

— „Ierta-mĕ-va vre o dată consciinţa,.... ĭerta-mĕ-va părintele oştireĭ şi al poporuluĭ românesc, Domnitorul nostru, carele a recomandat să se cruţe viaţa ómenilor,.... ĭerta-mĕ-va chĭar deşérta şi mult-înduoĭósa fală a unuĭ succes atât de scump dobêndit,.... pentru o faptă aşa de cutezătóre,.... aşa de nesocotită?" —

Asemenea gêndurĭ turburaŭ negreşit pe comandantul ósteĭ românescĭ, pe când el, rĕmas aprópe singur spre a dirige mişcările columnelor

1) Oştile rusescĭ care, la 12 octomvrie, aŭ atacat fortul de pămênt şi duoĕ micĭ redute de la Gorni-Dubnik, în care se aflaŭ ca la 4,000 Turcĭ cu patru tunurĭ, eraŭ compuse din 36 batalióne pedestrime din garda imperială, 27 scadróne de cavalerie şi 112 tunurĭ. Un alt corp de 33 scadróne, printre care se numĕra şi cavaleria de Roşiorĭ şi Călăraşĭ românĭ, cu 7 batalióne de pedestrime şi 3 tunurĭ, opera în acelaş timp o diversiune asupra întăririlor învecinate de la Dolni-Dubnik, pentru ca garnizóna turcéscă de aci să nu mérgă în ajutorul celeĭ din Gorni-Dubnik. Cu tóte acestea, Ruşiĭ n'aŭ luat cu asalt în acea ḑi, perḑênd 4,000 morţĭ şi 8,000 rănițĭ, decât redutele cele micĭ; ĭar către séră, garnizóna din fort s'a predat de sineşĭ, simţindu-se înconjurată de o armată ce se urca ăncŏ la numĕrul considerabil de 28,000 ómenĭ.

de atac, îşĭ alesese loc pentru sine şi pentru statul sĕŭ major, drept în mijlocul luptătorilor, în zona cea maĭ pericolósă a glónţelor.

Şi 'ntr'adevĕr, alăturĭ cu şeful, locotenentul-colonel Rosetti priimesce în mantela ce era închiăiată pe dînsul, un glonţ care 'ĭ găuresce numaĭ h' Alt glonţ turcesc, maĭ grosolan în glumele sale, vine să dea în trécĕt o sărutare pe buza tênĕruluĭ sub-locotenent Ghica, nepot al vredniculuĭ Domn moldovén Grigorie-Vodă Ghica; dar junele voĭnic scuĭpă jos duoĭ dinţĭ din gură şi, fără chĭar a descăleca, îşĭ urméză serviciul sĕŭ de ordonanţă, cu batista la buze.

Apoĭ locotenenlul-colonel Dimitrescu, şeful de stat-major, voind să încalece ca să mérgă să îndrepteze direcţiunea tunurilor la una din cele douĕ bateriĭ ce, în cursul bătălieĭ, se transportase d'asupra plaĭuluĭ, Dimitrescu este silit să se ducă pe jos, căcĭ calul sĕŭ cade rănit, tocmaĭ când el îşĭ pusese picĭorul în scară.

Ordonanţele pornite de la posturile de Roşiorĭ şi de la bateriile călăreţe din flancul drept, abĭé cutéză să pĕtrundă sub grindina de projectile, în mijlocul căria se vede mişcându-se mica escortă a şefuluĭ ce însuşĭ conduce lupta; iar Călăraşiĭ cari pórtă ordinele sale scrise pe la diferitele punturĭ ale câmpuluĭ de bătaĭe, sunt, chĭar de la plecare, expuşĭ a culege în sîn vre un glonţ popritor.

De aceïa, unul dintr'înşiĭ căruïa la un moment de gróznică înteţire a focurilor turcescĭ, colonelul îĭ impune straşnic ca nu cum-va să paţă ceva în cale, descalecă în pripă, îşĭ face treĭ crucĭ şi plécă fugind dabuşelé ca un dihor, pitulându-se astfel pe sub vîjîitul puscelor inamice. Tot astfel se 'ntórce el ïute cu sarcina'ĭ îndeplinită; dar rĕsuflarea i s'a oprit în pïept şi, cădênd jos de obosélă, el numaĭ cu mâna póte să arate rĕspunsul, asuns sub cureaua de la brâŭ.

Dar, ce să maĭ spuïu, domnilor! Tótă óstea stă acum sub plóïa glónţelor. Uïtase toţĭ primejdia şi nu maĭ sciaŭ a'şĭ da séma despre dînsa; li se părea dóră sbêrnîit supĕrător de trîntorĭ, şuïeratul plumbuluĭ ce cădea de tóte părţile în jurul lor. Nicĭ maĭ căta vre unul în sus ca să védă unde are să plesnéscă în senin şrapnelele fumegóse cu grindină omorîtóre şi unde se vorŭ maĭ sparge obuzurile, făcênd próşcă împrejurul lor.

„Priveghind lupta chïar din sînul eĭ," — îmĭ spunea un amic, de soïul sĕŭ şi pênĕ în ajunul răsboïuluĭ simplu *ciocoïu particularnic*, cum dicŭ civililor soldaţiĭ noştri, dar carele călare şi cu condeïul în mână a servit acolo neîntrerupt ca oficer de ordonanţă, — „ajunsesem cu toţiĭ să ne neprindem destul de binişor cu acel poznaş concert de fiuïerăturĭ mêrşave şi de pocnete uluitóre; şi cu tóte că nu mĕ daŭ de fel drept un

vitéz, aşa tare mĕ serbeḑisem de acea tócă îndrăcită, încât mĕ pot jura că am stat tótă ḑioa în mijlocul focurilor, nu cu inima, ci cu çigareta în dinţĭ. Fumul îmĭ ţinea de fóme, de frig şi de frică. De atuncĭ m'am şi putut încredinţa că la om se tocesce în răbdărĭ chĭar şi simţul de proprie conservare, când pe câmpul de bătălie vede mereŭ mórtea rĕsgâĭată trăgêndu'şĭ fără milă danţul prin vecinĭ".

Déca asemenea simţirĭ încércă, domnilor, sub bătaĭa glónţelor, ceĭ carĭ nu ţinŭ în mânĭ arma răsbunătóre, apoĭ lesne se înţelege cu ce ĭuţélă şi cu ce îndêrjire le vine a se întrece la rĕspunsurĭ, celor cari aŭ cu ce rĕspunde. De aceĭa, schimbul de focurĭ a stat, în acea ḑi, mereŭ viŭ, întĕrîtat, arţăgos, cumplit pe plaĭurile Rahoveĭ; puşcaşĭ şi tunarĭ, de o parte ca şi de alta, aŭ tras neîncetat, aŭ tras fără cruţare. Voiniciĭ cu sufletele aprinse, cu vinele încleştate în luptă, *aŭ dat pe mórte, aŭ dat de tot!*

Bateriile din tóte părţile aŭ mugit fĕră încetare tótă ḑioa, însoçite mereŭ de puşcărirea, când pripită, când maĭ rară, a focurilor de tiraliorĭ.

Acest sgomot infernal se aude acum de vre o şépte ore, vuind fără curmare de pe crésta şi dupe povêrnişul meridional al délurilor Rahoveĭ. Dunărea îĭ pórtă rĕsunetul pênĕ departe, departe la Celeĭu şi la Măgurele. Dar dincolo peste rîŭ,

el déşteptă şi glasul tunurilor romănescĭ din Bechet, care începŭ a'şĭ asvêrli şi ele bombele în oraşul năpustit al Rahoveĭ şi chĭar pe d'asupra luĭ, pe culmele cele coprinse de oştile răsboitóre.

La Rahova, în adevĕr, locuitoriĭ bulgarĭ, pitiţĭ în casele lor, aştéptă cu temere resultatul acesteĭ lupte prelungite, cutezând abĭé să întrebe despre cele ce se petreceaŭ d'asupra capuluĭ lor, pe Roşioriĭ şi pe Călăraşiĭ, ce din când în când se trămitŭ de ceĭa parte, spre a vedé déca nu cum-va malul opus ar puté fi de un sprijin maĭ folositor.

Din nenorocire, câte-va deşérte lovirĭ în oraş şi pe câmp fură singurul ajutor ce veni în acea ḑi de dincolo de Dunăre, şi negreşit că mult maĭ de lipsă ar fi fiost companielor care atacase fortul despre apus, o întărire de vre o treĭ patru sute de miliţienĭ ce se aşteptaŭ să fie trămişĭ la gura Skituluĭ, sub conducerea maĭoruluĭ Obedénu.

Astfel ânsĕ cum se petrece întrégă ḑioa, în frământările uneĭ lupte obstinate, fără de succes definitiv pentru nicĭ una din părţĭ, numaĭ viind nóptea, se putură potoli cu încetul focurile. Întunericul singur putu face pe toţĭ să'şĭ aducă aminte că orĭ ce luptă trebuĭe să aĭbă un sfêrşit. Atuncĭ, pentru ântêĭaşĭ dată, resimţiră toţĭ ostenéla uneĭ ḑile fără de susţinere materială.

Datoriile către morţĭ şi răniţĭ fură ânsĕ în-

deplinite, maĭ nainte de a intra oştirea în posiţiunile sale de nópte.

Când merseră să ridice cadavrul luĭ Gĭurescu, alăturĭ cu dînsul zăcea cânele sĕŭ, care 'l însoçise pretutindenĭ. Bĭetul animal, vĕḑênd pe stăpânul sĕŭ căḑut cu façа sângerată, se apropiase de dînsul ca să'ĭ ştérgă sângele cu limba, dar îndată un alt glonţ ucise tot acolo şi pe credincĭosul *câne al soldatuluĭ.*

Maĭ este óre trebuinţă, dupe tóte amĕnuntele ce v'am presentat asupra acesteĭ eroice dar nehotărîtóre lupte, să vĕ descriŭ sub ce triste şi descuragĭătóre impresiunĭ s'a petrecut nóptea următóre ?

Oştile, sleite de puterĭ prin acea încordare, neîndestulată în cursul uneĭ ḑile întregĭ, aveaŭ mare nevoĭe de odihnă, de întremare, de muniţinnĭ. Tóte acestea li se deteră, atât în avanposturile de d'asupra Lescovĕţuluĭ, cât şi în tabĕra principală de la Selanoviţa.

Asemenĭ şi brigada de cavalerie, ţinută tótă ḑioa în aspră şi activă veghiere, se retrase în bivoacurile sale de la Bucoviţa.

A duoa ḑi, la 8 noemvrie, nu se făcură alte mişcărĭ decât óre-care recunóscerĭ din colo de Ogost, executate de către un escadron de Roşiorĭ, carele captură câte-va care de provisiunĭ, destinate oştilor turcescĭ din Rahova.

Ni se asigură că, în partea despre rĕsărit,

unde locul e închis şi maĭ puçin expus la vênturile de pe Dunăre, céţa cea maĭ désă a domnit tótă ḑioa, astfel încât, şi voind, ar fi fost peste putinţă pedestrimiĭ să maĭ încerce odată atacul din ajun.

Târḑiŭ către séră s'a maĭ limpeḑit atmosfera. Atuncĭ garnizóna din forturĭ a putut vedé oştile despre Lescověţ şi Selanoviţa, rônduite astfel încât ea bănui negreşit că aŭ de gênd a se strămuta şi dînsele pe malurile Skituluĭ şi Ogostuluĭ, spre a'ĭ tăia orĭ ce retragere în direcţiunea Arceruluĭ, Lomuluĭ şi Vidinuluĭ.

E probabil că subt impresiunea uneĭ asemenea temerĭ, aŭ luat Turciĭ hotărîrea de a părăsi ĭute, pe furiş şi în întunericul nopţiĭ posiţiunile lor.

Despre acéstă decisiune ânsĕ n'a resuflat altă scire decât informaţiunea ce aŭ dat generaluluĭ Meyendorff posturile de Călăraşĭ, cum că o mică cétă de tunarĭ se coborîse către séră, călărĭ, din forturĭ ca să cerceteze mişcările împresurătorilor, şi apoĭ âncŏ scirea ce priimi tot către séră, de la un bulgar, colonelul Slănicénu, că Turciĭ aŭ trămis un agă în Rahova ca să le adune câteva care pentru rănițĭ.

Bănuĭéla despre o fugă nopturnă îndemnă pe generalul rus a ordona să se dispună posturĭ de călăreţĭ şi de pedestrime în diferitele punturĭ practicabile ale Skituluĭ şi Ogostuluĭ; ĭar pe colonelul român îl povăţui a pregăti un despărţĕ-

mênt de oştire pedéstră şi de tunurĭ, care la cas de trebuinţă, să mérgă a întări trupele de la Skit.

Înţelepte eraŭ aceste prevederĭ şi bune aceste pregătirĭ; dar nimenĭ nu s'a putut gêndi că Turcilor le va veni un ajutor, pe care nu este dat nicĭ celor maĭ dibacĭ strategicĭ a'l răsipi.

Acest ajutor, domnilor, a fost céţa, o adevěrată céţă de noemvrie pe Dunăre, o céţă de acelea care ţinŭ une-orĭ vapórele câte treĭ şi patru ḑile pironite la câte un mal fără de adăpost.

Mahomet a avut de astă dată trecere la vechĭul ḑeŭ al Dacilor, la unchĭaşul Danubiŭ, carele, posomorît şi ponivos, 'şĭ a înfăşurat tot culcuşul într'o pîclă îndesată.

Profitând cu dibăcia desperăriĭ de acéstă favóre a ḑeilor păgânescĭ, Turciĭ aŭ început, pe la mijlocul nopţiĭ, să tragă focurĭ rarĭ de pe bastiónele lor din stînga şi din façă, ca să atragă atenţiunea maĭ cu sémă în acele părţĭ; în vremea acésta, glóta lor, sciind bine că nu va găsi liber podul de pe Skit, unde strejuĭa bstalionul Dorobanţilor mehedinţenĭ, comandat acum de căpitanul Merişescu, glóta, ḑic, alese pe tăcute un loc pe Skit, cu mult maĭ jos de pod, şi fiind-că malurile rîurilor sunt pe acolo nalte şi drepte ca păreţiĭ unuĭ şanţ, adânc de duoĭ şi treĭ metri şi larg ca de ḑece pênĕ la duoĭ-spre-ḑece metri, ĭar fundul gârli e noroĭos şi cu greŭ practicabil, eĭ aruncară cu grab în apă, sacĭ, saltele,

corturĭ, bagagie, tot ce găsiră şi adusese cu dînşiĭ, spre a'şĭ face astfel o trecĕtóre. Pe acel móle şi tăcut zăgaz se strecurară binişor şi fără sgomot, ceĭ maĭ mulţĭ soldaţĭ valiḑĭ aĭ garnizóneĭ, luând cu sine, despuĭate de orĭ ce greutăţĭ accesoriĭ, cele douĕ séŭ treĭ tunurĭ, care le servise la apărare în cetăţuĭ.

E probabil că acéstă fugă, aşa bine secundată de opăcirile atmosfereĭ, se şi operase în mare parte, când, pe la treĭ ore din nópte, o despărţire din garnizóna turcéscă, rĕmasă în urmă spre a ocroti carele cu bagagie, cu muniţiunĭ, cu răniţĭ şi chĭar chesónele tunurilor, se presentă la pod, cercând a 'şĭ face trecere, prin rĕsbaterea companiilor nóstre de Dorobanţĭ.

Acestea ânsĕ sciură a li se împotrivi cu bărbăţie; o luptă de vre o treĭ ore se încinse acolo, pe întunericul nopţiĭ şi al ceţeĭ, împuşcând uniĭ uniĭ într'alţiĭ, maĭ mult de pre auḑ decât pe ochite.

Totuşĭ, podul rĕmase închis fugarilor turcĭ, pe carĭ 'ĭ poprise în loc pĕretele viŭ format de Dorobanţiĭ noştri.

Pe Roşiorĭ îĭ vestesce despre acéstă luptă puşcărirea ce se aude în depărtare, precum şi tropotele uneĭ cete de caĭ aĭ Ulanilor ruşĭ de la strejile înaintate, carĭ, speriindu-se în întuneric de primele detunăturĭ, îşĭ rupsese căpestrele şi sosesc în fuga mare pênĕ în bivoacul românesc.

Dar negura este așa de orbitóre încât călărimiï nóstre îï stă peste putință de a se cerca măcar să apuce înainte pe drumul cel ângust și brăzdat cu făgașe și cu gloduri, ce șerpuïesce pe malul rîpos al Skituluï.

Abïé pe la 5 ore diminéța, bateria călăreților, însoçită de treï scadróne, isbutesce a se aședa pe sprîncéna déluluï din faça poduluï, ca să ajute prin focurile sale, îndelungata și vitejésca apărare a pedestrimiï. Curênd dupe aceïa, o parte din Roșiorï, făcêndu'șï loc prin céța alburie, năvălesce cu ïuțélă asupra Turcilor înglotațï și nimicind într'o clipă a lor resistență desperată, înlesnesce luarea în pradă a uneï sute treï-decï de care cu bagagie, arme și munițiunï, a treï chesóne de tunurï și a vre o 50, 60 de robițï.

Dintre apărătoriï acestuï convoïu, mulțï picase sub focurile trase de batalionul căpitanuluï Merișescu; alțiï sub săbiile plotónelor de Roșiorï.

În acea învălmășélă, unde pe nevĕdute arsura glónțelor, vêrful baïonetelor și tăișul săbiilor ajungŭ pe luptătorï, Turciï, simțindu-se acum strînșï de aprópe și fóră scăpare, strigaŭ din rĕsputerï: *Allah!* și *Aman*! Eï duceaŭ dorul celor cari, de cu nópte, avusese parte a se furișa peste Skit.

Toțï aceïa într'adevĕr,—de și numĕrul lor nu póte să fi fost mare, cŏcï în diferitele lupte de la 7 și 9 noemvrie s'a putut constata că, din

ómeniĭ garnizóneĭ perise maĭ bine de cincĭ sute, — toţĭ ceĭ ce trecuse apa pe podul lor de aşternuturĭ, fugeaŭ acum spre Cotuzluĭ, ocolind prin bălţile şi tufişurile lunceĭ, posturile nóstre de la Hêrleţ.

Generalul Meyendorff însciinţase dîndĭ de diminéţă pe colonelul Slănicénu că îşĭ propune a'ĭ urmări cu cavaleria sa, îndată ce se va maĭ lumina de ḑioă şi că speră a'ĭ prinde pe toţĭ.

Pentru acest sfêrşit, comandantul brigadeĭ românescĭ, colonelul Creţénu, a trămis cincĭ din escadrónele sale, subt ordinile locotenentuluĭ-colonel Kiriţescu, ca să înainteze pênĕ la Cotuzluĭ, hărţuind şi robind pe fugarĭ.

Acéstă operaţiune complementară a coprindereĭ Rahoveĭ se şi începuse cu óre-care succes de cŏtre Roşioriĭ noştri, când eĭ primiră drept ajutor alte câte-va scadróne de Ulanĭ ruşĭ veniţĭ pe la Hêrleţ.

Colonelul acestora, temêndu-se ânsĕ de a obosi pré tare caiĭ sĕĭ şi de a nu pré ajunge la timp, călare, pe inamiciĭ carĭ eraŭ pe jos, apoĭ âncŏ şi tare supĕrat pe pustia de céţă care nu voĭa de loc să se răsipéscă, stătu cât-va timp la înduoĭélă, consultându-se în limba ruséscă, dinaintea oficerilor noştri cu un locotenent-colonel ce comanda bateria călăréţă a Ruşilor. Din vorba lor aĭ noştri nu pricepură alt-ceva decât alternativa ce eĭ îşĭ puseră la sfêrşit, întrebându-se unul

pe altul: Въ передъ? adică *Înainte?* séŭ Назадъ? *Înapoĭ?*

Colonelul se hotorî pentru ticnitul Назадъ! Scadrónele de Roşiorĭ trebuiră să asculte de dînsul, ca maĭ mare la rang; renunçând dar cu părere de rĕŭ la succesul ce le înlesneaŭ aşa de bine împrejurările, fură nevoite să facă şi ele Назадъ.

Negreşit că, în cualitatea sa de bun şi prevĕḑĕtor aliat, înţeleptul colonel n'a voit să maĭ încarce budgetul, aşa de împovĕrat al ţĕreĭ nóstre, cu întreţinerea a câtor-va sute maĭ mult de prisonierĭ otomanĭ flămênḑĭ.

Se întórseră dar toţĭ spre Rahova, unde cavaleria a intrat maĭ în acelaş timp când colonelul Slănicénu se cobora în oraş din întăriturile rĕmase acum în mânile ostaşilor românĭ.

Să nu maĭ întunecăm bucuria succesuluĭ dobêndit, prin descrierea respingĕtóre a câtor-va cadavre de bĭeţĭ soldaţĭ românĭ, ce s'aŭ aflat în forturĭ, gróznic batjocoriţĭ şi măcelăriţĭ de Nizamiĭ otomanĭ, cari 'ĭ prinsese, póte numaĭ răniţĭ, în bătălia de la 7, şi cu ĭataganul le crestase adânc semnul cruciĭ pe pĭept şi pe pêntece. Atât numaĭ să spunem că, la Rahova ca pretutindenĭ în acéstă campanie, s'a dovedit că în răsboĭu ostaşul turc, fie *Nizam* orĭ *Başibuzuc*, fie *Seiḑ* orĭ *Paşă*, rĕmâne pururé o fĭéră sĕlbatică,

un lup turbat, ce nu'şĭ schimbă năravul, de o dată cu pĕrul.

Rahova era acum a nóstră. Roşioriĭ şi Dorobanţiĭ implântase pe bastiónele forturilor eĭ stégul cu treĭ colorĭ al Românieĭ.

Dîndĭ de diminéţă ânsĕ, pe la 7 ore, în acea ḑi de 9 noemvrie, generalul Lupu trecuse de la Bechet Dunărea spre a constata isbênda şi a lua comanda nouilor posiţiunĭ, câştigate de oştile românescĭ ce operaŭ decindé.

Rahova rĕmase în deplina nóstră stăpânire, dupe un atac al trupelor nóstre, care, décă nu sdrobise, dar în orĭ-ce cas înfricoşase pe Turcĭ într'atâta, încât eĭ o deşertară cu pripă şi nicĭ se maĭ gêndiră a o recăpĕta.

Cu o lună şi maĭ bine înainte de acésta, un corp însemnat de cavalerie şi de tunurĭ rusescĭ renunţase a o coprinde, dupe o bombardare de maĭ multe ore. Dar în anul 1829, când generalul rus Geismar luă Rahova din mâna Turcilor, în luna luĭ maĭu, cu pĭerderĭ mult maĭ simţitóre decât cele ce am încercat noĭ la 1877, în 7 şi 9 noemvrie, Ruşiĭ nu se putură menţine mult timp într'însa şi fură siliţĭ de Turciĭ de la Vidin a se retrage peste Dunăre.

Pre noĭ, nu Turciĭ ne aŭ făcut să părăsim Rahova, pe care totuşĭ am câştigat'o cu sângele vitejilor noştri.

Dar acesteĭ coprinderĭ a Rahoveĭ de cǒtre oştirile românescĭ, i s'aŭ făcut, domnilor, imputărĭ felurite şi chĭar contradictoriĭ.

S'a ḑis, bună-óră, că luarea Rahoveĭ n'a fost un succes deplin, de vreme ce forturile eĭ nu s'aŭ coprins prin asalt.

Acéstă obĭecţiune mi se pare, mie unuĭa, a fi numaĭ speciósă, şi pentru ca ea să obţină încuviinţarea tuturor, ar trebui maĭ ântêĭ ca belicoşiĭ eĭ născocitorĭ să se însărcineze a dovedi lumiĭ culte că nu este bine când cu puçină pĭerdere de ómenĭ, dar cu dovedire învederată de curagĭu se câştigă în răsboĭu posiţiunile trebuitóre, ci că trebuĭe neapărat ca în şanţurile fie-căriĭ cetăţĭ coprinse, să se aşterne drum neted pe împlutură de cadavre.

Dar atuncĭ, reprobaţiunea căḑută pe luarea Rahoveĭ s'ar întinde asupra întregeĭ tactice moderne a armatelor prusiane, întru ceĭa ce privesce coprinderea cetăţilor fortificate.

Strategiciĭ Prusieĭ sunt de părere astăḑĭ, că cetăţilor întărite li se cuvine maĭ mult jertfă de timp şi de răbdare, prin stragnice impresurărĭ armate, decât jertfă de ómenĭ prin asalturĭ. Şi mi se pare că, întru acésta ca în multe altele, eĭ judică sănĕtos.

Despre luarea Rahoveĭ, s'a maĭ spus ânsĕ şi contrariul, adică cum-că s'a pĭerdut în juru'ĭ pré multă lume pentru un resultat neînsemnător.

Vre o 280 ómenĭ, cu morţĭ şi cu răniţĭ, dintr'o oştire totală de aprópe 7000,. mi se pare a nu fi tocmaĭ multă pĭerdere, când orĭ-ce redută, luată séŭ neluată şi în genere maĭ puçin importantă decât posiţiunea strategică de la Rahova a costat, maĭ ales aliaţilor noştri, nu sute, ci miĭ şi ḑecimĭ de miĭ de ómenĭ.

În fine s'a ḑis că este o ruşine de a nu fi prins garnizóna din Rahova, care a fugit nóptea hoţesce.

Aci ĭar, cuvintele criticeĭ mi se parŭ fórte puçin întemeĭate.

Lasă, maĭ ântêĭ, că de ar fi vre o ruşine în ceĭa ce s'a întêmplat la Rahova în nóptea despre 9 noemvrie, aceĭa ar privi numaĭ pe fugariĭ turcĭ, cŏcĭ la noĭ se ḑice că *fuga*, deşi sănĕtósă, este ânsĕ *ruşinósă*, şi noĕ, déca ni se póte imputa ceva, e tocmaĭ că ne am lipsit de plăcerea lesnicĭósă, dar în realitate cam zădarnică, de a fugi călărĭ pe urmele pĕcătoşilor de Turcĭ, cari 'şĭ luase lumea în cap, îngroziţĭ de atacurile nóstre.

Aci ânsĕ, osebit de vestitul Назадъ, care, precum aţĭ auḑit, a fost sentenţa decisivă în acéstă afacere, apoĭ să nu uĭtăm că s'a vîrît la mijloc şi un factor fisic, cu care de sigur nu se puteaŭ lupta nicĭ Roşioriĭ, nicĭ Dorobanţiĭ noştri.

De poznele şi de tónele ĭernatice ale Dunăriĭ,—şi chĭar anume la Rahova—a avut a suferi

însuşĭ marele geniŭ răsboitor al Românieĭ, eroul nostru Michaĭu-Vitézul.

Ĭată ce ne spune chronica despre cele petrecute în răsboĭul Bulgarieĭ de la 1598, tocmaĭ în aceíaşĭ lună a luĭ noemvrie.

Să aducem maĭ ântêĭ aminte că Michaĭu, trecênd Dunărea pe la Nicopole, se urcase tot învingêtor, pênĕ la Vidin şi acolo se luptase vitejesce în contra Turcilor; în acea vestită bătălie, fraţiĭ Buzescĭ îĭ scăpară ḑilele, ucigênd la vreme pe turcul, care îşĭ imponçişase suliţa în pântecele erouluĭ.

Cronica adauge acestea:

„Dupe ce bătură acest răsboĭu, şeḑu Michaĭu Vodă sub cetatea Vidinuluĭ ḑece ḑile depline, arḑênd împrejur tótă marginea ţĕreĭ turcescĭ, şi ĭar se întórse Michaĭu-Vodă, cu tóte oştile şi cu tótă dobênda, ca să trécă Dunărea pe la Rahova [1]); ânsĕ când fură oştile jumĕtate trecute, se lăsă vênt cu vihor spre Dunăre, şi atuncé se împărţiră oştile şi rĕmaseră jumĕtate aşteptând ḑece ḑile, pênĕ ce se potoli vêntul; ĭar oştile aŭ tot plenuit şi aŭ ars ţéra turcéscă. Decĭ trecură cu tótă dobênda, de se adunară la noemvrie în 5, anul 6607".

Judicaţĭ acum pe dreptate şi dvóstră, domnilor, déca coloneliĭ noştri Slănicénu şi Creţénu,—

1) Veḑĭ în *Magazinul istoric pentru Dacia*, tom. IV. p. 291, unde cu învederată greşală s'a scris: *Rusiava* în loc de: *Rahova*; acéstă eróre a fost păstrată de *N. Bălcescu* în *Istoria Românilor sub Michaĭu Vodă Vitézul*, ediţ. din 1877, pag. 306.

ba chiar și generalul rus Meyendorff,—puteaŭ să potoléscă céța de la Rahova, în noemvrie trecut, când însușĭ Michaiu Vitézul nu s'a priceput, la noemvrie 1598, să potoléscă *vêntul cu vihor* ce se lăsase pe Dunăre, la aceiașĭ impîclită și viforósă Rahovă.

Nu, domnilor, să nu cătăm în deșert nodul în papură ; să nu ne silim a nimici noĭ înșine merite, care nu sunt atât ale cutăriĭ séŭ cutăriĭ personalitățĭ private, ci ale oștirilor nóstre în de obște, ale națiuniĭ întregĭ.

Destul, destul se vorŭ cerca străiniĭ a ne scóte nume că, micĭ și marĭ, nu suntem bunĭ de nicĭ o trébă.

Noĭ, să ținem cumpĕna dréptă pentru a judica faptele nóstre din ultimul războlu, ca și orĭ ce alte acte ale națiuniĭ.

Adevĕrul e că noĭ am cam moștenit de la străbuniĭ noștri, obiceĭul de a glumi și a rîde despre orĭ-ce faptă de laudă a nóstră, de a lua în rĕspĕr pe toțĭ ceĭ dintre noĭ, cari óre-cum facŭ onóre țĕreĭ.

Legionariĭ romanĭ, când aduceaŭ în triumf la Roma pe câte unul din căpitaniĭ lor, care se distinsese în luptele cu inamiciĭ republiceĭ, aveaŭ curiosul obiceĭu de a cânta și de a spune în gura mare tot felul de ocărĭ și tóte defăimările câte

le treceaŭ prin minte împotriva triumfătoruluĭ; şi poporul împrejur rîdea cu hohote.

Tot cam aşa clevetitóre parŭ a fi rĕmas şi gurile Curcanilor noştri, de óre-ce se ḑice că eĭ cântaŭ prin taberile lor din Bulgaria, o horă care, — décă nu mĕ înşel, — suna cam astfel:

Oştile staŭ façă 'n façă,
Maĭoriĭ la ambulanţă,
Coloneliĭ 'n depărtare,
Generaliĭ la hotare.

Nu rîdeţĭ, domnilor, cŏcĭ rîdem de rîsul nostru, şi de sigur nu este casul, când vorbim despre lupta de la Rahova, să batjocorim pe oficeriĭ noştri.

Acolo décă şi generalul n'a stat tot mereŭ *la hotare*, cŏcĭ s'a grăbit a fi cel d'ântêĭ a le părăsi, spre a lua posesiune de cetatea deşertată de inamicĭ, apoĭ de sigur coloneliĭ n'aŭ stat *în depărtare*, cŏcĭ 'ĭ aŭ vĕḑut toţĭ stând mereŭ, cu cel maĭ mare sânge rece, în mijlocul pericolelor, semĕnate jur împrejurul lor, nicĭ măĭoriĭ n'aŭ rĕmas *în ambulanţă*, cŏcĭ duoĭ dintr'înşiĭ aŭ picat morţĭ pe câmpul de luptă, cu glónţe în frunte şi în pĭept, ĭar ceĭ carĭ aŭ trecut la ambulanţă, aŭ plătit acolo odihna lor fără voĭe cu plumbul scos din carnea lor.

Din ḑece oficerĭ superiorĭ carĭ mânară trupele române pe culmile de la Rahova, duoĭ le

aŭ ilustrat prin a lor mórte, alţĭ duoĭ prin ranele lor, ĭar toţĭ ceĭ-l-alţĭ prin statornica lor presenţă şi activitate în mijlocul rôndurilor de luptătorĭ, în acea zonă primejdiósă a bătălieĭ, unde fie-care glonţ putea să străpungă fără deosebire, un pĭept vitejesc, séŭ subt o manta soldăţéscă, séŭ subt o tunică de ofiçer.

Cu asemenea fapte ne putem în adevĕr mêndri, domnilor; cŏcĭ nu póte fi maĭ lăudată purtare a şefilor uneĭ armate, decât aceĭa de a cruţa, pre cât onórea permite, viaţa soldaţilor, — muncitorĭ aĭ pămêntuluĭ, — şi de a 'şĭ expune pe a lor.

Exemple ca acestea întărescŭ inima poporuluĭ; ĭar când inima ţĕranuluĭ este întărită prin vitejie în războĭu, atuncĭ, — am maĭ spus'o, — putem trăi încredinţaţĭ că el nu va sta în nepăsare, nicĭ se va da în laturĭ, de câte orĭ vre un pericol va amenința fiinţa séŭ drepturile ţĕriĭ.

Într'astfel aŭ preçuit lupta de la Rahova judicătoriĭ ceĭ maĭ înalt îndreptăţiţĭ dintre pămênteni şi străinĭ, câţĭ aŭ putut căpăta sciinţe exacte despre cele ce s'aŭ petrecut acolo.

Când modestia nóstră, a Românilor, a voit să subordone meritósa purtare a tuturor oştenilor românĭ de la Rahova, scopuluĭ cam secundar al întreprinderiĭ, însuşĭ împĕratul Alexandru, — carele pe atuncĭ preçuĭa valórea Românilor, de pe asprul şi nefăçăritul câmp de răsboĭu, şi nu din

sînul rĕsfăçărilor îndemnătóre la rĕŭ şi la strîmbătate ale cabinetuluĭ sĕŭ diplomatic,—împĕratul Alexandru a dat ordin ca să se sĕrbeze pe altar acéstă frumósă isbêndă a trupelor românescĭ.

În fine, Măria Sa Domnitorul, pe care ţéra l'a ales acum din noŭ, ca arbitru suprem al destinelor eĭ militare, a însemnat bătălieĭ de care v'am vorbit, locul ce ea trebuïe să ocupe în mintea nóstră şi a urmaşilor noştri.

Cutez dar a sfêrşi, rememorând înseşĭ patrioticele cuvinte, adresate de Comandantul suprem al oştilor românescĭ, către representanţiĭ ţĕriĭ, cate-va ḑile numaĭ dupe luarea Rahoveĭ[1]):

„Cum oştirile române 'şĭ aŭ făcut datoria pe câmpul de bătaïe, o scie ţéra, o spunŭ viteji̯iĭ şi puterniciĭ noştri aliaţĭ, o recunoscŭ înşişĭ duşmaniĭ noştri!

„Soldaţiĭ noştri n'aŭ desminţit nobilul sânge ce curge în vinele lor.

„Eĭ, prin vitejia lor, aŭ îmbogăţit analele nóstre militare, înscriind pe paginile acestora, numele luptelor de la *Rahova* şi de la *Griviţa*, alăturĭ cu numele glorióselor bătăliĭ de la *Racova* şi de la *Călugĕrenĭ*".

Bucurescĭ, 1878.

Conferenţă ţinută la Ateneul român, în séra de 25 martie (6 aprilie) 1868. Tipărit în 2 ediţiunĭ: 1878 şi 1880. Observăm că ultima din aceste ediţiunĭ conţine numeróse omisiunĭ.

1) Mesagiul domnesc prin care s'a deschis sesiunea corpurilor legĭuitóre la 15 noemvrie 1877.

REGATUL ROMÂNIEĬ

şi

REPUBLICA FRANCEZĂ

Cuvênt rostit în limba franceză, la banchetul dat de colonia română din Paris, în ḑioa de 10|22 maĭu, 1882, pentru încoronarea M. S. Carol I ca Rege al Românieĭ.

Messieurs,

Comme c'est en France et de la France que je veux parler, vous me permettrez, j'espère, tout paysan du Danube que je suis, de hazarder devant vous, en français, l'expression de mes voeux, et

„Veuillent les immortels, conducteurs de ma langue,
Que je ne dise rien qui doive être repris!"

Je vous propose, Messieurs, de boire à la grandeur et à la prospérité de ce bel et noble

pays de France, dont la généreuse hospitalité a été, pour nous Rommains, l'une des sources les plus fécondes de notre réveil national. C'est en France qu'un grand nombre d'entre nous sont venus et viennent encore raffermir l'amour de la patrie roumaine; c'est la France qui, depuis un demi siècle, encourage et guide assidûment tous nos pas dans les voies diverses du progrès; c'est à la France aussi que nous devons, en grande partie, l'heureux choix du Souverain dont nous célébrons aujourd'hui le couronnement, comme premier Roi de la Roumanie.

Aussi, dans aucune de nos joies, Messieurs, ne devons-nous pas oublier la France, alors même qu'elle semblerait y rester indifférente.

Aux jours d'épreuves, de soucis, de danger réel pour nous, elle ne nous oubliera pas non plus, soyons en persuadés, Messieurs. La main puissante de sa grande sœur d'Occident s'étendra, comme bien d'autres fois, pour protéger et défendre la jeune Roumanie, si jamais celle-ci retombait dans le malheur.

C'est le role de la France dans l'histoire moderne, d'aider les faibles, de secourir ceux qu'injustement on opprime. On a dit cela bien souvent; mais on ne saurait trop le répéter, le rappeler; car c'est là une des plus belles gloires du peuple français, une gloire à laquelle cette nation, éminemment expansive, généreuse et pro-

digue de ses bienfaits, ne saurait renoncer, sans se soustraire par ce fait même à toutes ses autres gloires. C'est surtout au profit des autres, et pas moins en l'honneur de la race humaine, que l'on est grand par la générosité!

Cette grandeur, qui est celle de la France, personne ne sait l'apprécier autant que nous, Messieurs, puisque nous en avons éprouvé plus d'un fois les effets salutaires et vivifiants.

Aussi ne sommes nous pas de ceux qu'effraie l'apparente insouciance que l'on montre ici à notre égard. Je dirais plus; si en ce moment le public français ne s'occupe guère de nous, de nos fêtes, c'est de bon augure, c'est bon signe. Cela prouve qu'aucun péril ne nous menace; cela prouve que nous pouvons nous livrer sans inquiétude aux joies de notre bonne fortune politique.

Que notre liesse exubérante fasse même un peu rire, à nos dépends, les Français, eh bien! n'en soyons ni blessés, ni alarmés.

Nous savons tous que le rire des Français est sans malice ou plutot que leur malice est sans fiel. Ils rient, comme l'a dit autrefois un Français de la vieille roche, ils rient,

„Pour ce que rire est le propre de l'homme!"

C'est encore un vrai Français, mais tout à la fois un ami sincère de la Roumanie, un

homme aussi vif d'esprit que généreux de cœur, c'est l'historien Michelet, — si j'ai bonne mémoire,—qui, un jour, en déplorant l'avilissement dans lequel était tombée jadis la colonie romaine transplantée par Trajan dans nos campagnes et dans nos villes fangeuses, „que lave" on plutôt que ne lave pas assez, „le Danube", c'est Michelet qui a dit plaisamment de la Roumanie, qu'elle était la *Rome de boue.*

Eh bien, Messieurs, si aujourd'hui cet observateur si fin des petites causes qui amènent les grandes destinées des peuples, si Michelet pouvait voir comment la nation romaine a su, dans ces dernières années, se relever de son abaissement, en sécouer la fange et se redresser avec dignité, il répèterait peut être la même phrase, mais assurément il en changerait l'orthographe, pour reconnaître qu'aujourdhui la Roumanie est réellement *debout !*

Ne soyez pas surpris, Messieurs, si je vous parle ici d'orthographe. Veuillez bien vous rappeler que je suis membre de l'Académie Roumaine et sachez aussi que, chez nous, dans notre petit cénacle de pédants, l'orthographe est la grande affaire du jour.

Du reste, bien écrire et bien parler la langue de notre pays est aussi, pour notre peuple, un des grands moyens de révendication nationale. Notre Roi n'a pas dédaigné de s'occuper de cette

question, au lendemain même de la proclamation de Sa Royauté.

Mais je vous dis cela tout bas, Messieurs, car si l'on venait à l'apprendre dans Paris, peut être y ferait-on encore quelques gorges chaudes sur ce petit pays latin de l'Orient, où tout le monde, jusqu'au Souverain, tient à honneur de régler l'orthographe nationale, et où l'on introduit de nos jours, les termes et les titres nouveaux de *Rege*, Roi, et de *Regat*, royaume, pour désigner un nouvel état de choses en politique.

Quant à nous autres, Messieurs, nous tenons beaucoup à consacrer de la façon la plus solemnelle ce nouvel ordre de choses. Or, à nos yeux, rien n'affirme mieux notre complète indépendance que le nouveau titre de *Royaume de Roumanie*, que nous venons d'inaugurer; rien ne lui donne une sanction plus efficace, un relief plus frappant que cette couronne d'acier, taillée dans un des canons que nos braves soldats ont pris, il y a quatre ans, sur l'ennemi, couronne qui aujourd'hui même a été posée sur la tête de notre Souverain.

C'est là notre joie; c'est là notre orgeuil!

Si la France, qui a épuisé toutes les gloires, peut à l'heure qu'il est se donner, en République, le luxe d'avoir tout un peuple, d'avoir quarante millions de rois, *populum late regem belloque superbum*, il nous sied à nous Roumains, d'être

beaucoup plus modestes, et nous nous contentons, ma foi, d'en avoir crée un seul.

Mais aussi, en ce qui concerve l'unique et premier Roi de la Roumanie, nous avons grandement le droit d'en être fiers et, — affirmons le tout haut, Messieurs, — nous tenons à Lui, tous, de tout notre cœur, car nous voyons en Lui, en Son titre Royal, la sauvegarde de notre nationalité, de notre patrie, de notre indépendance!

Notre verre est encore bien petit, il est vrai; mais aujourd'hui, grâce à notre Roi, nous buvons dans notre verre.

Et bien, buvons y donc, Messieurs, de grand cœur, à la prospérité de la France, cette grande et vieille amie de notre jeune Royaume naissant!

Paris, 1881.

PIA DESIDERIA

Dare de sémă despre lucrarea opereĭ „*Le Trésor de Pétrossa*“, rostită în şedinţa publică din 22 martie 1887, a Academieĭ Române.

Domnilor colegĭ,

Ĭertaţi'mĭ cutezarea, déca vin astăḑĭ în mijlocul d^vóstre^ să vĕ ĭeaŭ timpul spre a vorbi de mine însu'mĭ, séŭ—ca să întrebuinţez un termen maĭ academic, —*pro domo mea*.

Într'adevĕr, acésta, vĕ încredinţez că nu o fac nicĭ câtuşĭ de puçin dintr'un spirit de presumpţiune, orĭ, — cum am ḑice — ca să laud de maĭ nainte lucrarea căria, de la un timp încóce, m'am consacrat cam exclusiv.

O fac pentru că, din momentul când am intrat, cu mare plăcere, într'acest sanctuar destinat—sunt convins—a fi pururé focarul cel maĭ activ al uniriĭ némuluĭ românesc pe câmpul culturiĭ intelectuale, 'mĭ am şi impus datoria a nu

părăsi nicĭ odată un tĕrâm aşa de spornic, aşa de roditor.

Aci suntem chiămaţĭ pentru ca fie-care din noĭ, precât îl ĭértă puterile, să lucreze la propăşirea limbeĭ române, la desvoltarea şi înmulţirea cunoscinţelor despre istoria nóstră, la rĕspândirea sciinţelor printre Românĭ, şi, toţĭ din preună pentru a face ca gintea şi ţĕrile nóstre românescĭ să fie din ce în ce maĭ respectate de către vecinĭ şi maĭ preçuite de către întréga lume cultă din părţile străine.

Decĭ, fie-care din noĭ cată să'şĭ depună silinţele spre a atinge aceste ţĕlurĭ bine determinate ale activităţiĭ nóstre.

Dar, trebuĭe să mărturisim că aceste ţĕlurĭ sunt aşa de multiple şi de felurite, că dorinţele şi aspiraţiunile nóstre sunt aşa de ferbinţĭ şi de colcotitóre, încât noĕ, Românilor celor maĭ mulţĭ, ni se întêmplă maĭ tot de-a-una a îmbrăçişa la-o-laltă pré multe lucrărĭ, a ne împrăştia timpul şi mijlócele între numeróse cercurĭ de acţiune, şi astfel a ne răsipi puterile în pré multe direcţiunĭ de o dată.

Osebit de fórte rare excepţiunĭ, resultatul uneĭ asemenea agitaţiunĭ febrile şi rĕŭ coordonate, este că producţele eĭ sunt adesé maĭ prejos de ceĭa ce Româniĭ arŭ fi în stare să sĕvêrşéscă, déca eĭ s'arŭ hotărî a'şĭ astêmpĕra şi a'şĭ domoli ardórea, pornită numaĭ (trebuĭe să o re-

cunóscem) dintr'un avênt demn de laudă; décă eĭ 'şĭ arŭ cumpăni cu maĭ mult sânge-rece puterile, şi déca fie-care din eĭ 'şĭ ar ḑice pe fie-care ḑi: „Atâta pot, atâta fac! De mĕ voĭ întinde maĭ departe, am să mĕ surp, fără folos nicĭ pentru ţéră nicĭ pentru mine!“

Óre — vorbă curată — nu este acésta, domnilor, ceĭa ce avem ocasiune să constatăm pe tótă ḑioa printre noĭ toţĭ Româniĭ? Câte şi maĭ câte n'aŭ întreprins şi nu întreprindŭ pe tótă ḑioa ceĭ maĭ mulţĭ dintre noĭ! Şi apoĭ, curênd le lasă păragene, în calea lor în vecĭ porniţĭ spre alte nouĕ întreprinderĭ!

Dintr'astfel de răsipă, ce póte resulta?

Un fapt, la care e timpul acum să cugetăm serios. Acesta este că tóte calităţile morale şi intelectuale cu care Româniĭ sunt bogat înzestraţĭ, tótă sciinţa şi tóte cunoscinţele ce eĭ îşĭ adună cu maĭ mare înlesnire póte decât multe alte popóre, tóte ostenelele ce'şĭ daŭ în viaţa lor mereŭ frămêntată, tóte aceste darurĭ naturale sunt departe de a le asigura, în lumea cultă, rangul ce eĭ îndată 'şĭ arŭ câştiga, déca în spiritul lor s'ar înplânta o metodă maĭ sistematică de a înţelege activitatea omenéscă, o judicată maĭ sănĕtósă despre contingentele — fie el cât de modest — ce orĭ cine trebuĭe să dea propăşiriĭ naţionale,... în maĭ puçine cuvinte, o *dréptă mĕsură a putinţelor sale.*

Ăncŏ o dată cer ĭertare, domnilor colegĭ, décăi într'o cuvêntare cu coprins maĭ mult archeologic, am cutezat la început să emit óre care considerantiunĭ ce 'şĭ arŭ avé póte locul lor maĭ potrivit într'o Academie de Sciinte morale şi politice.

Am fost nevoit a le premite ca să pot scuza un fapt, ca să pot lămuri o idee. Acel fapt, acea idee, sunt că, stând de maĭ mulţĭ anĭ de dile departe de dvóstră, în ţéră străină, am totuşĭ consciinţa că 'mĭ am îndeplinit tot aşa de bine,—ca să nu dic póte *şi maĭ bine*, — datoriele mele către ţéră, şi ca academic român şi ca divulgator al cunoscinţelor de archeologie românéscă.

Părtaş, printre ceĭ maĭ tinerĭ, din acea generaţiune de la 1848, care 'şĭ hrănea inima cu cele maĭ viĭ şi maĭ nalte aspiraţiunĭ,—ĭar, de altmintrelé, înclinat maĭ mult din fire către ocupaţiunile literare şi istorice,—am trăit aci în ţéră, de pe la 1854 în cóce, timp de duoĕ-decĭ şi cincĭ de anĭ, cătând când la dél, când la vale, un colţişor unde să'mĭ durez séŭ un palat séŭ o colibă pe locul cam viran al literatureĭ şi al istorieĭ românescĭ.

Staŭ fórte la înduoĭélă déca, într'acest mers pe dibuite, am nimerit vre o dată să aşed, nu dóră o pĭétră, ci măcar o cărămidă temeĭnică.

Chĭar de aceĭa, când 'mĭ am vĕdut pĕrul căruntind şi sănĕtatea adesé ameninţată, m'am tras

eŭ însumĭ la judicată dinaintea consciinţeĭ mele de cărturar românesc—ba chĭar şi de membru al Academieĭ nóstre,—şi 'mĭ am ḑis :—„Óre, făcênd ca pênĕ acum, lăsa-voĭŭ dupe mine vre o lucrare de adevĕrat folos, ceva care să se apropie câtuşĭ de puçin de îndrăzneţele aspiraţiunĭ şi visurĭ ale tinereţeĭ ?"

La o întrebare intimă de felul acesta, rĕspunsul póte fi de duoĕ naturĭ :

Uniĭ,—maĭ slabĭ de ângerĭ—(şi câte exemple nu avem de acestea !) îşĭ ḑicŭ, obosiţĭ de a fi întreprins multe fără de a fi sĕvêrşit nimic :— „Ce să'mĭ maĭ bat capul ? Maĭ bine să'mĭ vĕḑ de chivernisélă. Maĭ facă şi alţiĭ literatură şi sciinţă ! Eŭ, de aci înainte, îmĭ voĭu vedé binişor de moşie or de negustorie ; mĕ voĭu acăţa de funcţiunĭ gras retribuite or de vre un rol politic şi influent".

De o cam dată, la noĭ aceĭa sunt priviţĭ ca ómenĭ practicĭ şi înţelepţĭ.

Alţiĭ,—cuteza-voĭ printre dvóstră a'ĭ numi ómenĭ fŏră căpĕtêĭu, perde-véră şi ḑînaticĭ?—alţiĭ rĕmânŭ cu dorul stăruitor de a cere studielor abstracte şi adûncite, de a cere peneĭ lor o hrană înviĭetóre pentru minte şi o dulce mângâĭere pentru inimă.

Dar când, împins atât de firea sa cât şi de rĕsgêndire, ajunge omul, în urma multor încercărĭ felurite, la o hotărîre aşa de seméţă în modestia eĭ, atuncĭ nasce tot de o dată într'însul,

şi idea de a restrînge cercul activităţiĭ sale, de a se specialisa, de a se devota uneĭ lucrărĭ predilecte, pe care să o pótă duce la capĕt, precât se va pricepe maĭ bine.

Ĭată, stimaţiĭ meĭ colegĭ şi fraţĭ de carte, genesa şi rostul studielor şi publicăriĭ ce am întreprins a face în străinătate, şi care mĕ ţinŭ, pênĕ la un óre-care punt cu mintea, dar nicĭ de cum cu inima, departe de ţéră şi de institutele eĭ culturale, din care am onóre a face parte.

Făcêndu-vĕ acéstă sinceră declaraţiune, nu pretind ânsĕ ca să'mĭ daţĭ deplin creḑĕmênt maĭ nainte ca eŭ să fi justificat ḑisele mele.

Tocmaĭ de aceĭa, am cerut voĭe a vĕ vorbi ceva maĭ pe larg despre lucrarea mea.

Sper că voĭu isbuti a vĕ dovedi că, sub firma eĭ restrînsă şi cam specialisată, ea póte aduce rod felurit şi îmbelşugat, atât pe tĕrâmul istorieĭ naţionale, cât şi pe acela al artelor antice, rĕsădite în ţéră la noĭ.

Sper tot de odată a mĕ spăla de orĭ-ce împutare mi s'ar puté face, unde lucrez la cartea mea aiuré decât aicĭ, unde o scriŭ într'o limbă care nu este a mea proprie, nu este aceĭa căria cred a fi dovedit în multe rîndurĭ că'ĭ port tótă dragostea unuĭ adevĕrat fiŭ al eĭ.

Aşa dar, în darea de sémă ce m'aţĭ autorisat a face dinaintea d[vóstre], despre îndelungata şi voluminósa lucrare de care mĕ ocup şi pe care

mĕ încumĕtez a o privi de maĭ nainte ca cea maĭ temeĭnică a mea zestre sciinţifică, în acéstă dare de sémă, ḑic, am să mĕ silesc a vĕ arăta, şi că subĭectul merită a fi tratat cu deosebită atenţiune, şi că mijlócele la care am recurs pentru scóterea eĭ la lumină, sunt cele maĭ de folos chĭar şi pentru sciinţa românéscă.

„Pentru ce óre — póte să mĕ întrebe orĭ şi cine — când 'ţĭ aĭ ales subĭectul operi'ţĭ capitale, pentru ce aĭ dat preferenţă descrieriĭ şi studieriĭ amĕnunţite a tesauruluĭ de aurarie antică, aflat din întêmplare, acum cincĭ-ḑecĭ de anĭ, la Petrósa, pe pólele munteluĭ Istriţa, în judeţul Buzĕŭ?"

La acéstă întrebare, îmĭ va fi, ḑĕŭ, fórte greŭ a rĕspunde în mod lămurit.

În treĭ-ḑecĭ şi atâţea de anĭ am luat adesé péna spre a înjghĭeba când fapte reale, când studióse plăsmuirĭ, maĭ tot d'auna atingĕtóre de istoria şi de antichităţile patrieĭ.

Pentru ce, dintre tóte, 'mĭ am pironit, ca să ḑic aşa, mintea maĭ cu sémă asupra rĕmăşiţelor nestemate pe care pênĕ acum ḑilnica'mĭ preocupaţiune le a scăpat de uĭtare maĭ bine póte de cum a sciut să le ocrotéscă Museul nostru naţional?

Óre fostu'mĭ a mintea uĭmită de acel farmec pe care basmele bĕtrânescĭ îl atribuĭe comorilor ascunse sub pămênt, şi care, prin flăcăraĭe

sinistre se destăĭnuiescŭ bĭeţilor muritorĭ şi 'ĭ atragŭ în miĭ de primejdiĭ, îĭ muncescŭ cu miĭ de amăgirĭ?

Déca, în ḍioa de aḍĭ, ne ar maĭ fi ĭertat să avem asemenea ĭeresurĭ, aş crede şi eŭ, în urma multelor ponóse şi clevetirĭ ce a atras asupră'mĭ acea stăruitóre îngrijire dată, în decurs de mulţĭ anĭ, veştiteĭ *Closce cu puiĭ de aur*, aş crede că ea s'a legat de mine ca pĭéḍa rea, spre a nu mě lăsa să'mĭ věd şi eŭ, ca tot Românul, de stăricica şi de slujbuliţa mea.

Eŭ totuşĭ, mărturisesc că n'am nicĭ un fel de pică pe bĭéta nóstră *Cloşcă*; din contra, păstrez ăncŏ speranţa — cum am şi ḍis'o într'o pagină a cărţiĭ mele — că ea va fi pentru archeologia română tot de aşa bun augur, cum a fost odinióră găina minunat de luminósă, — *gallina conspicui candoris*, — care din chĭar senin pică într'o ḍi drept în póla Livieĭ, tocmaĭ atuncĭ când soçul acestia, divul August, avea să devină arbitrul suprem al destinelor romane.

Decĭ, sunt acum nu maĭ puçin de vre o duoĕ-ḍecĭ şi duoĭ de anĭ, de când m'a tot frămêntat gêndul de a pĕtrunde în taĭnele istorice şi artistice ale acelor nespuse bogăţiĭ, ce din timpiĭ străvechĭ, aŭ rĕmas pitulate sub pămênt, într'o ţéră pe care doveḍile scrise ale vechimeĭ nu ne o arată nicĭ fórte bogată, nicĭ maĭ ales înzestrată cu vre o cultură artistică.

Chĭar acel caracter aşa de original şi aşa de neusitat al sumptuóselor nóstre monumente, 'mĭ a aţîţat o curiositate excepţională, un neastêmpĕr al minţiĭ de felul acelora ce nu lasă pe uniĭ ómenĭ să trécă nepăsătorí pe lûngă o enigmă nedeslegată.

Când aflăm la noĭ obĭecte antice, asemĕnate cu altele multe ce s'aŭ descoperit aĭuré şi ale căror origină, destinaţiune, epocă şi stil ne sunt de maĭ nainte cunoscute, le place negreşit celor dintre noĭ ce aŭ pornire spre asemenea studie, a le rôndui printre obĭectele analóge din alte părţĭ ale lumiĭ, şi a face astfel loc ţĕriĭ nóstre în cutare séŭ cutare cerc determinat de noţiunĭ archeologice.

Dar aci, în faça tesauruluĭ de la Petrósa, posiţiunea anticaruluĭ era cu totul diferită, maĭ ales pe timpul când am început investigaţiunile mele asupra luĭ.

Puçiniĭ ómenĭ de sciinţă cari, pe atuncĭ îl vĕḑuse séŭ auḑise despre dînsul, minunaţĭ şi póte chĭar speriaţĭ şi importunaţĭ de neobicĭnuitele'ĭ forme, de strania înfăçişare a podóbelor ce maĭ rĕmăsese dintr'însul, de neexplicatele litere şi figurĭ ce se vedeaŭ pe unele din acestea, n'aŭ căutat nicĭ măcar să 'şĭ dea séma pe ce timp, în ce locurĭ şi de ce ómenĭ ele aŭ putut fi fabricate.

Duoĭ ţĕranĭ din satul Petrósa le aflase grămădite subt un bolovan de pĭétră în muntele

Istriţa, unde în vale se află pe sub pămênt ruinele unuĭ castel antic. Eraŭ duoĕ-ḑecĭ şi duoĕ de bucăţĭ, tóte de aur, şi multe din ele presărate şi ticsite cu pĭetre scumpe de tóte feçele, ĭar maĭ ales cu granate şi cu cristalurĭ roşiĭ.

Cu totul trebuĭe să fi tras tesaurul la cântar cel puçin cât 100,000 de leĭ în aur.

Ţĕraniĭ îl ţinură ascuns în podul colibeĭ lor un an şi maĭ bine. Se povestesce că într'o ḑi unul din eĭ dete o verigă de acelea unuĭ çigan ca să'ĭ cârpéscă o căldare; dar çiganul lepădă veriga ḑicênd că nu e de alamă bună.

Atuncĭ ţĕraniĭ îşĭ luară séma şi într'o ḑi de St George, la anul 1838, eĭ vêndură totul pe 4000 de leĭ vechĭ în banĭ şi câte-va scurteĭcĭ şi testemele pentru nevestele lor. Cumpĕrătorul fu un pĭetrar arnăut, Anastase Verusi, pe care apoĭ l'am cunoscut şi eŭ.

El le fĕrâmă cu toporul în casa ţĕranuluĭ, le puse în desagĭ şi, preçuind cel puçin valórea metaluluĭ mult maĭ bine decât aflătoriĭ primitivĭ, se apucă îndată a desfiinţa o bună parte din ele.

Când stăpânirea prinse de veste, banul Michalache Ghica, pe atuncĭ vornic mare al ţĕriĭ, abĭé putu să găséscă, ascunse într'o grópă pe malul Câlnĕuluĭ, vre o ḑece din cele douĕ-spreḑece bucăţĭ fragmentate ce aŭ fost aduse curênd dupe aceĭa în Museul din Bucurescĭ.

De prisos a vĕ aminti, domnilor, cum, de

aci, din însuşĭ acest palat unde ne aflăm, le a furat într'o nópte, la 1875, faĭmosul Pantazescu, care le a stricat şi maĭ rĕŭ, dupe ce eŭ pusesem să le maĭ restaureze ceva, când aŭ fost la Paris ca să figureze la Expositiunea Universală din 1867, şi apoĭ în Londra, la South-Kensington Museum.

Pe atuncĭ şi chĭar ceva maĭ nainte, la 1865, m'am grăbit a comunica prin graĭu, Academieĭ de Inscripţiunĭ şi Bele-Litere din Paris, — precum fac adĭ dinaintea dvóstră, — noţiunile ce adunasem pênĕ atuncĭ asupra acestor preçióse monumente.

De atuncĭ în cóce pot dice cĕ maĭ nu s'a trecut an nicĭ lună din viaţa mea, fără ca să nu adaog ceva la acele cunoscinţe.

La 1868, am resumat într'o notiţă, tipărită în limba franceză, ideile ce'mĭ formasem despre caracterele şi originea probabilă a tesauruluĭ nostru [1]).

Dar gêndul meŭ a fost pururé de a desvolta din ce în ce maĭ mult acele schiţe, de a tipări, când voĭu puté, resultatele studielor ce făcusem prin autoriĭ vechĭ şi modernĭ, şi acelea ale comparaţiunilor ce stabilisem prin numeróse musee şi colecţiunĭ din străinătate.

1) A se vedé indicaţiunea acesteĭ scrierĭ întitulată *Notice sur l'Histoire du Travail en Roumanie*, în nota de la pag. 118 din vol. II.

De câte orĭ mi s'a înfăçişat prilejul, am scris şi am vorbit românesce despre curiósele podóbe ale Museululĭ nostru [1]). Le am reprodus prin frumóse gravure [2]); le am alăturat de tot ce se vede maĭ mult séŭ maĭ puçin analog prin alte localităţĭ.

Ce se vĕ maĭ spun, domnilor colegĭ? Din ḑi în ḑi am dat maĭ mult loc *Closceĭ cu puiĭ* în mintea

1) Osebit de conferenţa rostită la Ateneul din Bucurescĭ şi despre care se face menţiune în nota de la pag. 233 din vol. II, dl A. Odobescu a publicat în limba română, asupra Tesauruluĭ de la Petrósa, următórele articole, tipărite în *Columna luĭ Traian*, sub direcţiunea dluĭ B. P. Hasdeŭ, — *Studiĭ asupra Tesauruluĭ de la Petrósa; Istoria descopeririĭ* (noemv. 1876, pag. 503—521), — *Tava* (dechemv. pag, 528—537); — *Veriga simplă*, (ianuar. 1877, pag. 11—25); — *Veriga cu inscripţiune, Armilla*, (martie, pag. 108—134). — Apoĭ âncŏ, dl Odobescu a vorbit despre acest Tesaur, în lecţiunea XIV, (pag. 686 şi urm.) din volumul seŭ, întitulat *Istoria Archeologieĭ, Antichitatea şi Renascerea*. Bucurescĭ, 1877.

2) Gravurele xilografice pregătite âncŏ de pe la 1872 la Düsseldorf de către dl Odobescu, în numĕr de vre o 85 bucăţĭ, spre a ilustra opera sa, aŭ fost tipărite la 1875 în stabilimentul grafic Soceců, Teclu şi Comp. pe 20 stampe în folio care staŭ şi acum depuse la Ministerul Instrucţiuniĭ publice şi din care o parte numaĭ s'a împărţit pe la autorităţile din ţéră cu ocasiunea furtuluĭ tesauruluĭ la 1875. — Tot pentru acea operă s'aŭ tipărit pênĕ acum în stabilimentul Lemercier din Paris, opt chromolitografiĭ ale unora din obĭectele de la Petrósa, restituite în formele lor primitive, din care stampe colorate s'a format la 1882 un album provisoriŭ fórte puçin respândit în public.

mea. Am adăpostit'o, am găzduit'o într'însa; am aşeḑat'o acolo ca şi la dînsa a casă.

Ĭată de ce am şi cutezat a ḑice de la început că, dându-vĕ séma de lucrarea care de la un timp încóce, a devenit la mine gêndul şi munca de tótă ḑioa, şi expunênd înainté dvóstră însemnătatea ce ea a dobêndit pentru mine, îmĭ pare că vĕ vorbesc ca şi *pro domo mea*.

De cum-va m'ar cerceta cine-va de aprópe, şi m'ar întreba déca merită tesauruluĭ de la Petrósa atâta atenţiune, atâta lucrare, atâta stăruinţă, atâta cheltuĭală, eŭ i aş rĕspunde într'astfel: — „Ia aminte: să afli în ţéră la tine bogate rĕmăşiţe ale uneĭ arte care, prin formele eĭ originale, prin unele caractere cu totul speciale, prin procederĭ technice noue, se distingŭ de artele ce aŭ produs maĭ tóte monumentele din alte ţĕrĭ; să recunoscĭ prin studie şi comparaţiunĭ, în rĕmăşiţele aceleĭ arte locale, epoca ca şi precisă a fabricăriĭ lor; să constaţĭ că la un moment dat, ţéra ta a produs lucrărĭ de artă, déca nu de o perfecţiune clasică, dar de o neasemuită bogăţie; óre, nu sunt acestea resultate destul de covêrşitóre spre a umplé de mulţumire şi de zel pe un scrutator al vechilor nóstre datine pămêntescĭ?"

Dar, domnilor; îndată ce am întrevĕḑut posibilitatea de a atinge un ţel aşa de adimenitor, m'am pus la lucru cu înḑecită ardóre; 'mĭ am propus a da cărţiĭ mele asupra *Tesauruluĭ de la*

Petrósa caracterul uneĭ opere temeĭnice, în care origina, natura şi chĭar istoricul, precât se va puté, ale tesauruluĭ să fie lămurite prin istoria şi analisa maĭ tuturor lucrărilor de aurărie şi de argintărie artistică despre care ne aŭ rĕmas vorbire în autoriĭ ceĭ veehĭ, séŭ imagine pe monumentele antice, séŭ chĭar şi exemplare ăncŏ adĭ existente.

Astfel, dupe ce am consacrat un capitol povestiriĭ amĕnunţite a faptelor ce aŭ însoçit şi aŭ urmat descoperirea obĭectelor de la Petrósa ; dupe ce am înşirat feluritele întêmplărĭ, maĭ mult séŭ maĭ puçin nenorocite prin care acele obĭecte aŭ trecut pênĕ la restaurarea, destul de nimerită, ce li s'a făcut în anul trecut[1]) ; dupe ce, dic, am spus acolo pe larg cele ce am resumat acum în câteva cuvinte spre amintirea dvóstră ; apoĭ am luat d'a rôndul fie care din bucăţile rĕmase în fiinţă şi, cu multă răbdare,—dar nu fără de plă-

1) Acea restaurare s'a executat de un giuvaergĭŭ, dl Paul Telge, pe care Ministerul Instrucţiuniĭ publice l'a adus pentru acest scop din Berlin. E regretabil că nu s'a consultat asupra restauraţiuniĭ şi dl Odobescu, carele maĭ mult decât orĭ cine a studiat amĕnuntele Tesauruluĭ, maĭ ales că dsa se afla atuncĭ în străinătate ocupat cu tot dinadinsul de publicarea opereĭ sale asupra acesteĭ materiĭ. Astfel s'ar fi înlăturat óre care erorĭ de sciinţă şi de stil, la care este tot-d'auna expus un industriaş, orĭ cât de meşter ar fi în arta sa, atuncĭ când el nu se află pus sub direcţiunea unuĭ om cu cunoscinţe anticariĭ speciale.

cere pentru mine şi, sper cel puçin, asemenea pentru cititorĭ, — am întrebat pe scriitoriĭ anticĭ şi chĭar pe poeţiĭ şi chronicariĭ véculuĭ de mijloc, ce potŭ eĭ să ne spună despre obiectele de acelaş fel întrebuinţate séŭ păstrate pe timpiĭ lor; am cercetat ce anume vase şi gĭuvaĭere de aceiaş natură se maĭ vĕdŭ reproduse pe monumente antice de sculptură şi pictură; am alăturat descrierea şi forma aurăriilor din museul nostru cu ale altor aurăriĭ şi argintăriĭ antice de prin museele străine; am studiat cu deamĕnuntul în decursul secolilor şi în întinsul ţĕrilor din vechime, tóte motivele ornamentale care împodobescŭ şi caracteriséză bucăţile aflate şi păstrate la noĭ; şi, astfel, din acest studiŭ variat şi complet, întru care nu mĕ sfiesc a dice că n'am cruţat nicĭ o ostenélă, n'am ocolit nicĭ o dificultate, am cercat să reconstituĭesc, pe tĕrâmul archeologic al ţĕreĭ nóstre, ca şi o istorie a artelor eĭ din vechime, coprinsă şi înlănçuită într'un conspect general al industrieĭ aurărescĭ şi argintărescĭ, d'alungul întregeĭ antichităţĭ europene şi asiatice.

Acéstă programă largă a lucrăriĭ mele m'a şi determinat a'ĭ lăţi titlul. Fără de a înlătura séŭ a subordina în a mea carte, numirea subĭectul eĭ capital, am socotit că este drept să alăturez pe lûngă ea şi fără de nicĭ un spirit de ostentaţiune, simpla indicare a studielor maĭ generale ce materia a provoct în mine şi cu care

am înzestrat acum opera mea. Decĭ, spre a face ca titlul să corespundă cu conţinutul cărţiĭ l'am libelat într'astfel: *Tesaurul de la Petrósa. Istoricul şi descrierea luĭ. Studie asupra aurăriilor şi argintăriilor antice*[1]).

Aceste studie, de altmintrelé, ereaŭ pentru mine cu atât maĭ adimenitóre, cu cât mĕ simţeam păşind într'însele pe un tĕrâm fórte puçin explorat. Îmĭ plăcea decĭ, cu deosebire de a aduce în vederea eruditiuniĭ europeane un element de archeologie generală aprópe noŭ séŭ, în orĭ-ce cas, nu ăncŏ coordonat, pe când tot de odată îĭ puneam subt ochĭ un nestemat tesaur al ţĕriĭ şi al museuluĭ nostru.

În jurul unuĭ măiug de aur şi de petre

---

1) **Le Trésor de Pétrossa. — Historique. — Description. — Étude sur l'orfèvrerie antique. Paris,** 1886. — ? — În momentul când se tipărescŭ aceste rândurĭ opera mea franceză, ajunsă la cóla a 34 ca tipărire definitivă şi la a 39a ca material compus, se află întreruptă ăncŏ de la începutul luĭ martie trecut, din causă că, venind atuncĭ în ţéră, am cerut de la Ministerul Instrucţiuniĭ publice ca să mĕ autorizeze a da opereĭ mele desvoltarea ce mi se pare, acum ăncŏ, a 'ĭ fi de neînlăturată trebuinţă; acéstă concesiune 'mĭ a fost refuzată şi nu pot face altfel decât a aştepta séŭ ca acesta séŭ un alt minister să se arate maĭ liberal pentru o publicaţiune sciinţifică, séŭ ca să aflu alte mijlóce particulare de a 'mĭ continua şi a 'mĭ termina lucrarea în singurele condiţiunĭ sub care ea póte să corespundă la scopul sciinţific ce doresc şi sper să ating printr'însa. — (Bucurescĭ, 18 noemvrie, 1887.)

scumpe, cum este tesaurul nostru, m'am silit tot mereŭ să aduc, spre a'l propti maĭ tare şi maĭ temeĭnic, spre a 'l face să rĕsară maĭ luminos, sute şi miĭ de pĭetróie şi de pĭetricele, adunate din istoria artelor antice; pe acestea le aştern şi le aşeḑ astfel încât tóte împreună să formeze un monument consacrat arteĭ industriale a aurăriilor din vechime, monument care va purta pe creştetul sĕŭ, acea nepreçuită podóbă ale căror remăşiţe strălucesc aḑĭ în colecţiunea nóstră de antichităţĭ naţionale.

'Mĭ e témă, domnilor, să nu vĕ obosesc aducêndu-vĕ la cunoscinţă măcar şi câte-va fapte din nenumĕratele constatărĭ interesante ce am avut norocul a face în cursul lungelor mele cercetărĭ. Numaĭ atuncĭ ânsĕ aţĭ puté să preçuiţĭ cât de bogată este, pe nesciute, chĭar şi istoria archeologieĭ române.

V'aş vorbi, bună-óră, de minunatele vase ce s'aŭ descoperit pe la 1811, într'un mormênt de pe malul Prutuluĭ, la Concescĭ în ţinutul Dorohoĭ, şi care aḑĭ se află păstrate în Museul Ermitagĭuluĭ imperial din St Petersburg. V'aş arăta, pentru prima óră reprodusă în desemn şi scrupulos descrisă în foile tipărite ce staŭ aci dinaintea mea, o tavă rotundă de argint, găsită tot acolo şi mare tocmaĭ cât sinia nóstră cea de aur de la Petrósa. Dar aceĭa este împodobită pe marginĭ cu scene de vênătóre, precum este şi

frisa celuĭ maĭ frumos din sarcofagele de pĕtră din Museul nostru naţional.

V'aş maĭ dovedi cum verige séŭ alcale de aur, ca cele din comóra de la Petrósa, se dăruĭaŭ de împĕraţiĭ bizantinĭ, Goţilor Grutungĭ din părţile nóstre. Acésta ne o spune chronicarul grec Zosim. El ne povestesce că împĕratul Teodosie-cel-mare, dupe ce cufunda în apă un numĕr însemnat din micile luntri în care Goţiĭ veneaŭ nóptea decindé ca să 'ĭ atace flota de pe malul stâng al Dunăriĭ, ĭertă pe Barbariĭ ce maĭ rĕmăsese cu viaţă, le dete locurĭ ca să se aşeḑe în Scitia-Mică séŭ Dobrogea nóstră, pe lûngă cetatea Tomi séŭ Constanţa, şi 'ĭ dărui chĭar pe toţĭ cu brăçărĭ de aur. Dar mărinimia împĕratuluĭ nu schimbă firea neastêmpĕrată a Goţilor. În cetate comanda Gherontios, un căpitan grec fórte inimos, îndrăzneţ şi nu pré mult răbdător. Barbariĭ îl amenintaŭ, îl necăjeaŭ şi 'l zădăreaŭ tot mereŭ. Într'o ḑi el dete năvală 'ntr'înşiĭ, îĭ răzbi, îĭ prinse robĭ şi le luă înapoĭ tóte darurile împĕrătescĭ. Ânsĕ, la Constantinopol, zavistia curtezanilor aruncă vina asupra luĭ Gherontios; îl asuzară că a jăfuit pe coloniĭ autocratoruluĭ. Ca să scape de grea osûndă, bĭetul vitéz căpitan fu silit să mituĭască pe eunuciĭ curţiĭ cu verigile de aur împĕrătescĭ, luate cu voĭnicie de la Goţĭ.

Pentru fie-care din obĭectele de la Petrósa aş

puté să vě aduc sumă de doveḑĭ despre rolul însemnat ce aŭ jucat asemenea obĭecte preçióse în istoria popórelor antice, şi maĭ ales în aceĭa a Barbarilor cari în primiĭ secolĭ aĭ creştinismuluĭ s'aŭ prefirat şi s'aŭ strămutat din Rusia meridională în România, de aci în Tracia, în Panonia, în Noric, în Vindelicia ş'in Retia, apoĭ în Italia, în Galia, în insulile Britanice, în Spania şi pe córstele africane, tot atât cât şi în inima Germanieĭ şi 'n peninsulele scandinave.

Pretutindenĭ unde ordiele lor călětóre colindaŭ pustiind, pretutindenĭ ele seměnaŭ în urmăle, prin morminte şi prin ascunḑětorĭ, rěmăşiţe din acea artă originală, învăţată şi practicată de eĭ maĭ ântěĭ pe malurile Măriĭ Negre şi ale Dunăriĭ, în Sciţia şi în Dacia. [1])

Aceştĭ Barbarĭ duceaŭ astfel cu sine ĭubirea şi trufia scumpelor podóbe de trup şi luxul vaselor de ospeţe. Aurul, argintul şi pĭetrele scumpe eraŭ pentru dînşiĭ ceĭa ce marmurele sculptate şi tabelele pe lemn zugrăvite, vasele turnate în bronz şi graçiósele olăriĭ şi statuete de lut fusese odinióră pentru Elenĭ şi Romanĭ. Pentru Barbarĭ, negreşit, eraŭ egalĭ cu Fidias şi cu Apeles,

[1]) Acéstă teorie a fost maĭ ântêĭ emisă în memoriul d-luĭ A. Odobescu asupra *Cununeĭ celeĭ marĭ din Tesaurul de la Novo-Cerkask,* despre care s'a făcut menţiune în nota de la pag. 516 din vol. II.

déca nu şi superiorĭ acestor artiştĭ de geniŭ, argintariĭ nomaḑĭ, cari aŭ făurit, dupe gusturile lor barbare, tavele şi ibricele, căldăruşele şi colanele, brăçările şi paftalele (fibulele) de la Petrósa, în fine tot greul avut al *Closcĭĭ nóstre cu puiĭ sĕĭ de aur*.

Decĭ, nu va fi, cred, o pagină stérpă a analelor ţĕriĭ nóstre, aceĭa în care se vorŭ înscrie tóte noţiunile de industrie artistică, de limbistică, de mitologie, ba şi chĭar de istorie politică şi de usurĭ sociale, care reĭesŭ din studiul minuţios şi adâncit ce mĕ ocupă. Şi déca, lucrând âncŏ vre o duoĭ treĭ anĭ la publicarea luĭ, — în urma a duoĕḑecĭ şi maĭ bine de anĭ de pregătire [1]) — voĭ co-

1) Publicarea cărţiĭ mele a avut pênĕ acum peripeţiile cele maĭ felurite; mĕ voĭu sili a le resuma aci în câte-va rândurĭ. S'ar ḑice că blestemul *Closciĭ cu puiĭ de aur* se ţine mereŭ de dînsa şi mereŭ pune pĭedicĭ la a eĭ terminare. Sunt peste douĕḑecĭ şi cincĭ de anĭ de când mĕ tot ocup de dînsa fără a o puté aduce la capĕt. Âncŏ de la 1862, în urma uneĭ visite ce a făcut museuluĭ nostru de antichităţĭ, un archeolog german însărcinat de guvernul austriac a publica o carte monumentală asupra *Însemnelor imperiale şi regale ale Imperiuluĭ germanic*, am început a face cercetărĭ sciinţifice asupra vaselor şi podóbelor din tesaurul nostru de la Petrósa. De atuncĭ âncŏ am pus a se face dupe dînsele frumóse desemnurĭ în colorĭ şi chĭar o chromolitografie cu titlurĭ imprimate. La 1865, am citit asupra lor un memoriŭ la Academia din Paris; la 1868, am tipărit în acel oraş acest memoriŭ desvoltat; apoĭ la 1871 am pus să se lu-

prinde acest studiŭ, precum am gênd şi dorinţă, în treĭ marĭ volume, din care primul numaĭ este acum abié pe sfêrşit, sper că într'însele nu se vorŭ găsi superfluităţĭ. Chĭar şi déca la prima ivélă, unele desvoltărĭ s'arŭ păré a fi adaose prisositóre, cititorul curênd va vedé că şi chĭar a-

creze la Düsseldorf, dupe fotografiĭ, numeróse tabele xilografice de pre tóte obĭectele. La 1874, fiind ministru al instrucţiuniĭ publice, colegul şi amicul meŭ d[l] Titu Maiorescu, d[luĭ] a contractat cu casa V. A. Morel et C[omp.] din Paris pentru a se lucra acolo chromolitografiele destinate uneĭ opere maĭ întinse cu a căriĭ redactare am şi început de atuncĭ să mĕ ocup. O tipărire îngrijită cum am dorit tot dauna să consacru lucrăriĭ mele definitive, ar fi depăşit cu mult mijlócele de care însu'mĭ aş fi putut dispune. Liberalitatea guvernuluĭ venea să complinéscă acéstă dificultate materială. Dar curênd dupe aceĭa, prin schimbarea ministeruluĭ şi apoĭ prin evenimentele răsboĭuluĭ, lucrarea a fost întreruptă, şi în timp de opt anĭ am putut numaĭ să tipăresc câte-va fragmente dintr'însa, traduse pe romănesce, în revista *Columna luĭ Traian*, din 1876 şi 1877. Abié la 1882, un alt coleg şi amic al meŭ, d[l] V. A. Urechie, fiind ministru, a închiăiat contract cu aceĭaşĭ casă V. A. Morel et Cie, din Paris, ca să tipărescă şi textul meŭ, pe care nu'l credeam a fi maĭ întins decât coprinderea a 40 cóle *in folio*. Experienţa îmĭ dovedi curênd că mĕ înşelasem; la 1884, fiind pênĕ atuncĭ 19 cóle tipărite obţinuĭu de la minister ca să se completeze publicarea mea cu alte 40 cóle. Dar în acelaş an, către ĭérnă, casa V. A. Morel căḑu în faliment şi lucrarea se întrerupse din noŭ pentru ḑece lunĭ. În timpul acesta revĕḑuĭu cu luare aminte manuscriptele mele, a căror redacţiune era făcută cu vre o 14 anĭ maĭ înapoĭ. Profitaĭu de rĕgazurile ce 'mĭ da temporisările procesuluĭ de faliment al editoruluĭ, spre a împlini multe lacune

celea tindŭ în tot-d'auna, în mod maĭ mult séŭ maĭ puçin direct, la consemnarea, la elucidarea şi la dovedirea unuĭ fapt, câtuş de mic, atingĕtor de antichităţile, de vechĭa istorie, de usurile şi chĭar de limba patrieĭ nóstre. Acésta a fost şi este pururé a mea tendenţă, a mea preocupare.

---

ce constatasem, spre a pune opera mea cam înapoĭată, în deplinul curent al sciinţeĭ actuale. În véra anuluĭ 1886, un noŭ editor, d[l] I. Rothschild din Paris luă prin contract asupră'şĭ sarcina de a retipări opera âncŏ de la început; şi acésta o făcea pe preç de 21,000 leĭ, plătibilĭ în anuitaţĭ de câte 3,000 leĭ, adică cu un scădĕmênt egal tocmaĭ cu suma ce fusese plătită caseĭ V. A Morel, şi prin urmare fără nicĭ o pagubă pentru Statul nostru.

Din parte'mĭ, cedasem cu anticipaţiune ministeruluĭ jumĕtate din exemplarele ce'mĭ eraŭ concedate ca drept de autor scop ca Statul să 'mĭ înlesnéscă mijlócele de a stărui în stră-nătate la terminarea lucrăriĭ mele. Astfel o am putut înainta pênĕ în primăvéra anuluĭ curgĕtor 1887, ajungênd cu tipărirea eĭ pênĕ aprópe de cóla a 40a. Vĕḑênd ânsĕ atuncĭ că modificaţiunile şi îmbunătăţirile însemnate ce adusesem vechĭuluĭ meŭ text, reclamaŭ o înduoită întindere a opereĭ, veniĭu în ţéră cu speranţa că tóte silinţele mele de atâţĭ anĭ nu se vorŭ înfrânge tocmaĭ acum dinaintea unuĭ refus al Ministeruluĭ. Aci, din contra, obţinuĭ tocmaĭ dupe patru lunĭ de zadarnică aşteptare şi de stérpă nelucrare, obţinuĭ, ḑic, cea maĭ categorică şi maĭ puçin graţiósă respingere a cererilor mele.

Pe când însăşĭ M. S. Regele îmĭ arăta cel maĭ viŭ interes pentru publicaţiunea mea, mi se spuse în façă de ignoranţĭ a tot puternicĭ în ţéră la noĭ, că lucrarea mea este fără interes şi că ea nu merită atenţiunea guvernuluĭ. Ministrul Instrucţiuniĭ publice, maĭ cunoscĕtór póte întru ale sciinţeĭ, nu se refuză ânsĕ

Chiar de aceia, domnilor colegi, atunci când 'mi am propus a da o aşa întinsă desvoltare lucrării mele archeologice, 'mi am dis tot de o dată că, spre a face dintr'însa o operă cu înduoit folos pentru ţéra nóstră, cată să pun frêŭ într'însa graiuluĭ nostru românesc, pe care 'mĭ este aşa dulce a'l scrie; cată să'mĭ îmbrac cartea cu haină străină; cată să înţolesc cu port séŭ nemţesc, séŭ englez, séŭ francez, tóte acele imagine viĭ ale archaicelor nóstre datine, pe care mĕ încerc a le reconstrui şi a le întrupa prin studie.

Că Româniĭ vorŭ crede lesne în realitatea fiinţeĭ lor, de óre ce ele aducŭ laudă cultureĭ originale ce a existat la noĭ âncŏ din vechime, de

a secunda cu fapta aceste părerĭ, ce aŭ deşteptat în mine cea legitimă indignaţiune. Desbaterile mele asupra acestuĭ subiect dl Dimitrie Sturza aŭ devenit publice, graţie comunicatelor dluĭ a găsit de cuviinţă a publica în *Monitorul oficial* şi în diarele oficióse. Este un ce fórte mâhnitor şi umilitor pentru mine de a mĕ vedé împiedicat într'o publicaţiune la care am tóte cuvintele de a ţine ca la principala mea operă de sciinţă. Dar, cum am maĭ dis'o şi aiuré: Bun este Dumnedeŭ! N'am pierdut cu totul speranţa de a vedé împlinită dorinţa mea cea fără de preget. Chiar şi déca guvernul de adi se va îndĕrĕtnici, cum este probabil, a 'ĭ sta mereŭ împotrivă, apoĭ cu răbdare voiu aştepta ca să vină un moment priincios când ómenĭ maĭ luminaţĭ şi maĭ puçin rĕŭ-voitorĭ îmĭ vorŭ înlesni mijlocul de a duce pênĕ la capĕt lucrarea pentru care de mulţĭ anĭ mĕ lupt cu aşa multe nevoĭ, şi a căreĭ terminare a devenit pentru mine ca şi unul din acele cuviόse dorurĭ ale vechimeĭ, una din acele *Pia Desideria!*...

acésta nu mĕ puteam înduoi. Greŭ nu este a fi credut şi aprobat de cel căruĭa îĭ vorbescĭ pe plac, chĭar şi atuncĭ când aĭ aluneca pe priporul zadarnicelor închipuirĭ şi aĭ apuca câmpiĭ scălâmbând adevĕrul. Maĭ anevoĭe este ânsĕ a 'ţĭ câştiga credĕmênt la ceĭ ce n'aŭ nicĭ un interes a descoperi, de odată şi fără veste, că un obĭect óre-care preçuĭesce maĭ mult decât eĭ sunt deprinşĭ a crede. Şi maĭ anevoĭe ăncŏ este de a impune prin dovedĭ lămurit şi sănĕtos întemeĭate, recunóscerea unor calităţĭ devenite necontestabile chĭar şi pentru aceĭa cari s'arŭ bucura când ele arŭ lipsi cu totul séŭ cel puçin când ele arŭ rĕmâné întunecate.

Şi — trebuĭe s'o mărturisesc, domnilor, — întunecate, nesciute şi rĕŭ preçuite de lumea cultă vorŭ rĕmâné din nenorocire tóte lucrările nóstre, cât de consciinţióse şi de solide arŭ fi ele, precât nu le vom învedera lumiĭ subt o formă maĭ accesibilă decât aceĭa a graĭuluĭ nostru naţional.

Acest fapt netăgăduit nu este ânsĕ, dupe părerea mea, o condamnaţiune a limbeĭ nóstre. Nu este nicĭ măcar o umilire pentru dînsa. Limba nóstră abĭé de duoĭ treĭ secolĭ a devenit o limbă scrisă; a eĭ cultură e ăncŏ rudimentară. Noĭ ne adunăm aci ća să cercăm a o scóte din faşe şi a'ĭ înlesni înălţarea şi întărirea, de óre ce ea ăncŏ pênĕ maĭ deunădĭ, umbla d'abuşele. Cum

dóră am puté să pretindem ca dînsa să depăşéscă hotarele locuite de Românĭ, pe când vedem multe alte limbe europeane, cultivate acum de secolĭ şi rĕmase totuşĭ în cercul restrîns al poporaţiunilor ce le vorbescŭ şi le scriŭ, numaĭ şi numaĭ pe séma lor.

Astfel sunt, de bună sémă, la nord, limbele scandinave, cea daneză şi cea suedeză; apoĭ spre apus, limba olandezilor, ba şi a portughezilor, déca nu cum-va, pênĕ la óre-care punt, n'am numĕra printre acestea, la sud, pe cea spaniolă şi pe cea italiană, odinióră atât de rĕspândite în totă Europa. Tot aşa sunt, maĭ în vecinătate cu noĭ, limba ruséscă, cea grécă modernă şi cea maghiară.

Tóte aceste naţiunĭ îşĭ cultivă de sigur, atât cât noĭ, şi póte chĭar maĭ mult decât noĭ, graĭurile lor particulare; tóte aŭ ca noĭ Academiĭ şi Societăţĭ literare şi sciinţifice.

Tóte, în sînul corpurilor învĕţate ale lor, vorbescŭ şi tipărescŭ în limba ţĕriĭ; dar acestea, fiind preocupate de a nu pune subt obrocul exclusiv al unuĭ patriotism rĕŭ înţeles, producţiunile spirituluĭ şi ale studielor care potŭ să facă onóre patrieĭ şi sciinţeĭ eĭ, tóte recurgŭ la una din limbele care se bucură de un carecter maĭ universal, una din acele limbe pe care nu le potŭ ignora ómeniĭ ce vorŭ să se ţină în curentul propăşitor al sciinţelor moderne.

În acele ţĕrĭ, chĭar Academiile traducŭ în extracte şi adesé *în extenso*, principalele lor opere, şi le daŭ publicităţiĭ externe într'una din limbele franceză, germană séŭ engleză.

Óre, ceĭa ce facŭ aceste popóre, adesé maĭ înaintate în cultură decât noĭ, fi-va ruşine să o facem şi noĭ? Să stăm a judica pe dreptate, şi vom recunósce că idea ce le mână întru acésta, este şi maĭ patriotică şi maĭ luminătóre decât acel exclusivism restrîns care le ar isola pe ele — precum ne isoléză pe noĭ cu totul — de mişcarea progresivă a sciinţeĭ. Făcênd altfel eĭ arŭ menţine pe toţĭ străiniĭ — precum îĭ menţinem noĭ, — în credinţa că la eĭ, ca şi la noĭ, mintea şi studiul nu producŭ nimic, nimic care să fie demn de a aduce un contingent folositor la cunoscinţele obştescĭ ale lumiĭ civilisate.

Permiteţi'mĭ, domnilor colegĭ, mie care trăĭesc acum de maĭ mulţĭ anĭ în străinătate şi vĕd cât de rĕŭ suntem cunoscuţĭ şi preçuiţĭ sub raportul cultureĭ intelectuale afară din ţéra nóstră, permiteţi'mĭ a supune aceste consideraţiunĭ la seriósele d[vóstră] cugetărĭ.

Ele m'aŭ îndemnat, — şi nu tocmaĭ, vĕ mărturisesc fără de óre-care dor şi mustrare de cuget, — a scrie cartea mea asupra tesauruluĭ de la Petrósa, în limba de caracter maĭ universal a ţĕriĭ în care locuiesc.

În acea ţéră maĭ am şi înlesnirea de a găsi

la îndemână tóte mijlócele de informaţiune şi de studiŭ ce 'mĭ sunt necesariĭ, precum bibliotecele şi museele cele maĭ bogate, ómeniĭ ceĭ maĭ dedaţĭ cu multe din materiile pe care cată să le ating în cursul cercetărilor mele.

De altmintrelé, acea limbă, singura din cele apusane pe care mě pricep óre cum a o îndruga, adică limba franceză, este tot de o dată şi aceĭa pe care o înţelegŭ, o vorbescŭ şi o scriŭ chĭar cu înlesnire toţĭ câţĭ arŭ voi, la noĭ, să citéscă publicaţiunea mea.

Mult nu m'am înstrăinat nicĭ de ţéra mea, nicĭ de datoriile mele de academic român, cerênd ţěreĭ franceze ajutórele de studiŭ pe care ea le posedă în neasemuită îmbilşugare, façă cu a nóstră; ĭar limbeĭ franceze cerêndu'ĭ un mijloc de a face cunoscut, nu numaĭ Românilor, dar şi întreguluĭ public cult din tóte continentele, fapte ale căror enunciare şi elucidare nu potŭ aduce decât folos şi onóre patrieĭ nóstre.

Sfêrşind acéstă expunere, mě tem, stimaţĭ colegĭ, că mě veţĭ crede, dupe cuvintele mele, mult maĭ presupmţios decât sunt în realitate. Ceĭa ce mě face de a vorbi într'astfel, este chĭar contactul în care am avut nenorocirea de a mě afla, în decurs de maĭ mulţĭ anĭ, cu personalităţĭ marcante de aceĭaşĭ specialitate cu mine. M'am convins în cercul lor că noĭ înşine nu avem cuno-

scință despre propria nóstră valóre, nu scim să ne dăm bine sémă nicĭ de câte scim, nicĭ de câte putem, nicĭ de câte suntem în stare să producem, atuncĭ maĭ ales când nu ne am răsipi puterile, dupe rĕul nostru nărav.

Şi aceste vederĭ semeţe, pe care—cine scie!—le privițĭ cu sfiélă, cu înduoielĭ şi póte chĭar cu zîmbete de ironie, aceste vederĭ le vețĭ recunósce lesne de bune, de drepte şi de luminóse, îndată ce vĕ vețĭ strămuta cu gêndul şi cu aducerea aminte într'un alt cerc al activitățiĭ nóstre naționale.

Acum vre o ḑece anĭ de ar fi eşit dintre noĭ un profet care să ne afirme că óstea românéscă, militariĭ, dorobanțiĭ şi călăraşiĭ noştri sunt în stare să pórte răsboĭu în ţéră străină şi să se lupte cu tăria, cu avêntul şi cu vitejia ce eĭ aŭ arătat la Grivița, la Rahova şi la Smîrdan, noĭ toțĭ atuncĭ am fi plecat jalnic capul plinĭ de dorul isbênḑelor din trecutul nostru, şi, vaĭ! plinĭ de necredință întru cele viitóre.

Faptele lăudate ce ostaşiĭ noştri aŭ săvêrşit din îmboldirea şi sub poruncile gloriosuluĭ nostru Suveran, carele a sciut să recunóscă şi să reînvie în inimile românescĭ vîrtutea străbună, acele fapte petrecute pe câmpiĭ de bătălie, ne facŭ aḑĭ să ridicăm capul fără sfiélă, cu dréptă mêndrie şi fără temere pentru viitor!

Să cutezăm a'l ridica şi pe câmpiĭ sciințeĭ.

Tot Augustul nostru Protector ne a îmbiat şi pe noĭ la acéstă nobilă revendicare, îndemnându-ne să culegem de pretutindenĭ, cu sciinţă şi consciinţă, datinele de orĭ ce fel ale trecutuluĭ nostru. Cu ele,— ḑisu-ne a primul Rege al Românilor, — vom întemeia şi pe acest têrâm viitorul ţêriĭ şi al poporuluĭ românesc!

Bucurescĭ, 1887.

Tipărit in *Analele Academieĭ Române* pe anul 1887. Seria II. Tom. IX

SFÊRŞIT

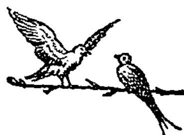

TABLA MATERIILOR

coprinse în Volumul III

IX. Istorie contimporană. 1876—1887.

